

Univerzita Hradec Králové
Fakulta informatiky a managementu

Hradecké ekonomické dny

Roč. 5(3)

Recenzovaný sborník
mezinárodní odborné konference
Hradecké ekonomické dny 2015

Hradec Králové 3. a 4. února 2015

Sedláček – Vaisova – Opitz – Petra Marešová – Kuča * Sedláková – Heřmanová – Indrová
Sejkora * Sclossberger * Scholleová – Divincová * Scholz * Šimková – Muzikantová
Kollárovičová * Šišková * Slavičková * Smotlachová – Skupinová – Máče * Smutka
Steininger * Somerlíková * Soukal – Bartůšková * Soukal – Münsterová * Steininger
Smutka * Strnadová – Voborník * Strzelecká – Janoušková * Suhányiová – Suhányi
Mokrišová – Horváthová * Suchánek * Svatošová * Svoboda * Svobodová * Svobodová
Černá * Szarková * Šebek – Školudová * Štáfek * Štemberková – Zdřálek – Matulová
Marešová – Kuča * Šuplata * Tesařová * Tomčík * Tóthová * Turčok * Ungerman
Urbancová – Navrátilová – Čermáková * Urbancová – Vostrovská - Čermáková * Vajčnerová
Rygllová * Vajda – Gróf – Kisela * Vaško – Valentová * Vavrek * Vlachý * Vlašicová – Náglová
Vlček – Lukoszová * Wojčák – Poláková * Závodná * Zdražil * Zdřálek – Štemberková
Matulová – Lososová – Marešová – Kuča * Zuba Ciszewska * Zubr * Žebroková * Živčicová
Sedláček – Vaisova – Opitz – Petra Marešová – Kuča * Sedláková – Heřmanová – Indrová
Sejkora * Sclossberger * Scholleová – Divincová * Scholz * Šimková – Muzikantová
Kollárovičová * Šišková * Slavičková * Smotlachová – Skupinová – Máče * Smutka
Steininger * Somerlíková * Soukal – Bartůšková * Soukal – Münsterová * Steininger
Smutka * Strnadová – Voborník * Strzelecká – Janoušková * Suhányiová – Suhányi
Mokrišová – Horváthová * Suchánek * Svatošová * Svoboda * Svobodová * Svobodová
Černá * Szarková * Šebek – Školudová * Štáfek * Štemberková – Zdřálek – Matulová
Marešová – Kuča * Šuplata * Tesařová * Tomčík * Tóthová * Turčok * Ungerman
Urbancová – Navrátilová – Čermáková * Urbancová – Vostrovská - Čermáková * Vajčnerová
Rygllová * Vajda – Gróf – Kisela * Vaško – Valentová * Vavrek * Vlachý * Vlašicová – Náglová
Vlček – Lukoszová * Wojčák – Poláková * Závodná * Zdražil * Zdřálek – Štemberková
Matulová – Lososová – Marešová – Kuča * Zuba Ciszewska * Zubr * Žebroková * Živčicová
Sedláček – Vaisova – Opitz – Petra Marešová – Kuča * Sedláková – Heřmanová – Indrová

Univerzita Hradec Králové
Fakulta informatiky a managementu

Hradecké ekonomické dny

Roč. 5(3)

Recenzovaný sborník mezinárodní odborné
konference Hradecké ekonomické dny 2015

Hradec Králové 3. a 4. února 2015

Výkonný editor: Ing. Pavel Jedlička, CSc.

© 2015 Univerzita Hradec Králové, vydáno pod Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC-BY-NC).

ISSN 2464-6032 (Print)
ISSN 2464-6040 (Online)
ISBN 978-80-7435-548-6

Publikace neprošla jazykovou úpravou.

OBSAH

PŘEDMLUVA	9
NÁSTROJE PRO HODNOCENÍ PRACOVNÍKŮ VaV INSTITUCÍ ASSESSMENT TOOLS FOR WORKERS IN R&D INSTITUTIONS Martin Sedláček, Pavlína Vaisova, Anna Opitz, Petra Marešová, Kamil Kuča	11
TURISTICKÉ KARTY JAKO NÁSTROJ DESTINAČNÍHO MANAGEMENTU (KOMPARACE SITUACE V ČESKU A V ZAHRANIČÍ) TURIST CARDS AS A TOOL OF DESTINATION MANAGEMENT (COMPARISON OF THE CZECH REPUBLIC AND ABROAD) Dominika Sedláková, Eva Heřmanová, Jarmila Indrová	18
PROFIL SPOLEČNOSTI VYPLÁČEJÍCÍ DIVIDENDU PROFILE OF THE COMPANY PAYING THE DIVIDENDS František Sejkora	32
OCHRANA SPOTŘEBITELE V BANKOVNICTVÍ CONSUMER PROTECTION IN BANKING Otakar Schlossberger	40
VÝVOJ CASH MANAGEMENTU V DŮSLEDKU EKONOMICKÉ RECESE CASH MANAGEMENT IMPROVEMENT AS A RESULT OF ECONOMIC RECESSION Hana Scholleová, Alexandra Divincová	50
EKONOMICKÉ ASPEKTY UPLATŇOVÁNÍ ENVIRONMENTÁLNÍHO MANAGEMENTU NA PŘÍKLADU HOTELŮ TRÍDY LUXURY V ČESKÉ REPUBLIC ECONOMIC ASPECTS OF IMPLEMENTATION OF ENVIRONMENTAL MANAGEMENT ON AN EXAMPLE OF LUXURY CLASS HOTELS IN THE CZECH REPUBLIC Petr Scholz	57
VYUŽITÍ ISO-AHOLA MODELU V PRAXI CESTOVNÍHO RUCHU USE OF ISO-AHOLA'S MODEL IN TOURISM PRACTICE Eva Šimková, Alena Muzikantová, Martina Kollárovičová	64
KVANTITATIVNÍ HODNOCENÍ BIOPLYNOVÝCH STANIC V ZEMĚDĚLSKÝCH PODNICÍCH Z HLEDISKA UDRŽITELNÉHO ROZVOJE QUANTITATIVE EVALUATION OF BIOGAS PLANTS IN AGRICULTURAL HOLDINGS IN TERMS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT Jitka Šišková	71
LEGISLATIVNÍ RÁMEC ÚČETNICTVÍ PODNIKŮ A FIREM LEGAL FRAMEWORK OF ENTERPRISES ACCOUNTING Pavla Slavíčková	80
ŘÍZENÍ NÁKLADŮ ÚSEKU FOOD AND BEVERAGE SPOLEČNOSTI AQUAPARK COST MANAGEMENT IN DEPARTMENT OF FOOD AND BEVERAGE IN THE AQUAPARK COMPANY Eliška Smotlachová, Sylva Skupinová, Jan Máče	87

RESTRUKTURALIZACE EKONOMIKY SUBSAHARSKÉ AFRIKY V PODMÍNKÁCH NEJISTOTY RESTRUCTURALIZATION OF ECONOMY OF SUB-SAHARAN AFRICA IN UNCERTAINTY CONDITIONS Luboš Smutka, Michal Steininger	94
URČENÍ POŘADÍ KRAJŮ PODLE KOMPOZITNÍHO INDIKÁTORU DETERMINATION OF ORDER OF REGIONS BY A COMPOSITE INDICATOR Kristina Somerlíková	101
KOMPARAČNÍ SLUŽBY ZÁKLADNÍCH BANKOVNÍCH SLUŽEB RETAIL CORE BANKING SERVICES COMPARISON TOOLS Ivan Soukal, Aneta Bartůšková	107
VÝVOJ STAVEBNÍHO SPOŘENÍ V POSLEDNÍCH LETECH A VLIV NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU BUILDING SAVINGS DEVELOPMENT IN RECENT YEARS AND THE IMPACT OF THE NEW CIVIL CODE Ivan Soukal, Margareta Münsterová	115
ANALÝZA VÝVOJE VENKOVSKÉ POPULACE A PODÍLU ZEMĚDĚLSTVÍ V RÁMCI GLOBÁLNÍ EKONOMIKY ANALYSIS OF DEVELOPMENT OF RURAL POPULATION AND SHARE OF AGRICULTURE IN THE GLOBAL ECONOMY Michal Steininger, Luboš Smutka	123
VSTUPNÍ ELEKTRONICKÝ PROGRAM PRO STUDENTY PRVNÍCH ROČNÍKŮ NA FIM UHK ENTRANCE ELECTRONIC PROGRAM FOR FIRST YEAR STUDENTS AT FIM UHK Věra Strnadová, Petr Voborník	130
DOPADY DAŇOVÉHO ZATÍŽENÍ U PLÁTCŮ DANĚ Z PŘIDANÉ HODNOTY V NEZISKOVÉM SEKTORU THE IMPACTS OF THE TAX BURDEN ON PAYERS OF VALUE ADDED TAX IN THE NON-PROFIT SETCOR Michaela Strzelecká, Jana Janoušková	137
DAŇOVÉ ASPEKTY DVOCH SUSEDNÝCH STREDOEURÓPSKÝCH ŠTÁTŮ, S DÔRAZOM NA DAŇ Z PRÍJMU FYZICKÝCH OSÔB TAX ASPECTS OF TWO NEIGHBORING CENTRAL EUROPEAN COUNTRIES, WITH AN EMPHASIS ON THE PERSONAL INCOME TAX Alžbeta Suhányiová, Ladislav Suhányi, Martina Mokrišová, Jarmila Horváthová	145
VLIV ŘÍZENÍ KVALITY NA VÝKONNOST PODNIKU THE INFLUENCE OF QUALITY MANAGEMENT TO THE BUSINESS PERFORMANCE Petr Suchánek	155
ANALÝZA A POTENCIÁL VÝVOJE ELEKTRONICKÉHO OBCHODOVÁNÍ THE ANALYSIS AND POTENTIAL DEVELOPMENT OF E-COMMERCE Veronika Svatošová	162

ANALÝZA FAKTORŮ ODOLNOSTI V REGIONECH S ODLIŠNÝM TYPEM EKONOMICKÉ ODOLNOSTI ANALYSIS OF FACTORS IN REGIONS WITH DIFFERENT TYPES OF ECONOMIC RESILIENCE Ondřej Svoboda	174
EKONOMICKÉ FAKTORY A REALITNÍ TRH V ČESKÉ REPUBLIC ECONOMIC FACTORS AND REAL ESTATE MARKET IN THE CZECH REPUBLIC Libuše Svobodová	181
SOCIÁLNÍ APLIKACE FACEBOOK, EDGERANK A ROZPOČET SOCIAL SOFTWARE APPLICATION FACEBOOK, EDGERANK AND COSTING Libuše Svobodová, Miloslava Černá	189
IDENTIFIKÁCIA KLÚČOVÝCH PRACOVNÝCH MIEST AKO VÝSLEDOK PERSONÁLNEHO AUDITU V ORGANIZÁCI IDENTIFICATION OF KEY JOBS AS THE RESULT OF THE PERSONNEL AUDIT IN THE ORGANIZATION Miroslava Szarková	196
VOLATILITA CENY ROPY A PRŮMYSLOVÁ PRODUKCE V ČR OIL PRICE VOLATILITY AND CZECH INDUSTRIAL PRODUCTION Václav Šebek	202
SOCIÁLNĚ-PRACOVNÍ INTERAKCE V PODNIKU S VAZBOU NA PODNIKOVÉ SOCIÁLNÍ SÍŤ SOCIO-OCCUPATIONAL INTERACTIONS IN COMPANIES FOCUSED ON ENTERPRISE SOCIAL NETWORKING Jana Školudová	208
INTERPRETACE ZMĚN POLITIKY ZAMĚSTNANOSTI V OBLASTI REKVALIFIKACÍ Z POHLEDU ÚŘADU PRÁCE ČR JAKO FIRMY INTERPRETATION OF CHANGES IN RETRAINING OF THE PERSPECTIVE LABOUR OFFICE OF THE CZECH REPUBLIC AS A COMPANY Pavel Štáfek	215
HODNOCENÍ VÝZKUMU A VÝVOJE NA VYBRANÝCH UNIVERZITÁCH V ČESKÉ REPUBLIC EVALUATION OF RESEARCH AND DEVELOPMENT FOR SELECTED UNIVERSITIES IN THE CZECH REPUBLIC Růžena Štemberková, Petr Zdrálek, Pavla Matulová, Petra Marešová, Kamil Kuča	223
REGIONÁLNA ŠTÁTNA POMOC NA SLOVENSKU REGIONAL STATE AID GRANTED IN SLOVAKIA Marian Šuplata	229
REPRODUKČNÍ PRAVDĚPODOBNOST PŘI TVORBĚ MATEMATICKÝCH MODELŮ POMOCÍ GRAMATICKÉ EVOLUCE PROBABILITY OF REPRODUCTION IN CREATING MATHEMATICAL MODELS USING GRAMMATICAL EVOLUTION Barbora Tesařová	237

FINANČNÍ GRAMOTNOST A FINANČNÍ ORIENTACE STUDENTŮ NA FAKULTĚ TĚLESNÉ KULTURY UNIVERZITY PALACKÉHO V OLOMOUCI FINANCIAL LITERACY AND FINANCIAL KNOWLEDGE OF STUDENTS OF THE FACULTY OF PHYSICAL CULTURE PALACKÝ UNIVERSITY IN OLOMOUC	
Jaromír Tomčík	244
ZADLUŽENOST DOMÁCNOSTÍ ČR INDEBTEDNESS OF HOUSEHOLD IN THE CZECH REPUBLIC	
Aneta Tóthová	251
ZÁKLADNÍ ASPEKTY VYUŽITÍ SIMULACE V PODNIKU THE FUNDAMENTAL ASPECTS OF APPLICATION OF SIMULATION IN A COMPANY	
Lukáš Turčok	258
ASPEKTY MARKETINGOVÉ KOMUNIKACE PŘI SVĚTOVÉ SPORTOVNÍ AKCI NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY ASPECTS OF MARKETING COMMUNICATION OF TOP SPORT EVENT IN THE CZECH REPUBLIC	
Otakar Ungerman	265
VYUŽÍVÁNÍ KONCEPCE AGE MANAGEMENTU V ČESKÉ REPUBLICCE USING OF AGE MANAGEMENT CONCEPTION IN THE CZECH REPUBLIC	
Hana Urbancová, Miroslava Navrátilová, Helena Čermáková	274
VYUŽITÍ DIVERZITY MANAGEMENTU V ČESKÝCH ORGANIZACÍCH USING OF DIVERSITY MANAGEMENT IN CZECH ORGANIZATIONS	
Hana Urbancová, Hana Vostrovská, Helena Čermáková	281
IPA, SERVQUAL A SERVPERF V HODNOCENÍ KVALITY HOTELOVÝCH SLUŽEB IPA – SERVQUAL – SERVPERF IN EVALUATION QUALITY OF HOTEL SERVICES	
Ida Vajčnerová, Kateřina Ryglová	288
TESTOVANIE AKTIVITY OBCHODNÍKOV NA TRHU FOREX PROSTREDNÍCTVOM ANALÝZY FUNDAMENTÁLNYCH INFORMÁCIÍ TESTING ACTIVITY OF FOREX TRADERS THROUGH THE ANALYSIS OF FUNDAMENTAL INFORMATION	
Viliam Vajda, Marek Gróf, Pavel Kisela	300
DOPAD ROZVOJE MTOURISMU NA SPOTŘEBNÍ CHOVÁNÍ ÚČASTNÍKŮ CESTOVNÍHO RUCHU V ČR IMPACT OF MTOURISM ON CONSUMER BEHAVIOUR IN TOURISM IN THE CZECH REPUBLIC	
Martin Vaško, Jana Valentová	307
ROZDIELNOSŤ HODNOTENIA OBCÍ NA ÚROVNI OKRESOV A KRAJOV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE DISPARITY OF EVALUATION OF MUNICIPALITIES ON REGION AND DISTRICT LEVEL IN SLOVAKIA	
Roman Vavrek	315
NÁVRH A TEST NEPARAMETRICKÉHO OPČNÍHO MODELU THE DESIGN AND TEST OF A NONPARAMETRIC OPTION MODEL	
Jan Vlachý	322

ROZDÍLY V HOSPODAŘENÍ EKOLOGICKÝCH A KONVENČNÍCH VINAŘSKÝCH PODNIKŮ V ČR DIFFERENCES IN FINANCIAL MANAGEMENT OF ORGANIC AND CONVENTIONAL WINE-MAKING ENTERPRISES IN THE CZECH REPUBLIC	
Eliška Vlašicová, Zdeňka Náglová	329
LOGISTICKÝ AUDIT NÁKUPU PODNIKU LOGISTICS AUDIT OF THE ENTERPRISE PURCHASING	
Petr Vlček, Xenie Lukoszová	336
STRUKTURÁLNÍ NEZAMĚSTNANOST V ČESKÉ REPUBLICCE STRUCTURAL UNEMPLOYMENT IN THE CZECH REPUBLIC	
Jolana Volejníková	343
UPLATŇOVANIE TELEPRÁCE (PRÍLEŽITOSTI A HROZBY) IMPLEMENTATION OF TELEWORK (OPPORTUNITIES AND THREATS)	
Emil Wojčák, Michaela Poláková	350
CERTIFIKAČNÍ PROGRAMY PRO UDRŽITELNÁ UBYTOVACÍ ZAŘÍZENÍ CERTIFICATION PROGRAMS FOR SUSTAINABLE TOURISM ACCOMMODATIONS	
Lucie Sára Závodná	358
ÚČINEK REDISTRIBUČNÍHO MECHANISMU NA VÝVOJ REGIONÁLNÍCH DISPARIT V ČR EFFECT OF REDISTRIBUTION MECHANISM ON THE DEVELOPMENT OF REGIONAL DISPARITIES IN THE CZECH REPUBLIC	
Pavel Zdražil	365
ANALÝZA PATENTOVÉHO PORTFOLIA V ORGANIZACI PATENT PORTFOLIO ANALYSIS IN COMPANY	
Petr Zdrálek, Růžena Štemberková, Pavla Matulová, Linda Lososová, Petra Marešová, Kamil Kuča	372
WPŁYW WARTOŚCI MAJĄTKU TRWAŁEGO NA BEZPIECZEŃSTWO FINANSOWE SPÓŁDZIELNI MLECZARSKICH W POLSCE AN IMPACT OF FIXED ASSETS VALUE ON FINANCIAL SAFETY OF MILK COOPERATIVES IN POLAND	
Maria Zuba-Ciszewska	380
VLIV INFORMAČNÍCH TECHNOLOGIÍ NA OSOBNOSTNÍ ROZVOJ A KONKURENCESCHOPNOST PODNIKU THE IMPACT OF THE INFORMATION TECHNOLOGIES ON PERSONALITY DEVELOPMENT AND COMPETITIVENESS OF THE COMPANIES	
Václav Zubr	388
VYBRANÉ ASPEKTY CESTOVNÍHO RUCHU V RÁMCI ROZVOJE MORAVSKOSLEZSKÉHO KRAJE SELECTED ASPECTS OF TOURISM IN THE DEVELOPMENT OF THE MORAVIAN-SILESIAN REGION	
Veronika Žebroková	392
MERANIE SOCIÁLNEJ ATMOSFÉRY V PRACOVNEJ SKUPINE MEASUREMENT OF SOCIAL ATMOSPHERE IN A WORK GROUP	
Eva Živčicová	402

PŘEDMLUVA

Vážené dámy, vážení pánové, kolegyně a kolegové,

dostává se Vám do rukou Sborník příspěvků z již **13. mezinárodní vědecké konference Hradecké ekonomické dny 2015 pořádané Katedrou ekonomie a Katedrou managementu Fakulty informatiky a managementu Univerzity Hradec Králové ve dnech 3. 2. – 4. 2. 2015.**

Hradecké ekonomické dny prošly od svého prvního ročníku dynamickým vývojem s příznivým hodnocením účastníky, vedením fakulty a univerzity, což je pro celý realizační tým motivační. Významným úspěchem a oceněním bylo zařazení sborníků z konferencí Hradecké ekonomické dny za roky 2005 - 2011 do databáze CPCI (Conference Proceedings Citation Index) na Web of Science. O zařazení usilujeme i u následujících sborníků.

Vedle kvantitativního nárůstu počtu účastníků je pozitivně hodnocena pořádající fakultou i kvalitativní úroveň příspěvků a rovněž to, že nedílnou součástí Hradeckých ekonomických dnů jsou také vystoupení předních odborníků z praxe, vědeckých pracovníků univerzit a dalších institucí.

Jak se již stalo tradicí, editor Ing. Pavel Jedlička, CSc. připravil sborník recenzovaných příspěvků, který zahrnuje celkem 263 článků, z toho 91 příspěvků v angličtině, 138 v češtině, 27 ve slovenštině a 7 v polštině. Autoři článků jsou z České republiky (193), ze Slovenska (38), z Polska (31) a z Bulharska (1). Z hlediska pracovišť jsou účastníci z 32 českých univerzit a institucí, z 13 slovenských, z 15 polských a 1 z bulharské.

Příspěvky byly tematicky rozděleny a projednávány v osmi sekcích:

- I. Aktuální otázky bankovníctví a finančních trhů
- II. Makroekonomické souvislosti rozvoje regionů
- III. Ekonomika cestovního ruchu
- IV. Ekonomika a management firmy
- V. Economy and management of regions and enterprises
- VI. Ekonomia i zarządzanie regionów i przedsiębiorstw
- VII. Matematické modely v ekonomii
- VIII. Moderní trendy managementu

Cílem a záměrem konferencí HED je prezentace výsledků vědeckovýzkumné činnosti v oblasti ekonomie, podnikové ekonomiky, managementu, cestovního ruchu a matematických modelů, vytvoření pravidelné platformy pro setkávání odborníků blízkých oborů, posilování interdisciplinárních vztahů a výzkumu, navazování osobních kontaktů důležitých pro předkládání společných výzkumných projektů a vytvoření prostoru pro prezentaci i publikování mladých pedagogů. To vše splňuje i letošní ročník konference HED 2015.

Poděkování patří všem, kteří se podíleli na přípravě konference.

V Hradci Králové dne 6. ledna 2015

Ing. Jaroslava Dittrichová, Ph.D.
vedoucí Katedry ekonomie,
Fakulta informatiky a managementu
Univerzita Hradec Králové

NÁSTROJE PRO HODNOCENÍ PRACOVNÍKŮ VaV INSTITUCÍ ASSESSMENT TOOLS FOR WORKERS IN R&D INSTITUTIONS

Martin Sedláček, Pavlína Vaisova, Anna Opitz, Petra Marešová, Kamil Kuča
Univerzita Hradec Králové
martin.sedlacek1@uhk.cz, pavlina.vaisova@uhk.cz, anna.opitz@uhk.cz,
petra.maresova@uhk.cz, kamil.kuca@uhk.cz

Klíčová slova:

VaV – hodnocení pracovníků – H-index - RIV

Keywords:

R&D – staff assessment – H-index – Register of information on results

Abstract:

Economic growth in the regions of Czech Republic is influenced by research results of each R&D institutions. Management of these institutions needs assessment tools for comprehensive assessment of scientists and their results. This article describes option of important assessment tool for R&D area. It is necessary to use these tools as a balanced complex of indicators for assessment workers in R&D. Assessment model and weight of each criterion will be different according to type of R&D institution. There is a space for a new variable model as a decision support tool which could use existing criteria and help to manage R&D sources.

Úvod

Současné trendy podpory výzkumu jsou směřovány zejména na aplikovatelnost výsledků VaV. Jsou to právě výsledky VaV organizací, které přispívají ke zvýšení inovační výkonnosti a růstu ekonomiky v jednotlivých regionech a také v celé České republice. Měření a srovnávání výkonnosti výzkumných organizací a jednotlivých pracovníků ve VaV je příležitostí jak získat vhodný nástroj pro řízení zdrojů ve VaV.

Hodnocení zaměstnanců je jednou ze základních oblastí managementu. Při hodnocení zaměstnanců jsou používány různé nástroje a postupy hodnotící tři základní oblasti, kterými jsou výstup (výkonnost), vstup (kompetence, zkušenosti) a proces (přístup

k zadaným úkolům resp. chování při práci) [3]. Hodnocení pracovníků ve výzkumu a vývoji je specifikou oblastí hodnocení pracovníků, ve které je v současné době klíčovým prvkem výkonnost. Z pohledu výkonnosti existují různé nástroje pro její měření, srovnávání a hodnocení. Rizikovým faktorem je vhodný výběr nebo i kombinace takového nástroje či ukazatele a následná interpretace.

Výzkumní a vývojový pracovníci jsou klíčovým prvkem ovlivňující výkonnost, prestiž a konkurenceschopnost pro každou organizaci zabývající se výzkumem a vývojem. Výběr vědců, sestavení vědeckých týmů pro vybrané úkoly a jejich následné hodnocení je důležitým momentem pro úspěšné fungování takové instituce.

1. Metodika, rešerše

Výsledky této práce zaměřené na definování a porovnání nástrojů hodnocení výkonnosti pracovníků ve VaV vycházejí z provedené literární rešerše odborné literatury a článků zabývajících se tématem hodnocení pracovníků v oblasti výzkumu a vývoje, managementem a jednotlivými nástroji hodnocení výkonnosti. Využitelnost jednotlivých ukazatelů jako nástrojů pro hodnocení výkonnosti VaV byla definována na základě zjištěných výhod, nevýhod a do jisté míry i omezeních jednotlivých ukazatelů.

2. Výsledky

Metody pro hodnocení výkonnosti VaV pracovníků patří v převážné většině do skupiny metod zaměřených na minulost. Jedná se o metody, které vyhodnocují a srovnávají výsledky různých druhů. Při vyhodnocování již dosažených výsledků se předpokládá určitá extrapolace a obdobný vývoj v budoucnosti [3]. V rámci této práce byly vyhodnoceny následující aktuálně využívané a uznávané nástroje hodnotící výkonnost pracovníku ve VaV, které jsou orientovány především na již dosažené výsledky v minulosti.

2.1. Registr informací o výsledcích (RIV)

V současné době jsou v České republice hlavním ukazatelem body získané v rámci hodnocení výsledků výzkumných organizací a hodnocení výsledků ukončených programů, které jsou počítány na základě dosažených výsledků vložených do informačního systému výzkumu, experimentální vývoje a inovací (IS VaVaI), tzv.

registru informací o výsledcích (RIV). Každý rok probíhá hodnocení těchto výsledků, na základě kterého získají výzkumné organizace bodové ohodnocení, které je následně dle metodiky přepočteno na finanční podporu ve formě účelových finančních prostředků ze státního rozpočtu na podporu výzkumu a vývoje [6].

Z pohledu hodnocení výzkumných pracovníků je toto kritérium jedním ze základních kvantitativních hodnotících kritérií hodnotící produktivitu výzkumných organizací tvořené výstupy jednotlivých výzkumných a vývojových pracovníků. Tento nástroj vypovídá o produktivitě organizace, týmů ale i jednotlivců, která lze finančně vyjádřit prostřednictvím účelové finanční podpory, která je poskytována 2. až 6. rok po zhodnocení.

Přidělenou účelovou podporu pro každou výzkumnou organizaci je možné přeneseně považovat za finanční vyjádření hodnoty výstupů VaV aktivit. Z této podpory lze v rámci výzkumné organizace určit finanční přínos jednotlivých VaV pracovníků, porovnání jejich ekonomického přínosu pro organizaci a cíleně směřovat finanční podporu do nadějných a především ekonomicky návratných oblastí výzkumu a vývoje, případně zvolit jinou vhodnou strategii.

Současná metodika hodnocení je nastavená do konce roku 2015. Následně je plánováno zavedení nového systému hodnocení výsledků, které s největší pravděpodobností přinese i nový systém hodnocení a financování výzkumných organizací.

2.2. *H-index*

Pomocí h-indexu lze hodnotit publikační aktivitu vybraných autorů z pohledu kvality a množství. Pro jeho užívání a srovnávání, zejména mezi obory, platí určitá omezení jako například míra početnosti a citačních zvyklosti dané vědecké komunity. Hirschův index slučuje dva nástroje, kterými jsou měřeny počty citací a počty publikací a zároveň se snaží zmírnit nedostatky těchto dvou nástrojů. Tuto metodu navrhl Jorge Hirsch z Kalifornské univerzity v San Diegu [2]. Při stanovování výše h-indexu můžeme narazit na specifická omezení či rizika, která jsou především v rozdílné výši indexu v závislosti na použitém zdroji. Rozdílné výše h-indexu můžeme pro určitého

výzkumného pracovníka získat z Web of Science, Google Scholar nebo Scopus. Tyto rozdíly jsou závislé právě na použité databázi, ze které jsou určovány počty citací [1, 5].

2.3. Počty citací

Počty citací, bez autocitací, je možné získat z uvedených databází (např. Web of Science, Google Scholar nebo Scopus). Samotné využití tohoto nástroje přináší s sebou určité nedostatky a omezení, díky kterým není tento nástroj vhodný k porovnání pracovníků nebo skupin z jiných oblastí výzkumu a vývoje. Počty citací jsou do jisté míry ovlivněny početností odborné komunity v dané oblasti, případně i jazyk, ve kterém výzkumný pracovník publikuje. Můžeme tedy odvodit, že lze předpokládat vyšší počty citací pro oblasti výzkumu a vývoje rozšířené po celém světě, v rámci kterých jsou výstupy publikovány ve světovém jazyce (převážně v angličtině) [1, 5].

2.4. Projekty/granty

Kvalita výzkumného týmu či jednotlivce může být hodnocena na základě počtu získaných výzkumných projektů a grantů, kterými je schopen financovat své výzkumné nebo vývojové aktivity (zajištění finančních prostředků na věcné náklady, služby, mzdové náklady, případně investiční náklady, režijní náklady organizace). Z ekonomického pohledu lze výzkumné projekty a granty hodnotit jako finanční přínos pro organizaci, který je snadno vyčíslitelný a přiřaditelný k VaV pracovníkovi nebo celému VaV týmu.

2.5. Zakázkový výzkum

Výzkumná a vývojová spolupráce s aplikační sférou znamená pro VaV instituce příležitost jak rozvíjet výzkumné aktivity směrem ven z instituce. Rozvoj spolupráce s firmami přináší VaV institucím možnost lépe zaměřit své VaV aktivity, resp. výsledky, identifikovat nové příležitosti a více se přiblížit reálným potřebám aplikační sféry a konečného uživatele. Spolupráce s aplikační sférou přináší také určité finanční zdroje využitelné pro rozvoj výzkumných a vývojových aktivit, rozvoj týmů, a jako další motivační nástroje pro výzkumné pracovníky.

Spolupráce s aplikační sférou může být založena na základě realizace společného projektu (s finanční podporou některé z grantových agentur nebo jiného poskytovatele ale i bez této finanční podpory) případně může být mít formu zakázkového výzkumu.

Další formy spolupráce mohou mít podobu stáží výzkumných pracovníků a studentů za účelem získání praktických znalostí. Za spolupráci s aplikační sférou lze také považovat zpracování analýz, studií a jiné formy poradenství ze strany výzkumné organizace směrem k aplikační sféře.

Hodnotami pro další analýzy mohou být například počty realizovaných spoluprací, počty aktivních kontaktů apod. Obdobně jako u národního hodnocení výsledků výzkumných organizací i zde můžeme získat finanční přínos jednotlivých realizovaných spoluprací.

2.6. Duševní vlastnictví

Dalším z možných kritérií pro hodnocení výzkumných pracovníků mohou být brány v úvahu počty autorství nebo spoluautorství udělených patentů, užitečných vzorů a jiných forem ochrany duševního vlastnictví vztahující se k tématu jejich VaV práce. Pro výzkumnou instituci jsou tyto typy výsledků cenným přínosem, nejen z pohledu národního hodnocení výsledků výzkumných organizací formou účelových prostředků ze státního rozpočtu, ale také příležitostí pro získání nových finančních zdrojů pro rozvoj VaV aktivit z případné komercializace.

Stejně tak jako předchozí ukazatele (projekt, zakázkový výzkum, národní hodnocení výsledů) můžeme i zde finančně vyjádřit přínos pro výzkumnou organizaci, který lze přímo přiřadit jednotlivým VaV pracovníkům.

2.7. Výuka

Výuka, mentoring a motivace studentů k vědecké kariéře je jedním ze základních pilířů zajišťující kontinuitu výzkumné a vývojové práce v rámci všech výzkumných organizací. Pro tento aspekt neexistuje v současné době žádný kvalitní nástroj pro jeho měření. Můžeme hovořit o tzv. mentoring-indexu [6], pro který je potřeba definovat jasná pravidla pro měření schopnosti mentorů zajistit pokračování ve vědecké práci prostřednictvím studentů (jejich počet a výsledky), tak aby mohl být součástí hodnocení výzkumných a vývojových pracovníků. Při definování a nastavování tohoto criteria budou klíčovou roli představovat PhD studenti.

3. Diskuse

Možnosti pro měření výkonnosti výzkumných pracovníků jsou široké a prostřednictvím existujících nástrojů lze kvantitativně hodnotit výstupy VaV aktivit a srovnávat jednotlivé výzkumné pracovníky. Při měření výkonnosti můžeme být ale v rámci jednotlivých nástrojů omezeni jejich jednostranným zamezením a částečnou univerzálností. Příležitostí pro další práci je využití potenciálu jednotlivých nástrojů a pokusit se navrhnout komplexní metodiku hodnocení kombinující jednotlivé nástroje s variabilitou vah vybraných nástrojů dle strategie výzkumné organizace.

VaV se stává v dnešní době stále více konkurenčním prostředím směřující k produkci excelentních výsledků. Excelentní výsledky jsou tvořeny excelentními pracovníky. Management VaV institucí potřebuje nástroje na komplexní zhodnocení vědeckých pracovníků. Proto nástroj, jež by dané rozhodování umožnil, velmi usnadní rozhodovací procesy managementu VaV institucí. Nicméně, vždy se musí zohlednit zaměření dané instituce a jednotlivým výše-úvedeným faktorům by měla být přiřazena jiná váha. Což bude předmětem našich dalších studií.

Závěr

Cílem článku bylo zmapování možností, zejména výhod a nevýhod, jednotlivých v současné době využívaných nástrojů pro hodnocení výkonnosti VaV pracovníků, případně celých výzkumných organizací. Z provedené analýzy vyplývá, že jednotlivé nástroje mají zcela jistě praktické výhody při využitelnosti pro sestavení modelu hodnocení, ale zároveň i určitá omezení. Obecně lze tato omezení definovat jako univerzálnost, motivační faktor, objektivita. V případě použití popisovaných nástrojů hodnocení bude muset být dále definována váha jednotlivých faktorů, která bude pravděpodobně pro každý typ výzkumné instituce rozdílná a také klíčová.

Poděkování:

Příspěvek vznikl za podpory interního specifického výzkumu „Ekonomicko - manažerské aspekty procesů v biomedicině“.

Použitá literatura:

- [1] EGGHE, L. "How to improve the h-index," *The Scientist*, vol. 20 (3), p. 14, 2006.
- [2] HIRSCH, J. E. "An index to quantify an individual's scientific research output," *Proceedings of the National Academy of Sciences of the USA*, vol. 102 (46), pp. 16569-72, 2005
- [3] HRONIK, F. Hodnocení zaměstnanců. Praha. 2006
- [4] JEANG, K. T. "H-index, mentoring-index, highly-cited and highly-accessed: how to evaluate scientists?" *Retrovirology*, vol. 5, Article Number: 106, Nov 2008.
- [5] KUMAR, M. J. "Evaluating Scientists: Citations, Impact Factor, h-Index, Online Page Hits and What Else?" *IETE Technical Review*, Vol. 26, pp.165-168, 2009
- [6] Metodika hodnocení výsledků výzkumných organizací a hodnocení výsledků ukončených programů (platná pro léta 2013 až 2015), č.j.. 1417/2013-RVV

**TURISTICKÉ KARTY JAKO NÁSTROJ DESTINAČNÍHO MANAGEMENTU
(KOMPARACE SITUACE V ČESKU A V ZAHRANIČÍ)**

**TURIST CARDS AS A TOOL OF DESTINATION MANAGEMENT
(COMPARISON OF THE CZECH REPUBLIC AND ABROAD)**

Dominika Sedláková, Eva Heřmanová, Jarmila Indrová

České vysoké učení technické v Praze, Vysoká škola ekonomická v Praze

Dominika.Sedlakova@seznam.cz, hermanova@mup.cz, indrova@vse.cz

Klíčová slova:

turistická karta – destinační management – benchmarking

Keywords:

tourist card – destination management – benchmarking

Abstract:

While projects of tourist and adventure cards are routinely used in developed countries, in the Czech Republic can be found in this area, yet only a limited number of such products on offer. This paper outlines the situation in the use of tourist cards in the Czech Republic in comparison with other countries, based on the benchmarking of selected Czech tourist cards and on discussion of these cards currently in force in the Slovak Republic, the Federal Republic of Germany, Austria, Switzerland and the Netherlands. At the end this paper we try to formulate recommendations for improving the situation in the Czech Republic.

Úvod

V období několika posledních let lze i v Česku pozorovat trend rostoucí nabídky turistických karet, které jsou obdobou *multifunkčních městských karet* pro rezidenty zaváděných v rámci municipálního marketingu příslušnými územními samosprávami (Plzeňská karta, 2004; pražská Opencard, 2006; Bratislavská městská karta, 2009; CITY Card (dříve Opuscard) v Liberci, 2013 aj.). Přestože jsou tyto multifunkční městské karty primárně určeny rezidentům, jimž nabízejí „na míru“ vytvořenou a zvýhodněnou nabídku veřejných služeb, slev u partnerských organizací nebo i funkci elektronické jízdenky a peněženky, mohou je v případě zájmu využívat i nerezidenti, např. účastníci

dlouhodobého cestovního ruchu. Naproti tomu jsou *turistické městské* a *destinační karty* (též zážitkové, návštěvnické, pobytové, slevové karty či karty hosta) primárně zaměřeny na účastníky cestovního ruchu, jimž nabízejí vybranou kombinaci primárních a sekundárních produktů dané destinace cestovního ruchu, tj. jednak přírodní, kulturní, historické a společenské atraktivity, jednak možnost zvýhodněného využívání veřejné dopravy, ubytovacích a stravovacích služeb, parkování, nákupu suvenýrů, zapůjčení sportovního vybavení, kosmetické a wellness služby aj. produkty (výlety přírodou s průvodcem, okružní jízdy městem, vyhlídkové plavby apod.). Mezi klíčové faktory úspěšnosti každé turistické karty patří nejen samotná atraktivita daného místa či regionu, ale především volba kartou nabízených služeb, diverzifikovaná nabídka atraktivit, popř. i méně známých míst, výběr kooperujících subjektů, celková úroveň slev, promyšlený marketing, způsob distribuce karet a informační kampaň umožňující, aby se tyto karty dostaly do povědomí potenciálních zájemců.

1. Metodika, rešerše

Příspěvek je založen na sběru, kompilaci a vyhodnocení informací z odborných textů a základní literatury vztahující se k dané problematice [1], [6], [7], [16] a z několika závěrečných prací [2], [3], [9], [11], [13], [15]. Použity a komparovány byla i data ze specializovaných webových portálů [4], [12], [14] a dotčených webových stránek jednotlivých turistických karet či destinací. Jádrem příspěvku je potom použití metody benchmarkingu na příkladu vybraných českých a zahraničních turistických městských karet, na jejímž základě jsou formulována jak základní zjištění, tak i doporučení pro další využívání tohoto nástroje podpory cestovního ruchu.

Podle typů finančních toků existuje několik základních typů turistických karet: *slevové karty*, které poskytují sníženou cenu vstupů a služeb, kdy dotčené instituce poskytují slevu na vlastní náklady, bez nároku na finanční vyrovnání; *all-inclusive karty*, umožňující využívat určité služby u zúčastněných poskytovatelů zcela zdarma, tito poskytovatelé posléze obdrží určité finanční vyrovnání; *kombinovaný typ karty*, tj. kombinace obou výše popsanych forem; *bezplatné karty*, které jsou poskytovány - na rozdíl od předchozích karet - zcela zdarma, umožňují využívání zvýhodněných služeb, a to bez nároku na finanční vyrovnání s jejich poskytovateli; *karty s omezeným počtem*

uživatelů, tj. předem známý a daný počet turistických karet, kdy poskytovatelé služeb získávají určitou paušální náhradu ušlého zisku. [1]

Turistické karty se kromě své územní působnosti odlišují časovou platností (celoroční, sezónní, letní, zimní, jednodenní, vícedenní), výší slev a refundací partnerů karty, (ne)možností opakovaných vstupů do konkrétních atraktivit, (ne)přenositelností na další osoby, cenou, počtem nabízených variant produktu (dětská karta, karta pro dospělé, rodinná karta), počtem nabízených atraktivit a služeb, způsobem distribuce či propagace, způsobem plateb (v hotovosti, bezhotovostně) apod.

Významným rozdílem *městských* a *destinačních* (regionálních) turistických karet je odlišná obsahová struktura nabídky. U prvně jmenovaných jde především o slevy vstupného na kulturně historické atraktivity nacházející se na území města nebo v jeho blízkosti, které jsou doplněny o nabídku služeb z oblasti ubytování, stravování, kultury a někdy hromadné dopravy. U regionálních turistických karet dominuje spíše nabídka speciálních sportovních aktivit (zimní sporty, cykloturistika, paintball, vysokohorská turistika, relaxace, wellness, animační a vzdělávací programy). Městské a regionální turistické karty se obvykle liší i časovou platností, jíž cílí buď na krátkodobý cestovní ruch (2-5 dní) nebo na dlouhodobější a návratový cestovní ruch (několik měsíců až rok).

Z teoretického hlediska lze na turistické slevové karty nahlížet jako na nástroj destinačního managementu, tj. jako na společně vytvořený a nabízený produkt destinace v podobě zvýhodněného balíčku služeb. Lze je také chápat jako síťování nebo předstupeň tvorby územních klastrů v cestovním ruchu, jako svým způsobem bezplatnou reklamu i jako marketingový nástroj umožňující oslovit cílové skupiny návštěvníků. V neposlední řadě lze technologicky nejmodernější turistické karty chápat jako prostředek využitelný ke sběru statistických dat (datamining) [12] o pohybu návštěvníků, o jimi realizovaných vstupech a využívaných službách v místě či regionu pobytu.

2. Nástin situace v Česku a v zahraničí

První turistická karta - *Prague Card* - vznikla na území České republiky již v roce 1991; další pak v roce 1993 - *Harrachov Card*; první vlna vzniku většího počtu turistických

karet spadá do období let 2003 – 2007, druhou vlnu lze vysledovat v období 2011 – 2013. Současné regionální rozložení aktuálně fungujících turistických karet je poměrně nevyrovnané (Čechy vs. Morava), celkem věrně ale kopíruje rozložení tradičních a nejúspěšnějších destinací cestovního ruchu (Praha, Český Krumlov, Karlovy Vary, horské oblasti – Šumava, Krkonoše, území s vodními plochami – jižní Čechy, Lipno), v nichž si takovéto karty mohou do budoucna vzájemně konkurovat (existující Tabor Card a navrhovaná destinační karta Toulava) nebo se naopak svojí nabídkou doplňovat (PassauCard-all-inclusive a Český Krumlov Card). Mezi regiony turistickými kartami v podstatě nedotčené patří turistické regiony Jižní, Východní, Severní Morava a Slezsko, v Čechách pak turistický region Královéhradecký, Východní Čechy a Vysočina [15]. Z hlediska existence a stability trhu s turistickými kartami lze konstatovat zatím jeho spíše extenzivní vývoj; některé karty zanikly (PilsnerVisitorCard), některé nepřežily své pilotní období (Turistická karta Třeboňsko), jiné ale prošly kvalitativním posunem (3K karta → 4K karta), přerodem (Olomouc Card → Olomouc Region Card), jiné jsou navrhovány (Turistická karta Toulava).

V Česku se lze v posledním období setkat s přibližně dvaceti šesti systémy turistických karet, z nichž většinu tvoří karty *destinační*, tj. karty s regionální působností; menšinu pak turistické *městské* karty. Vedle těchto klasických turistických karet vázaných buď na určitou destinaci nebo jen na určité město či jeho část (v Praze Trojská karta), se lze setkat i turistickými „kartami“ majícími spíše charakter programů s celostátní či nadnárodní působností (karta EUROBEDS provozovaná Klubem českých turistů a Oborovou zdravotní pojišťovnou; Hostelová karta) nebo charakter projektů s přeshraniční působností (PassauCard-all-incl.; ErzgebirgsCard; Krkonoše Regioncard). Podrobnější přehled turistických slevových karet pro území Česka uvádí Tabulka 1, některé z nich ale byly v mezidobí pozastaveny (CBCARD, BENEFIT Program) nebo změněny.

Rozvoj městského cestovního ruchu a v tom i rozvoj městských turistických karet v Evropě úzce souvisí se založením *Evropské asociace městského turismu* (European Cities Tourism, dále ECT) v roce 1988. ECT v současnosti sdružuje 85 evropských měst z 30 zemí, z nichž se asi 38 měst (z 25 zemí včetně Ruska) účastní i projektu

evropských městských karet (European City Cards), realizovaného asociací European Cities Marketing; v Evropě jen v rámci této asociace funguje kolem 45 městských turistických karet (blíže viz seznam na <http://www.europeancitycards.com/>). Vedle největších měst, jež jsou členy ECT (tj. měst s minimálně sto tisíci obyvateli, s ubytovací kapacitou minimálně tři tisíce lůžek v hromadných ubytovacích zařízeních, měst schopných zajistit pořádání konferencí a kongresů, disponujících významnými historickými památkami, měst s tradicí kulturních programů) existuje i řada turistických karet ve městech menších, o nichž ale neexistuje přesnější přehled. Oproti městským turistickým kartám je situace s evropskými destinačními turistickými kartami ještě více nepřehledná, resp. nezmapovaná. Čeští účastníci cestovního ruchu se v sousedních zemích mohou setkat např. s rakouskými destinačními kartami Pyhrn-Priel Card, Dachstein Schladming Summercard nebo Genuss Card, se slovenskou slevovou kartou destinace Malá Fatra apod. V příspěvku budou nicméně analyzovány jen takové zahraniční turistické karty, k nimž bylo možné zjistit maximum informací, tj. již zavedené městské turistické karty.

3. Benchmarking vybraných českých městských turistických karet

Pro podrobnější benchmarking bylo vybráno pět turistických karet působících na českém trhu (Český Krumlov Card, Prague Card, Harrachov Card, Olomouc Region Card, Karlovy Vary City Card), kdy u posledních dvou (s charakterem destinační turistické karty) byla pro lepší porovnatelnost zpracována data týkající se pouze území daného města. [11] Výsledky tohoto porovnání jsou přehledně zachyceny v Tabulce 2.

Z tabulky vyplývá, že spektrum nabídky a cena jednotlivých karet je velmi rozdílná, a to i v důsledku odlišné časové platnosti karet. Cena krumlovské karty je celkem přijatelná a svému držiteli ušetří cca 50 % z ceny běžného vstupného, výhodou je i šestiměsíční délka platnosti karty, umožňující její využití při opakovaných návštěvách města. Obdobně i systém zakoupené turistické karty Harrachov Card pokryje víceméně letní a zimní sezónu (v Harrachově však mohou kartu získat zdarma i hosté od svého ubytovatele, v tomto případě ale s platností jen na délku svého pobytu). Olomouc Region Card a Prague Card upřednostňují kratší platnost karet, a to v rozmezí 2 – 5 dnů; karlovarská karta je naopak platná po celý rok. Karta Českého Krumlova je jako jediná

z porovnávaných karet přenosná, tj. v případě nevyužití celé nabídky může být věnována další osobě v téže cenové kategorii (dospělí, dítě, rodinná karta).

TAB. 1: Přehled aktuálně (či v nedávné minulosti) platných turistických karet v Česku

Název karty	Působnost	Typ karty	Typ zvýhodnění	Vznik
Prague Card	Praha	městská	slevy / vstupy zdarma	1991
Trojská karta	městská část Prahy	městská/lokální	vstupy zdarma	2006
Priority Tourist (GT Gold) Card	Praha	městská	slevy	2010
Prague Card & Prague Passport	Praha	městská	slevy/ vstupy zdarma	2007
Český Krumlov Card	Český Krumlov	městská	vstupy zdarma	2011
Harrachov Card	Harrachov a blízké okolí	městská/regionální	slevy	1993
Stříbrný klíč ke Kutné Hoře	Kutná Hora, Sedlec	městská/regionální	slevy / vstupy zdarma	2011
Karlovy Vary City Card	Karlovy Vary a okolí, Karlovarský kraj	městská/regionální	slevy	2011
CBCARD	České Budějovice, Hluboká n. Vltavou, Pořežany, Klet	městská/regionální	slevy	2006
4K karta	Dolní Poohří	regionální	slevy/ vstupy zdarma	2013
Turistická karta Šumava-Český les	Šumava a Český les	regionální	slevy	2005
Karta hosta Orlické hory a Podorlicko	Orlické hory, Podorlicko, Deštné	regionální	slevy / služby zdarma	2013
ErzgebirgsCard	německá a česká strana Krušných hor	regionální	slevy / vstupy zdarma	2003
Olomouc Region Card	Olomouc, Střední Morava, Jeseníky	regionální	slevy / vstupy zdarma	2005
PassauCard-all-incl.	Pasov, Český Krumlov, Lipno n. Vltavou	regionální	slevy / vstupy zdarma	2006
BENEFIT Program	Liberec a severní Čechy	regionální	slevy / vstupy zdarma	2006
Karta hosta Pec pod Sněžkou	Pec p. Sněžkou, Velká Úpa, Dvůr Králové	regionální	slevy	2007
Lipno Card	Lipno a okolí, Lipensko, Český Krumlov, Protivín, Písek	regionální	slevy / vstupy zdarma	2011
Šumavská karta	Šumava, Pošumaví, Bavorský les	regionální	slevy	2012
Jizerky Card - karta hosta	Jizerské hory	regionální	slevy	2012
Krkonoše Regioncard	česká a polská strana Krkonoš	regionální	slevy / vstupy zdarma	2012
Těšínské Slezsko Region Card	Slezsko	regionální	slevy	2013
Karta hosta Jeseníky	Jeseníky	regionální	slevy	2013
Tábor Card	Tábor, Soběslav, Sezimovo Ústí, Veselí n. Lužnicí	regionální	slevy	2013
Turistická karta Eurobeds	Česko	mezinárodní	slevy	2003
Hostelová karta	Česko	mezinárodní	slevy	2007

Zdroj: vlastní výzkum

Pozn.: s vyloučením karet studentských, permanentek, elektronických jízdenek, parkovacích, věrnostních slevových karet a multifunkčních městských karet nevázících se primárně na oblast cestovního ruchu

Karta Českého Krumlova nabízí vstupy zdarma do čtyř vypsanych památek; další doplatky zde nejsou. Prague Card a Olomouc Region Card nabízejí jak vstupy zdarma (většinou na kulturní památky, do muzeí a galerií), tak i využití výhodných či slevových akcí (v restauracích, kavárnách, obchodech a dalších služeb - okružní projížďky městem či okolím, vyhlídkové plavby a jízdy, wellness služby aj.). Harrachov Card a Karlovy Vary City Card upřednostňují pouze slevový systém, popř. nabízejí speciální akce

v kulturních památkách nebo v oblasti služeb. Karlovy Vary City Card nabízí tzv. kupónovou knížku s kupóny se stanovenou výší slevy; sleva je pak poskytnuta po předložení turistické karty a konkrétního kupónu. Slevy mohou být využívány i opakovaně (u ostatních porovnávaných karet platí využití všech akcí i vstupů pouze jedenkrát). Karty se liší i z hlediska technologie své výroby: Český Krumlov Card je vyrobena z termokartonu, má předtištěný čárový kód, nicméně funguje na principu předložení karty u pokladny a vyznačení skutečnosti, že držitel danou prohlídku památky absolvoval. Podobně funguje i olomoucká karta, která je vyrobena z tvrdého papíru a lamina. Naproti tomu Harrachov Card a Karlovy Vary City Card jsou plastové s čárovým kódem, Prague Card funguje na principu čipového kódu. Takovéto karty jsou téměř nezničitelné, fungování pomocí čipových či čárových kódů je pro návštěvníka destinace jednodušší, neboť jeho odbavení je rychlejší a pohodlnější. Společným znakem porovnávaných karet je i místo prodeje (primárně jde o turistická informační centra, sekundárně o partnerské subjekty - hotely, pokladny expozic, cestovní kanceláře, směnárny, ski centra apod.).

4. Benchmarking vybraných zahraničních městských turistických karet

Turistické karty v zahraničí představují dnes již tradiční produkt, zejména pokud se týká evropských velkoměst, z nichž téměř každé má svůj projekt „city card“. Za účelem srovnání a výzkumu bylo vybráno deset evropských turistických karet zapojených do projektu *European City Cards*, (všechny do tohoto projektu zapojené městské turistické karty nabízejí zdarma vždy i mobilní aplikaci *City Card App* pro chytré telefony podchycující veškeré turistické atrakce, které jsou v daných městech k dispozici). Analyzovány byly Wien-Karte, Berlin Welcome Card, Salzburg Card, Bratislava City Card, Innsbruck Card, Nürnberg Card, Zürich Card, Geneva Pass, I amsterdam City Card a Dresden City Card. Zjištěné informace a jejich vyhodnocení podle analogických základních kritérií použitých i u českých městských karet jsou obsahem Tabulek 3 a 4. Časová platnost zahraničních městských turistických karet je většinou shodná a pohybuje se kolem 2-3 dní, cena karet je však velmi odlišná (cena třídních karet pro dospělou osobu se pohybuje nejčastěji v rozmezí 31 € až 67 € (tj. 850 až 1850 Kč), nejlevnější ze sledovaných je Bratislava City Card s cenou 12 € (tj. asi 330 Kč). Z přepočtu na českou měnu a z porovnání vyplývá skutečnost, že cena zahraničních

turistických karet je vysoko nad cenou karet tuzemských, což může být zapříčiněno jak ekonomickou vyspělostí jednotlivých zemí, tak úrovní průmyslu cestovního ruchu

TAB. 2: Benchmarking vybraných turistických karet platných v Česku.

Název karty	Český Krumlov Card	Prague Card	Harrachov Card	Olomouc Region Card	Karlovy Vary City Card
Vznik	2011	1991	2011	2005	2012
projektru	6 měsíců: 100 Kč (dospělí), 100 Kč (děti, studenti, ZTP), 400 Kč (rodinné vstupné)	2 dny: 880 Kč (dospělí), 580 Kč (děti, studenti); 3 dny: 990 Kč (dospělí), 690 Kč (děti, studenti); 4 dny: 1200 Kč (dospělí), 850 Kč (děti, studenti)	2 měsíce letní sezóny a 1 měsíc zimní sezóny: dospělí 100 Kč, děti 20 Kč	48 hodin: 180 Kč (dospělí), 90 Kč (dítě); 5 dní: 360 Kč (dospělí), 180 Kč (dítě)	1 rok: jednotná cena 79 Kč
Cena					
Výše slev	50%	variabilní, cca 40 %	10 - 50 %, speciální akce	variabilní	5 - 50 %
Doplatky	NE	NE (jen dopl. aktivity)	ANO	NE (jen dopl. aktivity)	ANO
Systém karty	vstupy zdarma	vstupy zdarma + slevový systém	slevový systém + speciální akce	vstupy zdarma + slevový systém	slevový systém
Platnost	6 měsíců	2, 3, 4 dny	doba pobytu; 3 měsíce	48 hodin, 5 dní	1 rok
Počet subjektů	29	více než 80	více než 40	více než 52	53
Poskytovatelé	hradní muzeum, zámecká věž, Regionální muzeum v Českém Krumlově, Muzeum Fotoatelier Seidl, Egon Schiele Art Centrum, partnerské hotel	historické památky, zámky, hrady, technické památky, muzea, koncerty, galerie, plavby lodí, okružní jízdy, organizované výjezdy, restaurace	ubytovatelé, ski centra, průvodcovské služby, wellness, adrenalinové zážitky, restaurace, kavárny, obchody, sklárna, muzea	historické a kulturní památky, divadlo, zoo, ubytovatelé, obchody, dětské koutky, taxi, MHD	muzea, technické památky, výhledové jízdy, obchody, wellness, restaurace, půjčovny kol, ubytovatelé
Počet prodejců	7	více než 17	7	17	10
Typy prodejců	TIC, partnerské hotely, pokladny expozic	TIC, partnerské hotely, CK	TIC, směšárna, hotel, ski centra	TIC, ČD centrum, CK, partnerské subjekty	TIC, směšárna, krajská knihovna, vybrané galerie a hotely
Technologie	termokarton	čipová	plastová, čárový kód	papír, lamino	plastová, čárový kód
Přenosnost	ANO	NE	NE	NE	NE
Prodané kusy*	1 953	30 000	více než 30 000	15 000	15 000
Další informace	karta zdarma u partnerských hotelů /penzionů při pobytu delším než 3 noci http://www.ckrumlov.info/docs/cz/CK_CARD_20131205152059.xml	skupinová slevy 10 % na kartu (min. 8 lidí), kartu lze objednat on-line	Zakoupení karty on-line	při zakoupení karty MHD Olomouc zdarma, zakoupení karty on-line	slevy lze čerpat opakovaně, zakoupení karty on-line
Odkaz		www.praguecard.com	www.harrachovcard.cz	www.olomoucregioncard.cz	www.kvcard.cz
Pozn.: TIC (turistické informační centrum), CK (cestovní kancelář), ČD (České dráhy), MHD (městská hromadná doprava); * údaje k roku 2013; vlastní výzkum					

Zdroj: Sedláková, 2014

(v tom i šíří nabízených atraktivit a služeb). Většina zahraničních karet nabízí kombinaci vstupů zdarma a slevových akcí, přičemž výše slev se nejčastěji pohybuje v rozmezí 5 až 100 %.

Vídeňská a berlínská karta fungují pouze na principu poskytování slev, a to ve výši 5 až 50 %. Výjimku tvoří Nürnberg Card, která jako jediná nabízí naopak pouze vstupy zdarma, žádné další doplatky či poplatky zde držitelé karty neplatí. Nejvíce zapojených subjektů, respektive poskytovatelů slev má Wien-karte a Berlin Welcome Card, a to přes 200 subjektů, z nichž největší část tvoří poskytovatelé služeb a gastronomie. Počet poskytovatelů slev u ostatních karet se obvykle pohybuje v rozmezí 50-100 subjektů. Nabídka nejčastěji zahrnuje nejzajímavější památky a místa (hrady, zámky, muzea, galerie, sítě, výstavy), dále jsou poskytovány slevy v oblasti obchodu, sportovních aktivit, gastronomie, interaktivních a zábavních center, zoologických a botanických zahrad nebo slevy na organizované túry, prohlídky či výlety, popřípadě i slevy v půjčovnách aut, cyklistických kol nebo skútrů. Karty lze nejčastěji zakoupit v turistických informačních centrech, ale také na letištích, hlavních vlakových a autobusových nádražích, dále v cestovních kancelářích, partnerských hotelech a online na webových stránkách města (karty). Úspěšnost karet lze vyhodnocovat podle počtu prodaných karet, kdy jejich roční prodejnost se pohybuje v tisících kusech, v případě I amsterdam City Card ve stotísících, v případě Wien-karte bylo prodáno dokonce přes tři sta tisíc kusů tohoto produktu. Nutno dodat, že dvě posledně jmenované karty jsou na trhu přes patnáct let, mají s vedením projektu dlouholeté zkušenosti a logicky i jejich marketing je na vysoké úrovni. Bonusem pro držitele výše zmíněných dvou karet je městská hromadná doprava po dobu platnosti karty zdarma. [11]

V této souvislosti lze uvést i informaci o výsledcích testu městských turistických karet [5] z roku 2012 v rámci programu EuroTest41 realizovaného pod záštitou neziskové organizace FIA, tj. Mezinárodní automobilové federace. V daném roce bylo testováno fungování šestnácti evropských městských turistických karet, kdy mezi hlavní kritéria patřila cena, nabídka nejzajímavějších míst, dostupnost informací a také hromadná doprava poskytnutá v rámci městské karty zdarma. První místo v tomto testu získala Wien-Karte s nejlepším poměrem ceny a nabízených služeb, Berlin Welcome Card a I amsterdam City Card byly hodnoceny jako akceptovatelné. Žádné další karty použité

TAB. 3 Benchmarking vybraných turistických karet platných v zahraničí

Název karty	Nürnberg Card	Zürich Card	Geneva Pass	I amsterdam City Card	Dresden City Card
Vznik projektu	*	*	2010	90. léta	*
Cena	2 dny: 23 € (dospělí), 5 € (dítě, 6-11 let). Pozn. Platí pouze s nákupem min. jedné karty pro dospělé. Děti do 5 let zdarma.	24 hodin: 24 CHF (dospělí), 16 CHF (dítě, 6-16 let); 72 hodin 48 CHF (dospělí), 32 CHF (dítě, 6-16 let)	24 hodin: 25 CHF; 48 hodin: 35 CHF; 72 hodin 45 CHF	24 hodin 47 € (42 € do 31.12.2013); 48 hodin 57 € (52 € do 31.12.2013); 72 hodin 67 € (62 € do 31.12.2013)	1 den: 9,90 € (dospělí), 12,90 € (rodinná); 2 dny: 25 € (dospělí), 48 € (rodinná). Pozn. rodinná: 2 dospělí + max. 4 děti do 14 let.
Výše slevy	100 %	10-100 %	10-100 %	10-100 %	5-100 %
Doplátky	NE	ANO	ANO	ANO	ANO
Systém karty	vstupy zdarma	vstupy zdarma, slevy v obchodech	vstupy zdarma + slevový systém + dárky	vstupy zdarma + slevový systém + dárky	vstupy zdarma + slevový systém
Platnost karty	2 dny	24 hodin, 72 hodin	24 hodin, 48 hodin, 72 hodin	24 hodin, 48 hodin, 72 hodin	1 den, 2 dny
Počet subjektů	48 (Nürnberg + Fürth)	108	60	38 (Amsterdam), 20 (Haarlem, Zaanse Schans)	90
Poskytovatelé	muzea, památky, významná místa, vyhlídková věž, galerie, zoo, planetárium, zámek Neuhof, kasematy, nonimberské skalní sklepy	zdarma: muzea, plavby lodí na Curyšském jezeře, nová vyhlídková terasa na letišti, Wildlife park, vstupy do vybraných klubů slevy: organizované prohlídky města, termální lázně, opera, kino <u>Arthouse</u> , vstup do fitness, vstup do zoo, let helikoptérou, slevy ve vybraných obchodech a suvenýrech, "kulinařské překvapení" ve vybraných restauracích k objednanému menu	zdarma: organizované prohlídky města s průvodcem, plavby lodí, muzea, kulturní památky slevy: vybrané organizované prohlídky města, sportovní atrakce - rafting, půjčení kajaku na řece Rhône, půjčovna aut	zdarma: kulturní památky, muzea, zoo, botanická zahrada slevy: vybraná muzea, zábavní centra, koncerty a divadelní představení, půjčovna kol a skútrů, slevy v restauracích a kavárnách dárky: kava/čaj ve vybraných kavárnách, dárky k nákupu v obchodech	zdarma: zámecký komplex Zwinger, královský palác, výstavní sály, galerie, muzea. Pozn. Výše zmíněné atrakitivity jsou zdarma pouze pro držitele 2 denní karty, držitelé 1 denní karty mají zlevněné vstupné. slevy: vybraná muzea, dražďanská pevnost, zoo, organizované výlety s průvodcem, zážitkové túry po městě, půjčovna segway, půjčovna cyklistických kol, slevy na vstupenky do opery a filharmonie, slevy v restauracích, obchodech a

Zdroj: Sedláková, 2014

TAB. 4 Benchmarking vybraných turistických karet platných v zahraničí

Název karty	Wien-karte	Berlin Welcome Card	Salzburg Card	Bratislava City Card	Innsbruck Card
Vznik projektu	1995	1994	*	březen roku 2006	červen 2005
Cena	3 dny: 19,90 € (jednotná cena)	48 hodin: 18,50 € (Berlin), 20,50 € (Berlin, Potsdam); 72 hodin: 24,50 € (Berlin), 26,50 € (Berlin, Potsdam), 34 € (Museuminsel), 36 € (Museuminsel, Potsdam); 5 dní: 31,50 € (Berlin), 36,50 € (Berlin, Potsdam)	24 hodin: 23 € (dospělí), 11,50 € (dítě, 6-15 let); 48 hodin: 31 € (dospělí), 15,50 € (dítě, 6-15 let); 72 hodin: 36 € (dospělí), 18 € (dítě, 6-15 let)	24 hodin: 10 €, 48 hodin: 12 €, 72 hodin: 15 €	24 hodin: 31 € (dospělí), 15,50 € (dítě, 6-15 let); 48 hodin: 39 € (dospělí), 19,50 € (dítě, 6-15 let); 72 hodin: 45 € (dospělí), 22,50 € (dítě, 6-15 let)
Výše slevy	5-50 %	2-5-50 %	20-100 %	5-100 %	5-100 %
Doplátky	ANO	ANO	ANO (jen v rámci slev. systému)	ANO	ANO
Systém karty	slevový systém	slevový systém	vstupy zdarma + slevový systém	vstupy zdarma + slevový systém	vstupy zdarma + zvýhodněné vstupné
Platnost karty	3 dny	48 hodin, 72 hodin, 5 dní	24 hodin, 48 hodin, 72 hodin	24 hodin, 48 hodin, 72 hodin	24 hodin, 48 hodin, 72 hodin
Počet subjektů	více než 210	více než 200	cca 64	cca 64	cca 48
Poskytovatelé	muzea, památky, divadla, koncertní sály, obchody, restaurace, sportovní areály, organizované průvodcovské služby	kulturní památky, restaurace, sportovní areály, organizované výlety (cyklovýlety, výlety lodí...), akvárium, obchody, divadla, botanická zahrada, zoo	zdarma: kulturní památky, katakomby, lanovka, muzea, zoo, galerie, plavby lodí; slevy: koncerty, půjčovna aut, vybrané organizované výlety, loutkové divadlo, tandem paragliding	zdarma: hodinová prohlídka historického města s průvodcem, vybrané expozice Muzea obchodu; slevy: kulturní památky, muzea, výhledové jízdy, galerie, zoo, výhledková věž UFO, Národní divadlo, Slovenská filharmonie, plavby lodí, slevy na ubytování a do restaurací, zážitková centra, obchody	zdarma: muzea, výhledková věž, zoo, vstup na věž u skokanského můstku, hodinová prohlídka historického města s průvodcem, ledové kluziště; slevy: interaktivní centrum, golf, bobová dráha, půjčovna cyklistických kol
Počet prodejců	více než 15	více než 100	x	x	x
Typy prodejců	TIC, hotely, prodejny a	TIC, informační centrum na letišti, hotely, jízdenkové	hotely, informační centra, předprodeje	TIC, informační centrum na letišti M. R. Štefánika, partnerské hotely, ostatní nádraží (vlak), pokladny	TIC, informace na Hlavním nádraží (vlak), pokladny

Zdroj: Sedláková, 2014

pro benchmarking v tomto příspěvku (české ani zahraniční) nebyly do výše uvedeného testu zahrnuty. [11]

5. Diskuse

V kontextu zacílení celého příspěvku na hledání slabých míst ve fungování českých turistických karet, resp. hledání inspirace v analogických zahraničních projektech, lze konstatovat, že Česko a čeští provozovatelé slevových systémů jsou zatím spíše v roli „nováčků“ neboť velká část slevových turistických karet vznikla až posledních několika málo letech. Nicméně aby tyto projekty byly i do budoucna úspěšné a nezanikly, je třeba se zaměřit na několik problémových okruhů: *na rychle se měnící poptávku po službách, na měnící se portfolio vyhledávaných atraktivit* (zážitkový cestovní ruch vs. klasický poznávací nebo pobytový turismus) a *na s tímto související zajištění zpětné vazby od uživatelů turistických slevových karet* (portál amsterodamské karty např. po zakoupení karty online i po jakémkoli jiném spojení mezi klientem a poskytovatelem služby zjišťuje spokojenost zákazníků s produktem prostřednictvím online dotazníků). Naprostou nutností se tedy pro české turistické karty jeví jejich samostatný webový portál nejen pro prezentaci produktu, ale i pro možnost on-line komunikace (vkládání dotazů, připomínek, ohlasů a hodnocení dané karty). Toto např. dodnes nesplňuje Český Krumlov Card.

Z koncepčního hlediska a z hlediska konkurenceschopnosti bude nutností i neustálé *zvažování a popř. oslovování dalších a dalších poskytovatelů služeb a provozovatelů turistických atraktivit*. Úspěšnými a na trhu stabilními produkty jsou především karty s tradicí patnácti a více let, nabízející diverzifikovanější a početně rozsáhlejší nabídku slev a volných vstupů, a to pro různé kategorie návštěvníků. U turistických karet by také měly být nabízeny *minimálně dvě varianty časové platnosti* (karty s krátkodobou platností pro přilákání zahraničních návštěvníků a karty s dlouhodobější platností pro motivaci k opakovaným, návratovým pobytům zejména pro tuzemské návštěvníky z bližšího okolí, s krátkou dojezdovou vzdáleností). Žádanou součástí městských turistických karet je bezpochyby *možnost „bezplatného“ využívání městské hromadné dopravy* (bez nutnosti studovat systémy a druhy jízdného v tom kterém městě). K úspěšnosti slevového systému turistických karet může také přispět jejich *originální*

design, název karty, materiál a technologie použité k jejich zhotovení a zejména pak promyšlený způsob jejich *distribuce a propagace*. Z hlediska distribuce turistické karty je třeba volit optimální počet prodejních míst tak, aby karta byla dobře dostupná a návštěvníky využívána již od prvního dne pobytu, resp. první návštěvy atraktivit v dané destinaci (kontraproduktivní je situace, kdy se návštěvník s kartou „setká“ až poté, kdy již jednou či dvakrát zaplatil plné vstupné, naproti tomu předimenzovaná síť prodejců s jejich provizemi zhoršuje ekonomický výsledek, resp. může i navyšovat cenu karty). Do budoucna se jako nezbytnost jeví i *možnost bezhotovostní platby za kartu*, resp. *možnost jejího nákupu on-line*. Z celé řady sociologických výzkumů a sond (např. i na portálu VypInto.cz, [8]), vyplývá, že česká veřejnost by využívání turistických karet ve své většině přivítala, má však jen velmi nízké povědomí o stávajících slevových systémech. Proto lze asi celkem oprávněně směřovat obecnou výtku k většině tuzemských slevových systémů právě z hlediska propagace, kdy hlavní bariérou nebude malá kreativita či snaha, ale spíše omezené finanční prostředky právě na propagaci.

Menší města České republiky (nesplňující kritéria projektu *European City Cards*) by měla zvážit možnost vytvoření produktu s dlouhodobější platností na pomezí městské a destinační karty, tj. i širší kooperaci s regionálně příslušnými partnery, ideálně v rámci vymezených turistických regionů, resp. turistických oblastí. Určitý prostor představuje i možnost vzniku dalších *karet s přeshraniční působností* (např. euroregion Bílé-Biele Karpaty). Je nicméně obecnější otázkou, zda extenzivní rozvoj nabídky turistických slevových karet nenarazí v určitém okamžiku na určitý „psychologický strop“ v podobě *přesycenosti* (nejen) české veřejnosti nabídkou nejrůznějších zákaznických, věrnostních, kreditních a debetních platebních, multifunkčních aj. karet. Zcela jistě však vývoj v této oblasti bude pokračovat cestou kvalitativního rozvoje, a to ať již z hlediska obsahu, používaných technologií či propagace karet.

Závěr

Cílem příspěvku bylo poukázat na problematiku turistických slevových karet v Česku na pozadí (středo)evropských reálií. Autorkám se podařilo shromáždit řadu podkladů a informací, na jejichž základě bylo možné provést benchmarking pěti českých a deseti zahraničních městských turistických karet. Na jeho základě bylo možné formulovat řadu

obecných i konkrétnějších tvrzení a poukázat na nejproblémovější aspekty, ale i šance budoucího vývoje trhu městských a regionálních turistických karet v ČR. Je více než zřejmé, že značnou pozornost bude dále třeba věnovat jak propagaci, tak samotnému vnímání produktu (karet) potenciálními zákazníky, tak i tuzemským a zahraničním zkušenostem z oblasti financování a ekonomického fungování turistických karet (cena karty, provize, refundace, ziskovost projektu).

Použitá literatura:

- [1] BOCHERT, R. *Destination Cards - Eine ordnungspolitische Betrachtung eines Angebots von Destinationen*. Tourismus Journal. 2003, č. 4
- [2] DRÁBOVÁ, M. *Návrh destinační karty pro destinaci Toulava*. Praha, 2013. Diplomová práce. FMV, Vysoká škola ekonomická v Praze, 92 s.
- [3] DVORÁKOVÁ, T. *Návrh slevové karty pro městskou památkovou rezervaci Jindřichův Hradec*. Praha, 2008. Diplomová práce. FMV, Vysoká škola ekonomická v Praze, 99 s.
- [4] *European City Cards*. [online]. Dostupné z: <http://www.europeancitycards.com/>
- [5] Test městských karet. *Eurotest*. [online 3. 2. 2014] Dostupné na: http://eurotestmobility.hades.webhouse.dk/?page_id=22
- [6] JAKUBÍKOVÁ, D. *Marketing v cestovním ruchu*. 2. vyd., Praha: Grada, 2012, 320 s. ISBN 978-80-247-4209-0.
- [7] KIRÁĚOVÁ, A. *Marketing: destinace cestovního ruchu*. 1. vyd., Praha: Ekopress, 2003, 173 s. ISBN 80-861-1956-4.
- [8] KRAJÍČKOVÁ, I. *Povědomí o turistických kartách (výsledky průzkumu), 2013*. [online 27. 10. 2014]. Dostupné z: <http://povedomi-o-turistickykh-kart.vyplnto.cz>
- [9] KUČEROVÁ, K. *Turistická karta pro Telčsko a okolí*. Praha, 2007. Bakalářská práce. FMV, Vysoká škola ekonomická v Praze, 47 s.
- [10] PALATKOVÁ, M. *Marketingový management destinací: strategický a taktický marketing destinace turismu, systém marketingového řízení destinace a jeho financování, řízení kvality v destinaci a informační systém destinace*. 1. vyd., Praha: Grada, 2011, 341 s. ISBN 978-80-247-3749-2, s. 33.
- [11] SEDLÁKOVÁ, D. *Destinační management v podmínkách České republiky*. Praha, 2014. Diplomová práce. Masarykův ústav vyšších studií, České vysoké učení technické v Praze, 110 s.
- [12] Smart Destination Inc. *Smart Destinations*. [online]. Dostupné z: <http://www.smartdestinations.com>
- [13] ŠKARDOVÁ, L. *Městské karty jako nástroj veřejné správy a politiky cestovního ruchu*. Praha, 2014. Bakalářská práce. FPH, Vysoká škola ekonomická v Praze, 64 s.
- [14] *Touristenkarten*. Konsument. [online]. Dostupné z: <http://www.konsument.at/cs/Satellite?pagename=Konsument/MagazinArtikel/Detail&cid=318856102325&pn=5>
- [15] ZAMASTILOVÁ, J. *Analýza slevových turistických karet*. Jindřichův Hradec, 2013. Diplomová práce. FM, Vysoká škola ekonomická v Praze, 87 s.
- [16] ZELENKA, J., PÁSKOVÁ, M. *Výkladový slovník cestovního ruchu*. 2. vyd., Praha: Linde, 2012, 768 s. ISBN 978-80-7201-880-2.

PROFIL SPOLEČNOSTI VYPLÁČEJÍCÍ DIVIDENDU

PROFILE OF THE COMPANY PAYING THE DIVIDENDS

František Sejkora

Univerzita Pardubice

frantisek.sejkora@upce.cz

Klíčová slova:

dividenda – finanční ukazatele

Keywords:

dividend – financial indicators

Abstract:

The dividend policy sets amount of retained earnings, amount of earnings paid as a dividend and it also influences the capital structure of a firm. Managers should maximize the wealth of their shareholders so they should set their dividend payments according to this objective. Therefore, is deduced that the key figures for firms that distributed dividends will show a statistically significant difference to the corresponding figures for firms that did not distribute dividends. New knowledge obtained in this article is also confronted with other research among companies in the same industry, which has been carried out and published by other author.

Úvod

Společným zájmem akcionářů i managementu akciové společnosti je růst její tržní hodnoty společnosti. Současně mezi nejsledovanější ekonomické ukazatele patří hospodářský výsledek běžného účetního období. Návrh na rozdělení hospodářského výsledku patří nepochybně k základním finančním rozhodnutím managementu a právo na podíl na zisku ve formě dividend patří mezi hlavní práva akcionáře společnosti. Určení způsobu, na základě kterého bude zisk zadržován a reinvestován nebo rozdělován na dividendy, lze definovat jako dividendovou politiku. Management musí dividendovou politiku provádět v souladu s ostatními finančními rozhodnutími, především s investičním (kolik prostředků a do jakých aktiv investovat) a finančních (pomocí jakých zdrojů svou činnost financovat). Z hlediska finanční teorie je

dividendová politika zkoumána zpravidla na pozadí prvotního cíle společnosti, kterým je podle současné finanční ekonomie maximalizace tržní hodnota firmy.

1. Cíl a metodika

Problematicke dividend se v České republice nevěnuje dostatečná pozornost. Jedna z významných monografií je studie autorů [6]. Autoři v monografii nazvané „Dividendová politika v České republice“ u společností na úrovni jednotlivých odvětví za období 1993-1999 sledují absolutní výši dividend, porovnávají četnost výplaty dividend a jejich hospodářský výsledek. Vzhledem k tomu, že monografie je starší deseti let a i v České republice se ekonomika vyvíjí a působí nově tržní podmínky, cílem článku je provést statistickou analýzu ekonomických údajů vybraného odvětví a nové poznatky jsou konfrontovány s výzkumem prováděnými autory [6]. Za tímto účelem byla stanovena hypotéza: *Výplata dividend je jedno z nejdůležitějších rozhodnutí managementu, a proto ekonomické ukazatele společností vyplácející dividendu budou vykazovat statisticky významný rozdíl oproti společnostem dividendy nevyplácející.* K porovnání, zda rozdíly jsou statisticky významné, byl použit dvouvýběrový t – test. Analýza je zaměřena na skupinu odvětví „Výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody“, které je jak z hlediska ziskovosti, tak v četnosti společností vyplácejících dividendy nejzajímavější. Data pro analýzu byla získána z databáze MAGNUS a z výročních zpráv jednotlivých společností. Výchozí soubor, který zahrnoval celkem 221 společností z vybraného odvětví, byl dále redukován na základě bilanční sumy, která činila min. 30 mil. Kč, dostupnosti kompletních účetních výkazů za období 2008-2012 a analýza se netýkala společností kótovaných na pražské burze. Po provedených úpravách zůstalo ve vzorku 137 společností vstupujících do analýzy.

1.1 Dividendová teorie

Nejobecněji přijímanou teorií zvláště v akademických kruzích je Millerova a Modiglianiho teorie o dividendové neutralitě, podle které je hodnota společnosti zcela nezávislá na její dividendové politice [10]. Jinými slovy, hodnota společnosti je nezávislá na tom, zda bude zisk zadržen a reinvestován, či vyplacen akcionářům ve formě dividend. Podle kritiků této teorie jsou předpoklady modelu příliš abstraktní a pro reálný svět nepoužitelné. Nejpravděpodobnější vysvětlení toho, proč firmy vyplácí dividendy je kombinace faktoru nákladů zmocnění a faktoru růstu společnosti a změny

jejího investičních příležitostí. Toto vysvětlení potvrzují empirické skutečnosti, podle kterých tendence firem vyplácet dividendy se zvyšuje jak se ziskem, tak s poměrem nerozděleného zisku oproti vlastnímu kapitálu. Pokud má management k dispozici velké množství zisku, ze kterého nemusí vyplácet vlastníky nebo věřitele, bude tendenčně více tíhnout k použití těchto prostředků k vlastnímu zájmu oproti zájmům vlastníků. Právě výplata dividend podle [2] a [8] může redukovat tento typ konfliktu. Rozdílné zdanění dividend a příjmů z prodeje akcií dala vzniknout teorii efektu klientely, která představuje myšlenku, že jsou skupiny investorů, které jsou zainteresovány na různé dividendové politiky společnosti [3]. Mezi další důvody, proč firmy vyplácejí dividendy je existence informační asymetrie mezi managementem a akcionáři. Dividenda v těchto situacích může sloužit jako nástroj k sdělení informací o budoucí ziskovosti firmy [5]. Mimo toho, empirické studie potvrzují, že podstatnou roli při vyplácení dividend má význam velikosti společnosti a vlastnická struktura [7]. Autor [9] ve svém výzkumu vyzdvihl manažerské preference, kdy na základě rozhovorů s firemními manažery došel k závěru, že firmy mají stanoven dlouhodobý výplatní poměr. Z empirických studií je zřejmé, že každá firma stanovuje svou dividendovou politiku jako funkci tržních nedokonalostí, kterým čelí, a proto význam dividendové politiky jako nástroje pro maximalizaci bohatství vlastníků je pro jednotlivé společnosti nejednoznačný.

2. Výsledky výzkumu

Tabulka 1 uvádí počet firem vyplácející dividendu a výši dividendy ve sledovaném období. V přehledu jsou uváděny pouze hotovostní dividendy. Výše dividend se rozumí hrubá dividendy před zdaněním. Mimo to je v tabulce uváděn i ukazatel výplatní poměr. Tento ukazatel vyjadřuje, jak velký podíl vytvořeného čistého zisku po zdanění je vyplacen akcionářům a jak velká část je použita na reinvestice.

TAB. 1: Počet firem vyplácející dividendu, výše dividendy a výplatní poměr

	Dividenda	2008	2009	2010	2011	2012
Počet společností	NE	81	75	74	74	73
	ANO	56	62	63	63	64
Vyplácejících dividendu (%)		40,8	45,2	45,9	45,9	46,7
Výše dividendy (mil. Kč)		14 298	11 497	16454	10 472	27 439
Výplatní poměr (%)		102,5	356,1	102,5	84,3	80,8

Zdroj: Vlastní zpracování

Z tabulky vyplývá, že ve sledovaném období byl podíl společností vyplácejících dividendu relativně stabilní (v průměru cca 44,9 %). Oproti tomu, ve výzkumu prováděném autory [6] podíl společností vyplácející dividendu se v jednotlivých letech pohyboval od 4,9 % do 16,7 % (v průměru cca 12,4 %). Absolutní hodnota vyplacených dividend je proměnlivá. Za výrazným nárůstem objemu vyplacených dividend za rok 2012 je dividendu ve výši 16 mld. Kč vyplacena společností Pražská teplárenská, a.s., která byla cca osmkrát vyšší než průměrná výše v předcházejících letech. Výplatní poměr za období 2008 – 2011 je vyšší než 100 % a indikuje, že společnosti vyplácely nejen běžný zisk, ale i vázaný zisk z minulých let. Hodnota za rok 2009 je ovlivněna rozhodnutím o výplatě dividendy společností Českolipská teplárenská, a.s. jejíž výplatní poměr v daném období činil 15 306 %. Po zohlednění této hodnoty by v roce 2009 výplatní poměr činil 89,1 %.

Následující tabulka 2 porovnává četnost výplaty dividend za období zkoumané autorem a obdobím vyšetřovaném autory [6].

TAB. 2: Četnost společností vyplácejících pravidelně dividendu

Počet společností	četnost vypláčení dividend							Celkem
	7	6	5	4	3	2	1	
počet společností (2008 – 2012)	*	*	43	13	5	6	1	68
počet společností (1993 – 1999)	1	2	4	4	8	5	9	33

Zdroj: Vlastní zpracování

Jak vyplývá z výše uvedených údajů, z pohledu četnosti výplaty dividend došlo ve sledovaném období 2008 – 2012 oproti období 1993 – 1999 k výraznému nárůstu. Zatímco ve výzkumu prováděném autory [6] vyplatila ve sledovaném období každoročně dividendu pouze jedna společnost, v období 2008 – 2012 to bylo již 43 společností. Z celkového počtu 137 společností za období 1993 – 1999 vyplatilo dividendu alespoň jednou 33 společností (tj. 24,1 % společností vyplácející dividendu), zatímco za období 2008 – 2012 to bylo již 68 společností (49,6 % společností vyplácející dividendu). Z tohoto srovnání vyplývá, že došlo k ekonomické stabilitě tohoto odvětví. Autoři [6] uvádí, že 26 společností vykázalo kumulované ztráty, zatímco v období vyšetřovaném autorem nebyly žádné sledované společnosti ve ztrátě.

Velikost společnosti má podle empirických studií pozitivní vztah na dividendovou politiku společnosti. Tento pozitivní vztah je vysvětlován lepším přístupem velkých společností na finanční trhy, kdy nejsou závislé pouze na vnitřních zdrojích financování. Tabulka 18 rozděluje společnosti dle velikosti společnosti. Jako kritérium velikosti společnosti byla podle kritéria EU pro SME stanovena bilanční suma roční rozvahy. Podle této klasifikace jsou malé společnosti s bilanční sumou do 270 mil. Kč, střední společnosti s bilanční sumou od 270 mil. Kč do 1 300 mil. Kč a společnosti velké s bilanční sumou vyšší než 1 300 mil. Kč.

TAB. 3: Rozdělení společností podle velikosti bilanční sumy

Bilanční suma (tis. Kč)	Platící dividendu	%	Neplatící dividendu	%	Celkem	%
30 000 - 270 000	75	25	142	38,69	217	32,53
271 000 - 1 300 000	107	35,67	141	38,42	248	37,18
1 300 000 a více	118	39,33	84	22,89	202	30,28
Celkem	300	100	367	100	667	100

Zdroj: Vlastní zpracování

Z údajů v tabulce 3 vyplývá, že s velikostí společnosti vzrůstá počet společností, které vyplácí dividendu. Největší podíl společností platící dividendu se nachází v kategorii velké. Pouze v této kategorii převládají společnosti platící dividendu nad společnostmi nevyplácejícími dividendu.

Následující tabulka 4 slouží k otestování hypotézy a zobrazuje základní finanční ukazatele společností vyplácejících a nevyplácejících dividendy.

TAB 4: Finanční ukazatele společností vyplácejících a nevyplácejících dividendu

Ukazatel	Dividenda	Malé společnosti		Střední společnosti		Velké společnosti	
		Průměr	t-test	Průměr	t-test	Průměr	t-test
HV minul. let (mil. Kč)	Ano	20,2	3,32 ^{***}	65	2,87 ^{**}	1171,1	4,72 ^{***}
	Ne	4,5		34,4		133,4	
HV běž. období (mil. Kč)	Ano	9,5	6,19 ^{***}	34,2	5,17 ^{***}	862,6	4,93 ^{***}
	Ne	2,9		9,5		34,5	
Tržby (mil. Kč)	Ano	158,9	0,77	402,5	0,65	6164,2	6,31 ^{***}
	Ne	147		359,5		984,5	
ROA (%)	Ano	7	6,8 ^{***}	5,6	7,67 ^{***}	9,2	8,31 ^{***}
	Ne	2,2		1,1		1,6	
ROE (%)	Ano	14,8	2,15 ^{**}	11,1	0,87	31,4	1,82 [*]
	Ne	2,6		8,8		6,1	
Zadluženost (%)	Ano	38,6	-2,35 ^{**}	38,8	2,06 ^{**}	40,6	2,05 ^{**}
	Ne	47,1		32,4		33,6	
HVML/VK (%)	Ano	34,5	2,32 ^{**}	25,2	2,92 ^{***}	31,2	3,84 ^{***}
	Ne	19		14,7		17,1	
PH/ON	Ano	2,4	-1,53	2,6	1,76 [*]	8,7	0,88
	Ne	1,8		11,6		6,9	

Zdroj: Vlastní zpracování

*** = 1 %, ** = 5 %, * = 10 %

O zisku jako významném faktoru, který ovlivňuje dividendovou politiku, se zmiňuje např. [4]. Zkoumané odvětví jako celek dosahuje průměrný zisk ve výši 159 mil. Kč. Tato hodnota představuje cca 49 % nárůst zisku oproti období, které zkoumali autoři [6]. Rozdíly ukazatelů hospodářského výsledku jak běžného období, tak minulých let mezi společnostmi, které vyplácejí a nevyplácejí dividendu, jsou statisticky významné na hladině významnosti 1 % a nejvyšší absolutní rozdíl těchto ukazatelů je dosahován u velkých společností. Naopak rozdíl ve výši tržeb mezi malými a středními společnostmi vyplácející dividendu a nevyplácející není statisticky významný. Z relativních ukazatelů založených na zisku patří mezi nejvýznamnější ukazatele rentabilita vlastního kapitálu a rentabilita aktiv. Z tabulky je zřejmé, že společnosti platící dividendu vykazují vyšší ukazatele rentability aktiv, které jsou statisticky významné na hladině významnosti 1 %. U ukazatele rentabilita vlastního kapitálu jsou statisticky významné rozdíly pouze u malých a velkých společností a to na hladině významnosti 5-10 %. Mezi další relativní ukazatel, který bude mít dopad na výkonnost společnosti a potenciálně na výplatu dividend je výše zadlužení. Celková zadluženost byla měřena jako podíl cizího kapitálu k celkovým aktivům. Zadluženost celého odvětví činí v průměru cca 39 %. Rozdíly v zadlužení mezi společnostmi vyplácejícími a nevyplácejícími dividendy jsou u všech skupin statisticky významné na hladině

významnosti 5 %. Zajímavá je skutečnost, že střední a velké společnosti vyplácející dividendu vykazují vyšší zadluženost oproti společnostem nevyplácející dividendu. Předmětem rozdělení může být i nerozdělený zisk minulých let a jiné fondy vytvořené ze zisku, pokud nejsou účelově vázány. To nastává zejména v těch situacích, kdy společnost nemá již vhodné investiční příležitosti. Autoři [1] podíl nerozděleného zisku k vlastnímu kapitálu definují jako ukazatel životní fáze cyklu, kdy výplata dividend souvisí s vývojovou fází podniku. Také rozdíly relevantního ukazatele podílu nerozděleného zisku k celkovému vlastnímu jsou mezi jednotlivými skupinami statisticky významné na hladině významnosti 1-5%. Poslední ukazatel, který byl zkoumán, byl poměr přidané hodnoty a osobních nákladů. Tento ukazatel můžeme charakterizovat jako produktivitu práce. Pouze u středních společností se prokázal na hladině významnosti 10 % statisticky významný rozdíl tohoto poměrového ukazatele.

Diskuse a závěr

Z výzkumu sekundárních dat vyplynulo, že oproti výzkumu prováděným autory [6] došlo k ekonomické stabilizaci tohoto odvětví. Tato stabilizace se projevila jak ve zvýšení počtu firem plátcí dividendu, tak v četnosti výplaty dividend. Byla testována hypotéza, zda společnosti vyplácející dividendu vykazují statisticky významné rozdíly finančních ukazatelů oproti společnostem nevyplácející dividendu. Na základě dvouvýběrového t-testu se daná hypotéza potvrdila. Z výsledků vyplynulo, že společnosti, které vyplácejí dividendu, dokáží především efektivněji využívat svá aktiva. Přesto společnosti, které nevyplácejí dividendu, vykazují kladný hospodářský výsledek a nerozdělený hospodářský výsledek minulých let. Pokud tyto společnosti nebudou mít investiční příležitosti, mohou vygenerovaný zisk v budoucnu distribuovat akcionářům ve formě dividend. Obecně změny mnoha ekonomických veličin se neuskutečňuje bezprostředně najednou, nýbrž v řadě případů reaguje vysvětlovaná proměnná na změny jedné nebo více vysvětlujících proměnných po určité době, neboli se zpožděním. Vysoká pravidelná četnost výplaty dividend dává prostor k sestavení dynamického regresního modelu k analyzování změn ve výplatním poměru v závislosti na výkonnosti společnosti, investičních příležitostech či vlastnické struktury zkoumaného odvětví.

Použitá literatura:

- [1] DeANGELO, H.; DEANGELO, L.; STULZ, RENÉ M. Dividend policy and the earned/contributed capital mix: a test of the life-cycle theory. *Journal of Financial Economics*, 2006, 81(2), pp: 227-254.
- [2] EASTERBROOK, F. H. Two agency-cost explanations of dividends. *The American Economic Review*, 1984, 74(4), pp: 650-659.
- [3] ELTON, E. J., GRUBER, M. J. Marginal stockholder tax rates and the clientele effect. *The Review of Economics and Statistics*, 1970, 52(1), pp: 68-74.
- [4] FAMA, E. F.; K. R. FRENCH, Disappearing dividends: changing firm characteristics or lower propensity to pay? *Journal of Financial Economics*, 2001, 60 (1), pp: 3-43.
- [5] FULLER, K., BLAU, M., Signaling, Free Cash Flow and Nonmonotonic Dividends. *The Financial Review*, 2010, 45, pp: 21-56
- [6] GAZDA, J., ČÁBELKA, J. *Dividendová politika v České republice*. Praha: HZ Editio spol. s r. o., 2002, ISBN 80-86009-39-4.
- [7] GUGLER, K.; YURTOGLU, B. Corporate governance and dividend pay-out policy in Germany. *European Economic Review*, 2003, 47, pp: 731-758.
- [8] JENSEN, M. C. Agency costs of free cash flow, corporate finance, and takeovers. *The American Economic Review*, 1986, 76(2), pp: 323-329.
- [9] LINTNER, J. Distribution of Incomes of Corporations among Dividends, Retained Earnings, and Taxes. *American Economic Review*, 1956, 46, pp: 97-113.
- [10] MILLER, M. H.; MODIGLIANI, F. Dividend policy, growth, and the valuation of shares. *Journal of Business*, 1961, 34, pp: 411-433.

OCHRANA SPOTŘEBITELE V BANKOVNICTVÍ

CONSUMER PROTECTION IN BANKING

Otakar Schlossberger

Vysoká škola finanční a správní

otakar.schlossberger@vsfs.cz

Klíčová slova:

spotřebitel – ochrana spotřebitele – mimosoudní vyrovnaní sporů – finanční arbitr – bankovníctví

Keywords:

consumer – consumer protection – extrajudicial dispute resolution – financial arbiter – banking

Abstract:

The submitted study focuses on the analysis of consumer protection in the area of banking business in the Czech Republic. Authority, dealing with the so-called extrajudicial dispute resolution in selected areas of banking in the Czech Republic, is the Financial Arbiter. The analysis aims to evaluate the following hypothesis: „Consumer protection in the banking business in the Czech Republic is insufficient in comparison to some other countries of the European Union“. This analysis plans to utilize mainly the methods of description and analytical comparison. The conclusion will include the author's views on these problems.

Úvod

V zemích Evropské unie, ale i mimo ni, je ochraně spotřebitele v oblasti bankovníctví, chcete-li peněžnictví, věnována velká pozornost. Proč tomu tak je? Proč existuje ve vyspělém světě institut, který má chránit spotřebitele jako takového? A není to jen svět financí. Vždyť právě ochrana spotřebitele se nejdříve objevila mimo finančníctví a teprve později se objevovaly snahy o ochranu spotřebitele i v této oblasti.

Odpověď je celkem jednoduchá, aniž bychom si ji uvědomili. Totiž nákup jakékoliv služby, ať již koupě zboží v obchodě nebo koupě služby např. v cestovní kanceláři, natož v bance, je vždy nutno považovat za závazkový právní vztah, tedy smlouvu

(v psané či nepsané formě), kdy na jedné straně vystupuje kupující (spotřebitel zboží nebo služeb), na straně druhé pak instituce (obchod, organizace služeb nebo jiná profesionální osoba), která službu nebo zboží prodává [5, 298]. Již z toho, co je uvedeno zřetelně vyplývá, že kupující zboží či služby není ve většině případů profesionální osoba. Je to občan, spotřebitel, který v dobré víře nakupuje zboží nebo službu s tím, že celá operace proběhne tak, jak si představoval. Nutno říci, že tomu tak v řadě případů není. Podobně lze uvažovat také v oblasti peněžnictví, speciálně v oblasti bankovníctví. Z aplikace uvedené úvahy tedy také vyplývá, že *i klient banky*, který je spotřebitelem bankovních služeb, *je stranou neprofesionální*, stranou, která předpokládá, že službu, kterou si koupil, obdrží v nabízené kvalitě řádně a včas. Právní řád dokonce přiznává této straně pozici slabší smluvní strany [16, § 433].

V nebankovní nebo nefinanční sféře jsme si již zvykli na to, že jsou zřizovány různé subjekty na ochranu spotřebitele, které vystupují jako taková „poslední instance“ pro občana-spotřebitele, kam se může obrátit s požadavkem o pomoc při řešení svých problémů, když neuspěl např. při reklamaci zboží či služby přímo u poskytovatele těchto služeb. Nicméně se nejedná často o možnost přímého mimosoudního řešení konkrétního spotřebitelského sporu.

Právě opačně je tomu v zahraničí, kdy mimosoudní řešení sporů mj. i v oblasti peněžnictví a zejména bankovníctví nebo vybraných bankovních činností přijaly země Evropské unie a některé další vyspělé země světa (např. USA, Kanada, Nový Zéland, Austrálie, Botswana, JAR, Švýcarsko a další).

1. Metodika, řešerše

Při zpracování této studie byla použita metoda deskripce současného stavu řešení ochrany spotřebitele se zaměřením na mimosoudní vyrovnání sporů v oblasti bankovníctví s využitím metody komparace dat s cílem odpovědět na stanovenou hypotézu, zda „Ochrana spotřebitele v bankovníctví v České republice není dostatečná ve srovnání s některými zeměmi Evropské unie“. Při zpracování studie autor dále vycházel mj. z poznatků autorů prof. Bakeše [1], dr. Baráka [2] nebo prof. Poloučka [4].

2. Historický kontext

V novodobém právním řádu České republiky se ochrana spotřebitele projevila v několika směrech. Určitý význam pro její aplikaci měla publikace zákona

č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele. Tento právní předpis obecně chránil spotřebitele při poskytování služeb, avšak jeho přímé použití do oblasti bankovníctví bylo více než problematické. Později, do jedné z novel zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, byla včleněna ochrana spotřebitele při uzavírání finančních smluv na dálku nebo smluv mimo obvyklou provozovnu [13, § 54a an.]. Tato právní ochrana byla sice historicky významná, ale v případě problémů se musel a musí spotřebitel dodnes dovolávat svého práva u soudu. Možnost mimosoudního vyrovnání sporů možná nebyla. Jednou ze směrnic, kterou musela ČR integrovat do svého právního řádu, byla Směrnice č. 97/5/ES a Rady o přeshraničních převodech (platbách). Článek 10 směrnice požadoval, aby členské státy zajistily existenci vhodných a účinných nápravných postupů pro řešení stížností klientů v oblasti upravené touto směrnicí, kterou byly přeshraniční převody. Totéž pak platilo v oblasti elektronických platebních prostředků. Vycházelo se zde z myšlenky, že klasická soudní cesta není v mnoha případech efektivní, neboť zejména náklady spojené se sporem často převyšují předmětnou částku a složitost soudního řízení je pro klienta – spotřebitele odrazujícím prvkem [2, 331]. Překážkou se může jevit také zdlouhavost soudního řízení.

Směrnice po její aplikaci byla v podstatě publikována ve Sbírce zákonů jako součást zákona č. 124/2002 Sb., o převodech peněžních prostředků, elektronických platebních prostředcích a platebních systémech (zákon o platebním styku), který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2003 a byl platný až do 31. října 2009, kdy byl nahrazen novým právním předpisem – zákonem č. 284/2009 Sb., o platebním styku (dále jen „ZPS“). Zákony však přímo neupravovaly samotné mimosoudní vyrovnání sporů.

Již původní zákon o platebním styku předpokládal v části druhé a části třetí vznik zvláštního orgánu pro mimosoudní urovnávání sporů, které mohou vzniknout mezi poskytovateli služeb a jejich klienty. Kdo jsou ti poskytovatelé služeb podle tohoto zvláštního zákona? Jednalo se o banky a jiné převádějící instituce a dále o vydavatele tzv. elektronických platebních prostředků [14, §2 odst.1 písm a), § 14 písm a)], kterými mohly být také banky, ale i jiné osoby.

Česká republika se zhostila úkolu uvedeného v zákoně o platebním styku [14, §§ 12 a 21], tj. vytvořit orgán pro mimosoudní řešení sporů, tím, že vypracovala zvláštní

zákon, který byl publikován pod číslem 229/2002 Sb., jako zákon o finančním arbitrovi. Tento zákon je legislativním naplněním tohoto právního předpokladu.

3. Význam, postavení a kompetence finančního arbitra

Finančního arbitra bychom podle současné právní úpravy mohli charakterizovat jako osobu, která stojí v čele Kanceláře finančního arbitra a rozhoduje spory, které jsou mu dány do jeho kompetence. Postavení finančního arbitra při rozhodování sporů představují dva základní principy: řízení před finančním arbitrem může iniciovat klient finanční instituce, zejména pak spotřebitel a současně finanční arbitr je primárně smířčím orgánem. Rozhodování sporů spotřebitelů pokud možno smířčím řízením je trend, který je v rámci zemí EU výslovně požadován a lze ho považovat za přijatelnější než rozhodování výslovným rozhodnutím (nálezem) [5, 300 - 305]. V současné době (tj. říjen 2014 – pozn. autora) je finanční arbitr nadán následujícími kompetencemi při rozhodování sporů, které by jinak spadaly do pravomoci obecných soudů. Jedná se o následující oblasti [15, § 1 odst. 1]:

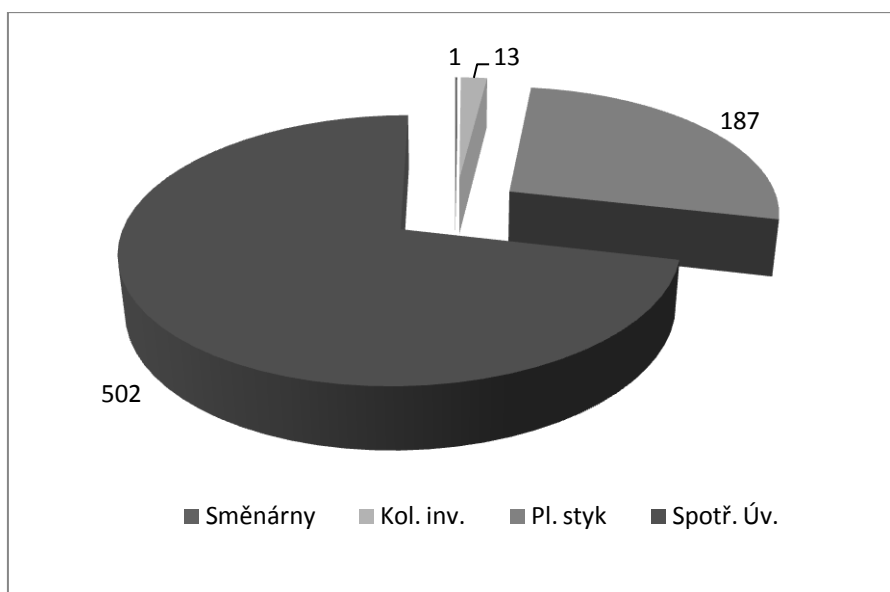
- a) platební služby,
- b) vydávání elektronických peněz,
- c) spotřebitelské úvěry,
- d) kolektivní investování prostřednictvím standardního fondu nebo speciálního fondu,
- e) životní pojištění,
- f) směnářská činnost.

Tyto oblasti však dostával finanční arbitr do své kompetence postupně. Od roku 2003, kdy původní zákon nabyl účinnosti, mohl finanční arbitr řešit pouze spory vyplývající z převodu peněžních prostředků a spory, které vznikly mezi vydavatelem a držitelem při vydávání a užívání elektronických platebních prostředků.

Po účinnosti ZPS, která byla datována dnem 1. listopadu 2009, byla kompetence finančního arbitra transformována tak, že je finanční arbitr příslušný k rozhodování sporů mezi poskytovatelem platebních služeb a uživatelem platebních služeb při poskytování platebních služeb, nebo vydavatelem elektronických peněz a držitelem elektronických peněz při vydávání a zpětné výměně elektronických peněz. S účinností od 1. července 2011 byla zákonem č. 180/2011 Sb. rozšířena pravomoc finančního arbitra k rozhodování sporů o další oblasti finančního trhu, konkrétně o spory mezi věřiteli nebo

zprostředkovateli a spotřebiteli při nabízení, poskytování nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru, dále o spory mezi investičními fondy, investičními společnostmi nebo zahraničními investičními společnostmi a spotřebiteli ze standardních fondů kolektivního investování a speciálních fondů kolektivního investování, které shromažďují peněžní prostředky od veřejnosti. Prozatím poslední rozšíření kompetencí finančního arbitra bylo spojeno s datem 1. listopadu 2013. Zákon č. 278/2013 Sb., který novelizoval mj. zákon o finančním arbitrovi, rozšířil pravomoc finančního arbitra k rozhodování sporů mezi pojišťovnou nebo pojišťovacím zprostředkovatelem a zájemcem o pojištění, pojistníkem, pojištěným, oprávněnou osobou nebo obmyšleným při nabízení, poskytování nebo zprostředkování životního pojištění, a provozovatelem směnárenské činnosti a zájemcem o provedení směnárenského obchodu nebo osobou, se kterou byl směnárenský obchod proveden. [8, 6]. Obrázek č. 1 prezentuje hlavní oblasti předložených návrhů finančnímu arbitru k řešení v roce 2013.

OBR. 1: Typy a počty zahájených sporů v roce 2013

Zdroj: Výroční zpráva FA za rok 2013

4. Analýza řešených sporů

Analýza řešených sporů je poněkud problematická vzhledem k výše uvedeným skutečnostem, které v běhu času měnily, resp. rozšiřovaly, kompetence finančního

arbitra při řešení sporů. Následující tabulka č. 1 uvádí celkové počty zahájených sporů finančním arbitrem od jeho ustanovení.

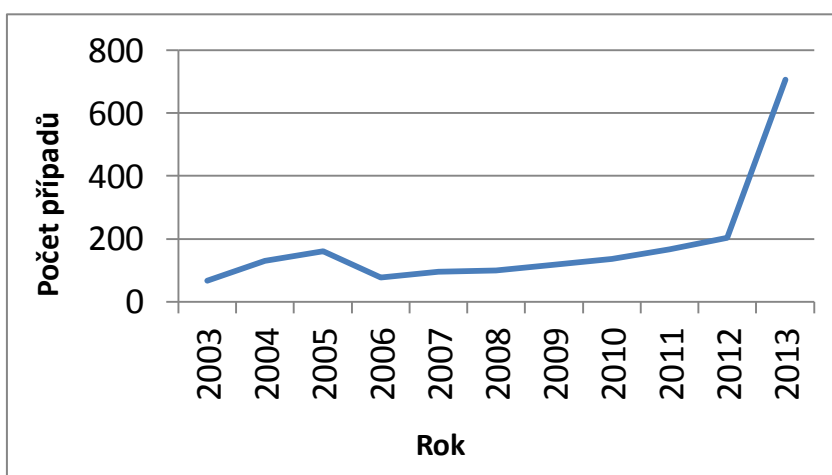
TAB. 1: Počty zahájených sporů

Rok	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet	66	130	160	77	95	99	118	135	167	204	706

Zdroj: Výroční zpráva FA za rok 2013

Graficky pak lze počet zahájených sporů vyjádřit následovně:

OBR. 2: Počty zahájených sporů

Zdroj: Výroční zpráva FA za rok 2013

Z uvedeného číselného a grafického vyjádření vyplývá jednoznačný trend k rostoucímu počtu zahájených řízení před finančním arbitrem. Z pohledu kompetencí finančního arbitra lze konstatovat, že do roku 2011 byly v podstatě stejné, neboť se při jistém zjednodušení jednalo pouze o změny ve slovním vyjádření. Do roku 2009 finanční arbitr řešil spory vyplývající z převodů peněžních prostředků a vydávání a používání elektronických platebních prostředků, po účinnosti ZPS pak spory spočívající při poskytování platebních služeb a vydávání a používání elektronických peněz. Teprve v roce 2011 byla kompetence finančního arbitra rozšířena o oblast kolektivního

investování a spotřebitelských úvěrů a v roce 2013 pak o směnárenskou činnost a životní pojištění, jak bylo vysvětleno výše.

Z komparace údajů tabulky 1 a obrázku 1 lze také vysledovat skutečnost, že už ve třetím roce působení finančního arbitra na finančním trhu bylo zahájeno až 160 sporů. Podobného čísla bylo dosaženo pak až v roce 2011. Tento fakt lze vysvětlit buď spokojeností klientů s činností bank, tedy hlavních poskytovatelů platebních služeb (resp. převádějících institucí) nebo nevědomosti klientů o existenci finančního arbitra. Obě úvahy jsou možné.

I když již v roce 2011 byla rozšířena kompetence finančního arbitra o možnost řešení sporů ze spotřebitelských úvěrů, lze konstatovat, že výrazný nárůst těchto sporů nastal až v roce 2013, nikoliv v roce 2012, jak by bylo možno očekávat. Rozvrstvení sporů do jednotlivých základních oblastí uvádí následující tabulka 2. V tabulce jsou uvedeny pouze léta 2011 až 2013, tedy roky, ve kterých postupně docházelo k rozšiřování kompetencí finančního arbitra.

TAB. 2: Oblasti řešených sporů v letech 2011 - 2013

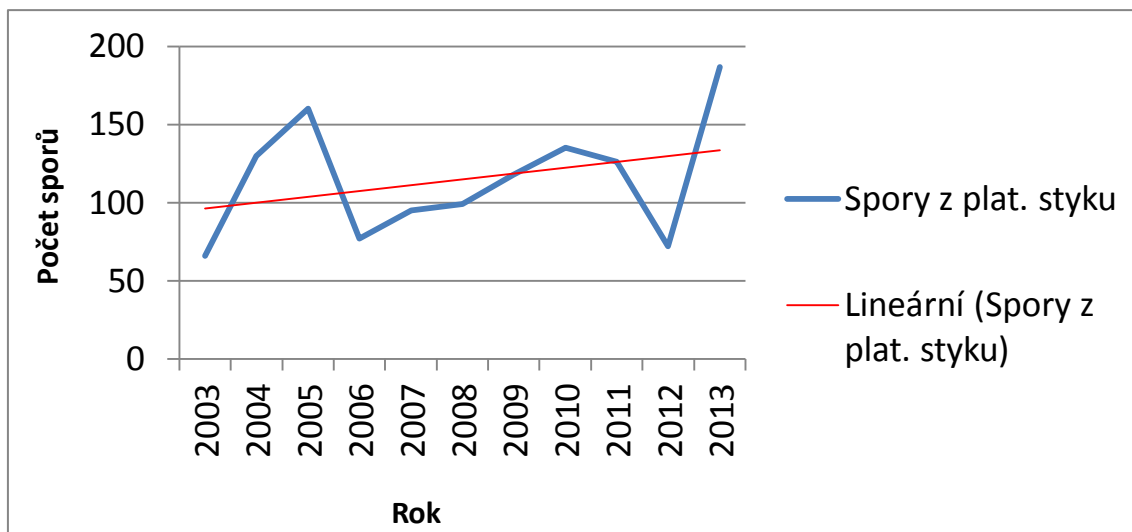
Oblast / Rok	2011	2012	2013
Platební slyk	126	72	187
Spotř. úvěry	37	133	502
Kolektivní in.	4	2	0
Směnárny	X	X	1
Životní poj.	X	X	13
Celkem	167	204	706

Zdroj: Výroční zprávy FA z let 2011 až 2013

Pokud bychom provedli očištění údajů z let 2011 až 2013 o nové kompetence, dostaneme za období 2003 až 2013 časovou řadu údajů, ze kterých bude patrný následující trend v oblasti stížností z platebního styku, resp. platebních služeb a elektronických peněz (viz obrázek č. 2). Jde totiž o jedinou oblast, která je kontinuálně finančním arbitrem řešena od jeho ustavení.

Pokud trend vyjádříme lineární křivkou, jedná se o postupně rostoucí vývoj v počtu stížností s určitými výkyvy jak v horní části grafu (léta 2005 a 2013), tak v dolní části (roky 2006 a 2012).

OBR. 3: Počet sporů z oblasti platebního styku

Zdroj: Výroční zprávy FA z let 2011 až 2013

5. Mimosoudní řešení sporů v zemích EU

Problematické mimosoudní řešení sporů v bankovním mimo území České republiky není věnováno příliš mnoho dostupných studií. Např. Walterová [9] provedla ve své práci poměrně důkladnou analýzu systému mimosoudního řešení sporů Velké Británie. Pokud bychom provedli analýzu i dalších vybraných zemí Evropské unie, což je nad obsahový rámec tohoto příspěvku, co se týká kompetencí orgánů mimosoudního vyrovnání sporů s rozsahem kompetencí finančního arbitra v České republice, došli bychom k jednoznačnému závěru: Kompetence finančního arbitra jsou významně nižší a podle názoru autora nedostatečné, neboť nezahrnují komplexní řešení problematiky sporů zejména spotřebitelů na finančním trhu. Např. z kompetencí, které finanční arbitru není oprávněn řešit, se jedná např. o problematiku smluvního práva při sjednávání smluv o vedení běžných (resp. platebních účtů), podmínek banky k těmto účtům, problematiku jiného než životního pojištění, stavebního spoření, hypotéčních úvěrů nebo úvěrů drobným podnikatelům a živnostníkům. Zde můžeme očekávat jisté změny s ohledem na probíhající legislativní práce na úrovni EU. Lze očekávat, že k rozšíření působnosti finančního arbitra by mělo dojít minimálně v rozsahu produktů, na něž se vztahuje *připravované nařízení* Evropského parlamentu a Rady o sděleních klíčových informací týkajících se investičních produktů – směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/92/ES o zprostředkování pojištění (IMD), která je v současné době

revidována, i přijatá směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/17/EU o smlouvách o spotřebitelském úvěru na nemovitosti určené k bydlení. [8, 30]. Nejpozději od 9. ledna 2016 bude finanční arbitr zároveň povinen postupovat v souladu s nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 524/2013 o řešení spotřebitelských sporů online a řešit i spory zahájené online prostřednictvím webové platformy Evropské komise. [3, vybrané pasáže].

6. Diskuse

Na tomto místě lze uvést, že postupné rozšiřování kompetencí finančního arbitra souvisí zejména s tím, jak EU vyžaduje po členských zemích toto mimosoudní řešení sporů. Přitom řada zemí, jako např. Velká Británie, Nizozemsko nebo Irsko [10, 11, 12] zavedly možnost mimosoudního řešení s širšími kompetencemi, aniž by to vyžadovaly předpisy EU. Na základě studií dostupných materiálů, názoru a zkušenosti autora lze příčinu nekomplexního řešení mimosoudního vyrovnání sporů v České republice vidět zejména v těchto oblastech:

- a) v problematice financování nákladů finančního arbitra – s rostoucími kompetencemi porostou také náklady na kancelář finančního arbitra,
- b) nechť subjektů finančního trhu podléhat orgánu mimosoudního vyrovnání sporů – tedy dalšímu orgánu, obdobnému orgánu regulace, dozoru a dohledu,
- c) nedotažený průběh řízení zejména s ohledem na opravné prostředky – řádný opravný prostředek se podává opět u finančního arbitra, tedy na místě, které řešilo spor v první instanci,
- d) problematika není prioritní oblastí jak moci zákonodárné, výkonné, tak ani soudní. Také samotné finanční instituce nejsou nakloněny rozšiřování kompetencí nad rámec nutné harmonizace.

Závěr

Předložená zjednodušená studie se pokusila poukázat na problematiku ochrany spotřebitele v oblasti bankovníctví. Z provedené analýzy lze učinit závěr, že mimosoudní řešení sporů v České republice je sice funkční a klienti je postupně využívají, ale pouze ve vybraných oblastech bankovníctví, příp. dalších finančních službách (pojištění, kolektivní investování, směnářská činnost). *Stanovená hypotéza ve znění „Ochrana spotřebitele v bankovníctví v České republice není dostatečná ve*

srovnání s některými zeměmi Evropské unie“ však, podle názoru autora, potvrzena byla. Současné kompetence finančního arbitra, i když se postupně rozšiřují, nejsou prozatím srovnatelná s většinou vybraných zemí EU, neboť neobsahuje možnost mimosoudního řešení sporů, které se týkají celé řady produktů jak komerčního bankovníctví, tak investiční oblasti nebo pojištění. Lze jen doufat, že i český euroobčan bude mít v tomto odvětví stejná práva jako jeho spoluobčané z dalších zemí EU.

Poděkování:

Příspěvek byl zpracován v rámci projektu GAČR s názvem "Pokrizová bankovní regulace a její dopad na ekonomickou aktivitu v malé exportně orientované ekonomice", ref. číslo projektu 13-08549S, jehož příjemcem a řešitelem je Vysoká škola finanční a správní.

Použitá literatura:

- [1] BAKEŠ, M. a kol. *Finanční právo*. Praha: C.H.Beck, 2012. ISBN 978-80-7400-440-7.
- [2] BARÁK, J. a kol. *Zákon o bankách – komentář a předpisy související*. Praha: Linde Praha, a. s., 2003. ISBN 80-7201-418-8.
- [3] KYNCL, L. a Vladimír TÝČ. *Regulace finančních služeb on-line v Evropské unii*. Brno: Muni Press, 2013. ISBN 978-80-210-6407-2.
- [4] POLOUČEK, S. a kol. *Bankovníctví*. Praha: C.H.Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-491-9.
- [5] SCHLOSSBERGER, O. *Platební služby*. Praha: Management Press, 2012. ISBN 978-80-7261-238-3.
- [6] Výroční zpráva finančního arbitra za rok 2011. [online]. In: *Výroční zprávy*. [cit. 26. 10. 2014]. Dostupná z: http://www.finarbitr.cz/galerie/tinymce/media2/406_cs_vyrocní-zprava-o-cinnosti-financniho-arbitra-za-rok-2011.pdf
- [7] Výroční zpráva finančního arbitra za rok 2012. [online]. In: *Výroční zprávy*. [cit. 26. 10. 2014]. Dostupná z: http://www.finarbitr.cz/galerie/tinymce/media1/1/vyrocní%20zpráva_2012_1.pdf
- [8] Výroční zpráva finančního arbitra za rok 2013. [online]. In: *Výroční zprávy*. [cit. 26. 10. 2014]. Dostupná z: http://www.finarbitr.cz/galerie/tinymce/kestazeni/vyrocní_zprava_2013.pdf
- [9] WALTEROVÁ, I. *Analýza činnosti finančního arbitra v porovnání s vybranými institutami zemí EU*. [online]. Diplomová práce. Praha: BIVŠ, 2010 [cit. 26. 10. 2014]. Dostupné z: http://is.bivs.cz/th/7583/bivs_m/?lang=en;id=5683.
- [10] Financial Ombudsman Service. [online]. In: *About us*. [cit. 26. 10. 2014]. Dostupné z: <http://www.financial-ombudsman.org.uk/about/index.html>
- [11] KiFiD – Het Financiele Klachteninstituut. [online]. In: *Over KiFiD*. [cit. 26. 10. 2014]. Dostupné z: <http://www.kifid.nl/overkifid/home>
- [12] Financial Service Ombudsman. [online]. In: *About us*. [cit. 26. 10. 2014]. Dostupné z: <https://www.financialombudsman.ie/about-us/>
- [13] Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (zrušen k 31. 12. 2013). [online]. In: *Business Center.cz*. [cit. 26. 10. 2014]. Dostupný z: <http://business.center.cz/business/pravo/zakony/obcenzak/cast1.aspx>
- [14] Zákon č. 124/2002 Sb., o převodech peněžních prostředků, elektronických platebních prostředcích a platebních systémech (zákon o platebním styku). [online]. In: *Business Center.cz*. [cit. 26. 10. 2014]. Dostupný z: http://business.center.cz/business/pravo/zakony/platebni_styk/
- [15] Zákon č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi. [online]. In: *Portál veřejné správy*. [cit. 26. 10. 2014]. Dostupný z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=229~2F2002&rpp=15#seznam>
- [16] Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. [online]. In: *Portál veřejné správy* [cit. 26. 10. 2014]. Dostupný z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&fulltext=&nr=89~2F2012&part=&name=&rpp=15>

VÝVOJ CASH MANAGEMENTU V DŮSLEDKU EKONOMICKÉ RECESE CASH MANAGEMENT IMPROVEMENT AS A RESULT OF ECONOMIC RECESSION

Hana Scholleová, Alexandra Divincová

Vysoká škola ekonomická v Praze

scholl@vse.cz

Klíčová slova:

ekonomická recese – pracovní kapitál – cash management – cash pooling

Keywords:

economic recession – working capital – cash management – cash pooling

Abstract:

The aim of this paper is to show that the economic recession in recent years that has affected the entire world, is not only an economic problem but also a source of effectiveness of corporate governance applied in practice. A lack of available funds created pressure on cash management which thus extended the use of tools that were theoretically described. Their introduction is consuming administrative tasks, and thus was not prioritized at the time of sufficient capital. Conversely, in times of scarcity, more companies are employing modern methods of managing cash, such as tolling or cash pooling.

Úvod

Po letech všeobecného růstu začátku 21. století se po roce 2007 prakticky celý svět ocitl ve vleklé hospodářské recesi. Ponechme stranou, zda jde o přechodnou či stálou součást budoucího podnikatelského světa, zda jde o výkyv nebo se mění základní paradigmatata a zaměříme se na financování činnosti firem. S odstupem několika let dosud nelze hodnotit období krize globálním pohledem, ale je možné zabývat se některými důsledky na dílčí efektivitu firem, které nebyly recesí zasaženy kriticky tj. nedošlo k ukončení jejich činnosti. V těchto firmách, kromě důsledků negativních, recese přinesla i podněty ke zlepšení v různých oblastech řízení firem tak, aby lépe vyvažovaly rovnováhu rizika a výnosu, na kterém je podnikání v podstatě založeno. Ukázalo se, že finanční

management nemůže přebírat a řídit obchodní riziko, ale může pomoci lépe regulovat riziko finanční. Cílem je sledovat posun v cash managementu posledních let a vývoj v používání nástrojů řízení pracovního kapitálu a cash managementu.

1. Firmy před a v ekonomické recesi – chování a doporučení firmám

Počátek 21. století byl obdobím všeobecného růstu – firmy podléhaly dojmu, že vysoká poptávka a neomezený růst patří k životu a bude tomu tak i nadále - přitom bylo jasné, že dlouhodobě udržitelný růst HDP nemůže být 8 %, dokonce ani 6 %. V roce 2007, před začátkem ekonomické recese, jsme prováděli rozsáhlé dotazníkové šetření ve firmách [5], ze kterého vyplynulo, že 48 % podniků očekávalo, že hospodaření v globálním světě jim přinese více příležitostí, ale také více hrozeb, pro 60 % firem byla velmi podstatná nepředvídatelnost tržního prostředí, tři čtvrtiny firem se soustředilo na technickou stránku svých produktů i procesů, 58 % vyhodnotilo cenu produktů jako podstatnou pro firemní produktivitu, 80 % firem se silně zaměřovalo na sledování konkurence, ale jen 12 % firem považovalo za klíčový mezinárodní pohyb kapitálu. Uvedená data napovídají, že české firmy se před krizí soustředily na konkurenci, růst, a na sledování technických parametrů, a ačkoli si byly vědomy rizikovosti, nečekaly, že by mohlo dojít ke snížení poptávky a dostupnosti kapitálu. Nadpoloviční většina firem používala k financování základní činnosti bankovní úvěry (69 %) a leasing (57 %), výkyvy financování v krátkodobé oblasti často řešily kontokorentem (51 %). V období rostoucí ekonomiky se dopady rizikového chování firem neprojevíly.

Celková podnikatelská a společenská atmosféra tedy vedla k tomu, že firmy očekávaly další růst, proto zlepšovaly technologie a rozšiřovaly kapacity - a to vše za peníze věřitelů (zpracováno podle vlastního výzkumu [5]). Snížení odbytu přineslo snížení zisku, u mnohých firem ztrátu z nevytížených kapacit, většina firem s nedostatečným risk managementem a začala přijímat opatření k přežití. První opatření zaměřená na uchování schopnosti tvořit zisk se zaměřovala na očištění firem od zbytečných aktiv neprovozního charakteru – ačkoli to bylo složité, protože současně klesla poptávka po jejich nákupu. Další opatření na uchování pozitivního salda mezi výnosy a náklady se zaměřily na snižování nákladů, a protože problémy přicházely i na straně potřebných prostředků pro uchování vlastního provozu, tak se opatření týkala řízení i pracovního kapitálu (dále WC) respektive snah o jeho minimalizaci. Working Capital byl v období

růstu „přebujelý“ a velmi volatilní a skýtal zejména v začátcích možnosti řízení, a současně se týká přímo provozu, jde o krátkodobé zdroje a užití a lze ho řídit i na krátkodobé úrovni. To dokazují i značné výkyvy přístupu řízení WC v odvětvích v průběhu krize [3, 26].

Banky zpřísnily poskytování úvěrů, což je příčinou nedostupnosti kapitálu a dopad pocítují hlavně firmy, které za sebou nemají kapitál silné mateřské společnosti. Net Working Capital firem klesá a ty nemají možnost se z této situace vymanit. Firmy se následkem toho dostávají do problémů se samotným cash managementem a insolvenční, která je bohužel jen v malé míře řešitelná restrukturalizací, většinou končí konkursem [8, 6]. Ačkoli některá odvětví jsou zasažena více, nelze říci, že by existovalo odvětví, jehož firmám by se problémy vyhnuly [2, 85]. Studie KPMG [7, 8] na základě průzkumu mezi finančními řediteli největších evropských firem dala firmám několik dobrých rad na přežití úvěrové krize - a to prodej nevýdělečných aktiv (37 %), snížení úvěrových limitů vůči zákazníkům (43 %), vyjednat delší dobu splatnosti faktur (48 %), revidování struktury závazků (28 %), zaměření se na možnosti zvýšení likvidity (32 %). Rady jsou to výborné, ale je jasné, že tam, kde problém nemá jednotlivá firma obklopená firmami úspěšnými, jsou tyto rady plošně a dlouhodobě nepoužitelné – není možné, aby všichni na trhu brzo inkasovali a pozdě platili – co je pro jednoho výhodnou dlouhou dobou splatnosti, znamená pro druhého kritický nárůst pohledávek.

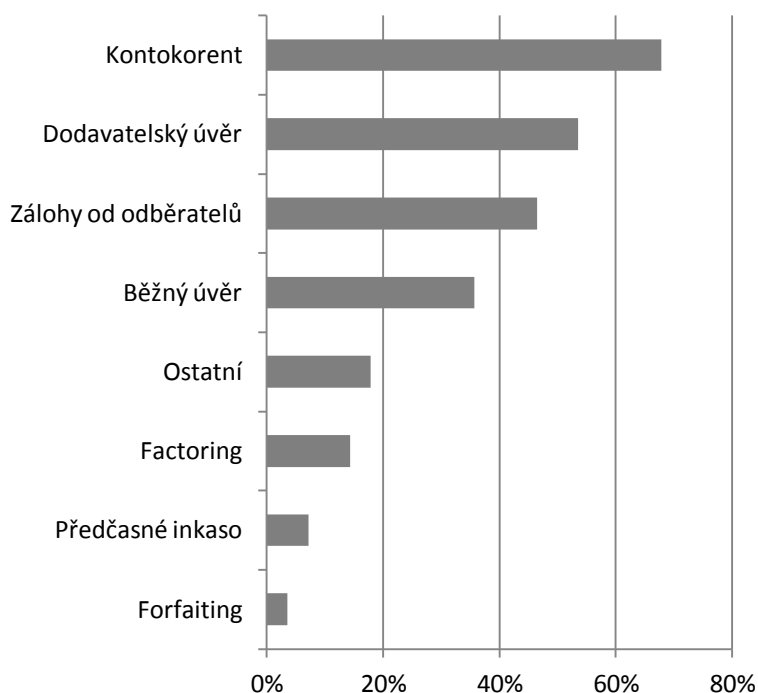
2. Vývoj cash managementu v posledních letech

V roce 2010 jsme provedli rychlé dotazníkové šetření [6], jehož respondenty byly spíše úspěšné podniky (96 % neočekává problémy a 55 % očekává růst prodeje), přesto 74 % sledovaných firem snížilo náklady, některé (7%) i o více než 30 % a 19 % uvedlo, že nevidí další rezervy pro další snižování nákladů. Kapitál ale posílilo 17 % firem navýšením z vlastní iniciativy vlastníka, protože situace na trhu kapitálu je stále nejasná. Většina firem (60%) se soustředila na provoz, sledování toků peněz ve firmě, aby nepocítily nedostatek kapitálu v důsledku nedostupnosti úvěrů. Za velmi podstatné pro budoucnost firmy považují nemožnost získat finanční prostředky pro provozní činnost (38 %). V oblasti řízení pohledávek a závazků firmy uvedly, že jejich krátkodobé závazky po lhůtě splatnosti narostly u 9 % firem, zatímco pohledávky po lhůtě splatnosti narostly u 40 % firem. Do budoucna považují firmy za velmi důležité

zlepšit práci s risk managementem (25 % firem) i s kapitálovými rezervami (25 % firem) a více kooperovat s dodavateli a odběrateli (22 % firem).

Dotazníkové šetření z roku 2014 (viz obr. 1) neukazuje zlepšení v oblasti financování krátkodobými zdroji, respektive ukazuje na dílčí lepší práci s rizikem (používání dodavatelského úvěru u 54 % firem a zálohování u 46 % firem), ale používání kontokorentu je velmi časté a téměř 2x tak časté než používání běžných úvěrů. Další šetření bude třeba zaměřit na fakt, zda je kontokorent používán výjimečně či opakovaně a zda náklady na jeho používání jsou adekvátní problémům, které řeší.

OBR. 1: Zdroje krátkodobého kapitálu – používání ve firmách

Zdroj: vlastní

V otázce zaměřenosti podniků na řízení pracovního kapitálu a dotazu na dílčí složky se v 25 % případů objevil cash management a ani jednou české podniky jako nástroj neuvedly cash pooling, kterým bychom jim doporučili se více zabývat.

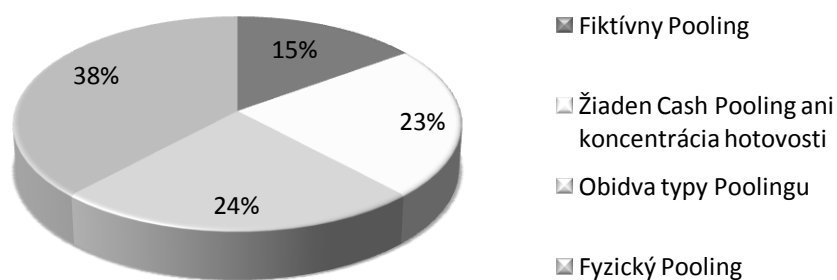
3. Cash Pooling ako moderný nástroj podporujúci Cash Management

Kislíngerová E. definuje Cash Pooling ako „sústredovanie prebytkov peňažných prostriedkov na jednom účte a to v kombinácii s možnosťou využitia kontokorentu.“[4,558]

Cash Pooling reprezentuje automatizovaný nástroj poskytovaný bankovými inštitúciami na základe konkrétnych požiadaviek klienta a umožňuje krátkodobé riadenie aktív a pasív. Jeho podstata spočíva v transfere finančných zostatkov z jednotlivých účtov v banke na jeden hlavný účet, známy pod názvom Master Account. Napriek mnohým preukázaným výhodám, je jeho implementácia v podniku obmedzená v súvislosti s veľkostnou štruktúrou. Je určený najmä spoločnostiam, ktoré disponujú väčším množstvom účtov, čo je často prípad veľkých spoločností pozostávajúcich z matky a dcér. Faktom však je, že v súčasnosti si priame benefity pôsobiace z jeho zavedenia uvedomujú aj stredne veľké spoločnosti.

Percentuálne zastúpenie jednotlivých základných typov Cash Poolingu v podnikoch ilustruje obrázok č. 2, prostredníctvom ktorého je možné poukázať na jeho existenciu a praktické využívanie zrealizované spoločnosťou Bearingpoint v roku 2011.

OBR. 2: Percentuálne zastúpenie Cash Poolingu

Zdroj: zpracováno podle [2]

Fyzický Cash Pooling dosahuje najvyššie zastúpenie, a to 38 %. Za ním nasleduje využívanie oboch typov Cash Poolingu, konkrétne 24 %. 23 % podnikateľských subjektov nevyužíva žiaden typ, ani inú koncentráciu hotovosti. Najmenšie zastúpenie 15 % tvorí implementácia fiktívneho Cash Poolingu, čo môže byť do určitej miery sprevádzané obmedzeniami v niektorých krajinách, ktoré nepovoľujú tento typ v dôsledku legislatívnych obmedzení.

4. Diskuse

Na základe uvedeného možno skonštatovať, že si Cash Pooling nachádza svoje postavenie v Cash Managemente podnikov a následne tak v celkovom riadení kapitálu. Z hlavného účtu môže byť poskytnutý úver ostatným účtom (dcéram), čo predstavuje veľkú výhodu pre dcéry, ktoré by za normálnych okolností nemuseli splniť podmienku pre získanie úveru od banky a dostať sa do provozných problémov.

Pričom je irelevantné, či sú zostatky na jednotlivých účtoch kladné alebo záporné, pretože následné pripisovanie debetných alebo kreditných úrokov je závislé od zostatku na hlavnom účte. Tým sa vytvára priestor pre jeden z mnohých prínosov Cash Poolingu, ktorým je úroková optimalizácia. Okrem tohto benefitu je s Cash Poolingom spojené aj efektívnejšie riadenie likvidity, lepšie využívanie interných zdrojov a nižšia potreba externého úverovania.

Závěr

Ekonomická recese, ktorá postihla v minulých letech celý svět, jistě nebyla vítaná a radostně přijímaná, přesto bychom ji měli brát nejen jako zdroj utrpení, ale i poučení, bez ohledu na to, zda firmy mohly či nemohly vývoj předpokládat, lze konstatovat, že na něj nebyly zcela připravené, přitom dokázaly poměrně dobře reagovat. Ekonomická recese se stala i určitým prvkem znalostní ekonomiky a měla pozitivní dopad na tvorbu a rozšíření moderních nástrojů firemního řízení – v oblasti řízení pracovního kapitálu a cash managementu to byly například cash pooling nebo tolling, které z hlediska firem i dalších participantů lépe mixují rizika zúčastněných stran, tak aby se nefinanční firmy mohly věnovat více zisku z provozních rizik pouze za přiměřené míry rizik finančních. Firemní financování krátkodobé provozní činnosti by nemělo být jen chaotickým lepením vzniklých mezer v platbách (a to operativního charakteru), ale strategicky

a odborně řešeným systémem, aby mohlo docházet k růstu prosperity firmy na základě její vlastní činnosti a ta nebyla bržděna problémy v oblasti finanční. Lze očekávat vznik dalších adekvátních nástrojů i pro malé a střední firmy.

Poděkování:

Tento článek je jedním z výstupů projektu Rozhodující aspekty vývoje konkurenceschopnosti podniků a národních ekonomik v globálním hospodářském systému, registrovaným na VŠE pod číslem IP300040.

Použitá literatura:

- [1] ČÁMSKÁ, D. Základní charakteristiky podniků v insolvenční. In: JEDLIČKA, Pavel (ed.). *Sborník recenzovaných příspěvků z mezinárodní konference Hradecké ekonomické dny 2013*, Díl I., Ekonomický rozvoj a management regionů. [online] Hradec Králové, 19.02.2013 – 20.02.2013. Hradec Králové : Gaudeamus, 2013, s. 83–88. ISBN 978-80-7435-249-2. Dostupné 6. 11. 2014 online na URL: http://fim.uhk.cz/hed/images/Sbornik_2013_dil_1.pdf.
- [2] BEARINGPOINT. *Payment Processing and Cash Management Study - Trends and Opportunities*. [online]. 2011 [cit. 12.11.2014]. Dostupné z: [http://www.bearingpoint.com/SID-5EDC9F30-6E32C0B1/en-uk/download/0628_WP_EN_Cash_Management_final_web\(1\).pdf](http://www.bearingpoint.com/SID-5EDC9F30-6E32C0B1/en-uk/download/0628_WP_EN_Cash_Management_final_web(1).pdf)
- [3] HABRNAL, M. The Impact Of The Crisis On Net Working Capital And Quick Ratio At Top Czech Enterprises. *Recent Advances in Management, Marketing & Finances*, 2013, roč. 4, s. 23–28. ISSN 2227-460X.
- [4] KISLINGEROVÁ, E. a kol. *Manažerské finance*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-194-9.
- [5] KISLINGEROVA E. et al. *Nová teorie ekonomiky a managementu organizací a jejich adaptační procesy*, 2007. Dotazníkové šetření FPH, VŠE v Praze. 2007.
- [6] KISLINGEROVA E. et al. *Nová teorie ekonomiky a managementu organizací a jejich adaptační procesy*, Dotazníkové šetření FPH, VŠE v Praze. 2010.
- [7] KPMG International, “*The importance of preserving cash in downturn*”, 2008. Dostupné na URL http://www.kpmg.com/CN/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/cash_downturn_O_0811.pdf
- [8] SVOBODOVÁ, L. Vývoj insolvenčního řízení v České republice. *Ekonomika a management* [online], 2013, roč. 7, č. 1. 11 s. ISSN 1802-8470. Dostupné 6. 11. 2014 online na URL: <http://www.ekonomikaamangement.cz/cz/clanek-vyvoj-insolvenčního-řízení-v-ceske-republice.html>

**EKONOMICKÉ ASPEKTY UPLATŇOVÁNÍ ENVIRONMENTÁLNÍHO
MANAGEMENTU NA PŘÍKLADU HOTELŮ TŘÍDY LUXURY
V ČESKÉ REPUBLICCE
ECONOMIC ASPECTS OF IMPLEMENTATION OF ENVIRONMENTAL
MANAGEMENT ON AN EXAMPLE OF LUXURY CLASS HOTELS
IN THE CZECH REPUBLIC**

Petr Scholz

Vysoká škola polytechnická Jihlava

petr.scholz@vspj.cz

Klíčová slova:

hotel přátelský k životnímu prostředí – environmentální management – hotelnictví

Keywords:

eco-friendly hotel – environmental management – hotel industry

Abstract:

Sustainability is currently one of the major priorities of tourism all over the world. One part of sustainable tourism is environmental management. According to the hotel trends, accommodation facilities use it, too. Adopting green practices is beneficial for the hotel industry. The paper deals with an application of elements of environmental management in luxury hotels in the Czech Republic. It analyses the implementation of environmental management elements and principles of sustainable development in the accommodation services. The paper focuses on the accommodation facilities and their use of environmental measures.

Úvod

Mnoho subjektů cestovního ruchu se domnívá, že být přátelský k životnímu prostředí vždy znamená být drahý. Přitom uplatňování environmentálního managementu skutečně znamená šetřit finanční prostředky. Využívat prvky environmentálního managementu v současné ekonomické situaci znamená redukovat náklady. Je potřeba si uvědomit, že pokud se ubytovací zařízení odhodlá pro environmentální management, tak kromě

nákladů, které ušetří, může zvýšit své tržby a následně zisk. Má možnost např. investovat do oblastí, které budou mít blahodárné účinky na jeho hosty i zaměstnance.

1. Environmentální management

Dopad celosvětového růstu cestovního ruchu na životní prostředí se stal zásadním tématem v oblasti hotelnictví [6, 437]. Mezi trendy v ubytovacích službách v posledních letech patří environmentální snaha a přístup k principům trvale udržitelného rozvoje. Tyto trendy se projevují především u velkých hotelových společností. Cílem environmentálních aktivit je harmonizovat člověka s jeho životním prostředím, osobitně s přírodou, péče o životní prostředí a šetrnost k němu [4, 30]. Podnět pro vznik prvních hotelů přátelských k životnímu prostředí na počátku 90. let 20. století souvisel se zvyšujícím se zájmem o ochranu životního prostředí, která byla podpořena i mezinárodními debatami v oblasti environmentálního stavu světa.

Uplatňování environmentálního managementu v ubytovacích zařízeních nevyplývá pouze z morálních a etických důvodů, ale také z důvodů sociálních i politických [8, 95]. Environmentálním managementem se nazývá filozofie, technologie a metodika řízení podniku, která je zaměřená na optimalizaci vlivu provozu na životní prostředí. Za hlavní cíle je považováno šetrné nakládání s materiálem, energiemi a dalšími zdroji, úsporný provoz a redukce faktorů zatěžujících životní prostředí [2, 246]. V neposlední řadě je výhodou i odlišení se od konkurence. Právě ubytovací zařízení přátelské k životnímu prostředí využívají tuto filozofii jako nástroj na zlepšení svojí marketingové pozice na trhu.

Řada opatření v ochraně životního prostředí je směřována na snížení spotřeby energií, vody, chemických prostředků, kancelářského materiálu, omezení tvorby odpadu, zvyšování podílu přírodních materiálů, estetizaci prostředí, snižování hluku a emisí apod. [8, 95], [3, 190]. Ubytovací zařízení při výběru opatření na úsporu postupují různě. Některá ubytovací zařízení se rozhodují dle toho, co je právě nejnaléhavější, jiná se zase zaměřují na opatření, které přinesou největší úsporu při nejnižších nákladech. (tabulka 1). Opatření na úsporu energie jsou realizována zejména na úseku vytápění, ventilace a klimatizace, osvětlení, pokojů, kuchyně a prádelny [8, 96]. Praxe prokazuje, že spotřeby energií mohou být sníženy až o 40 % v případě přijetí dobrých opatření

v provozu při současném využívání inteligentních systémů řízení spotřeby a instalování nových technologií [7, 170].

TAB. 1: Příklady prvků environmentálního managementu

Kategorie	Příklady prvků environmentálního managementu
ekonomicko-sociální aktivity	nákup surovin a produktů v regionu, podpora místní infrastruktury, využívání veřejné dopravy a kol, zaměstnávání místního obyvatelstva apod.
komunikace a vzdělávání zaměstnanců a hostů	nepřetržitý plán vzdělávání zaměstnanců při práci s novými technologiemi, stanovení pracovních postupů a jejich kontrola, propagace ekologického programu veřejnosti, nenásilná forma dodržování ekologických principů i u hostů apod.
management	zavedení EMAS, EN ISO 14 001, koupě větších objemů, upřednostňování „eko“ produktů, koupě kvality a skutečně potřebných produktů, nákup produktů u dodavatelů v regionu, měření spokojenosti hostů apod.
management odpadu	separace odpadu v zázemí hotelu, třídící koše na plast, papír apod. v jednotlivých pokojích, opakované použití recyklovaných materiálů, kompostování organického odpadu apod.
úspora energií	využívání geotermální energie a odpadového tepla, regulace topení a klimatizace, kompaktní žárovky, spotřebiče min. třídy A (A+, A++), nízkoenergetické technologie, tepelná izolace budovy apod.
úspora vody	instalace pákových baterií, perlátorů a úsporných sprchových hlavíc, dvojestupňové splachování toalet, využívání šedé vody, zachytávání dešťové vody apod.

Zdroj: Vlastní zpracování

Při nákupu surovin a produktů by ubytovací zařízení měla preferovat české výrobky a místní speciality, snažit se o podporu místní infrastruktury, umožňovat trvalé vzdělávání zaměstnanců při práci s novými technologiemi, dodržovat prvky environmentálního managementu.

Měla by také přátelskou formou zvyšovat environmentální povědomí svých hostů. Nezbytná je separace odpadu a opakované použití recyklovaného materiálu. Při výstavbě nového ubytovacího zařízení je opodstatněné považovat nad výstavbou tzv. pasivní budovy, která zejména eliminuje tepelné ztráty. Ubytovací zařízení investují finanční prostředky i do osvětlení, kde mohou dosáhnout výrazných úspor. Klasické žárovky bývají nejčastěji nahrazovány kompaktními žárvkami. Mají přibližně o 80 %

menší spotřebu energie a oproti klasické žárovce při stejném světelném toku také výrazně nižší ztrátový výkon. Další výhodou kompaktních zářivek je i výrazně vyšší životnost, která dosahuje v průměru 6 000 hodin svícení. V současnosti se dostávají více do povědomí LED technologie (Light Emitting Diode). Oproti běžným zdrojům světla je jejich životnost několikanásobně vyšší (tabulka 2). Nejmodernější LED diody mají životnost v rozsahu 30 000 až 100 000 hodin svícení, avšak výrobek, který slibuje životnost 100 000 hodin, není příliš důvěryhodný. Obvyklá doba životnosti se pohybuje kolem 30 000 hodin, může být ale nižší i vyšší [5].

TAB. 2: Svítidla a jejich úspornost

Vlastnosti svítidel / druh svítidla	Klasická žárovka	Kompaktní zářivka	LED žárovka
Příkon	40 W	11 W	5 W
Cena	12 CZK	110 CZK	319 CZK
Životnost	1 000 h	6 000 h	30 000 h
Počet provozních hodin za rok (5 provozních hodin během dne)	1 825 h	1 825 h	1 825 h
Počet kWh za rok (5 provozních hodin během dne)	73 kWh	20 kWh	9 kWh
Náklady na osvětlení za rok (1kWh = 4,60 CZK)	336 CZK	92 CZK	41 CZK
Roční úspora energie v CZK	---	244 CZK	295 CZK
Doba návratnosti zářivky	---	165 dní	395 dní
Úspora po dobu životnosti zářivky	---	802 CZK	4 849 CZK

Zdroj: Vlastní zpracování, 2014.

Šetření a úspora vody jsou jedním z důležitých environmentálních principů. Pro ubytovací zařízení je z ekonomického hlediska podstatné naučit se správně hospodařit s vodou. Některá ubytovací zařízení snižují spotřebu vody využíváním užitkové vody namísto pitné. Šetřit náklady lze i instalací dvoustupňového splachování u toalet, úsporných hlavíc a perlátorů v koupelnách. Některé restaurace nabízejí kohoutkovou vodu, kterou vyhledává stále více hostů. Kohoutková voda je kvalitní, čerstvá, dostupná, levnější než vody balené a neprodukuje odpad v podobě plastových či skleněných lahví.

Zavedení environmentálního managementu je ve většině případů spojeno s usilováním o různé certifikace, které vyjadřují šetrnost nabízených a poskytovaných služeb k životnímu prostředí a přispívají tak k ochraně zaměstnanců, hostů ale i okolí [2, 249].

Ubytovací zařízení v České republice jsou certifikovaná zejména systémy The Flower (Evropská květina) a Ekologicky šetrná služba. V Evropské unii je rozšířena certifikace EMS (Environmental Management System), ve Spojených státech amerických certifikace LEED (Leadership in Energy & Environmental Design).

Cílem příspěvku je analýza ekonomických aspektů uplatňování prvků environmentálního managementu ve vybraných ubytovacích zařízeních třídy Luxury v České republice. Byla využita primární data sesbíraná technikou dotazníkového šetření i sekundární data. Dotazníkové šetření se skládalo z dvanácti otázek. Převážně se jednalo o uzavřené a polootevřené otázky. V závěru byly položeny tři segmentační otázky a respondentům byl dán prostor pro jejich názory a připomínky.

Primární průzkum byl uskutečněn v České republice. Dotazníky byly distribuovány pomocí e-mailu a osobně. Průzkum probíhal od prosince 2012 do května 2013. Bylo osloveno 50 hotelů třídy Luxury v České republice, návratnost dotazníku byla téměř 30 %. Po vyřídění neúplných či špatně vyplněných dotazníků byl vytvořen výběrový soubor 14-ti ubytovacích zařízení. Při zpracování příspěvku bylo využito metod vědecké práce, a to metoda analýzy, metoda generalizace, matematicko-statistické metody.

2. Výsledky a diskuse

Ubytovací zařízení, která využívají prvky environmentálního managementu, mají jistou konkurenční výhodu a jsou vyhledávaná stále více hosty. Jejich cílem je uplatňovat jednotlivé prvky environmentálního managementu a přispět tak k ochraně životního prostředí.

Výsledky realizovaného výzkumu je možné shrnout následovně:

- 100 % hotelů disponuje tepelnou izolací oken,
- 100 % hotelů využívá kompaktních a LED zářivek,
- 100 % hotelů disponuje třídícími kontejnery,
- 82 % hotelů vychovává zaměstnance k environmentálnímu managementu,
- 78 % hotelů uvádí, že každý pokoj má svou vlastní regulaci topení,
- 69 % hotelů používá šetrné čisticí a prací prostředky k životnímu prostředí,
- 66 % hotelů má zavedený environmentální housekeeping,

- 64 % hotelů využívá recyklovaný papír,
- 49 % hotelů minimalizuje používání výrobků na jedno použití,
- 35 % hotelů informuje hosty o environmentálním snažení,
- 33 % hotelů snižuje průtok vody perlátory či úspornými hlavicemi.

Je možné konstatovat, že zkoumané hotely dosáhly nejlepších výsledků v oblasti tepelné izolace a oken (100 %), využívají kompaktní a LED zářivky (100 %) a také disponují třídícími kontejnery (100 %). Zkoumané hotely preferují výrobky v obalech, které lze roztřídit a uložit do kontejnerů na separovaný sběr. Dále přes 3/4 hotelů (82 %) vychovává zaměstnance k environmentálnímu managementu. Z hodnocených hotelů až 78 % instalovalo na pokoje vlastní regulaci topení. Pokud pokoj není obsazen hotelovými hosty, není šetrné, aby se v pokoji topilo či využívala klimatizace. Je plně dostačující, pokud se topení či klimatizace spustí pár hodin před očekávaným příjezdem hosta. Čisticí a prací prostředky šetrné k životnímu prostředí využívá 69 % hotelů. Při jejich výběru a nákupu je nejjednodušší se řídit údaji na obalu, případně se orientovat podle bezpečnostního listu. Environmentální housekeeping využívají 2/3 hotelů. Pro ubytovací zařízení, která jsou srozuměna s touto „péčí o dům“, to znamená především změnu myšlení a následnou změnu pracovních postupů. Recyklovaný papír využívá 64 % zkoumaných hotelů. Je paradoxem, že v dnešní době informačně-komunikačních technologií, kdy se pracuje s texty hlavně na počítačích, noteboocích, tabletech či smartphonech, roste spotřeba papíru. Většina ubytovacích zařízení využívá papír vyrobený ze sběrového papíru. Tento papír je srovnatelný kvalitativně s papírem, který je vyroben z primárních surovin. Je určen pro většinu inkoustových a laserových tiskáren i kopírovacích zařízení. Výrazné nedostatky byly zaznamenány téměř u poloviny zkoumaných hotelů (49 %), a sice v preferenci výrobků na jedno použití. Zároveň je potřeba podotknout, že ubytovací zařízení by neměla vybírat výrobky dle obalu, který slouží pouze jako reklamní poutač a má nalákat ke koupi. Více než 1/3 hotelů (35 %) informuje hosty o svém environmentálním snažení. V současnosti jsou zákazníci náročnější, mají více zkušeností a ubytování si nevybírají pouze podle ceny, atraktivity destinace nebo umístění hotelu, ale je pro ně podstatný i přístup k trvale udržitelnému rozvoji, sociální rozvážlivosti a k ochraně životního prostředí. Hotely by měly nenásilnou formou informovat hosty o svém chování k životnímu prostředí. Pouze 1/3 hotelů snižuje průtok vody perlátory

či úspornými hlavice. Perlátorem vody může ubytovací zařízení dosáhnout až 70 % snížení spotřeby vody na umyvadlech a kuchyňských dřezech bez snížení uživatelského komfortu. Úsporná hlavice sníží spotřebu až o 40 %, tj. na 12 – 15 litrů za minutu oproti klasickým, u kterých je spotřeba vody přibližně 20 litrů za minutu. Přitom investice do těchto zařízení není vysoká, cena dohromady činí přibližně 500 CZK.

Závěr

Vzhledem na zjištěná fakta je uplatňování prvků environmentálního managementu kromě ekonomické účinnosti považováno za společensky a morálně přínosné. V České republice se nachází 56 hotelů v třídě Luxury, a přestože jednotlivý hotel ovlivňuje životní prostředí na Zemi nepatrně, může prostřednictvím patřičných environmentálních opatření pomoci k zlepšení životního prostředí na regionální a místní úrovni.

Použitá literatura:

- [1] BELEŠOVÁ, S. Ekologické prvky ako súčasť socialnej zodpovednosti hotelov. In: *Turistica Bistriciensis – 2014 – Vzdelávanie mládeže v cestovnom ruchu a uľahčanie jej vstupu na trh práce. Sborník z konferencie*. EF UMB, Banská Bystrica. 2014, s. 49 – 54. ISSN
- [2] BERÁNEK, J. a kol. *Moderní řízení hotelového provozu*. Mag Consulting. 2013. 338 s. ISBN 978-80-86724-45-4.
- [3] BOHDANOWICZ, P. European Hoteliers' Environmental Attitudes: Greening the Business. *Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*. 2005, 46 (2), pp 188 – 204. ISSN 1938-9663.
- [4] GÚČIK, M. a kol. *Krátký slovník cestovního ruchu*. Banská Bystrica : Slovensko-švajčiarske združenie pre rozvoj cestovního ruchu, 2004. 176 s. ISBN 80-88945-73-9.
- [5] CHARVÁT, H. *LED žárovky*. [online]. 2011 [cit. 19. 10. 2014]. Dostupné z: <http://ekolist.cz/cz/zelena-domacnost/rady-a-navody/led-svetlo-nizka-spotreba-neni-zadarmo#disc>
- [6] CHOU, C. J. Hotels' environmental policies and employee personal environmental beliefs: Interactions and outcomes. *Tourism Management*. Elsevir Ltd. 2014, 40, pp 436-446. ISSN 0261-5177.
- [7] KŘÍŽEK, F.; NEUFUS, J. *Moderní hotelový management*. Praha : Grada Publishing, 2014. 196 s. ISBN 978-80-247-4835-1.
- [8] PATUŠ, P.; GÚČIK, M. *Manažment ubytovacej prevádzky hotela*. Banská Bystrica : Slovak-Swiss Tourism, 2005. 126 s. ISBN 80-88945-81-X.
- [9] SCHOLZ, P. Uplatňování prvků ekologického managementu v ubytovacích zařízeních v České republice. *Ekonomická revue cestovního ruchu*, 2014, 47 (1), s. 42 – 52. ISSN0139-8660.

VYUŽITÍ ISO-AHOLA MODELU V PRAXI CESTOVNÍHO RUCHU USE OF ISO-AHOLA'S MODEL IN TOURISM PRACTICE

Eva Šimková, Alena Muzikantová, Martina Kollárovičová

Univerzita Hradec Králové

eva.simkova@uhk.cz

Klíčová slova:

motivace – motivační faktory – Iso-Ahola model – cestovní ruch – destinace

Keywords:

motivation – motivational factors – Iso-Ahola's model – tourism - destination

Abstract:

The paper deals with tourists' motivation and application of theoretical models on motivation in tourism. The authors examine why tourists travel and what is the main motivation in choosing their destinations. The authors apply the Iso Ahola's model of the social psychology. Knowledge of motivation drivers may be useful for tourists' segmentation and setting effective communication strategies. The authors also present results of their analysis of motivation drivers in travelling among UHK students.

Úvod

Praxe ukazuje, že ti, kdo se zabývají cestovním ruchem (operátoři, agentury, podnikatelé, samospráva apod.), mají sklon chápat cestovní ruch především z hlediska ekonomického (snaha o maximální návštěvnost a maximální příjmy) a organizačního (problematika destinačního managementu). Často zanedbávají sociální stránku – tedy tu skutečnost, že cestování je výrazem osobnosti turisty, jeho postojů a hodnot a také jeho životního stylu. Opomíjí se také to, že cestování je o setkávání lidí, což s sebou zákonitě nese rizika konfliktů a potíží jak mezi turisty navzájem, tak i mezi turisty a místními obyvateli. Ke konfliktům dochází zejména mezi osobami s různým přístupem, s rozdílnými zvyklostmi a tradicemi. Můžou pak nastat i takové situace, kdy dopady konfliktů eliminují veškeré přínosy cestování (např. [1, 11, 19]).

Cílem každé marketingové komunikační strategie je seznámit zákazníka s produktem či službou a přesvědčit jej k nákupu. To však znamená, že je nezbytné pochopit a porozumět zvykům a potřebám zákazníka.

1. Metodika, rešerše

V příspěvku autorky poukazují na nezbytnost využití znalostí motivačních teorií v praxi cestovního ruchu. Cílem příspěvku je zjistit hlavní motivy turistů k uskutečnění cesty a při výběru destinace (které faktory a do jaké míry ovlivňují klienty při výběru turistické destinace). V příspěvku je využita kvantitativní strategie výzkumu v rámci níž bylo provedeno dotazníkové šetření malého rozsahu (výzkumná sonda). Ke zjištění motivačních faktorů k účasti na cestovním ruchu byl použit Iso-Ahola dvou-dimenzionální motivační model [12]. Základem tohoto modelu jsou dvě komponenty: únik (angl. escaping) a hledání odměny (angl. seeking rewards). Obě komponenty mají ještě personální a interpersonální dimenzi.

V rámci dotazníkového šetření bylo dotázáno 174 respondentů. Šetření bylo realizováno mezi studenty Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové v roce 2014. Dotazník obsahoval celkem 16 zjišťovacích položek rozdělených podle zmíněných čtyř motivačních dimenzí – únik a hledání, personální a interpersonální dimenze. Podkladem pro zjištění motivačních faktorů bylo 12 položek vytvořených kolektivem autorů [18], kterými charakterizovali čtyři motivační dimenze Iso-Ahola modelu. Z důvodu zjištění dalších souvislostí byl dotazník rozšířen o čtyři položky týkající se vztahů k rodinným příslušníkům. Každá ze šestnácti položek byla ohodnocena prostřednictvím 5-stupňové škály. Výsledky šetření jsou uvedeny dále v kapitole č. 2.

Abychom mohli definovat jednotlivé motivační faktory, je třeba si uvědomit následující skutečnosti. Podstatou turismu je z obecného pohledu pohyb lidí mimo místo jejich trvalého pobytu, který zahrnuje nejrůznější aktivity související se zábavou, rekreací, relaxací, se vzděláváním, prací či s jinými účely. Cestovní ruch hraje v posledních letech také důležitou roli v souvislosti s aktuálními společenskými trendy, je měřítkem životní úrovně, vyjadřuje postoje a hodnoty jednotlivých účastníků.

Vzhledem k tomu, že turista tráví svůj volný čas v prostředí, které si dobrovolně vybral a které je jiné než to, na které je zvyklý, je nezbytné si vytvořit profil turistu na základě analýzy a hodnocení jeho chování a jednání v tomto „jiném“ prostředí. Chování a jednání turistu je obvykle spojeno s emotivními, sociálními, kognitivními a motivačními prvky, což dává široký prostor pro různá psychologická pozorování [např. 22]. Klíčovými prvky pro jakékoliv analýzy jsou především motivace (potřeba/y), očekávání, rozhodování, spokojenost (resp. nespokojenost), zkušenost, včetně zkoumání jejich vzájemných vztahů. Pro praxi cestovního ruchu je tedy prioritou pochopit lidské potřeby v kontextu zkušeností a zážitků, jež klient získá využitím turistické nabídky, tj. spotřebou služeb cestovního ruchu. Nejedná se jen o vlastní proces motivace, ale především o síť vztahů, kde spokojenost či nespokojenost pak zpětně upravuje mentální obraz destinace, který si klient cestovního ruchu tvoří před realizací své cesty, a jež má vliv na jeho další potřeby, resp. motivační jednání.

Výzkumy, které se zabývají motivací turistů, mají poměrně dlouhou historii. Velké množství výzkumů realizovali např. [3, 4, 7, 9, 12, 17, 21]. Za zmínku stojí další výzkumy, které rozšířily předchozí motivační teorie o tzv. „push a pull“ faktory, jež umožňují lépe poznat potřeby a chování turistů, např. [2, 5, 13, 18, 20]. Stejně tak existuje řada výzkumů zaměřených na cestovní ruch ve vztahu k rozvoji venkova, např. [10], příp. další aspekty jako např. segmentace turistů venkovského cestovního ruchu, např. [6, 14, 16].

V příspěvku je využit Iso-Ahola model sociální psychologie turismu. Iso-Ahola v 80. letech minulého století prováděl výzkumy na základě dvou-dimenzionálního modelu motivace turistů. Iso-Ahola motivační teorie tvrdí, že každá aktivita volného času (tedy i aktivity cestovního ruchu) mají tyto dvě komponenty: 1) *únik* (angl. escaping) – únik z každodenního prostředí, rutiny, každodenních problémů, stresů, napětí atd. 2) *hledání* (angl. seeking) – hledání nějaké odměny, vlastního posílení atd. Podle autora mají oba tyto faktory ještě stránku personální a interpersonální. Iso-Ahola model tak mapuje čtyři možnosti motivací: únik z osobního prostředí, únik z mezilidského prostředí, hledání osobních odměn a hledání mezilidských odměn.

Tzv. „Push-pull“ teorie komplementují Iso-Ahola model. Např. Crompton a McKay [8] prezentují: „push“ faktory (vnitřní motivy, nehmotné atributy) jako faktory úniku a „pull“ faktory (vnější stimuly, hmotné atributy) jako faktory hledání. „Push“ faktory tedy působí jako určitá hnací síla a pohání člověka vzít si dovolenou (v této souvislosti lze položit otázku: Proč lidé cestují?). Faktory „pull“ naopak přitahují turistu do určité destinace (zde se můžeme ptát: Proč turista navštívil danou destinaci?).

2. Výsledky

Jak bylo výše uvedeno, prostřednictvím Iso-Ahola modelu sociální psychologie byly zjišťovány hlavní motivy studentů UHK k realizaci cesty. V rámci výzkumné sondy dotazník obsahoval celkem 16 položek rozdělených podle čtyř motivačních dimenzí – únik a hledání, personální a interpersonální dimenze. Podkladem pro analýzu motivace byly motivační položky vytvořené kolektivem autorů [18]. Každá ze šestnácti položek byla ohodnocena prostřednictvím pětistupňové škály (5 – největší váha daného kritéria, 1 – nejmenší váha kritéria) – podrobněji v TAB. 1.

TAB. 1: Ukázka motivačních položek použitých v dotazníku

		1	2	3	4	5
Únik z osobního prostředí (angl. Escaping Personal Environments - EPE)						
EPE 1	Uniknout z běžného prostředí					
EPE 2	Změnit rytmus každodenního života					
EPE 3	Překonat špatnou náladu					
EPE 4	Být sám/a bez rodinných příslušníků					
Únik z mezilidského prostředí (angl. Escaping Interpersonal Environments - EIE)						
EIE 1	Vyhnout se lidem, kteří mě obtěžují					
EIE 2	Uniknout ze stresujícího sociálního prostředí					
EIE 3	Vyhnout se vztahům s ostatními					
EIE 4	Uniknout od konfliktů s rodinnými příslušníky					
Hledání osobních odměn (angl. Seeking Personal Rewards - SPR)						
SPR 1	Říci jiným o svých zážitcích					
SPR 2	Cítit se dobře/mít dobrý pocit					
SPR 3	Zkusit si nové věci					
SPR 4	Být sám/a s rodinnými příslušníky					
Hledání mezilidských odměn (angl. Seeking Interpersonal Rewards - SIR)						
SIR 1	Být s lidmi podobných zájmů					
SIR 2	Potkat nové lidi					
SIR 3	Najít nové přátele					
SIR 4	Zažít nové věci s rodinnými příslušníky					

Zdroj: upraveno podle Snepenger a kol. [18]

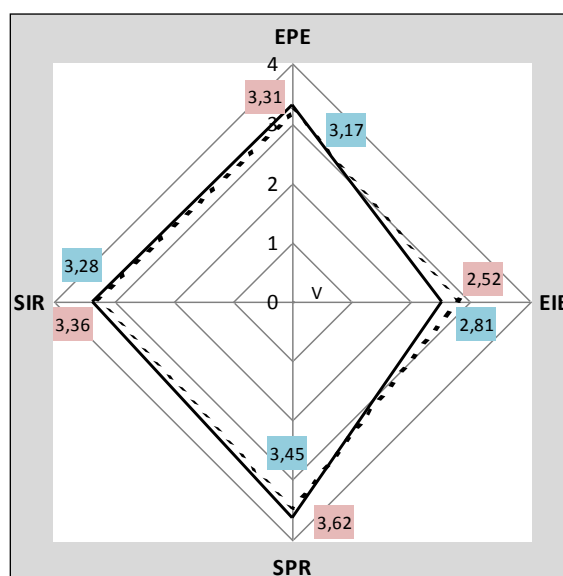
Z důvodu výstižnější interpretace výsledků byla využita anglická terminologie vč. zkratk, které označují jednotlivé motivační dimenze. Vzhledem k vědeckému zaměření autorky prezentovaný výzkum sledoval hlavní motivy studentů UHK k účasti na venkovském cestovním ruchu a zahraničním cestovním ruchu. Zjištěné motivační dimenze byly sumarizovány a zprůměrnovány (TAB. 2 a OBR. 1).

TAB. 2: Motivační dimenze studentů pro venkovský CR a zahraniční CR

	Venkovský CR	Zahraňiční CR	Průměr
Únik z osobního prostředí (EPE)	3,17	3,31	3,24
Únik z mezilidského prostředí (EIE)	2,81	2,52	2,67
Hledání osobních odměň (SPR)	3,45	3,62	3,54
Hledání mezilidských odměň (SIR)	3,28	3,36	3,32

Zdroj: vlastní zpracování

OBR. 1: Motivační dimenze studentů pro venkovský CR a zahraniční CR

----- Motivační dimenze pro venkovský CR ——— Motivační dimenze pro zahraniční CR

Zdroj: vlastní zpracování

3. Diskuse

Z uvedených výsledků vyplývá, že nejvyšší hodnotu u obou typů cestovního ruchu dosáhla dimenze *hledání osobních odměň* - „seeking personal rewards - SPR“ (hodnota 3,45 u venkovského CR; 3,62 u zahraničního CR; v průměru 3,54 bodů). Co se týká konkrétních hodnotících položek, hlavním motivem studentů UHK k účasti cestovním

ruchu byly tyto dimenze: SPR3 – „zkusit si osobně nové věci“ a dále SPR2 – „cítit se dobře/mít dobrý pocit“. Druhou motivační dimenzí u obou typů cestovního ruchu bylo *hledání mezilidských odměn* - „seeking interpersonal rewards - SIR“ (hodnota 3,28 u venkovského CR; 3,36 u zahraničního CR; v průměru 3,32 bodů). Nejčastěji byly zmíněny položky SIR2: „potkat nové lidi“ a SIR3 – „najít nové přátele“. Nejnižší hodnoty dosáhla motivační dimenze *únik z mezilidského prostředí* - „escaping interpersonal environments - EIE“ (s průměrnou hodnotou 2,67) - konkrétně pak položka EIE3 „vyhnout se vztahům s ostatními“. Z uvedených výsledků vyplývá, že k hlavním motivačním faktorům k účasti na cestovním ruchu u dotazovaných respondentů patří aspekty „seeking“ – tedy hledání. Jedná se o faktory „pull“, které přitahují turisty do určité destinace, turisté hledají určitou odměnu. Z pohledu venkovského cestovního ruchu se může jednat o hledání klidu, tradic, nenarušené přírody, autentických zážitků, dobrodružství, relaxace. I když faktor „escaping“ - únik nezaznamenal takové preference, přesto ho lze ve vztahu k venkovskému cestovnímu ruchu charakterizovat jako únik od reality, technizovaného a urbanizovaného prostředí, hluku atd. Prezentované výstupy korespondují s výsledky výzkumů autorů Snepenger a kol. [18], kde nejvyšších hodnot také zaznamenala dimenze hledání osobních odměn. Tato zjištění mohou být základem pro segmentaci turistů a následně pro vytvoření vhodné turistické nabídky podle konkrétních preferencí cílové skupiny klientů.

Závěr

Příspěvek se zabýval využitím modelů motivačních teorií v praxi cestovního ruchu. Na základě analýzy dostupných informačních zdrojů a s využitím praktických zkušeností autorek lze konstatovat, že znalosti motivací turistů, jejich potřeb a požadavků mají v cestovním ruchu své místo a je nutné je respektovat. Paradoxem je, že se v poslední době pojem „marketing“ skloňuje ve všech pádech, a to i v oblasti cestovního ruchu (viz např. [15]). Opomíjí se však skutečnost, že marketing bez hlubších znalostí postojů a motivací turistů nemůže adekvátně vyřešit svou prioritu, kterou je snaha zvyšovat zájem o cestování. Bez podrobnějších znalostí chování turisty nelze vyřešit ani negativní dopady cestovního ruchu na životní prostředí. V obou případech se dají využít poznatky motivačních teorií. To je pak základem pro formulaci vhodných komunikačních a interpretačních strategií s klienty, které mohou přispět k rozvoji

šetrných forem cestovního ruchu. Znalost motivace turistů umožňuje také pochopit vztahy mezi reálným prostředím (konkrétní destinace) a mentální prezentací prostředí.

Použitá literatura:

- [1] ALLEN, L.R. a kol. The Impact of Tourism Development on Residents' Perceptions of Community Life. *Journal of Travel Research*. 1988, 27(1), 16-21. ISSN 0047-2875.
- [2] BALOGLU, S.; UYSAL, M. Market segments of push and pull motivations: a canonical correlation approach. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. 1996, 8(3), 32-38. ISSN 0959-6119.
- [3] BEARD, J.G.; RAGHEB, M.G. Measuring Leisure Satisfaction. *Journal of Leisure Research*. 1980, 12(1), 20-33. ISSN 0022-2216.
- [4] BEARD, J.G.; RAGHEB, M.G. Measuring Leisure Motivation. *Journal of Leisure Research*. 1983, 15(3), 219-228. ISSN 0022-2216.
- [5] BISWAS, M. *Confirmatory Factor Analysis of Iso Ahola's Motivational Theory. An application of Structural Equation Modelling*. [online]. 2008. [cit. 20. 10. 2014]. Dostupné z: <http://dspace.iimk.ac.in/bitstream/2259/554/1/177-188+Malay+Biswas.pdf>
- [6] CAI, L.A.; LI, M. Distance-segmented rural tourists. *Journal of Travel & Tourism Marketing*. 2009, 26(8), 751-761. ISSN 1054-8408.
- [7] CROMPTON, J.L. Motivations for Pleasure Vacation. *Annals of Tourism Research*. 1979, 6(4), 408-424. ISSN 0160-7383.
- [8] CROMPTON, J.L.; McKAY, S.L. Motives of Visitors Attending Festival Events. *Annals of Tourism Research*. 1997, 24(2), 425-439. ISSN 0160-7383.
- [9] DANN, G. Anomie, ego-enhancement and tourism. *Annals of Tourism Research*. 1977, 4(4), 184-194. ISSN 0160-7383.
- [10] DÖMEOVÁ, L.; JINDROVÁ, A. Rural tourism and its contribution to the development of countryside. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*. 2011, LIX (2), 59-64. ISSN 1211-8516.
- [11] CHOI, H.C.; SIRAKAYA, E. Sustainability indicators for managing community tourism. *Tourism Management*, 2006, 27 (6), 1274-1289. ISSN 0261-5177.
- [12] ISO-AHOLA, S.E. Towards A Social Psychological Theory of Tourism Motivation: A Rejoinder. *Annals of Tourism Research*. 1982, 9(2), 256-262. ISSN 0160-7383.
- [13] KLENOSKY, D. The "Pull" of Tourism Destinations: A Means-End Investigation. *Journal of Travel Research*. 2002, 40(4), 385-395. ISSN 0047-2875.
- [14] MOLERA, L.; ALBALADEJO, I.P. Profiling segments of tourists in rural areas of South-Eastern Spain. *Tourism Management*. 2007, 28(3), 757-767. ISSN 0261-5177.
- [15] PALATKOVÁ, M. *Marketingová strategie destinace cestovního ruchu*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1014-5.
- [16] PESONEN, J.A. Segmentation of rural tourists: Combining push and pull motivations. *Tourism and Hospitality Management*. 2012, 18(1), 69-82. ISSN 2328-2169.
- [17] PLOG, S.C. Why Destination Areas Rise and Fall in Popularity. *The Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*. 1974, 14(4), 55-58. ISSN 0010-8804.
- [18] SNEPENGGER, D. a kol. Modeling Iso-Ahola's Motivation Theory in the Tourism Context. *Journal of Travel Research*. 2006, 45(2), 140-149. ISSN 0047-2875.
- [19] STOECKL, N.; GREINER, R.; MAYOCCHI, C. The community impacts of different types of visitors: an empirical investigation of tourism in North-west Queensland. *Tourism Management*, 2006, 27(1), 97-112. ISSN 0261-5177.
- [20] UYSAL, M.; JUROWSKI, C. Testing the push and pull factors. *Annals of Tourism Research*, 1994, 21(4), 844-846. ISSN 0160-7383.
- [21] VIRDI, R.; TRAINI, A. *Psicologia del turismo. Turismo, salute, cultura*. Roma: Armando Mondadori, 1990. ISBN 9788871441573.
- [22] ZELENKA, J. a kol. *Aplikace umělé inteligence a kognitivní vědy v udržitelnosti cestovního ruchu*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-354.3.

**KVANTITATIVNÍ HODNOCENÍ BIOPLYNOVÝCH STANIC
V ZEMĚDĚLSKÝCH PODNICÍCH Z HLEDISKA UDRŽITELNÉHO
ROZVOJE**

**QUANTITATIVE EVALUATION OF BIOGAS PLANTS IN AGRICULTURAL
HOLDINGS IN TERMS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

Jitka Šišková

Česká zemědělská univerzita v Praze

siskova@pef.czu.cz

Klíčová slova:

hodnocení zemědělských podniků – manažerské řídicí nástroje – obnovitelné zdroje energie – udržitelný rozvoj

Keywords:

evaluation of farms – managerial control tools – renewable energy sources – sustainable development

Abstract:

The dynamic development of the company is reflected in management processes that would enable the optimum interventions in production structures, depending on the sustainable development of society. For lack the necessary decision-making models of environmental criteria which would facilitate control processes in the enterprises and the social level of government. Multi-criteria analysis selected criteria in agricultural biogas plants allow to assess the economic, environmental and social impacts on agricultural production. From the analysis shows that the own production space Ω is the intersection of criteria under its own technology and availability of raw materials. The proposed model is currently unsolved systemic approach that could assist in management processes in the implementation of new environmental activities both in individual companies, as well as on a social level.

Úvod

Dynamický vývoj společnosti má za následek změnu charakteru ekonomických, právních, politických i sociálních podmínek. Tyto změny se odráží nejenom v oblasti státní politiky, ale následně i v jednotlivých stavebních prvcích tvorby národního hospodářství – v podnicích. Těmto změnám se přizpůsobují jak technologické výrobní postupy, tak i přístupy a nástroje rozhodovacích řídicích procesů[1]. Zcela individuální přístup v rozhodovacích procesech je nutno vyžadovat u zemědělských podniků, kde výrobní činnost jednoznačně ovlivňuje přírodní prostředí. S vývojem společnosti směrem k environmentálnímu přístupu se začíná v rámci nejnovějších metod hodnocení výkonnosti zemědělských podniků projevat snaha o návaznost informační zdrojové báze s průnikem systémových vazeb přírodního prostředí. Pro vlastní rozhodovací manažerské aktivity v podnicích však nejsou v potřebné míře k dispozici analytické nástroje posuzující propojení ekonomické rentability se zachováním přírodního prostředí. Kvalitní systémový rozbor sledovaného objektu umožní sestavení modelových nástrojů manažerského rozhodování a komplexní pohled na podnik a související vazby zemědělského systému [10]. Analýza agroekosystémů je nutná pro poznání toho, jak zemědělské podniky ovlivňují biofyzikální společensko-ekonomické prostředí společnosti. K tomu přistupuje detailní poznání podstaty jejich produkční spolehlivosti ilustrované vzájemným vztahem produkčních systémů (podniků) a biofyzikálního prostředí (přírody)[7]. Při hodnocení podniků se v současné době stále vychází z finančních analýz. Novým trendem je ale vícefaktorové hodnocení z hlediska udržitelnosti podnikové činnosti. Aby podnik byl dlouhodobě fungující s perspektivou prosperity, musí do svých řídicích procesů zařadit i ostatní zájmové oblasti (sociální a přírodní hledisko). Správa a řízení takovéto společnosti (corporate governance) má vypovídající schopnost o kvalitě systému a jeho výkonnosti [2], [3]. Hodnocení výkonnosti podniků pomocí metodiky SAGROS umožňuje sjednocení racionalizace řídicích procesů se zohledněním šetrnosti k životnímu prostředí a vychází ze základních oblastí vazeb a vztahů v zemědělském systému [5]. Metody kvantitativního hodnocení představují nástroj pro implementaci nového podnikatelského přístupu do praxe podniků. Jsou využitelné jak na základní podnikové úrovni malých zemědělských farem či podniků, tak i na úrovni řídicích struktur obchodních družstev a stejně tak i z pohledu plánovacích analýz a strategických postupů na úrovni státu. Tvoří neoddělitelnou

součást podnikového controllingu jako moderního řídicího a rozhodovacího systému v podniku. Využití modelového hodnocení může významně přispět ke změně chování jednotlivých zemědělských podniků ve prospěch obecně udržitelného rozvoje společnosti. Simulační rozhodovací model je velmi potřebný při vyhodnocování obnovitelných zdrojů energie ve vztahu k životnímu prostředí. Výstavba bioplynových stanic představuje nejen výrazné investiční zatížení podnikatelských subjektů, ale též ve své podstatě v sobě obsahuje i zásadní nárokové změny na vlastní strukturu výroby primárních zemědělských podnikatelských subjektů, které s ohledem na provoz bioplynových stanic musí realizovat výrazné strukturální změny ve vlastní výrobní struktuře, zejména v rostlinné výrobě, ale též ve struktuře reziduálních faktorů, tj. zpracování odpadových produktů z existující živočišné výroby[11]. Následné zpětné vazby na životní prostředí však nejsou v současných ekonomických hodnoceních nijak zohledněny a narušení biodiverzity nešetrnou změnou osevních postupů vede k postupnému zhoršování kvality půdního fondu.

1. Cíl a metody

Hlavním cílem předloženého příspěvku je multikriteriální model, jako nástroj pro vyhodnocení a komparaci variant vstupních zdrojů vybraných bioplynových stanic v zemědělských podnicích. Disponibilní vstupní zdroje v zemědělských podnicích jsou úzce navázány na osevní postupy jednotlivých podniků, kde stabilizovaná struktura zemědělských plodin pro potravinářské účely je narušována využitím energetických plodin pro obnovitelné zdroje energie na základě ekonomických požadavků podniků.

Navrhovaný multikriteriální model je konstruován na základě systémových rozborů vybraných materiálových toků a vazeb v zemědělských bioplynových stanicích. Pomocí zvolených kritérií je analyzováno v souvislosti na schopnosti podniků podílet se na stabilitě zemědělského systému. Výstupem řešené problematiky je multikriteriální nástroj pro komparaci vstupních zdrojů pro následné posouzení vlivu výrobního procesu na stabilitu zemědělského systému v tendencích udržitelného rozvoje.

Metodika navrhovaného modelu je zaměřena na vyhodnocení základních aspektů systémových ekonomicko-environmentálních vazeb v rámci technologického procesu zemědělské bioplynové stanice. Pomocí vztahové analýzy jsou vyhodnoceny vzájemné

ekonomicko-environmentální vazby výrobního prostoru Ω dané funkcí: $W = f(s, Q, k)$ vývoje struktury (s), kvality (Q) a využitelnosti biomasy (k) a funkcí: $Y = f(XQ_z, XS_z)$, která transformuje objem a strukturu biomasy. Dle zjištěných vazeb jsou zvolena kritéria pro obecný model, který zajistí objektivní hodnocení ekonomického a celospolečenského postavení zkoumaných objektů v souvislosti s udržení stabilního životního prostředí. Metodický postup vlastní systémové analýzy je založen na podrobném vztahovém auditu vybraného zemědělského podniku, který provozuje bioplynovou stanici. Systémové řezy danou oblastí zkonkretizují vzájemné vazby vstupních zdrojů, zvolené technologie a výstupního efektu a vymezí kritické úseky zkoumaného objektu. Provedený rozbor zohlední složitost vazeb ve zkoumaném systému avytvoří výchozí bázi pro stanovení a výběr hodnotících kritérií.

Významnou fází při sestavování modelu je kvantifikované určení měrných vah nehomogenních kritérií metodou Fullerova trojúhelníku, která je založena na kvantifikaci binárních vazeb nadřazenosti a podřazenosti jednotlivých kritérií zkoumaného systému.

V kvantifikační matici jsou stanoveny čtyři různé obecné varianty vstupní biomasy dle disponibilních možností zvolených zemědělských podniků využívajících bioplynovou stanici: V_{11} – obilní sláma, V_{12} – řepková sláma a travní směsi, V_{13} – kukuřičná a ostatní siláž, V_{14} – ostatní biomasa.

2. Řešená problematika

Systémová analýza zdrojové disponibility a vzájemných vazeb je rozlišena do tří navazujících fází:

- rozbor alternativ možných zdrojů a jejich přechod do struktury zásob
- vlastní technologie provozu BPS. Efekt provozu je funkcí objemu a kvality vstupních materiálů $Y = f(XQ_z, XS_z)$
- finální realizovaný výstup

Modelové řešení není statické, ale rekurzivní tzn., že se v postupových krocích vyvíjí v čase a v průběhu času probíhají kvalitativní i kvantitativní změny, které jsou funkcí změn a vývoje disponibilních materiálů pro konkrétní technologii. Při aplikaci rozhodovacích kritérií se nemůže zapomínat, že proces anaerobní fermentace, který

vychází z navrhovaných obecných vstupních zdrojů biomasy, je živý biochemický proces a je vždy ovlivňován četnými dalšími faktory, které nelze určit ani na základě chemických rozborů použitého materiálu[6]. Údaje o výtěžnosti metanu, které jsou uvedeny v četných publikacích, nejsou vždy jednotné a při plánování pro konkrétní podmínky daných podniků se musí vycházet z určitého intervalového rozmezí. Konkrétní data je pak nutno přizpůsobovat dané lokalitě, klimatickým podmínkám, odrůdě, fázi sklizně, druhu hospodářských zvířat, způsobu a kvalitě jejich výživy, aktuálním teplotním a vodním podmínkám půdního fondu, způsobu skladování vstupní hmoty apod.[4]. Na základě analýzy systémových vztahů zemědělské bioplynové stanice byla zvolena kritéria, pomocí kterých je možno kvantitativně vyhodnotit produkci obnovitelného zdroje energie v závislosti na rovnovážném stavu zemědělského systému. Kvantitativní hodnoty pro posuzovaný model byly získány ze dvou podniků, provozujících zemědělskou bioplynovou stanici – ZD Krásná Hora a Komorno, a.s. (viz. tab. 1).

Struktura posuzovaných kritérií:

- K₁**: celkový investiční objem (mil. Kč) – absolutní kritérium,
- K₂**: roční očekávané provozní náklady (mil. Kč) – absolutní kritérium,
- K₃**: disponibilní struktura vstupního materiálu (škálové kritérium),
- K₄**: očekávaná míra stability provozu v ročním provozním cyklu (škálové hodnocení),
- K₅**: pravděpodobnost možného vzniku poruch (absolutní kritérium - %)
- K₆**: Markovská rovnice možného strukturálního přechodu disponibilních zdrojů (škálové hodnocení)
- K₇**: disponibilní objem vstupní hmoty v tunách (absolutní kritérium),
- K₈**: pravděpodobnost tvorby kritického množství zásobní hmoty (škálové hodnocení)
- K₉**: stabilita svozného distálního obvodu při zajištění vstupní hmoty (škálové hodnocení),
- K₁₀**: celkový produkční energetický výkon bioplynové stanice (škálové hodnocení),
- K₁₁**: míra vlastního produkčního efektu ($T - N$) (absolutní kritérium) - vazba na účetní systém podniku,
- K₁₂**: míra struktury primárních činitelů (tj. nákladovost provozu) – komplexní nákladová struktura (mil. Kč)

K₁₃: kritérium stability provozu (škálové hodnocení),

K₁₄: čistý produkční efekt (zisk/ztráta) ve vazbě na Výkaz zisků a ztrát dle směrnic pro účetnictví (mil. Kč) – absolutní kritérium,

K₁₅: očekávaná míra realizace výstupů v odhadovaných cenách následného období (%),

K₁₆: míra spolehlivosti provozu ve variantách možné adaptability technologie výroby cílového produktu (škálové hodnocení).

TAB. 1: Model MCA analýzy hodnocení výrobních variant BPS ve vybraných podnicích

	jednot.	ZD KRÁSNÁ HORA				KOMORNO, a.s.				typ	Měrná váha
		Ob.sl.	Řep.sl.	Kuk.	Ost.	Ob.sl.	Tr.sm.	Kuk.	Ost.		
		V11	V12	V13	V14	V21	V22	V23	V24		
K1	mil. Kč	95	95	95	95	85	85	85	85	MIN	0,067
K2	mil. Kč	12,5	11,1	11,2	10,9	12,6	11,6	14,4	10,8	MIN	0,075
K3	škálové	1	2	6	1	1,5	0,5	7	1	MAX	0,092
K4	škálové	9	8	9	7	9	9	8	8	MAX	0,0416
K5	%	1,1	2,1	1,05	0,5	1,3	1,7	1,1	1,8	MIN	0,05
K6	škálové	0,9	0,7	0,65	0,8	0,85	0,75	0,9	0,8	MIN	0,033
K7	t	1400	2800	8400	1400	2400	800	11200	1600	MAX	0,075
K8	škálové	5	6	7	5	5	7	8	6	MAX	0,05
K9	škálové	9	9	9	9	9	9	9	9	MAX	0,075
K10	škálové	8	7	9	6	9	7	9	7	MAX	0,067
K11	mil. Kč	3,7	3,9	4,6	4,1	5,1	5,3	4,8	3,7	MAX	0,083
K12	mil. Kč	6,6	6,8	7,1	6,7	7,1	7,3	7,6	6,8	MIN	0,067
K13	škálové	9	8	9	7	9	9	8	7	MAX	0,04
K14	mil. Kč	15,6	14,7	15,5	14,5	16,8	16,8	17,1	16,9	MAX	0,067
K15	%	98	96	98	95	97	97	99	95	MAX	0,075
K16	škálové	8	7	9	6	8	8	9	7	MAX	0,042

Zdroj: vlastní zpracování

Pro praktickou aplikaci kvantitativního vyhodnocení modelu výrobních variant zvolených bioplynových stanic bylo použito programového systému MCA-KOSA (viz. tab. 2). V tomto programu byly využity následující systémové metody hodnocení:

- metoda AGREPREF
- metoda Váženého součtu,
- metoda TOPSIS,
- metoda ORESTE
- metoda MAPPAC.

TAB. 2: Vyhodnocení použitých metod MCA výrobních variant vybraných bioplynových stanic

MCA analýza výrobních variant BPS - hodnocení dle měrných vah										
Metoda AGREPREF		Metoda Váženého součtu		Metoda TOPSIS		Metoda ORESTE		Metoda MAPPAC		
Index Dh	Pořadí	Užitek	Pořadí	Vzd. od baz var.	Pořadí	Hodnoty ri	Pořadí	Sigma	Třída	
V11	-1	5	0,46387	5	0,23523	8	1064,5	6	1,77317	5
V12	-2	6	0,38805	7	0,34467	7	1063,5	5	1,30079	6
V13	3	1	0,72718	2	0,62363	2	935,5	1	5,12761	1
V14	-3	8	0,30353	8	0,38777	4	1114,5	8	0	8
V21	2	3	0,61699	3	0,36233	5	981	3	3,38128	3
V22	0	4	0,59895	4	0,34743	6	1050	4	2,61913	4
V23	3	1	0,73857	1	0,67393	1	955	2	4,20645	2
V24	-2	6	0,41514	6	0,40934	3	1092	7	0,68972	7

Zdroj: programový systém MCA-KOSA

3. Zhodnocení a diskuze

Základní model multikriteriální analýzy využil na základě dostupných kvantitativních údajů porovnání dvou nezávisle fungujících objektů zemědělských bioplynových stanic

(ZD Krásná Hora a Komorno, a.s.). Kvantifikace modelu je založena na optimální kombinaci dostupných absolutních a škálových hodnot vstupních dat. Na základě uvedených kombinovatelných absolutních a škálových parametrů úlohy je dosaženo relativní homogenity celkových výsledků, kde při vyhodnocení jednoznačně vystupuje varianta V_{13} (kukuřičná siláž ZD Krásná Hora) a varianta V_{23} (kukuřičná siláž Komorno, a.s.), což potvrzuje předpokládané obecné předpoklady této zvolené varianty. Vyhodnocení potvrzuje objektivní správnost průběhu analýzy sestaveného modelu, jelikož uvedené pořadí variant navržených vstupních materiálů odpovídá vhodnosti a využití v bioplynových stanicích dle obecných poznatků o procesu anaerobní fermentace v rámci využívaných technologií bioplynových stanic [8]. Pořadí variant různých vstupních materiálů (viz. tab. 2) je modelem vyhodnoceno v souladu s obecnými poznatky vědeckých rozborů četných autorů v České republice.

Závěr

Navržená modelová multikriteriální analýza je systémový přístup v rámci zdrojové báze bioplynových stanic a její využití může být aplikováno v rozhodovacích procesech na základní úrovni jednotlivých podniků, ale i z pohledu celospolečenského rozhodování restrukturalizace zemědělství na úrovni místních lokalit a krajů. Výstupem provedené analýzy je komparační model efektivnosti vstupních zdrojů vybrané bioplynové stanice se zaměřením na udržitelnou stabilitu přírodního prostředí. Model slouží jako nástroj rozhodovacích procesů v podnicích. Hodnocení výkonnosti zemědělských podniků z hlediska udržitelnosti je aktuální problematika, která nachází stále častější uplatnění. Přizpůsobování metodik a nástrojů řídicím procesům a jejich propojování v oblastech ekonomiky, sociální oblasti, ekologie, ale i s aspekty corporate governance, slouží jednotlivým podnikům jako podpora rozhodování. Výše uvedená problematika je velmi rozsáhlá a její řešení otevírá stále nové, aktuálně se vyvíjející otázky, nejenom pro praktické využití v podnicích, ale i pro tvůrce hospodářských politik v rámci státní správy. Při aplikaci nových environmentálních metodik musí být zřejmá environmentální i ekonomická výhoda procesu. Při posuzování ekologických efektů nových technologií je potřeba vyhledávat vedlejší vztahové důsledky v rámci celého systému, které je nutno v celkovém hodnocení zohledňovat (změny plodinového zastoupení v rotaci osevního postupu, změny kvalitativní struktury půdy, vodní režim, emise apod.).

Navržená modelová multikriteriální analýza je v současné době ještě neřešený systémový přístup v rámci zdrojových možností bioplynových stanic a její využití může být aplikováno v manažerských rozhodovacích procesech při zavádění nových environmentálních technologií, které svým vstupem do produkčního procesu ovlivní vztahové vazby přírodního systému jako celku.

Poděkování:

Tento příspěvek vznikl na základě podpory interní grantové agentury Provozně ekonomické fakulty, ČZU Praha, IGA PEF 20121071: Model nákladového účetnictví a jeho aplikace v zemědělských podnicích.

Použitá literatura:

- [1] HŘEBÍČEK Jiří, Jana SOUKOPOVÁ, Michael ŠTENCL a kol. O. Integration of Economic, Environmental, Social and Corporate Governance Performance and Reporting in Enterprises. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, Mendelova univerzita v Brně, 2011, LX, sv. 7, s. 157 – 167, ISSN 1211-8516,
- [2] HŘEBÍČEK Jiří, Oldřich TRENZ a Eliška VERNEROVÁ, Optimal set of agri-environmental indicators for the agricultural sector of the Czech Republic. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 2013, LXI, No 3, 2013, ISSN 1211-8516,
- [3] HŘEBÍČEK Jiří, Soňa VALTÝNIOVÁ, Jan KŘEN a kol. Sustainability indicators development and application for the agriculture sector. In: ERECHTCHOUKOVA, M. et al. *Sustainability Appraisal Quantitative Methods and Mathematical Techniques for Environmental Performance Evaluation*. Heidelberg. Springer, 2013, p. 63-102, ISBN 978-3-642-32080-4,
- [4] KARAFIÁT, Zbyšek, Tomáš VÍTEZ, Kristina SOMERLÍKOVÁ a kol. *Employment of maize silage in non-liquid fermentation or biogas production*. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 2012, LX, No. 6, pp. 153—160,
- [5] KŘEN, Jan, Soňa VALTÝNIOVÁ, Pavel MARADA a kol. *Metodika hodnocení trvalé udržitelnosti systémů rostlinné produkce pro podmínky ČR*. Brno. Mendelova univerzita v Brně, 2011, 50 s., ISBN 978-80-7375-588-1,
- [6] MICHÁLEK, Milan, Patrik BURG a Pavel ZEMÁNEK, *The assessment of the suitability and effectiveness of the technologies of vineyard wood waste utilization for energetic purposes*. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 2013, LXI, No. 1, pp. 157—162,
- [7] SOUKUP, Josef, *Zemědělské systémy*, studijní materiály FAPPZ, ČZU Praha, 2009,
- [8] STRAKA, František a kol. *Bioplyn*, Praha, GAS s.r.o., II. rozšířené a doplněné vydání, 2006, ISBN 80-7328-090-6,
- [9] ŠIŠKOVÁ, Jitka, *Vyhodnocení bioplynových stanic v zemědělských podnicích s ohledem na stabilitu zemědělské soustavy*. Doktorská disertační práce, PEF, ČZU v Praze, 2013,
- [10] ŠIŠKOVÁ, Jitka, *Multi-criterion analysis of the risks involved in a biogas plant in relation to the structure and sources of biomass and its application in agricultural companies*. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 2013, LXI, No. 7, pp. 2843–2850
- [11] ŠVEC, Jan, Jaroslav KÁRA, Jaroslav VÁŇA a kol. *Využití obnovitelných zdrojů energie v zemědělství – zemědělské bioplynové stanice*. [on-line]. Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova. 2010, ISBN: 978-80-86832-49-4, Biom.cz [cit. 22. 01. 2014], Dostupné z: <<http://biom.cz/cz/aktuality>>. ISSN: 1801-2655,

LEGISLATIVNÍ RÁMEC ÚČETNICTVÍ PODNIKŮ A FIREM LEGAL FRAMEWORK OF ENTERPRISES ACCOUNTING

Pavla Slavíčková

Univerzita Palackého v Olomouci

Pavla.slavickova@upol.cz

Klíčová slova:

účetnictví – podniky – právo – historie – Česká republika

Keywords:

accounting – enterprises – law – history – Czech Republic

Abstract:

This paper focuses on development of accounting enterprises in Czech Republic from the point of view of legal framework. Discussion is divided into three phases of development, before 1918, from 1918 to 1948 and after 1948. The main finding of the research is unclear connection between legislative and accounting practice in firms and companies in the first and second phase of development and opposite conditions in the third phase. As a fundamental seems to be defining the objectives of accounting in a particular moment as well as the purpose for which the enterprises accounting records acquired. From this perspective, we can conclude that the legislative framework enters into the development process of accounting following its interest with the aim to fulfil certain - whether tax (phase 2) or control (phase 3) – needs of the state.

Úvod

Jeden z nejvýznamnějších autorů studií o vývoji účetní evidence u nás, Josef Blecha, ve svém článku s názvem *Hlavní rysy účetnictví průmyslových podniků u nás do roku 1945* [1] identifikoval několik různých účetních systémů, které byly v podnicích a firmách fungujících v dané době na našem území používány, a to na základě analýzy v archivech dochovaných účetních záznamů. Ke střídání jednotlivých účetních technik přitom nedocházelo živelně, konkrétní poznatky o příčinách tohoto jevu však doposud schází. Následující příspěvek se zaměřuje na jednu z možných příčin, a tou je provázanost různých forem účetních technik v podnicích a firmách s ohledem na vývoj

soudobé legislativy. Časovým záběrem přitom překračuje původní Blechovu hranici a jde ve své analýze dále, a to až do doby nedávno minulé s ohledem na přínosnost zjištěných závěrů.

1. Metodika, rešerše

Použitou metodou je historická analýza soudobých právních předpisů a dochovaných účetních záznamů a následná komparace a interpretace zjištěných informací za využití jiných primárních, případně sekundárních zdrojů za účelem definování nových teorií s ohledem na výzkumné téma. Kromě již odkazovaného textu Blecha publikoval řadu dalších studií na podobné téma [2] [3], mimo jiné článek o písemnostech účetní evidence průmyslových podniků jako archivním materiálu [4]. Ze starších autorů, kteří se tímto výzkumným tématem zabývali, jmenujme zejména Pazourka [5], Fialu [6] a Raulicha [7], později Kubešu [8] nebo Mikuška [9]. Aktuálně na téma historie účetní evidence v České republice publikují například Janhuba [10], Hótová [11] nebo Malíková [12].

2. Výsledky

Hlavními výsledky realizovaného výzkumu je aktualizované schéma vývoje účetních technik používaných na území současné České republiky s ohledem na legislativní rámec problematiky účetní evidence, jsou definovány tři fáze vývoje účetnictví firem a podniků se stanovením klíčových charakteristik konkrétních úseků a doložena dosud opomíjená nutnost zohlednění platné legislativy při výzkumu vývoje účetní evidence.

2.1. První fáze

Jako první fázi ve vývoji účetních technik na území současné České republiky lze označit období před rokem 1918. Z hlediska používaných účetních technik je tato část vývoje typická svoji pluralitou, lze mluvit o určitém účetním partikularismu, přičemž rozdíly ve využití konkrétní účetní techniky se odvíjely od oborového zaměření podniku nebo firmy, nebo dle účelu vedení účetních záznamů a ve způsobu jejich zachycování. Většina výrobních, průmyslových a obchodních podniků a firem používala rozšířené účetnictví jednoduché. V něm byl, podle Blechy, kladen důraz na zachycování tzv. *případů směnných* (a smíšených), kdy s přírůstkem nebo úbytkem jednoho druhu hospodářských prostředků docházelo ve stejné (nestejně) výši k úbytku nebo přírůstku

jiného druhu hospodářských prostředků, po případě přírůstek nebo úbytek dluhů nebo s přírůstkem jednoho druhu dluhů ubývalo jiného dluhu. [1, 191] Menší firmy zejména řemeslnického typu dávaly obvykle přednost jednoduchému účetnictví obchodnímu (kupeckému), které se vyučovalo na celé řadě obchodních (hospodářských) a zemědělských škol. [13, 250] Naopak zemědělské podniky, zejména velkostatky v majetku vrchnosti, využívaly některou z verzí kamerálního účetnictví, a to zejména Puechbergův kamerální účetní systém označovaný také jako *Journalrechnung* (oproti staršímu *Konferenzrechnung*) nebo kamerálnímu účetnictví navrženému členy rodiny Puteani. Klíčový princip Puechberovy účetní techniky spočíval ve z hlediska průkaznosti zavedení povinného vedení deníku, časové zápisy plateb (příjmů a výdajů) se staly základem pro další účtování v hlavní knize. [8, 438] Vedle toho putánské kamerální účetnictví bylo typické svým použitím předepsaných formulářů a v centralizaci účetních prací v ústřední účtárně, kde byly na základě pravidelně zasílaných deníků a příloh sestavovány hlavní účetní knihy. [9, 74] Samostatný právní předpis, který by ukládal náležitosti povinné při vedení účetnictví, v této fázi vývoje neexistoval. [14] Některé pokyny obsahuje všeobecný řád soudní, neboli *Allgemeine Gerichtsordnung für Böhme, Mähren, Schlesien, Oesterreich ob, und unter der Enns, Steyermarkt, Kärnten, Krain, Görz, Gradiska, Triest, Tyrol, und die Vorlanden* z roku 1781, zejména co se týče náležitostí obchodních knih z hlediska jejich využití jako důkazního prostředku v případném soudním sporu. Klíčovým právním předpisem tohoto období se však stal až Všeobecný obchodní zákoník platný od 1. 1. 1863. Ten jako první vůbec definoval základní smysl (cíl) vedení obchodních knih, stanovil ekonomické subjekty, které měly nově povinnost ustanovení zákona respektovat, poprvé vymezil obsah pojmu účetní jednotka, i když pod soudobým termínem, které zákoník ukládal povinnost vést obchodní knihy a sestavovat jedenkrát ročně bilanci (dnes řečeno rozvahu) majetku a dluhů. V neposlední řadě všeobecný obchodní zákoník stanovoval soubor formálních náležitostí pro vedení obchodních knih. [15] Přestože se jeho platnost nevztahovala plošně na všechny podnikající subjekty, následující legislativa obvykle na tento právní dokument reagovala a dále jej rozvíjela. Zmínit můžeme například zákon č. 220/1896 ř. z., o přímých daních osobních, který určoval rozsah subjektů zahrnující i podniky širokého spektra oborů, které byly povinné odvádět tuto daň a v návaznosti na to také vést *veřejné účty*; nebo nařízení č. 175/1899 ř. z.,

kteře pojednávalo o zřizování a přeměňování akciových společností v oboru průmyslu a obchodu.

2.2. Druhá fáze

Druhá fáze je v návaznosti na politické události vymezena roky 1918 až 1948. Charakteristické je z hlediska účetní evidence toto období přetrvávající roztržitostí v používání různých účetních technik, přičemž řada z nich zůstává shodná s těmi, které jsme si popsali výše. Změna nastává pouze v širší míře uplatnění podvojného účetnictví, která však zřejmě nadále v praxi nijak nedominuje. [11, 66-67] Zároveň ani tento účetní styl neměl ještě jednotnou podobu, mezi oblíbené varianty náležel např. Kheilův účetní systém pojmenovaný po Karlu Petr Kheilovi st., který spočíval ve vedení pouze dvou knih, a to deníku a hlavní knihy. Deník byl v tomto případě rozdělen na čtyři peněžní sloupce, dva pro pokladnu a dva pro úvěr, do dalších sloupců deníku se zapisovalo datum případu a odkaz na účty v hlavní knize. Hlavní kniha podle Kheilova účetního systému zahrnovala všechny zbývající záznamy v jiných systémech obvykle rozdělené do více knih. [16, 981-712] Z hlediska legislativy zůstávalo nadále v platnosti znění Všeobecného obchodního zákoníku, a to až do roku 1949. Mezi hlavní právní předpisy, které formovaly účetní evidenci podniků a firem v tomto období, náležel zákon č. 404/1922 Sb., o úpravě hospodaření ve státních závodech, ústavech a zařizování, jehož cílem bylo oddělit hospodaření v těchto podnicích od hospodaření státu a v maximální míře jejich správu přizpůsobit podnikům soukromým. Z doby existence tzv. druhé republiky a Protektorátu Čechy a Moravy se okrajově účetní evidence podniků týkala dvě vydaná nařízení, a to č. 17 z 2. února 1939 o přechodných bilančních úlevách pro ústavy a podniky povinné veřejně účtovat a č. 187 o bilančních úlevách pro ústavy a podniky povinné veřejně účtovat ze dne 11. dubna 1940, která obsahovala pokyny ke způsobu ocenění cenných papírů (pevně úročitelné cenné papíry a akcie) pro potřeby sestavování účetní uzávěrky. Podniky a firmy pod německou správou se řídily německým systémem evidence hospodářské činnosti, který byl na německém území platný od roku 1937. Podnikového účetnictví tohoto typu obsahovala jak tzv. finanční účetnictví (*die Finanzbuchhaltung*), jehož smyslem bylo zaznamenat vztahy podniku s okolím, tak i tzv. účetnictví provozní (*die Betriebsbuchführung*), které zachycovalo vnitropodnikové skutečnosti. [15] K zásadnímu zlomu došlo po skončení války, a to zejména v souvislosti se znárodněním některých podniků, pro které bylo

nutno nově definovat zásady a pravidla pro vedení účetnictví. Základním dokumentem upravujícím organizaci podnikového účetnictví se stal zákon č. 116 z roku 1946 Sb. o jednotné organizaci podnikového účetnictví, který zavedl pojem podnikové účetnictví, pod nímž vzhledem k potřebám centrálně řízené podnikové sféry bylo zahrnuto účetnictví spolu s kalkulacemi, statistikou a rozpočtováním. Mezi další právní předpisy ze stejného období náležel zákon č. 204/1946 Sb., kterým se měnily některé předpisy o obchodních knihách a zejména vládní nařízení č. 205 z 5. listopadu 1946, kterým se stanovovaly jednotné účetní zásady. Poprvé v historii vývoje účetní evidence na našem území toto vládní nařízení řešilo i systém pro vedení účetní evidence, a to tak, že nově měly podniky a firmy evidovat svoji hospodářskou činnost jednotně v rámci podvojného účetnictví (§ 2).

2.3. Třetí fáze

Podoba účetní evidence mezi léty 1948 a 1989 je oproti předchozímu období charakteristická svojí jednotností. Rozvoj účetnictví byl ovlivňován účetní teorií na straně jedné a vydávanou legislativní úpravou na straně druhé. [11, 68] Klíčovým rysem je využití účetní evidenci jako nástroje kontroly hospodařících jednotek vzhledem k centrálně řízenému systému plánované ekonomiky. Mezi hlavní legislativní předpisy tohoto období náleží zákon č. 108/1951 Sb., o organizaci národohospodářské evidence a na něho navazující nařízení č. 41/1952 Sb., kterým byly stanoveny zásady pro účetní evidenci (účetní zásady). To bylo později nahrazeno nařízením č. 30/1958 Sb. definujícím taktéž účetní zásady. Tento právní základ byl pak novelizován v celkem třech vlnách, nejprve v šedesátých letech v návaznosti na Šikovu ekonomickou reformu (Zákon č. 23/1963 Sb., o lidové kontrole a o národohospodářské evidenci; Nařízení č. 81/1965 Sb., o přesunu působnosti v oboru účetní evidence a o změně účetních zásad) a poté na počátku sedmdesátých let zákonem č. 21/1971 Sb., o jednotné soustavě sociálně ekonomických informací a na něho navazujícími předpisy. Konečnou podobu dostala účetní evidence krátce před změnou politického systému v roce 1989, a to zákonem č. 128/1989 Sb., kterým se doplňuje zákon č. 21/1971 Sb., o jednotné soustavě sociálně ekonomických informací a na něho navazující legislativou.

3. Diskuse

Blechovo schéma, které dělí jednotlivé fáze vývoje účetní evidence dle podoby konkrétní účetních technik, a to na jednoduché účetnictví obchodní, rozšířené účetnictví jednoduché, jednoduché účetnictví správní, účetnictví tabulkové, účetnictví kamerální rakouského typu a účetnictví podvojně [1, 189-191], neakceptoval žádný z následujících autorů. Hótová v zásadě rozlišuje tři typy účetních technik, a to jednořadový (jednobilanční) systém, dvouřadový (dvoubilanční) systém a soustavu kamerální [11, 65]. Podle Janhuby se mělo na území současné České republiky používat v minulosti jednoduché účetnictví s prvky kameralistiky, které nahradilo – dle autora již velmi brzy, a to 16. století - účetnictví podvojně [11, 190]. V tomto směru se zřejmě opřel o tvrzení starších tvůrců, mimo jiné Fialy [6] nebo Raulicha [7], která však nejsou pramenně nepodložena. Žádný z uvedených autorů přitom nezohlednil legislativní rámec účetnictví, přičemž je zřejmé, že ten minimálně počínaje vydáním všeobecného obchodního zákoníku v roce 1862 ovlivňoval formální podobu účetní evidence na našem území. Jako klíčové se toto jeví zejména při hledání odpovědi na zřejmě největší otázku dějin účetnictví u nás a to od kdy můžeme na území současné České republiky jednoznačně prokázat použití podvojněho způsobu vedení účetních záznamů. Legislativní rovina tohoto problému má jednoznačnou odpověď, neboť fakticky byla poprvé povinnost vést účetní záznamy formou podvojněho účetnictví deklarována ne dříve než ve vládním nařízení č. 205 datovaném 5. listopadu 1946, což však zásadně odporuje ostatním teoriím kladoucí tento okamžik leckdy až do období středověku.

Závěr

Hlavním zjištěním výzkumu je nejednoznačné propojení legislativní roviny účetnictví a v praxi používaných systémů účetnictví u podniků a firem v první a druhé fázi vývoje a zcela opačný stav ve třetí fázi. Jako zásadní se jeví definování cílů účetní evidence v dané chvíli a účelu, za jakým byly konkrétní účetní jednotkou účetních záznamy pořizovány. Z tohoto hlediska můžeme poté konstatovat, že i legislativní rámec vstupuje do procesu vývoje účetní evidence na území současné České republiky zcela účelově, a to s cílem naplnit určité - ať už daňové (2. fáze) nebo kontrolní (3. fáze) - potřeby státu.

Poděkování:

Zpracování tohoto příspěvku bylo umožněno díky účelové podpoře na specifický vysokoškolský výzkum udělený v letech 2013 a 2014 Univerzitě Palackého v Olomouci Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR, grant č. FF_2013_47.

Použitá literatura:

- [1] BLECHA Josef. Hlavní rysy účetnictví průmyslových podniků u nás do roku 1945. *Archivní časopis*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky - Sekce archivní správy, 1956, 6(4), s. 188-203. ISSN 0004-0398.
- [2] BLECHA Josef. Účetnictví v zemědělských podnicích u nás do roku 1945 I. *Archivní časopis*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky - Sekce archivní správy, 1958, 8(4), s. 88-99. ISSN 0004-0398.
- [3] BLECHA Josef. Účetnictví v zemědělských podnicích u nás do roku 1945 II. *Archivní časopis*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky - Sekce archivní správy, 1959, 9(2), s. 242-263. ISSN 0004-0398.
- [4] BLECHA Josef. Písemnosti účetní evidence průmyslových podniků jako archivní materiál. *Sborník archivních prací*. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra, 1958, 8(2), s. 176-214. ISSN 0036-5246.
- [5] PAZOUREK Josef. *Teorie i praxe účetních soustav*. Vydání 1. Praha: Archiv, 1920. Bez ISBN.
- [6] FIALA, Josef. *Dějiny účetnictví*. Vydání 1. Praha: Pragotisk, 1935. Bez ISBN.
- [7] RAULICH, Hugo. *Kamerální účetnictví (v podnicích soukromých)*. Vydání 1. Praha: Tiskové podniky Ú. Š. Č. P., 1935. Bez ISBN.
- [8] KUBEŠA Jaroslav. Jedno výročí kameralistiky. *Účetnictví*. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1968, (3)11-12, s. 436-440, ISSN 0139-5661.
- [9] MIKUŠEK Eduard. Účetní systémy a metody na majetku roudnických Lobkoviců. *Sborník archivních prací*. Praha: Archivní správa Ministerstva vnitra, 1986, 36(1), s. 53-102. ISSN 0036-5246.
- [10] JANHUBA, Miloslav. *Základy teorie účetnictví*. Vydání 1. Praha: Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1268-6.
- [11] HÓTOVÁ Renáta. Z dějin účetnictví. *Ekonomická revue*. Ostrava: Vysoká škola báňská – Technická univerzita, 2003, 6(4), s. 58-70. ISSN 1212-3951.
- [12] MALÍKOVÁ, Olga, ČERMÁKOVÁ, Petra. *Účetnictví včera a dnes*. Vydání 1. Liberec: Technická univerzita, 2010. ISBN 978-80-7372-696-6.
- [13] SLAVÍČKOVÁ, Pavla. Učebnice účetnictví a jejich význam pro vývoj účetních systémů v minulosti. In: *Znalosti pro tržní praxi 2013: Veřejná ekonomika – současnost a perspektiva*, Olomouc: Societas Scientiarum, 2013, s. 249-256. ISBN 978-80-87533-05-5.
- [14] SLAVÍČKOVÁ, Pavla. Právní úprava účetnictví v českých zemích v minulosti. In: *Acta Universitatis Brunensis Iuridica*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, 449, s. 295-304. ISBN 978-80-210-6381-5.
- [15] PUCHINGER, Zdeněk, SLAVÍČKOVÁ, Pavla. *Malé dějiny účetnictví*. Vydání 1. Olomouc: VUP, 2013. v tisku.
- [16] Josef Fuksa, *Slovník obchodně-technický, účetní a daňový*, 4. díl, Praha 1932, s. 981-712.

**ŘÍZENÍ NÁKLADŮ ÚSEKU FOOD AND BEVERAGE SPOLEČNOSTI
AQUAPARK
COST MANAGEMENT IN DEPARTMENT OF FOOD AND BEVERAGE IN
THE AQUAPARK COMPANY**

Eliška Smotlachová, Sylva Skupinová, Jan Máče

Vysoká škola hotelová v Praze, spol. s r.o.

smotlachova@vsh.cz

Klíčová slova:

náklady – hospodárnost – statistické analýzy – gastronomický provoz

Keywords:

Expenses– efficiency – statistical analysis – gastronomic service

Abstract:

On the basis of the accounting and statistical processing of internal company data Aquapark Aquapalace Prague more economically advantageous option of cost management in department F&B was analyzed. The analysis included two options: option I - previously used by a company - washing dishes and considered option II - one-time inventory disposal. For the selection of optimal variant was determined basic discretionary aspect of their impact on the efficiency. A comprehensive solution task was based on cost minimization analysis.

Úvod

Provozní náklady představují faktor, který zásadním způsobem ovlivňuje výsledky hospodářské činnosti podniku. Analýza provozních nákladů a jejich optimalizace jsou prostředkem k dosažení stanovených cílů společnosti. Tento příspěvek, který je výstupem z interního výzkumného projektu společnosti Aquapark Čestlice, Aquapalace Praha (dále jen Aquapark), je založen na analýze hospodárnosti gastronomického provozu společnosti při používání dvou možných variant řízení rozhodujících složek provozních nákladů. První variantu představuje společností dosud realizované klasické mytí melaninového nádobí v myčce a druhou je zvažované použití jednorázového plastového nádobí. Cílem této analýzy je výběr optimální varianty z hlediska

zhodnocení hospodárnosti v souvislosti s používáním stálého inventáře a jeho mytím, či s použitím a spotřebou jednorázového inventáře. Společnost neuvažuje o kombinaci obou variant. Zhodnocení hospodárnosti je provedeno na základě dat poskytnutých společností Aquapark.

Základem pro provedení analýzy bylo stanovení kritérií, podle nichž byla hospodárnost hodnocena. Pro dodávky majetku byla určena jako základní kritérium nabídková cena, kvalita, dodací lhůty a finanční podmínky, poskytované bonusy, technická úroveň a provozní náklady (myčka nádobí), záruční a pozáruční servis a vliv na životní prostředí. Pro dodávky služeb jsme vycházeli z nejnižší nabídkové ceny a kvality poskytovaných služeb.

1. Metodika

Zdrojová data pro analýzu hospodárnosti nákladů na mytí nákladů byla získána statistickým šetřením a na základě analýzy účetních dat společnosti Aquapark v roce 2013. Pro posouzení hospodárnosti byly posuzovány dvě varianty, a to varianta I - používání stálého inventáře a jeho mytí a varianta II - použití a spotřeba jednorázového inventáře. Společnost Aquapark doposud využívala pouze variantu I, data pro variantu II jsou kvalifikovaným odhadem z účetních dat jednorázového inventáře. Zdrojová data u obou variant byla zpracována s využitím účetních metodik např. dle [6]. Zdrojová data byla rovněž zpracována statistickými metodami např. dle [4] a [7]. Pro výběr optimální varianty bylo stanoveno základní posuzovací hledisko v jejich dopadu na hospodárnost. Varianta I – mytí nádobí vyhodnocuje celkové roční náklady v hodnotě 1.096.666 Kč a 2. varianta – jednorázový inventář – plast odhaduje budoucí náklady v částce 1.503.733 Kč.

Zdrojová data byla na základě zásad při zpracování účetních dat shrnuta v podkladech pro zhodnocení variant. V rámci těchto podkladů byla statisticky zpracovaná data následujících položek: prodej pokrmů v kusech; náklady na čisticí prostředky v Kč; mzdové náklady v Kč a jejich statistické charakteristiky; spotřeba jednorázového inventáře v kusech (spotřeba jednorázových příborů, misek na polévku a talířů); svoz odpadu v Kč; manipulační náklady v Kč. Byly provedeny dílčí regresní a korelační

analýzy např. dle[1], které umožnily vyjádřit jednoznačné doporučení. Ekonomické studie byly řešeny a vyhodnocovány dle postupů, které uvádí např. [8].

2. Výsledky

Analyzovány byly náklady spojené s používáním nádobí vyrobeného z melaninu, které je určeno k opakovanému užívání. Jedná se konkrétně o melaninové nádobí, které zahrnuje talíř a polévkovou misku. Jiný materiál z hlediska bezpečnosti provozu bazénu při opakovaném používání není možný. Společně s tímto melaninovým nádobím se používají opakovaně i kovové přístroje. Nabídková cena tohoto majetku byla ze strany zadavatele posouzena vzhledem k jiným dodavatelským cenám jako výhodná ve vztahu k poskytované kvalitě inventáře a ostatním dodavatelským podmínkám. Celkové roční doplnění stálého inventáře určeného k mytí činilo 94.220 Kč. S používáním tohoto inventáře jsou spojeny náklady na jejich úbytek, které vznikají v důsledku přirozených úbytků, ale zejména těžko identifikovaných krádeží. Roční ztratné odpovídá ročně doplňovanému inventáři, který je vždy před sezónou dodán do požadovaného stavu. Výjimku tvoří pouze melaninové talíře, které představovaly 50% z množství ročního doplnění. Roční úbytky melaninového nádobí a kovových přístrojů byly celkem v hodnotě 74.330 Kč. Myčka na nádobí v pořizovací ceně 150.000 Kč byla zařazena dle Přílohy č. 1 k zákonu č. 586/1992 Sb. do odpisové skupiny 2 jako „Myčky nádobí průmyslového charakteru“. V odpisové skupině 2 je hmotný majetek odpisován po dobu pěti let. Vycházíme z předpokladu, že se jedná o prvního vlastníka hmotného movitého majetku, který byl pořízen jako nový a myčka na nádobí nebyla dosud užívána a u předchozího vlastníka byla zbožím. Při rovnoměrném odpisování byly stanoveny odpisy myčky za dané zdaňovací období ve výši jedné setiny součinu její vstupní ceny a přiřazené roční odpisové sazby. Roční odpis při rovnoměrném odpisování v pátém roce jejího používání činil 33.375 Kč. Myčka je plně funkční a její provoz je spojen též s náklady na její údržbu a opravy, které byly za rok 2013 vykázány v částce 49.000 Kč. Cílem analýzy této varianty je zhodnocení nákladů spojených s provozem myčky za období sledovaného roku 2013. Záměr o pořízení nové myčky na nádobí a způsob nakládání se stávající myčkou je plně v kompetenci společnosti a pro posouzení budoucího stavu sdělen nebyl. Náklady spojené s prostředky na čištění do myčky na nádobí byly v jednotlivých měsících sledovaného roku různé a celkově činily 82.145 Kč. Spotřeba energie spojená pouze s mytím nádobí byla stanovena

kvalifikovaným odhadem cca 0,15 Kč na kus prodaného jídla, což činí ročně 40.360,35 Kč. Tato částka byla odvozena na základě provozních zkušeností zadavatele z podílu na celkové spotřebě energie. Náklady na pracovníky jsou spojené s mytím nádobí a s ním spojenými náklady na úklid restaurace a byly vykázány za sledované období ve výši 723.235,80 Kč. Celkově lze vykázat roční náklady spojené s mytím nádobí na základě předchozích údajů v hodnotě 1,096.666 Kč.

Pro zvažovanou, nerealizovanou variantu, byly analyzovány náklady spojené s použitím jednorázového inventáře – plastového nádobí. Jeho spotřeba byla odvozena od počtu prodaných jídel za období roku 2013. Plastový inventář zahrnuje misky na plévkou, talíře, lžíce, vidličky a nože. Nákupní ceny plastového nádobí byly stanoveny vzhledem k požadované kvalitě vyšší, než je obvyklý standard. Spotřeba jednorázového inventáře celkem za rok byla odvozena v závislosti na počtu prodaných jídel z roku 2013 v hodnotě 492.726,15 Kč. Mzdové náklady byly stanoveny 80% podílem z mezd externího úklidového servisu za roční období a mzdovými náklady skladníka za sledované období, který je interním zaměstnancem. Služby zahrnují úklid plastového inventáře, vyprazdňování košů, úklid stolů a zabezpečení čistoty v restauraci. Celkově byly odhadnuty roční mzdové náklady v částce 868.555,20 Kč. Manipulační náklady zahrnují všechny ostatní náklady spojené s oběhem plastového inventáře a byly stanoveny paušálně za jeden měsíc, ročně pak budou činit 60.000 Kč. Náklady na odpad byly odvozeny z poplatku za komunální odpad, který upravuje zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech, zákon č.280/2009 Sb., daňový řád a Obecně závazná vyhláška č.2/2005 Sb., hl. m. Prahy, kterou se stanoví poplatek za komunální odpad. Roční náklady na odpad byly stanoveny celkově v hodnotě 82.452 Kč. Souhrnně lze vyčíslit náklady spojené s použitím plastového inventáře za období jednoho roku na 1,503.733 Kč.

Veškerá data za rok 2013 byla účetně a statisticky zpracována do tabulek a grafů, ze kterých bylo možné provádět detailnější analýzy a vyjádřit potřebné výstupy. Příkladem sestavených podkladů pro zhodnocení variant na základě účetních dat je tabulka 1.

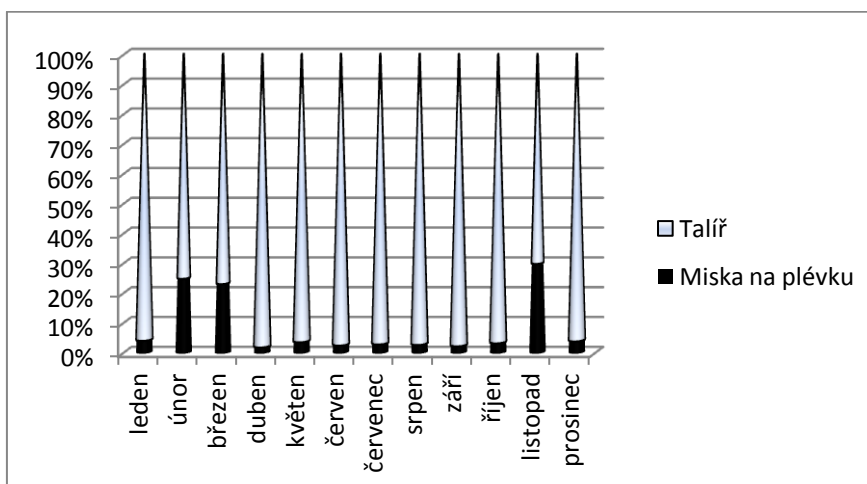
TAB. 1: Prodej pokrmů v kusech za jednotlivé měsíce roku 2013

Prodej v kusech v roce 2013	Polévka	Hlavní jídlo	Celkem
leden	458	10202	10660
únor	764	2295	3059
březen	567	1876	2443
duben	334	15724	16058
květen	948	23908	24856
červen	838	29998	30836
červenec	1755	55074	56829
srpen	1824	60559	62383
září	365	14339	14704
říjen	770	21421	22191
listopad	524	1225	1749
prosinec	956	22345	23301
celkem	10103	258966	269069

Zdroj: Vlastní zpracování interních dat společnosti Aquapark

Příkladem sestavených podkladů pro zhodnocení variant na základě elementárního statistického zpracování dat je obrázek 1.

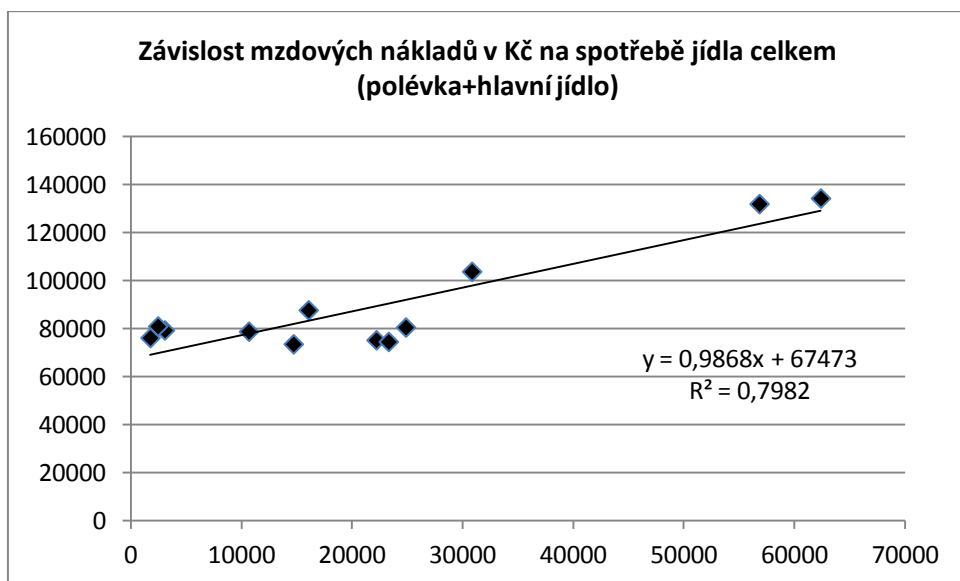
OBR. 1: Procentické zastoupení spotřeby jednorázového inventáře

Zdroj: Vlastní zpracování interních dat společnosti Aquapark

Z jednoduché lineární regresní a korelační analýzy, která byla použita pro jednoznačné odlišení hospodárnosti analyzovaných variant, byla provedena například kombinace proměnných x, y (mzdové náklady a celková spotřeba jídla). (obrázek 2)

OBR. 2: Regresní a korelační analýza závislosti mzdových nákladů a celkové spotřeby jídla

Zdroj: Vlastní zpracování interních dat společnosti Aquapark

Ve všech provedených analýzách bylo dosaženo významných korelačních koeficientů, těsnost studovaných závislostí byla hodnocena jako vysoká. Rovněž kvalita regresních modelů, která byla hodnocena s využitím koeficientu determinace, byla vyhodnocena také jako vysoká.

Z provedené analýzy vyplývá, že varianta I vykazuje nižší náklady oproti variantě II, jejíž roční náklady jsou vyšší.

3. Diskuse

Hospodárnost, ekonomická účinnost a ekonomická efektivnost představují základní kategorie ekonomického řízení podniku, které charakterizují racionální průběh uskutečňování konkrétních výkonů, procesů a aktivit. Jsou výrazem vztahu mezi vynaloženými náklady podniku a získaným ekonomickým prospěchem [8]. Efektivnost při posouzení vztahu účelnosti a hospodárnosti odpoví na tyto otázky. Bude dosaženo úkolu správnou cestou? Dosáhneme cíle za přiměřených nákladů? Bude dosažen přínos

úkolů? Pokud jsou odpovědi na otázky kladné nebo konstatování je pravdivé, lze hodnotit vynaložené prostředky za účelné, hospodárné a efektivní. Základním hodnotícím kritériem pro posouzení nákladů na mytí nádobí a použití jednorázového inventáře byla ekonomická výhodnost. Realizace optimální varianty s nižšími náklady by byla ekonomicky výhodnější.

Závěr

Na základě podrobné účetní a statistické analýzy lze konstatovat, že varianta I - mytí nádobí, která byla v roce 2013 společností Aquapark praktikována, je jednoznačně hospodárnější oproti variantě II – jednorázový inventář. Společnosti Aquapark bylo tedy doporučeno i nadále využívat mytí nádobí a nerealizovat ekonomicky nevýhodné používání jednorázového plastového nádobí. Pokud budeme posuzovat ekonomickou výhodnost, je realizace aplikované varianty optimální též z hlediska dlouhodobého výhledu i za předpokladu nákupu nové myčky.

Při respektování krátkodobého cíle včetně dlouhodobé strategie ekonomické výhodnosti je varianta při používání trvalého inventáře spojeného s jeho mytím hospodárnější. Ke zlepšení stávajícího stavu by vedl hlubší rozbor jednotlivých nákladů a na základě provedených analýz by byl předložen návrh na jejich úsporu.

Poděkování:

Autoři děkují za poskytnutí zdrojových dat vycházejících z interního projektu společnosti Aquapark Čestlice, Aquapalace Praha pod názvem „Řízení nákladů střediska Food and Beverage Aquapark“; číslo projektu SVP 4.2013 HMM.

Použitá literatura:

- [1] BUDÍKOVÁ, M., KRÁLOVÁ, M., MAROŠ, B. *Průvodce základními statistickými metodami*. Praha: Grada Publishing, 2010. 272 s.
- [2] CYHELSKÝ, L., KAHOUNOVÁ, J., HINDLS, R. *Elementární statistická analýza*. Praha, Management Press, 1999. 319 s.
- [3] HENDL, J. *Přehled statistických metod zpracování dat*. Praha. Portál, 2006. 583 s.
- [4] HINDLS, R. a kol. *Statistika pro ekonomy*. Praha: Professional Publishing, 2007, 415 s. ISBN 978-80-86946-43-6.
- [5] KOŠTEKOVÁ, V. *Základy podnikové ekonomiky.*, Vyd. 1, česky, Vysoká škola hotelová v Praze 8, Katedra ekonomie a práva, Praha, 2002, 68 stran, ISBN: 8086578054.
- [6] LEVIČKOVÁ, V., SMOTLACHOVÁ, E. *Sbírka úloh a řešených příkladů ze základů finančního účetnictví*. Vysoká škola hotelová v Praze 8, 2011, 136s., ISBN 978-8087411-14-8.
- [7] SKUPINOVÁ, S. *Aplikovaná statistika*. Vysoká škola hotelová v Praze 8, 2012, 50s.
- [8] VLČEK, J. a kol. *Ekonomie a ekonomika*. Praha: ASPI, 2009, 560 s. ISBN 978-80-7357-478-9.

**RESTRUKTURALIZACE EKONOMIKY SUBSAHARSKÉ AFRIKY
V PODMÍNKÁCH NEJISTOTY
RESTRUCTURALIZATION OF ECONOMY OF SUB-SAHARAN AFRICA IN
UNCERTAINTY CONDITIONS**

Luboš Smutka, Michal Steininger

Česká zemědělská univerzita

smutka@pef.czu.cz, steininger@pef.czu.cz

Klíčová slova:

Subsaharská Afrika – ekonomika – struktura – vývoj – citlivost

Keywords:

Sub-Saharan Africa – economy – structure – development – sensitivity

Abstract:

The paper is analyzing long term economy development and identifying basic relations which are between individual variables relate to economy development. The economy growth of Sub-Saharan Africa is based especially on primary sector development. African countries' ability to produce finalized products and to generate high level of added value is very limited. Sub-Saharan Africa faces to the high level of poverty and undernourishment and the ability of African governments to solve this problem is very limited. The African and especially Sub-Saharan region's activities focused on improvement of its economy and living standards are heavily dependent on cooperation in relation to other regions in the world.

Úvod

V letech 1961 – 2011, populace Afriky rostla v průměru o 2,59 % ročně tj. v průměru o cca 16 milionů lidí ročně. V letech 2013/2014 došlo k meziročnímu nárůstu populace o cca 2,48 %, což představuje pokles relativního tempa růstu, nicméně absolutní přírůstek populace byl svým rozsahem historicky rekordní cca 27,6 milionů lidí. Tímto vývojem africký kontinent výrazně převyšuje populační vývoj v případě všech ostatních regionů světa. Navzdory hojným zásobám nerostných surovin a silné populační základně, africký kontinent v současné době představuje absolutně nejchudší region

(světadíl) globální ekonomiky (Ahmed, Suardi, 2009). V současné době se hodnota HDP Afriky pohybuje na úrovni cca 2,4 bilionu USD, což je hluboko pod hodnotou HDP ostatních regionů světa (hodnota světového HDP v roce 2013 dosáhla cca 74 bilionů USD). V případě Afriky se hodnota průměrného HDP na obyvatele pohybuje na úrovni cca 2 300 USD/rok. Zatímco Rovnická Guinea dosáhla v roce 2013 podle odhadů hodnoty HDP/obyvatele cca 36 500 USD, Demokratická republika Kongo dosáhla pouhých 375 USD/obyvatele. Z více než padesáti zemí reprezentujících africký kontinent pouze šest zemí je schopných překročit průměrnou hodnotu světového HDP/obyvatele (cca 12 700 USD v PPP). V případě cca čtyř desítek zemí se hodnota HDP/obyvatele pohybuje pod hladinou 5 000 USD/rok (v PPP), přičemž cca třináct zemí v roce 2013 nepřekročilo v případě vlastního vývoje HDP hodnotu 1000 USD/obyvatele a rok (v PPP).

Afrika v oblasti vlastního ekonomického, kulturního, sociálního a demografického vývoje nepředstavuje homogenní kontinent (Fosu, 2003). Z pohledu ekonomického vývoje je rozumné africký kontinent rozdělit na dvě části: Severní Afrika a Subsaharská Afrika. Severní Afrika má dlouhodobé historické vazby zejména k Evropě a na rozdíl od ostatních částí Afriky i skladba obyvatelstva a s tím spojené kulturní, sociální a další aspekty jsou odlišné (Kuna, 2010). V oblasti severní Afriky žije přibližně dvě stě milionů lidí (cca jedna pětina populace Afriky), zatímco v subsaharské Africe se populace pohybuje mezi osmi sty a devíti sty miliony lidí. Zatímco země severní Afriky participují na HDP regionu jako celku cca 33 % (cca 800 mld. USD, v roce 2013), subsaharská část Afriky participuje na HDP regionu cca 67 % (tj. cca 1,6 bilionu USD). Zatímco průměrná hodnota HDP/obyvatele (v běžných cenách) v oblasti severní Afriky dosáhla v roce 2013 cca 3 960 USD, v případě subsaharského regionu průměrná hodnota HDP/obyvatele dosáhla v tomtéž roce méně než 1 700 USD. Subsaharský region je tedy absolutně nejchudším regionem v rámci celého světa (Akokpari, 2001).

V současné době za méně než 1,25 USD/den žije v subsaharské Africe cca 40 % tamní populace (World Bank, 2012). Sub-saharská Afrika trpí v porovnání s ostatními regiony světa vysokou mírou podvýživy tamního obyvatelstva (Wodon, Zaman, 2010). Problém s vysokým procentem populace trpících podvýživou je v Africe dlouhodobý (Aryeetey,

Moyo, 2011) a na rozdíl od ostatních regionů světa, kde v posledních pěti dekadách došlo k výraznému snížení podílu trpících hladem v rámci celkové populace, v případě sub-saharské Afriky se tento fenomén daří řešit jen velmi pozvolně (Kuna, 2010; FAO, 2009). Hodnota HDI indexu regionu se pohybuje na úrovni pod 0,5, v případě některých zemí se dokonce jeho hodnota pohybuje pod 0,4.

Článek si klade za cíl analyzovat vybrané aspekty vývoje ekonomiky sub-saharského regionu a identifikovat jednotlivé vývojové trendy specifické pro vývoj ekonomiky daného regionu. Daný region je svým charakterem extrémně nestabilní a tudíž transformace vlastní ekonomiky probíhá v podmínkách trvalé nejistoty. Článek identifikuje zejména změny, které v uplynulých pěti dekadách nastaly v následujících oblastech: vývoj hodnoty a struktury HDP, vývoj hodnoty zahraničního obchodu, demografický růst a vývoj hodnoty HDP/obyvatele. Autořirovně analyzují citlivost zkoumaných veličin na změny ve vnějším prostředí (vývoj hodnoty a struktury HDP ve vztahu k vývoji HDP ve světě a ve vybraných regionech světa). Rovněž je analyzován vliv zahraničního obchodu na vývoj HDP subsaharského regionu, přičemž není analyzován pouze vývoj hodnoty exportních a importních toků realizovaných mezi subsaharským regionem a jeho okolím, ale je analyzován také vzájemný vztah existující mezi vývojem ekonomiky ostatních regionů světa a vývojem hodnoty obchodu subsaharského regionu. Hlavním cílem článku je vymezení základní trendy v oblasti transformace ekonomiky afrických zemí a přispět tak k lepšímu porozumění charakteru vývoje v daném regionu.

1. Metodika

Článek analyzuje vývoj ekonomiky sub-saharského regionu jako celku. Sub-saharská Afrika (48 zemí) (World Bank, 2012): Angola, Benin, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Cameroon, Cape Verde, Central African Republic, Chad, Comoros, Republic of the Congo, Democratic Republic of the Congo, Cote d'Ivoire, Djibouti, Equatorial Guinea, Eritrea, Ethiopia, Gabon, The Gambia, Ghana, Guinea, Guinea-Bissau, Kenya, Lesotho, Liberia, Madagascar, Malawi, Mali, Mauritania, Mauritius, Mozambique, Namibia, Niger, Nigeria, Rwanda, Sao Tome and Principe, Senegal, Seychelles, Sierra Leone, South Africa, South Sudan, Sudan, Swaziland, Tanzania, Togo, Uganda, Zambia and Zimbabwe. Článek analyzuje zejména vývoj hodnoty a strukturu HDP

subsaharského regionu, vlastní struktura HDP je analyzována ve čtyřech rovinách: zemědělství, těžba a zpracování nerostných surovin, průmyslová výroba, služby. Analyzován je rovněž vývoj hodnoty zbožíového zahraničního obchodu. Dále je analyzován vývoj hodnoty světového HDP a obchodu ve vztahu k vývoji HDP a obchodu zemí sub-saharské Afriky (zjišťována je míra korelace (Lind, Marchal, Wathen, 2005), a dále citlivost (Dougherty 2002) hodnoty HDP a obchodu na změny v globálním prostředí). Dále je analyzována míra vlivu vývoje hodnoty HDP a obchodu následujících regionů na vývoj hodnoty HDP a obchodu zemí sub-saharské Afriky: Severní Amerika, Evropa a Střední Asie, Jižní Asie, Střední východ a severní Afrika, Latinská Amerika a Karibik, východní Asie a Pacifik.

Nástroje analýzy: bazický index, řetězový index, aritmetický průměr a geometrický průměr, korelace, míra citlivosti a jednoduchá regrese (Gujarati, 1988). Datová základna: databáze Světové banky (World Bank development indicators database), OSN (UN, 2012), FAO (FAOSTAT database). Zkoumané časové období: 1961 – 2011. Použitá měna v analýzách: USD (běžné, stálé ceny (2000)). Pro nedostatek aktualizovaných dat byla analyzovaná časová řada krácena.

2. Výsledky a diskuse

Hodnota HDP vzrostla 42,51krát, HDP/obyvatele navýšilo svou hodnotu 11,18krát a počet obyvatel vzrostl 3,8krát. Na průměrného člověka žijícího v daném regionu připadá (měřeno hodnotou HDP/obyvatele) v průměru cca 4 USD/den, což znamená, že se během sledovaného období hodnota HDP/obyvatele a den navýšila z 35 US centů v roce 1960 více než desetinásobně. Přepočteno na ceny stálého období (2000) HDP v letech 1960 – 2011 navýšil svou hodnotu pouze 5,87 krát (z cca 98 mld. USD na cca 574 mld. USD), hodnota HDP/obyvatel pak vzrostla pouze 1,54 krát (ze 424 USD na 655 USD). Průměrné meziroční tempo růstu HDP měřeného ve stálých cenách roku 2000 dosáhlo ve sledovaném období hodnoty pouze 3,53 %. Průměrné meziroční tempo růstu hodnoty HDP/obyvatele ve stejném období pak dosáhlo pouhých 0,86 %. V období osmdesátých a devadesátých let 20. století průměrné tempo růstu hodnoty HDP (stálé ceny 2000) dosahovalo 1,86 % respektive 2,3 % a průměrné tempo růstu populace dosahovalo 2,84 % respektive 2,66 %.

V letech 1970 – 2008 vzrostla hodnota čistých přímých zahraničních investic z 1 mld. USD na více než 38 mld. USD. Vlivem krize došlo k poklesu meziroční hodnoty investic v letech 2009 a 2010 na 34 mld. USD respektive 26 mld. USD. Měřeno ve stálých cenách roku 2000, růst hodnoty přímých zahraničních investic byl v průběhu výše zmíněného období výrazný z 2,2 mld. USD na téměř 20 mld. USD. Průměrné tempo růstu hodnoty přímých zahraničních investic v letech 1970 – 2010 dosáhlo 8,7 %/rok měřeno v běžných cenách, respektive 4,5 %/rok měřeno ve stálých cenách.

V letech 1960 – 2011 hodnota agrárního produktu (běžné ceny) vzrostla z cca 11 mld. USD na více než 150 mld. USD, hodnota produkce paliv a nerostných surovin vzrostla z více než 5 mld. USD na téměř 280 mld. USD, hodnota produkce zpracovaných průmyslových výrobků vzrostla z necelých 2,6 mld. USD na téměř 98 mld. USD a hodnota služeb vzrostla z necelých 11 mld. USD na více než 511 mld. USD. Zatímco v běžných cenách průměrné meziroční tempo růstu dosáhlo hodnoty 5,4 %, v případě cen stálých to bylo pouze 1,6 %. K podobnému zjištění pak dojdeme, pokud porovnáme vývoj tempa růstu hodnoty v případě paliv a nerostných surovin (8,3 % respektive 3,7 %), průmyslové produkce (7,5 % respektive 3,8 %) a služeb (8 % respektive 4,4 %). Růst reálné hodnoty produkce je výrazně nižší v porovnání s růstem nominální hodnoty produkce.

V případě exportů došlo v letech 1961 – 2011 k nárůstu hodnoty z cca 6,7 mld. USD na téměř 375 mld. USD, v případě importů došlo k nárůstu z cca 6,9 mld. USD na více než 378 mld. USD. Služby se podílejí na celkové hodnotě importu přibližně kolem 20 %, v případě exportů podíl osciluje v současné době mezi 10 a 20 %. Zatímco bilance zboží obchodu je dlouhodobě kladná, bilance obchodu se službami je naopak dlouhodobě záporná. Tempo růstu hodnoty exportu a importu bylo v průběhu sledovaného období více méně vyrovnané. Tempo růstu hodnoty exportů i importů, převyšuje tempo růstu hodnoty HDP regionu. V průměru je tempo růstu zboží obchodu vyšší v porovnání s tempem růstu hodnoty zboží obchodu. V případě obchodu se službami je tomu naopak. Exportují často subjekty, které jsou ve vlastnictví zahraničních investorů, a tudíž málokdy zisky realizované z těchto exportů zůstávají uvnitř regionu. Na růstu hodnoty importu se dlouhodobě podílí zejména import produktů

zpracovaných s vyšší mírou přidané hodnoty. Země sub-saharské Afriky jsou dlouhodobě závislé zejména na obchodu s vyspělými státy světa. Subsaharské ekonomiky se začaly postupně orientovat také na obchod s rozvojovými zeměmi světa, jejichž podíl v letech 1960 – 2011 vzrostl v případě exportů z cca 13 % na 46 %, v případě importů pak 16,5 % na 50 %. Pozitivním rysem růstu hodnoty obchodu je pak přímá vazba na růst hodnoty HDP regionu.

Existuje relativně vysoká elasticita vývoje hodnoty HDP ve vztahu k vývoji hodnoty jak exportů, tak i importů – hodnota elasticity HDP na změnu hodnoty exportu o 1 % je cca 0,83 %, hodnota elasticity HDP na změnu hodnoty importů o 1 % se pohybuje na úrovni 0,85 %. Nejsilnější vazba mezi vývojem HDP sub-saharského regionu ve vztahu k ostatním regionům světa vyplývá ve vztahu k Evropě a severní Americe. Hodnota elasticity se pohybuje na úrovni 1,27 % respektive 0,63 %. Nejcitlivěji reaguje zahraniční obchod sub-saharské Afriky na změny v HDP v případě východní Asie (1,04 %), jižní Asie, Evropy a střední Asie (0,71 %). Vývoj ekonomiky a obchodu sub-saharské Afriky je silně spjat zejména s vývojem ekonomiky v Evropě a Asii, okrajově také s vývojem ekonomiky severoamerického regionu.

Závěr

Podíl Subsaharské Afriky na globální produkci (1,8 %) a obchodu (2 %) zcela neodpovídá jejímu podílu na světové populaci (12 – 13 %). Většina obyvatel regionu pracuje v sektorech generujících minimální přidanou hodnotu (zemědělství, těžba surovin, zpracování surovin). V letech 1960 – 2011 byl růst produkce a obchodu cca 3 – 4 %/rok, v reálné hodnotě se HDP/obyvatele navyšoval v průměru o necelé 1 % ročně, HDP/obyvatele (ceny roku 2000) vzrostl ze 424 USD na 655 USD.

Růst hodnoty HDP subsaharského regionu je velmi citlivý zejména na růst HDP v Evropě a severní Americe. V případě zahraničně obchodních aktivit je vývoj hodnoty obchodu (exportu) zemí sub-saharské Afriky závislý zejména na jižní a východní Asii a na Evropě. Podíl intra obchodu na celkové hodnotě obchodu sub-saharských zemí nepřekračuje 20 %, což dělá tento region extrémně závislým na jeho vnějším okolí.

Hlavním problémem zkoumaného regionu je struktura jeho ekonomiky a extrémní chudoba vlastní populace, která neumožňuje využít potenciál obrovského objemu pracovní síly. Subsaharské Africe by pomohlo především nastartování procesu vzájemné spolupráce mezi vlastními zeměmi regionu.

Poděkování:

Článek byl zpracován za finanční podpory v rámci projektu “Socio-economic practices of sustainable development in the new industrialization”. Projekt je podpořen ze zdrojů vlády Ruské Federace, Grant 074-U01.

Použitá literatura:

- [1] AHMED, A. D., SUARDI, S., 2009: Macroeconomic Volatility, Trade and Financial Liberalization in Africa. *World Development*. Vol. 37, No. 10, pp. 1623–1636. ISSN 0305-750X.
- [2] AKOKPARI, J., K., 2001: The debt crisis, the global economy and the challenges of development: sub Saharan Africa at the crossroads. *Journal of Social Development in Africa*. Vol. 16, No. 2 2001, pp. 147-170. ISSN: 1012–1080.
- [3] ARYEETEY, E., MOYO, N., 2011: *The Global Food and Financial Crises and the Poor in Africa*. WALLINGFORD; CABI PUBLISHING, WALLINGFORD OX10 8DE, OXON, ENGLAND : CABI PUBLISHING-C A B INT, 2011. 47 p. PT: B; CT: International Conference on Food and Financial Crises and their Impacts on Achieving the Millennium Development Goals in Africa; WOS:000306470500002. ISBN 978-1-84593-828-4.
- [4] DOUGHERTY, CH., 2002: *Introduction to Econometrics*. Oxford University Press, New York. ISBN 0-19-877643-8.
- [5] FAO, 2009: *The State of Food and Agriculture*. FAO, Roma. ISBN 978-92-5-105980-4.
- [6] FOSU, A., 2003: Political Instability and Export Performance in Sub-Saharan Africa. *Journal of Development Studies*. Vol. 39, No. 4, pp. 68–83. ISSN 0022-0388.
- [7] GUJARATI, D.N., 1988: *Basic Econometrics*. McGraw-Hill, N. York. ISBN 0-07-025188-6.
- [8] KUNA, Z., 2010: *Demografický a potravinový problém světa*. Wolters Kluwer. ISBN: 978-80-7357-588-5.
- [9] LIND, D. A., MARCHAL, W. G., WATHEN, S. A., 2005: *Statistical Techniques in Business & Economics*. McGraw-Hill, New York. ISBN 0-07-297121-5.
- [10] UN. 2012: List of countries on-line [02/09/2012]. Available at: http://www.un.int/wcm/webdav/site/gmun/shared/documents/GA_regionalgrps_Web.pdf
- [11] WODON, Q., ZAMAN, H., 2010: Higher Food Prices in Sub-Saharan Africa: Poverty Impact and Policy Responses. *World Bank Res Obs*. Vol. 25, No. 1, pp. 157-176. Online ISSN 1564-6971.
- [12] WORLD BANK, 2012: World development indicators on-line [11/06/2012]. Available at: <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>

URČENÍ POŘADÍ KRAJŮ PODLE KOMPOZITNÍHO INDIKÁTORU

DETERMINATION OF ORDER OF REGIONS BY A COMPOSITE INDICATOR

Kristina Somerlíková

Mendelova univerzita v Brně

somerlik@mendelu.cz

Klíčová slova:

kraje – kompozitní indikátor – normované hodnoty – latentní proměnná

Keywords:

region – composite indicator – standardized values – latent variable

Abstract:

The paper deals with assessing the level of the development potential of the regions of the Czech Republic on the basis of the formation of the composite indicator. The bases for determining the order of the regions were selected partial economic indicators. The order of the regions was determined on the basis of the calculation of the total score as the sum of the individual scores for each of the indicators, which have been replaced with latent variables with the greatest explained variance, resulting from the analysis of the main components. Latent variables were weighted by adjusted variance. Overall ranking was then compared with the order of the recorded from specifically selected partial indicators, which were due to the different units of standardized at all. The order of the regions was shown in a chart and compared.

Úvod

Kompozitní indikátor je ukazatel, který se konstruuje z několika dílčích indikátorů. Prvním, velice důležitým krokem, je tedy vybrat vhodné ukazatele k jejich další analýze. Počet indikátorů zahrnutý do hodnocení problémovosti území by měl být vyvážený tak, aby na jedné straně umožňoval interpretaci výsledků (tedy relativně malý počet indikátorů), na straně druhé by však indikátory měly pokrývat potřebnou šíři řešené problematiky. Dalším důležitým aspektem je dostupnost indikátorů v rovině prostorové, časové i věcné[3,28].

1. Metodika, řešerše

Vzhledem k tomu, že se dá předpokládat, že vybrané ukazatele jsou uvedeny v různých měrných jednotkách a mají tudíž různou úroveň a jsou proto navzájem nesrovnatelné, je nutno převést výchozí hodnoty jednotlivých proměnných na srovnatelné bezrozměrné normované hodnoty, které mají nulový průměr a jednotkový rozptyl. Normované hodnoty můžeme bez problémů agregovat, absolutní hodnota korelačních koeficientů se normováním nezmění, odlehlé hodnoty nejsou eliminovány.

Jelikož lze usuzovat na nestejnou důležitost vybraných indikátorů, je potřeba jim přisoudit odpovídající váhy [2, 112]. Není vhodné zařazovat do výpočtu indikátory, jejichž korelační koeficient se blíží jedné, je to podobné tomu, jako kdyby byl zařazen pouze jeden z nich ale s dvojnásobnou vahou. Dalším důležitým krokem je stanovit, zda zvyšující se hodnoty vybraných dílčích ukazatelů lze hodnotit pozitivně (čím vyšší hodnota, tím lepší postavení regionu) nebo negativně (čím vyšší hodnota, tím horší postavení regionu). Ukazatele (případně jejich normované hodnoty) s negativním směrem působení je potřeba vynásobit hodnotou -1 [1, 73]. Při výpočtu je nutno vzít v úvahu i statistická kritéria, kdy indikátory s levostranně nesouměrným rozdělením by měly být logaritmovány, aby bylo dosaženo symetričtějšího rozdělení. Je potřeba upozornit, že může dojít k rozdílům ve výsledcích absolutního a relativního posouzení variability indikátoru.

Celkové skóre daného regionu (hodnoceného kraje) se pak vypočítá jako součet dílčích skóre za jednotlivé indikátory, které jsou součtem násobků normovaných hodnot vybraných indikátorů a jejich vah, jde tedy o metodu váženého součtu, v případě, že žádná hodnota nechybí. Výsledkem použité agregace je bezrozměrný kompozitní indikátor, který by měl umožnit komplexnější a ucelenější pohled na region, než dílčí indikátory hodnotící regiony z různých hledisek. Kompozitní indikátory se využívají při srovnávání rozvoje regionů vytvořením jejich vzestupného či sestupného pořadí.

2. Výsledky

Pro výpočet kompozitního indikátoru nebyly tentokrát použity jen konkrétní proměnné, nýbrž i tři latentní proměnné s největším vysvětleným rozptylem, které vyplynuly

z metody hlavních komponent. S první hlavní komponentou souvisí ukazatele *HDP na 1 obyvatele, průměrné hrubé měsíční mzdy, čistý disponibilní důchod domácnosti na 1 obyvatele, výdaje na vědu a výzkum na 100 obyvatel a vysokoškoláci na 100 obyvatel*, těchto pět uvedených ukazatelů spolu tedy koreluje. Druhá hlavní komponenta souvisí s *mírou ekonomické aktivity* a třetí v sobě zahrnuje *průměrnou míru registrované nezaměstnanosti*. Při minimální ztrátě informace lze tedy původních sedm proměnných úspěšně nahradit třemi latentními proměnnými, které jsou nekorelované, mají nulové průměry a jejich rozptyly odpovídají vypočteným charakteristickým číslům.

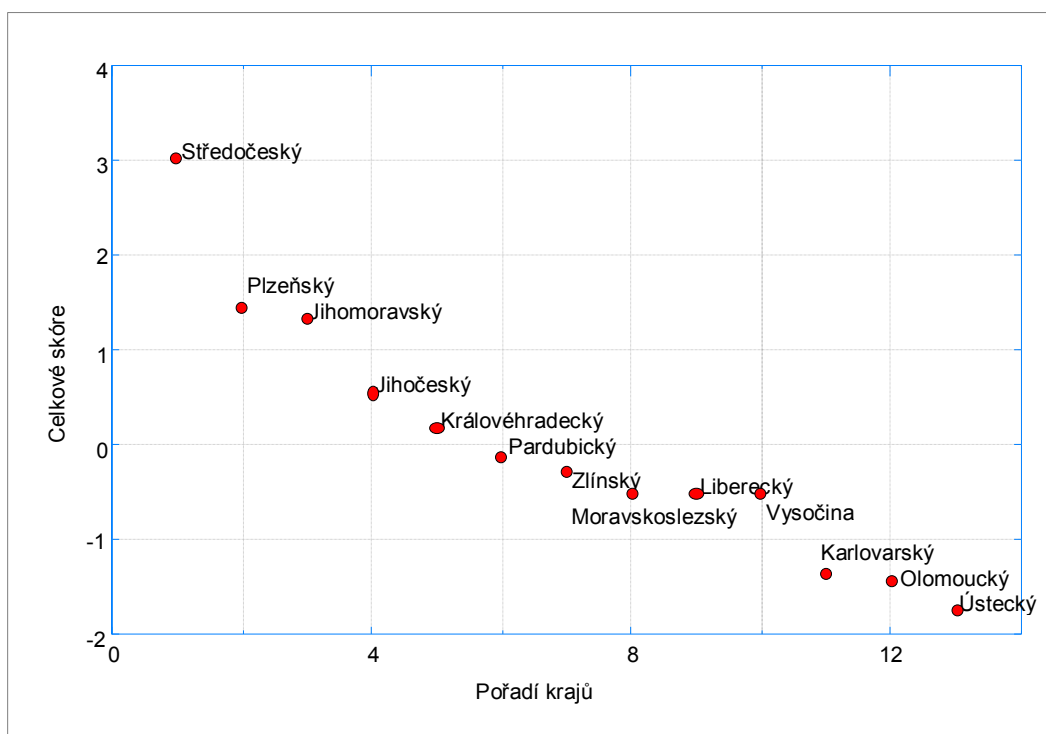
Jako váhy byly tedy použity a upraveny (aby daly součet 1) hodnoty procenta vysvětleného rozptylu, tedy první latentní proměnná byla vážena hodnotou 0,63, druhá latentní proměnná hodnotou 0,25 a třetí hodnotou 0,12. Latentní proměnné byly roznásobeny svými vahami a sečteny, čímž bylo zjištěno celkové skóre jednotlivých krajů. Pořadí krajů podle celkového skóre je zachyceno v následující tabulce 1 a na obrázku 1.

TAB. 1: Dílčí a celkové skóre latentních proměnných pro jednotlivé kraje a pořadí krajů (bez Prahy)

Kraj	Dílčí skóre			Celkové Skóre	Pořadí krajů
	1. latentní proměnná	2. latentní proměnná	3. latentní proměnná		
	váha 0,63	0,25	0,12		
Středočeský	2,76445	0,376202	-0,12808	3,01257	1.
Jihočeský	0,271621	0,159391	0,116347	0,54735	4.
Plzeňský	1,10083	0,295044	0,040465	1,43634	2.
Karlovarský	-1,91209	0,600941	-0,0478	-1,35895	11.
Ústecký	-1,52647	-0,04413	-0,18152	-1,75212	13.
Liberecký	-0,49226	0,032564	-0,04717	-0,50687	9.
Královéhradecký	-0,01003	0,023176	0,162632	0,17578	5.
Pardubický	-0,21813	0,016406	0,064279	-0,13744	6.
Vysočina	-0,55478	-0,01919	0,056804	-0,51716	10.
Jihomoravský	1,780276	-0,43067	-0,02978	1,31983	3.
Olomoucký	-1,0002	-0,41685	-0,00406	-1,42112	12.
Zlínský	-0,21001	-0,16875	0,081448	-0,29731	7.
Moravskoslezský	0,006778	-0,42413	-0,08357	-0,50092	8.

Zdroj: Vlastní výpočty

OBR. 1: Pořadí krajů ČR podle celkového skóre

Zdroj: Vlastní výpočty v programu Unistat

Na základě hodnocení krajů pomocí tří latentních proměnných si nejlépe vede Středočeský kraj, po něm následuje kraj Plzeňský, dále Jihomoravský, což vypovídá o dobré ekonomické situaci uvedených krajů a zároveň i o vysoké ekonomické aktivitě na prvních pozicích umístěných krajů a nízké nezaměstnanosti. Naopak na konci pořadí se umístily kraje Karlovarský, Olomoucký a Ústecký.

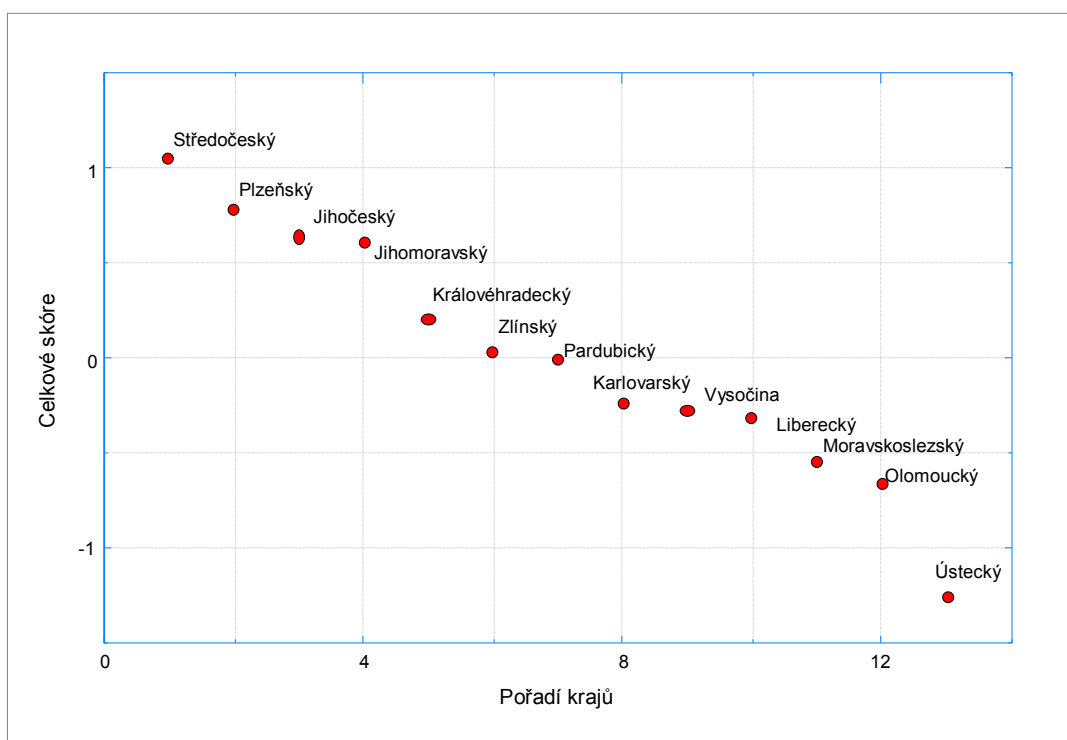
3. Diskuse

Bylo zajímavé zjistit a porovnat pořadí krajů podle celkového skóre v případě použití konkrétních proměnných vybraných na základě korelační tabulky, tzn. proměnných, které spolu korelují co nejméně. Vybrány byly tři ukazatele (každý samozřejmě zároveň náleží do jiné latentní proměnné), a to:

- vysokoškolsky vzdělaní na 100 obyvatel,
- míra ekonomické aktivity,
- průměrná míra registrované nezaměstnanosti.

Vzhledem k různým měrným jednotkám musely být hodnoty jednotlivých ukazatelů normovány a v případě ukazatele průměrná míra registrované nezaměstnanosti vynásobeny hodnotou -1, jelikož šlo o negativní proměnnou (čím vyšší míra nezaměstnanosti tím hůře pro daný kraj). Dále byla vypočítána celková skóre, tentokrát byly použity stejné váhy a to 0,33.

OBR. 2: Pořadí krajů ČR podle celkového skóre (z normovaných hodnot)

Zdroj: Vlastní výpočty v programu Unistat

Podle vybraných konkrétních ukazatelů se na prvním místě umístil opět Středočeský kraj, ale ne s takovým velkým odstupem, jako v případě použití latentních proměnných, následován je opět krajem Plzeňským, kraje Jihočeský a Jihomoravský vyměnily pořadí. Taky se více propadl kraj Moravskoslezský, zatímco Karlovarský posílil. Na konci pořadí opět skončily kraje Olomoucký a Ústecký.

Závěr

Pořadí krajů bylo zjištěno pomocí kompozitního indikátoru zkonstruovaného z několika dílčích indikátorů. Výsledkem použité agregace je bezrozměrný kompozitní indikátor,

který by měl umožnit komplexnější a ucelenější pohled na region, než dílčí indikátory hodnotící regiony z různých hledisek. K výpočtu celkového skóre jednotlivých krajů České republiky byly použity nejdříve tři latentní proměnné a jako váhy byly použity a upraveny hodnoty procenta vysvětleného rozptylu. Ve druhém kroku byly použity tři proměnné vybrané na základě korelační tabulky a to vysokoškolsky vzdělaní na 100 obyvatel, míra ekonomické aktivity a průměrná míra registrované nezaměstnanosti.

Poděkování:

Tento příspěvek vznikl v rámci řešení interního grantového projektu IGA č. 4/2014 „Role podniků v rozvoji regionů“.

Použitá literatura:

- [1] DUFEK, J., MINAŘÍK, B. *Analýza indikátorů pro hodnocení cílů realizace strategie regionálního rozvoje v České republice*. Brno: MZLU v Brně, 2009. 120 s. ISBN 978-80-7375-366-5.
- [2] JÁNSKÝ, J. a kol. *Možnosti řešení disparit v mikroregionech České Republiky*. 1. vyd. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2012. 138 s. ISBN 978-80-7375-476-1.
- [3] MINAŘÍK, B., BORŮVKOVÁ, J., VYSTRČIL, M. *Analýzy v regionálním rozvoji*. Professional Publishing, 2013. 234 s. ISBN 978-80-7431-129-1.

KOMPARAČNÍ SLUŽBY ZÁKLADNÍCH BANKOVNÍCH SLUŽEB

RETAIL CORE BANKING SERVICES COMPARISON TOOLS

Ivan Soukal, Aneta Bartůšková

Univerzita Hradec Králové

ivan.soukal@uhk.cz, aneta.bartuskova@uhk.cz

Klíčová slova:

RBCS – komparační služby – bankovní produkty – kalkulátory

Keywords:

RBCS – comparison tools – bank products – calculators

Abstract:

This paper deals with a topic of retail core banking services web accessible comparison tools. Our attention is at German and British comparison tools which provide market overview as a comparator or calculator based service. Both types are focused on basic services as well as on overdrafts. This differs from the Czech comparison tools offer. Chosen comparison tools are then evaluated as web user interfaces. Majority of requirements were fulfilled, the main issue was with accessibility as almost half of the comparators could not be displayed without enabled JavaScript.

Úvod

Základní maloobchodní bankovní služby (dále jako RCBS) jsou nepostradatelnou součástí dnešního ekonomického života prakticky celé dospělé populace Evropské unie (dále jako EU). Přesto je na tomto důležitém trhu přítomna jedna ze základních tržních nedokonalostí a to ve větší míře, než by měla být – asymetrie informací. Jednou z možností její redukce jsou různé formy komparačních služeb (dále jako KS). Jejich účelem je redukovat náklady na hledání ceny zamýšleného optimálního produktu, které může mimo jiné za cenový rozptyl na trhu, ve smyslu v jakém tuto myšlenku do neoklasického paradigmatu začlenil [5]. Zmíněnou optimalitu vymezme vzhledem k poptávaným službám a ceně.

Řešená oblast představuje reálný problém potvrzený např. v rámci studie [6], řešící problém absence snadné produktové komparace RCBS v rámci EU. Možností, jak redukovat náklady hledání, je více. Cílem článku je zpracovat rešerši online dostupných KS ve Velké Británii (dále jako GB) a Německu (dále jako DE). Na základě rešerše následně provést klasifikaci KS dle funkčnosti a zhodnotit kvalitu uživatelského rozhraní na základě sady požadavků na design.

1. Komparační služby

KS lze klasifikovat do dvou základních typů – kalkulátor a konfigurátor. Hlavním rozdílem je, že kalkulátor je zaměřen primárně na přesný výpočet individualizované ceny, kdy provede výpočet na základě uživatelem zadaného profilu užití. Komparátor je zaměřen na přehled a pouze přibližnou cenu. Ve výstupu provede srovnání či výpis nabídek splňující určité kritérium a zobrazí hlavní parametry. Zbylé parametry, buď hodnoceny nejsou vůbec, nebo jsou službou zadány na základě přednastaveného reprezentativního profilu. Obvykle lze nalézt formu:

- a) kalkulátor se zadáním služeb – jsou založeny na zadání údajů o individuálním využití účtu do obvykle strukturovaného formuláře. Po vyhodnocení dat se spotřebiteli zobrazí výčet cen účtů, které odpovídají zadanému způsobu užití.
- b) profilový kalkulátor – kalkulátory mají pro spotřebitele připraveno několik podrobných profilů odpovídajících běžné segmentaci bankovních klientů. Po volbě profilu se provede výpočet a zobrazí přehled cen. Některé kalkulátory nabízí možnost vybrat si, zda bude výpočet založený na profilu, na vlastních zadaných údajích nebo může spotřebitel daný profil upravit.
- c) komparátor dle nejvýznamnější služby – zde spotřebitel nejprve určí, která služba (přítomnost v nabídce, její zpoplatnění) je pro něj klíčová. Obvykle se objevují především parametry vázaných produktů jako úroková sazba při povoleném debetu (dále jako PD), rezerva pro nepovolený debet (dále jako ND), úroky, požadovaný typ a limit kreditní karty, existence poplatků za vedení apod. Obvykle chybí konstrukce individualizované ceny a výstup je tedy většinou tabulka s možností filtrace.
- d) komparátory s výpočtem – tato skupina je určitým kompromisem kalkulátoru a komparátoru. Na základě výběru určitého profilu užití, případně zadání nejzákladnějšího parametru užití, a požadovaných vlastností vytvoří přehled,

který je často odvozen na odhadu ostatních nezjišťovaných služeb. Tento odhad je odvozen od průměrného užití dané služby na základě přednastaveného reprezentativního profilu.

2. Uživatelské rozhraní

Design uživatelského rozhraní má výrazný vliv na ochotu uživatele pracovat s danou aplikací i na efektivitu jeho práce. Ke zhodnocení komparátorů z tohoto hlediska byla použita sada požadavků, která byla zkompileována na základě platných principů a metodických pokynů pro design [1]. Tato sada kritérií předpokládá ideální podmínky v přístupu k informacím, proto pro účely srovnání produktů byla přidána doplňující skupina požadavků: přizpůsobení uživateli, která zohlední jak rozdílnost zařízení, ze kterých lze na internetové stránky přistupovat, tak i rozdílné požadavky uživatelů.

TAB. 1: Požadavky na design

požadavek	příslušné atributy
čitelnost	typ fontu, velikost písma, tonální kontrast, řádkování, zarovnání, délka řádku, čitelnost multimediálních souborů
vizuální prezentace	atraktivita uživatelského rozhraní, barva, barevný kontrast, relevantní grafika, podpůrná grafika, vizuální hierarchie
konzistence designu	funkční konzistence, vizuální konzistence, konzistence v uspořádání a struktuře
uspořádání obsahu	vizuální rozmístění prvků, organizace obsahu, navigační mechanismy
optimalizace obsahu	shlukování informací, prázdný prostor, Gestalt princip blízkosti, mechanismy zvýrazňování, redukce vizuálního šumu
přizpůsobení uživateli	přístupnost obsahu, přizpůsobení pro různá zařízení, customizace prostředí, personalizace obsahu, jazykové varianty

Zdroj: [1] a vlastní zpracování

Čitelnost patří k důležitým aspektům použitelnosti, vztahuje se nejen na texty ale i další formy obsahu jako např. obrázky nebo diagramy. Minimální doporučená velikost fontu pro textové dokumenty je 10pt [2]. Čtení na počítačové obrazovce je ale těžší než čtení na papíře [8], proto je lepší větší velikost fontu. Kvalita vizuální prezentace v sobě zahrnuje subjektivní složku atraktivity uživatelského rozhraní. Atraktivní rozhraní vypadá použitelněji a uživatel ho s větší pravděpodobností skutečně použije, bez ohledu na použitelnost skutečnou [3]. Podpůrná grafika ve smyslu ikonické reprezentace

umožňuje snazší hledání, rozpoznávání a pamatování si objektů a konceptů [3]. Správná vizuální hierarchie spočívá v optickém oddělení jednotlivých bloků obsahu pomocí barev, kontrastu, prostoru atp. Konzistence designu spočívá ve vyjádření podobných konceptů podobným způsobem, aplikace s konzistentním designem jsou obecně použitelnější [3]. Uspořádání obsahu by mělo být předvídatelné, aby byl uživatel schopen snadno najít informace i ovládací prvky [2]. K navigaci patří klasické menu ale i odkazy mimo něj, různé navigační panely a také sem zařazujeme např. techniky stránkování, scrollování či ukazatele postupu. Optimalizace obsahu spočívá v přizpůsobení pro uživatele za účelem co nejsnadnějšího přijímání a pochopení prezentovaných informací. Využíváme přitom např. shlukování, vrstvení, prázdný prostor a Gestalt princip blízkosti. Webová stránka / aplikace by měla být použitelná, tj. navigace a veškerý obsah přístupný [7], a to i pro čtečky, zařízení bez skriptování, zařízení bez zobrazování obrázků atp.

3. Výsledky

KS v GB se oproti českým KS (kalkulátor na bankovnipoplatky.com, Finparáda kalkulátor) liší především častým přesahem k PD produktu (hodnocen pomocí EAR, což je ekvivalentem českého RPSN) známém u nás jako kontokorent. Ten má mnohem větší tradici a je častěji užíván, včetně možnosti ND, která je často pojišťována tzv. overdraft bufferem. Ten přináší dodatečné pásmo sníženého úročení snižující zátěž ze sankčních úroků při ND. Podobně GB KS neřeší téměř frekvence užití běžných služeb, protože se tamní cenotvorba výrazně liší od naší domácí, která stále staví poplatky i na běžných každodenních operacích.

TAB. 2: Komparační služby ve Velké Británii

Id	Adresa	Typ	Zajímavá funkčnost
1)	http://www.which.co.uk/money/bank-accounts/reviews-ns/bank-accounts/	c	Rozdělené přehledů dle účtu bez PD, s PD a ND.
2)	http://www.knowyourmoney.co.uk/current-accounts/	c	Vedle PD, ND navíc sleduje i rezervu pro ND. Volba typu konstrukce cen mezi balíčkovým a základním.
3)	http://www.moneysavingexpert.com/banking/bank-charges-compared	d	Specificky zaměřené na PD, ND a jejich konkrétní výpočet.

4)	https://www.lovemoney.com/currentaccounts	c	Vedle PD, ND navíc sleduje i volbu typu konstrukce cen mezi, bonusy na účtu a dodatečné služby.
5)	http://www.find.co.uk/banking/current_accounts_centre/compare-current-accounts	c	Odlišná konstrukce komparace, kdy je sledováno několik předem nastavených kritérií od rozsahu služeb, sledování obratu až po specifické zpoplatnění u PD a ND.

Zdroj: vlastní zpracování

KS v DE se od českých též výrazněji liší menším zájmem o jednotlivé základní služby. Jinými slovy, stejně jako v předchozím případě se prakticky forma a), b) nevyskytuje, na rozdíl od České republiky, kde převažuje.

TAB. 3: Komparační služby v Německu

Id	Adresa	Typ	Zajímavá funkčnost
6)	http://www.girokonto-vergleich.net/vergleich.html	c	Vedle PD sleduje i peněžní bonusy na účtech, úrokovou sazbu, podmínky pro výběry z bankomatů zdarma.
7)	http://www.biallo.de/tagesgeld	c	Jako jediná poskytuje mezinárodní komparaci, bohužel na velmi omezeném souboru proměnných. Obsahuje ukazatel rozdílu hodnoty dané proměnné proti minimální hodnotě této proměnné.
8)	http://girokonto.fmh.de/rechner/fmh2/default.aspx	a, c	Poskytuje dvě formy porovnání – přesnější kalkulaci a komparaci dle základních charakteristik.
9)	http://www.girokonto-news.de/	c	Odlišná konstrukce komparace – jsou pevně zvoleny relativně omezující, ale velmi výhodné podmínky, které jsou výhodné pro většinu segmentů.
10)	http://finanzen.check24.de/konto-kredit/girokonto/girokonto-vergleich/	c	Sleduje peněžní bonusy, podmínky pro výběry z bankomatů zdarma, úrokové sazby.

Zdroj: vlastní zpracování

Po přehledu z hlediska rozsahu služeb následuje komentář k designu porovnávaných komparátorů, na základě již uvedené sady kritérií v podkapitole 2. Uživatelské rozhraní. Z hlediska čitelnosti jsou všechny výše zmíněné komparační služby na dobré úrovni. Mírné nedostatky se dají nalézt u služby 10), která používá velikost písma pouze 10pt. Komparátor 2) má zhoršenou čitelnost písma díky zvolenému fontu, který se na

obrazovce v použité velikosti hůře vykresluje. Tonální kontrast je dostatečný na všech uvedených komparátorech a u obrázků byla zvolena vhodná velikost i míra komprese.

Vzhledem k subjektivitě atraktivity můžeme k hodnocení použít pouze historické hledisko, tj. vizuální úroveň stránek vzhledem k současným standardům. Můžeme konstatovat, že v tomto ohledu za ostatními zaostávají komparátory 3) a 5), u kterých můžeme nalézt také nedostatky v použití relevantní grafiky, kde první jmenovaný používá pro ušetření místa neúplná či zkreslená loga, druhý loga nezobrazuje vůbec. Vhodně použité ikony můžeme nalézt u téměř všech komparátorů s výjimkou 2) a 3). V oblasti vizuální hierarchie je prostor pro zlepšení především u komparátoru 2), kde jsou styly použité k oddělení obsahu příliš nevýrazné, resp. kontrast s pozadím je nedostatečný, v menší míře u komparátorů 6) a 7). Naopak u komparátoru 1) a 4) je vizuální hierarchie řešena velmi dobře.

Funkční konzistence byla několikrát porušena u komparátoru 2), např. při výběru většiny položek zůstane submenu zachováno, po výběru jedné položky submenu zmizí, nebo při zachování stejné akce je použito různých označení tlačítek. Vizuální konzistence nebyla dodržena u komparátoru 1) v případě různých přehledů v nabídce submenu. U zbylých komparátorů nebyly zjištěny problémy s nekonzistencí.

Další kategorií je uspořádání obsahu. Téměř všechny uvedené komparátory prezentují podobné informace ve stejné formě (tabulce). Komparátory bez postranního menu - 2), 4), 7) a 10) - využívají celou šířku stránek a mohou tak prezentovat více informací nebo je prezentovat přehledněji. Výrazně odlišný od ostatních je komparátor 3), protože je jiného typu než zbylé komparátory. Ohledně navigace není vhodně řešen komparátor 2), kde je k jedné akci přiřazeno více odkazů na různých místech a jejich funkce není zřejmá. Co se týče navigačních mechanismů, jsou hodnoceny pouze v rámci samotné aplikace a ne celých webových stránek, tj. není řešen přístup z hlavního menu stránek. Řazení je možné u komparátorů 4), 6), 9) a 10), kategorizace (často zároveň menu aplikace) u komparátorů 1), 2), 4) a 6), a pokročilé filtrování u 7), 8) a 10).

Možnosti optimalizace obsahu se u většiny porovnávaných komparátorů omezují na uspořádání v tabulkách, obvykle po řádcích. Zcela odlišný přístup oproti ostatním byl zvolen u komparátoru 5), kde jsou kritéria v řádcích a bankovní instituce ve sloupcích, porovnávat lze pouze ve dvojici. Komparátory, které neměly kvalitní vizuální hierarchii, často také trpí nedostatkem volného prostoru mezi bloky obsahu. Přehnané zvýrazňování není problém u žádného komparátoru, naopak u 6) téměř chybí. Vizuální šum způsobují především reklamní bannery např. u 4) a 7).

Poslední kategorií je přizpůsobení uživatelům. Přístupnost komparátorů není na dobré úrovni: Bez JavaScriptu vůbec nefunguje komparátor 3), 4) a 5), komparátor 10) nezobrazí doplňkové informace, a u 1) se problém týká celých webových stránek - bez JavaScriptu se rozpadne stylování menu. Naopak komparátor 7) používá JavaScript správným způsobem a aplikace funguje dál i bez něj. WAI-ARIA správně používá pouze komparátor 4). Na stránkách s funkčním responzivním designem je pouze komparátor 2), komparátor 3) jen částečně, přičemž při mobilních rozměrech se nezobrazí vůbec. Možnosti customizace a personalizace jsou velmi omezené, což ale odpovídá spíše jednorázovému použití těchto nástrojů. Volba jazyka také podle očekávání chybí, protože služba je vázána na produkty v konkrétní zemi.

Na závěr lze shrnout, že prezentované komparátory jsou vhodně funkčně řešeny, s výjimkou komparátoru 2), u kterého bylo zjištěno v této oblasti nejvíce nedostatků. Úroveň vizuálního zpracování byla zhodnocena jako nižší u komparátorů 2), 3) a 5). Celkově můžeme zhodnotit, že komparační služby v Německu mají lepší úroveň zpracování a nabízí více možností (řazení, filtrování). Přístupnost není ideální u žádného ze srovnávaných komparátorů, nejhorší je u komparátorů ve Velké Británii, kde se většina nezobrazí bez JavaScriptu. Pro mobilní zařízení je přizpůsoben pouze komparátor 2), který má ale paradoxně nejvíce funkčních nedostatků.

4. Diskuse a závěrečné zhodnocení

Jasně rozhodnutí, který typ KS je optimální vychází po funkční stránce především z algoritmu spotřebitelského rozhodování, tak jak je např. vymezen [4, 77-78]. Pro jím vymezeného satisficera je vhodnější KS ve formě komparátoru. Pro maximizer algoritmus je vhodnější kalkulátor. Přesto vzhledem k tomu, že minimum spotřebitelů je

podobně polarizováno, je kombinace vhodná plošně s tím, že záleží na rozsahu sledovaných parametrů a také v použitelnosti a dalších kritériích uživatelského rozhraní.

Nejzávažnějším zjištěným nedostatkem webových komparátorů byla nedostatečná přístupnost. Díky převaze moderních prohlížečů může být diskutabilní, zda by měl být stále dodržován doporučovaný model pro webové aplikace, tj. že obsah na webu by měl být přístupný i bez stylování, skriptování a dalších doplňkových technologií. Pro dodržování tohoto pravidla hovoří skutečnost, že neustále přibývají nové typy přístrojů s různou škálou podporovaných funkcí a různě velkými displeji, na kterých je možné přistupovat k internetu. Předmětem dalšího výzkumu by proto mělo být zjištění stavu v dalších zemích EU a na základě výsledků se věnovat možnostem, jak zvýšit povědomí o důležitosti přístupnosti webových komparátorů a obecně všech webových aplikací.

Poděkování:

Článek vznikl v rámci projektu specifického výzkumu “Efektivnost ve firmě a vztah firma-spotřebitel”, projektové číslo 2111 v roce 2014 na Univerzitě Hradec Králové Fakultě informatiky a managementu.

Použitá literatura:

- [1] BARTUSKOVA, A., KREJCAR, O. Design Requirements of Usability and Aesthetics for e-Learning Purposes. In: *Advanced Approaches to Intelligent Information and Database Systems Studies in Computational Intelligence, vol.551*. Springer International Publishing, 2014, pp 235-245. ISBN 978-3-319-05502-2.
- [2] HORTON, W. *E-Learning by Design*. Pfeiffer, 2006. ISBN: 978-0787984250
- [3] LIDWELL, W., HOLDEN, K., and BUTLER, J. *Universal Principles of Design, Revised and Updated: 125 Ways to Enhance Usability, Influence Perception, Increase Appeal, Make Better Design Decisions, and Teach through Design*. Rockport, 2010.
- [4] SCHWARTZ, B. *The paradox of choice: why more is less*. New York: HarperCollins, 2004, 269 s. ISBN 978-0-06-146158-3.
- [5] STIGLER, G. J. The economics of information. *The journal of political economy*. University of Chicago: Chicago, 1961. roč. 69(3), 213-225. ISSN 0022-3808.
- [6] Van Dijk Management Consultants, CEPS. *Data collection for prices of current accounts provided to consumers* [online]. EC DG HCP. 2009. [cit. 16. 09. 2014]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/consumers/archive/rights/docs/study_bank_fees_en.pdf.
- [7] VORA, P. *Web Application Design Patterns*. Morgan Kaufmann, 2009, 448 s. ISBN: 978-0-12-374265-0
- [8] WEINSCHENK, S. *100 Things Every Designer Needs to Know About People*. New Riders, 2011. ISBN: 978-0321767530

**VÝVOJ STAVEBNÍHO SPOŘENÍ V POSLEDNÍCH LETECH A VLIV
NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU
BUILDING SAVINGS DEVELOPMENT IN RECENT YEARS AND THE
IMPACT OF THE NEW CIVIL CODE**

Ivan Soukal, Margareta Münsterová

Univerzita Hradec Králové

ivan.soukal@uhk.cz, margareta.munsterova@uhk.cz

Klíčová slova:

stavební spoření – nový občanský zákoník – státní příspěvek – opatrovnický soud

Keywords:

building savings – new civil code – saving subsidies – guardianship court

Abstract:

A paper deals with the recent issue regarding the building savings market. Firstly the paper provides the overview of the main market figures for the last eight years. Then a building savings product's position and rate of profit is discussed in comparison to the conservative and mixed portfolio mutual funds. Secondly an impact of the new civil code implementation is introduced and discussed. The figures from the last eight years and the latest cases suggest this product became optimal investment option for a fewer savers than it had been before the crisis. A future development and risks of this product are being discussed at end of the paper.

Úvod

Stavební spoření (dále pouze jako SS) má stále významné postavení mezi depozitními i úvěrovými produkty, což potvrzují údaje [1]. Přesto v posledních pěti letech byl zaznamenán úbytek investorů, který se obrací v posledních dvou letech jen velmi pomalým růstem. Článek poskytuje stručnou deskripci, která je doplněna otázkou, zda je tento produkt stále konkurence schopný vzhledem k jiným možnostem pravidelného investování v podobě kolektivního investování formou podílového fondu (dále pouze jako PF). Je pravdou, že je komparován nástroj pojištěný ze strany Fondu pojištění vkladů (dále pouze jako FPV), ale i u PF je možné vstoupit do částečně, či plně

pojištěné varianty. Obecně budou ale hodnoceny takové PF, kde je podkladové aktivum natolik stabilní a predikovatelné, že kromě naprostých výjimek by ani pojištění nemělo hlubší význam.

Situace, která změnila jeden z významných aspektů SS, se dále odvíjí od aplikace tento rok implementovaného Občanského zákoníku [9]. Ze je u smluv uzavřených na jméno nezletilého dítěte a s momentem výplaty zůstatků na spořicímu účtu SS spojen nově úkon, který dříve nebyl obvyklým – opatrovnické řízení soudu.

SS jsou v

1. Metodika, řešerše

Po ekonomické stránce bude produkt SS, resp. jeho výnosnost, komparována s vhodnou alternativou naložení s jednorázovým a pravidelným peněžním přebytkem pro horizont 10 let. Stanovení těchto částek vycházelo z e-mailové komunikace s oddělením Matematika stavebního spoření poskytovatele SS Českomoravská stavební spořitelna, a.s. (dále pouze jako ČMSS). K 17. 9. 2014 bylo potvrzeno, že průměrná pravidelná měsíční úložka na SS pro smlouvy uzavřené dětem kolem 3 roku života je 940,-.

Vzhledem k povaze produktu SS, více viz [4; 3], byla vhodná alternativa zvolena na základě odpovídajících parametrů investorského profilu odpovídajícímu volbě SS. Předem vylučujeme produkty peněžního trhu, které se, vzhledem ke své míře likvidity, užívají pro jiné účely v rámci rodinného rozpočtí. Navíc by tyto produkty byly již předem diskriminovány velmi nízkou měrou zhodnocení odvozenou navíc od částečně jiných makroekonomických vztahů, než které do značné míry determinují míru zhodnocení produktu SS. Ve shodě s postupem daného směrnici [6], ukládající instituci nabízející investiční zprostředkování a služby provést se spotřebitelem tzv. test vhodnosti, byl vytvořen profil, pro nějž byla hledána vhodná investiční strategie v PF. Konkrétně řešený investiční profil:

- investiční cíl: dlouhodobá investice – 10 let,
- riziko: velmi nízké riziko,
- odolnost vůči ztrátám 10 %: okamžitě prodat,
- vztah investice k majetku: méně než 20 %,

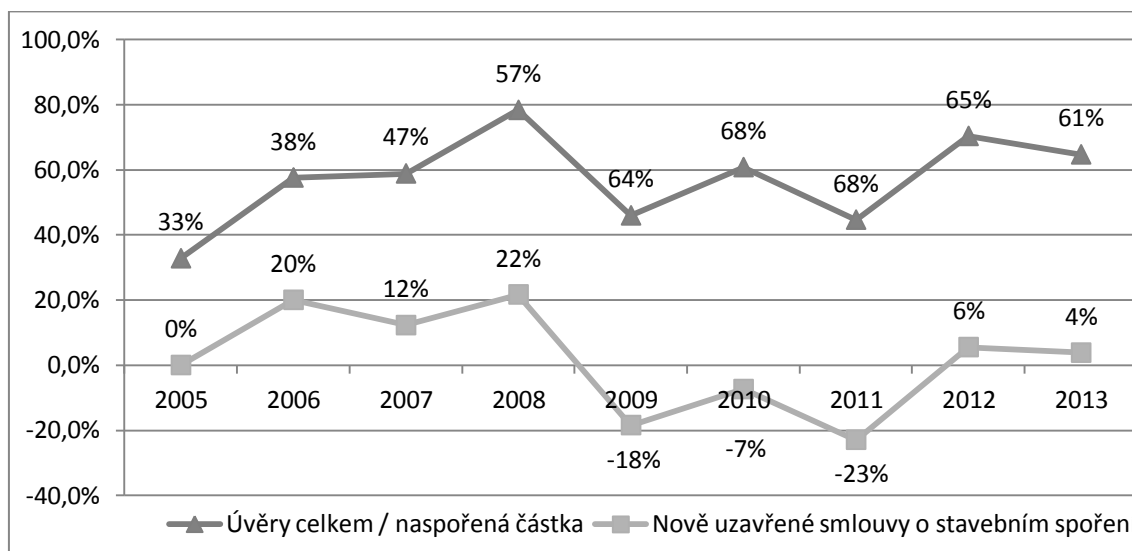
- forma investování většiny prostředků: pravidelně a ve stejné výši 470 Kč, na počátku vloženo 50 000 Kč,
- likvidita: dokončení investice, málo pravděpodobně bude výběr prostředků nutný dříve.

2. Výsledky

2.1. Vývoj na trhu stavebního spoření a komparace k odpovídajícímu podílovému fondu

SS bylo již od devadesátých let velmi oblíbeným produktem, který byl pro tehdy silně konzervativní domácnosti nebývale výhodným nástrojem. Důvodem nebylo pouze kombinování vkladově-úvěrového produktu, ale především značná podpora ze strany státu. Ta je dodnes významnou determinantou zájmu o SS, která se opakovaně promítá do výsledků. V roce 2003 byl zaznamenán nárůst nových smluv 23 %, aby v následujícím roce byl zaznamenán skoro 7% pokles. Příčinou bylo snížení stropu dotace ze 4 500 Kč na 3 000 Kč. Spotřebitelé se tedy racionálně snažili získat o získání lepších podmínek. Situace za posledních 8 let ke zhlédnutí na grafu níže.

OBR. 1: Vývoj zájmu o stavební spoření a jeho struktura

Zdroj: vlastní zpracování dle [1]

Z grafu je patrné, že během ekonomické krize se zájem o SS snížil a až s pozvolným oživením ekonomiky se situace znovu zlepšuje. Zajímavější je ovšem vývoj jeho

struktury. Mezitím, co dříve byl poměr jasně ve prospěch vložených peněz, nyní je poměr dvakrát vyšší. Vzhledem k průměrným výším smluv, která roste pouze zvolna [1], je jasné, že dřívější smlouvy došly do úvěrové fáze a nynější zájem o smlouvy nové není dostatečný, aby udržel vysoké procento úspor.

Nyní bude provedena modelace. Při parametrech:

- vklad jednorázový na počátku 50 000 Kč a měsíční pravidelné vklady 940 Kč, celkový vklad za dobu investice 162 800 Kč,
- horizont 10 let,
- zohledněné poplatky u SS za vedení účtu, PF vstupní poplatek,
- daň z výnosu 15 %,
- stálá výše státní podpory SS 10 % se stropem 2 000 Kč

Jako zástupce SS byl zvolen produkt poskytovaný největším poskytovatelem na českém trhu – ČMSS. Ohledně PF je možných poskytovatelů více, přesto ke zohlednění trendu, kdy vedle velkých bank jsou stále oblíbenější nebankovní investiční společnosti, byl zvolen Conseq. Zvolená konzervativní strategie je velice konzervativní s podílem dluhopisové složky přes 90 %. Na stupnici často doprovázející dotazník [eu] by odpovídal investorskému profilu 1. Vyvážené portfolio bylo složeno s konzervativní složky z 50 %, což není úplně na českém trhu obvyklé, resp. banky takového portfolio již řadí minimálně k růstovému. Zařadíme toto portfolio ve stupnici kompromisně ke stupni 4.

TAB. 1: Nominální výnosnost jednotlivých variant

Produkt	ČMSS	Conseq active invest konzervativní	Conseq active invest vyvážený
Nominální výnos investice v Kč	58 965	47 752	88 674

Zdroj: vlastní výpočet

2.2. Dopady nového občanského zákoníku

S otázkou stavebního spoření je úzce spojena problematika uzavírání smluv o SS za nezletilé a následná otázka výběru peněžních prostředků z těchto účtů. V souvislosti s platností nového občanského zákoníku byly finanční instituce nuceny revidovat své

dosavadní postupy ve vztahu k účtům, které jsou zakládány rodiči nezletilých klientů tzv. "na jméno dítěte".

Dosavadní právní úprava byla formulována v [8], který ve svém ustanovení říká, že pokud jsou zákonní zástupci povinni též spravovat majetek těch, které zastupují, a nejde-li o běžnou záležitost, je k nakládání s majetkem třeba schválení soudu. Současná úprava je zakotvena v § 461 [9], dle kterého spravuje-li zákonný zástupce nebo opatrovník jmění zastoupeného a nejedná-li se o běžnou záležitost, vyžaduje se k naložení se jměním zastoupeného schválení soudu.

Dosavadní praxe byla taková, že peněžní prostředky z účtů byly vypláceny rodičům, coby zákonným zástupcům nezletilého. Spořitelny se často spokojily s ověřenými podpisy zákonných zástupců na příslušném formuláři. Pouze v případě, že peněžní ústav vyžadoval schválení soudem, bylo o tomto úkonu rozhodováno v rámci opatrovnického řízení. Tento přístup, který zde dosud, poměrně často fungoval, lze hodnotit jako velmi benevolentní s ohledem na zájem nezletilých dětí. Pro finanční instituci z pohledu práva je nezletilá osoba klient, byť je při uzavírání smlouvy zastoupena zákonným zástupcem. Takovým zástupcem může být rodič, opatrovník, pěstoun, adoptivní rodič atd. Finanční instituce přijímá peněžní prostředky na základě smlouvy mezi klientem (zde je jím nezletilá osoba) a finanční institucí. Skutečnost, že je nezletilá osoba zastoupena ve věci uzavření smlouvy rodičem či jiným zástupcem, nezakládá bez dalšího pro zástupce, který za nezletilého smlouvu uzavírá, oprávnění k výběru takto naspořených peněz, byť se jedná o jednu a tu samou osobu, která je jak zástupcem dítěte, tak osobou, která peněžní prostředky na tento účet vkládá. Jak bude vysvětleno dále, z pohledu práva se jedná o dar dítěti, který byl vložen na účet nezletilého a který je veden na jeho jméno.

Přestože nový občanský zákoník nepřináší nijak významnou změnu nad rámec původní úpravy, přistupují peněžní ústavy k opatřením, které mají zabránit žalobám vůči peněžním ústavům z titulu neoprávněně vyplacených peněžních prostředků. Tuto jejich obavu podporuje i rozsudek Nejvyššího soudu [7]. V tomto případě rozhodl Nejvyšší soud devět let trvající spor mezi synem a otcem. Otec v dubnu 2001 uzavřel stavení spoření za nezletilého syna u Modré pyramidy. Čtyři roky synovi spořil a v březnu 2005

se rozhodl smlouvu předčasně vypovědět. V této době bylo synovi 15 let. Spořitelna otci vyplatila 64 tisíc korun. V té době devatenáctiletý syn však s vyplacením peněz nesouhlasil a Modrou pyramidu zažaloval. Rozsudek označil výpověď spořicí smlouvy a vyplacení peněžních prostředků za neběžnou záležitost a potvrdil, že vyplacení peněz vyžadovalo schválení soudu. Nejvyšší soud tedy potvrdil, že synův požadavek na to, aby mu spořitelna vyplatila naspořenou částku je oprávněný.

Opatrnost ze strany peněžních ústavů je namístě i z pohledu na dnešní model rodin. Nelze podceňovat, že více jak polovina manželství je rozvedena, část rodičů zvyšuje částku výživného formou spoření na účtech nezletilých a k tomuto faktu je při rozhodování soudů o výživném přihlíženo. Pokud by rodič, který je povinen přispívat na výživu nezletilého, naspořené prostředky bez souhlasu soudu vybral, jednalo by se o neoprávněnou výplatu peněz a nezletilý by se mohl na peněžním ústavu domáhat naspořených peněžních prostředků. Jak již naznačil Nejvyšší soud, spořitelna by byla povinna vyplatit klientovi naspořenou částku a poté by se mohla na rodiči, který částku neoprávněně vybral, domáhat vydání bezdůvodného obohacení.

Není tedy divu, že se finanční instituce snaží upravovat svůj dosavadní, často benevolentní přístup a do svých poučení pro klienty zařazují poučení o nutnosti soudního schválení v případech účtů, které byly uzavřeny za nezletilé klienty. Demonstrativní výčet neběžných záležitostí je zakotven v § 898 [9], týká se nabývání a nakládání s nemovitostmi nebo jejich částmi, zatížení majetku, nabývání či odmítnutí dědictví či daru atd. Přestože v tomto demonstrativním výčtu nenajdeme konkrétní zmínku o správě majetku na spořicí účtech na jméno nezletilého, z pohledu práva se jedná ze strany zákonných zástupců o dar dítěti, k jehož přijetí jsou rodiče za dítě oprávněni, pokud se ale jedná o další dispozici, tzn. výpověď smlouvy o stavebním spoření a výběr peněz, zde se jedná už o neběžnou záležitost, ke které je zapotřebí schválení soudu.

3. Diskuse

Z výsledků je vidět, že výnos stavebního spoření se výrazně odvíjí o výše státního příspěvku. Toto je ovšem položka, která v dlouhodobém investičním horizontu zaznamenala znatelný vývoj. Do roku 2003 byla výše státní podpory 25 % z roční

vložené částky. Následně se pohybovala na hodnotě 15 %, až nakonec v roce 2011 došlo k jejímu zdanění, nikoliv snížení, na aktuální úroveň 10 % se stropem 2 000,- ročně. S tím došlo k poklesu vyplacených prostředků na státní podpoře o téměř 50 % na jednu smlouvu, konkrétně tedy 1 324 Kč ročně. Jinými slovy je na místě zvážit možnost další úpravy této položky v závislosti na jednak hospodářském, ale též politickém cyklu. Je naprosto evidentní, že během řešeného investičního horizontu dojde k proběhnutí minimálně jednoho celého cyklu. Tento problém se navržené varianty založené především na dluhopisech tolik netýká, protože standardní dluhopisy financující většinu rozpočtových schodků vyspělých zemí jsou právě na tuto dobu vypisovány s předem jasným výnosem.

V článku je zmíněna vazba mezi výší podpory a výší spořených prostředků skrze SS. Přestože údaje z některých let o těsnosti vazby svědčí, je nutné zmínit empirický výzkum prokazující, že nanejvýš 19% domácností zvýšilo své úspory kvůli státní podpoře. Z dalšího šetření též vyplynulo, že alespoň 44% z celkových výdajů na státní podporu je získáno domácnostmi, na jejichž úspory to nemá vliv. [2; 5] Tato zjištění svědčí pro spíše volnou vazbu a ponechávají prostor spíše pro proměnné v souvislosti s hospodářským cyklem, vývoj na trhu jiných investičních nástrojů a především ochotu spotřebitelů jich využít. Vzhledem k tomu, i přes očekávaný pozvolný růst ekonomiky, se očekává pouze mírný nárůst nových smluv i objemu prostředků v SS, který bude dále ohrožen očekáváním možného snížení státní podpory a rostoucího sklonu k investování prostřednictvím PF.

Ačkoliv nový občanský zákoník nepřinesl v otázce posuzování úspor na spořicíh účtech otevřených v rámci smlouvy o SS, které byly jejich zástupci uzavřeny tzv. "na jméno nezletilého" nic nového, přinesl veřejnosti i finančním ústavům více nejistoty v otázce, jak bude ve sporech nadále postupováno. Lze očekávat, že množství žalob na vyplacené prostředky jiné osobě než klientovi, byť nezletilému či v době založení účtu nezletilému, budou narůstat a to s ohledem na roztříštěnost rodin a sporů ohledně výživného.

Závěr

Jako shrnutí uvedeme, že čistě finančním pohledem vychází tento produkt jako vhodný pouze pro velmi konzervativního investora s velmi vysokou averzí k riziku, požadujícího navíc pojištění investice ze strany FPV. Standardně konzervativní a evidentně již investor s vyváženou investiční strategií nalezne v PF mírně vyšší zhodnocení. Pro ně hovoří i právní hledisko, kdy výnosy z tohoto druhu investice je možné užít zcela libovolně.

Závěrem je možno uzavřít, že změny ze strany [9] nepřinesly zas tak velký věcný posun, ale spíše procesně vyjasnily již dříve soudně řešené situace, viz [7]. Přesto i pouhé zvýšení povědomí o těchto možnostech řešení či rizicích řešení podobných situací zvýšilo objem soudních řízení několikanásobně. Proto lze jen kladně hodnotit větší opatrnost finančních institucí, která tak chrání nejen sebe, ale druhotně přispívá k omezení soudních sporů mezi rodiči a dětmi. V souvislosti s touto problematikou je důležité řádně poučit zástupce nezletilých při zakládání účtů o náležitostech, které bude třeba splnit, bude-li smlouva předčasně vypovězena či bude požadována výplata peněz.

Poděkování:

Článek vznikl v rámci projektu specifického výzkumu “Efektivnost ve firmě a vztah firma-spotřebitel”, projektové číslo 2111 v roce 2014 na Univerzitě Hradec Králové Fakultě informatiky a managementu.

Použitá literatura:

- [1] Asociace českých stavebních spořitelů. *Vývoj statistik*. [online]. Asociace českých stavebních spořitelů, 2014 [cit. 16. 12. 2014]. Dostupné z: <http://www.acss.cz/cz/novinari-a-odbornici/vyvoj-statistik/>
- [2] DUŠEK, L., JÁNSKÝ, P. Hodnocení státní podpory stavebního spoření: dopad na úspory a příjmovou nerovnost. *Ekonomický časopis*. Bratislava: Ekonomický ústav SAV a Prognostický ústav SAV, 2012(10), s. 991-1004.
- [3] KIELAR, P. *Matematika stavebního spoření*. Vyd. 1. Praha: Ekopress, 2010, 142 s. ISBN 978-80-86929-63-7.
- [4] LUKÁŠ, V., KIELAR, P. *Stavební spoření a stavební spořitelny*. Vyd. 2. Praha: Ekopress, 2014, 132 s. ISBN 978-808-7865-057.
- [5] RADOVÁ, J., HLAČINA, T.. Vliv stavebního spoření na hospodaření domácností. In: *Vysoká škola jako facilitátor rozvoje společnosti a regionu*. Kunovice: Evropský polytechnický institut, 2005, s. 227-237. ISBN 8073140527.
- [6] Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/39/ES o trzích finančních nástrojů. In *Úřední věstník Evropské unie L 145*, 30. 04. 2004, s. 1–44.
- [7] Usnesení 29 Cdo 4298/2013 ze dne 15.04.2014, [online]. Nejvyšší soud České republiky, 2014 [cit. 16. 12. 2014]. Dostupné z: <https://ispis.cz/judikatura/29Cdo4298/2013>.
- [8] Zákon č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník In: Sbírká zákonů. 1. 9. 2012.
- [9] Zákon č. 40/1964 Sb. Občanský zákoník In: Sbírká zákonů. 1. 1. 2014.

**ANALÝZA VÝVOJE VENKOVSKÉ POPULACE A PODÍLU ZEMĚDĚLSTVÍ
V RÁMCI GLOBÁLNÍ EKONOMIKY
ANALYSIS OF DEVELOPMENT OF RURAL POPULATION AND SHARE OF
AGRICULTURE IN THE GLOBAL ECONOMY**

Michal Steininger, Luboš Smutka

Česká zemědělská univerzita v Praze

steininger@pef.czu.cz, smutka@pef.czu.cz

Klíčová slova:

venkov – populace – HDP – zemědělství – vývoj

Keywords:

country – population – GDP – agriculture – development

Abstract:

This article analyzes the development of the share of rural population in total population in the world, selected regions and countries within the period 1980 - 2012. The paper is focused on identification of differences existing among the various regions. It is also analysing the impact of changes in the GDP value (including and after deduction of agricultural GDP), GDP / capita (including and after deduction of agricultural GDP / capita), GDP generated by agriculture, GDP / capita agricultural working on a particular number and share of population living in rural areas. There was the significant decline in the share of rural population in the total population. Rural population growth dynamics was significantly reduced. The main determinant of this development is the restructuring of the global economy.

Úvod

Na venkově, kde je většina zemědělských aktivit realizována, žije v současné době cca polovina světové populace – to je více než 3,5 miliardy lidí. Vztah mezi vývojem venkova a vývojem v oblasti zemědělství je historicky velmi dlouhý a významný. [12] Pozice zemědělství se začala postupem času měnit s nástupem průmyslové revoluce, kdy byl do té doby převládající národohospodářský model AIS (metodika podle Holuba [7]), (zemědělství-průmysl-služby), postupně nahrazen modelem IAS (průmysl-

zemědělství-služby) respektive ISA - to tedy znamená, že dominantní pozice zemědělství byla zlomena ve prospěch průmyslu. V současné době, kdy ve většině zemí světa převládá SAI respektive SIA (služby-průmysl-zemědělství), je význam zemědělství velmi omezený. Zemědělství v současné době představuje cca 4-5 % hodnoty světového HDP a přidaná hodnota generovaná agrárním sektorem ve světě představuje cca 2,4 bilionů USD. V zemědělství v současné době pracuje více než 1,3 miliardy ekonomicky aktivního obyvatelstva – to znamená, že zemědělství zaměstnává cca 30-35 % ekonomicky aktivního obyvatelstva žijícího na Zemi (zejména obyvatelstvo žijící v rozvojových zemích světa, neboť ve vyspělých zemích světa pracuje v zemědělství „pouze“ cca 30 milionů lidí). Objem agrární populace (je přímo závislá na zemědělské činnosti) je ještě mnohem větší – podle odhadů FAO se jedná o více než 2,8 miliardy lidí (opět drtivá většina z nich žije v rozvojových zemích – v řadě nejméně vyspělých zemí světa na venkově žije a v zemědělství pracuje více než polovina tamní populace). Zemědělství představuje stále klíčovou aktivitu pro více než 40 % světové populace. Více než 90 % těchto lidí žije a pracuje právě na venkově. [4] Z výše uvedených skutečností vyplývá velmi silná vazba existující mezi vývojem v oblasti zemědělství a vývojem v oblasti venkova a jeho populace. [1; 2; 3] S tím, jak význam zemědělství upadá v jednotlivých regionech světa, lze pozorovat překotný přesun obyvatel z venkovských oblastí do urbánních oblastí (města a příměstské oblasti), kde se nachází velmi výrazná koncentrace průmyslu (cca 25 % hodnoty světového HDP) a služeb (cca 71-73 % hodnoty světového HDP). Zatímco ještě na počátku 20. století ve městech žilo pouze 10-15 % populace [15], po druhé světové válce to bylo cca 20-25 % a dnes (rok 2014) to je již více než 50 %. [16] Zejména ve vyspělých zemích světa došlo extrémnímu transferu obyvatel [17] do měst severní Ameriky (cca 80 % tamní populace) a Evropy (75 – 80 % zdejší populace). Velmi výrazné transfery obyvatel do měst lze vidět i v rozvojových zemích světa (Latinská Amerika – více než 70 %), Africe a Asii (více než 45 % tamní populace žije dnes ve městech a v případě celé řady států musí být uvaleny restriktce na přesun obyvatel z venkova do měst [16]). Zejména ve velkých, plošně rozsáhlých zemích je dynamika poklesu podílu venkovského obyvatelstva extrémně vysoká v závislosti na tom, jak se rozvíjí ekonomická síla městských a příměstských oblastí. [13]

1. Metodika

Zpracovaný článek analyzuje v případě vybraných regionů a států vývoj podílu venkovského obyvatelstva na celkové populaci ve světě od roku 1980 do roku 2012. Určitá redukce časové řady byla nutná z důvodu dostupnosti dat. Hlavní důraz je kladen na identifikaci rozdílů existujících mezi jednotlivými regiony světa, a dále na vliv vývoje hodnoty HDP (včetně a po odečtení zemědělského HDP), HDP na obyvatele (dále jen HDP / obyv.), (včetně a po odečtení zemědělského HDP/ obyv.), HDP generovaného zemědělstvím, HDP / obyv. pracujícího v zemědělství na počet a zejména pak na podíl obyvatelstva žijícího na venkově. Článek je zaměřen na identifikaci diferencí existujících mezi jednotlivými regiony (východní Asie a Pacifik, Evropa a centrální Asie, Evropská unie, Latinská Amerika a Karibik, Střední východ a severní Afrika, severní Amerika, jižní Asie a sub-saharská Afrika) a skupinami zemí (země s vysokou úrovní příjmů (dále jen high income), země se střední vyšší úrovní příjmů (dále jen upper middle income), země se střední úrovní příjmů (dále jen middle income), země se střední nižší úrovní příjmů (dále jen lower middle income) a země s nízkou úrovní příjmů (dále jen low income countries)). Dělení zemí do jednotlivých skupin je provedeno prostřednictvím metodiky uplatňované Světovou bankou. [16] Datová základna vychází z analýzy vzájemných vztahů existujících mezi podílem populace žijící na venkově na jedné straně a podílem zemědělství na HDP, hodnotou zemědělské produkce, hodnotou zemědělské produkce na pracovníka, zaměstnaností v zemědělství, HDP, HDP / obyv. a celkovou populací na straně druhé. Data zahrnutá do analýzy představují syntézu časových řad poskytnutých Světovou bankou [16], Mezinárodním měnovým fondem [8] a FAOSTAT [5]. Článek využívá elementární statistické výpočty [6]: řetězový index respektive průměrné tempo růstu vypočtené jako geometrický průměr jednotlivých meziročních změn, korelace mezi jednotlivými vybranými proměnnými na jedné straně a podílem venkovského obyvatelstva na straně druhé, funkční citlivost podílu venkovské populace na procentní změnu jednotlivých proměnných. Jednotlivé regresní funkce vyšly statisticky významné na hladině alfa 0,05.

2. Výsledky a diskuse

Celosvětový podíl venkovské populace na celkové populaci se pohybuje na úrovni cca 47,45 %. Jedním z hlavních faktorů ovlivňujících objem a podíl populace žijící na venkově je zemědělství. Mezi jednotlivými zeměmi světa existují velké rozdíly z hlediska podílu zemědělství na tvorbě HDP – země s nejvyšším podílem zemědělství na tvorbě HDP je Sierra Leone (cca 56,7 %) a naopak země s nejnižším podílem je Kuwait 0,46 %. Obecně se podíl zemědělství na tvorbě HDP ve světě pohybuje na úrovni cca 3,25 %. Mezi vývojem v oblasti zemědělství a podílem venkovského obyvatelstva existuje velmi silná korelace (0,97). V letech 1980 – 2012 se ve světě podíl zemědělství na tvorbě HDP zredukoval ze 7,57 % na 3,25 %, a rovněž tak došlo k redukci podílu obyvatelstva žijícího na venkově ze 60,63 % na 47,45 %. V průměru platí, že změni-li se ve světě hodnota agrárního HDP respektive podíl agrárního HDP na celkové hodnotě HDP o 1 %, zredukuje se následně podíl venkovského obyvatelstva o 0,22 % respektive 0,32 %. Vztah mezi oběma proměnnými je inverzní. Nejvyšší podíl lidí žijících na venkově (více než 50 % tamní populace) lze najít v případě nízkopříjmových zemí a zemí nejméně rozvinutých – jižní Asie, Pacifik, sub-saharská Afrika, Karibik a východní Asie. Podíl zemědělství na HDP těchto zemí se pohybuje velmi vysoko v rozmezí 3,6 – 28 %. Naopak v případě vyspělých zemí (zejména členů OECD – lokalizovaných převážně v severní Americe a v Evropě) je podíl lidí žijících na venkově okolo 17 % respektive 30 % a podíl zemědělství na tvorbě HDP se pohybuje velmi nízko do cca 2 %. S tím, jak se transformuje struktura světové ekonomiky, dochází stále k rychlejšímu přesunu obyvatelstva do městských oblastí. Jen v letech 1980 – 2012 došlo ve světě k nárůstu venkovské populace z cca 2,68 mld. lidí na 3,33 mld. obyvatel (tj. průměrné meziroční tempo růstu dosáhlo cca 1 %), zatímco v městských a příměstských oblastech (tj. urbánní oblasti) došlo k nárůstu populace z 1,74 mld. lidí na více než 3,69 mld. lidí (průměrné meziroční tempo růstu populace přesáhlo 2 %). Během let 1980 – 2012 se podíl zemědělství na HDP zredukoval v případě rozvojových zemí (low income – z 37,7 % na 28 %; lower middle income – z 30,2 % na 16,8 %; middle income – z 22,29 % na 10 %; upper middle income – z 20,1 % na 7,8 %) mnohem výrazněji, než tomu bylo v případě zemí vyspělých (ze 4 % na 1,44 %). Procento lidí pracujících v zemědělství se výrazně snížilo (ze 48,5 % na 33 %), podíl zemědělství na tvorbě HDP klesl ze 7,5 % na 3,1 % a následně i podíl

rurální populace poklesl z 60,6 % na 47,45 %. Tento trend se týkal všech sledovaných skupin zemí. V případě zemí označovaných jako middle income, upper middle income transformace jejich ekonomiky a společnosti během posledních let zdynamizovala, což se následně projevilo poklesem významu zemědělství v rámci ekonomiky a následným masivním přílivem obyvatelstva do měst. Došlo k extrémně vysokému nárůstu populace žijící zejména ve velkých městech nad jeden milión obyvatel. Existuje velmi silná korelace právě mezi vývojem podílu populace žijící na venkově a objemem pracovních příležitostí v zemědělství a přidanou hodnotou generovanou zemědělstvím. S tím, jak se snižuje podíl zemědělství na tvorbě HDP, dochází k významné redukci venkovské populace – respektive jejího podílu na celkové populaci. Tento trend je typický zejména pro východní Asii a Pacifik, Evropu a centrální Asii, Evropskou unii, Latinskou Ameriku, Střední východ a severní Afriku, severní Ameriku a jižní Asii. Z trendu se vymyká pouze sub-saharská Afrika, která je však specifická extrémní zaostalostí a extrémně vysokým tempem růstu vlastní populace. Zejména v rozvojových zemích města mládnou a jejich populace dynamicky roste, zatímco na venkově dochází ke stárnutí populace a její celkové stagnaci. Důležitým motorem těchto změn je všeobecný ekonomický růst (jehož hlavní zdroj však leží mimo agrární sektor i mimo rurální oblasti), růst individuálních příjmů na obyvatele (nicméně hlavní zdroj ekonomických aktivit není venkov, ale města, a proto z rurálních oblastí přirozeně migrují do oblastí městských a příměstských). Růst ekonomiky (HDP a HDP / obyv.) má negativní dopad na podíl venkovské populace (potvrzeno na hladině významnosti alfa 0,05). Tento trend potvrzují jak hodnoty korelačního koeficientu, tak i hodnoty funkční elasticity (prostřednictvím logaritmické regrese). Tento trend je typický pro většinu zemí a regionů světa. Obecně platí, že venkovská populace – respektive její podíl – se nejdynamičtěji snižují v případě high income a upper middle income zemí (z 295 mil. (28 %) na 252 mil. (19,8 %) respektive z 1070 mil. (66,3 %) na 940 mil. (39,33 %)). V případě zemí middle income je zřetelná výrazná stagnace růstu venkovské populace (z 2064 mil. na 2470 mil.), která se projevila zejména výraznou redukcí podílu této populace na celkové populaci (z 69,2 % na 50,45 %). Nejvyšší dynamiku fyzického růstu venkovské populace vykazují země označené jako lower middle income (z 993 mil. na 1530 mil.) a zejména pak low income (z 320 mil. na 608 mil.). Důsledkem tohoto vývoje je jejich zcela nevhodná struktura ekonomiky, kdy v rámci

její struktury stále hrají důležitou roli primární sektory ekonomiky – zejména zemědělství, a dále těžba nerostných surovin. Důležitými faktory brzdícími transfer populace do měst jsou vysoké tempo růstu venkovské populace, omezená schopnost ekonomiky vytvářet nová pracovní místa zejména sekundárním a terciálním sektoru, a dále extrémně špatná dopravní infrastruktura. Nicméně i v těchto zemích lze pozorovat navzdory růstu fyzického počtu venkovských obyvatel nezanedbatelnou redukci jejich podílu na celkové populaci (ze 72,5 % v roce 1980 na 61 % v roce 2012, respektive z 81,5 % na 72 %).

Závěr

Zatímco na počátku sledovaného období (1980 - 2012) žilo na venkově cca 2,6 mld. lidí, na konci období to bylo 3,33 mld. lidí. Došlo k poklesu podílu venkovské populace na celkové populaci světa ze 60,6 % na cca 47,45 %. Hlavní determinantou tohoto vývoje je zejména restrukturalizace globální ekonomiky, která vedla k výraznému poklesu významu venkova z hlediska ekonomického růstu. [11] Vysokou dynamiku transferu obyvatel do městských oblastí akceleroval zejména ekonomický růst spojený s rozvojem sekundární a hlavně terciální sféry globální ekonomiky. Hlavním akcelerátorem přesunu je růst HDP / obyv., který je v městských oblastech výrazně vyšší v porovnání s oblastmi venkovskými. [10] Diference, které existují mezi jednotlivými zeměmi a regiony světa v oblasti vývoje podílu rurální populace, mají základ zejména v rozdílné ekonomice [9; 14] a ekonomické prosperitě jednotlivých zemí a regionů. Hlavními limity v přesunu lidí jsou schopnost regionu generovat pracovní a podnikatelské příležitosti, nedostatečná infrastruktura, omezené ubytovací kapacity (zejména v rozvojových zemích) a restriktce uvalené na přesun obyvatel z venkova do měst, které existují v některých oblastech světa (Čína). V současnosti dochází k nejdynamičtějším poklesu podílu venkovského obyvatelstva v tranzitivních a industrializujících se ekonomikách. V případě zemí low income a lower middle income lze vidět výrazný pokles podílu venkovské populace, který není tak dynamický jako v ostatních zemích, a to zejména z důvodu vysokého tempa růstu populace, omezených kapacit městských oblastí a omezené schopnosti sekundárního a terciálního sektoru generovat pracovní a další ekonomické příležitosti.

Poděkování:

Článek byl zpracován za finanční podpory v rámci projektu "Socio-economic practices of sustainable development in the new industrialization", který je řešen univerzitou ITMO v Petrohradě. Projekt je podpořen ze zdrojů vlády Ruské Federace, Grant 074-U01.

Použitá literatura:

- [1] ADESINA, A. A. (2010) "Conditioning trends shaping the agricultural and rural landscape in Africa", *Agricultural economics*, Vol. 41, No. 1, pp. 73-82.
- [2] DE JANVRY, A., SADOULET, E. (2010) "Agricultural Growth and Poverty Reduction: Additional Evidence", *World bank research observer*, Vol. 25, No. 1, pp. 1-20.
- [3] DOROSH, P., THURLOW, J. (2012) "Agglomeration, Growth and Regional Equity: An Analysis of Agriculture-versus Urban-led Development in Uganda", *Journal of African economies*, Vol. 21, No. 1, pp. 94-123.
- [4] FAO (2011) "The state of food and agriculture", *Food and agricultural organization of United nations*, Rome, ISSN 0081-4539
- [5] FAO (2014), "Faostat database", available at: <http://faostat.fao.org/site/0/Default.aspx>
- [6] HINDLS, R. et al. (2007) "*Statistika pro ekonomy*", Professional publishing, ISBN: 978-80-86946-43-6
- [7] HOLUB, A. (1972) "A Brief Review of Structural Development in Developing ECAFE Countries", *Economic Bulletin for Asia and the Far East*, Vol. 11, No. 1-2 (1970), pp. 4- 9.
- [8] IMF (2014), "Data and Statistics - database", available at: <http://www.imf.org/external/data.htm>
- [9] JENICEK, V. (2010)"World population - development, transition", *Agricultural economics – Zemedelska ekonomika*, Vol. 56, No. 1, pp. 1-15.
- [10] JENICEK, V. (2011)"Developing countries: trends, differentiation", *Agricultural economics – Zemedelska ekonomika*, Vol. 57, No. 4, pp. 175-187.
- [11] JENICEK, V. (2012)"Globalisation - content, dynamics", *Agricultural economics – Zemedelska ekonomika*, Vol. 58, No. 3, pp. 127-134.
- [12] LUPTÁK, L., NAXERA, V. (2013) "Role cukrové třtiny při formování moderního světového systému", *Listy cukrovarnické a řepářské*, Vol. 129, No. 3, pp. 111 - 113.
- [13] MARSDEN, T., MUNTUN, R., WARD, N. et al. (1996) "Agricultural geography and the political economy approach: A review", *Economic geography*, Vol. 72, No. 4, pp. 361-375.
- [14] SPICKA, J. (2014) "The regional efficiency of mixed crop and livestock type off arming and its determinants", *Agris on-line Papers in Economics and Informatics*, Vol. 6, No. 1, pp. 99-109.
- [15] TELLIER, L. N. (2009)"*Urban world history: an economic and geographical perspective*", PUQ, ISBN 2-7605-1588-5
- [16] WB (2014) "World Development Indicators - database", World Bank, available at: <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>.
- [17] ZINCHENKO, V. V. (2012) "The idea of restorative World socioeconomic development and institutional trends in globalization", *Actual problems of economics*, Vol. 1, No. 127, pp. 17-24.

**VSTUPNÍ ELEKTRONICKÝ PROGRAM PRO STUDENTY PRVNÍCH
ROČNÍKŮ NA FIM UHK
ENTRANCE ELECTRONIC PROGRAM FOR FIRST YEAR STUDENTS AT
FIM UHK**

Věra Strnadová, Petr Voborník

Univerzita Hradec Králové

vera.strnadova@uhk.cz, petr.vobornik@uhk.cz

Klíčová slova:

internetový marketing – efektivita – SWOT analýza – multimediální prostředí

Keywords:

internet marketing – efficiency – SWOT analysis – current multimedia environment

Abstract:

The article presents the results of the research on the efficiency of the “First Steps at FIM” project – FSAF. The research involved the participants of 610 first year students in total in the years 2012 – 2014. The aim of the survey was to prove that the FSAF project is useful and the students are satisfied with it. The methods of quantitative questionnaire survey and qualitative SWOT analysis were used here. Out of the total number only 16% of students do not use the course, which proves that the course is useful and popular with most of the students. The results will be used for the timely provision of information and a quick adaptation of students when entering FIM UHK.

Úvod

Studie patří do oblasti *internetového marketingu*, který je zaměřen na uspokojování potřeb zákazníka a je realizován pomocí internetu. Základem je kvalitní webová stránka, ať už se jedná o prezentaci organizace či internetový obchod. [1]

Výzkum je zaměřen na efektivitu projektu První kroky na FIM (dále PKNF), který je organizován FIM UHK. Označení *Projekt PKNF* zahrnuje vše, co s Prvními kroky na FIM souvisí – realizační tým, webové stránky či pravidelné akce pro studenty. *Kurz PKNF* je pak označením pouze pro hlavní výstup projektu, tedy webovou

stránku s veškerými užitečnými návody a aktuálními informacemi o studiu na vysoké škole. Je tak usnadněn přechod studentů ze středoškolské formy studia na formu vysokoškolskou. Kurz je neustále inovován dle požadavků a potřeb studentů prvních ročníků. [2, 3, 4]

Projekt PKNF je tvořen a pravidelně aktualizován vybranými studenty FIM UHK, kteří spolupracují v rámci svých výběrových projektů s PhDr. Věrou Strnadovou, Ph.D. již od roku 2004. Realizační tým se také účastní úvodní přednášky „Vítejte na FIM“ pro studenty prvních ročníků, pravidelně natáčí reprezentativní videa a každoročně zpracovává SWOT analýzu kurzu. Heslem spolupráce je poselství: „*První kroky FIM a hned všechno vím*“. [5, 6, 7]

1. Metodika

Cílem výzkumu je dokázat, že projekt První kroky na FIM byl v letech 2012-2014 efektivní. Data pro potvrzení efektivity projektu jsou shromážděna pomocí metod dotazníkového šetření, které se uskutečnilo v roce 2013 a SWOT analýzy v letech 2012, 2013 a 2014. Dotazníkové šetření bylo zpracováno v elektronické formě, zúčastnilo se jej 210 respondentů a výsledky přinesly kvantitativní data o užitečnosti kurzu PKNF. Byly zde vytvořeny dvě skupiny studentů – první skupina, která navštívila kurz a druhá skupina, která jej nenavštívila. Cílem tohoto průzkumu bylo dokázat, že studenti, kteří kurz znají, mají více znalostí než ti, kteří jej neznají. Veškerá data byla vyhodnocována pomocí programu M Excel. Výzkumu pomocí SWOT analýzy se zúčastnilo celkem 400 respondentů v letech 2012-2014. Výstupem bylo zpracování silných a slabých stránek kurzu, příležitostí a hrozeb, a také zachycení vývoje kurzu po dobu tří let. [8]

2. Výsledky výzkumu

Dne 23. října 2013 byly studentům rozeslány do emailových schránek odkazy na dotazník, který bylo možno vyplňovat po dobu dvou týdnů. Bylo shromážděno 210 odpovědí.

V celkovém počtu bylo 54 studentů oboru Aplikovaná informatika, 93 studentů Informačního managementu, 29 studentů oboru Management cestovního ruchu a 34

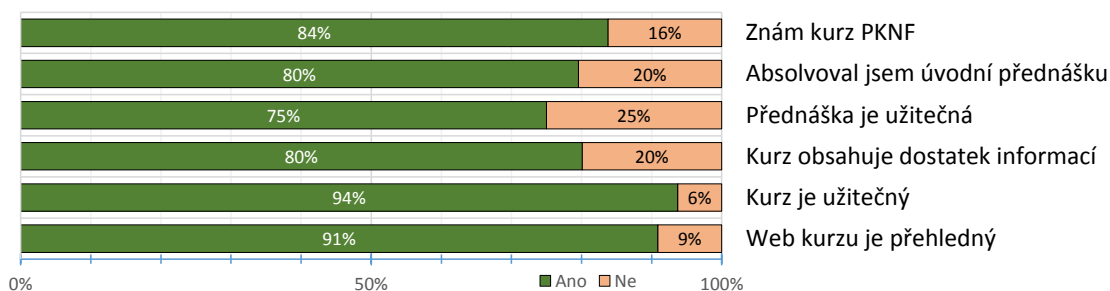
studentů Finančního managementu. Z toho bylo 108 mužů a 102 žen. Dále 28 studentů pocházelo z Hradce Králové a 182 pochází odjinud.

2.1. Hodnocení a návštěvnost kurzu PKNF

Na otázku, zda studenti znají kurz První kroky na FIM, mělo kladnou odpověď 176 osob a u 34 osob byla odpověď záporná. Tato data jsou příznivá, kurz je tedy v povědomí většiny studentů FIM UHK a mohou si tak znatelně ulehčit vstup do života na vysoké škole.

V další části dotazníku odpovídali pouze ti, kteří znají kurz. Zajímalo nás pět položek: byl/a jsem na úvodní přednášce, úvodní přednáška byla užitečná, kurz mi přinesl dostatek informací, kurz je užitečný, webová stránka kurzu je přehledná. (viz Obr. 1)

OBR. 1: Hodnocení PKNF

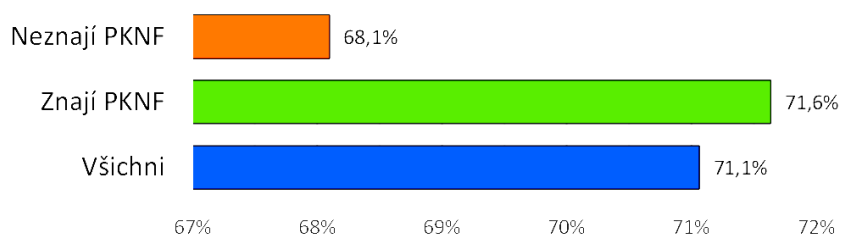

Zdroj: vlastní zpracování

Celkově tedy studenti hodnotí kurz velice kladně. Pouhých 16% respondentů kurz nezná. Většina z těch, kteří kurz znají, je spokojená s poskytnutými návody a informacemi. Otázka týkající se návštěvnosti kurzu ukázala, že nejvíce studenti sledují kurz před nástupem na univerzitu (46%) a v prvních dvou týdnech studia (44%).

V poslední části dotazníku odpovídali studenti na otázky, které se přímo dotýkaly studijního prostředí. Na Obr. 2 je patrný rozdíl mezi výsledky všech tří skupin studentů. Ti, kteří znají kurz PKNF uspěli nejvíce. Z celkového počtu třinácti otázek se úspěšnost skupin pohybovala mezi 8,85 (68,1%) a 9,31 (71,6%).

OBR. 2: Míra správnosti odpovědí na jednu osobu

Zdroj: vlastní zpracování

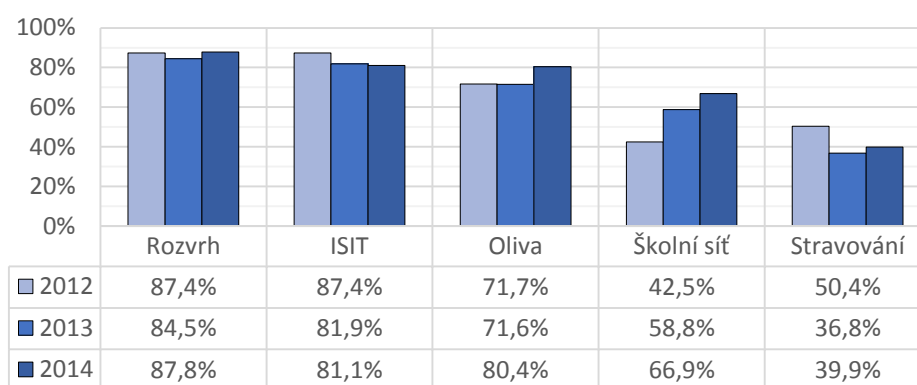
2.2. SWOT analýza vývoje kurzu v letech 2012–2014

Vývoj kurzu První kroky na FIM můžeme sledovat pomocí SWOT analýz, které studenti vyplňují každoročně. Studie vzájemně porovnává aktuální roky 2012, 2013 a 2014. Jsou zde uvedeny změny v sekcích kurzu a změny v požadavcích studentů.

2.3. Vývoj sekcí kurzu PKNF v letech 2012, 2013 a 2014

Na Obr. 3 je možné vidět četnost návštěvností pěti celkově nejfrequentedších sekcí kurzu v letech 2012, 2013 a 2014. Složení a množství sekcí se každý rok liší podle toho, jak byly upravovány dle aktuálních požadavků studentů. Mezi nejnavštěvovanější sekce patří ve všech letech *Rozvrh*, *ISIT*, *Oliva* či *Blackboard*, *Školní síť* a *Stravování*.

OBR. 3: Návštěvnost pěti celkově nejfrequentedších sekcí v letech 2012–2014

Zdroj: vlastní zpracování

V roce **2012** kurz obsahoval 18 různých sekcí. Nejméně oblíbenými sekcemi byly - Lékař, Interní zprávy, ESN Buddy System a Studentský účet. V roce **2013** bylo přidáno mnoho nových sekcí. Kurz v té době obsahoval celkově 32 sekcí a bylo tak vyhověno požadavkům studentů, kteří žádali nové informace. K nejméně oblíbeným sekcím

patřily *Dálkové studium*, *Formy studia* a *Fakultní instituce*. Z nových sekcí byly nejoblíbenější *Krajta a První týden na FIM*. Také v roce **2014** se počet sekcí navýšil, a to na 35. Neoblíbené sekce z minulého roku *Formy studia* a *Fakultní instituce* byly přepracovány a získaly vyšší návštěvnost. Přidány byly sekce *Jak zvládnout zkoušky* a *Seminární práce*, čímž se kurz více přizpůsobil i studentům vyšších ročníků.

2.4. Změny ve vývoji SWOT analýzy v letech 2012–2014

SWOT analýzy jsou odrazem potřeb studentů, pro které je kurz určen. Na jejich základě jsou upravovány nejen jednotlivé sekce, ale také funkcionalita a vzhled webové stránky. [3, 8] V roce 2012 byly názory na grafiku webových stránek rozporuplné. Jednoduchý design podporuje dobrou čitelnost stránky, avšak příliš strohá grafika může vzbuzovat nezáměr. Uživatelům chybí off-line verze stránky, vyhledávač či vícejazyčné podání.

Pro rok 2013 se tedy uskutečnily inovace: na webovou stránku byl přidán vyhledávač, změnila se grafika a vznikl článek *První týden na FIM*, který je shrnutím nejzásadnějších termínů a informací, které studenti potřebují při nástupu na univerzitu. V roce 2013 studenti oceňují přítomnost vyhledávače, multimediální přílohy či aktuálnost článků. Objevují se nové požadavky na propojení webových stránek s Facebookem, na doplnění informací o Erasmu a na přidání většího množství obrázků a videí. Od roku 2013 tedy vidíme zlepšení v aktuálnosti článků a vyhledávání na stránce, které už studenti nekritizují. Naopak stále vytýkají, že kurz je zaměřen pouze na nové studenty – proto byly doplněny sekce *Jak zvládnout zkouškové období* a *Seminární práce*.

Ve SWOT analýze roku 2014 respondenti oceňují originalitu kurzu, slogan, videozáznamy týmu a návodné animace. Jsou požadovány následující sekce – návod na skenování, připojení k Wi-Fi přes mobilní telefon, informace o parkování u fakulty, informace o Erasmu a povinné praxi. Na základě těchto SWOT analýz byly doplněny postupy pro připojení mobilních zařízení k síti Eduroam a pro skenování. Sekce byly znovu inovovány a aktualizovány.

2.5. Návrhy do budoucna

Nové menu kurzu obsahuje sedm kategorií: *O PKNF*, *Návody*, *Start na univerzitě*, *Jak to chodí na FIM*, *Život studenta v HK*, *Studentské organizace*, *Vyhledávání*.

Jednotlivé sekce budou do kategorií rozčleněny dle následujícího seznamu:

- **O PKNF:** Úvodní slova, Náš tým.
- **Návody:** Zápis do indexu, Rozvrh, Seminární práce, Blackboard, ISIT, Krajta.
- **Start na Univerzitě:** Vítejte na FIM, Otevřené dveře, První týden na FIM, Studenti studentům, Často kladené otázky, Naši absolventi.
- **Studentské organizace:** AIESEC, Buddy Systém, Studentská unie.
- **Jak to chodí na FIM:** Zápis ke studiu, Rozdělení roku, Kredity a předměty, Školní síť, Studijní obory a formy studia, Stipendia, Univerzitní instituce, Šatny, skříňky, Kdo je kdo na UHK, Slavnostní příležitosti, ISIC, Dálkové studium.
- **Život studenta v HK:** Jak zvládnout zkoušky, Jak studovat VŠ, Doprava, Stravování, Ubytování, Důležitá místa, Volný čas.

Závěr

Cílem studie bylo prokázat, že projekt PKNF je efektivní, užitečný a studenti jsou s ním spokojeni.

Z výsledků dotazníků vyplývá, že 94% studentů považuje kurz PKNF a úvodní přednášku „Vítejte na FIM“ za užitečné. Dále jsme prokázali, že studenti, kteří kurz neznají, mají méně znalostí než ti, kteří kurz navštívili. Ze třinácti otázek zodpověděli příznivci kurzu správně v průměru 72%. Ti, kteří kurz neznají, zodpověděli správně průměrně pouze 68%. Navíc studentů, kteří kurz neznají, bylo pouhých 16%, což dokazuje, že kurz je oblíbený i užitečný.

Ze SWOT analýzy roku 2014 vyplývá, že studenti jsou spokojeni s dostatečnými informacemi v kurzu. Oceňují návodné články doplněné multimediálním obsahem, aktuální videozáznamy, příjemné grafické zpracování a funkci vyhledávače. Dále jsme zjistili možné inovace v projektu PKNF: přehlednější menu, zatraktivnění textů, zdokonalení vzoru pro SWOT analýzy, novou formu propagace kurzu a celého projektu. Nejdůležitějším poznatkem však je, že kurz se opravdu vyvíjí podle toho, co si studenti přejí. Tím je zaručena jeho stálá oblíbenost a aktuálnost.

Projekt První kroky na FIM většina studentů charakterizuje jako velice užitečný a unikátní. Za dobu své desetileté existence pomohl velkému množství studentů a stal se inspirací také pro Pedagogickou fakultu UHK. Studentům přinášíme aktuální informovanost, mohou využít multimediální prostředí a včas se adaptovat na podmínky vysoké školy FIM UHK.

Poděkování:

Tento článek je podporován projektem č. CZ.1.07/2.3.00/20.0001 *Information, cognitive, and interdisciplinary research support*, financovaným z fondů Evropské Unie a České Republiky. Tento článek je podporován projektem Excellence Project č. 2208: *The ICT reflection within the cognitive processes development*.

Použitá literatura:

- [1] FastCentrik. *Internetový marketing*. [online]. FastCentrik, 2014 [cit. 03. 08. 2014]. Dostupné z: <http://www.fastcentrik.cz/podpora/slovník/internetovy-marketing.aspx>
- [2] STRNADOVÁ, V. *Kurz psychologie 1*. 2. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009, 222 s. ISBN 978-80-7041-057-8.
- [3] STRNADOVÁ, V. *Interpersonální komunikace*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011, 543 s. ISBN 978-80-7435-157-0.
- [4] FEIST, G.J. *Theories of Personality*. New York: McGraw-Hill Companies, 2006, 608 s. ISBN 978-0073382708.
- [5] PEARSON, J. *Human Communication*, New York: McGraw-Hill Companies, 2008, 448 s. ISBN 978-0131321793.
- [6] DEVITO, J. *Essentials of Human Communication*, Boston: Pearson Education, 2008, 432 s. ISBN 978-0321086525.
- [7] WRENCH, J. *Human Communication in Everyday Life (Explanations and Applications)*. Boston: Pearson Education, 2008, 438 s. ISBN 978-0205435012.
- [8] SVITÁKOVÁ, E. *Analýza efektivity projektu První kroky na FIM*. Bakalářská práce, Hradec Králové, 2014, Univerzita Hradec Králové.

**DOPADY DAŇOVÉHO ZATÍŽENÍ U PLÁTCŮ DANĚ Z PŘIDANÉ HODNOTY
V NEZISKOVÉM SEKTORU**
**THE IMPACTS OF THE TAX BURDEN ON PAYERS OF VALUE ADDED TAX
IN THE NON-PROFIT SETCOR**

Michaela Strzelecká, Jana Janoušková

Slezská univerzita v Opavě

o102207@opf.slu.cz, janouskova@opf.slu.cz

Klíčová slova:

neziskový sektor – příspěvková organizace – daň z přidané hodnoty – koeficient

Keywords:

non-profit sector – semi-budgetary organization – value added tax – coefficient

Abstract:

The paper is focused on the issue of application of value added tax in semi-budgetary organisations. The main characteristic of those subjects is that they were not established for the purpose of business, but in the view of tax legislation are generally taxable entities. Because of the set of their performed activities they can found themselves in the role of a payer of value added tax. This article aims to analyze and then evaluate the impact of existing legislation of the value added tax law on their overall economic activities. The object of the analysis is the institution of the right to deduct input tax and the system of its two-stage reduction.

Úvod

Cílem příspěvku je analyzovat a zhodnotit dopady právní úpravy zákona o dani z přidané hodnoty na hospodaření příspěvkových organizací. Tento typ organizací se řadí do neziskového sektoru a slouží pro zajišťování funkcí státu, především v oblasti zdravotnictví, sociálních služeb, kultury a školství. Hlavním rysem těchto subjektů je, že nebyly zřízeny za účelem podnikání, avšak z pohledu daňové legislativy je na ně pohlíženo jako na daňové subjekty. Činnosti neziskových subjektů lze obecně rozčlenit do dvou skupin. Poslání příspěvkových organizací je definováno ve zřizovacím dokumentu, kde jsou vymezeny oblasti hlavní činnosti a dalších doplňkových činností.

Toto členění ovlivňuje tvorbu daňového základu pro výpočet *daně z příjmu*. Další členění činností neziskových subjektů vychází ze *zákona o dani z přidané hodnoty*, kdy je rozlišováno na činnosti ekonomické a činnosti do daňového režimu nespadaající.

Článek navazuje na provedený výzkum dopadu aplikace daně z přidané hodnoty v příspěvkových organizacích Statutárního města Karviné. Cílem výzkumu bylo prokázat přímý vliv výše krátícího koeficientu nároku na odpočet daně na vstupu na celkovou výši nákladů neziskové organizace.

1. Metodika, rešerše

Pro naplnění cíle příspěvku byla provedena rešerše dostupných literárních pramenů a legislativních norem. Metodou desk research byla zjištěna dostupná sekundární data pro zpracování. V článku jsou použity metody deskripce, analýzy a komparace.

Daň z přidané hodnoty

Systém daně z přidané hodnoty je v České republice uplatňován jednotnou legislativou, zákonem č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZDPH). Dle stávající právní úpravy je i na neziskové subjekty pohlíženo jako na osoby povinné k dani, pokud vykonávají ekonomické činnosti, přičemž osvobození od daně je vázáno pouze na vybrané druhy činností. [1].

Pro neziskové subjekty, plátce DPH, představuje daňová povinnost zvýšenou finanční i administrativní zátěž. Vzhledem k tomu, že neziskový sektor uskutečňuje své činnosti také *v režimu plnění osvobozených od daně bez nároku na odpočet daně*, není možno uplatnit nárok na odpočet daně na vstupu v plné výši jako u subjektů založených za účelem podnikání. Částečný nárok na odpočet daně na vstupu je způsoben aplikací dvoustupňového systému krácení nároku na odpočet daně – nárok na odpočet v poměrné výši a nárok na odpočet v krácené výši, který je stanoven krátícím koeficientem.

Nárok na odpočet daně na vstupu je upraven v § 72 - § 79 ZDPH. Plátce má nárok na odpočet daně v plné výši, použije-li přijaté zdanitelné plnění pouze pro účely, které zakládají nárok na odpočet daně. Tato plnění vymezuje zákon a platí obecně pro

všechny plátce. Neziskové subjekty, resp. příspěvkové organizace se ocitají v situacích, kdy však přijatá zdanitelná plnění používají jak pro účely, které zakládají nárok na odpočet daně, tak i pro jiné účely. V takových případech lze uplatnit nárok na odpočet daně pouze v částečné výši. Postup úpravy odpočtu a způsob výpočtu je stanoven zákonem. Dvoustupňový systém krácení odpočtu zahrnuje v první fázi výpočet nároku na odpočet v poměrné výši (§ 75 ZDPH) a následně stanovení nároku na odpočet v krácené výši koeficientem (§ 76 ZDPH). [7]

Nárok na odpočet v *poměrné výši* je možno použít pouze ve výši odpovídající objemu použití pro ekonomické činnosti. Zákon nestanovuje konkrétní postup pro uplatnění poměrného nároku, ten je prováděn během roku kvalifikovaným odhadem. V závěru roku je dle zákona prováděna revize dle poměru skutečných plnění.

Nárok na odpočet v *krácené výši* uplatňuje subjekt v případech, kdy uskutečňuje také plnění osvobozené od daně bez nároku na odpočet daně. Krácení daně je prováděno dle *krátícího koeficientu*, jehož výpočet je stanoven legislativní normou a lze jej vyjádřit takto:

$$K = \frac{\sum DAP \text{ ř.1+2} + (\sum DAP \text{ ř.20-26}) + \sum DAP \text{ ř.31}}{[\sum DAP \text{ ř.1+2} + (\sum DAP \text{ ř.20-26}) + \sum DAP \text{ ř.31}] + \sum DAP \text{ ř.50}} \quad (1)$$

- a) čítec představuje hodnotu součtu částek základů daně nebo hodnot plnění plátcem uskutečněných plnění s nárokem na odpočet daně uvedených v § 72, odst. 1 ZDPH, dle uvedených řádků daňového přiznání (DAP),
- b) jmenovatel činí celkový součet hodnoty v čitateli a součet hodnot plnění plátcem uskutečněných plnění osvobozených od daně bez nároku na odpočet daně.

Do součtu částek jsou započítávány také přijaté úplaty (tzn. nikoliv pouze výnosy, ale i přijaté zálohy), pokud z těchto přijatých úplat vznikla povinnost přiznat daň. Vypočtený koeficient se zaokrouhluje na celé procento nahoru. Neuznaný nárok daně na vstupu přechází zpět do nákladů organizace.

2. Dopady krátícího koeficientu na hospodaření příspěvkové organizace

Pro prokázání přímého vlivu krátícího koeficientu na náklady organizace byl proveden výzkum v oblasti hospodaření u vybraných příspěvkových organizací Statutárního města Karviná za období let 2009 – 2013. Jedná se o vzdělávací organizace, jejichž hlavním posláním dle zřizovacích listin je poskytování vzdělávání a školských služeb dle školského zákona. Dále mohou vykonávat také doplňkovou činnost, jejímž předmětem je využití volných kapacit ve školách a školních jídelnách (zajišťování stravování pro veřejnost, pronájem nebytových prostor a provozování kurzovní činnosti). [3]

Data pro zpracování výzkumu byla převzata z účetních výkazů a rozborů hospodaření jednotlivých příspěvkových organizací za období let 2009 – 2013. Použita byla rovněž data z ARIS Webu – databáze Ministerstva financí České republiky. [9]

Metodika zpracování dat – výpočet krátícího koeficientu

Vymezení vstupních dat pro výpočet krátícího koeficientu z pohledu konkrétních účtových položek příspěvkové organizace je uvedeno v TAB. 1.

TAB. 1: Vymezení vstupních dat pro výpočet krátícího koeficientu

Vymezení vstupních dat pro výpočet krátícího koeficientu	
Čítatel	Jmenovatel
hodnoty výnosů z doplňkové činnosti	hodnoty výnosů z doplňkové činnosti
	hodnoty výnosů z hlavní činnosti
	hodnoty výnosů ostatních

Zdroj: vlastní zpracování

Vstupní data pro výpočet krátícího koeficientu z pohledu daňového přiznání (DAP)

- řádek č. 1 + 2 DAP – dodání zboží nebo poskytnutí služby s místem plnění v tuzemsku v základní a snížené sazbě daně (čítatel výpočtu koeficientu),
- řádek č. 50 DAP – plnění osvobozená od daně bez nároku na odpočet daně (jmenovatel výpočtu koeficientu).

Obsahové vymezení řádku č. 50 DAP

- plnění, která s činnostmi v rámci uplatňování DPH souvisejí, jedná se převážně o pravidelné výnosy z doplňkové činnosti,

- nahodilé příjmy, které výpočet a následně výši koeficientu ovlivňují, avšak s činnostmi zahrnutými do DPH zcela nesouvisejí, mohou skokově ovlivnit výši koeficientu a následně náklady organizace v závěru roku.

Dle analýzy řádku 50 DAP a stanovené konstrukce výpočtu koeficientu (TAB. 1), byla navržena úprava výpočtu krátkého koeficientu

- koeficient (K) – pro výpočet byla do jmenovatele vzorce zahrnuta veškerá plnění dle stávající legislativy,
- navržená změna koeficientu (K1) – do výpočtu nebyly zahrnuty nahodilé příjmy.

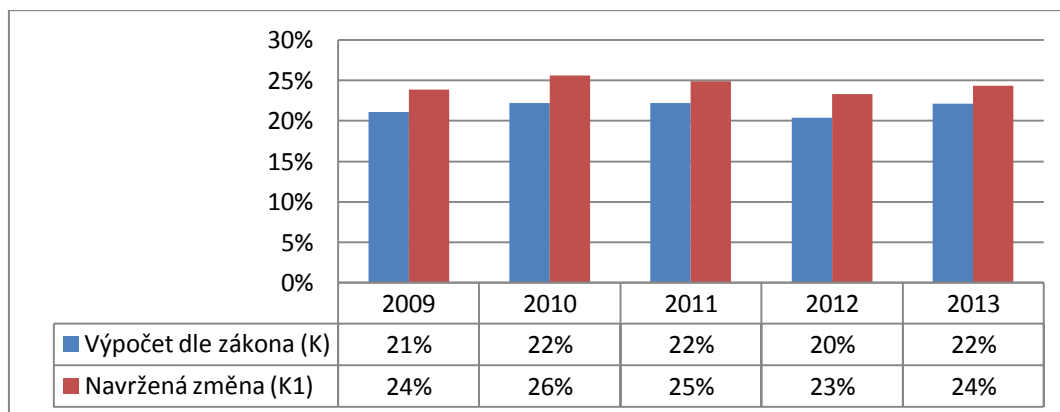
$$K1 = \frac{\sum DAP \text{ ř.1+2} + (\sum DAP \text{ ř.20-26}) + \sum DAP \text{ ř.31}}{[\sum DAP \text{ ř.1+2} + (\sum DAP \text{ ř.20-26}) + \sum DAP \text{ ř.31}] + [\sum DAP \text{ ř.50} - \sum NP^*]} \quad (2)$$

(* pozn.: NP = nahodilé příjmy)

Vymezení nahodilých příjmů – v případě příspěvkových organizací (vzdělávací zařízení) se jedná o platby žáků za služby spojené s výjezdy do škol v přírodě, lyžařské a ekologické kurzy, zahraniční studijní pobyty, exkurze a podobně. Tyto aktivity, kromě začlenění do vzdělávacího programu, zajišťují také zvyšování atraktivity školy s cílem zvyšování výkonů (počtu žáků – uživatelů služeb) a následně získání vyššího příspěvku a dotace na zajištění své činnosti a provozu. *Uvedené nahodilé příjmy však negativně ovlivňují výši nákladů organizace.*

Dle stanovené metodiky byla provedena analýza vývoje koeficientu (K) a navržené změny (K1), viz OBR. 1.

OBR. 1: Vývoj hodnoty koeficientu základních škol – neplátcí DPH (2009-2013)

Zdroj: účetní výkazy organizací, vlastní zpracování

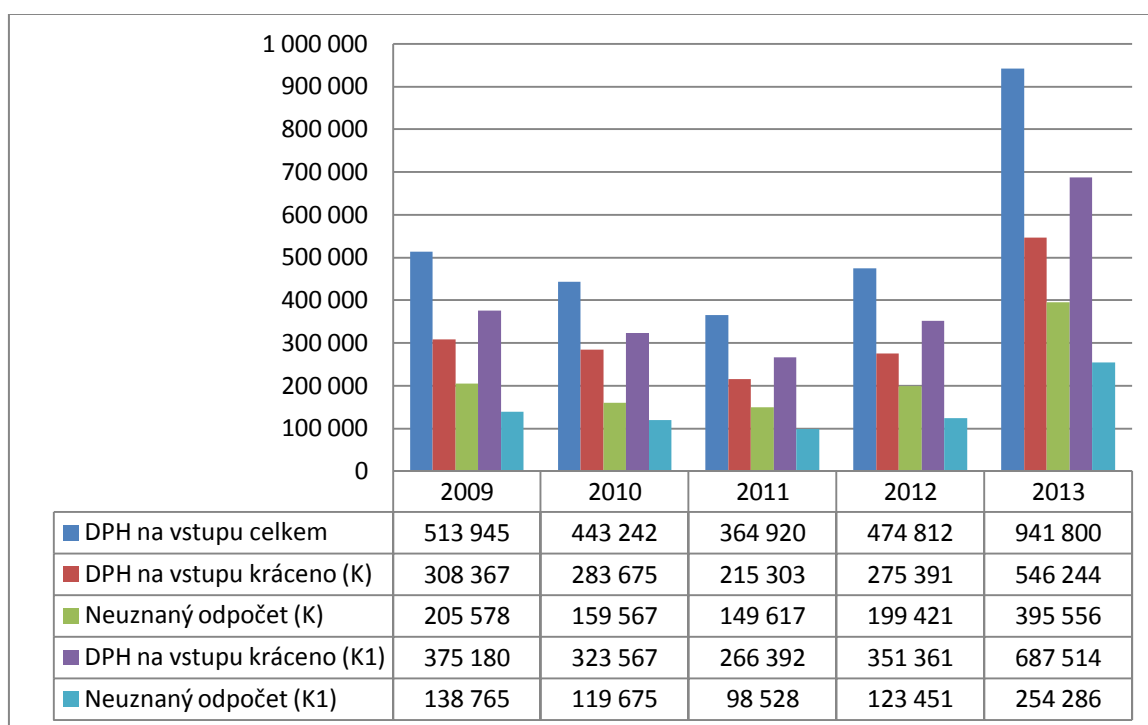
Metodika zpracování dat – výše nákladů neuznaného odpočtu na vstupu

Odpočet daně na vstupu je upraven v § 72 - § 79 ZDPH. Neuznaný nárok na odpočet vypočtený dle krátkého koeficientu je zpětně zahrnován do nákladů organizace.

Popis vstupních dat:

- výše daně na vstupu celkem – před provedením krácení koeficientem,
- výše daně na vstupu po přepočtu krátkým koeficientem (K),
- neuznaný odpočet – část daně přesunuta zpět do nákladů organizace,
- výše daně na vstupu po přepočtu navrženou změnou koeficientu (K1),
- neuznaný odpočet (K1) – část daně přesunuta zpět do nákladů organizace po přepočtení koeficientem (K1) po úpravě.

OBR. 2: Výše nákladů neuznaného odpočtu ZŠ – plátce DPH (2009-2013)

Zdroj: účetní výkazy organizace, evidence pro účely DPH, vlastní zpracování

Analýzou dat příspěvkové organizace (základní školy) – plátce DPH, bylo prokázáno snížení nákladů 375 tis. Kč za období 2009 – 2013. Použita byla metoda navrhované změny konstrukce výpočtu koeficientu. Výzkum dopadu aplikace DPH na náklady organizací bude v budoucnu pokračovat na širším vzorku dat - porovnání s jinými kraji.

3. Diskuse

Na základě předchozích analýz lze konstatovat, že navrhovaná změna konstrukce výpočtu krátícího koeficientu jednoznačně zmírňuje finanční dopad daně z přidané hodnoty na neziskové organizace. Do systému výpočtu krátícího koeficientu spadají i plnění, která s činnostmi v oblasti DPH zcela nesouvisejí. Tyto příjmy však negativně ovlivňují výši nákladů organizace.

Navrhovaná řešení:

- změna konstrukce krátícího koeficientu (K) dle předložené metodiky s úpravou zahrnovaných příjmů na řádku 50 DAP (K1),
- ostatní nahodilé příjmy nahradit získáním jednorázových účelových dotací či grantů – dotace nejsou předmětem daně a do výpočtu (resp. do řádku č. 50 DAP) nespádají.

Závěr

Neziskové organizace se vzhledem ke svým činnostem mohou ocitnout v režimu plátce daně z přidané hodnoty. Zákon vymezuje předmět daně a možnosti snížení daňové povinnosti nárokem na odpočet daně. V případě neziskových subjektů, kdy dochází ke zdanitelným plněním jak v rámci ekonomických činností, tak činností ostatních do daňového režimu nespádajících, je nutno provést korekci nároku na odpočet daně. Dle ZDPH je používán dvoustupňový systém krácení – odpočet v poměrné a krácené výši, kdy je používán tzv. krátící koeficient. Neuznaný nárok odpočtu daně na vstupu je převáděn zpět do nákladů organizace. Dle provedených analýz bylo zjištěno, že stávající konstrukce výpočtu koeficientu negativně ovlivňuje výši nákladů organizace. Použitím navrhovaných změn je možno docílit snížení daňového zatížení, resp. snížení nákladů organizace. Takto uspořené prostředky lze použít pro další rozvoj instituce.

Použitá literatura:

- [1] FITŘÍKOVÁ, D., MUSILOVÁ, L. *Průvodce DPH u neziskových subjektů: 2013/2014*. 2. aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2013. ISBN 978-80-7263-838-8.
- [2] KUBÁTOVÁ, K. *Daňová teorie: úvod do problematiky*. 2. aktualizované vydání. Praha: ASPI, 2009. ISBN 978-80-7357-423-9.
- [3] MADEROVÁ VOLTNEROVÁ, K., TÉGL, P. *Vztahy mezi zřizovatelem a příspěvkovou organizací*. 1. vydání. Olomouc: ANAG, 2009. ISBN 978-80-7263-546-7.
- [4] MERLÍČKOVÁ RŮŽIČKOVÁ, R. *Neziskové organizace: vznik-účetnictví-daně*. 12. aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2013. ISBN 978-80-7263-825-3.
- [5] REKTORÍK, J. A KOL. *Organizace neziskového sektoru: Základy ekonomiky, teorie a řízení*. III. Praha: EKOPRESS, s.r.o., 2010. ISBN 978-80-86929-54-5.
- [6] STUHLÍKOVÁ, H., KOMRSKOVÁ, S.. *Zdaňování neziskových organizací*. 8. aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, 2011. ISBN 978-80-7263-658-7.
- [7] Česko. Zákon č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty. In: Sbíрка zákonů ČR. 2004, částka 78. Dostupné z: www.mvcr.cz/sbirka
- [8] Česko. Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů. In: Sbíрка zákonů ČR. 1992, částka 117. Dostupné z: www.mvcr.cz/sbirka
- [9] MINISTERSTVO FINANCÍ ČR. ARES Web [online]. 2005 - 2014 [cit. 2014-10-21]. Dostupné z: <http://www.info.mfcr.cz/ares/>

**DAŇOVÉ ASPEKTY DVOCH SUSEDNÝCH STREDOEURÓPSKÝCH
ŠTÁTOV, S DÔRAZOM NA DAŇ Z PRÍJMU FYZICKÝCH OSÔB
TAX ASPECTS OF TWO NEIGHBORING CENTRAL EUROPEAN
COUNTRIES, WITH AN EMPHASIS ON THE PERSONAL INCOME TAX**

**Alžbeta Suhányiová, Ladislav Suhányi, Martina Mokrišová, Jarmila Horváthová
Prešovská univerzita v Prešove**

**alzbeta.suhanyiova@unipo.sk, ladislav.suhanyi@unipo.sk,
martina.mokrisova@unipo.sk, jarmila.horvathova@unipo.sk**

KLúčové slová:

daňové zaťaženie – daňová sústava – daň z príjmov fyzických osôb – daňová sadzba

Keywords:

tax burden – tax system – personal income tax – tax rate

Abstract:

Each country has its own tax system, which is the result of historical development. Tax systems have gradually changed; they were adapted to the specificities and requirements of each country. The aim of this paper is to examine the tax systems of two neighbouring countries, namely Slovakia and Hungary, and their position within the European Union. It includes the analysis of tax revenues in these countries; the tax burden analysis using the tax allowances indicator; the analysis of trends in tax rates, with an emphasis on the personal income tax, which represents an important part of direct taxes and which affects the whole income of relevant private persons.

Úvod

Dane sú významným ekonomickým, finančným, sociálnym a politickým nástrojom štátu. Každý štát využíva dane ako jeden z najvýznamnejších zdrojov príjmov verejných rozpočtov. V odbornej literatúre sa stretávame s rôznymi vymedzeniami pojmu daň. Podľa Širokého [6, 28] je daň povinná, zákonom dopredu stanovená čiastka, ktorou sa odčerpáva časť nominálneho dôchodku ekonomického subjektu. Dane patria do skupiny nepriamych ekonomických nástrojov riadenia, sú nástrojom prerozdelenia vytvoreného produktu a významnou mierou ovplyvňujú veľkosť disponibilných príjmov

jednotlivých subjektov [5, 12]. Aplikácia daní a ich využívanie je v každej ekonomike úlohou daňovej politiky. Predmetom daňovej politiky, ktorá je veľmi úzko spätá nielen s fiškálnou, ale aj s celou hospodárskou politikou štátu, je uplatňovanie daňových zásad a opatrení tak, aby dane slúžili na presadzovanie ekonomických, sociálnych a politických cieľov štátu. Prostredníctvom daní ovplyvňuje štát mnohé mikroekonomické aj makroekonomické veličiny, ako je nezamestnanosť, ekonomický rast krajiny, inflácia, zahraničné investície, spotreba obyvateľstva apod. [1, 20].

1. Metodika, rešerše

Článok obsahuje analýzu daňových sústav dvoch susediacich a historicky blízkych členských štátov EÚ nachádzajúcich sa v strednej Európe, a to Maďarska a Slovenska. V rámci komparatívnej analýzy sa porovnáva daňové zaťaženie vybraných dvoch štátov a ostatných členských štátov EÚ. Je vykonaná podrobná analýza vývoja sadzieb daní, s dôrazom na daň z príjmov fyzických osôb, ktorá tvorí významnú súčasť priamych daní a postihuje všetky príjmy fyzických osôb podliehajúcich zdaneniu touto daňou. Analýzy sú doplnené syntézami, ktoré umožňujú poznať javy a ich vzájomné vzťahy. Sekundárne dáta k porovnaniu základných rysov daňových sústav a vývoja daňových sadzieb daní z príjmov boli čerpané z odbornej literatúry, z voľne dostupných databáz EUROSTATU a daňových zákonov analyzovaných štátov.

2. Výsledky a diskusia

2.1 Komparatívna analýza daňového zaťaženia Maďarska a Slovenska, ich postavenie v rámci Európskej únie

Daňové zaťaženie vyjadruje rozsah, v akom daňový systém, resp. daň na základe uplatňovanej hospodárskej alebo daňovej politiky odčerpáva finančné zdroje z výnosu daňového subjektu [5, 23]. Na sledovanie daňového zaťaženia jednotlivých členských krajín EÚ využíva Štatistický úrad EÚ – EUROSTAT spravidla ukazovatele daňovej kvóty. Daňová kvóta v ponímaní tejto štúdie sa stanoví ako podiel celkových daňových príjmov (dane a povinné sociálne príspevky) a hrubého domáceho produktu.

TAB. 1: Celkové daňové príjmy (vrátane príspevkov na sociálne zabezpečenie) v % HDP (v rokoch 2003-2012)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Roz- diel 2003 a 2012	Pozí- cia 2012	Príjmy 2012 (mil.euro)
EÚ-28 vážený priemer	38,8	38,6	38,9	39,4	39,3	39,2	38,3	38,3	38,8	39,4	0,6		5 109 446
Rakúsko	43,4	43,0	42,1	41,5	41,7	42,7	42,4	42,1	42,2	43,1	-0,3	7	132 334
Belgicko	44,7	44,8	44,8	44,4	43,9	44,2	43,4	43,8	44,2	45,4	0,7	2	170 619
Bulharsko	31,0	32,5	31,3	30,7	33,3	32,3	29,0	27,5	27,3	27,9	-3,1	27	11 070
Chorvátsko	37,5	36,7	36,6	37,1	37,4	37,1	36,5	36,4	35,3	35,7	-1,8	13	15 684
Česko	35,4	35,9	35,7	35,3	35,9	34,4	33,4	33,6	34,6	35,0	-0,4	16	53 540
Cyprus	32,2	33,0	35,0	35,8	40,1	38,6	35,3	35,6	35,3	35,3	3,1	15	6 250
Dánsko	48,0	49,0	50,8	49,6	48,9	47,8	47,8	47,5	47,7	48,1	0,1	1	118 064
Estónsko	30,8	30,6	30,6	30,7	31,4	31,9	35,3	34,0	32,3	32,5	1,7	21	5 659
Fínsko	44,1	43,5	43,9	43,8	43,0	42,9	42,8	42,5	43,7	44,1	=	5	84 878
Francúzsko	43,1	43,3	43,8	44,1	43,4	43,2	42,1	42,5	43,7	45,0	1,9	3	913 542
Nemecko	39,1	38,3	38,3	38,6	38,7	38,9	39,4	38,4	38,5	39,1	=	10	1 042 990
Grécko	32,1	31,3	32,2	31,7	32,5	32,1	30,5	31,7	32,4	33,7	1,6	17	65 348
Maďarsko	38,0	37,7	37,4	37,3	40,4	40,3	40,1	38,1	37,3	39,2	1,2	9	38 008
Írsko	38,8	30,1	30,6	32,1	31,5	39,5	38,1	28,0	28,2	28,7	-10,1	23	47 037
Taliano	41,0	40,4	40,1	41,7	42,7	42,7	42,9	42,5	42,4	44,0	3,0	6	689 289
Lotyšsko	28,6	28,6	29,2	30,6	30,6	29,2	26,6	27,2	27,6	27,9	-0,7	26	6 216
Litva	28,8	28,9	29,1	30,0	30,2	30,7	30,4	28,5	27,4	27,2	-1,6	28	8 962
Luxemburg	38,1	37,3	37,6	35,9	35,6	37,5	39,8	38,1	38,2	39,3	1,2	8	16 846
Malta	30,4	31,3	32,9	33,0	33,9	33,0	33,4	32,2	33,0	33,6	3,2	18	2 304
Holandsko	37,4	37,5	37,6	39,0	38,7	39,2	38,2	38,9	38,6	39,0	1,6	11	233 808
Poľsko	32,2	31,5	32,8	33,8	34,8	34,3	31,8	31,8	32,3	32,5	0,3	20	123 933
Portugalsko	31,6	30,5	31,4	32,1	32,8	32,8	31,0	31,5	33,2	32,4	0,8	22	53 433
Rumunsko	27,7	27,2	27,8	28,5	29,0	28,0	26,9	26,8	28,4	28,3	0,6	25	37 297
Slovinsko	38,0	38,1	38,6	38,3	37,7	37,3	37,2	37,7	37,2	37,6	-0,4	12	13 276
Slovensko	32,9	31,5	31,3	29,3	29,3	29,1	28,7	28,1	28,6	28,3	-4,6	24	20 134
Španielsko	33,9	34,8	35,9	36,8	37,1	32,9	30,7	32,2	31,8	32,5	-1,4	19	334 796
Švédsko	47,8	48,0	48,9	48,3	47,3	46,4	46,5	45,4	44,4	44,2	-3,6	4	180 292
Veľká Británia	34,4	34,9	35,4	36,1	35,7	37,1	34,3	35,0	35,8	35,4	1,0	14	683 841

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov z [6], [8], [9]

Príjmy z daní a z odvodov sociálneho poistenia vyjadrené ako percentuálny podiel na HDP dosiahli v referenčnom roku 2003 v 28 členských štátoch EÚ 38,8 % a v roku 2012 39,4 %, čiže za sledované obdobie 2003-2012 priemerný podiel daní na HDP sa zvýšil o 0,6 %. Najvýraznejší pokles daňového zaťaženia bol na Slovensku -4,6 % hneď po Írsku s -10,1 %. Rovnaké zvýšenie daňového zaťaženia krajín EÚ môžeme vidieť aj v roku 2012 oproti roku 2011, kedy dosiahlo rovnakú úroveň ako v roku 2003, 38,8 %, teda medziročný nárast bol 0,6 %.

Daňové zaťaženie v rámci krajín EÚ sa v roku 2012 výrazne líšilo. K najnižším patrilo daňové zaťaženie (daňové a odvodové zaťaženie) v Litve 27,2 %, v Bulharsku a Lotyšsku zhodne 27,9 % a na Slovensku a v Rumunsku zhodne 28,3 %. Najvyššie zaťaženie bolo naopak v Dánku 48,1 %, v Belgicku 45,4 %, vo Francúzsku 45 %, či Švédsku 44,2 %. Pri hodnotení vyššie uvedených údajov v tabuľke môžeme povedať, že v roku 2012 medzi členskými štátmi EÚ Slovensko zaznamenalo tretí najvýraznejší pokles oproti roku 2011, keď výraznejšie klesalo daňové zaťaženie len v Portugalsku a vo Veľkej Británii. Zároveň malo Slovensko štvrté najnižšie daňové zaťaženie v rámci celej EÚ, spoločne s Rumunskom. V Maďarsku zaznamenali v roku 2012 zvýšenie oproti roku 2011 o 1,9 %. Bolo to v rámci EÚ najvýraznejšie zvýšenie. Po Maďarsku nasledovalo Taliansko so zvýšením daňového zaťaženia o 1,6 %, a viac ako 1 % - nezvýšenie daňového zaťaženia zaznamenali v ďalších 5-tich štátoch: v Taliansku zo 42,4 % na 44 %, Grécku z 32,4 % na 33,7 %, Francúzsku zo 43,7 % na 45 %, Belgicku zo 44,2 % na 45,4 %, a v Luxembursku sa zvýšilo daňové zaťaženie z 38,2 % na 39,3 %. Daňové zaťaženie v Maďarsku je v poradí 9. najvyššie medzi 28 členskými štátmi EÚ.

2.2 Komparatívna analýza daňových sústav Maďarska a Slovenska

Daňová sústava [3, 15] je sústava daní zakotvených v právnom poriadku štátu a vyberaných na úhradu štátnych a iných verejných potrieb. V jednotlivých štátoch má daňová sústava často rozdielnu podobu. K najdôležitejším faktorom podmieňujúcim podobu daňovej sústavy patrí veľkosť štátu, jeho politické usporiadanie a vnútorné administratívne členenie, forma vlády, miera zapojenia do systému medzinárodnej del'by práce a pod.

Maďarská daňová sústava rozlišuje veľa druhov daní, presný počet nie je vyčíslený, nakoľko jeden zákon stanovuje viac druhov daní. Členia sa na štátne (centrálne) a miestne. Medzi štátne dane patria priame dane, ako sú napríklad: daň z príjmov fyzických osôb, daň z príjmov právnických osôb, daň z dividend, zjednodušená podnikateľská daň, osobitná daň a daň z renty, daň z motorových vozidiel, ale aj príspevky na sociálne zabezpečenie. Štátne nepriame dane sú napr. daň z pridanej hodnoty, spotrebná daň, registračná daň, daň z energie. Miestnymi daňami sú napr.: daň zo stavieb, daň z pozemkov, dane z cestovného ruchu, dane za prevádzkovanie živnosti.

Pre maďarskú daňovú sústavu je charakteristická silná koncentrácia tzv. hlavných daní. Štyri hlavné dane (daň z príjmov fyzických osôb, daň z príjmov právnických osôb, daň z pridanej hodnoty, spotrebné dane) dávajú viac než dve tretiny príjmu celkových príjmov centrálného rozpočtu.

TAB. 2: Dane v Maďarsku v rokoch 2003-2012

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Podiel jednotlivých druhov daní na celkových daňových príjmoch (v %)										
Priame dane	25,3	24,1	24,3	25,3	25,7	26,3	24,9	22,6	18,7	19,2
Nepriame dane	41,5	43,3	42,2	41,0	40,2	39,7	42,1	45,5	45,8	47,1
Sociálne zabezpečenie	33,2	32,6	33,5	33,6	34,1	34,0	32,9	31,9	35,5	33,8
Štruktúra daňových príjmov podľa vládnej úrovne (% na celkových daňových príjmoch)										
Centrálna vláda	58,1	57,6	57,0	57,0	56,7	61,4	61,9	62,4	58,6	60,2
Miestne samosprávy	11,4	12,0	11,6	11,7	11,1	6,4	6,7	6,5	6,5	6,3
Fondy sociálneho zabezpečenia	30,5	29,9	30,6	30,6	31,3	31,3	30,7	30,5	34,2	33,0
EÚ inštitúcie*	n.a.	0,5	0,8	0,8	0,9	0,9	0,7	0,7	0,7	0,6

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov z [8] a [9]

* Poznámka: Odvod časti národného výnosu DPH podľa stanovenej metodiky do spoločného rozpočtu EÚ na krytie ročných prostriedkov na platby a záväzky.

Legislatívne vymedzuje *daňovú sústavu Slovenska* zákon o dani z príjmov, zákon o dani z pridanej hodnoty, šesť zákonov o spotrebných daniach a zákon o miestnych daniach a miestnych poplatkoch za komunálne odpady a drobné stavebné odpady.

TAB. 3: Dane na Slovensku v rokoch 2003-2012

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Podiel jednotlivých druhov daní na celkových daňových príjmoch (v %)										
Priame dane	21,7	19,4	19,2	20,7	21,0	22,3	19,2	19,1	19,2	19,7
Nepriame dane	36,4	39,0	40,4	39,2	39,0	37,0	37,2	37,2	37,9	36,1
Sociálne zabezpečenie	42,0	41,6	40,4	40,1	39,9	40,7	43,6	43,7	42,9	44,2
Štruktúra daňových príjmov podľa vládnej úrovne (% na celkových daňových príjmoch)										
Centrálna vláda	54,8	54,3	49,3	48,7	49,0	47,7	44,7	46,4	46,3	45,0
Miestne samosprávy	4,0	4,3	10,7	10,8	10,3	11,1	11,5	9,7	10,4	10,5
Fondy sociálneho zabezpečenia	41,1	40,9	39,1	39,5	39,4	40,0	42,8	42,9	42,2	43,5
EÚ inštitúcie*	n.a.	0,5	0,9	1,0	1,3	1,2	1,0	1,1	1,1	1,1

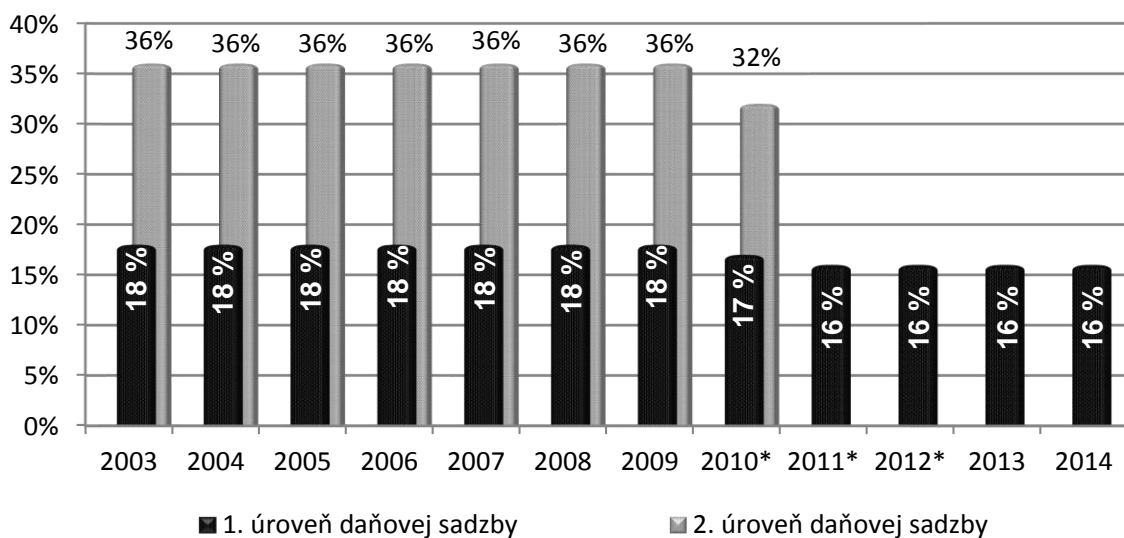
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov z [8] a [9]

Medzi dôležité odvody daňového charakteru patrí aj poistné sociálnej poisťovni a zdravotnej poisťovni. Priamymi daňami vyberanými štátom sú daň z príjmov fyzických osôb a daň z príjmov právnických osôb. Nepriamymi daňami vyberanými štátom sú daň z pridanej hodnoty a šesť druhov spotrebných daní. Priamymi daňami vyberanými samosprávou sú napríklad daň z nehnuteľností, daň z motorových vozidiel, daň za nevýherné hracie prístroje, daň za psa, daň za užívanie verejného priestranstva atď.

2.3 Analýza dane z príjmov fyzických osôb v Maďarsku a na Slovensku

Daň z príjmov fyzických osôb je univerzálna daň, postihuje všetky príjmy fyzických osôb podliehajúcich zdaneniu touto daňou. Do roku 2010 bola daň z príjmov fyzických osôb v *Maďarsku* progresívna, existovala jedna 18 %-ná a jedna 36 %-ná sadzba. Pred stanovením daňovej povinnosti sa od základu dane odpočítala takzvaná „nezdaniteľná časť základu dane“ približne vo výške minimálnej mzdy. Od roku 2010 sa znížila sadzba dane na 17 % resp. 32 %, ale k základu dane sa pripočítalo 27 % poistné na sociálne zabezpečenie (superhrubý základ dane). V roku 2011 bolo progresívne zdaňovanie príjmov fyzických osôb v *Maďarsku* nahradené systémom rovnej sadzby dane 16 %, avšak daň sa naďalej vypočítavala z takzvaného superhrubého základu dane a teda skutočné daňové zaťaženie bolo reálne na úrovni 20 %. Od roku 2012 sa zrušila nezdaniteľná časť základu dane, ale je možné si uplatniť rôzne odpočty od základu dane, napríklad na rodinu s jedným alebo dvoma deťmi, na zdravotne postihnutú osobu atď. Stanovenie základu dane superhrubým spôsobom sa počítalo len nad určitú výšku príjmov. Výpočet z takzvaného superhrubého základu dane bol v roku 2013 definitívne vypustený zo systému [12].

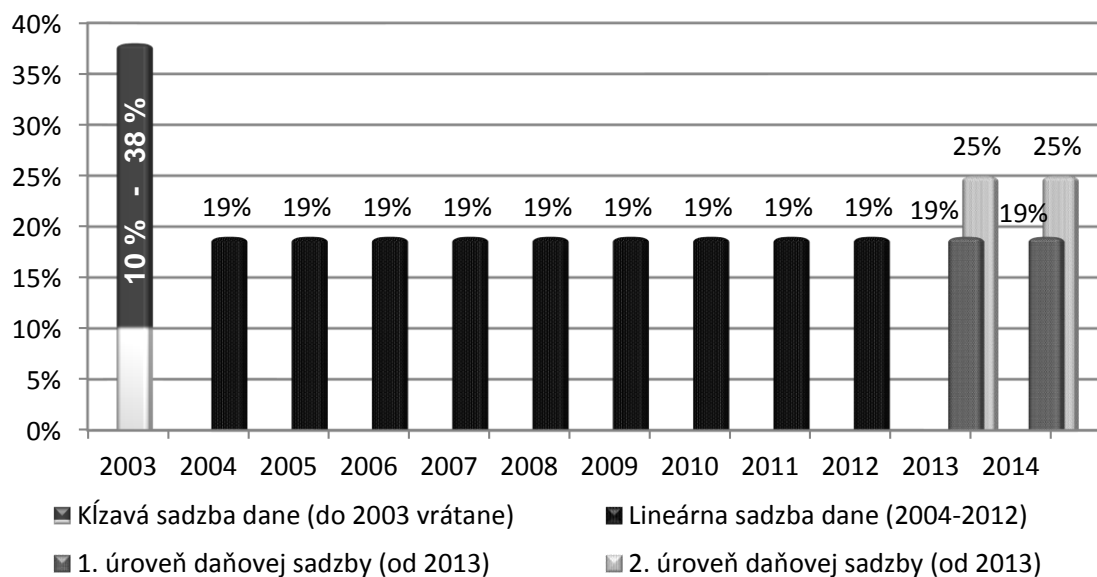
OBR. 1: Vývoj sadzby dane z príjmov fyzických osôb v Maďarsku

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe [12]

Základ dane fyzických osôb *na Slovensku* bol do roku 2004 zdaňovaný progresívne kľzavou sadzbou dane, ktorá sa pohybovala v rozpätí od 10 % do 38 %. Reforma slovenského daňového systému v roku 2004 bola zásadnou reformou, ktorá bola spustená v roku vstupu Slovenskej republiky do Európskej únie. Od roku 2004 sa uplatňovala lineárna sadzba dane pri zdaňovaní príjmov fyzických osôb vo výške 19 %. Od roku 2013 bola rovná daň z príjmu zrušená a v súčasnosti je sadzba dane z príjmov u fyzických osôb 19 % z tej časti základu dane, ktorá nepresiahne 176,8-násobok sumy platného životného minima a z tej časti základu dane, ktorá presiahne 176,8-násobok platného životného minima je 25 %. Základ dane upravuje fyzická osoba o nezdaniteľnú časť základu dane, teda o položku, ktorá môže znížiť základ na vymeranie samotnej dane. Táto suma je stanovená ako 19,2-násobok sumy životného minima na rok. V rokoch 2009 a 2010 v rámci opatrení vlády na zmiernenie dosahov globálnej krízy došlo k znižovaniu daňového zaťaženia prostredníctvom zvyšujúcej sa nezdaniteľnej časti základu dane, ktorá sa zmenila na 22,5-násobok životného minima. Od roku 2011 došlo v tejto oblasti k návratu do stavu, ktorý platil pred rokom 2009. Na rok 2014 nezdaniteľná časť základu dane na daňovníka činí 3 803 eura [10] [11].

OBR. 2: Vývoj sadzby dane z príjmov fyzických osôb na Slovensku

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe [10] [11].

Celkový výber daní z príjmov v oboch krajinách (daň z príjmov fyzických aj právnických osôb) v porovnaní s Európskou úniou je znázornený v Tab. 4.

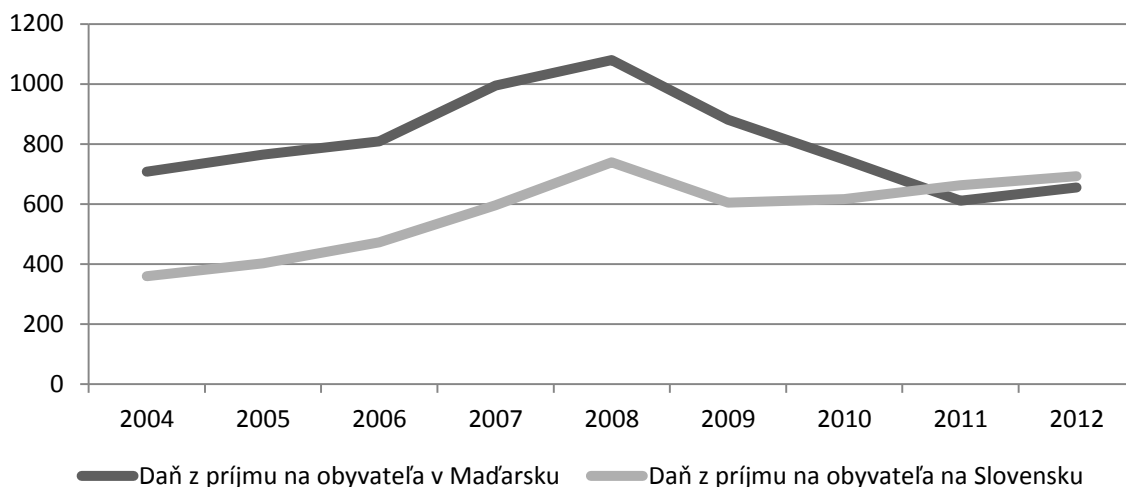
TAB. 4: Daň z príjmov (v miliónoch eur)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
EÚ - 28	1 238 787,5	1 329 101,9	1 473 946,4	1 586 134,2	1 564 354,9	1 366 456,4	1 415 054,4	1 484 416,9	1 553 704,6
Maďarsko	7 157,8	7 721,6	8 150,9	10 014,1	10 848,4	8 833,7	7 493,5	6 107,2	6 502,8
Slovensko	1 933,2	2 164,6	2 539,2	3 203,7	3 975,8	3 257,0	3 325,0	3 571,7	3 744,0

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov z [7]

Môžeme vidieť, že v porovnaní so Slovenskom vybralo Maďarsko na daniach z príjmov viac, avšak musíme vziať do úvahy, že Maďarsko má oproti Slovensku približne dvojnásobný počet obyvateľov. Z toho dôvodu má oveľa vyššiu vypovedaciu hodnotu porovnanie vybranej sumy daní z príjmu na jedného obyvateľa (Obr.3). Tu môžeme vidieť, že v posledných rokoch je zaťaženie daňou z príjmu na obyvateľa vyššie na Slovensku, a to napriek skutočnosti, že Maďarsko vybralo v absolútnom vyjadrení na daniach z príjmov celkovo vyššiu sumu.

OBR. 3: Daň z príjmov na obyvateľa (v €)

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov z [7]

Záver

Špecifiká a odlišnosti vo vývoji každej krajiny sa premietli aj do väčších či menších rozdielov v ich daňových systémoch. Je to prirodzené, pretože každý štát je postavený na mnohokrát rozdielnych spoločenských, ekonomických, sociálnych či politických princípoch, každá spoločnosť uznáva rozličné hodnoty a tradície a vývoj daní, daňových systémov je týmito faktormi nevyhnutne podmienený. Daňové zaťaženie krajín EÚ, ale aj výška a počet daňových sadzieb poukazujú na výrazné rozdiely. Možno skonštatovať, že daňové zaťaženie v Slovenskej republike a v Maďarsku sú pod priemerom Európskej únie. Daňové príjmy Maďarska v prípade dane z príjmov počítané na 1 obyvateľa boli výrazne vyššie v porovnaní so Slovenskom, avšak od roku 2011 sú približne na rovnakej úrovni.

Pod'akovanie:

Príspevok bol napísaný s podporou Vedeckej grantovej agentúry MŠ SR a SAV v rámci riešenia vedecko-výskumného projektu VEGA č. 1/0596/14.

Použitá literatúra:

- [1] KOREČKO, J., SUHÁNYIOVÁ, A. *Daňový systém Slovenskej republiky a jeho postavenie v rámci Európskej únie*. Prešov: Bookman. 2012. ISBN 978-80-89568-52-9.
- [2] NERUDOVA, D. *Harmonizace daňových systémů zemí Evropské unie*. Praha: Wolters Kluwer. 2011. ISBN 978-80-7357-695-0.
- [3] PAULIČKOVÁ, A. *Malý slovník daňového práva*. Bratislava: Eurounion, s.r.o. 2006. ISBN 80-88984-91-2.
- [4] ROGERS, J., PHILIPPE, C. *The Tax Burden of Typical Workers in the EU 28*, 2014 Edition. [online]. Brussels: New Direction; The Foundation for European Reform. ISBN 978-87555-078-1. [17.07.2014] Dostupné z: <http://newdirectionfoundation.org/documents/public/attachments/New%20Direction%20-%202014%20Tax%20Burden%20of%20Typical%20Workers%20in%20the%20EU.pdf>
- [5] SCHULTZOVÁ, A.a kol. *Daňovníctvo*. Bratislava: Iura Edition. 2011. ISBN 978-80-8078-407-2.
- [6] ŠIROKÝ, J. *Dane v evropské unii*. Praha: Linde. 2012. ISBN 978-80-7201-881-9.
- [7] Štatistický úrad Európskej únie – Eurostat. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat>
- [8] Taxation trends in the European Union 2010. [online]. Brussels: European Commission. ISBN 978-92-79-15801-8. [15.07.2014], Dostupné z: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2010/2010_full_text_en.pdf
- [9] Taxation trends in the European Union 2014. [online]. Brussels: European Commission. ISBN 978-92-79-35672-8. [15.07.2014], Dostupné z: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2014/report.pdf
- [10] Zákon č. 286/1992 Zb. o dani z príjmov, a následné novelizácie - SK
- [11] Zákon č. 595/2003 Zb. o dani z príjmov, a následné novelizácie - SK
- [12] Zákon č. CXVII z roku 1995 o dani z príjmov fyzických osôb, a následné novelizácie - HU

VLIV ŘÍZENÍ KVALITY NA VÝKONNOST PODNIKU

THE INFLUENCE OF QUALITY MANAGEMENT TO THE BUSINESS PERFORMANCE

Petr Suchánek

Vysoká škola obchodní a hotelová
suchycz@yahoo.com

Klíčová slova:

kvalita – výkonnost – řízení kvality

Keywords:

quality – performance – quality management

Abstract:

Subject of this paper is to analyze the impact of quality management on performance of enterprises in the area of tourism and other industries mainly in the manufacturing industry in the Czech Republic. The aim of this article is to find factors in enterprises quality management that affect their performance, without differentiation of industry. The research was conducted through a questionnaire, which was evaluated by means of cross comparison including relevant tests of reliability. The outcome of this paper is a set of factors of quality management, which affect the business performance.

Úvod

Předmětem článku je analýza vlivu řízení kvality na výkonnost podniků z oblasti cestovního ruchu a dalších odvětví především z oblasti zpracovatelského průmyslu v ČR. Cílem článku je nalezení faktorů v rámci řízení kvality podniků, které ovlivňují jejich výkonnost, a to bez rozdílu odvětví. Přes nespornou rozdílnost produktů podniků cestovního ruchu i zpracovatelského průmyslu považujeme za zajímavé hledat shodné rysy řízení kvality, které by byly pro podniky univerzální.

Nalezení faktorů, které mají z hlediska řízení kvality vliv na výkonnost podniku, umožní managementu lépe zacílit použité nástroje řízení v podniku, zvýšit kvalitu svých produktů i fungování svého podniku a v neposlední řadě zvýší výkonnost podniku.

Charakteristiky kvality podniků byly zjišťovány od respondentů - zaměstnanců managementu zkoumaných podniků. Díky tomu nejsou tyto charakteristiky zcela objektivní (což platí i pro výkonnost), což může mít vliv na výsledky výzkumu. Na tento výzkum by tak bylo vhodné navázat výzkumem zákazníků a zaměstnanců zkoumaných podniků tak, aby bylo možné subjektivitu respondentů eliminovat.

1. Metodika, řešerše

Základní metodou výzkumu bylo dotazníkové šetření, kterým byly zjištěny základní faktory a parametry systému řízení kvality podniku. Stěžejní částí dotazníku byla část zaměřená na charakteristiky řízení kvality. Tato část obsahovala celkem 15 uzavřených otázek. Z toho bylo 13 ve formě sedmibodové škály a 2 v binární formě (ano/ne).

Samotná analýza odpovědí se opírá o tradiční statistické metody univariační analýzy. Analýza sestává z tabulek křížových srovnání sledovaných charakteristik systému řízení kvality vztažených k výkonnosti. V rámci statistického vyhodnocení výsledků bylo důležité zkoumat obecnost nalezených kauzalit. Proto byla testována statistická významnost zjištěných výsledků (rozdílů). V článku jsou přitom uvedeny pouze výsledky statisticky významné a to na hladině významnosti $\alpha = 90\%$, pokud není v textu uvedeno jinak. Statistická významnost byla měřena chí-kvadrátem [3].

Zkoumaný vzorek obsahoval 162 podniků. Z toho bylo 46,9% podniků z odvětví cestovního ruchu a 53,1% podniků z ostatních odvětví (převládal zpracovatelský průmysl). Sběr dat probíhal od listopadu 2013 do ledna 2014. Ke sběru dat byli využiti studenti VŠOH a ESF MU. V tomto směru článek navazuje na jiný výstup autora, týkající se stejného výzkumu [4].

2. Výsledky

Nejprve byla vyhodnocena výkonnost zkoumaného vzorku podniků na sedmibodové škále, kde podniky vyjadřovali míru ziskovosti (za poslední tři roky) od vysoké ztráty (hodnota 1) po vysoký zisk (hodnota 7). Tak vzniklo sedm skupin podniků s různou mírou ziskovosti. Subjektivní hodnocení ziskovosti, které stanovil respondent zkoumaného podniku, nebylo nijak verifikováno na účetních datech. Celkem byla

výkonnost hodnocena jako mírně nadprůměrná a v rámci zkoumaných vztahů se pohybovala v hodnotách 4 a 5 (tzn. cca 33%, resp. 30% podniků ve vzorku).

Následně byly zkoumané charakteristiky kvality fungování podniku (včetně kvality produktu) dávány do vztahu právě se stanovenou výkonností, aby bylo možno určit faktory, které mají na tuto výkonnost v podniku vliv. Prvním faktorem, ovlivňujícím výkonnost, je význam, který inovaci produktů podnik přisuzuje (na hladině významnosti $\alpha = 98\%$). Otázka byla konstruována jako škálová od hodnoty 1 (inovace je pro podnik existenční nutnost) do hodnoty 7 (produkt není potřebné téměř vůbec inovovat). Z výsledků plyne, že významu inovací podniky přisuzují nižší váhu (1 – 28% podniků, 3 – 20% podniků, 4 – 15% podniků).

Druhým faktorem, který ovlivňuje výkonnost, je četnost inovací (na hladině významnosti $\alpha = 99\%$). Otázka byla konstruována v rámci pětibodové škály od hodnoty 1 (inovace se provádí několikrát do měsíce) do hodnoty 5 (inovace se provádí méně než jednou za pět let). Navíc 8 podniků uvedlo, že inovace není potřebná (5% ze zkoumaného vzorku). Četnost inovací zkoumaných podniků je spíše vyšší (několikrát do roka inovuje 38% podniků, méně než jednou za rok pak 26% podniků).

Třetím faktorem, jenž ovlivňuje výkonnost, je podíl interních zdrojů podniku na inovacích. Otázka byla konstruována jako škálová v rámci sedmibodové škály od hodnoty 1 (žádný podíl interních zdrojů) do hodnoty 7 (100% podíl interních zdrojů). Z výsledků plyne, že nadpoloviční podíl interních zdrojů (tzn. hodnoty 4 – 7) uvedlo (vcelku rovnoměrně) 88% podniků (hodnotu 4 i 7 uvedlo shodně 16% podniků).

Čtvrtým faktorem, ovlivňujícím výkonnost, je míra formalizace řízení kvality (na hladině významnosti $\alpha = 99\%$). Otázka byla konstruována jako škálová od hodnoty 1 (žádná formalizace) do hodnoty 7 (vše je upraveno formálně). Z výsledků plyne, že mírně podprůměrná míra formalizace (3 a 4 – shodně 17% podniků, 5 – 19% podniků) vede k mírně nadprůměrné výkonnosti.

Pátým faktorem, který ovlivňuje výkonnost, je norma ISO řady 9001 (ev. 9004) (na hladině významnosti $\alpha = 95\%$). Otázka byla konstruována jako binární, tzn. buď ano (podnik má normu zavedenu) nebo ne (podnik nemá normu zavedenu). Normu má přitom zavedenu 38% podniků zkoumaného vzorku. Z výsledků plyne, že zavedení norem ISO vede k o něco vyšší výkonnosti než jejich nezavedení, nicméně výsledky jsou velmi těsné. Nejčastější hodnota výkonnosti uváděná podniky, které mají normu implementovanou je 5, u podniků, které ji implementovanou nemají, je to hodnota 4.

Šestáým faktorem, jenž ovlivňuje výkonnost, je skutečná podoba implementace zavedeného systému řízení kvality (na hladině významnosti $\alpha = 98\%$). Otázka se týkala podniků, které mají zavedený nějaký systém kvality, což bylo 128 podniků (79% ze zkoumaného vzorku). Otázka byla konstruována jako škálová od hodnoty 1 (systém existuje pouze „na papíře“) do hodnoty 7 (systém se v praxi zcela využívá). Z výsledků plyne, že z podniků, který mají zaveden nějaký systém řízení kvality, je tento systém zaveden tak, aby spíše fungoval (5 – 20% podniků, 6 – 16% podniků).

Sedmým faktorem, ovlivňujícím výkonnost podniku je existence samostatného útvaru, pozice, případně pověřeného pracovníka zaměřeného na řízení kvality (na hladině významnosti $\alpha = 95\%$). Otázka byla konstruována jako binární, tzn. buď ano (samostatný útvar, pozice nebo pracovník v podniku existuje) nebo ne (samostatný útvar, pozice nebo pracovník v podniku neexistuje). Kladně přitom odpovědělo 46% podniků zkoumaného vzorku. Přestože jsou výsledky statisticky významné, nejsou rozdíly mezi oběma skupinami podniků velké, resp. nelze najít výrazný rozdíl ve výkonnosti podniků, které mají nebo nemají příslušný samostatný útvar nebo pozici.

Osmým faktorem, který ovlivňuje výkonnost podniku, je míra interní integrace a koordinace v podniku (na hladině významnosti $\alpha = 97\%$). Otázka byla konstruována jako škálová od hodnoty 1 (téměř žádná míra integrace) do hodnoty 7 (téměř 100% míra integrace). Bylo také zjišťováno, zda interní integraci a koordinaci má na starosti pouze jeden pracovník, což uvedli dva zkoumané podniky. U této otázky byl rozptýl výsledků vyšší, a to v hodnotách 3 – 6 (3, 4, 6 – shodně 15% podniků, 5 – 20% podniků), tzn. že míru interní integrace a koordinace lze považovat za mírně nadprůměrnou.

Devátým faktorem, ovlivňujícím výkonnost podniku, je míra přímosti vztahu podniku s koncovými zákazníky (na hladině významnosti $\alpha = 99\%$). Otázka byla konstruována jako škálová v rámci sedmibodové škály od hodnoty 1 (vztah téměř žádný, se zákazníky nemáme žádný kontakt) do hodnoty 7 (známe všechny své zákazníky a máme s nimi přímý kontakt). Z výsledků plyne, že míra přímosti vztahu podniku s koncovými zákazníky je výrazně nadprůměrná v hodnotách 5 – 7, v rámci kterých podíl podniků postupně roste (od 5 – 20% podniků, po 7 – 32% podniků).

3. Diskuse

Z výsledků plyne, že s relativně nízkou mírou inovací lze dosáhnout průměrné výkonnosti podniku (ve střednědobém horizontu). Lze tvrdit, že alespoň s průměrnou mírou inovací lze dosáhnout relativně vysoké výkonnosti podniku. Míra inovací však sama o sobě k vysoké výkonnosti nestačí, je nutné, aby provedená inovace byla pozitivně přijata na trhu. Zároveň bylo zjištěno, že čtenějšími inovacemi lze dosáhnout průměrné výkonnosti podniku. Lze tedy tvrdit, že čtenějšími inovacemi lze dosáhnout vyšší míry výkonnosti. Lze vyvodit, že pro podnik bude (s ohledem na vyšší míru výkonnosti) zajímavější provádět častější inovace, které budou produkt měnit málo, než provádět větší inovace (větší změny produktu) v delších časových intervalech. Lze se domnívat, že častější a drobnější změny produktu jsou (s ohledem na výkonnost) důležitější pro podniky a odvětví, které podléhají rychlejším změnám okolí (trhu).

V případě interních zdrojů je jejich vyšší podíl schopen zajistit pouze průměrnou, event. lehce nadprůměrnou úroveň výkonnosti. Zdá se tedy, že pro inovace podniku jsou důležité i další, externí zdroje, resp. že ani maximální zapojení interních zdrojů nevede samo o sobě k vysoké výkonnosti podniku. Zdá se tedy, že pro vysokou výkonnost podniku je (maximální) zapojení interních zdrojů sice nutné, ale nikoliv postačující. Z výsledků plyne, že pro podniky má (z hlediska výkonnosti) smysl zavést normu ISO 9001 nebo 9004, neboť tato norma zvyšuje výkonnost podniku. Na druhou stranu je však nutné dodat, že zvýšení výkonnosti oproti podnikům, které tuto normu zavedenou nemají je malé (jeden stupeň na hodnotící škále). Potvrzuje se tak, že ISO normy mají na výkonnost pozitivní vliv, nicméně tento vliv by neměl být přeceňován.

V případě míry formalizace je zřejmé pouze to, že mírně nadprůměrná míra formalizace vede k mírně nadprůměrné míře výkonnosti. Je otázkou, zda spíše nižší nebo naopak vyšší míra formalizace povede k růstu výkonnosti podniku. Domnívám se, že bude nutné vzít v potaz počet zaměstnanců a organizační strukturu podniku. Podnik s malým počtem zaměstnanců a jednoduchou organizační strukturou, který bude mít nízkou míru formalizace, je schopen dosáhnout vysoké výkonnosti, naopak stejný podnik s vysokou mírou formalizace bude mít zřejmě výkonnost nízkou (nižší). U podniku s velkým počtem zaměstnanců a složitou organizační strukturou pak lze očekávat opačný efekt.

Také skutečná podoba implementace systému řízení kvality má vliv na výkonnost. Lze vyvodit, že zvýšení míry implementace systému řízení kvality do podniku, tzn. jeho větší praktičtější využívání při každodenním chodu podniku, by mohlo a mělo vést ke zvýšení výkonnosti podniku. Zdá se přitom, že maximální výkonnosti podniku lze dosáhnout pouze maximální implementací systému řízení kvality. Z výsledků plyne, že existence samostatného útvaru, pozice nebo pověřeného pracovníka zaměřeného na řízení kvality nemá výrazný vliv na střednědobou výkonnost podniku. Zdá se tedy, že není nutné, aby takový útvar či pozice v podniku existovala, ale aby byl zavedený systém řízení kvality funkční, tzn., aby bylo zajištěno řízení kvality v podniku.

Zdá se, že mírně nadprůměrná míra interní integrace a koordinace vede k mírně nadprůměrné výkonnosti podniku. Z toho lze vyvodit, že vysoké výkonnosti podniku by mělo jít dosáhnout vysokou mírou interní integrace a koordinace podnikových činností. Zdá se, že ani vysoká míra přímosti vztahu podniku s koncovým zákazníkem není zárukou vysoké střednědobé výkonnosti podniku. Na druhou stranu vzniká otázka, zda nízká míra tohoto vztahu povede k nižší výkonnosti podniku. Při pohledu na výsledky, kdy průměrná výkonnost převažovala u podniků napříč míře přímosti vztahu s koncovým zákazníkem, se zdá, že vliv tohoto faktoru na výkonnost bude spíše nižší.

Závěr

Výzkum odhalil devět faktorů, které mají vliv na výkonnost podniku. Konkrétně se jedná o význam a četnost inovací, podíl interních zdrojů podniku na inovacích, ISO normy, skutečnou podobu implementace systému řízení kvality, míru interní integrace

a koordinace, přímost vztahu podniku s koncovým zákazníkem, míru formalizace a samostatný útvar, pozici nebo pověřeného pracovníka zaměřeného na řízení kvality.

Při bližším zkoumání jednotlivých faktorů se ukázalo, že samostatný útvar, pozice nebo pověřený pracovník zaměřený na řízení kvality nemá sám o sobě žádný významný vliv na výkonnost, spíše je nutné zajistit plnění jednotlivých úkolů v rámci zvoleného systému řízení kvality (v souladu s maximální implementací systému řízení kvality do praktického chodu podniku). Také míru formalizace je vhodné posuzovat v kontextu velikosti a složitosti podniku, neboť i tyto faktory mají zřejmě vliv na výkonnost podniku. To však bude nutné ověřit dalším výzkumem.

Zdá se, že pro podniky je z hlediska řízení kvality stěžejní řízení inovací, při maximálním zapojení (nejen) interních zdrojů - minimálně formou vysoké míry integrace a koordinace, a způsob implementace řízení kvality do podniku (včetně zajištění jeho funkčnosti). Je přitom otázkou dalšího výzkumu potvrdit vliv přímosti vztahu se zákazníky na výkonnost podniku, což lze očekávat především u podniků cestovního ruchu. V rámci dalšího výzkumu bude také vhodné doplnit subjektivní hodnocení výkonnosti podniků nějakým objektivním kritériem, např. poměrovým ukazatelem ROA, který používá také Mikuš [2] nebo Lukášková, Málek a Hoza [1].

Použitá literatura:

- [1] LUKÁŠKOVÁ E., MÁLEK Z., HOZA I. Aplikace vybraných logistických a marketingových metod pro zvýšení ekonomické efektivity a konkurenceschopnosti v oblasti hotelnictví. In *Konkurenceschopnost v cestovním ruchu, gastronomii a hotelnictví*. Brno: Vysoká škola obchodní a hotelová, 2012. s. 163 – 171. ISBN 978-80-87300-18-3.
- [2] MIKUŠ, P. Position of the agricultural and production coops in the CR – selected indicators. In *Aktuálne problémy podnikovej sféry 2013*. Bratislava: Ekonomická univerzita Bratislava, 2013. s. 394-399, 6 s. ISBN 978-80-225-3636-3.
- [3] SUCHÁNEK, P., ŠPALEK, J., SEDLÁČEK, M. Competitiveness factors in post-transformation period: The Case of Czech Enterprises. In *Proceedings - International Conference on Applied Business & Economics*. 1. vyd. 2010. A Coruna, Spain: International Strategic Management Association. s. 140, ISSN 1108-2976.
- [4] SUCHÁNEK, P., ŠPERKOVÁ, R. Kvalita v podnicích cestovního ruchu ve srovnání s ostatními odvětvími v ČR. In: *Nové trendy v gastronomii, hotelnictví a cestovním ruchu*. Brno: Vysoká škola obchodní a hotelová, 2014. s. 91 – 96. ISBN 978-80-87300-55-8.

ANALÝZA A POTENCIÁL VÝVOJE ELEKTRONICKÉHO OBCHODOVÁNÍ THE ANALYSIS AND POTENTIAL DEVELOPMENT OF E-COMMERCE

Veronika Svatošová

Mendelova univerzita v Brně

veronika.svatosova@mendelu.cz

Klíčová slova:

elektronické obchodování – SWOT analýza – Porterova analýza – PEST analýza – trendy elektronického obchodování

Keywords:

e-commerce – SWOT analysis – Porter's analysis – PEST analysis – e-commerce trends

Abstract:

The e-commerce has become the phenomenon of the current entrepreneurship and provides many business possibilities. The challenge of contemporary researches is to investigate the potential of e-commerce. Therefore, this paper deals with the analysis and the evaluation of the further potential development of the e-commerce environment. The main research methods used in this paper is the situational analysis that consists of SWOT analysis, Porter's analysis and PEST analysis. These research methods provide the comprehensive view of the current situation. The research of this paper shows that there is a strong potential of the e-commerce for the further development. The results of the research also declare that the business subjects of the e-commerce should use the offensive strategy for strengthening its competitiveness.

Úvod

Elektronické obchodování je oborem, který v současné době zaznamenává dynamický rozvoj a který dává všem účastníkům stále nové možnosti využití, a to jak na straně nabídky, tak i poptávky. Tato vlastnost přispívá k potenciálu obou zmíněných stran. Oblast elektronického obchodování pro firmu znamená příležitost, výzvu a možnost získání konkurenční výhody, pokud využije všech jejích pozitivních aspektů podnikání. Elektronické obchodování přes jeho relativně krátkou existenci významně ovlivnilo současnou podobu podnikání, kterou lze označovat jako éru informační revoluce. S těmito změnami se nutně mění životní styl kupujících, styl obchodování

prodávajících. Firmy si nutně musejí uvědomit, že nemohou nadále fungovat tak, jak fungovaly v minulosti. Vznikají nové zkušenosti i vědecké poznatky, které odborníci s většími či menšími úspěchy aplikují do praxe. Je však zřejmé, že technologické změny podstatně ovlivňuje péči o zákazníky, četný a otevřený přístup v jednání, mění se strategické přístupy. S rozvojem elektronického obchodování vzniká potřeba se více oblastí strategických procesů odborně (teoreticky i prakticky) zabývat. Elektronické podnikání (e-business) představuje souhrnný název pro všechny pojmy využití Internetu v obchodě a službách, jako je i e-commerce [3]. Elektronické obchodování (e-commerce) znamená užší pojem, který charakterizuje nákup a prodej produktu a služeb prostřednictvím Internetu. E-commerce je tudíž více specifická než e-business: to znamená, že vedle poskytování informací návštěvníkům o firmě, její historii, výrobcích, nabízejí firemní stránky uskutečnění nebo podporu prodeje výrobků a služeb on-line[9].

1. Teoretická východiska

Elektronický obchod na nejvyšším vývojovém stupni integrace jednotlivých služeb elektronického zpracování obchodního případu, který umožňuje převést do internetového obchodu nejenom kategorie a produkty, ale i systém fungování společnosti využívající vybraný informační systém (např. metodiku slev, individuální ceny produktů, metodiku potvrzování realizovaných objednávek) [2]. Firmy, které využívají Internet k obchodování, zaznamenaly výrazný posun k efektivitě v následujících oblastech: efektivní způsob komunikace mezi zaměstnanci, firmou a obchodními partnery, urychlení realizačního procesu v distribuční síti, snížení skladových zásob a následné upuštění od vázání finančních prostředků ve skladových zásobách, upuštění od fixních cen a přistoupení k modelu dynamických cen, zvýšení odbytu na trhu bez zvýšení nákladů [4]. S elektronickým obchodováním jsou rovněž spojeny některé nevýhody, které online obchodníkovi přináší. Goel definuje hlavní problémy, které e-commerce přináší: skryté náklady – zejména přepravní náklady, reklamace, problémy s nahrazením zboží, nepřevzetí zboží na dobírku aj., nespolehlivost internetové sítě – ačkoli může obchodovat 24 hodin denně, 7 dní v týdnu, webové stránky pro e-commerce mohou být napadeny různými technickými potížemi (objektivními i záměrnými, například od hackerů) [7]. Dnešní zákazníci a spotřebitelé hledají prostředky, které jim usnadní život. Očekávají, že současný stupeň technického

pokroku jim ušetří práci, čas i finance nabídnou jim nové možnosti. Elektronické obchodování nabízí diverzitu v rozhodování, která vede k tvorbě strategických přístupů (od webdesignu, pochopení online chování zákazníka, až po budování značky a strategické pozice na trhu) [11]. Rovněž realizace v samotné e-commerce může být chápán jako jeden z hlavních strategických a v dnešní době nezbytných strategických kroků [10].

2. Realizace a metody výzkumu

Hlavním cílem výzkumné části příspěvku je analyzovat a vyhodnotit možný potenciál vývoje elektronického obchodování. Pro naplnění tohoto cíle je využita metoda situační analýzy pomocí SWOT analýzy, Porterovy analýzy a PEST analýzy. Tyto metody dokáží komplexně analyzovat a vyhodnotit zkoumaný jev či objekt. Metoda SWOT analýzy se využívá pro marketingové účely, ale také při analýze a tvorbě politik. Porterova analýza vznikla jako kritika SWOT analýzy. Zatímco SWOT analýza usiluje o identifikaci možných oblastí firmy, které mohou naplňovat její poslání, Porterova analýza poskytuje podněty pro hlavní oblast působení a zaměření firmy ve smyslu tvorby a implementace účinné a jedinečné strategie [12]. PEST analýza je součástí strategického managementu a má význam při strategickém rozhodování.

2.1. SWOT analýza elektronického obchodování

Následující SWOT analýza, která vychází z informací z rešerše literatury a vlastních pozorovacích metod v e-commerce, Tabulka 1 zobrazuje nejvýznamnější silné stránky, slabé stránky, hrozby a příležitosti pro oblast elektronického obchodování. Výsledné hodnocení SWOT analýzy proběhlo na základě metody stanovení vah kritérií a vektorové analýzy. V metodě stanovení vah kritérií ke každému jsou faktoru silných stránek a příležitostí přiděleny kladné body na hladině významnosti 1 až 5 (1 – nejmenší spokojenost, 5 – největší spokojenost) a ke každému faktoru slabých stránek a hrozeb jsou přiděleny záporné body na hladině významnosti -1 až -5 (-1 – největší spokojenost, -5 – nejmenší spokojenost). Dále jsou každému faktoru přiděleny váhy podle důležitosti a působnosti faktoru na zkoumanou oblast v jednotlivé kategorii. V dalším kroku je proveden součet hodnot silných a slabých stránek (interní analýzy), stejně tak i součet hodnot hrozeb a příležitostí (externí analýzy). Na závěr je provedena bilance a hodnocení SWOT analýzy. V rámci vektorové analýzy jsou součty hodnot

jednotlivých faktorů vyneseny jako vektor v rámci grafu (viz Obr. 1). V závěru je z jednotlivých vektorů odvozen výsledný vektor, který charakterizuje aktuální pozici odvětví.

TAB. 1: SWOT analýza pro elektronické obchodování

SILNÉ STRÁNKY	Váha	Body	Hodnota	SLABÉ STRÁNKY	Váha	Body	Hodnota
Obchodování v reálném čase (24 hodin, 7 dní v týdnu)	0,1	4	0,4	Nedůvěra některých zákazníků v elektronické obchodování	0,05	-2	-0,1
Okamžitá komunikace a interakce se zákazníky, možnost okamžité zpětné vazby	0,2	5	1	Problematické technologické zabezpečení elektronického obchodu (ze strany hackerů, konkurence či zákazníků)	0,1	-4	-0,4
Nižší počáteční a provozní náklady elektronického obchodu a náklady na marketing	0,05	4	0,2	Nemožnost využití některých smyslových orgánů (chuť, hmat, čich) při online výběru zboží	0,15	-3	-0,45
Nižší cena nabízeného sortimentu produktů a služeb	0,1	5	0,5	Nemožnost oslovení cílové skupiny zákazníků, která se nepohybuje v online prostředí	0,25	-4	-1
Možnost srovnání a získání informací nabízených produktů a služeb	0,2	5	1	Nutnost technologické znalosti provozu e-shopu (webdesign, správa a administrace webu, SEO aj.)	0,2	-3	-0,6
Pohodlí nákupu ze strany zákazníků (z domova, či kanceláře)	0,1	3	0,3	Nedostatečné využití potenciálu e-marketingu	0,25	-5	-1,25
Přímá propojenost nástrojů internetového marketingu s elektronickým obchodem	0,2	4	0,8	-	-	-	-
Snadný vstup nových firem do odvětví (na online trh)	0,05	3	0,15	-	-	-	-
SOUČET	1	33	4,35	SOUČET	1	-21	-3,8
Součet hodnot silných a slabých stránek = 4,35 – 3,8 = 0,55							

PŘÍLEŽITOSTI	Váha	Body	Hodnota	HROZBY	Váha	Body	Hodnota
Možnost konsolidování internetových firem do obchodních celků (e-malls)	0,2	5	1	Silná online a offline konkurence na domácím e-trhu	0,2	-5	-1
Možnost získání online zákazníků ze zahraničního e-trhu	0,15	4	0,6	Silná online a offline konkurence na zahraničním e-trhu	0,2	-5	-1
Možnost expanze na zahraniční e-trhy	0,1	4	0,4	Zánik středních e-prodejců	0,1	-4	-0,4
Možnost vstupu internetové firmy na tradiční trh a naopak	0,05	5	0,25	Technické a bezpečnostní ohrožení elektronického obchodování (na straně kupujících i prodávajících)	0,05	-3	-0,15
Možnost získání nových online zákazníků mimo hlavní cílovou skupinu zákazníků	0,2	5	1	Bezbariérový vstup nových konkurentů do odvětví (do virtuálního prostředí)	0,1	-3	-0,3
Stále rostoucí zájem zákazníků o online nakupování (upřednostňování před klasickým nákupem)	0,15	3	0,45	Negativní (neoprávněné i oprávněné) reference online uživatelů i konkurence o produktech či značce	0,2	-5	-1
Možnost rozšíření dalšího prodejního prostoru kamenných obchodů	0,05	4	0,2	Legislativní omezení elektronického obchodování	0,05	-2	-0,1
Potenciál zvyšování ochrany a bezpečnosti e-commerce (pro prodávající i kupující)	0,1	4	0,4	Klesající potenciál elektronického obchodování	0,05	-3	-0,15
-	-	-	-	Ohrožení práv zákazníka (seriózní online prodejci)	0,05	-3	-0,15
SOUČET	1	34	4,3	SOUČET	1	33	-4,25
Součet hodnot pro hrozby a příležitosti = 4,3 – 4,25 = 0,05							
Výsledek SWOT analýzy pro e-commerce = 0,55 + 0,05 = 0,6							

Zdroj: vlastní zpracování

2.2. Porterova analýza elektronického obchodování

Následující tabulka 2 zobrazuje hlavní faktory z Porterovy analýzy pro elektronické obchodování, které jsou rozděleny do pěti hlavních kategorií podle hlavních působících sil v odvětví a autorkou této práce obodovány na hladině významnosti 1 – 9 (1 bod

nejnižší hrozba, 9 bodů nejvyšší hrozba). V každé kategorii pro elektronické obchodování (konkurenční rivalita, hrozba vstupu konkurentů do odvětví, hrozba substitutů, vyjednávací síla odběratelů, vyjednávací síla dodavatelů) je na základě přidělených bodů hodnocen dosažený průměr, medián a modus.

TAB. 2: Porterova analýza pěti sil pro elektronické obchodování

Konkurenční rivalita v odvětví	Charakteristika působící síly	Body
<i>Počet přímých konkurentů a jejich konkurenceschopnost</i>	Vysoký počet silných a přímých velkých konkurentů, kteří dominují v e-commerce (Amazon.com, e-Bay, Google, pro český e-trh Seznam.cz, Idnes.cz, Kasa.cz, Alza.cz apod.).	9
<i>Počet nepřímých konkurentů a jejich konkurenceschopnost</i>	Mezi nepřímé konkurenty lze zařadit konkurenty na offline trhu, či prodej formou C2C či P2P. Offline konkurence může konkurovat tradičním zákazníkům a kvalitou, C2C online trhy nízkou cenou, avšak s nižší pravděpodobností zabezpečení.	7
<i>Dynamika růstu trhu</i>	Zatímco po roce 2000 zisky tradičních firem v ekonomické krizi klesají, v elektronickém obchodování neustále rostou. Lze očekávat další rozvoj s rostoucí oblibou nakupování přes Internet.	5
<i>Diferenciace konkurentů</i>	Možnosti diferenciací jsou omezené, odlišení pouze v případě jedinečné e-strategie a účinného marketingu, přidanou hodnotou produktu v podobě zákaznického servisu či slevou.	7
<i>Intenzita strategického úsilí</i>	Vzhledem k blízké podobnosti online prodejců musí být vytvořena silná a konkurenceschopná strategie	8
<i>Náklady vstupu a odchodu z odvětví</i>	Náklady vstupu na trh nízké (tj. nízké bariéry vstupu). Méně významné, nevznikají náklady na fyzickou likvidaci obchodu (v případě e-shopu), pouze náklady na likvidaci zboží.	6
<i>Charakter a šíře konkurence</i>	Velmi silná a zavedená konkurence, která dominuje online trhu, konsolidace do větších celků (e-malls), které vytvářejí silnou konkurenční výhodu, na druhé straně se vytvářejí menší online obchody, které uspokojují potřeby vymezené cílové skupiny zákazníků, střední e-prodejci obtížně na e-trhu konkurují.	9
Celkem	Vysoká rivalita konkurentů v odvětví	51
Průměr		7,3
Medián		7
Modus		9
Hrozba vstupu do odvětví	Charakteristika působící síly	Body
<i>Kapitálová náročnost vstupu do odvětví</i>	Poměrně nízké náklady vstupu do odvětví (výhoda e-commerce), vyšší náklady vznikají s provozem e-obchodu	4
<i>Přístup k distribučním kanálům</i>	Dobrá přístup k distribučním kanálům (výhoda e-commerce), možnost přímé distribuce nebo přes spolehlivé zprostředkovatele (např. Česká pošta, PPL apod.).	5
<i>Potřeba vlastnit speciální licence, patenty, know-how</i>	Pro e-commerce nevzniká výsostná potřeba ochrany práv duševního vlastnictví, pouze v případě ochrany loga, designu webových stránek, prodejní koncepce apod.	3
<i>Přístup k energiím, pracovní síle</i>	Poměrně dobrý přístup k pracovní síle – zejména pro správu, design, funkčnost a administraci webových stránek, hledání kvalitního manažera je stejně náročné jako na tradičním trhu.	4
<i>Schopnost konkurentů snižovat náklady a zlepšovat služby</i>	Vysoká pravděpodobnost, že noví konkurenti budou zlepšovat své služby pro zákazníky, aby se diferencovaly, snižovat náklady mohou zejména online výrobci zlepšením technologie, zvýšením technologické úrovně e-commerce.	7
<i>Vládní politika, regulace vlády</i>	Vzniká zde legislativní rámec pro elektronické obchodování, ochrana práv spotřebitele a rámec pro zvyšování bezpečnosti obchodování na Internetu.	5

<i>Vývoj po případném vstupu do odvětví</i>	Lze se rozvíjet vyvinutím účinné e-strategie a silné marketingové podpory s důrazem na zákaznický servis, sekundárně rozvoj účinnou cenovou politikou.	5
Celkem		33
Průměr	Hrozba vstupu konkurentů do odvětví na střední úrovni	4,7
Medián		5
Modus		5
Hrozba substitutů	Charakteristika působící síly	Body
<i>Existence mnoha substitutů</i>	Mezi substituty lze zařadit offline prodejce, kteří mají v obchodování tradici a mohou oslovit více.	5
<i>Konkurence v odvětví substitutů</i>	Silná konkurence na offline trhu, která vstupuje také na online trhy, výhoda využití všech smyslových orgánů zákazníků.	6
<i>Hrozba substitutů v budoucnu</i>	E-commerce je pro kupující stále atraktivnější, v budoucnu i nadále bude tradiční obchodování stejně významné.	5
<i>Vývoj cen substitutů</i>	E-commerce v cenové politice dominuje nad offline trhem.	4
Celkem		20
Průměr	Hrozba substitutů na střední úrovni	5
Medián		5
Modus		5
Vyjednávací síla zákazníků	Charakteristika působící síly	Body
<i>Počet významných zákazníků</i>	Mnoho zákazníků v cílové skupiny 18 – 45 let, vzrůstající obliba obchodování přes Internet a rozšiřování cílové skupiny.	8
<i>Význam výrobku pro zákazníka</i>	Význam stejný jako na tradičním trhu nebo mírně vyšší (cenově výhodnější, exklusivní produkty, zákaznický servis apod.).	6
<i>Zákaznickovy switchingcosts</i>	Zákaznickovy „utopené náklady“ na nižší úrovni – úspora času, pohodlí nákupu, nižší cena, ale vyšší riziko.	5
<i>Ziskovost zákazníka</i>	Poměrně vysoký zisk odběratelů (vzrůstající trend e-commerce).	7
Celkem		27
Průměr	Silná vyjednávací síla zákazníků (odběratelů)	6,8
Medián		7
Modus		8
Vyjednávací síla dodavatelů	Charakteristika působící síly	Body
<i>Počet a význam dodavatelů</i>	Mnoho dodavatelů, kteří mají podobnou vyjednávací sílu jako na tradičním trhu, závisí na charakteru prodávaného produktu, dodavatelé z domácího i zahraničního trhu (online prodej produktů ze zahraničí, prodej exklusivních produktů apod.	6
<i>Existence substitutů (dodavatelů)</i>	Lze poměrně snadno substituovat dodavatele, podobně jako na tradičním trhu, závisí na charakteru prodávaného produktu.	6
<i>Význam odběratelů pro dodavatele</i>	Důležitý faktor, který může zajistit výhodnější smluvní podmínky a ceny a tím snížit cenu konečného produktu, podobně jako na tradičním trhu, závisí na dodavatelsko-odběratelských vztazích.	7
<i>Vstup dalších dodavatelů do analyzovaného odvětví</i>	Nízké bariéry vstupu do odvětví i pro dodavatele (výhoda e-commerce), vstup do e-commerce využívají i tradiční dodavatelé (rostoucí význam e-commerce).	8
Celkem		26
Průměr	Středně silná vyjednávací síla dodavatelů	6,8
Medián		6,5
Modus		6

Zdroj: vlastní zpracování

2.3. PEST analýza elektronického obchodování

Následující tabulka 3 charakterizuje jednotlivé faktory v rámci PEST analýzy pro elektronické obchodování (s ohledem na zaměření disertační práce s orientací na český internetový trh).

TAB. 3: PEST analýza pro elektronické obchodování

Faktor makroprostředí	Charakteristika skupin faktorů pro elektronické obchodování
<i>Politické a legislativní faktory</i>	Důvěra v elektronické obchodování je spojena s tvorbou a implementací legislativního rámce pro elektronické obchodování pro roce 2000, který se zaměřoval na ochranu online spotřebitele, smluvní podmínky online obchodování a dalších jeho podpůrných složek (elektronický podpis, internetové bankovníctví apod.). Například mezi české právní předpisy patří: zákon č. 101/2000 Sb. o ochraně osobních údajů, zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským, zákon č. 227/2000 Sb. o elektronickém podpisu, zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, zákon č. 365/2000 Sb., o informačních systémech veřejné správy. Mezi hlavní evropské předpisy patří: směrnice 2000/31/ES, o elektronickém obchodu, směrnice 91/250/EHS, o právní ochraně počítačových programů, směrnice 96/9/ES, o právní ochraně databází, směrnice 97/7/ES, ochraně spotřebitele v případě smluv uzavřených na dálku, směrnice 2002/77/ES, o hospodářské soutěži na trzích s elektronickými komunikačními sítěmi a službami
<i>Ekonomické faktory</i>	Globální ekonomická recese velmi ovlivňuje chování jednotlivých subjektů podnikatelského trhu. Spotřebitelé odkládají svoji spotřebu, což se negativně projevuje v ekonomických výsledcích firema celkových makroekonomických výsledcích offline trhu (HDP, nezaměstnanost, platební bilance, inflace). Opačný trend zaznamenává elektronické obchodování, kdy se spotřebitelé snahou uspořit uchylují k nákupům přes Internet, například stále rostoucí tržby českých obchodů, které obchodují elektronicky – zatímco v roce 2009 firmy prodejem na Internetu utřily 27 miliard korun, v roce 2010 to bylo 33 miliard korun, v roce 2011 to bylo už 37 miliard korun [1]. Vzhledem ke stále rostoucí oblíbenosti elektronického obchodování lze i do budoucna očekávat jeho rozvoj (např. rozšiřování cílové skupiny online nakupujících).
<i>Sociální a psychologické faktory</i>	Globální oblíbenost a důvěra v elektronické obchodování jak na straně poptávky, tak na straně nabídky nastala po roce 2000. Od té doby elektronické obchodování ovlivňuje a formuje podobu jak celého světa podnikání, tak i chování a motivy nakupujících. Opakované průzkumy hovoří, že již 95 % uživatelů má zkušenosti s nákupem přes Internet[5],[6], [8]. Hlavním motivem je nižší cena, pohodlí nákupu, možnost výběru ze širšího sortimentu výrobků a služeb a jejich možnost porovnání a efektivní získávání informací o produktech či značce. Internet ovlivňuje životní styl a nákupní chování jejích uživatelů (např. rostoucí oblíbenost sociálních médií a dalších forem online komunikace). Největších tržeb online firmy dosahují předvánočním obdobím (využívání možnosti pohodlí nákupu a časové úspory). Dalším trendem v online nákupním chování je, že spotřebitel si nejdříve vyhlédne a odzkouší vytipované zboží v kamenné prodejně (i konkurenční), poté jej za obvykle nižší cenu koupí na Internetu. Firmy se k obchodování na Internetu uchylují jako k dalšímu prodejnímu a distribučnímu kanálu, vzhledem k jeho rostoucí oblíbenosti pro firmy vzniká prakticky nutnost se do virtuálního prostředí zapojit. V současné době si kamenné obchody zakládají také internetový obchod, a naopak.

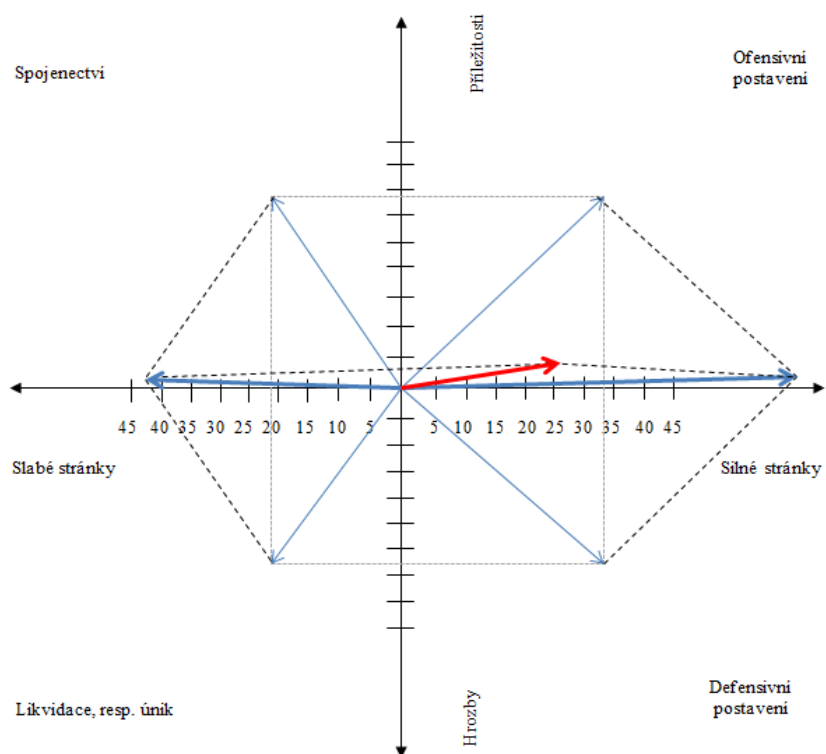
<i>Technické a technologické faktory</i>	<p>Prioritním důrazem obchodování na Internetu je jeho bezpečnost, technologická funkčnost a uživatelská atraktivnost. S rozvojem úrovně technologií se rozvíjí i možnosti pro technologické zázemí pro elektronické obchodování. Pro prodej na Internetu je nezbytné investovat do kvalitního zabezpečení, které může eliminovat útoky ze strany hackerů, konkurentů, ale i samotných zákazníků. Rovněž je nutné dbát na důvěryhodnost obchodu (například udělením certifikátu kvality APEK, či Prověřeno zákazníky od Heuréka.cz) a širokými možnostmi online i offline plateb na Internetu. S internetovým obchodem jsou spojeny nároky na jeho technologickou funkčnost a jejich následná správa a administrace – jako je registrace domény, webhosting, kvalitní a efektivní webdesign (respektující moderní trendy a psychologické aspekty online nakupování) a jeho následná propagace</p>
--	---

Zdroj: vlastní zpracování

3. Výsledky výzkumu a diskuse

Z vektorové analýzy (viz Obrázek 1) vyplývá, že v oblasti elektronického obchodování je vhodné zvolit ofensivní strategii.

OBR. 1: Strategie vyplývající ze SWOT analýzy

Zdroj: vlastní zpracování

Výsledek SWOT analýzy prokazuje stále rostoucí potenciál elektronického obchodování, který lze využít ke zvýšení konkurenceschopnosti jednotlivých podnikatelských subjektů. Je tudíž důležité využít silné stránky a příležitosti pro rozvoj

samotného oboru. Je nutné rovněž zohledňovat a postupně eliminovat slabé stránky a hrozby zkoumaného oboru, které současné silné strategické postavení může ohrozit. V metodě stanovení vah kritérií, bilanční hodnota SWOT analýzy (tj. hodnota 0,6) vypovídá, že současná situace elektronického obchodování je uspokojivá, zejména na straně interních faktorů. Mezi nejvýznamnější negativní faktory podle SWOT analýzy patří nedostatečné využití potenciálu e-marketingu, nemožnost oslovení cílové skupiny zákazníků z offline prostředí a nutnost technologické znalosti e-commerce. Největší předností e-commerce je okamžitá komunikace a interakce se zákazníky, možnost srovnání a získání informací nabízených produktů a služeb a přímá propojenost nástrojů e-marketingu s elektronickým obchodem. Ze SWOT analýzy vyplývá, že silné stránky převažují před jejími nedostatky. Méně příznivá je situace elektronického obchodování z hlediska působení externích faktorů. Mezi nejvýznamnější příležitosti pro elektronické obchodování patří konsolidování internetových firem do obchodních celků (e-malls) a získání nových zákazníků mimo hlavní cílovou skupinu. Je však důležité zohledňovat hrozby pro elektronické obchodování. Mezi nejvýznamnější hrozby patří silná online a offline konkurence na domácím a zahraničním e-trhu a negativní reference online uživatelů i konkurence. Pro eliminaci negativní faktorů se doporučuje posílit význam implementace e-strategie, tím lze účinně odstranit většinu slabých stránek elektronického obchodování, jako je nedůvěra v e-commerce či ohrožení bezpečnosti. Dále využitím potenciálů získání nových zákazníků lze zvýšit účinnost nástrojů e-marketingu či expandování na zahraniční trhy, tím lze oslovit novou cílovou skupinu zákazníků. Stejně tak i konsolidováním internetových firem do větších celků, lze využít znalostí a zkušeností od dříve si konkurujících firem. Okamžitou a efektivní komunikací a interakcí s online zákazníky lze eliminovat možné důsledky negativních online referencí. Rovněž využitím možnosti přímého propojení internetové marketingové komunikace s online obchodem či vytvoření jedinečné e-strategie lze využít pro eliminaci hrozeb online i offline konkurence na domácím a zahraničním trhu.

Z Porterovy analýzy je zřejmé, že oblast elektronického obchodování je silně zatížena konkurencí, tudíž je pro nově vstupující subjekt do odvětví velmi obtížné získat konkurenční výhodu. Na trhu dominují velcí a tradiční hráči (například Amazon.com, e-Bay, Google, Facebook, Kasa.cz, Alza.cz apod.), kteří udávají trend elektronickému

obchodování a které se těší velké obliby a důvěře u svých zákazníků. Bariéry vstupu do odvětví jsou poměrně nízké, ale vzhledem k posilující pozici a rostoucích zisků stávající konkurence je obtížné se na e-trhu dlouhodobě udržet. Pro elektronické obchodování je možné substituci spatřovat v klasickém obchodování, ke kterému se zákazníci uchylují, jakožto tradičnímu způsobu prodeji, možnosti osobního hodnocení před prodejem a místu s vyšší bezpečností a důvěry. Elektronické obchodování však nad substituty převládá nižší cenou sortimentu, možnosti získání informací, větší šíře sortimentu a pohodlí nákupu. Lze předpokládat, že s rostoucím potenciálem bude stále více zákazníků vyhledávat online nákup, jako významnou alternativní či hlavní formu nákupu. Vyjednávací síla zákazníků je poměrně silná, tudíž významně ovlivňuje tvorbu a implementaci e-strategie, stejně tak volbu marketingových nástrojů. Současný online trh se orientuje na přizpůsobení přání a potřeb zákazníků, na základě nichž se odvíjí produktová, cenová, distribuční, propagační a komunikační politika online prodávajících. Je zřejmé, že bude přibývat více zákazníků s dalších strategických cílových skupin (vyšší příjmové skupiny, či věkově starší apod.). Pro dodavatele je dnes téměř nezbytností se aktivně účastnit elektronického obchodování, tím lze posílit úroveň dodavatelsko-odběratelských vztahů. Bariéry vstupu dodavatelů jsou nízké, zároveň jim elektronické obchodování umožňuje posílit svoji strategickou pozici na offline i online trhu. Z Porterovy analýzy vyplývá, že největší vyjednávací sílu zaujímá konkurenční rivalita v odvětví s největší hodnotou modu 9 (medián 7). Druhou největší silou je vyjednávací síla zákazníků s hodnotou modu 8 (medián). Další vyjednávací síly (substituti, dodavatelé, nové vstupující firmy) v Porterově modelu zaujímají průměrnou pozici. Je zřejmé, že v elektronickém obchodování existují pouze minimální bariéry vstupu do odvětví, ale dlouhodobé udržení se v této oblasti je kvůli silné konkurenci velmi obtížné. Zároveň je důležité zohledňovat přání a potřeby online zákazníků, které na online obchodní transakci mají zásadní vliv. Metoda PEST analýzy a vystihuje nejvýznamnější externí faktory, které deklarují rovněž další silný potenciál rozvoje elektronického obchodování, jako je potenciál dalšího technologického pokroku či stále rostoucí potenciál obliby online-nakupování a rozšiřování počtu online zákazníků.

Závěr

Situační analýza elektronického obchodování jasně prokázala výhodnost zkoumaného oboru, možná rizika, hrozby a výběr ofensivní strategie při dosažení dlouhodobé

konkurenceschopnosti. Při angažování se v oblasti elektronického obchodování je nezbytné využít silných stránek, pozitivních faktorů a příležitostí pro eliminaci možných negativních jev, rizik a dalších hrozeb. Výsledky analýzy ukázaly stále rostoucí význam a potenciál oblasti elektronického obchodování. To dokazuje, že elektronické obchodování lze využít jako jeden z nástrojů konkurenčního boje a dosažení konkurenční výhody. Je však nutné čelit nejvýznamnější hrozbě stávající a silné konkurence, kterou lze překonat kreativním a systematickým přístupem a efektivním uplatňování manažerských přístupů a metod. Dnes je však již pouhá pasivní účast v elektronickém obchodování nedostatečná. Je nutné hledat nové cesty a postupy pro zvýšení výhodnosti zkoumané oblasti.

Použitá literatura:

- [1] APEK: Asociace pro elektronickou komerci. *O asociaci: Trh elektronického obchodu v České republice*. [online]. 2012 [cit. 2012-05-18]. Dostupné z: <http://www.apek.cz/>.
- [2] Bílková, R. Dvořák, J. *Možnosti rozvoje elektronického obchodu*. In SciPapofthe University Pardubice, 2012, No. 25 (3), Vol. 19, pp. 30 – 41. ISSN 1211-555X.
- [3] Blažková, M. *Jak využít internet v marketingu: Krok za krokem k vyšší konkurenceschopnosti*. 1. vyd. Praha: GradaPublishing, 2005, 156 s. ISBN 80-247-1095-1.
- [4] Brončeková, T., Bernátová, D. *Globalizácia a elektronické podnikanie*. In E+M Ekonomie a management, 2005, č. 3, s. 105 - 112. ISSN 1212-3609.
- [5] ČSÚ: Český statistický úřad. *Informační společnost v číslech 2012*. [online]. 2012 [cit. 2012-06-14]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2012ediciplan.nsf/p/9705-12>.
- [6] Gemius *Výzkumy*. [online]. 2011 [cit. 2011-06-13]. Dostupné z: <http://cz.gemius.com/cz/>.
- [7] Goel, R. *E-commerce*. 2nd ed. New Dehli: New Age International, 2008, 207 p. ISBN 978-8-1224-204-4-9.
- [8] InfomaGfK. *Shopper Typology*. [online]. 2011 [cit. 2011-06-04].. Dostupné z: <http://www.incoma.cz/cz/>.
- [9] Kotler, P, Keller, K. L. *The Marketing Management*. 14th ed. PrenticeHall, 2012, 816 p. ISBN 978-01-3210-292-6.
- [10] Mohapatra, S. *E-commerceStrategy*. 1st ed. New York: Springer, 2013, 262 p. ISBN 978-1-4614-4141-0.
- [11] Nescott, B., K. *E-commerceComingIntoItsOwn*. 1st ed. New York: Nova Science Publishers, 2012, 171 p. ISBN 978-1-60021-991-7.
- [12] Porter, M. E. *TheFiveCompetitiveForcesThatShapeStrategy*. In Harvard business Review, January 2008, pp. 86 - 104. ISSN 0017-8012.

**ANALÝZA FAKTORŮ ODOLNOSTI V REGIONECH S ODLIŠNÝM TYPEM
EKONOMICKÉ ODOLNOSTI
ANALYSIS OF FACTORS IN REGIONS WITH DIFFERENT TYPES OF
ECONOMIC RESILIENCE**

Ondřej Svoboda

Univerzita Pardubice

ondrej.svoboda@upce.cz

Klíčová slova:

ekonomická odolnost regionů – recese – zaměstnanost – determinanty

Keywords:

economic resilience of regions – recession – employment – determinants

Abstract:

An analysis of determinants of economic resilience is an important topic of the economic resilience research. Regions can be divided into four categories (resistant; recovered; not-recovered, but in upturn; not-recovered, but still in decline) in terms of economic resilience. The paper analyses the effect of different factors of economic resilience among these four regional types. The analytical part of the paper is based on the analysis of 175 regions at NUTS 2 level in the context of the economic crisis of 2008.

Úvod

Ekonomickou odolnost regionu (dále jen EOR) je možné chápat jako schopnost regionu umožňující dosáhnout stavu ekonomického růstu i tváří v tvář možným rizikům efektivního regionálního rozvoje. Pojem EOR se v současné době diskutuje především v souvislosti s rostoucí pozorností k ekonomickým krizím a to zejména v souvislosti se zkoumáním asymetrických regionálních dopadů hospodářské krize z roku 2008. Odborná veřejnost zabývající se tímto jevem se shoduje v tom, že zkoumání ekonomické odolnosti může přinést nový pohled na regionální rozvoj umožňující řešení mnohých nejistot a změn ve společnosti. Cílem příspěvku je zhodnotit velikost působení zkoumaných faktorů v rámci čtyř odlišných typů regionů z hlediska ekonomické

odolnosti (na podrobnější analýzu jednotlivých faktorů byl zaměřen předchozí výzkum – např. [7], [8]).

1. Determinanty ekonomické odolnosti

Častým tématem při výzkumu EOR je identifikace faktorů, které mají potenciál ovlivňovat ekonomickou odolnost regionů. Ron Martin uvádí, že nalezení a prokázání vlivu faktorů EOR často naráží na to, že je obtížné identifikovat ty, které by byly spolehlivé napříč odlišnými regiony [6]. Rozdílnost dopadů hospodářských šoků je ovlivněna schopností adaptace, kterou mají firmy i pracující osoby regionu. V případě firem se jedná o to, jak snadno jsou schopny přejít k jiným činnostem. Modifikace ekonomické činnosti vyžaduje řadu dílčích změn, mezi něž patří nalezení nových odbytových trhů, zajištění nových výrobních vstupů, zavedení nových technologií atd. V případě pracujících osob jde o to, jak snadno se dovedou přizpůsobit změně vyplývající ze změny pracovní činnosti. Pokud vyjdeme z uvedeného pohledu, pak můžeme říci, že region může být odolný pouze v některých ohledech (např. ve vztahu k podnikům), ale v jiných ohledech může vykazovat odolnost relativně menší (např. pokud se jedná o trh práce).

Ačkoli je stanovení možných faktorů EOR obtížné, lze představit několik možných determinant EOR resp. souvislostí, které přicházejí v úvahu. Z hlediska těchto faktorů je možné konstatovat, že regiony mající nadprůměrnou produktivitu, významnou míru růstu produktu a zaměstnanosti, které mají současně vysokou míru inovační aktivity, jsou pravděpodobně odolnější, resp. méně zranitelné. Navíc se ukazuje, že se dovedou rychleji dostat z recese ve srovnání s jinými regiony [6]. Dále lze v odborné literatuře nalézt zmínku o následujících potenciálních faktorech EOR [6]: dynamický růst regionu, struktura hospodářství, exportní orientace a specializace regionu, lidský kapitál, inovační aktivita, obchodní a podniková kultura, poloha regionu, institucionální uspořádání regionu.

Mezi další významné faktory, které hrají podstatnou roli ve vysvětlení rozdílných dopadů hospodářské krize (jež byly zkoumány u některých evropských regionů), se řadí například [1]: velikost trhu, přístup regionálních výrobců k velkým exportním trhům, dostupnost přírodních zdrojů a dostupnost lidského kapitálu. Na základě výše

uvedených skutečností lze s jistou mírou zobecnění přistoupit k vymezení sady faktorů (determinant) EOR: odvětvová struktura regionu, lidský kapitál, trh práce, sociodemografické charakteristiky regionu, ekonomická výkonnost regionu, inovační a výzkumná aktivita.

2. Metodika výzkumu

Cílem analýzy je zhodnocení vlivu determinant EOR u odlišných typů regionů s ohledem na jejich vývoj zaměstnanosti v rámci hospodářské krize. Pro účely této analýzy byla použita klasifikace regionů na základě metodiky projektu ECR2 ESPON [1].

Na základě této metodiky lze rozlišovat následující typy regionů [1]:

- Regiony bez poklesu zaměstnanosti (Resistant regions, dále jen RS) – jedná se o regiony, které nezaznamenaly pokles regionální úrovně zaměstnanosti v souvislosti s hospodářskou krizí z roku 2008.
- Zotavené (obnovené) regiony (Recovered regions, dále jen RC) – regiony, které zaznamenaly pokles regionální zaměstnanosti, ale v rámci sledovaného období se jim podařilo dosáhnout minimálně úrovně zaměstnanosti odpovídající situaci před hospodářskou krizí.
- Nezotavené (neobnovené) regiony, které jsou ve fázi oživení (Not-recovered regions, but in upturn, dále jen NR1) – jedná se o regiony, které zaznamenaly pokles úrovně zaměstnanosti a na konci sledovaného období byly již ve fázi oživení (ještě však nedosáhly předkrizové hodnoty regionální zaměstnanosti).
- Nezotavené (neobnovené) regiony, které jsou stále ve fázi poklesu (Not-recovered, still in decline, dále jen NR2) – jedná se o regiony, které zaznamenaly pokles úrovně zaměstnanosti a na konci sledovaného období se nacházely ve fázi poklesu.

V rámci provedeného výzkumu bylo zkoumáno období od 1. čtvrtletí roku 2008 do 3. čtvrtletí roku 2012. Délka období odpovídá požadavku minimální délky období pro posouzení dopadu hospodářských krizí, která je v rámci podobných výzkumů minimálně 4 roky [3, 4].

Výchozím bodem byla analýza vývoje zaměstnanosti 175 regionů úrovně NUTS 2 z 9 států EU (Rakousko, Česká republika, Německo, Španělsko, Francie, Itálie, Polsko, Slovensko, Velká Británie). Výběr výše uvedených států je založen na současném splnění následujících kritérií: vzorek regionů musel pocházet z EU, vybrané regiony pocházely ze států patřících k EU k okamžiku rozšíření EU v roce 2004 (s cílem posoudit dopad hospodářské krize v roce 2008).

Hlavními vstupními údaji byly kromě úrovně zaměstnanosti v jednotlivých čtvrtletích v rámci zkoumaného období také 9 ukazatelů (seskupených do 4 skupin). Hodnoty regionálních ukazatelů byly získány z databáze EUROSTAT [2] pro rok 2007. Tento rok byl posledním rokem, kdy se ještě neprojevovala ekonomická krize [4]. Pro identifikaci faktorů regionální hospodářské odolnosti bylo nutné kvantifikovat intenzitu EOR. Z tohoto důvodu byly analyzovány čtvrtletní údaje o regionální zaměstnanosti, které byly získány z Výběrového šetření pracovních sil [5]. Dále bylo nutné kvantifikovat intenzitu EOR. Podle metodiky projektu ECR2 byla k tomuto účelu využita tato charakteristika: procentuální změna počtu pracovních míst měřených mezi 1. čtvrtletím roku 2008 a 3. čtvrtletím roku 2012. Tento ukazatel je symbolizován písmenem CH - kde "CH" vyjadřuje změnu zaměstnanosti čili v angličtině "change". Pro naplnění cíle práce byla ověřována výzkumná hypotéza: H1: Síla determinant ekonomické odolnosti regionů se liší v závislosti na typu ekonomické odolnosti regionů.

3. Výsledky analýzy

Tabulka níže (TAB. 1) znázorňuje procentuální rozložení regionů v jednotlivých zkoumaných kategoriích. Z tabulky je patrné, že nejčetnější kategorií zastupují regiony RS (tvoří 41 % ze zkoumaného vzorku). Ty sice zaznamenaly pokles v regionální zaměstnanosti, ale prokázaly také schopnost obnovit zaměstnanost během 4,5 roku na minimálně předkrizovou hodnotu (v mnoha případech se jednalo o oživení zaměstnanosti nad tuto hodnotu). Nejméně čtverno skupinou (10 %) tvořily regiony, které sice nebyly schopny během 4,5 letého období překročit hranici předkrizové úrovně regionální zaměstnanosti, ale byly již ke konci zkoumaného období ve fázi oživení (fáze nárůstu počtu pracujících osob).

TAB. 1: Procentuální zastoupení regionů podle typu ekonomické odolnosti

Typ regionu podle EOR	RS	RC	NR1	NR2	Celkem
Podíl regionů ve zkoumaném vzorku	16 %	41 %	10 %	34 %	100 %

Zdroj: Vlastní zpracování podle [5]

Tabulka č. 2 představuje výsledky korelační analýzy (z důvodu neprůkaznosti normality dat byl použit Spearmanův korelační koeficient).

TAB. 2: Výsledky korelační analýzy - Spearmanův koeficient (signifikantní hodnoty jsou tučně) – podle typu regionů RS, RC, NR1, NR2

Faktor	Potenciální determinanty EOR	CH - RS	CH - RC	CH - NR1	CH - NR2
Ekonomická výkonnost	HDP na obyv. (ve stálých tržních cenách) v PPS	-0,174	-0,036	-0,036	0,039
	Produktivita práce (Hrubá přidaná hodnota v tržních cenách na zaměstnance)	-0,190	-0,270	0,186	0,231
Inovační a výzkumná aktivita	Celkové vnitropodnikové výdaje na výzkum a vývoj (v PPS)	-0,096	0,091	-0,100	0,095
	Počet evropských patentů na milion obyv.	0,136	0,117	0,071	0,336
Lidský kapitál	Podíl osob s nižším středním vzděláním (level 2 dle ISCED)	-0,451	-0,412	0,275	-0,548
	Podíl osob s vyšším středním a vysokoškolským vzděláním (level 3 až 6 dle ISCED)	0,451	0,435	-0,255	0,536
	Lidské zdroje ve vědě a technologiích podle zaměstnání	0,236	0,252	0,078	0,562
Odvětvová struktura	Podíl primárního a sekundárního sektoru podle počtu zaměstnaných	0,346	-0,176	-0,455	-0,050
	Terciární sektor podle počtu zaměstnaných	-0,286	0,176	0,455	0,050

Zdroj: Vlastní zpracování podle [5], [2]

V prvním sloupci tabulky (TAB. 2) jsou uvedeny názvy zkoumaných determinant (faktorů EOR). V druhém sloupci jsou uvedeny názvy ukazatelů, které je možné považovat za zástupce uvedených determinant. Třetí až šestý sloupec obsahuje hodnoty Spearmanova korelačního koeficientu pro čtyři zkoumané typy regionů. Tabulka vypovídá o korelačním vztahu ukazatele CH a jednotlivých ukazatelů zastupujících zkoumané determinanty v rámci zvažovaných 4 typů regionů. Z tabulky vyplývá, že

regiony, které nezaznamenaly pokles zaměstnanosti (RS), jsou ovlivňovány kvalitou lidského kapitálu.

V případě regionů, které se zotavily z hospodářské krize z hlediska úrovně zaměstnanosti (RC), je možné konstatovat, že jsou ovlivněny kromě úrovně lidského kapitálu také úrovní ekonomické výkonnosti (konkrétně se jedná o produktivitu práce). Produktivita práce zde však sehrává roli negativního faktoru. Nejsilnější pozitivní vliv prokázal ukazatel Podíl osob s vyšším středním a vysokoškolským vzděláním (level 3 až 6 dle ISCED) - hodnota korelačního koeficientu 0,435). Nejsilnější negativní vliv prokázal ukazatel Podíl osob s nižším středním vzděláním (level 2 dle ISCED) - hodnota korelačního koeficientu -0,412.

V případě regionů, které se k 3. čtvrtletí 2012 nedokázaly zotavit na předkrizovou úroveň zaměstnanosti, ale již se nacházely ve fázi oživení (NR1), se nepodařilo prokázat žádný statisticky významný vztah. Tento výsledek analýzy může být vyvolán poměrně malým počtem regionů patřících do této kategorie (pouze 10 % ze zkoumaných regionů patřilo této kategorii).

Poslední sloupec představuje výsledky korelační analýzy pro kategorii nejméně úspěšných regionů (NR2) a statisticky významné hodnoty Spearmanova korelačního koeficientu vypovídají o tom, že kvalitu lidského kapitálu je možné považovat za pozitivní faktor ekonomické odolnosti i této kategorie regionů. Pozitivní vliv prokázal v této kategorii navíc faktor „Inovační a výzkumná aktivita“, který byl zastoupen ukazatelem „Počet evropských patentů na milion obyvatel“. Nejsilnější pozitivní vliv prokázal ukazatel Lidské zdroje ve vědě a technologiích podle zaměstnání (hodnota korelačního koeficientu 0,562). Nejsilnější negativní vliv prokázal ukazatel Podíl osob s nižším středním vzděláním (level 2 dle ISCED) - hodnota korel. koeficientu -0,548.

Výsledky uvedené v předcházejícím textu ukazují na to, že je možné zkoumanou hypotézu považovat za platnou. Základní rozdíly je vidět především v případě faktorů ekonomická výkonnost a inovační a výzkumná aktivita. Z výsledků vyplývá, že v případě regionů typu RS, RC a NR2 se společně uplatňuje pozitivně vliv úrovně

lidského kapitálu. Podobný závěr o pozitivní roli kvality lidského kapitálu dokládají i jiné studie (např. [3]). V dalším výzkumu je možné rozšířit záběr analýz a zaměřit se na provedení citlivostní analýzy z hlediska nalezených determinant.

Závěr

Příspěvek seznamuje s pojmem ekonomická odolnost regionů a stručně nastiňuje potenciální determinanty EOR. Je představena klasifikace regionů podle typu EOR. Analytická část práce se zaměřuje na ověření hypotézy o rozdílném síly působení determinant EOR v rámci odlišných skupin regionů z hlediska jejich typu odolnosti. Výsledky korelační analýzy naznačují, že je možné hypotézu považovat za platnou.

Použitá literatura:

- [1] ESPON. *Economic Crisis: Resilience of Region (Final Report)*. [online]. ESPON & Cardiff University, 2014[cit. 2014-08-21]. Dostupné z: http://www.espon.eu/main/Menu_Projects/Menu_AppliedResearch/ECR2.html.
- [2] EUROSTAT: General and regional statistics. *Eurostat* [online]. 2014. [cit. 2012-10-15]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database.
- [3] HILL, E.; WIAL, H.; WOLMAN, H. Exploring regional economic resilience, *Working Paper*, Institute of Urban and Regional Development, No. 2008,04, [online]. 2008, s. 22 [cit. 2012-09-15]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/10419/59420>.
- [4] KRAFT, J. a kol. *Východiska z krize. Cesty zmírnění negativních efektů hospodářské krize v ČR*. Technická univerzita v Liberci, Liberec, 2011, ISBN 978-80-7372-787-1.
- [5] LFS. *Labour Force Survey*. [online]. 2013 [cit. 2013-04-21]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zam_vsps.
- [6] MARTIN, R. Regional economic resilience, hysteresis and recessionary shocks, *Journal of Economic Geography*, 12 (1), 2011. pp. 1 – 32.
- [7] SVOBODA, O. Odvětvová struktura a ekonomická odolnost regionů. In: *Sborník příspěvků Veřejná Správa 2014*. Pardubice: Univerzita Pardubice. 2014, s. 305-315. ISBN: 978-80-7395-828-2
- [8] ZDRAŽIL, P. Regionální odvětvová struktura z hlediska diverzity a její vliv na výkonnost hospodářství. In: *Sborník příspěvků Veřejná Správa 2014*. Pardubice: Univerzita Pardubice. 2014, s. 357-368. ISBN: 978-80-7395-828-2.

EKONOMICKÉ FAKTORY A REALITNÍ TRH V ČESKÉ REPUBLICĚ

ECONOMIC FACTORS AND REAL ESTATE MARKET IN THE CZECH REPUBLIC

Libuše Svobodová

Univerzita Hradec Králové

libuse.svobodova@uhk.cz

Klíčová slova:

ekonomické faktory – realitní trh – sazby – vývoj

Keywords:

economic factors – real estate market – rate – development

Abstract:

In the submitted article the author will focus on the development of selected macroeconomic data in connection with the real estate market in the Czech Republic. The main focus will be given to the GDP, corporate tax burden, inflation, interest rate and credit, property sales and residential construction. The paper is based on the data from the official authorities in the Czech Republic. It is expected that due to the low interest rates will the construction of new real estate growth.

Úvod

PEST analýza je jednou z nejpoužívanějších metod sloužících k analýze makroekonomického okolí podniku. Zkratka PEST vychází z prvních písmen anglických názvů faktorů, které analyzuje. Jsou to faktory politické, ekonomické, sociální a technologické. V souvislosti s touto analýzou existují i její další druhy, které zahrnují některé faktory navíc. Například po přidání legislativních a ekologických faktorů pak vznikne PESTLE (někdy také PESTEL) analýza. [9] V článku se zaměříme na ekonomické faktory ovlivňující ekonomiku státu a na vývoj na realitním trhu. Mezi zkoumané veličiny budou patřit zejména HDP, inflace, úroková míra, úvěry a zadluženost domácností, ceny nemovitostí a stavební průmysl.

1. Metodika, řešerše

Při zpracování článku byly využity především sekundární zdroje. Za sekundární zdroje lze uvést odbornou literaturu, nashromáždění informací z odborného tisku, www stránek, databází, diskusí či předchozích účastí na odborných seminářích či konferencích v rámci okruhu zvoleného tématu. Dále bylo nutné z množství publikovaných materiálů vybírat, třídit a aktualizovat dostupné relevantní informace, které by podaly základní přehled o dané problematice.

2. Výsledky

2.1. HDP

Hrubý domácí produkt, je jedním z ukazatelů, který poskytuje užitečné informace o ekonomické výkonnosti státu. Při rostoucím HDP je ekonomika daného státu v kladném vývoji a lze předpokládat, že i firmám působícím na trhu se bude v tomto období dařit.

OBR. 1: Vývoj HDP v letech 2008-2013

Zdroj: [1], vlastní zpracování

Na obrázku 1 je vyobrazen graf vývoje HDP za posledních šest let. Již na první pohled je zde vidět vliv ekonomické krize z roku 2009, kdy si ekonomika nejen České republiky výrazně pohoršila. Jak pozorujeme, ekonomika se od doby krize začala pomalu uzdravovat a v roce 2012 se vrátila do původního stavu před krizí z roku 2008.

I přesto nelze říci, že by to mělo významně pozitivní či negativní vliv také na obchod v oblasti realit. Negativní vliv měla jistě krize na stavební průmysl, který je také spojen s oblastí obchodu s nemovitostmi. Jeho vývoj totiž od roku 2007, až na výjimečné výkyvy, byl spíše stagnujícího charakteru, což vyplývá ze záznamu Českého statistického úřadu. [2]

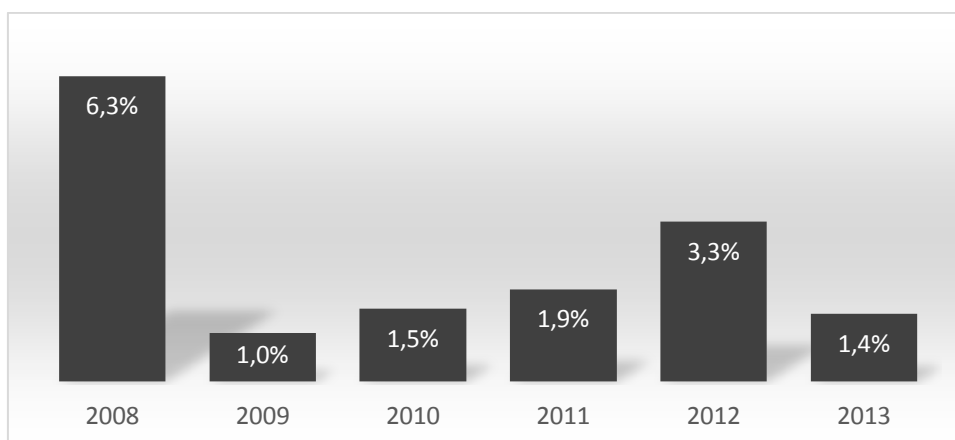
2.2. Daň z příjmů

Daň z příjmů je stanovena v paragrafu 21 zákona č. 586/1992 Sb. o daních z příjmů. Od roku 2008 měla daň z příjmů právnických osob klesající tendenci (z 21 % klesnula v roce 2009 na 20 %) a od roku 2010 zůstala na hranici 19 %. Tento vývoj měl jistě pozitivní vliv na podnikání v České republice, protože nižší daň z příjmů znamená menší zatížení pro podnikatele, kteří mají z této podstaty vyšší zisky, nebo mohou klesnout se svými cenovými hladinami dolů a zlepšit tak svou konkurenční výhodu.

2.3. Inflace

Míra inflace má značný vliv na ekonomický rozvoj firmy. Krize se projevila výrazným způsobem i zde, když v roce 2008 vystoupala inflace vysoko nad průměr a Česká národní banka byla nucena zasáhnout například v podobně snížení úrokových sazeb. Výsledkem bylo mimo jiné i snížení úrokových měr bank, což mělo i pozitivní vliv právě na trh realit, neboť ten je ve velkém měřítku závislý na tom, zdali jsou zákazníci schopni a ochotni užít hypotéku či jiný finanční nástroj, aby si mohli novou nemovitost pořídit. Obrázek 2 zachycuje vývoj inflace v České republice od roku 2008 do roku 2013.

OBR. 2: Míra inflace 2008-2013

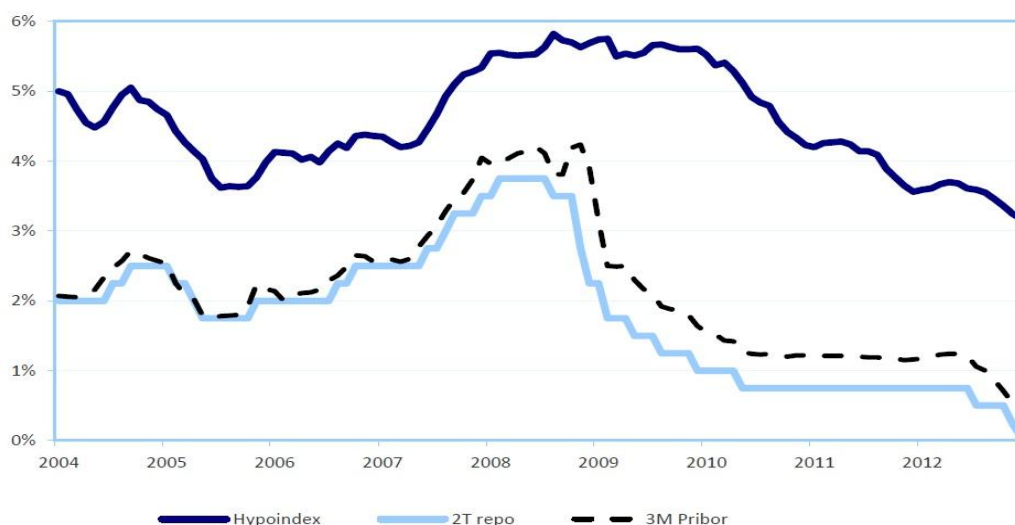
Zdroj: [3], vlastní zpracování

Z dat je patrné, že od roku 2009 již inflace značně klesla, a splňuje tedy hranice inflačního cíle ČNB, který je stanoven od 1 % do 3 %, mimo rok 2012, kdy byla lehce nad hranicí.[4]

2.4. Úroková míra a úvěry

Vývoj úrokových sazeb patří mezi jeden z nejdůležitějších faktorů ovlivňující nejen trh nemovitostí, neboť naprostá většina obyvatel a podniků používá k financování koupě svých nemovitostí úvěrové nástroje ovlivněné právě vývojem úrokových sazeb. Z obrázku 3 je patrné, že za posledních 8 let dosáhly úrokové sazby v roce 2012 minimální úrovně. Tato situace jednoznačně vede ke zvyšování počtu úvěrů na bydlení a má tak pozitivní vývoj na realitní trh. Mezi příčiny klesajících sazeb mimo jiné patří zvětšující se konkurenční boj mezi poskytovateli úvěrů. Dalším důvodem je také snižování úrokových sazeb ČNB od roku 2008. Tato skutečnost souvisí se světovou finanční krizí.

OBR. 3: Vývoj úrokových sazeb v letech 2004 až 2012

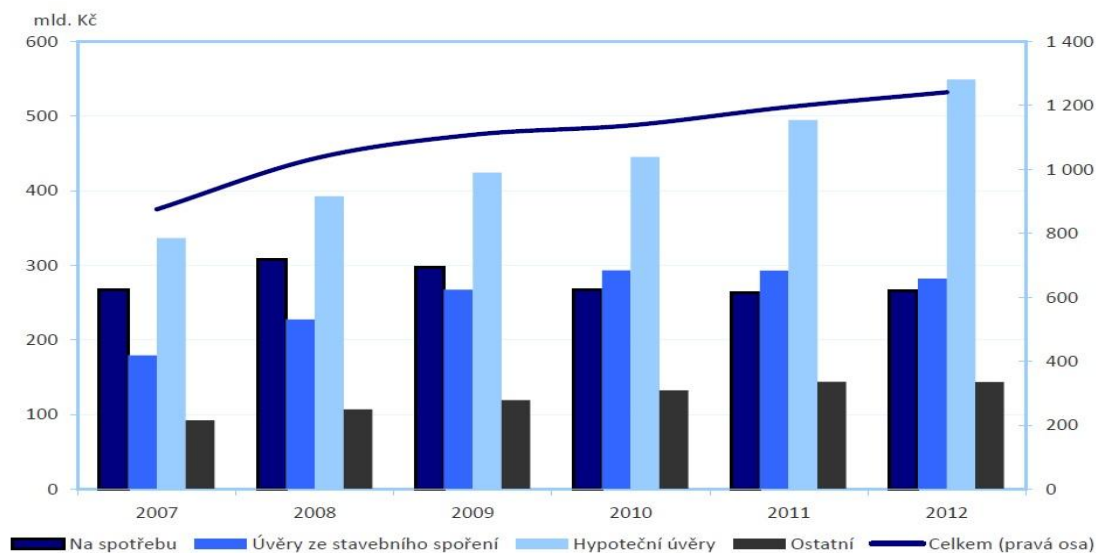

Zdroj: [5]

Výše uvedený fakt, že snižující se úrokové sazby mají jednoznačný vliv na počet úvěrů, potvrzuje i obrázek 4. S klesajícími úrokovými sazbami v minulých letech počet celkové hodnoty úvěrů domácností roste. Celkové zadlužení domácností dosáhlo v roce 2012 hodnoty 1 241 miliard Kč, kde hypoteční úvěry mají jednoznačně největší podíl na

této hodnotě. Velký podíl mají také úvěry ze stavebního spoření. Obě tyto hodnoty mají stále rostoucí tendenci, což má také pozitivní vliv na trh s nemovitostmi.

OBR. 4: Úvěry domácností 2007-2012 a jejich rozdělení

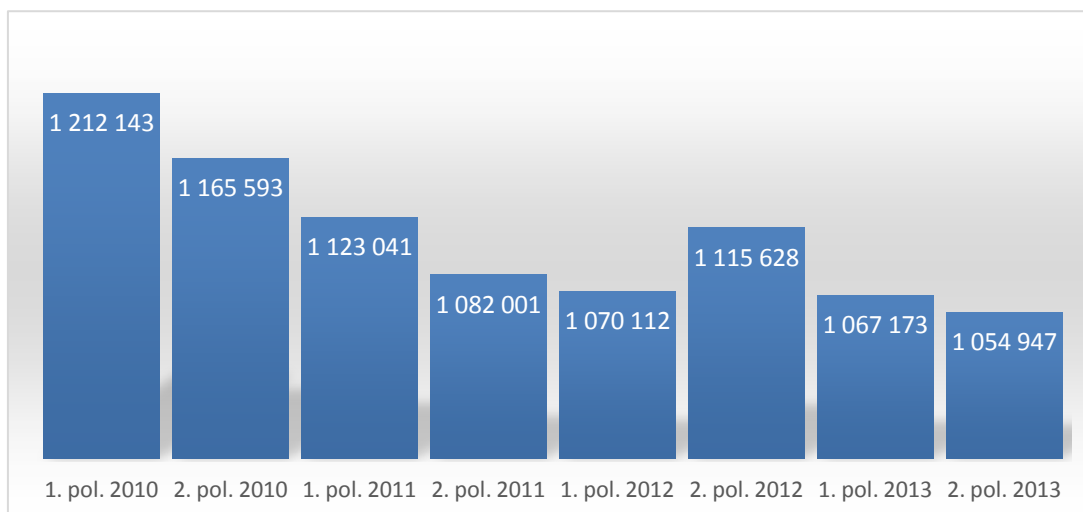

Zdroj: [5]

2.5. Prodej nemovitostí

Ekonomická krize se projevila i v cenách bytů, které za posledních několik let mírně klesly, nicméně v porovnání s některými dalšími zeměmi v Evropě to nebyl až tak značný pokles. Obrázek 5 ukazuje růst/pokles průměrných cen bytů za poslední tři roky.

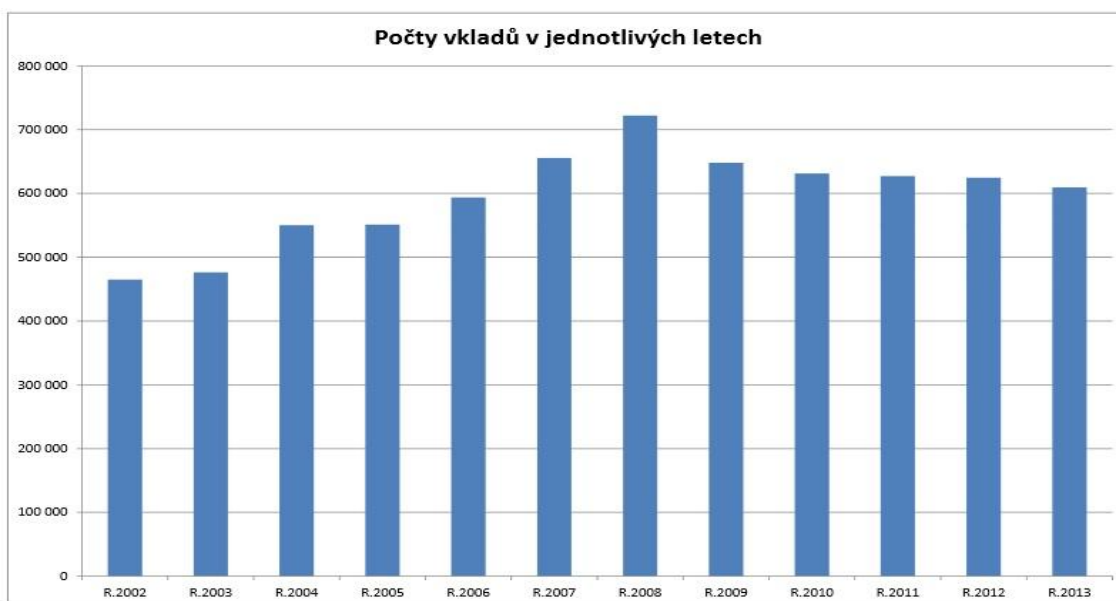
OBR 5: Průměrné ceny bytů ČR 2010-2013

Zdroj: [6], vlastní zpracování

O skutečnosti, že realitní trh jako celek však nebyl krizí tolik zasažen, svědčí i statistiky ČUZK (Český úřad zeměměřický a katastrální), který od roku 2008 registruje jen mírný úbytek vkladů (vklad = změna vlastnického, předkupního či zástavního práva na základě smlouvy, prohlášení nebo dohody). Statistika vkladů je uvedena na následujícím obrázku.

OBR. 6: Počet vkladů 2002-2013

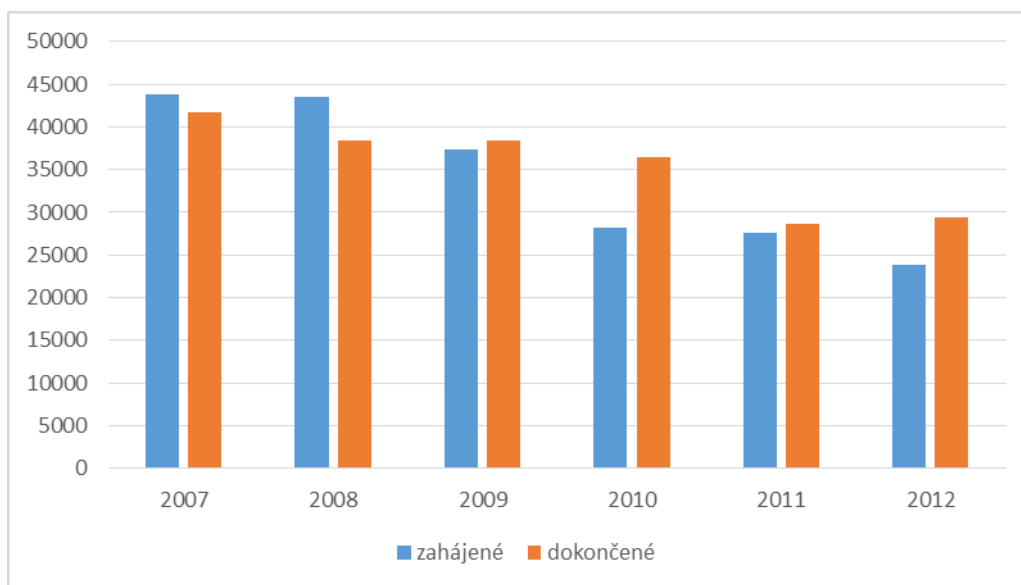

Zdroj: [7], vlastní zpracování

2.6. Bytová výstavba

Bytová výstavba v České republice za poslední roky významně poklesla. Není náhodou, že se tak stalo opět až po začátku ekonomické krize. Na grafu zahájené/dokončené výstavby z let 2007 až 2012 je vidět, že významně klesl zejména počet zahájených staveb. V roce 2009 již počet dokončených bytů překročil počet zahájených staveb, čímž se změnil trend předchozích let, kdy počet zahájených staveb zpravidla převyšoval počet dokončených. Od roku 2009 se tedy spíše dokončovaly stavby z minulých let, zatímco počet zahájených dále stagnoval. Tento fakt vedl k celkovému poklesu bytové výstavby. Rozdíl mezi lety 2007 a 2012 je obrovský, počet zahájených staveb klesl o 45,5 % a počet dokončených pak o 29,2 %.

OBR. 7: Bytová výstavba v ČR 2007-2012

Zdroj: [8], vlastní zpracování

3. Diskuse

Otázkou k diskusi může být například legislativa. Slabinou realitního trhu je absence jakékoliv zákonné regulace tohoto trhu. V rámci legislativy by bylo tedy dobré zavést speciální zákon upravující podmínky pro získání licence makléře, vydání licence, včetně vykonání zkoušky s tím spojené, by mělo být realizováno v rámci státní instituce. Stejně tak by měl být zaveden větší státní dohled nad činností realitních makléřů i kancelářů.

Od 1. ledna 2014 je platný nový Občanský zákoník. Nejpodstatnější změnou Občanského zákoníku, pokud se týká realitních služeb, je zřejmě to, že pozemek je nyní hlavní prodejním artiklem a případná budova na povrchu či inženýrské sítě pod ním jsou jeho součástí. V případě, že vlastník pozemku a budovy nejsou jedna osoba a jeden z vlastníků se rozhodne pro prodej, pak tomu druhému vzniká zákonné předkupní právo. Nový občanský zákoník zavádí také několik nových poplatků. Jedná se o celkem patnáct nových zápisů, za které je vybírána tisícikoruna. Jedná se o rozšíření věcných práv zaváděných vkladem na katastru nemovitostí z původních pěti na dvacet.

Závěr

I přesto, že diskontní sazba určovaná Českou národní bankou je na technické nule (0,05 %), bytová výstavba nedosáhla v roce 2011 a 2012 takového objemu, jako

v letech před finanční krizí. Od roku 2008 klesl počet zahájených staveb téměř o 50 %, počet dokončených pak o procent 30. Tento vývoj je samozřejmě negativní i pro vývoj realitního trhu. Naopak zadlužování českých domácností od roku 2007 stále roste. Největší objem úvěrů je čerpán právě na hypoteční úvěry, které pokrývají nákup stávajících nemovitostí nebo výstavbu nových a dále úvěry ze stavebního spoření.

Poděkování:

This paper is written with financial support from specific university research funds of the Czech Republic Ministry of Education, Youth and Sport allocated to the University of Hradec Králové Faculty of Informatics and management, project no. 2111/2014.

Použitá literatura:

- [1] HDP 2014, VÝVOJ HDP V ČR. *Kurzy.cz* [Online][Citace: 10. 12. 2014] Dostupné z URL: <http://www.kurzy.cz/makroekonomika/hdp/>
- [2] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. STAVEBNICTVÍ OD ROKU 1994. *Czso.cz* [Online][Citace: 10. 12. 2014] Dostupné z URL: http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?voa=tabulka&cislotab=STA1010CU&&kapitola_id=3
- [3] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. INFLACE – DRUHY, DEFINICE, TABULKY. *Czso.cz* [Online][Citace: 10. 12. 2014] Dostupné z URL: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/mira_inflace
- [4] ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA. PROGNOZA INFLACE NA HORIZONTU MĚNOVÉ POLITIKY. *Cnb.cz* [Online][Citace: 10. 12. 2014] Dostupné z URL: http://www.cnb.cz/cs/menova_politika/prognoza/index.html
- [5] MINISTERSTVO FINANČÍ ČESKÉ REPUBLIKY. ZPRÁVA O VÝVOJI FINANČNÍHO TRHU V ROCE 2012. *Mfcr.cz* [Online][Citace: 10. 12. 2014] Dostupné z URL: <http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/monitoring/vyvoj-financniho-trhu/2012/zprava-o-vyvoji-financniho-trhu-rok-2012-12640>
- [6] CENY NEMOVITOSTÍ. *Mesec.cz* [Online][Citace: 10. 12. 2014] Dostupné z URL: <http://www.mesec.cz/clanky/ceny-nemovitosti-a-hypotek-budou-rust-jak-neprodelat/>
- [7] ČESKÝ ÚŘAD ZEMĚMĚŘICKÝ A KATASTRÁLNÍ. STATISTICKÉ ÚDAJE O VYBRANÝCH TRANSAKČÍCH S NEMOVITOSTMI EVIDOVANÝMI V KN. *Cuzk.cz* [Online][Citace: 10. 12. 2014] Dostupné z URL: <http://www.cuzk.cz/Katastr-nemovitosti/Statisticke-udaje-o-transakcich/Statisticke-udaje-o-vybranych-transakcich-s-ne-%281%29.aspx>
- [8] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. DLOUHODOBÝ VÝVOJ BYTOVÉ VÝSTAVBY V ČESKÉ REPUBLICE. *Czso.cz* [Online][Citace: 10. 12. 2014] Dostupné z URL: <http://www.czso.cz/csu/2013edicniplan.nsf/p/8217-13>
- [9] PESTLE ANALÝZA. *Managementmania.com* [Online] 12. 10. 2013 [Citace: 10. 12. 2014]. Dostupné z URL: <https://managementmania.com/cs/pestle-analyza>

SOCIÁLNÍ APLIKACE FACEBOOK, EDGERANK A ROZPOČET

SOCIAL SOFTWARE APPLICATION FACEBOOK, EDGERANK AND COSTING

Libuše Svobodová, Miloslava Černá

Univerzita Hradec Králové

Libuse.svobodova@uhk.cz, Miloslava.cerna@uhk.cz

Klíčová slova:

sociální aplikace – EdgeRank – Facebook – náklady – rozpočet

Keywords:

social application – EdgeRank – Facebook – costs – budgeting

Abstract:

At present hectic time social applications play a significant role as they are used for sharing information not only for private but also for business purposes. The paper deals with Facebook which is currently mostly utilized social application both in the world and the Czech Republic. The paper focuses on EdgeRank which enables users to visualize social applications that are close to them from the content perspective. Budget and costs related to the use of social application Facebook and then costs and budget of the campaign that is run in the given social net form other core issues which are presented in this paper.

Úvod

Sociální média a aplikace hrají významnou roli v soukromé, ale i v podnikatelské sféře. Článek se věnuje vybraným oblastem nejvíce využívané sociální sítě na celém světě, Facebooku. [9], [13], [16]

Sociální médium je vše, co umožňuje komukoliv komunikovat s kýmkoliv – jinými slovy, uživatelsky generovaný obsah distribuovaný snadno přístupnými internetovými nástroji. Sociální média se stala velkým výzkumným systémem trhu. Umožňují naslouchat trhu a zjistit, na co naše cílová skupina myslí a co cítí. Tuto znalost můžeme využít např. v marketingovém mixu, lze z ní udělat fundamentální součást služeb

a zákaznické podpory a můžeme ji začlenit přímo do plánování. [5] Sociální média mají také potenciál přilákat a udržet pozornost nesmírně demograficky široké skupiny lidí, a to obzvláště těch, kteří jsou už otupělí z tradičních marketingových médií. [15]

Sociální síť lze definovat jako druh služby, který umožňuje komunikaci a sdílení informací, a to více méně trvalým způsobem, čímž se odlišuje od chatu či telefonu. V současné době se nejčastěji užívá pro jejich budování Internetu, ale principiálně si lze představit například firemní sociální síť založenou na nástěnkách, obálkách a dalších prvcích neelektronické formy. Dalším charakteristickým rysem je existence profilů, které prezentují osoby. Ty by měly odpovídat reálným osobám či firmám, což ale nemusí být nutně pravda. [8]

Panuje všeobecné povědomí o tom, že využívání sociálních sítí a dalších aplikací je převážně zdarma pro veřejnost i pro podnikatelské subjekty. Realita je jiná. V případě využívání sociálních sítí je třeba počítat s náklady, které jsou spojeny s vytvořením a správou daného virtuálního prostředí. Článek pojednává o vybraném segmentu z dané problematiky týkající se využití sociální sítě Facebook v podnikatelské sféře s návazností na sledování nákladů projektu.

1. Metodika

Při zpracování článku byly využity především sekundární zdroje. Za sekundární zdroje lze uvést odbornou literaturu, nashromáždění informací z odborného tisku, www stránek, databází, diskusí či předchozích účastí na odborných seminářích či konferencích v rámci okruhu zvoleného tématu. Dále bylo nutné z množství publikovaných materiálů vybírat, třídít a aktualizovat dostupné relevantní informace, které by podaly základní přehled o dané problematice v zahraničí a následně použito v České republice.

2. Rešerše a výsledky

EdgeRank je speciální algoritmus, kterým sociální síť Facebook určuje, kdo příspěvky dané stránky či uživatele uvidí na své zdi (news feedu). EdgeRank v podstatě vypovídá o vztahu fanouška k danému příspěvku a stránce, kde byl příspěvek publikován. Facebook k zavedení EdgeRanku donutila skutečnost, že plocha zdi, kde se příspěvky

zobrazují, má jen omezený prostor. A přitom počty přátel a stránek, které daný uživatel sleduje, neustále stoupají. Stejně jako rostou počty příspěvků, které průměrný uživatel či stránka vytvoří. EdgeRank tedy **brání zahlcení uživatele** příspěvků a zajišťuje, že uvidí především příspěvky od přátel a stránek, ke kterým má vztah. [7]

Počet zobrazení příspěvku závisí na několika vzájemně se ovlivňujících faktorech, kterými jsou:

- **Afinita** – tedy míra předchozí interakce. Fanouškovi, který průběžně na vaše statusy reaguje, se nový status zobrazí s mnohem větší pravděpodobností, než tomu, kdo ty dosavadní ignoroval. Pokud na své příspěvky nemáte žádnou odezvu, dosah vašich příspěvků se bude postupně zmenšovat.
- **Hodnota** – každý typ příspěvku má pro Facebook (tedy Edgerank) jinou hodnotu. Nejhodnotnější, a proto nejvíce zobrazované jsou fotografie, následují odkazy a až jako poslední přijdou na řadu čistě textové statusy. Facebook také přiřazuje větší váhu příspěvkům využívající nové funkce, údajně proto, aby fanoušky v jejich užívání podporoval. Hodnota je samozřejmě ovlivněna i afinitou – hodně komentovaný textový status uvidí více fanoušků, než fotografii, na kterou nikdo nereagoval.
- **Čas** – každý chce vědět, co je na síti nového, a ne to, co se tam dělo před několika dny. Proto se čerstvé příspěvky zobrazují více, než ty starší. Stáří příspěvků ale závisí i na jednotlivých uživatelích a intervalech, v jakých se na FB přihlašují. Pokud je to jenom občas, vidí samozřejmě i příspěvky starší. [12]

OBR. 1: Vzorec faktorů ovlivňujících EdgeRank

The diagram features a blue rectangular background. At the top, the mathematical formula $\left\{ \sum u_e w_e d_e \right\}$ is displayed in white. Below the formula, three white icons are arranged horizontally: a speech bubble, a scale, and an alarm clock. Underneath each icon is a label in white text: 'AFFINITY (u_e)' under the speech bubble, 'WEIGHT (w_e)' under the scale, and 'TIME DECAY (d_e)' under the alarm clock.

Zdroj: <http://blog.seo-servis.cz/firemni-facebook-efektivne-jak-na-newsfeed-a-edgerank>

Způsob, jak dosáhnout správného EdgeRanku, je popsán v následující části, která se týká finanční stránky sociální sítě Facebook.

2.1 Rozpočet a náklady spojené s používáním sociální sítě Facebook

Pokud má firma promyšlenou marketingovou strategii na sociálních sítích je třeba, aby projednala finance, které jsou velice důležité. Bohužel nic není zadarmo a i přesto, že sociální síť Facebook tuto variantu umožňuje, vyplatí se investovat do vytvoření a do pravidelné správy.

Vzhledem k tomu, že sociální síť nám nevrací investované peněžní prostředky zpět, je třeba stanovit výši budoucích nákladů na marketingovou strategii a také rozpočet, aby nenastalo, že firma bude mít vysoké náklady, ale výsledek žádný nebo velmi nízký.

V případě sociálních sítí se berou v úvahu dva druhy nákladů, a to fixní náklady a náklady variabilní. Variabilní náklady jsou vynakládány v závislosti na objemu výkonů. Jejich celková výše je ovlivněna objemem a strukturou výkonů. [2] Naopak fixní náklady jsou založeny na určité výrobní kapacitě. V rámci této kapacity se se změnami objemu výroby nemění. Zůstanou stejné, když se nevyrobí žádný výrobek, ale i v případě, že plně vytížíme celkovou výrobní kapacitu. [1]

Rozpočet slouží ke stanovení veškerých nákladů, které jsou spojeny s plánovaným projektem. Základní důvody pro sestavování rozpočtů jsou například zpřesnit plánování prováděných operací, koordinovat činnosti různých podnikových útvarů nebo vytvářet předpoklady pro objektivní hodnocení výkonu vedoucího pracovníka. Obvykle se sestavují na jednoroční období v měsíčním členění celého roku. [4] Přesnost rozpočtů se zajišťuje takzvanou kontrolou rozpočtu. Základem kontroly plnění rozpočtu je kvantifikace a analýza rozdílů (tzv. odchylek) mezi skutečně dosaženou a rozpočtovanou úrovní hodnocené veličiny. Obecně platí, že snadnější je kontrola a vyhodnocení krátkodobých rozpočtů. [3]

2.2 Rozpočet a náklady na kampaň na sociální síti Facebook

Pokud se obecná teorie aplikuje na sociální síť Facebook, náklady a rozpočet na kampaň mohou vypadat následovně. Za spuštění reklam a sponzorovaných příběhů na Facebooku se platí, stejně jako se platí za reklamy v místním tisku. Inzerenti mají kontrolu nad tím, kolik peněz utratí – nastavují si denní nebo dlouhodobý rozpočet. V případě, že je na Facebooku publikována reklama nebo sponzorovaný příběh, bude účtováno pouze za počet zobrazení (CPM) nebo kliknutí, která reklama nebo

sponzorovaný příběh získá. Průměrné CPM je částka, která bude průměrně zaplacená za každých tisíc zobrazení reklamy. Vypočítá se jako: celková cena reklamy / (celkový počet zobrazení / 1000). Částka, která bude zaplacená, nikdy nepřekročí denní nebo dlouhodobý rozpočet. Se zveřejňováním reklam a sponzorovaných příběhů na Facebooku nejsou spojené žádné další poplatky. Čím je plánovaný rozpočet větší, tím více lidí kampaň pravděpodobně osloví. Průměrná CPC se vypočítá jako: celková cena za reklamu / celkový počet kliknutí. Minimální denní rozpočet pro jakoukoli kampaň představuje 1,00 USD. Rozpočet musí být nejméně dvakrát vyšší než nabídka ceny za kliknutí (CPC). Pokud má podnik například nastavenou CPC 1,00 USD, musí být denní rozpočet nejméně 2,00 USD. [10]

Pro porozumění je zde uveden rozdíl mezi platbou za počet zobrazení (CPM) a platbou za kliknutí (CPC), které pomáhají dosáhnout správného EdgeRanku, který je popsán v předchozí části a řadí se jak mezi náklady fixní, tak variabilní. V případě, že je placeno za zobrazení (CPM – cost per mil), bude reklama optimalizována tak, aby se zobrazovala lidem, u nichž je největší pravděpodobnost, že podniknou akce, které pomohou naplnit účel v rámci cílového okruhu uživatelů. Z tohoto důvodu každé zobrazení dané reklamy pravděpodobně přispěje ke zvýšení hodnoty kampaně. [10] Zato, pokud je u reklam vytvářena nabídka na základě ceny za proklik, bude strhnutá příslušná částka tehdy, když uživatelé kliknou na dané reklamy nebo navštíví webové stránky společnosti. Jako inzerent využívající modelu CPC (cena za proklik) vyjadřujete, že nejdůležitější pro vás je, aby se lidé kliknutím dostali na vaše webové stránky, a že chcete řídit skutečné náklady na to, abyste každého přiměli navštívit váš web. [11]

Co se týče soutěží na Facebooku, jejich efekt je velice individuální a záleží na každé firmě, čím ocení výherce soutěže a v jaké hodnotě. Tento náklad patří mezi variabilní náklady, protože se mění v závislosti na povaze soutěže. Většinou firmy rozdávají své produkty či služby nebo nějaké doplňkové či dárkové předměty.

Další náklady, které je třeba zahrnout do rozpočtu, jsou náklady na založení a správu profilu na Facebooku či náklady na tištěnou propagaci, která upozorňuje na existenci

firemního Facebooku. Náklady jsou individuální dle velikosti podniku a plánované kampaně. Níže jsou v tabulce uvedeny tři společnosti, které nabízí vytvoření a správu Facebookového profilu.

TAB. 1: Cenová nabídka vytvoření a správy Facebookového profilu

Název společnosti	Cena za založení a vytvoření stránky na Facebooku	Odkaz na ceník společnosti
Studenta Media s.r.o.	1990 Kč	http://www.facebookexpert.cz/cenik
Mix Media s.r.o.	3500 Kč (bez DPH)	http://www.mix-media.cz/prilohy/Facebook-stranky-full-service-2013-2104.pdf
FB FACE	699 Kč	http://fbface.webnode.cz/cenik-sluzeb-/

Zdroj: vlastní zpracování

Např. první uváděná společnost, Studenta Media, má dále ve svém ceníku: základní analýza = 4 990 Kč, zpracování analýzy + návrh řešení = 9 990 Kč, správa stránky za měsíc = od 7 500 Kč, vytvoření události = 1 000 Kč, vývoj aplikace pro soutěž = 40 000 – 150 000 Kč a další.

Závěr

Článek přináší reálný pohled na jednu z možností, kterou přináší využívání sociální sítě Facebook pro marketingové účely podnikatelských subjektů. Z provedeného šetření a z výsledků vyplývá, že po finanční stránce může být využívání sociálních sítí k propagaci finančně nákladné. Podniky platí za vytvoření a správu profilu na facebooku vlastnímu zaměstnanci, či služby outsourcuje. Dále platí i za zobrazení reklamy i přesto, že si zákazníci daný produkt nekoupí. K tomu, aby se potenciálním zákazníkům zobrazovaly stránky, které by je mohly oslovit, slouží tzv. EdgeRank.

Poděkování:

This work was supported by the 2208 Excellence grant project “The ICT reflection within cognitive process development”.

Použitá literatura:

- [1] DVORÁKOVÁ, D. *Základy účetnictví*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, ISBN 978-80-7357-544-1.
- [2] FIBÍROVÁ, J., ŠOLJAKOVÁ, L., WAGNER, J. *Nákladové a manažerské účetnictví*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2007, ISBN 978-80-7357-299-0.
- [3] KRÁL, B. *Manažerské účetnictví*. Vyd. 1. Praha: Management Press, 2002, ISBN 80-7261-062-7.
- [4] LAZAR, J. *Manažerské účetnictví: kontrola a řízení nákladů v praxi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2001, ISBN 80-7169-985-3.
- [5] STERNE, J. *Měříme a optimalizujeme marketing na sociálních sítích*. Vyd. 1. Praha: Computer Press, 2011, ISBN 978-80-251-3340-8.
- [6] CHLUPOVÁ, I. *Sociální sítě ve Squash centru HK, náklady na zavedení a přínosy*. Bakalářská práce UHK, 2014.
- [7] ADAPTIC. *EdgeRank*. [online]. [cit. 20-11-2014] Dostupné z URL: <http://www.adaptic.cz/znalosti/slovnicek/edgerank/>
- [8] ČERNÁ, M., ČERNÝ, M. *Úvod do problematiky sociálních sítí* [online]. Publikováno: 29-02-2012 [cit. 20-011-2014] Dostupné z URL: <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/g/15075/UVOD-DO-PROBLEMATIKY-SOCIALNICH-SITI.html/>
- [9] ČTK (DENIK.CZ). *Na Facebooku je 4,2 milionů Čechů. Jejich počet za rok stoupl o desetinu*. [online]. Publikováno: 04-02-2014 [cit. 15-11-2014] Dostupné z URL: http://www.denik.cz/z_domova/na-facebooku-je-4-2-milionu-cechu-jejich-pocet-za-rok-stoupl-o-desetinu-20140203.html
- [10] FACEBOOK. *Náklady a rozpočet na kampaň – Kolik stojí inzerce na Facebooku?, Jaký je minimální denní rozpočet?* [online]. Publikováno: 2013 [cit. 25-11-2014] Dostupné z URL: <https://www.facebook.com/help/318171828273417>
- [11] FACEBOOK. *Cena za proklik (CPC)*. [online]. Publikováno: 2013 [cit. 25-11-2014] Dostupné z URL: <https://www.facebook.com/help/212449885453102>
- [12] KALOUSKOVÁ, A. *Firemní Facebook efektivně – jak na newsfeed a edgerank*. [online]. Publikováno: 25-04-2013 [cit. 25-11-2014] Dostupné z URL: <http://blog.seo-servis.cz/firemni-facebook-efektivne-jak-na-newsfeed-a-edgerank>
- [13] LAUSCHMANN, J. *Světů už vévodí jen 5 sociálních sítí, Facebook vede ve 127 zemích*. [online]. Publikováno: 03-01-2013 [cit. 20-11-2014] Dostupné z URL: <http://www.tyinternety.cz/2013/01/03/clanek/svetu-uz-vevodi-jen-pet-socialnich-siti-facebook-vede-ve-127-zemich/>
- [14] SUN MARKETING. *Tvorba aplikace pro Facebook*. [online]. Publikováno: 2013 [cit. 25-11-2014] Dostupné z URL: <http://www.sunmarketing.cz/aplikace-pro-facebook>
- [15] WSI MARKETING. *Sociální média*. [online]. Publikováno: 2012 [cit. 20-11-2014] Dostupné z URL: <http://www.wsimarketing.cz/socialni-media/>
- [16] SVOBODOVÁ, L., ČERNÁ, M. *Development of social networks from the local and global perspective*. In Hradecké ekonomické dny 2014. Díl V. Economic development and management of regions, str. 370-378. ISBN 978-80-7435-370-3.
- [17] ČERNÁ, M., POULOVÁ, P. *Visit Rate of Internet Portals and Utilization of their Tools and Services*. *E+M Ekonomie a Management*, 2008, Vol. XI, Iss. 4, pp 132–142
- [18] <http://www.facebookexpert.cz/cenik>
- [19] <http://www.mix-media.cz/prilohy/Facebook-stranky-full-service-2013-2104.pdf>
- [20] [http://fbface.webnode.cz/cenik-sluzeb-/](http://fbface.webnode.cz/cenik-sluzeb/)

**IDENTIFIKÁCIA KĹÚČOVÝCH PRACOVNÝCH MIEST AKO VÝSLEDOK
PERSONÁLNEHO AUDITU V ORGANIZÁCIÍ
IDENTIFICATION OF KEY JOBS AS THE RESULT OF THE PERSONNEL
AUDIT IN THE ORGANIZATION**

Miroslava Szarková

Ekonomická univerzita v Bratislave

szarkova@euba.sk

Kľúčové slová:

personálny audit – pracovné miesto – kľúčové pracovné miesto

Keywords:

personnel audit – job position– key job position

Abstract:

Personnel audit, that was during the culmination of the financial and economic crisis executed by several enterprises and multinational companies, in addition to contributing to the reduction of surplus and duplicate jobs in enterprises also contributed to identifying key jobs. The aim of this paper is to analyze the changes that are currently in job creation in general and the stabilization of key jobs especially in enterprises and multinational companies operating in Slovakia. This article was created within the project VEGA 1/0053/12.

Úvod

V čase kulminácie finančnej a hospodárskej krízy v Slovenskej republike v rokoch 2005-2010 viaceré podniky a dcérske spoločnosti nadnárodných korporácií pôsobiach v Slovenskej republike zrealizovali personálny audit s cieľom optimalizovať počet pracovných miest, prehodnotiť ich profesiogramy z hľadiska štruktúry a obsahu pracovnej náplne a mzdového krytia vzhľadom k normovanému pracovnému výkonu ako aj vratke/návratnosti na ne vynaložených finančných nákladov. Opakovane uskutočnené personálne audity [1,s.3] v podnikoch/spoločnostiach, ktoré prvoplánovo hľadali úsporu mzdových nákladov a výsledkom ktorých malo byť zoštíhlenie podniku/organizácie pri zachovaní výkonu, na jednej strane prispeli k optimalizácii vnútro podnikovej

personálnej štruktúry súčasťou čoho bolo aj identifikovanie kľúčových miest v podniku. Na strane druhej odhalili, že spoločnosti/podniky využili obdobie kulminovania krízy nielen na svoje zoštíhlenie tým, že zredukovali nadbytočné a duplicitné pracovné miesta, ale zároveň aj „optimalizovali“ svoje náklady na ich tvorbu, čo v podstate znamená, že do vytvárania pracovných miest neinvestovali ani v čase, keď disponovali potrebnými finančnými zdrojmi na ich tvorbu. Výsledkom toho je, že v súčasnosti disponujú potrebnými finančnými zdrojmi nielen na tvorbu nových pracovných miest ale aj na „dobré mzdové pokrytie kľúčových pracovných miest, čo na trhu práce prehlbuje nesúlad medzi ponukou a dopytom.

1. Súčasný problém na trhu práce v oblasti predaja pracovných miest v SR

S doznievaním finančnej a hospodárskej krízy [2,s.2] a oživovaním ekonomiky podniky a nadnárodné spoločnosti uvoľňujú „usparené“ finančné zdroje na v minulosti zlikvidované pracovné miesta ako aj na tvorbu nových pracovných miest, čo potvrdzujú viacerí personálni manažéri pôsobiaci v dcérskych spoločnostiach nadnárodných korporácií podnikajúcich v SR ako aj personálne agentúry, ktoré pre dcérske spoločnosti podnikajúce v SR zabezpečujú predaj pracovných miest na regionálnom trhu práce: v súčasnosti sa časť týchto pozícií obsadzuje, zamestnanosť tak generuje nielen súčasný ekonomický rast ale aj postupné uvoľňovanie úsporných opatrení z minulosti [12,s.18]. Pritom proces uvoľňovania finančných zdrojov na obnovu a tvorbu pracovných miest na regionálnych trhoch práce je prísne regulovaný. Napríklad, ako uvádzajú viacerí personálni manažéri, nové pracovné miesta vznikajú tak, že „matka spoločnosti so sídlom v zahraničí upozorní svoju dcéru na Slovensku, aby začala investovať do vývoja, výskumu alebo ľudí s tým, že inak dcérsku spoločnosť presunie do inej krajiny, čo spôsobuje napríklad aj taký jav na trhu práce, že na trhu práce sa vyskytuje viac pracovných miest ako vhodných uchádzačov. Viaceré personálne agentúry signalizujú, že nevedia obsadiť/predať desiatky pracovných miest. [4,s.18] Agentúra Profesia napríklad uvádza, že za tretí štvrt'rok počet ponúkaných pracovných miest medziročne stúpol o 25 % a za celých deväť mesiacov roku 2014 o 21 %. Počet ponúk pracovných miest na profesii. Sk je momentálne na najvyššej úrovni za posledných desať rokov. Najvyšší počet ponúkaných pracovných miest zaznamenala agentúra tesne pred vypuknutím finančnej a hospodárskej krízy v roku 2008. V súčasnosti je počet ponúkaných pracovných miest na úrovni 85 percent roku

2008, pričom ponuka pracovných miest neustále stúpa a približuje sa svojim počtom roku 2007[3,s.18].

Asymetria v oblasti ponuky a predaja pracovných miest, ktorá je v súčasnosti charakteristická pre regionálne trhy práce je výsledkom postupu materských spoločností v období nástupu a prehĺbenia finančnej a hospodárskej krízy. V tomto období totiž materské spoločnosti pristúpili k masovej redukcii pracovných miest, ktoré neboli kľúčové, viazali najnižšie mzdové náklady a zdalo sa že boli aj ľahko nahraditeľné, nakoľko trh práce disponoval veľkou masou uchádzačov o tento typ pracovných miest. Zároveň spoločnosti rozšírili pracovnú náplň pracovných miest kľúčových zamestnancov, odborníkov a zamestnancov, ktorým pracovné miesta prenajímali. Tieto postupy však materské spoločnosti v súčasnosti postupne opúšťajú a vracajú sa k obnoveniu a tvorbe pracovných miest, k využívaniu sofistikovaných postupov personálneho marketingu pri ich ponuke/predaja/prenajímania na trhu práce.

2. Nové prístupy k vymedzeniu kľúčových pracovných miest

Kľúčové pracovné miesta sú v súčasnosti predmetom analýzy personálnych manažérov. Z hľadiska svojho obsahu a štruktúry ich možno zaradiť medzi klasické pracovné miesta, ktoré sa v personálnom marketingu a personálnom manažmente [5,s.4] z hľadiska podniku chápu ako stabilné pracovné miesta, ktoré sú pevne zakotvené v organizačnej štruktúre podniku, tvoria jeho chrbtovú kosť. Z hľadiska zamestnanca klasické pracovné miesto chápe ako zdroj/základ pravidelného príjmu a spoločenského uznania zamestnanca. Klasické pracovné miesta vznikli v spätosti s klasickou organizáciou práce. Ich úlohou bolo stabilizovať zamestnancov, čo sa dialo prostredníctvom rôznych legislatívnych postupov, napríklad pracovnej zmluvy na plný úväzok a na dobu neurčitú, pevne stanovenou pracovnou dobou, rôznymi druhými benefitov a podobne. Zmena organizácie práce, ku ktorej došlo koncom 80. rokov 20., spôsobila ich redukcii. V súčasnosti dochádza k rozvoju klasických pracovných miest a súčasne aj k zmene ich postavenia a začlenenia do organizačnej štruktúry podniku. [6,s.1] Na základe uskutočnených analýz výsledkov personálnych auditov možno uviesť nasledujúce rozdiely medzi klasickými a kľúčovými pracovnými miestami (tabuľka 1).

TAB. 1: Rozdiely medzi klasickými a kľúčovými pracovnými miestami

Klasické pracovné miesto	Kľúčové pracovné miesto
Pracovné miesto existuje len vo vzťahu k momentálnej potrebe organizácie práce	Pracovné miesto je pevne začlenené do organizačnej štruktúry podniku
Profesijne vyhranená pracovná náplň	Kompetencie vzťahujúce sa k podnikovým procesom
Kompetencie vzťahujúce sa k vykonávanej profesii	Viacprofesnosť
Štandardný/priemerný plat	Nadštandardný/nadpriemerný plat
Štandardné odmeny a benefity	Nadštandardné odmeny a benefity
Štruktúruje čas	Vysoká stabilita
Zamestnanec od neho odvodzuje svoju identitu a sebaúctu	Vysoká bezpečnosť
Sociálne uznanie	Maximálny prístup k vzdelávacím aktivitám
	Minimálne zamestnanecké výhody
	Spoločenské uznanie/prestíž

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe výsledkov personálnych auditov

Vznik kľúčových pracovných miest nie je v personálnom marketingu a v personálnom manažmente nová téma. Venovali sa jej autori“ [13,s.18] už v minulosti. Charakterizovali ich ako klasické pracovné miesta, ktoré boli legislatívne do určitej miery fixované v organizačnej štruktúre podniku, avšak nemali v nej výnimočné postavenie. Pod vplyvom výsledkov personálnych auditov došlo vo viacerých podnikoch k identifikovaniu pracovných miest, ktoré však pre podnik nemajú len štandardný význam, ale z hľadiska plnenia strategických zámerov a cieľov podniku majú význam zásadný/kľúčový. Ich identifikácia vychádza z analýzy strategických cieľov organizácie. Od klasických pracovných miest sa odlišujú svojím postavením v organizačnej štruktúre, vynaloženými finančnými zdrojmi na ich tvorbu ale aj udržanie ako aj dizajnom a profesiogramom. [9,s.2] Ich ponuka/predaj/prenajímanie na trhu práce sa riadi sofistikovanými postupmi personálneho marketingu a personálneho manažmentu, nakoľko straty, ku ktorým by mohlo dôjsť ich predajom/prenajatím nesprávnej osobe/zamestnancovi, sú vo väčšine prípadov nedejateľné.

Záver

Hospodárska kríza je okrem iného charakteristická aj tým, že podniky/podnikatelia optimalizujú svoje náklady aj v oblasti tvorby pracovných miest, čo sa prejavuje aj tým, že napriek tomu, že majú finančné prostriedky na tvorbu pracovných miest tieto nevytvárajú, resp. do tvorby nových pracovných miest jednoducho neinvestujú. Tento postup sa na trhu práce prejavuje nielen redukciami počtu klasických pracovných miest ale aj stagnáciou počtu kľúčových pracovných miest. [14,s.5] Po odznení finančnej a hospodárskej krízy však na trhu práce nastáva obrat. Podniky, najmä nadnárodné korporácie zrýchlene uvoľňujú nahromadené/ušetrené finančné zdroje na obnovu a tvorbu pracovných miest, predovšetkým klasických a kľúčových. Tento krok podnikov a nadnárodných korporácií dokumentuje aj kvantitatívna a kvalitatívna analýza výsledkov personálnych auditov, ktoré sa uskutočnili v 208 podnikoch a dcérskych spoločnostiach pôsobiacich v SR v rokoch 2012 – 2013 v rámci projektu VEGA 1/0053/12.

Použitá literatúra:

- [1] ANDREJČÁK, M. Personálny audit ako východisko skvalitňovania ľudského kapitálu organizácie. In: *Personálny marketing a personálny manažment v organizácii*. Ekonóm, Bratislava 2013, s. 66-79. ISBN 978-80-225-3843-5
- [2] GERTLER, E. Migrácia pracovných síl – nové úlohy pre personálny marketing. In.: Szarková, M. a kol.: *Personálny marketing a personálny manažment v organizácii*. Recenzovaný zborník vedeckých prác. Bratislava: Vydavateľstvo: EKONÓM, 2013, s- 22-27. ISBN 978-80-225-3843-5.
- [3] GLEVICKÁ, M. Pracujúcich na Slovensku pribúda. *TREND*, 16. október 2014, s. 19.
- [4] IVEY, A. E., IVEY, M. B. *Counselling and psychotherapy. A multicultural perspective*. SAGE Publications 2012,
- [5] JOHNSON, K. P. Participatory management. *Journal of applied behaviour analysis*, 1991, s. 119-127.
- [6] KINTLER, J. Eliminácia rizík spojených s investovaním do ľudského kapitálu podniku In: *Personálny marketing a personálny manažment v organizácii*. Ekonóm, Bratislava 2013, s. 54-66. ISBN 978-80-225-3843-5
- [7] MAIER, W., FROHLICH, W. *Personal management für Klein- und Mittelbetriebe*. Heidelberg: Sauer Verlag, 1992, s. 129. ISBN 3-7938-7069-3.
- [8] MEIER, W. Strategisches Personalmarketing: Analyse – Konzeption – Instrumente. In: MAIER, W., FRÖHLICH, W. *Personal management in der Praxis*. Wiesbaden: Gabler Verlag, 1991, s. 66-79. ISBN 3-409-13852-8.
- [9] MATULČÍKOVÁ, M. Požiadavky na vybrané vlastnosti osobnosti pri rozvoji kariéry v malých a stredných podnikoch. In: *Ekonomika cestovného ruchu a podnikanie : vedecký časopis Obchodnej fakulty Ekonomickej univerzity v Bratislave*. - Bratislava : Katedra služieb a cestovného ruchu OBF EU, 2014. ISSN 1337-9313, 2014, roč. 6, č. 2, s. 55-72. KEGA 006EU-4/2013.

- [10] MOWRER, O. H. *Learning, theory and behavior*. New York: John Wiley and sons, 1960.
- [11] STIFFLER, M., A. *Move from managing to driving performance*. Performance improvement, 2006.
- [12] SIROTA, Ľ.: Pracujúcich na Slovensku pribúda. *TREND*, 16. október 2014, s. 18.
- [13] STÝBLO, J., URBAN, J., VYSOKAJOVÁ, M.: *Personalistika 2006*. Praha : ASPI, 2005, s. 82. ISBN 80-7357-148-X.
- [14] SZARKOVÁ, M. a kol.: *Personálny marketing a personálny manažment*. Bratislava: vydavateľstvo EKONÓM, 2013. ISBN 978-80-225-3594-6.

VOLATILITA CENY ROPY A PRŮMYSLOVÁ PRODUKCE V ČR OIL PRICE VOLATILITY AND CZECH INDUSTRIAL PRODUCTION

Václav Šebek

Masarykova univerzita

vaclav.sebek@mail.muni.cz

Klíčová slova:

cena ropy – vnímaná volatilita – průmyslová produkce

Keywords:

crude oil price – revealed volatility – industrial production

Abstract:

This paper examines how crude oil affects Czech Republic, small open economy. Oil's impact is usually related with its price level. However, according to recent research in this field of energy economics, volatility of oil price is deemed to have more explanatory power than price. Czech industrial production and oil price volatility in CZK are regressed in accordance with literature with mixed results. Negative effect of volatility is observed but with little robustness of the model, which makes further research of this topic mostly interesting and worth further endeavour.

Úvod

Ropa jako klíčová a těžko substituovatelná surovina je předmětem podstatné části výzkumů ekonomie energetiky (*energy economics*). Dostupnosti ropy je přisuzován významný vliv na řadu ekonomických ukazatelů, včetně ekonomického rozvoje, mezinárodního obchodu a směnných kurzů, nebo produktu jednotlivých zemí. Stejně široký je proto i rozsah metod i konkrétních témat ekonomického výzkumu ropy. V jeho rámci se tento článek řadí ke skupině zkoumající vliv ceny ropy na výkonnost národní ekonomiky.

Konkrétně bude použita vnímaná volatilita ceny ropy vyjádřená jako velikost měsíčních odchylek od průměrné ceny ropy toho měsíce. Autoregresní VAR model se pak pokusí

volatilitou vysvětlit výkonnost ekonomiky vyjádřenou indexem průmyslové produkce, nejlepší dostupnou makroekonomickou veličinou na měsíční bázi.

1. Metodika, řešerše

Vliv ropy na národní hospodářství je v literatuře řešen zpravidla dvěma hlavními metodami. Větší část používá nějaký typ ekonometrického regresního modelu. V mnohem menší míře pak pomocí modelů vypočítávané rovnováhy (computable general equilibrium modely, CGE, viz např. [1]–[3]).

Vliv ropy je v ekonometrických studiích nejčastěji vyjádřen pomocí její reálné ceny (viz např. [4]), avšak její samotná absolutní úroveň se ne vždy ukazuje jako vhodná proxy proměnná. Proto některé studie přicházejí s použitím volatility ceny, jako vhodnějšího ukazatele, podle předpokladu, že nestabilita ceny je pro spotřebitele horší než vlastní úroveň ceny [5], [6].

Rentschler [6] adaptoval pro výzkum vztahu ropa-HDP metodu transformace denních dat dostupných z burzovních zdrojů na měsíční periodicitu dostupných makroekonomických ukazatelů Andersena a kol. [7], koncept vnímané volatility (realized volatility, RV). Pro ropu ji definuje jako sumu druhých mocnin denních změn za jeden měsíc:

$$RV_m(\rho_d) = \sum_{d=1}^{D_m} \rho_d^2 = \sum_{d=1}^{D_m} \left[\frac{\pi_d - \pi_{d-1}}{\pi_d} \right]^2$$

Kde $RV_m(\rho_d^2)$ značí měsíční vnímanou volatilitu denních změn ρ_d a π_d denní cenu ropy. S takto definovanou volatilitou pak srovnává domácí průmyslovou produkci. Činí tak na vzorku šesti zemí, USA, Německa, Jižní Koreje, Japonska, Malajsie a Indie, podle regresního modelu definovaného rovnicí:

$$X_m = C + \sum_{i=1}^q \Phi_i X_{m-i} + \varepsilon_m$$

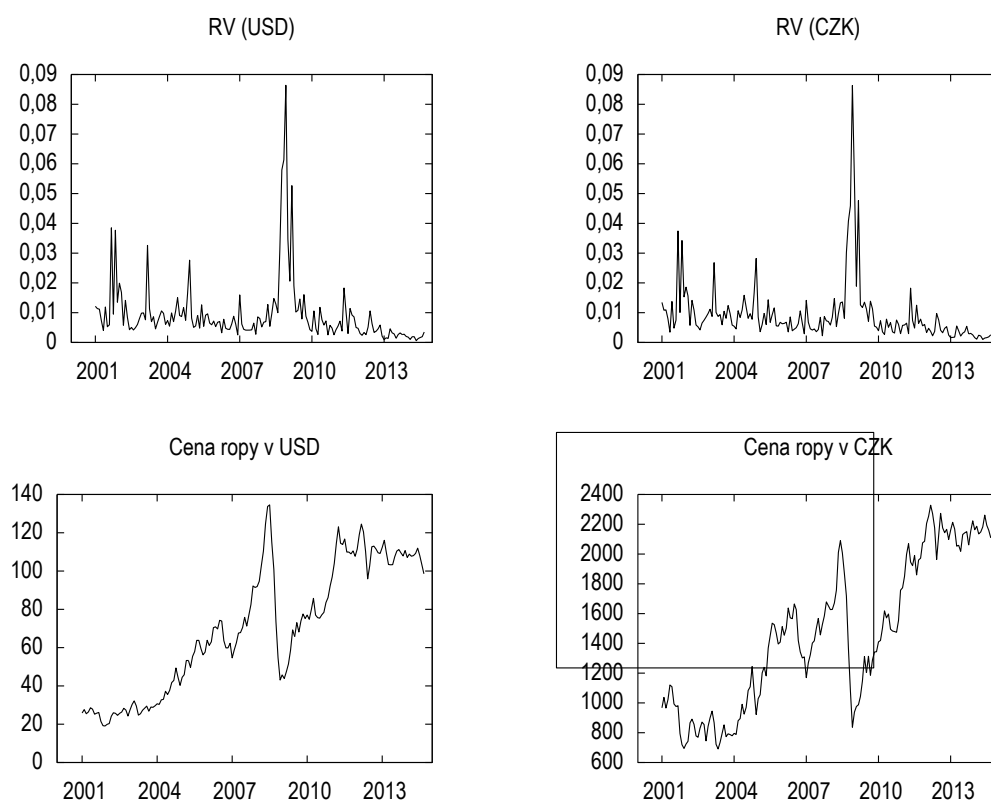
Kde $X_m = \begin{bmatrix} IP_m \\ RV_m \end{bmatrix}$ je vektor průmyslové produkce (první diference, nikoliv úroveň) a vnímané volatility, C je vektor konstant, Φ_i je matice koeficientů a ε_m odpovídá

bílému šumu. Dále m značí daný měsíc a q optimální zpoždění, které Rentschler podle Bayesiánského informačního kritéria (BIC) nastavuje pro všechny země na 2. Následné ověření Grangerovy kauzality vypovídá o jednostranné závislosti průmyslové produkce na vnímané volatilitě u všech sledovaných zemí.

2. Data a výsledky

Záměrem tohoto článku je aplikovat výše popsany postup Rentschlera na datech české ekonomiky a ověřit, zda předkládaná souvislost mezi vnímanou volatilitou a průmyslovou produkcí platí i pro Českou republiku. Jako základní cena ropy byla vzata hodnota indexu burzovního Brent užívaného jako jeden z cenových benchmarků na světových trzích [8]. Z terminálů Bloomberg je index Brent dostupný na denní bázi a tyto časové řady byly použity pro výpočet vnímané volatility v amerických dolarech (USD). Přepočet na české koruny (CZK) byl proveden skrze denní kurzy z databází ČNB a následně spočtena měsíční volatilita pro obě měny, viz OBR. 1.

OBR. 1: Vnímaná volatilita (nahore) a cena ropy (dole) v USD a CZK

Zdroj: Terminál Bloomberg a databáze ČNB.

Trend ceny ropy v poslední dekádě je obecně znám (viz levý dolní graf v OBR. 1). Růst ceny v CZK byl v celém období poněkud umírněn posilující korunou, což Dybczak et al. [9] vidí jako jeden ze zásadních důvodů, proč podle jejich studie strmý růst před pádem cen v roce 2008 neovlivnil český HDP tak výrazně, jak očekávali. Pravdou je, že posilující koruna umenšila růst absolutní ceny, volatilitu, nicméně, jak je vidět na vrchních dvou grafech OBR. 1, nijak neovlivnila. Lze tedy konstatovat, že míra vnímané volatility ropy v ČR do značné míry kopírovala volatilitu na světových trzích. Koeficient korelace obou veličin 0,968 to ostatně potvrzuje.

V samotném regresním modelu byla tedy využita výše popsaná měsíční vnímaná volatilita a jako průmyslová produkce posloužil sezónně očištěný index průmyslové produkce z dat Českého statistického úřadu. Ten také ohraničil rozsah pozorování, neboť je k dispozici až od roku 2001. Tyto řady pak byly aplikovány v autoregresním modelu převzatém z Rentschlera [6] uvedeném výše.

Výsledky modelu vysvětlujícího průmyslovou produkci jednou, resp. dvakrát, zpožděnou vnímanou volatilitou (horní, resp. dolní část) uvádí TAB. 1.

TAB. 1 Výsledky regresního modelu ve srovnání s [6]

	USA	JPN	GER	IND	KOR	MYS	CZE
RV(-1)	-0.032*	-0.085**	-0.103*	-0.058**	-0.152*	-0.211*	-1,571**
S.E.	-0.01	-0.036	-0.037	-0.024	-0.047	-0.066	0.628
t-stat	[-3.109]	[-2.339]	[-2.759]	[-2.396]	[-3.252]	[-3.214]	[-2.499]
RV(-2)	-0.032*	-0.085**	-0.103*	-0.058**	-0.152*	-0.211*	-0.554
S.E.	-0.01	-0.036	-0.037	-0.024	-0.047	-0.066	0.863
t-stat	[-3.109]	[-2.339]	[-2.759]	[-2.396]	[-3.252]	[-3.214]	[-0.863]

Zdroj: [6] a vlastní výpočty (sloupec CZE). * a ** odpovídají 1% a 5% statistické významnosti.

U české ekonomiky se jako statisticky významný ukazuje pouze vliv jednou zpožděné vnímané volatility. Jeho hodnota je vyšší než u všech zemí zkoumaných Rentschlerem, 1,5 krát vyšší, než u sousedního Německa. Rentschler u svých výpočtů neuvádí

koeficient determinace. U českého modelu však vyšel pouhých 0,037, takže byt' model ukazuje vliv se stejným znaménkem a srovnatelnou, i když vyšší, velikostí, jeho vypovídací hodnota o chování průmyslové produkce v ČR je minimální.

3. Diskuse

Na první pohled vykazuje česká ekonomika vyšší citlivost na volatilitu ceny ropy. Podle předloženého modelu by měla být průmyslová produkce ČR zhruba jeden a půl krát citlivější na zvýšení vnímané volatility, než náš největší obchodní partner Německo. To by mohlo být vysvětleno absencí přístupu k moři, a tedy ropného terminálu, nízkou diverzifikací transportních cest a malou velikostí české ekonomiky ve srovnání se všemi zeměmi uvedenými v TAB. 1.

Na druhé straně, výpovědní hodnota nabízeného modelu je velmi nízká kvůli jeho nízké hodnotě koeficientu determinace. Protože tuto hodnotu neznáme ani u Rentschlera [6], je jen těžko možné potvrdit, nebo vyvrátit jeho předpoklad o významném vlivu volatility na ekonomický výkon země. To nechává otevřený prostor pro další výzkum, který by se měl ubírat následujícími směry:

- Měly by se ověřit výsledky [6], zejména relevance regresních modelů.
- Pokud je ČR skutečně více náchylná na změny volatility, bylo by vhodné provést podobné šetření na srovnatelně velkých zemích s ohledem na přístup k ropné infrastruktuře.
- Provést přímé srovnání vlivu úrovně ceny ropy a její volatility.

Závěr

Vzhledem k nejednoznačnosti plynoucí z diskuze, se tento prvotní výzkum ukazuje jako zajímavý pro další rozpracování. Nejzrevrubnější publikace na toto téma v českém prostředí je Dybczak et al. [9], která ale používá data jen do roku 2007 a z dnešního pohledu je jednak zastaralá, neboť nereflektuje hluboký propad cen roku 2008 a její závěr o malém významu ropy je v autoregresním modelu podepřen absolutní cenou ropy, nikoliv volatilitou. Toto téma proto podle autora může přinést v budoucnu další zajímavé výsledky.

Poděkování:

Tento článek vznikl v rámci projektu specifického výzkumu na Masarykově univerzitě označeného MUNI/A/0811/2013. Autor by rád poděkoval doc. Ing. Liboru Žídkovi, Ing. Štěpánu Mikulovi a Ing. Zdeňku Rosenbergovi za podnětné připomínky a zpětnou vazbu.

Použitá literatura:

- [1] GUIVARCH, C., HALLEGATTE, S., CRASSOUS, R. The resilience of the Indian economy to rising oil prices as a validation test for a global energy–environment–economy CGE model. *Energy Policy*, roč. 37, č. 11, s. 4259–4266, lis. 2009.
- [2] AYDIN, L. ACAR, M. Economic impact of oil price shocks on the Turkish economy in the coming decades: A dynamic CGE analysis. *Energy Policy*, roč. 39, č. 3, s. 1722–1731, bře. 2011.
- [3] MAISONNAVE, H., PYCROFT, J., SAVEYN, B., CISCAR, J.C. „Does climate policy make the EU economy more resilient to oil price rises? A CGE analysis“, *Energy Policy*, roč. 47, s. 172–179, srp. 2012.
- [4] TANG, W. WU, L., ZHANG, Z. „Oil Price Shocks and Their Short- and Long-Term Effects on the Chinese Economy“, East-West Center, Economics Study Area, Economics Study Area Working Papers 102, 2009.
- [5] ELDER, J., SERLETIS, A. „Volatility in Oil Prices and Manufacturing Activity: An Investigation of Real Options“, *Macroecon. Dyn.*, roč. 15, č. S3, s. 379–395, lis. 2011.
- [6] RENTSCHLER, J.E. *Oil Price Volatility, Economic Growth and the Hedging Role of Renewable Energy*. Washington D.C.: The World Bank - Sustainable Development Network, 2013.
- [7] ANDERSEN, T. G., BOLLERSLEV, T., DIEBOLD, F.X., LABYS, P. „Modeling and Forecasting Realized Volatility“, *Econometrica*, roč. 71, č. 2, s. 579–625, 2003.
- [8] STEVENS, P. „Oil Markets“, *Oxf. Rev. Econ. Policy*, roč. 21, č. 1, s. 19–42, Spring 2005.
- [9] DYBCZAK, K. VOŇKA, D., VAN DER WINDT, N. *The Effect of Oil Price Shocks on the Czech Economy*. Praha: ČNB, 2008.

**SOCIÁLNĚ-PRACOVNÍ INTERAKCE V PODNIKU S VAZBOU
NA PODNIKOVÉ SOCIÁLNÍ SÍŤE
SOCIO-OCCUPATIONAL INTERACTIONS IN COMPANIES FOCUSED ON
ENTERPRISE SOCIAL NETWORKING**

Jana Školudová

Univerzita Pardubice

Jana.Skoludova@upce.cz

Klíčová slova:

sociálně-pracovní interakce – podnikové sociální sítě – lidské zdroje

Keywords:

social and work interactions – enterprise social network – human resource

Abstract:

This report focuses on the enterprise social network and the opportunities for HR managers to use it to determine the social and work interactions. The goal of this report is to analyze and compare selected existing research/studies focused on enterprise social networks from the perspective of the social and work interactions in organizations and to answer the proposed research question. The report's methodology has been conducted on the basis of comparative qualitative research, empirical generalization and interpretation of the results of the research/studies. Included in the article is a discussion of the problematic of the importance communication with employees and the creation of socially productive climate.

Úvod

Na úspěchu podnikání se významně podílí úroveň řízení vnitřní struktury organizace, jejíž součástí je efektivní komunikace napříč organizační strukturou, napříč domácími i zahraničními pobočkami/divizemi s centrálou. O strategiích, plánech, cílech, procesech a realizaci rozhodují pracovníci na jednotlivých stupních řídicí vertikály, kteří na základě svých schopností a rozsahu delegovaných kompetencí určují potřebu, frekvenci změn, potřebných finančních prostředků a mnoho dalších faktorů pro účelnost

realizace strategií a plánů vedoucí k zisku a prosperitě. [14][8][9] Je proto velmi důležité zvolit efektivní manažerské nástroje pro řízení lidských zdrojů.

1. Sociálně-pracovní interakce v organizaci

Pracovní vztahy, jejich kvalita vytvářejí rámec významně ovlivňující dosahování cílů organizace i pracovních a životních cílů jednotlivých pracovníků. Korektivní, harmonické, uspokojivé pracovní a mezilidské vztahy vytvářejí produktivní klima, které má velmi pozitivní vliv na individuální, kolektivní i celoorganizační výkon. Příznivě se odrážejí ve spokojenosti pracovníků a přispívají ke sladování individuálních zájmů a cílů s cíli a zájmy organizace. Pracovní vztahy v organizaci ovlivňují všechny ostatní personální činnosti a mnohdy výrazně determinují jejich efektivnost. [7] Je třeba vnímat motivaci jako pojem, zahrnující celou třídu různých snažení, tužeb, přání apod. [16] Motivace je dynamický intrapsychický proces, v němž se vytvářejí vzájemné vztahy podnětů subjektu (motivace vnitřní) a prostředí, dále soustředění a zaměření aktivity, která po rozhodovacím procesu vede k cíli. [12]

Pracovní výkon se vztahuje ke stupni plnění úkolů tvořících náplň práce určitého pracovníka. Znamená nejen množství a kvalitu práce, ale i ochotu, přístup k práci, pracovní chování, frekvenci pracovních úrazů, fluktuaci, absenci, pozdní docházku, vztahy s lidmi a další charakteristiky jedince považované za významné v souvislosti s vykonávanou prací. [7] Systém pracovního výkonu usiluje o zvýšení výkonnosti firemní organizace prostřednictvím růstu výkonu jednotlivců a jejich pracovních skupin. „*Inteligentní a efektivní pracovní síla může být konkurenční výhodou firmy.*“ [15]

Manažerská komunikace by měla vyjadřovat schopnost manažerů a zaměstnanců spolu navzájem otevřeně a efektivně komunikovat. Rychlá, přímá, otevřená a přesvědčivá komunikace se zaměstnanci se bez ohledu na velikost organizace stává jedním z nejdůležitějších předpokladů jejího zdravého vývoje. [15] Kvalita lidských vztahů, ochota manažerů i podřízených vzájemně kooperovat a komunikovat ovlivňuje rozhodujícím způsobem ekonomické výsledky podniku. Příznivé sociálně-pracovní klima pozitivně působí na celkové pracovní nasazení, kvalitní výkon a uspokojení zaměstnanců. [13][11][2]

2. Metodika

Cílem tohoto příspěvku je komparovat vybrané provedené výzkumy/studie zaměřené na podnikové sociální sítě s aspektem na sociálně-pracovní interakce v organizaci a zodpovědět položenou výzkumnou otázku. Metodologie je na základě kvalitativní komparace provedených výzkumů/studií, dále dojde k empirickému zobecnění a interpretaci výsledků.

Byla stanovena následující výzkumná otázka: *Zda jsou HR manažeři schopni zvýšit sociálně-pracovní interakce v organizaci, na základě efektivního využívání podnikové sociální sítě.*

Výzkumná otázka bude zodpovězena na základě komparace vybraných provedených výzkumů/studií zaměřených na podnikovou sociální síť s aspektem na sociálně-pracovní interakce pracovníků v organizacích.

3. Podniková sociální síť: sociálně-pracovní interakce

Autorka příspěvku, podnikové sociální sítě definuje následovně: „Podnikové sociální sítě, označované jako Enterprise Social Networking (ESN), využívající podnikový sociální software, který nabízí přidaná sociální média a platformy pro firemní spolupráci, diskusi, sdílení know-how, znalostí a dokumentů, získávání zpětné vazby v reálném čase, za přispění budování vnitropodnikové kolektivní inteligence, prohloubení vztahů, soudržnosti a angažovanosti v celé organizaci.“

Na základě vybraných následujících výzkumů/studií byla provedena komparace, empirické zobecnění a zodpovězena položená výzkumná otázka.

1. Výzkum/ studie

Vyhledáváním odborníků v podniku se zabýval odborný článek již v roce 2007, který poskytoval uživatelskou studii SmallBlue, sociálně-kontextový odborný vyhledávací systém, který může být použit k identifikaci odborníků. Systém využíval inovativní přístup k soukromí a možnosti odvodit tak obsah ze sociálních sítí a protokolů chatu. [4]

2. Výzkum/ studie

Stále více velkých organizací experimentují s vnitřními sociálními médii (například blogy, fóra), jako platformou pro rozsáhlou spolupráci. Nicméně zaměstnanci na pracovišti v rámci časových tlaků se zdráhají účastnit a jejich četnost příspěvků jsou poměrně menší. Míra účasti se rovněž liší od skupiny ke skupině, oddělení od oddělení. Byla provedena celoroční empirická studie interního zapojení sociálních médií na velké technologické společnosti, analyzovala se pozornost dopadu zpětné vazby na vliv manažerů a spolupracovníků. Bylo zjištěno, že zpětná vazba ve formě přidaných komentářů je vysoce korelující s následnou účastí uživatele. [3]

3. Výzkum/ studie

V roce 2010 pracovníci IBM zkoumali detekci profesionální vs. osobní „blízkosti“ v rámci podnikové sociální sítě. Analyzovali chování na firemní sociální síti a určili, které vzory interakce signalizují blízkost mezi kolegy. Regresní analýza naznačuje, že chování zaměstnanců na sociálních sítích odhalí informace o profesionální i osobní blízkosti. Zatímco některé faktory jsou prediktivní obecné blízkosti, další faktory signalizují, že zaměstnanci cítí osobní blízkost vůči svým kolegům, ale nikoli profesionální blízkost. Tato analýza přispívá k pochopení toho, jakým způsobem podnikové sociální sítě odráží chování v rámci „multi-vztahů“ na pracovišti. [17]

4. Výzkum/ studie

Na základě provedeného výzkumu zabývající se otázkou výhod podnikových sociálních sítí, je patrné, že největší výhodou pro organizaci je sdílení znalostí, opětovné použití znalostí, efektivní spolupráce a identifikování nových podnikových příležitostí. Pro zaměstnance je výhoda spatřována ve větší prestiži, úctě a ve větším zviditelnění se. [5]

5. Výzkum/ studie

Poslední vybraná studie byla provedena společností Jive Software, která zveřejnila údaje o zvýšené spokojenosti zaměstnanců a snížení fluktuace po zavedení jejich podnikové sociální sítě Jive, a to o 24 %. [10]

TAB. 1: Komparace provedených výzkumů, studií

Výzkum/ studie	Rok výzkumu	Použitá metodika	Výsledek výzkumné problematiky využívání podnikových sociálních sítí s aspektem na sociálně-pracovní interakce.
1	2007	Studie	Sociálně-kontextový odborný vyhledávací systém může být použit k identifikaci odborníků v organizaci.
2	2010	Studie	Zpětná vazba ve formě přidaných komentářů je vysoce korelující s následnou účastí uživatele.
3	2012	Studie	ESN odhalí interakci v multi-vztahů na pracovišti.
4	2012	Dotazníkové šetření	Výhody ESN: <ul style="list-style-type: none"> - sdílení a opětovné použití znalostí - efektivní spolupráce - identifikace nových podnikových příležitostí - zviditelnění, prestiž zaměstnanců
5	2013	Studie	Spokojenost zaměstnanců. Snížení fluktuace o 24 %.

Zdroj: Vlastní

Jak vypovídá Tab. 1 výsledky vybraných výzkumů/studií, které se zabývaly problematikou využíváním podnikových sociálních sítí s aspektem na sociálně-pracovní interakce, vedou k zodpovězení položené výzkumné otázky. Došlo k potvrzení, že HR manažeři mohou zvýšit sociálně-pracovní interakce svých zaměstnanců, na základě úspěšné implementace podnikové sociální sítě.

4. Diskuse

Stále významnější roli v managementu sehrávají informace a informační technologie a je patrné, že se tomuto trendu nemůžeme vyhnout ani v oblasti řízení lidských zdrojů [6]. Kvalita pracovních vztahů vytváří rámec významně ovlivňující dosahování cílů organizace a její prosperity. Korektní, harmonické, uspokojivé, přátelské pracovní a mezilidské vztahy vytvářejí produktivní klima, které má pozitivní vliv na individuální, kolektivní a celopodnikový výkon. Dochází ke sladění individuálních zájmů s cíli organizace. [7][1] Zaměstnanci by měli mít možnost uplatnit vlastní návrhy pro zlepšení pracovního stavu a nadřízení by měli pečovat o zaměstnanecké blaho, informovat o firemních činnostech a uznávat, oceňovat dosaženou výkonnost.[16] Uvedené výsledky výzkumů a studií dokládají, že řada podniků v západních zemích již dokáže využívat moderní nástroje v managementu lidských zdrojů pro zjištění sociálně-

pracovních interakcí v daném podniku. Nicméně tyto moderní nástroje, v podobě podnikové sociální sítě, jsou na počátku využívání v České republice.

Závěr

Schopnost manažerů a zaměstnanců spolu navzájem otevřeně a efektivně komunikovat patří mezi kritické faktory úspěchu organizace. Ve způsobu manažerské komunikace dochází v posledních letech k zásadním změnám. Zatímco v minulosti měla vnitrofiremní komunikace převážně jednostranný, formalizovaný a písemný ráz, v moderních organizacích má rozhodující význam naopak komunikace oboustranná, spíše neformální. Pozitivní vliv na motivaci zaměstnanců k vyšší produktivitě mají převážně vzájemně propojené faktory pracovního prostředí, související s manažerským stylem, sociálním prostředím a firemní kulturou.

Poděkování:

Tento příspěvek je podporován výzkumným projektem č. SGFES/14, „Vědecko-výzkumné aktivity v oblasti Ekonomika a management“.

Použitá literatura:

- [1] ARMSTRONG, M. *Řízení lidských zdrojů: nejnovější trendy a postupy*. 10. vyd. Praha: Grada, 2007. 789 s. ISBN 978-80-247-1407-3.
- [2] BARTOL, K. M., MARTIN, D. C. *Management*. B.m.: American Institute for Chartered Property Casualty Underwriters, Incorporated, 1994. 802 s. ISBN 9780070054967.
- [3] BRZOZOWSKI, M. J., SANDHOLM, T., HOGG, T. Effects of Feedback and Peer Pressure on Contributions to Enterprise Social Media. In: *Proceedings of the ACM 2009 International Conference on Supporting Group Work*. New York, NY, USA: ACM, 2009, s. 61–70. GROUP '09. ISBN 978-1-60558-500-0. Dostupné z: doi:10.1145/1531674.1531684.
- [4] EHRLICH, K., LIN, C., GRIFFITHS-FISHER, V. Searching for Experts in the Enterprise: Combining Text and Social Network Analysis. In: *Proceedings of the 2007 International ACM Conference on Supporting Group Work*. New York, NY, USA: ACM, 2007, s. 117–126. GROUP '07. ISBN 978-1-59593-845-9. Dostupné z: doi:10.1145/1316624.1316642.
- [5] CHRISTIDIS, K., MENTZAS, G., APOSTOLOU, D. Using latent topics to enhance search and recommendation in Enterprise Social Software. *Expert Systems with Applications*. 2012, roč. 39, č. 10, s. 9297–9307. ISSN 0957-4174. Dostupné z: doi:10.1016/j.eswa.2012.02.073.
- [6] KLAPALOVÁ, A. *Hodnota a e-business*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 8021055065.
- [7] KOUBEK, J. *Řízení lidských zdrojů: základy moderní personalistiky*. 1. vyd. Praha: Management Press, 1995. ISBN 8085943018.
- [8] KREITNER, R. *Management*. 11 edition. Boston: Cengage Learning, 2008. 592 s. ISBN 9780547148489.
- [9] LEBEDA, P. *Základy k modernímu managementu*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, Ekonomická fakulta, 2001. 99 s. ISBN 80-7082-727-0.

- [10] Meet Jive. Jive Software [online]. © Copyright 2000—2014 [cit. 2014-05-20]. Dostupné z: <http://www.jivesoftware.com/social-business-solutions/what-is-jive>
- [11] MISKELL, J. R., PROCHÁZKA, V. MISKELL, V. *Pracovní motivace: nejnovější trendy a technologie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1996. 78 s. ISBN 80-7169-317-0.
- [12] PALÁN, Z. *Výkladový slovník lidské zdroje: výchova, vzdělávání, péče, řízení*. Praha: Academia, 2002. ISBN 8020009507.
- [13] PETŘÍKOVÁ, R. *Lidé - zdroj kvality, znalostí a podnikových výkonů: znalostní dimenze jakosti*. Ostrava: Dům techniky, 2002. ISBN 8002014901.
- [14] ŠKOLUDOVOVÁ, J. Využívání sociální sítě LinkedIn v managementu, In: *The 13th Conference of Postgraduate Students and Young Scientists in Informatics, Management, Economics and Administration*, IMEA 2013, 2013. ISBN 978-80-7395-696-7
- [15] URBAN, J. *Řízení lidí v organizaci: personální rozměr managementu*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. ISBN 9788073579258.
- [16] WEIHRICH, H., DOLANSKÝ, V., KOONTZ, H. *Management*. 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1993. ISBN 8085605457.
- [17] WU, A., DIMICCO, J. M., MILLEN, D. R. Detecting Professional Versus Personal Closeness Using an Enterprise Social Network Site. In: *Proceedings of the SIGCHI Conference on Human Factors in Computing Systems*. New York, NY, USA: ACM, 2010, s. 1955–1964. CHI '10. ISBN 978-1-60558-929-9. Dostupné z: doi:10.1145/1753326.1753622.

**INTERPRETACE ZMĚN POLITIKY ZAMĚSTNANOSTI V OBLASTI
REKVALIFIKACÍ Z POHLEDU ÚŘADU PRÁCE ČR JAKO FIRMY
INTERPRETATION OF CHANGES IN RETRAINING OF THE PERSPECTIVE
LABOUR OFFICE OF THE CZECH REPUBLIC AS A COMPANY**

Pavel Štáfek

Česká zemědělská univerzita v Praze

stafek@pef.czu.cz

Klíčová slova:

rekvalifikace – politika zaměstnanosti – účelnost – statistické vykazování

Keywords:

retraining – employment politik – effectiveness – statistical reporting

Abstract:

Based on the in-depth interviews with experts from the Labour Office of the Czech republic was answered to the question "What are the changes that came into effect from 2012, with retraining experts be construed it important and what direction should follow this development retraining in the future." The most important change is selected experts considered the introduction of elected retraining. Because Labour Office of the Czech Republic must act efficiently and effectively same as private companies, was evaluated process of approval and reporting retraining in terms of efficiency. Then they were on opinion of experts identified possibilities of future development retraining.

Úvod

V květnu roku 2004 vstoupila Česká republika do Evropské unie. S tím souvisela nutnost přijetí řady změn v různých oblastech a nevyjímaje ani politiku zaměstnanosti. Olsen ve svém díle nazývá tyto změny členských zemí vyvolané vstupem do Evropské unie evropeizací. [6, 929]

Rozhodování na úrovni Evropské unie, včetně procesu přistoupení a jeho výsledků, dává vzniknout institucionálním tlakům na změnu opatření, vykonávání a politiky členských států, které jsou nazývány Evropeizace. [8, 898]

V roce 2004 byl také proto přijat Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, který od té doby upravuje politiku zaměstnanosti v České republice. Jelikož se politika zaměstnanosti neustále vyvíjí, dochází ve výše uvedeném právním předpise také k častým změnám a novelizacím. Od 1. 1. 2012 tento právní předpis doznal značných změn, které výrazně ovlivňují samotný trh práce v České republice. Vzhledem k jedinečnosti změn, které byly vyvolány krizí, jenž se započala projevovat v českém hospodářství na konci roku 2008 je empirické šetření zaměřeno na subjektivně vnímané změny vyvolané touto krizí s dopady na rekvalifikace. Tento výzkum si kladl za cíl odpovědět na otázku „Jaké změny v rámci rekvalifikací považují experti za důležité po téměř dvou letech jejich uplatňování v praxi a jakým směrem by se měly rekvalifikace jako nástroj politiky zaměstnanosti posunout v budoucnosti dále“.

1. Metodika, řešerše

K dosažení vytyčeného cíle vymezeného výzkumnou otázkou byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie. Zdrojem empirických dat byly zkušenosti expertů činných v politice zaměstnanosti nepřetržitě od roku 2006. Zkušenosti expertů byly podrobeny hloubkovým rozhovorům. Experti byli vybíráni technikou nabalování. Výzkumu se účastnili pracovníci z nejnižší úrovně až po vedoucí pracovníky kontaktních pracovišť nebo krajských poboček Úřadu práce ČR. Vzhledem k výběrovým kritériím se nedal očekávat vysoký počet expertů zahrnutých do výzkumu. Na nízkém počtu expertů zahrnutých do výzkumu se také projevilo i období letních dovolených, ve kterém rozhovory probíhaly. Hloubkové rozhovory probíhaly v místě pracoviště jednotlivých expertů a to v období června až září roku 2014. V tomto období bylo provedeno pět rozhovorů s experty na nejnižších pozicích služeb zaměstnanosti a čtyři rozhovory s pracovníky na vedoucích pozicích. Genderově rozčleněno se rozhovorů účastnilo 7 žen a dva muži pracující na vedoucích pozicích. Osloveno přitom bylo 16 expertů (7 expertů neprojevovalo o účast na výzkumu zájem většinou z časových důvodů). Rozhovory byly vedeny u všech respondentů obdobným způsobem. V poslední fázi bylo provedeno zhodnocení časového podílu věnovaného jednotlivým změnám v rámci rekvalifikací. Přejít na různé změny v rámci rekvalifikací vždy vyplynul z iniciativy dotazovaných expertů. Pouze v případě odklonění se od tématu rekvalifikací byl směr rozhovoru výzkumným pracovníkem upraven. Na základě informace o časovém podílu jednotlivých témat při rozhovorech byly vyvozeny závěry, které odpovídají na otázku

položenou v rámci empirického výzkumu. V závěru výzkumu byl z reakcí expertů vyvozen i možný další vývoj politiky zaměstnanosti v rámci rekvalifikací.

1.1. Rešerše

Rekvalifikací se dle [3, §108] rozumí: získání nové kvalifikace nebo zvýšení, rozšíření či prohloubení dosavadní kvalifikace, včetně jejího udržování nebo obnovování. Za rekvalifikaci se považuje i získání kvalifikace pro pracovní uplatnění osoby, která dosud žádnou kvalifikaci nezískala. Při určování obsahu a rozsahu rekvalifikace se vychází z dosavadní kvalifikace, zdravotního stavu, schopností a zkušeností fyzické osoby, která má být rekvalifikována formou získání nových teoretických znalostí a praktických dovedností v rámci dalšího profesního vzdělávání.

Jestliže je možné hodnotit systém rekvalifikací z hlediska Úřadu práce ČR jako firmy, je třeba si uvědomit, že i organizace zajišťující výkon státní správy se musí chovat hospodárně a účelně. V právních předpisech je tato povinnost zakotvena jako povinnost jednat s péčí řádného hospodáře. Podle Zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech, to znamená, že může používat prostředky, se kterými disponuje pouze tak, aby dosahovala příjmů stanovených rozpočtem a plnila určené úkoly nejhospodárnějším způsobem.[1, §45] Naopak dle § 14 odst. 1 zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky, si musí organizace jakou je Úřad práce ČR počínat tak, aby svým jednáním svěřený majetek nepoškozovala a nedůvodně nesnižovala jeho rozsah a hodnotu anebo výnos z tohoto majetku.[2, §14] Proces hodnocení úspěšnosti by měl vycházet z jasně definovaných cílů, tj. měření a hodnocení vstupů a výstupů. Účinnost pak udává, v jakém poměru bylo cílů dosaženo. [7, 287]

Do konce roku 2011 existovaly pouze rekvalifikace, které úřad práce zabezpečoval pro uchazeče či zájemce o zaměstnání. Zároveň zde existovala možnost zabezpečení rekvalifikace úřadem práce pro osoby v řádném pracovním poměru, které byly ohroženy nezaměstnaností. Experti označovali tento způsob zabezpečení jako zaměstnaneckou rekvalifikaci. [4, §109 a 110] Tyto možnosti rekvalifikace zůstaly zachovány a od 1. 1. 2012 k nim přibyla možnost absolvovat tzv. zvolenou rekvalifikaci. [3, §109a] Jedná se o možnost pro uchazeče či zájemce o zaměstnání, kteří si mohou zabezpečit rekvalifikační kurz u akreditovaného rekvalifikačního zařízení sami. Přitom náklady na

absolvovaný kurz nese úřad práce. Celková částka, kterou může úřad práce na zvolenou rekvalifikaci v rozmezí tří let vynaložit je 50 tis. Kč na jednoho rekvalifikovaného.

OBR. 1: Srovnání základních způsobů zabezpečení rekvalifikace

Rekvalifikace Otázka	Zabezpečená úřadem práce	Zvolená	Zaměstnanecká
Pro koho je určena?	Uchazeč nebo zájemce o zaměstnání	Uchazeč nebo zájemce o zaměstnání	Zaměstnanec
Kdo ji zařizuje?	Úřad práce	Uchazeč nebo zájemce o zaměstnání	Zaměstnavatel
Existuje limit ceny?	Ne	Ano (50 tis během 3 let)	Ne
Je nárok na podporu při rekvalifikaci?	Ano (pouze uchazeč o zaměstnání – 60% z čistého výdělku)	Ne (ani uchazeč o zaměstnání – je hrazena pouze cena rekvalifikace)	Ne (zaměstnanec má nárok na výplatu náhrady mzdy od zaměstnavatele)
Poznámka	Mohou být hrazeny i další výdaje např. cestovné	Musí provádět akreditovaná instituce, úřad práce ji přesto nemusí schválit	Není na ni právní nárok a v praxi se vyskytuje spíše sporadicky

Zdroj: KACZOR. P. Trh práce, pracovní migrace a politika zaměstnanosti ČR po roce 2011.

Všichni oslovení experti se shodli na tom, že: „Jedná se o krok správným směrem“. Důvody proč vidí v zavedení zvolených rekvalifikací pozitivní posun se však již různí. Z rozhovorů lze uvést například: „U tohoto typu rekvalifikace je relativně vysoká záruka, že klient rekvalifikaci využije ve svém profesním životě.“ nebo „Jejich zabezpečení a poté i absolvování kurzu nastává mnohdy dříve než-li u klasické rekvalifikace.“ Výhodou zvolené rekvalifikace pro Úřad práce ČR je, že je hrazen pouze samotný kurz a uchazeč o zaměstnání nemá nárok na podporu při rekvalifikaci ani na jízdní výdaje spojené s cestou do rekvalifikačního střediska, kde se rekvalifikace uskutečňuje. O tyto náklady jak potvrzují experti se snižuje cena rekvalifikace natolik, že bývá zvolená rekvalifikace levnější variantou oproti úřadem práce zabezpečovaným rekvalifikacím.

Zároveň došlo ke změně definování okruhu osob, kterým je věnována ze strany úřadu práce zvýšená péče. Současné znění zákona o zaměstnanosti udává, že je zvýšená péče věnována uchazečům o zaměstnání, kteří ji pro svůj zdravotní stav, věk, péči o dítě nebo z jiných vážných důvodů potřebují. Převážná většina expertů (téměř 80 %) se změnou souhlasí a zároveň dodávají, že: „Předchozí definování skupin osob, kterým je věnována

zvýšená péče nezahrnovala některé skupiny obyvatel, jako jsou například absolventi škol, osoby, které jsou znevýhodněny pro své náboženské vyznání či sexuální orientaci a podobně. Tyto znevýhodněné skupiny obyvatel jsou díky nové definici zahrnuty do skupiny osob, které z jiných vážných důvodů zvýšenou péčí potřebují.“

Zároveň se všichni dotázaní shodli na skutečnosti, že v rámci rekvalifikačních kurzů podrobné a pravidelné statistické zjišťování úspěšnosti rekvalifikačních kurzů. Statistiky, které jsou opět od letošního ledna sledovány, navazují na statistická zjištění z roku 2011. Jedná se však pouze o sledování uchazečů či zájemců o zaměstnání, kteří vstoupili do rekvalifikace nebo ji ve sledovaném období ukončili v genderovém členění, členění dle věku, vzdělání, příslušnosti k ohrožené skupině, doby rekvalifikace, doby evidence uchazeče před nástupem na rekvalifikaci apod. Od letošního roku se zavádí též členění dle základního třídění CZ ISCO. Základní členění dle CZ ISCO je dle všech dotázaných expertů přinejmenším nedostačující. Dvě třetiny expertů se domnívá, že by systém založený na podrobné klasifikaci zaměstnání CZ ISCO (členění na třídy, skupiny, podskupiny a kategorie) mohl být do informačního systému OK práce, který je na Úřadu práce ČR využíván, doplněn. Tito experti dále doplňují, že by bylo ke zvýšení efektivity rekvalifikačních kurzů nutné sledovat účinnost jednotlivých druhů kurzů definovanou jako poměr mezi počtem nastupujících osob do zaměstnání nebo na započetí podnikání do určité doby po úspěšném absolvování rekvalifikace a počtem osob, kteří úspěšně zvládli rekvalifikaci. „Nejlépe by bylo, kdyby statistické zjišťování účinnosti rekvalifikačních kurzů probíhalo ve čtvrtletních intervalech a zároveň by byl sledován nástup do zaměstnání do 3, do 6, do 9 a do 12 měsíců od absolvované rekvalifikace“ míní většina dotázaných expertů.

Jelikož všichni vedoucí pracovníci upřednostnili variantu, která by zobrazovala většinu důležitých informací v jedné tabulce, je možné odvodit, že vedoucí pracovníci preferují souhrnné a ucelené informace nad informacemi roztráštěnými do více tabulek a přitom jim nevádí informace setříděné do rozsáhlých tabulek.

Všichni vedoucí pracovníci se navíc shodli na skutečnosti, že kromě počtu rekvalifikovaných osob je nutné sledovat v informačním systému i výši vynaložených

prostředků na rekvalifikační kurzy. „Jelikož však shodné druhy rekvalifikací mohou být u jednotlivých rekvalifikačních středisek různě dlouhé a různě finančně nákladně, nabízí se jako srovnávací veličina mezi rekvalifikacemi stejného druhu výše nákladů na rekvalifikaci přepočtená na jednotku (jedna hodina) rekvalifikace každého nově zařazeného do rekvalifikačního kurzu“ shodují se experti. Zároveň však uvádějí, že při hodnocení rekvalifikačních kurzů je třeba posuzovat i jiné podmínky kurzu jako je minimální počet uchazečů zařazených na kurz, délku kurzu a nikoli jen jeho cenu.

2. Výsledky

Nejvíce času u hloubkových rozhovorů bylo stráveno u tématu zavedení zvolených rekvalifikací (v průměru 45%). Lze tedy odvodit, že dotázaní experti považují za nejdůležitější změnu v systému rekvalifikací zavedení zvolených rekvalifikací. Více času přitom tomuto tématu věnovali vedoucí pracovníci. Dotázaní experti v průměru dalších 30% času hloubkových rozhovorů věnovali problematice statistického vykazování výsledků rekvalifikací. Bylo přitom zjištěno, že systém rekvalifikací je v současné době nedostatečně statisticky sledován a není možné relevantně posuzovat efektivnost jednotlivých druhů rekvalifikačních kurzů. Třetím nejvýznamnějším tématem v rámci rekvalifikací byly změny týkající se definování osob ohrožených nezaměstnaností. V této oblasti panuje značná jednota mezi experty, kteří změnu definice skupin obyvatel ohrožených nezaměstnaností vidí spíše jako posun vpřed ve vývoji na trhu práce. Berou přitom zvýšení věkové hranice pro osoby ohrožené nezaměstnaností v důsledku věku jako důsledek zvyšujícího se věku odchodu do starobního důchodu. Z časového hlediska bylo tomuto tématu věnováno v průměru téměř 15 % z celkového času věnovanému hloubkovým rozhovorům. Nejvíce času přitom tomuto tématu věnovali pracovníci na nejnižších pozicích služeb zaměstnanosti.

V průměru dalších deset procent času hloubkových rozhovorů bylo věnováno dalším tématům a budoucímu vývoji rekvalifikací. Téměř vždy byla zmíněna i témata přímo nesouvisející s empirickým výzkumem jako je změna dodavatele informačních systémů a jejich vzájemná kompatibilita nebo změny v organizační struktuře úřadů práce a tím související změny v počtech kmenových zaměstnanců a další neméně důležitá témata jako je zavedení překlenovacího příspěvku, změny v přístupu k individuálnímu akčnímu plánu jako nástroje politiky zaměstnanosti, změny v systému sociálních podpor apod.

Jelikož však tato témata přímo nesouvisela s empirickým výzkumem, byl těmto tématům věnován pouze minimální časový prostor v odhadované výši max. jednoho až dvou procent z celkového času stráveného při hloubkových rozhovorech

Závěr

Empirický výzkum ukázal, že v systému rekvalifikací došlo k výraznému posunu kupředu zavedením možnosti zvolených rekvalifikací. Bohužel však také ukázal, že Úřad práce ČR dostatečně statisticky nesleduje úspěšnost rekvalifikačních kurzů. „Aby bylo možné hodnotit efektivitu vynaložených prostředků ze státního rozpočtu, je nutné srovnávat úspěšnost rekvalifikačních kurzů v souvislosti s nástupem do zaměstnání“ míní experti. V první řadě by se dle všech dotázaných expertů měl vývoj rekvalifikací zaměřit na správné vykazování výsledků činnosti Úřadu práce ČR a stabilizování dodavatele informačních systémů. Budoucí vývoj rekvalifikací by se měl zaměřit především na úpravu informačního systému takovým způsobem, aby mohlo prostřednictvím poskytovaných informací dojít ke zvýšení účinnosti rekvalifikací a zlepšení informovanosti uchazečů o zaměstnání i samotných zaměstnavatelů o možnostech rekvalifikace.

Poděkování:

Článek vznikl za podpory prostředků z projektu IGA č. 20131021 s názvem Vytvoření metodiky nástrojů pro kontrolu efektivnosti využívání finančních prostředků určených na rekvalifikační kurzy.

Použitá literatura:

- [1] ČESKO. Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech [online]. [cit. 2014-10-20]. Dostupný z www: http://www.fulsoft.cz.infozdroje.czu.cz/33/218-2000-sb-zakon-o-rozpocetovych-pravidlech-a-o-zmene-nekterych-souvisejicich-zakonu-rozpocetova-pravidla-ve-zneni-ucinnem-k-1-1-2014-uniqueidOhwOuzC33qe_hFd_jrpTnSy6WrdQ6E2k-LGezar7-cCD-vMUnwPlw/?query=218%2F2000&serp=1.
- [2] ČESKO. Zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky [online]. [cit. 2014-10-20]. Dostupný z www: http://www.fulsoft.cz.infozdroje.czu.cz/33/219-2000-sb-zakon-o-majetku-ceske-republiky-a-jejim-vystupovani-v-pravnich-vztazich-ve-zneni-ucinnem-k-1-1-2014-uniqueidOhwOuzC33qe_hFd_jrpTnSy6WrdQ6E2kVrvgoSUAfwCDvMUnwPlw/?query=219%2F2000&serp=1.
- [3] ČESKO. Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti ve znění ke 12. 10. 2014 [online]. [cit. 2014-10-12]. Dostupný z www: http://www.fulsoft.cz.infozdroje.czu.cz/33/?uniqueid=OhwOuzC33qe_hFd_jrpTp4FeirpAf-vW4JSKWXbNdQCD-vMUnwPlw.
- [4] ČESKO. Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti ve znění k 30. 12. 2011 [online]. [cit. 2014-10-12]. Dostupný z www: http://www.fulsoft.cz.infozdroje.czu.cz/33/?uniqueid=OhwOuzC33qe_hFd_jrpTp4FeirpAfvw3EWO-kNwCD-vMUnwPlw.

- [5] KACZOR, P. *Trh práce, pracovní migrace a politika zaměstnanosti ČR po roce 2011*. Praha: Oeconomica, 2013. ISBN 978-80-245-1930-2.
- [6] OLSEN, J. P. Too Many Faces of Europeanization. *Journal of Common Market Studies*, 40 (5), 921-952.
- [7] PROVAZNÍKOVÁ, R. *Financování měst, obcí a regionů – teorie a praxe*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2789-9.
- [8] SCHMIDT, V. A. Europeanization and the mechanics of economic policy adjustment. *Journal of European Public Policy*, 9 (6), 894-912.

**HODNOCENÍ VÝZKUMU A VÝVOJE NA VYBRANÝCH UNIVERZITÁCH
V ČESKÉ REPUBLICĚ
EVALUATION OF RESEARCH AND DEVELOPMENT FOR SELECTED
UNIVERSITIES IN THE CZECH REPUBLIC**

**Růžena Štemberková, Petr Zdrálek, Pavla Matulová, Petra Marešová, Kamil Kuča
Univerzita Hradec Králové**

**ruzena.stemberkova@uhk.cz, petr.zdralek@uhk.cz, pavla.matulova@uhk.cz,
petra.maresova@uhk.cz, kamil.kuca@uhk.cz**

Klíčová slova:

patent – odměňování původců patentu – výzkum a vývoj

Keywords:

patent – rewarding originators – evaluation of R&D

Abstract:

Evaluation is one of important strategic instruments for obtaining feedback from research and development (R&D). Based on its results, top officials usually make decisions about allocating and redirecting funds to support public research. The intentions concerning science policy, proposals for priority directions of research, R&D system reform, and the reorganization of R&D institutions are based on analytical findings and outcomes obtained from the evaluation. The used methodology was a review of scientific literature. Articles on this topic were used as well. This study evaluates the results of research and development (R&D) in the Czech Republic – namely it is based on the case study specifying the way the income from R&D is divided at chosen Czech universities.

Úvod

Význam hodnocení roste rovnoměrně v celém světě v důsledku sílící potřeby kvalitních, přínosných a jedinečných výstupů výzkumu a vývoje (VaV) pro společnost na jedné straně a na straně druhé významně roste odpovědnost za účelně a hospodárně vynaložené prostředky daňových poplatníků. Příjemce veřejné podpory, který je právnickou osobou je povinen upravit způsob nakládání s výsledky VaV svým vnitřním předpisem. Součástí takové úpravy je nepochybně i problematika zaměstnaneckých

vynálezů a zajištění patentové ochrany resp. ochrany duševního vlastnictví [1], [2]. V důsledku této relativně nově uložených povinnosti (od 30. 6. 2009) je na univerzitách dobrou praxí mít směrnici o systému komercializace výzkumných výsledků a/nebo ochraně duševního vlastnictví. Mimo jiné i z tohoto důvodu vznikly na univerzitách centra či kanceláře transferu technologií. Tato specializovaná pracoviště mohou zabezpečovat širokou škálu služeb, spolupracují s domácími i zahraničními společnostmi a iniciují a podporují přenos technologií, znalostí a know-how z univerzity právě do těchto společností [5]. Cílem příspěvku je popsat situaci je analýza stavu inovační aktivity ČR, zejména podrobněji specifikovat situaci hodnocení VaV na vybraných univerzitách v ČR.

1. Metodika

Při zpracování této problematiky byla provedena literární rešerše odborné literatury a článků k tomuto tématu. Byla analyzována řada dokumentů rozebírající hodnocení VaV v ČR a dále interní dokumenty a opatření jednotlivých univerzit v ČR vztahující se k ochraně a nakládání s duševním vlastnictvím. Jedná se o Jihočeskou univerzitu v Českých Budějovicích, Univerzitu Palackého a VUT Brno. V neposlední řadě tato problematika konzultována na Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy v Praze a dále na Národním úřadě průmyslového vlastnictví.

2. Analýza odměňování původců inovací na vybraných univerzitách

V rámci následujícího textu budou popsány způsoby nakládání s financemi z výsledky VaV na Jihočeské univerzitě, Univerzitě Palackého a na VUT Brno.

Jihočeská univerzita má zcela nové vydané opatření rektora o nakládání s nehmotnými statky (R_274/2014) [4], které je podrobně rozpracované na rozdíl od původního, které spíše jen pojednávalo a definovalo pojmy z oblasti duševního vlastnictví. V rámci původní směrnice nebyla stanovena odměna vůči původcům ani schéma resp. postup komercializace jednotlivých případů.

Jihočeská univerzita připravila tedy výplatu přiměřené odměny pro své původce ve dvou krocích. Prvním krokem je, pokud se JU rozhodne své právo uplatnit, ztrácí zaměstnanec právo s výsledkem nakládat, má však právo na uvedení svého jména coby původce výsledku a právo na přiměřenou odměnu. V rámci opatření rektora o nakládání

s nehmotnými statky výši této odměny stanovuje pro jednotlivé fakulty děkan. O tomto rozhodnutí je výzkumný pracovník /původce výsledku informován písemně prostřednictvím vyplněného formuláře „uplatnění výsledku vůči původci/spolupůvodci“ [7].

Na Univerzitě Palackého v Olomouci [4] je aplikován následující přístup. Pokud univerzita uplatní právo na ochranu předmětu průmyslového vlastnictví, má nárok na odměnu. V případě kdyby byl předmět průmyslového vlastnictví vytvořen spolupůvodci, náleží odměna každému z nich. Pravidla pro rozdělení odměny mezi sebou si spolupůvodci ujednají ve Smlouvě o spolupodílech na spolupůvodcovství. Odměna plynoucí z komerčního využití předmětů průmyslového vlastnictví je určena procentuálně z čistého příjmu po zdanění. Výše odměny je stanovena dle následujících kritérií - viz tabulka níže.

Na VUT v Brně [6] byla zvolena kombinace dvou přístupů, a to paušálních odměn a odměn z využití vynálezu. Paušální odměny jsou stanoveny pevnou částkou, odměny z využití potom procentním podílem na zisku, který má univerzita z komerčního uplatnění vynálezu.

První odměnu dostávají původci za uplatnění práva. Tato odměna má vědcům kompenzovat čas i úsilí, které věnovali splnění své informační povinnosti a vyplnění předepsaných formulářů a přípravě patentové přihlášky. Její výše je symbolická. Ze zákonných kritérií do jisté míry odráží hledisko rozsahu pracovních úkolů původce, kdy jsou věda a výzkum považovány za jednu z hlavních činností akademického pracovníka. Další paušální odměny čekají na původce ve chvíli, kdy dojde k udělení patentu. Tato odměna na VUT reflektuje kritérium technického a hospodářského významu vynálezu – jednak prokáže, že vynález splnil podmínky patentovatelnosti a úspěšně prošel průzkumem, jednak byl zaměstnavatel ochoten do ochrany vynálezu další prostředky.

TAB. 1: Srovnání vybraných univerzit v ČR

Jihočeská univerzita v ČB

<i>Čistý výnos JU</i>	<i>Výše odměny původci</i>	<i>Podíl pracoviště původce</i>	<i>Podíl KTT JU</i>	<i>Příspěvek do licenčního fondu JU</i>
do 100 tis. Kč	70%	10%	10%	10%
100 tis - 1mil. Kč	55%	20%	15%	10%
nad 1 mil. Kč	40%	34%	20%	6%

Univerzita Palackého

<i>Čistý příjem po zdanění z využívání práv průmyslového vlastnictví</i>	<i>Původce</i>	<i>Pracoviště původce</i>	<i>Fakulta</i>	<i>VTP UP</i>
do 1 mil. Kč	60%	20%	10%	10%
od 1 mil Kč do 5 mil. Kč	600 000Kč +35% z částky nad 1 mil. Kč	200 000Kč +45% z částky nad 1 mil. Kč	10%	10%
nad 5 mil. Kč	2 mil. Kč +20% z částky nad 5 mil. Kč	2 mil. Kč + 60% z částky nad 5 mil. Kč	10%	10%

VUT Brno

<i>Čistý výnos pro VUT v Brně</i>	<i>Sazba procentuální odměny z čistého výnosu pro původce</i>	<i>Sazba % odměny z čistého výnosu pro pracoviště, na kterém původce pracoval v době vytvoření vynálezu (fakultní ústav nebo součást VUT)</i>	<i>Sazba procentuální odměny z čistého výnosu pro patentový a licenční fond VUT a pro pracoviště ÚTT</i>
Prvních 100 tis.Kč	70%	15%	15%
Dalších 400tis. Kč	50%	25%	25%
Nad 500 tis. Kč	34%	33%	33%

Zdroj: interní dokumenty daných univerzit

Pozn. KTT-kancelář transferu technologií, JU-Jihočeská univerzita, VTP – vědeckotechnický park Univerzity Palackého, VUT –Vysoké učení technické, ÚTT – útvar transferu technologií.

3. Diskuse

Na příkladu případové studie bylo zjištěno, že zisky z komercializace vynálezu se většinou dělí mezi původce, výzkumné oddělení, na kterém vynález vznikl a ústředí univerzity. Odměna původci je jeho soukromým příjmem a není účelově vázána. Naopak u části určené výzkumnému pracovišti se předpokládá, že bude použita na další financování VaV aktivit. Ústředí univerzity ze svého podílu zabezpečuje podpůrné služby pro všechna pracoviště. Výše jednotlivých podílů je záležitostí vnitřní politiky každé školy.

Velkým úspěchem považuji pozvolné zavádění odměňování jednotlivých původců v univerzitním prostředí v ČR. Tím je naplněna legislativa v ČR, která sice velmi neurčitě stanovuje povinnost odměňování. Možná v rámci sjednocení výkladu na jednotlivých univerzitách by bylo vhodné, aby vláda ČR více a přesněji specifikovala prováděcím předpisem tuto povinnost a nastavila jasné intence této problematice. Je patrné, že finanční výše na univerzitách jsou stanovovány jiným způsobem. Někde se na univerzitách jedná o odměny pouze jednorázové, spojené až s přímým prodejem výsledku VaV a některé univerzity v ČR dělí odměnu na několik etap. Domníváme se, že tento přístup je transparentnější i vhodnější pro lepší motivaci výzkumníků. Jako velmi významný moment vidím, že při úspěšné komercializaci se šíří dobré jméno univerzity a zvyšuje se tak veřejné povědomí o nositelích inovace.

Je zjevné (a mnohé univerzity s tím počítají), že metodika odměňování se bude muset zrevidovat po určité době a vyhodnotit v jednotlivých akademických institucích a následně případně upravit či navrhnout jiné změny s tímto související. Z tohoto důvodu je dobře, že na univerzitách, kde byl tento systém odměňování postrádán, byl v posledních třech letech zaveden, neboť vědečtí pracovníci mohli po uplynutí lhůty tři měsíců (lhůty, kdy zaměstnavatel může uplatnit právo na výsledek VaV) nakládat ve prospěch často svých vlastních založených firem. Způsob odměňování by stálo za to srovnat s ostatními univerzitami v Evropě, obzvláště v těch státech, kde výdaje na VaV

jsou mnohem vyšší než v ČR a kde centra TT fungují již delší dobu. Jejich systém budeš již časem ověřený a možná i modifikovaný.

Závěr

Cílem příspěvku bylo seznámení se situací VaV v ČR, porovnání na případové studii odměňování nositelů duševního vlastnictví a zvyšování tak jejich motivace a srovnání této problematiky s některými vybranými evropskými zeměmi. Z analýzy vyplynulo, že studovaná problematika splňuje základní předpoklady ke zvyšování konkurenceschopnosti. Jednou z forem zvyšování v univerzitním prostředí je zavedení transparentního odměňování původců výsledků VaV. Inovace, výzkum a vývoj patří mezi cíle a pilíře evropské komise pro vybudování vnitřního kvalitního, fungujícího a efektivního evropského prostoru. Způsob odměňování původců na jednotlivých univerzitách bude v rámci další práce srovnáno s ostatními univerzitami v Evropě, obzvláště v těch státech, kde výdaje na VaV jsou mnohem vyšší než v ČR a kde centra transferu technologií fungují již delší dobu.

Poděkování:

Príspevek vznikl za podpory interního specifického výzkumu „Ekonomicko - manažerské aspekty procesů v biomedicině“.

Použitá literatura:

- [1] ČADA, K. *Chránit / nechránit, to je otázka. Výsledky výzkumu, vývoje, jejich ochrana a komercializace*, Alevia Plzeň, 2014, ISBN: 978-80-905538-0-4
- [2] ČADA, K. *Průmyslově právní strategie: Přednáška na Úřadu průmyslového vlastnictví*, 2013
- [3] GRUBHOFFER, L. *Opatření rektora Jihočeské university v Českých Budějovicích*, R274_2014. 2014. [online] Dostupné z: <https://www.jcu.cz/veda-a-vyzkum/grantova-agentura-ju/ga-ju-2015-vyhlaseni-nove-grantove-souteze-souhrnne-podklady/opatreni-rektora-k-vyhlaseni-zasad-grantove-agentury-jihoceske-univerzity-platne-od-5.8.2014/view>
- [4] MAŠLÁŇ, M. Palackého univerzita, *Opatření rektora č. 09/B3-1*. [online]. [cit. 27.9.2014]. Dostupné z: <http://www.upol.cz/uredni-deska/predpisy/vnitri-normy/>
- [5] MŠMT. *Efektivní transfer znalostí. Metodologie v rámci EFTRANS*. 2010. [online]. [cit. 25.10.2014]. Dostupné z: <http://vtpup.cz/cs/download/ef-trans/metodika-i---finalni-verze.pdf>
- [6] RAIS, K. *Opatření rektora č. 2/2011*, VUT Brno 2011. [online]. [cit. 13.9.2014]. Dostupné z: http://ust.fme.vutbr.cz/obrabeni/pokyny_dp/2012/Smernice_rektora_PRAVIDLA_PRO_NAKLADANI_S_OBCHODNIM_TAJEMSTVIM_na_VUT_v_Brne_-_smr-2-2011-pdf-p42025.pdf
- [7] ŠTEMBERKOVÁ, R., NĚMCOVÁ, J. *Jak nakládat s výsledky aplikovaného výzkumu a vývoje? Přednáška na Centru transferu technologií JU*. České Budějovice, 2013.

REGIONÁLNA ŠTÁTNA POMOC NA SLOVENSKU REGIONAL STATE AID GRANTED IN SLOVAKIA

Marian Šuplata

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Marian.Suplata@umb.sk

Kľúčové slová:

štátna pomoc – súdržnosť – právny rámec – vnútorný trh – hospodársky rast

Keywords:

state aid – cohesion – legal framework – internal market – economic growth

Abstract:

The aim of the paper is to focus on regional state aid, there for eth estate aid which is compatible with internal market, which is provided for the purpose of economic development and of creation of new jobs on sustainable principles in disadvantaged regions. Providing the aid is determined by numerous specific conditions. Regional state aid might be considered to be an important tool for achieving objectives of the EU economy - including gits member states, as well as of the social and territorial cohesion. The purpose of our research is to confirm hypothesis whether the provided state aid has contributed to economic development of respective regions and to the increase of jobs in respective regions of Slovakia.

Úvod

V Slovenskej republike je regionálna štátna pomoc realizovaná v súlade s regionálnou politikou EÚ a s Národnou stratégiou regionálneho rozvoja SR, ktorá komplexne určuje prístup štátu k podpore regionálneho rozvoja v dlhodobom období, pri rešpektovaní princípov trvalo udržateľného rozvoja.[8] Národná stratégia je realizovaná prostredníctvom štrukturálnych fondov EÚ a požiadavky na ich efektívne využitie, podľa pravidiel EÚ o regionálnom rozvoji. Strategické dokumenty týkajúce sa regionálnej politiky sú prerokované a schvaľované vládou SR. Avšak konkrétna realizácia politiky regionálneho rozvoja je závislá a podmienená sústavou, rámcom podmienok, inštitucionálnymi kapacitami, odbornými informáciami, kvalitou vedenia a ekonomickými nástrojmi. Za regionálny rozvoj a stratégie sú zodpovedné regionálne

samosprávy, pričom miestny rozvoj je významnou súčasťou hospodárskej výkonnosti štátu.

1. Metodika

Cieľom príspevku je zhodnotiť správnosť uplatňovania pravidiel pri poskytovaní štátnej pomoci na Slovensku. Predmetom nášho skúmania sú podmienky a právny rámec poskytovania štátnej pomoci na Slovensku. Pokúsime sa overiť hypotézu, že štátna pomoc má vplyv na regionálny rozvoj najmä vo väzbe vytvárania nových pracovných miest a teda vplýva na konkurencieschopnosť regiónov. Aby sme vedeli správne posúdiť systém poskytovania štátnej pomoci identifikujeme základné faktory, ktoré sú kľúčové pre efektívne poskytovanie štátnej pomoci. Na základe analytického skúmania danej problematiky sme sa pokúsili urobiť syntézu a ozrejmiť správnosť postupov pri poskytovaní regionálnej pomoci.

2. Výsledky - všeobecný právny rámec

Cieľom politiky štátnej pomoci v rámci Európskej únie je zachovať konkurencieschopnosť a vytvorenie takého právneho režimu, aby rozhodnutia vlád členských štátov neobmedzovali alebo nedeformovali hospodársku súťaž.[4] Tomuto režimu sa prispôsobila aj Slovenská republika pri poskytovaní štátnej pomoci aplikuje úijné a národné pravidlá. Za základný faktor ovplyvňujúci poskytnutie štátnej pomoci považujeme výšku HDP v danom regióne resp. oblasti a hospodársku a sociálnu situáciu. Na Slovensku je politika regionálneho rozvoja špeciálne upravená v zákone č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja. Ide o osobitnú národnú právnu normu, ktorá je harmonizovaná s relevantnými právnymi aktmi EÚ. Podľa článku 2, *„regionálny rozvoj je súbor sociálnych, hospodárskych, kultúrnych a environmentálnych procesov a vzťahov, ktoré prebiehajú v regióne a ktoré prispievajú k zvyšovaniu jeho konkurencie schopnosti, trvalému hospodárskemu rozvoju, sociálnemu rozvoju a územnému rozvoju a k vyrovnávaniu hospodárskych rozdielov a sociálnych rozdielov medzi regiónmi.“* [9] Slovenská regionálna politika je teda zameraná na rozvoj regiónov a najmä na odstraňovanie rozdielov v regiónoch s nepriaznivou štrukturálnou, hospodárskou a sociálnou situáciou. Za týmto účelom sú využívané viaceré nástroje hospodárskej politiky [6]. Najčastejšie sa využíva forma

štátnej pomoci, ktorá predstavuje súbor pomerne zložitých pravidiel a vzťahov, ktoré podliehajú európskej regulácii a právnej regulácii členských štátov EÚ. V rámci procesu prípravy Slovenskej republiky na vstup do Európskej únie bol prijatý zákon č. 231/1999 o štátnej pomoci, ktorý bol opakovane novelizovaný. Predmetná národná právna úprava explicitne ustanovuje podmienky poskytovania štátnej pomoci subjektom vykonávajúce hospodársku činnosť na území Slovenskej republiky. V danej súvislosti považujeme za potrebné zdôrazniť, že na štátnu pomoc nie je právny nárok. Okrem vnútroštátnej právnej úpravy sa na Slovensku uplatňujú aj ustanovenia článkov 107 až 109 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ďalej len “ ZFEÚ”) týkajúce sa politiky štátnej pomoci. Ustanovenie článku 107 ods. 1 ZFEÚ upravuje jednoznačne zákaz poskytovania štátnej pomoci, ktorá nie je zlučiteľná s vnútorným trhom EÚ a narúša hospodársku súťaž. [10] Ustanovenie článku 107 ods. 2 ZFEÚ upravuje legálne výnimky pri poskytovaní štátnej pomoci, *„ktoré sa vzťahujú na pomoc sociálnej povahy alebo na pomoc za účelom náhrady škôd spôsobených prírodnými katastrofami alebo inými mimoriadnymi udalosťami“*. [10] V zmysle článku 107 ods. 3 ZFEÚ je možné *„poskytovať štátnu pomoc na hospodársky rozvoj oblastí s mimoriadne nízkou životnou úrovňou alebo vysokou nezamestnanosťou a určitých regiónov s nepriaznivou štrukturálnou, hospodárskou a sociálnou situáciou“*. [10] V oblastiach spĺňajúcich podmienky článku 107 ods. 3 písm. a) ZFEÚ môže byť regionálna pomoc poskytnutá *„na podporu zakladania nových prevádzkarní, rozširovanie kapacity existujúcich prevádzkarní, diverzifikáciu výroby určitej prevádzkarne alebo zásadnú zmenu celkového výrobného procesu existujúcej prevádzkarne“*. Regionálna pomoc môže byť poskytnutá formou: *dotácie na obstaranie dlhodobého hmotného majetku a dlhodobého nehmotného majetku; úľavy na dani z príjmu právnických osôb podľa osobitného predpisu; príspevku na vytvorené nové pracovné miesta podľa osobitného predpisu*. [10] Európska komisia v záujme vytvárania podmienok pre správne fungovanie vnútorného trhu a zamedzeniu porušovania pravidiel hospodárskej súťaže prijala viaceré nariadenia, usmernenia a rámce ustanovujúce kritériá, ktoré sa vzťahujú na jednotlivé kategórie pomoci, ktorej súčasťou je aj pomoc na rozvoj regiónov. Európska komisia získala právomoci potrebné pre kontrolu a vynucovanie práva hospodárskej súťaže EÚ s cieľom zabezpečiť efektívnu hospodársku súťaž na vnútornom trhu. Nasledujúce dve

tabuľky znázorňujú vybrané makroekonomické ukazovatele regiónov Slovenska z kontexte ich konkurencieschopnosti.

TAB. 1: Regionálny hrubý domáci produkt v eurách v bežných cenách podľa konkurencieschopnosti regiónov SR

Kraj	1995		2000		2010	
	mil. EUR	podiel na SR %	mil. EUR	podiel na SR %	mil. EUR	podiel na SR %
Bratislavský	4 760,691	24,7	7 725,906	24,8	18 297	27,78
Košický	2 366,942	12,3	3 970,825	12,75	7 464	11,33
Trnavský	2 162,924	11,2	3 346,710	10,74	7 666	11,64
Trenčiansky	2 051,399	10,6	3 313,911	10,64	6 435	9,77
Žilinský	1 997,821	10,3	3 275,192	10,51	7 500	11,39
Banskobystrický	1 979,234	10,3	3 175,975	10,2	5 857	8,89
Nitriansky	2 205,431	11,4	3 582,187	11,5	7 105	10,79
Prešovský	1 784,361	9,2	2 761,090	8,86	5 546	8,42
SR spolu	19 308,803	100,0	31 151,796	100,0	61 547,069	100,00

Legenda: stupeň konkurencieschopnosti regiónu **vysoká** **stredná** **nízka**

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa z informácií ŠÚ SR. *Hrubý domáci produkt* (Ukazovatele ekonomického vývoja za regióny). [on-line] [cit. 5.10.2014] Dostupné z: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=1804> [7]

TAB. 2: Vývoj nezamestnanosti v jednotlivých regiónoch podľa ich konkurencieschopnosti

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bratislavský	4,3	4,2	3,6	4,7	6,1	5,7	5,6
Košický	20,3	15,9	13,5	15,5	18,3	19,6	19,7
Trnavský	8,8	6,5	6,2	9,1	12	10,6	11,4
Trenčiansky	7,1	5,7	4,7	7,3	10,2	8,7	9
Žilinský	11,8	10,1	7,7	10,6	14,5	14,3	14,3
Banskobystrický	21,1	20	18,2	18,8	18,6	17,5	18
Nitriansky	13,2	10,7	8,8	13	15,4	12,5	13,3
Prešovský	18,1	13,8	13	16,2	18,6	17,8	18,3
SR spolu	13,3	11	9,6	12,1	14,4	13,6	14

Legenda: stupeň konkurencieschopnosti regiónu **vysoká** **stredná** **nízka**

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov dostupných na: ŠÚ SR. *Nezamestnanosť – meraná prostredníctvom metodiky VZPS* (Ukazovatele ekonomického vývoja za regióny). [on-line] [cit. 5.10.2013] Dostupné z: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=1801> [7]

Bratislavský kraj predstavuje v rámci Slovenskej republiky metropolitný región s najvyššou koncentráciou hospodárskych aktivít a najvyšším podielom zamestnanosti.

V danom regióne priemerná hrubá nominálnej mzdy v roku 2012 dosiahla výšku 1184 eur, čo výrazne prevyšuje hodnoty dosiahnuté v ostatných samosprávnych krajoch. Podľa Správy o naplňaní priorít a cieľov národnej stratégie regionálneho rozvoja Bratislavského kraja celkový stav priamych zahraničných investícií v Slovenskej republike dosiahol za rok 2012 úroveň 42,3 mld. eur, z toho prílev investícií do Bratislavského kraja predstavoval 29,6 mld. eur, t. j. čo predstavuje celkový podiel až 69,97 % [2]. Samotná konkurenčná výhoda Bratislavského kraja je daná aj koncentráciou inštitúcií národného významu, a strategickou polohou v centre rozvojových záujmov Európskej únie. Za hlavné príčiny nerovnomerného rozvoja regiónov Slovenska možno považovať: pokles výroby a zamestnanosti v zaostalých regiónoch, pokles poľnohospodárskej výroby a zamestnanosť v zaostalých regiónoch, nerovnomerný rozvoj súkromného podnikania, nevyhovujúca infraštruktúra, kvalita ľudských zdrojov a pod. Z hľadiska jednotlivých krajov má najhoršiu pozíciu v regionálnej štruktúre Slovenska Prešovský kraj. Na základe dostupných štatistických údajov dosahuje najnižšie hodnoty, pričom sa jeho pozícia naďalej zhoršuje alebo stagnuje. Každý región SR výrazne zaostáva v určitom type infraštruktúry, ktorý sa prejavuje výrazným nesúlalom medzi regionálnou ponukou a dopytom po konkrétnom type služieb. Regióny Slovenska v záujme posilnenia svojho postavenia v európskom konkurenčnom prostredí, musia svoje aktivity zamerať na vybudovanie technickej infraštruktúry a v rámci nových ekonomických vzťahov založených na vedomostiach, inovovať a využívať existujúce aj regionálne know-how so zreteľom na trvalo udržateľný rozvoj. Za týmto účelom môžu využívať nástroje hospodárskej politiky štátu, vrátane regionálnej štátnej pomoci. Regionálnu pomoc je možné poskytnúť v oblastiach, kde HDP na obyvateľa, meraný pomocou parity kúpnej sily je menej ako 75 % priemerného HDP v EÚ. Ministerstvo financií SR podľa § 28 ods. 5 zákona č. 231/1999 o štátnej pomoci vypracováva pravidelné Správy o poskytnutej štátnej pomoci v Slovenskej republike za určité obdobie. Daná správa je prerokovaná vo vláde Slovenskej republiky a následne predložená Európskej komisii. V správach sú uvedené konkrétne fakty a skutočnosti týkajúce sa poskytnutej štátnej pomoci. Naše analytické skúmanie sme zamerali na regionálnu štátnu pomoc a na konkrétnych príjemcov pomoci. Na rozvoj regiónov (prostredníctvom úľav na dani z príjmu, resp. dotácií a nenávratných finančných prostriedkov) bola štátna pomoc poskytnutá v celkovom

objeme **118,42 mil. eur**. Individuálna pomoc na regionálny rozvoj bola poskytnutá **14 podnikom**.

TAB. 3: Formy štátnej pomoci za rok 2013

Úľava na dani z príjmu	40,22 mil. Eur
Dotácie a nenávratné finančné prostriedky	78,20 mil. Eur
Podpora zamestnanosti	1,68 mil. Eur

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov Ministerstva financií SR.[5]

Na základe štúdia predmetnej správy sme zistili, že najväčšími príjemcami regionálnej štátnej pomoci boli zahraničné obchodné spoločnosti vykonávajúce hospodársku činnosť na území Slovenska. Regionálnu štátnu pomoc možno preto považovať aj za nástroj na prilákanie zahraničného investora. Zahraniční investori prichádzajúci na Slovensko, ale vo svojich žiadostiach o poskytnutie pomoci uvádzajú aj počet plánovaných nových pracovných miest. Podľa údajov Ministerstva hospodárstva SR, napríklad v roku 2013 na Slovensku vytvorili spolu 2459 pracovných miest. Z tohto počtu najviac ich bolo vytvorených na východnom Slovensku. V roku 2013 bola štátna pomoc poskytnutá na podporu zamestnanosti vo výške 1,68 mil. eur. Štátna pomoc na podporu zamestnanosti bola poskytovaná z prostriedkov Európskeho sociálneho fondu a štátneho rozpočtu. Štátna pomoc bola poskytnutá 314 subjektom, t.j. mikropodnikom, malým podnikom, stredných podnikom a veľkým podnikom. Finančné prostriedky boli poskytnuté oprávneným subjektom z prostriedkov Európskeho sociálneho fondu a štátneho rozpočtu SR. Z uvedeného je zrejmé, že aj z prostriedkov EÚ je podporovaná politika zamestnanosti na Slovensku. Podstatným predpokladom k dosiahnutiu želaného ekonomického vývoja Slovenska je aj prístup k vzdelaniu a poznatkom. Medzi tri hospodársky najsilnejšie regióny v rámci podpory na vzdelávanie v roku 2013 sa radia Bratislavský, Prešovský a Košický kraj. Štátna pomoc na podporu vzdelávania v rámci rezortu MPSVR SR bola poskytnutá 84 prijímateľom v objeme 4,33 mil. eur. V rámci schémy štátnej pomoci aj Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR poskytlo štátnu pomoc na vzdelávanie zamestnancov vo výške 1,33 mil. eur spolu 10 prijímateľom. Zo zdrojov Európskej únie bolo na podporu vzdelávania poskytnutých 2,75 mil. eur. Slovenská republika celkovo vynakladá značné množstvo finančných

prostriedkov na regionálny rozvoja to nielen z verejných rozpočtových zdrojov, ale aj z finančných prostriedkov EÚ v rámci operačných programov.[3]

3. Diskusia

Na základe nášho skúmania sme dospeli k záveru, že štátnu pomoc možno považovať za jeden z dôležitých nástrojov na odstraňovanie regionálnych rozdielov. Pomoc poskytovaná na rozvoj regiónov je primeraná a obmedzená na nevyhnutnú výšku. Zhodnotenie efektívnosti poskytnutej štátnej pomoci vo väzbe na regionálny a ekonomický rozvoj Slovenska sa prejavuje na počte novovytvorených pracovných miest, v hospodárskom raste. Regionálna štátna pomoc má tiež významné dopady na modernizáciu a racionalizáciu výrobného procesu, resp. na jeho rozšírenie. V prípade ak prijímateľ štátnej pomoci získa daňovú úľavu, získa síce určitú konkurenčnú výhodu, ale zároveň umožní aj rozvoj dodávateľsko-odberateľských vzťahov, čím je opäť podporený hospodársky rozvoj príslušného regiónu. Vyvážený vzťah medzi použitými finančnými prostriedkami a sledovaným účelom, resp. docielená rovnováha medzi sledovanými očakávaniami a spoločnými záujmami sú determinanty určujúce pozitívnu a negatívnu stránku štátnej pomoci.[5] Podľa ročnej správy o poskytnutej štátnej pomoci v roku 2013 sa objem poskytnutej pomoci podľa ustanovenia článku podľa článku 107 ods. 3 písm. a) ZFEÚ v porovnaní s rokom 2012 znížil. Z hľadiska všeobecného vyhodnotenia regionálneho rozvoja najväčšie objemy štátnej pomoci smerovali do Žilinského, Trenčianskeho, Bratislavského a Košického kraja. Na základe uvedených faktov, možno jednoznačne konštatovať, že Slovenská republika postupovala pri poskytovaní štátnej pomoci správne, pretože Európska komisia zatiaľ nezačala žiadne konanie vo veci porušenia pravidiel štátnej pomoci.

Záver

Na základe podstatných faktov sme poukázali na vplyv regionálnej štátnej pomoci na rozvoj a na konkurencieschopnosť regiónov na Slovensku. Správne uplatňovanie pravidiel štátnej pomoci zo strany orgánov zodpovedných za politiku štátnej pomoci a poskytovateľov štátnej pomoci je elementárnym predpokladom spoluvytvárania zdravého konkurenčného prostredia. Dôležitým očakávaním z pohľadu zmysluplnosti poskytovania regionálnej štátnej pomoci je jej stimulačný účinok. Aby sa jej pozitívne účinky prejavovali aj v hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti a najmä, aby bola

zvýšená hospodárska aktivita v daných regiónoch. V danej súvislosti je nevyhnutné zamerať sa na silné stránky (vysoká otvorenosť ekonomiky SR, využívanie štátnej pomoci) a dbať na zlepšovanie slabých stránok regiónov (vytváranie podmienok pre odstraňovanie regionálnej nerovnosti medzi východom a západom, polarizovaný hospodársky rast, zvyšovanie produktivity slovenských podnikov a vytváranie pracovných miest).[1]

Pod'akovanie:

Autor by rád vyslovil pod'akovanie, že príspevok mohol byť spracovaný ako jeden z výstupov z projektu: KEGA MŠ SR č. 032 UMB-4/2013. „Výučba ekonómie v cudzích jazykoch ako predpoklad kvalitného vysokoškolského štúdia a rozvoja vedeckovýskumnej činnosti v európskom regióne.“

Použitá literatúra:

- [1] KAJANOVÁ, J. Barriers to financing the business activity in Slovakia. In: *Practice and research in privat and public sector* - 2013. Vilnius: Mykolas Romeris University, 2013. s. 65 – 72, ISSN 2029-7378;
- [2] MINISTERSTVO DOPRAVY, VÝSTAVBY A REGIONÁLNEHO ROZVOJA SR. *Správa o naplnení priorít a cieľov národnej stratégie regionálneho rozvoja Bratislavského kraja*. [on-line]. [cit. 6. 10. 2014]. Dostupné z: www.telecom.gov.sk/index/open_file.php%3Ffile%3Dregrozvoj/dokumenty/Bratislavsky_kraj_sprava.pdf&rct=j&frm=1&q=&esrc=s&sa=U&ei=5J8zVPu3KcnWav2QgegK&ved=0CBMQFjAA&usg=AFQjCNHQ8KZqxKf5P4wSSGL-yMAzqd2Gtg
- [3] MINISTERSTVO FINANCIÍ SR. *Správa o poskytnutej štátnej pomoci za rok 2013*. [on-line]. [cit. 6. 10. 2014] <http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=9680>, [dostupné z 6. 10. 2014];
- [4] NOVÁČKOVÁ, D.: *Základy európskeho práva a vnútorný trh Európskej únie*. Bratislava 2004, Eurounion, ISBN 80-88984-58-0, s. 255.
- [5] NOVÁČKOVÁ, D., PAŠKRTOVÁ, L. *Uplatňovanie pravidiel štátnej pomoci na Slovensku*. *Auspicia* 2/11/2014. Vysoká škola európskych štúdií, České Budějovice, ISSN 1214-49-4967, s. 19;
- [6] PAWERA, R. a kol. *Regionálna politika a politika súdržnosti Európskej únie a jej vplyvy na Slovensku*. Univerzita Komenského v Bratislave 2014. ISBN 978-80-23-3549-2;
- [7] STACHOVÁ, P., ŠUPLATA, M. Ekonomická dimenzia regionálnej politiky v podmienkach Slovenskej republiky. In: *Medzinárodné vzťahy 2013. Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky* [elektronický dokument]. - Bratislava: Ekonóm, 2013. - S. 650-680 [CD-ROM]. - ISBN 978-80-225-3802-2;
- [8] VLÁDA SR. *Národná stratégia regionálneho rozvoja*. [on-line]. [cit. 5. 10. 2014]. Dostupné z: <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=17910>
- [9] ZÁKON č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja v plnom znení, účinnosť od 01. 01. 2009.
- [10] ZMLUVA O FUNGOVANÍ EURÓPSKEJ ÚNIE. Úradný vestník Európskej únie C 83 z 30. 3. 2010.

**REPRODUKČNÍ PRAVDĚPODOBNOST PŘI TVORBĚ MATEMATICKÝCH
MODELŮ POMOCÍ GRAMATICKÉ EVOLUCE
PROBABILITY OF REPRODUCTION IN CREATING MATHEMATICAL
MODELS USING GRAMMATICAL EVOLUTION**

Barbora Tesařová

Univerzita Hradec Králové

barbora.tesarova@uhk.cz

Klíčová slova:

gramatická evoluce – reprodukční pravděpodobnost – ekonomické modelování –
aproximace funkcí

Keywords:

grammatical evolution - reproductive probability - economic modelling - function
approximation

Abstract:

This article describes new methods in evolutionary algorithms which expands general approaches by new probability of reproduction. The evolutionary algorithm generates models in any language by means of context-free grammar and it also generates and optimizes parameters that explain the model. These include testing of probability of reproduction on trigonometric and polynomial functions.

Úvod

V mnoha ekonomických problémech hledáme model, který by vysvětloval vstupní data a zároveň sloužil k případné predikci dat následujících. Budeme-li hledat model inflace ekonomiky, narazíme na problém, kdy veličina inflace je vysvětlována dalšími veličinami (mzdy, míra nezaměstnanosti apod.), jejichž vztah může být velmi složitý. V těchto případech mnohdy není k dispozici dostatečně přesný statistický aparát a nejsou řešitelné nebo jen obtížně i dalšími optimalizačními metodami. Jednou z nejnovějších metod, která dovoluje hledat modely a jejich parametry, je gramatická evoluce [4]. Genetické algoritmy rozšiřuje o překladač bezkontextové gramatiky a díky tomu má schopnost generovat složité struktury.

Genetické algoritmy jsou stochastické iterační vyhledávací metody, které napodobují přirozenou biologickou evoluci. Pomocí řetězce (jedince) je zakódováno místo v daném prohledávaném prostoru. Vlastností každého jedince je jeho hodnota tzv. fitness funkce. Její velikost nám dává při porovnání s ostatními jedinci kritérium kvality řetězce. Její hodnotou může být např. při optimalizaci hodnota funkce v bodě, který kóduje daný jedinec [1, 2]. Každá nová generace vznikne z předchozí za použití genetických operátorů, reprodukce (výběru), křížení a mutace.

V novém přístupu představovaném v tomto článku je selektivní tlak při výběru suboptimálního řešení v gramatické evoluci obohacen o parametr věk a_i a o novou reprodukční pravděpodobnost, která je popsána funkcí závislou právě na věku potenciačního řešení a jeho kvalitě (fitness F).

1. Pravděpodobnost reprodukce

Pravděpodobnost reprodukce P_R je u evolučních algoritmů jedním z hlavních parametrů, které ovlivňují výběr, hledání a tvorbu nových suboptimálních řešení daného problému [3].

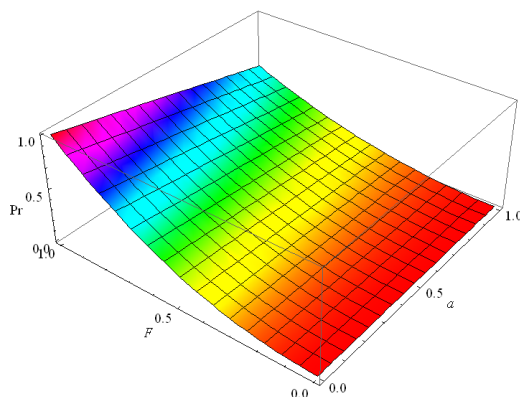
Tato pravděpodobnost reprezentuje, že jedinec x_i s věkem a_i a fitness F se může účastnit reprodukce a příští generace bude obsahovat jeho genetický materiál. Pravděpodobnost reprodukce může být definována [7]:

$$P_R(x_i) = P_R(a_i, F(x_i)) \quad (1)$$

Konkrétní tvar pravděpodobnosti reprodukce použit v představovaném přístupu pak má tvar (OBR 1)

$$P_R = \left(\min\left(\max\left(f^2 + \left(1 - \frac{a}{2}\right), 0\right), 1\right) \right) \quad (2)$$

OBR. 1: Funkce reprodukční pravděpodobnosti

Zdroj: Vlastní zpracování v sw Mathematica

Tvar této funkce odráží skutečnost, že chceme, aby se reprodukčního procesu účastnili jedinci s lepším ohodnocením a zároveň, aby pravděpodobnost starších jedinců mírně s jejich věkem klesala. Tímto mechanismem zajišťujeme diverzifikaci populace a zabráňujeme příliš rychlé konvergenci.

2. Výsledky

Pro testování nové reprodukční funkce za použití gramatické evoluce byla zvolena aproximace funkcí. Obecně se provádí náhradou funkce $f(x)$ zadanou hodnotami $[x_i, y_i], i = 1, 2, \dots, n$ vhodnou aproximující funkcí $\varphi(x)$, kde $f(x) \approx \varphi(x)$. Cílem aproximace je proložit data průběhem, který je generován nějakým vhodně navrženým modelem. Mezi numerická řešení matematické analýzy patří například aproximace metodou nejmenších čtverců. Metoda nejmenších čtverců je taková aproximace, při níž minimalizujeme

$$\sum_{i=0}^n [f(x_i) - \varphi(x_i)]^2 \quad (3)$$

Pro testování aproximace funkcí se používá také celá řada testovacích funkcí. Obvykle to bývají polynomiální funkce vyšších řádů nebo trigonometrické funkce [5].

Test aproximace byl aplikován na několik těchto funkcí. Některé dílčí výsledky lze nalézt v TAB 1. V této kapitole je popsán postup testování pro trigonometrickou funkci $f(x) = \sin(x) + \sin(2,25x)$. Nejprve byla zvolena běžná pravděpodobnost reprodukce, která je využívána v gramatické evoluci dle [5, 6]. Následný test při stovce

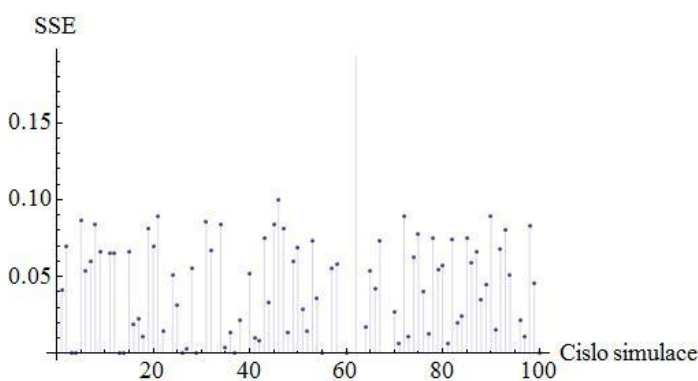
simulací proběhl na stejné funkci s nově navrženou reprodukční pravděpodobností. Ostatní nastavení zůstalo beze změn. Při testování je nejprve zvolená testovací funkce diskretizována. Krok diskretizace byl zvolen 0,3. Velikost počáteční populace byla nastavena na 250 jedinců. Jako selekční mechanismus byla zvolena turnajová selekce. Mutace byla zvolena s pravděpodobností 0,02 a faktor křížení na 0,8. Parametr a_{max} byl zvolen 50. Elitismus se týkal deseti nejlepších jedinců v populaci. Jako kritériální funkce pro měření kvality nalezených řešení byla zvolena metoda nejmenších čtverců (SSE).

Gramatika použitá pro generování modelu:

(A)	$\langle \text{expr} \rangle$	$:= \langle \text{op} \rangle \langle \text{expr} \rangle \langle \text{expr} \rangle$	(A0)
		$\langle \text{var} \rangle$	(A1)
		$\langle \text{sym} \rangle$	(A2)
(B)	$\langle \text{op} \rangle$	$:= +$	(B0)
		$-$	(B1)
		$*$	(B2)
		$/$	(B3)
		$^{\wedge}$	(B4)
		\sin	(B5)
		\cos	(B6)
(C)	$\langle \text{var} \rangle$	$:= X$	(C0)
(D)	$\langle \text{sym} \rangle$	$:= \alpha_1 \dots, \alpha_n$	(C0, ..., Cn)

OBR 2 ukazuje výsledky sta simulací. Osa y zobrazuje součet kvadratických odchylek SSE pro simulace, jejichž odchylka SSE nepřekročila 0,15, což odpovídá 90% simulací.

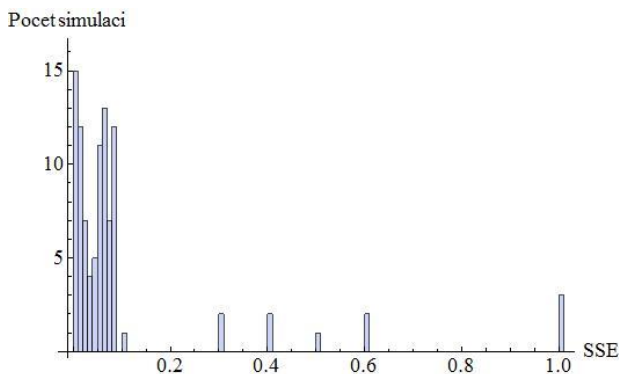
OBR. 2: Výsledky testování trigonometrické funkce

Zdroj: Vlastní zpracování v sw Mathematica

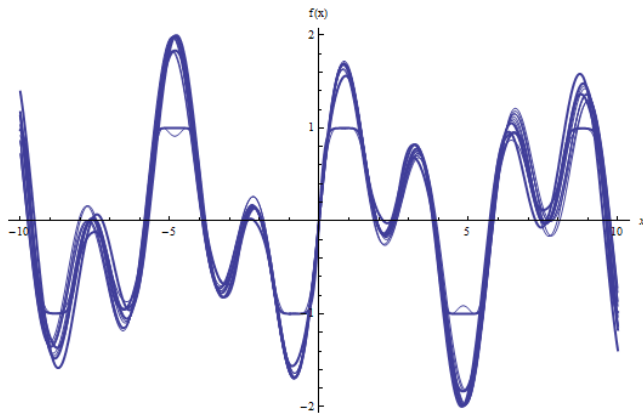
Nalezená řešení jsou vyhodnocena také pomocí histogramu, kde základna je rozdělena na SSE intervaly a pro každý interval je do sloupce vynesena součet běhů, u nichž hodnota SSE konečného řešení leží v tomto intervalu. Poslední interval obsahuje všechny běhy, které překročily hodnotu 1.

OBR. 3: Histogram výsledků testování trigonometrické funkce bez použití nové PR

Zdroj: Vlastní zpracování v sw Mathematica

OBR 4: Nalezené funkce

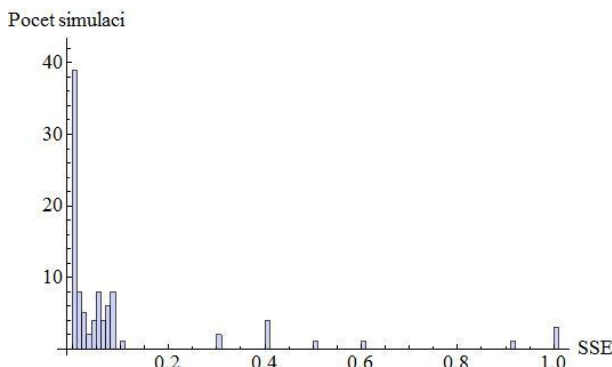
Zdroj: Vlastní zpracování v sw Mathematica

Z výsledků je patrné, že algoritmus je schopen nalézt řešení zadané úlohy vcelku přesně. V patnácti případech ze sta dokázal nalézt funkci v jejím přesném tvaru. V ostatních případech byla odchylka jen velmi malá. Jen tři simulace skončily stagnací a odchylkou větší než 1. Tato odchylka byla zapříčiněna přeucením.

Test byl proveden ještě jednou s aktivovanou **novou reprodukční pravděpodobností**. V tomto případě došlo ještě k výraznějšímu zlepšení nalezených řešení. Jak lze vidět

z histogramu na OBR 5. Celkem 39 simulací ze sta nalezlo přesný tvar trigonometrické funkce a ostatní výsledky vykazovaly jen malou odchylku od skutečného řešení. Lze tedy konstatovat, že algoritmus s navrženou kombinovanou metodou optimalizace parametrů dokázal ještě vylepšit výsledky při hledání aproximací.

OBR. 5: Histogram testování trigonometrické funkce za použití nové PR

Zdroj: Vlastní zpracování v sw Mathematica

V následující tabulce lze vidět další testovací funkce a procento přesně nalezených řešení ze sta simulací. Nastavení algoritmu zůstalo jinak vždy stejné, jak bylo zmíněno výše.

TAB. 1: Výsledky simulací pro testovací funkce

Funkce	Prohledávaný prostor	% nalezených řešení	% nalezených řešení s použitím P_R
$f(x) = 3x^4 - 3x + 1$	$0 \leq x_i \leq 1$	18	26
$f(x) = x^6 - 2x^4 + x^2$	$-1,5 \leq x_i \leq 1,5$	31	35
$f(x) = \sin(x) + \sin(2x) + \sin(3x)$	$-\pi \leq x_i \leq \pi$	24	41
$f(x) = \sin(x) + \sin(2,25x)$	$-3\pi \leq x_i \leq 3\pi$	15	39

Zdroj: Vlastní zpracování

Závěr

Algoritmus s novou reprodukční pravděpodobností je použitelný na velké množství úloh. Jedná se hlavně o úlohy, které nejsou dobře řešitelné běžnými optimalizačními metodami. Z dílčích prezentovaných výsledků je patrné, že reprodukční pravděpodobnost dokáže v testovaných příkladech nalézt řešení ve větším počtu spuštění než běžný selektivní a reprodukční mechanismus a můžeme tedy říci, že

v dílčích testech urychluje optimalizaci modelů. Navržená reprodukční pravděpodobnost bude dále testována na reálných datech. Využití celého upraveného algoritmu nalezneme pro úlohy symbolické regrese, ekonomického modelování, klasifikace, klastrování apod. Příkladem může být klasifikace podniků podle finanční situace, model inflace ekonomiky, optimalizace výrobních procesů, prediktivní burzovní modely, modely výnosnosti plodin apod.

Použitá literatura:

- [1] BÄCK, T. *Evolutionary Algorithms in Theory and Practice*. New York, Oxford University Press, 1996. 0-19-509971-0.
- [2] DAVIS, L. *Handbook of Genetic Algorithms*. Berlin, Van Nostrand Reinhold, 1996.
- [3] DAVIS, L. *Adapting operator probabilities in genetic algorithms*. Proceedings of the 3rd International Conference on Genetic Algorithms. San Francisco, Morgan Kaufmann, 1989. stránky 61-69.
- [4] O'NEILL, M. A RYAN, C. *Automatic Generation of Programs with Grammatical Evolution*. In Proceedings of Artificial Intelligence and Cognitive Science. [Online] 1999. [cit. 12. 08. 2014]. Dostupné z: www.grammatical-evolution.org/papers/iacs99.ps.gz.
- [5] O'NEILL, M. A RYAN, C. 2003. *Grammatical Evolution: Evolutionary automatic programming in an arbitrary language*. Kluwer Academic publishers, 2003. 1-4020-7444-1.
- [6] RYAN, C., O'NEILL, M., COLLINS, J. J. *Grammatical Evolution: Solving Trigonometric Identities*. Brno, 1998. stránky 111-119. 80-214-1199-6.
- [7] TESAŘOVÁ, B. *Nové přístupy a techniky v evolučních algoritmech*. Doktorská disertační práce. Hradec Králové, 2013.

**FINANČNÍ GRAMOTNOST A FINANČNÍ ORIENTACE STUDENTŮ NA
FAKULTĚ TĚLESNÉ KULTURY UNIVERZITY PALACKÉHO V OLOMOUCI
FINANCIAL LITERACY AND FINANCIAL KNOWLEDGE OF STUDENTS OF
THE FACULTY OF PHYSICAL CULTURE PALACKÝ UNIVERSITY IN
OLOMOUC**

Jaromír Tomčík

Univerzita Palackého v Olomouci

jaromir.tomcik@centrum.cz

Klíčová slova:

výzkum – vzdělávání – definice – finanční povědomí

Keywords:

research – education – definition – financial awareness

Abstract:

The aim of this paper is to describe the concept of financial literacy, financial orientation and then evaluate the financial literacy of students studying at the Faculty of Physical Culture, Palacky University, Olomouc. Results based on research conducted in 2014, which was aimed at students of the Faculty of Physical Culture, Palacky University, Olomouc. The research was conducted on 156 students from this Faculty. The results suggest that financial knowledge of students is below average values.

Úvod

Finanční gramotnost předpokládá určitý stupeň finanční orientace. Jestliže ale chceme zkoumat finanční orientaci (studentů Fakulty tělesné kultury Univerzity Palackého v Olomouci), je nutné definovat a popsat finanční gramotnost jako takovou. Dle platných dokumentů Ministerstva financí České republiky [1, 11] koordinujících „Českou strategii finančního vzdělávání“ je finanční gramotnost (dále jen FG) definovaná jako „soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet,

včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.“

Podle doporučení MFČR by finančně gramotný člověk měl mj. mít představu o aktuálním počtu peněz, které má k dispozici, měl by být schopen naplánovat a dodržovat svůj rozpočet (alespoň 1 měsíc dopředu a měl by mít finanční zajištění na stáří), měl by mít naplánován krizový scénář v případě ztráty hlavního příjmu a měl by vytvářet rezervy obecného a konkrétního rázu. Při výběru finančních produktů se finančně gramotný člověk zabývá více nabídkami a zkoumá více informací od více zdrojů [2, 18].

Výše popsána FG je součástí gramotnosti ekonomické [2, 10], která v sobě zahrnuje kromě FG také schopnost zajistit si dostačující příjem financí pro všechny cykly života, zvažovat důsledky personálních rozhodnutí v návaznosti na současný a budoucí příjem, orientovat se na trhu pracovních příležitostí, umět se rozhodovat o výdajích v současnosti i s výhledem do budoucna, mít povědomí a umět pracovat s peněžními toky sebe sama, ale i celé domácností, apod. Součástí FG je také gramotnost numerická, gramotnost informační a gramotnost právní.

Z autorů, kteří FG definují a pro tento výzkum byli přínosní, chci mj. citovat Vitt a kol. [3, 22], který o FG říká, že je to schopnost číst, analyzovat, spravovat a hovořit o vlastní finanční kondici, která má vliv na materiální blahobyť. Nedílnou součástí FG je schopnost rozeznat finanční rozhodnutí, diskutovat o penězích a finančních problémech současných či budoucích, umět finančně plánovat do budoucích okamžiků/měsíců/let, a správně ekonomicky reagovat na životní události, které mají vliv na každodenní finanční rozhodnutí, včetně událostí v souvislosti s hospodářskou ekonomikou státu. Další [4] uvádí o FG toto: FG zahrnuje znalosti a dovednosti pro osobní finanční plánování, rozpočtování a investování, rozvoj pojistného programu, úvěrové řízení, spotřebitelské nákupy, práva a povinnosti spotřebitelů, výběr finančních služeb a schopnost správně se rozhodovat ve všech aspektech života.

Nejenom tyto definice FG kladou hlavní důraz především na schopnost orientace ve finančním světě. Je v nich zahrnuto téměř vše potřebné pro „provozoschopnost“ člověka v dnešním finančním světě. I když se definování FG autor od autora liší, významově na sebe navazují a vzájemně se prolínají a doplňují. Od osobního financování, přes schopnost porozumět vlastním možnostem při organizaci, plánování, řízení peněz až po znalosti, resp. informace, které nám poskytují finanční společnosti a instituty [2, 11].

1. Výzkum finanční orientace a finanční gramotnosti (ve světě, v ČR)

Výzkumy nejen v České republice potvrdily, že existuje velké množství osob, které nemají dostatečné povědomí o FG. Jednotlivé země se snaží do svých vzdělávacích systémů zapracovat požadavky na zlepšení finanční orientace, resp. FG. Většina zemí Evropské unie vytvořily standardy vzdělávání, které by měly obyvatelstvo připravit na možné negativní finanční vlivy, které je mohou v budoucnu ohrožovat. Jestliže by preventivní činnost byla aplikována v dostatečném rozsahu již od základních škol, mělo by to pozitivní vliv na všechny obyvatele státu [2, 54].

Státy světa [2, 8] např. Spojené státy americké, Německá spolková republika, Japonsko, Slovensko nebo i Česká republika se proto snaží přimět preventivní činností své obyvatele k obezřetnosti před negativními vlivy v oblasti financí. V důsledku tohoto ochranného jednání státní orgány a instituce vyhodnocují svou preventivní podporu. Výsledky zjištění a různých průzkumů vykazují velkou finanční negramotnost občanů například i v Německu, ve Švédsku nebo v Japonsku.

K testování FG ve světě nebývá pro výzkum vždy používán standardizovaný test. A protože nejsou používány stejné testovací moduly, nelze z hlediska objektivity a reliability jednotlivé testy porovnávat. Objektivně tedy nelze konstatovat, jestli jsou v té či oné zemi občané či studenti finančně gramotnější [2, 16]. Každý výzkum o FG [6] ovšem zkoumá nejčastěji tyto okruhy: Economic Thinking, Income, Careers, Saving, Investing, Credit, Debt, Planning, Money Management.

Výzkum v měření úrovně FG v České republice [5] hodnotil všechny složky FG, tj. orientaci v penězích, schopnost placení a hospodaření s penězi, plánování rozpočtu

a zajištění do poproduktivního věku, vytváření rezerv, znalost některých finančních pojmů, finančních produktů a práv spotřebitelů (smlouvy, stížnosti).

Výzkum [7], který porovnával finanční vědomí na Filozofické fakultě Univerzity Palackého a ze kterého autor (viz níže) vycházel, ukázal, že z 592 studentů neuspělo 72,6% osob.

Na základě těchto skutečností a zjištění o nedostatečné FG obyvatelstva + akademické obce Filozofické fakulty UP v Olomouci (viz výše) byl proveden výzkum, který analyzoval FG studentů na Fakultě tělesné kultury Univerzity Palackého v Olomouci.

1.1. Výzkum na Fakultě tělesné kultury Univerzity Palackého v Olomouci

Do studie byli zařazeni studenti bakalářského (104 studentů) a navazujícího magisterského (52 studentů) programu studující na Fakultě tělesné kultury (FTK) Univerzity Palackého v Olomouci (UPOL). Výzkumu se účastnili osoby z prezenční (82) i kombinované (74) formy studia - 68 žen a 88 mužů ve věku 20 - 55 let. Nejvyšší dosažené vzdělání probandů bylo bakalářské, nejnižší středoškolské, ale i vyšší odborné. Zúčastnění v době výzkumu studovali obory: Aplikované pohybové aktivity, Aplikovanou tělesnou výchovu, Ochranu obyvatelstva, Rekreatologii, Tělesnou výchovu a sport a Učitelství tělesné výchovy. Dotazníkové šetření bylo složeno ze 3 částí: „Bankovníctví“, „Mzdy a finance + obecné“, „Praktické otázky“. 1. a 2. část (14 otázek) studenti vyplňovali povinně, 3. část (8 dotazů) byla dobrovolná. Malá návratnost 3. části neumožnila zjištěné údaje analyzovat, proto nebyly odpovědi ve výzkumu použity [2, 32].

2. Výsledky

TAB. 1: Výsledky výzkumu

Schopnosti finanční orientace studentů FTK UP v Olomouci										
	Mgr. + Bc.	škála	Mgr.	škála	Bc.	škála	prezenční	škála	kombi.	škála
N	156		52		104		82		74	
M	57,46	E	60,44	E	55,98	F	56,45	F	58,89	E
SD	13,10		13,10		12,84		13,51		12,54	
Var	22,80		21,68		22,94		23,93		21,40	
Min	21,43	F	28,57	F	21,43	F	21,43	F	28,57	F
Max	78,57	C	78,57	C	78,57	C	78,57	C	78,57	C
Modus	64,29	D	64,29	D	57,14	F	64,29	D	64,29	D
Medián	57,14	E	64,29	D	57,14	F	57,14	F	64,29	D
T-test					0,048			0,308		
P					0,05			0,05		

Vysvětlivky: N – celkem analyzovaných respondentů, M – aritmetický průměr (%), SD – směrodatná odchylka, Var – variační koeficient, Min – minimální hodnota v souboru (%), Max – maximální hodnota v souboru (%), Modus – nejčastěji opakující se hodnota (%), Medián – prostřední člen (%), P – statistická významnost, škála – bodovací známka univerzitního systému, Mgr. – studenti magisterského studia, Bc. – studenti bakalářského studia, prezenční- studenti prezenčního studia, kombi. – studenti kombinovaného studia

Zdroj: autor [2, 35]

Výsledky:

- Studenti FTK UPOL ve výzkumu by v průměru podle univerzitního známkování dostali ohodnocení „E“,
- studenti navazujícího magisterského studia měli lepší výsledky než studenti bakalářského studia,
- studenti kombinované formy studia měli lepší výsledky než studenti prezenční formy studia.

3. Diskuse

Musíme konstatovat, že známku (dle univerzitního známkování) „A“, „B“ by ve výzkumu zaměřeném na finanční orientaci studentů FTK nedostal nikdo. Zámku „C“ by dostalo jen 10 osob, hodnocení „D“ 60 studentů, „E“ 30 probandů a „F“ zbytek testovaných, což je 56 osob. Tzn., že v testu finanční orientace studentů na FTK by zcela „propadla“ 1/3 studentů [2, 35].

Schopnosti finanční orientace testovaných studentů FTK UP (TAB. 1), kteří odpověděli na všechny zadané otázky (14 ze 14), byla vypočítána v průměru 57,46% správných

odpovědí. Na bodovací škále tato hodnota přisuzuje znalost k známce "E". Modus byl vypočten jako "D" (64,29%), medián byl 57,14%, což je známka "E" [2, 35].

Rozdíly mezi studenty prezenčního a kombinovaného studia se lišily i v průměrech – prezenční studium (56,45%) bylo hodnoceno známkou "F" a navazující magisterské (58,59%) známkou "E". Modus byl určen u prezenčních studentů známkou "D" (64,29%), medián "D" (57,14%) a u kombinovaného studia známkou "D" (u modusu i mediánu shodně) [2, 36].

Rozdíly výsledků úrovně FG mezi studenty navazujícího magisterského studia a bakalářského studia se lišily i v průměrech – bakalářské studium (55,98%) bylo hodnoceno známkou "F" a navazující magisterské (60,44%) známkou "E". Modus a medián byl určen u navazujícího magisterského známkou "D" a u bakalářského studia jako nedostatečné "F". Tzn. studenti navazujícího magisterského studia jsou „finančně gramotnější“ než studenti bakalářského studia [2, 36].

Cílem výzkumu bylo rovněž porovnat rozdíly mezi studenty studujícími bakalářskou etapu a magisterskou etapu studia. „Magistři“ si v průměru vedli cca o 5% lépe, což můžeme přisuzovat věku, větším zkušenostem nebo vyšším znalostem. Rozdíly mezi prezenčním a kombinovaným studiem byly rovněž různé, ale jen o 2% ve prospěch kombinovaného studia [2, 54].

Nejlepšího výsledku [2, 56] dosáhli posluchači v bakalářském a navazujícím magisterském programu, i v prezenčním a kombinovaném studiu – 78,57% správných odpovědí, čemuž odpovídá 11 správných odpovědí ze 14 otázek. Nejhoršího výsledku dosáhl student v bakalářském prezenčním studiu (21,43% správných odpovědí, tj. pouze 3 správné odpovědi).

Závěr

Na Fakultě tělesné kultury UP v Olomouci se ve studijních programech ekonomicky zaměřené předměty nabízejí, žádný ale není přímo zaměřen na finanční orientaci, která souvisí s finanční gramotností. V rámci inovace předmětů či propojení teorie s praxí by

proto bylo vhodné tímto způsobem zaměřený kurz realizovat. Ve zpětné vazbě výzkumu totiž studenti uváděli, že by kurz navštěvovali, aby se jejich finanční orientace zlepšila.

Bylo by rovněž vhodné výzkum (z FTK UPOL nebo z FF UPOL) standardizovat a použít jej i na ostatní fakulty Univerzity Palackého v Olomouci; popř. rozsah zvětšit a oslovit a testovat i jiné univerzity v rámci České republiky.

Možnost tvorby dalších výzkumů na toto téma bych zaměřil více na finanční kultivaci posluchačů vysokých škol a univerzit. Vytvořením kurzu, který by byl prevencí pro nesprávné rozhodování ve finančním světě, bychom mohli zvýšit finanční orientaci, resp. finanční gramotnost.

Použitá literatura:

- [1] MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÉ REPUBLIKY. *Národní strategie finančního vzdělávání*. [online] MFČR, 2010 [cit. 11. 10. 2014]. Dostupné z: www.mfcr.cz.
- [2] TOMČÍK, J. *Schopnosti finanční orientace studentů FTK UP a její možná kultivace (Diplomová práce, Mgr.)*. Olomouc: Univerzita Palackého, Fakulta tělesné kultury, 2014.
- [3] VITT, L. A., a kol. *Personal finance and the rush to competence: Personal financial literacy in the U.S.* [online]. The Fannie Mae Foundation, 2000 [cit. 23. 10. 2014]. Dostupné: <http://search.proquest.com>.
- [4] KALISKI, B., S. *Encyclopedia of Business a Finance, Vol. 1., 2. ed.* [online]. Macmillan Library, 2008 [cit. 02. 03. 2014]. Dostupné: <http://search.proquest.com>.
- [5] MINISTERSTVO FINANCÍ ČR. *Shrnutí hlavních výstupů z měření finanční gramotnosti obyvatel ČR*. [online]. MFČR, 2010 [cit. 13. 12. 2013]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz>.
- [6] CAMERON, M., a kol. *Personal Financial Literacy Among High School Students in New Zealand, Japan and the United States*. [online]. University of Waikato, 2013 [cit. 6. 11. 2013]. Dostupné z: <http://search.proquest.com>.
- [7] KAFKOVÁ, E., VAŠÍČKOVÁ, O., & NOSEK, O. Průzkum a analýza finanční gramotnosti akademické obce Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. In: *Význam znalostí v aktuální fázi ekonomického cyklu. Znalosti pro tržní praxi 2012*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2012, 152-160.

ZADLUŽENOST DOMÁCNOSTÍ ČR INDEBTEDNESS OF HOUSEHOLD IN THE CZECH REPUBLIC

Aneta Tóthová

Univerzita Pardubice

Ana.Tothova@seznam.cz

Klíčová slova:

domácnost – dluh – zadluženost - úvěr

Keywords:

household – debt – indebtedness - loan

Abstract:

Labor indebtedness of household in the Czech Republic includes two surveys. The first objective of the article is to predict the indebtedness of households in the Czech Republic into 2020. Another objective of the article is to determine whether banks and other nonbank institutions offering consumer loans to households in some months more than others. If so, the aim of this paper is to identify the specific month in which consumer loans excessively provided.

Úvod

Do první poloviny 20. století se zadlužování domácností v Evropě jevilo jako málo přípustné. To se ovšem změnilo po 2. světové válce. V západní Evropě v 50. letech 20. století stát, podnikatelé, ale i domácnosti i jednotlivci začali čím dál více využívat půjček. Čím více se přibližovalo nové století, tím více se domácnosti zadlužovaly, převážně kvůli tomu, aby se v nové a moderně smýšlející době a ekonomice vyrovnaly chudší a střední vrstvy těm bohatším. Započal boom vlastního bydlení na úvěr, bankovní systémy začaly díky rozsáhlým vládním programům nabízet dotované půjčky pro mladé rodiny a dotované hypotéční úvěry. Tyto události ze strany státu měly za následek zvýšený růst zadlužení u domácností.

Kvůli tomu, že jsou součástí bývalého východního bloku, se však české domácnosti zadlužovaly velice málo. „Těžko říci, zda by existovala poptávka, v principu ale nebyla

vlastně žádná opravdová nabídka“ [3, str. 384]. Na konci roku 1990 měly domácnosti v České republice podle statistik České národní banky celkové přijaté úvěry ve výši 31,75 mld. Kč, přičemž převážná většina z této sumy byly státem organizované novomanželské půjčky, popř. státem organizované půjčky na individuální bytovou výstavbu [3, str. 385]. Klasický spotřební úvěr de facto ani neexistoval. České domácnosti po pádu komunistického režimu nebyly na masivní přijímání úvěrů připraveny a tak byl růst zadlužování domácností do roku 1999 velmi pomalý. Boom půjček nastal s příchodem nového tisíciletí a od té doby se české domácnosti zadlužovaly neuvěřitelnou rychlostí. Jednou z příčin takového vzestupu zadlužení byly úrokové míry, které poklesly na velmi přijatelné hodnoty – tím pádem se zpřístupnily hypotéky, spotřebitelské úvěry i splátkové prodeje [2, str. 92]. Zpomalení tempa růstu zadlužování lze spatřovat až od roku 2008 kvůli finanční krizi. Od té doby navyšují domácnosti své dluhy čím dál méně. Cílem práce proto je prezentovat prognózu vývoje zadluženosti českých domácností do roku 2020.

Z mikroekonomického pohledu představuje každá domácnost subjekt, který má omezené rozpočtové možnosti. Z důsledku rostoucího zadlužování domácnosti aplikují vytěšňovací efekt. Po přijetí úvěru, ať už sebemenšího, domácnosti snižují své úspory a spotřebu (musejí alokovat své prostředky na splácení úvěrů, přičemž tyto prostředky by mohly být investovány jinde). Mnohem závažnějším aspektem nesplácení úvěrů, než úbytek úspor domácností, je exekuce a osobní bankrot. Mezi nejčastější důvody, proč dlužníci nemohou splácet své dluhy, patří nečekané výdaje, nízké příjmy nebo ztráta zaměstnání [9]. Podle šetření EU-SILC mají největší problémy se splácením úvěrů právě domácnosti, kde je osobou v čele nezaměstnaná osoba, domácnosti kde se osoba v čele stará o nemohoucího člena domácnosti nebo o osobu blízkou, a domácnosti, které se skládají ze zaměstnanců s nižším, tj. základním vzděláním a výučním listem [10].

Každý rok narůstají objemy úvěrů, které si domácnosti berou. „Lidé si zvykají čím dál tím více žít na dluh. To se odráží nejen v růstu počtu hypotečních úvěrů, ale i růstu objemu spotřebitelských úvěrů“ [5, str. 40]. Právě testováním sezónnosti spotřebitelských účelových i neúčelových úvěrů se zabývá druhá část příspěvku, kde je cílem ověřit hypotézu o periodicitě četnosti čerpání spotřebitelských účelových úvěrů.

Zároveň při potvrzení hypotézy že domácnosti čerpají spotřebitelské úvěry v některých měsících častěji, je cílem zjistit, v kterých měsících je čerpání úvěrů nejčastější.

1. Metodika, řešerše

Základní data o zadlužení českých domácností, s kterými se dále pro účely příspěvku pracovalo, byly získány ze systému časových řad ARAD České národní banky. Konkrétně na predikci byla použita měsíční data o celkové zadluženosti domácností od roku 2005. V programu Eviews 7 byl nalezen nejvhodnější model datové řady z hlediska typu trendu a sezónnosti, s nejlepším výsledkem Durbin-Watsonovy statistiky. Na základě tohoto modelu byly metodou interpolace srovnány hodnoty empirické datové řady s hodnotami zjištěné teoretické datové řady zvoleného modelu. Vzhledem k vysoké hodnotě koeficientu determinace byla pro takto získaný model datové řady použita metoda extrapolace do roku 2020.

Pro zkoumání sezónnosti v jednotlivých měsících pro spotřebitelské účelové úvěry byl použit F-test a Kruskal-Wallisův test. Tyto testy zkoumají, zda se hodnoty v jednotlivých měsících během let od sebe liší (tudíž je přítomna sezónnost). Anovou bylo testováno, zda jsou tempa růstu ve všech měsících stejná, nebo existují statisticky významné rozdíly. P-hodnota (nejvyšší hladina významnosti, na které lze přijmout testovanou hypotézu) v Anově vyšla 0,011, což značí, že na 5 % i 10 % hladině významnosti je zamítnuta rovnost středních hodnot tempa růstu podle jednotlivých měsíců, tedy jsou různá tempa růstu v různých měsících v roce. Při prokázání sezónnosti je potřeba zjistit, v kterých měsících si lidé brali více spotřebitelských účelových úvěrů. K tomu slouží Tukeyho test, ve kterém jsou srovnávána meziměsíční tempa růstu u spotřebitelských účelových úvěrů.

Z českých autorů se problematikou zadluženosti ve svých knihách zabývá např. Luboš Smrčka nebo Drahomíra Dubská. Smrčka došel k závěru, že úrok a úrokování jsou součástí běžného života v masovém měřítku v podstatě sto let. Tvrdí, že je to fenomén, o kterém netušíme, jaké dlouhodobé dopady může na společnost mít. Avšak věří, že je tento fenomén škodlivý pro prosperitu a životní úroveň většiny obyvatel [2], [3].

Dubská zjistila, že vnímání rizika dluhů je individuální. Závisí na věku dlužníka, jeho rodinném statusu a obecně i na výši úrokových sazeb a cenové hladině realitního trhu.

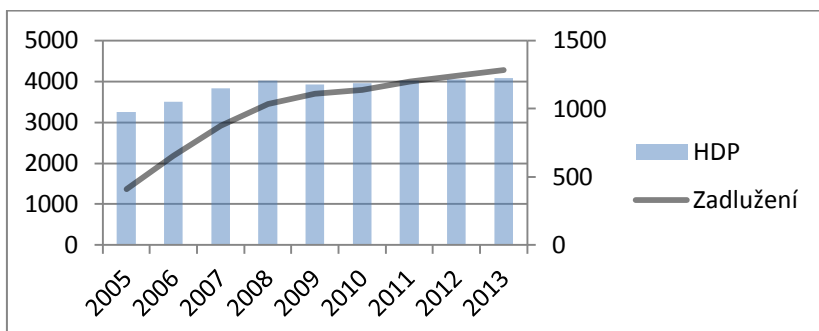
Motivem českých domácností k zadlužování je výrazná orientace na spotřebu, růst životního standardu a reálné mzdy, změněný náhled na dluhy, příklon k vlastnímu bydlení a snadná dostupnost úvěrů. Struktura dluhů domácností nezakládá v současné době riziko dluhové pasti [1].

Ze zahraničních autorů je třeba zmínit Garretta Suttona, který přichází s rozdělením dluhu na dluhy dobré a dluhy špatné. Tvrdí, že by domácnosti měly využívat dluhy ve svůj prospěch a rozšiřovat pomocí nich své bohatství. Zároveň ale tvrdí, že stres z dluhů a z jejich splácení se negativně odráží na zdraví. Debaty o dluzech narušují rodinný život a dluhy jsou dokonce jedním z častých důvodů rozvratu manželství [4].

2. Výsledky

2.1. Prognóza zadlužení českých domácností do roku 2020

OBR. 1: Vývoj HDP a zadluženosti domácností v mld. Kč

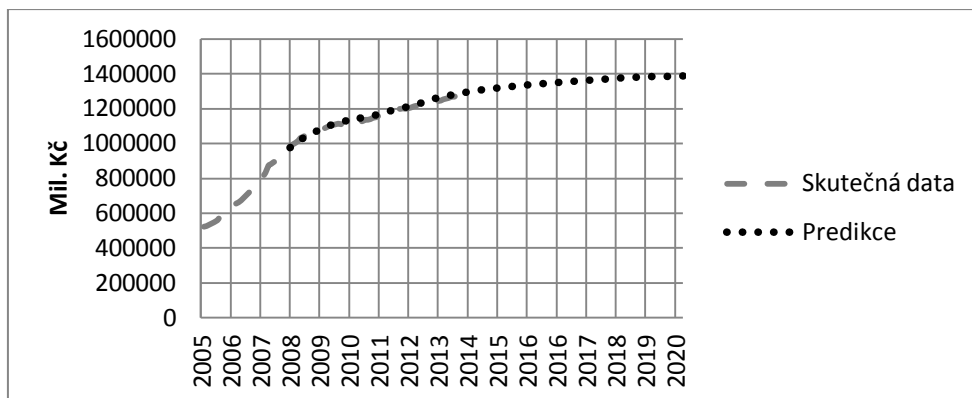

Zdroj: vlastní zpracování dle [8]

Do roku 2008 rostlo zadlužení dynamičtěji než hrubý domácí produkt. Rychlý růst zadlužování domácností byl zastaven až světovou finanční krizí. Zároveň se kvůli tomu zpomalilo i tempo růstu HDP. Od roku 2009 obě dvě veličiny rostly podobným tempem v řádu několika procent.

Obrázek č. 2 zobrazuje prognózu zadluženosti domácností do roku 2020. Na predikci byla použita měsíční data celkové zadluženosti českých domácností od roku 2005.

OBR. 2: Predikce zadluženosti českých domácností

Zdroj: vlastní zpracování a propočty, metadata dle [6,11]

Na obrázku č. 2 lze vidět předpokládaný neustálý růst zadlužení českých domácností, nicméně zadluženost domácností by měla růst čím dál pomaleji. Index růstu zadluženosti českých domácností mezi roky 2020/2014 by měl být dle výsledků predikce 1,05. Podle predikce je tedy očekáváno zpomalení tempa růstu zadlužování, zpomalení lze vidět i na porovnání indexu 2020/2014 s indexem růstu zadluženosti domácností mezi roky 2013 a 2007, který činí 1,47.

2.2. Sezónnost čerpání spotřebitelských účelových úvěrů v ČR

Cílem testování sezónnosti spotřebitelských účelových úvěrů bylo zjistit, zda lidé čerpají více spotřebitelských úvěrů v nějakém určitém měsíci. Nejdříve bylo potřeba testovat účelové úvěry na sezónnost. Hypotéza o častějším čerpání spotřebitelských úvěrů v některých měsících se nezamítla. Po prokázání sezónnosti, bylo potřeba zjistit, v kterých měsících si lidé brali více spotřebitelských účelových úvěrů. S upravenými daty již bylo možné zjistit, v kterých měsících domácnosti čerpaly spotřební účelové úvěry nejvíce, a to za pomoci Tukeyho testu, který porovnává jednotlivé měsíce mezi sebou.

Prokázání sezónnosti je významné proto, že banky mohou očekávat, že právě v těchto měsících bude zvýšený zájem o účelové spotřebitelské úvěry, a tak by banky měly držet více hotovosti, aby mohly uspokojit poptávku po penězích ze strany domácností. Nejvyšší odchylky způsobují měsíce leden, červen, listopad a prosinec. Leden se odlišuje nízkým, většinou záporným tempem růstu, z čehož plyne, že leden vykazuje nižší než průměrné tempo růstu a tudíž Tukeyho test prokázal, že lidé čerpají v lednu

spotřebitelské účelové úvěry nejméně. V měsících červnu, listopadu a prosinci je naopak vyšší než průměrné tempo růstu zadlužování, z čehož lze vyvodit, že v těchto měsících lidé čerpají spotřebitelské účelové úvěry mnohem častěji a ve větších objemech.

3. Diskuse

Snižování tempa růstu zadlužování domácností není jevem pozorovaným pouze v České republice. Problém zadlužování domácností si uvědomila většina států EU, a tak i u nich lze spatřovat znatelné snižování tempa růstu zadlužování domácností.

Struktura dluhů domácností nezakládá v současné době a ani výhledově do budoucna riziko dluhové pasti. Situaci by mohl změnit pád realitního trhu či výrazný růst úrokových sazeb – většina úvěrů na bydlení byla totiž poskytována v období extrémně nízkých úrokových sazeb. Jejich růst by pak mohl vést k dalšímu zatížení domácností při růstu části měsíční splátky určené na úroky (nebo by to vedlo k prodloužení délky splacení úvěrů). Pokud by však růst reálných příjmů domácností dokázal vstřebat důsledky zvýšení měsíčních splátek úvěrů, riziko by nenastávalo.

Při prokázání sezónnosti u spotřebitelských účelových úvěrů se ukázalo, že listopad a prosinec vykazují vyšší než průměrné tempo růstu, zřejmě v souvislosti s nákupem vánočních dárků, či z důvodu nákupu zimních dovolených. V červnu lze vidět také vyšší než průměrné tempo růstu, zde by mohlo být vysvětlením zvýšených objemů půjček fakt, že se lidé zadlužují kvůli letním dovoleným. Kvůli zvýšenému čerpání úvěrů v těchto měsících je sice v oběhu více peněz, nicméně domácnosti, které si půjčují na dovolené a dárky, se chovají fiskálně nezodpovědně a mohou mít do budoucna problém se splácením těchto půjček [2].

Závěr

Příspěvek prezentuje predikci zadluženosti českých domácností a výsledky testu sezónnosti u spotřebitelských úvěrů. Ukázalo se, že zadluženost českých domácností do roku 2020 pravděpodobně sice stále poroste, nicméně stále menším meziročním tempem růstu. Za předpokladu, že růst HDP je pozitivně ovlivňován mírou výdajů domácností (čím více si domácnosti půjčují, tím více také utrácejí) lze předpokládat, že

do roku 2020 nebude růst půjček jedním z faktorů pozitivně ovlivňujících růst HDP. Dále bylo zjištěno, že domácnosti jsou náchylnější k čerpání spotřebitelských účelových úvěrů nejvíce v červnu, listopadu a prosinci. V lednu naopak domácnosti čerpají spotřebitelské účelové úvěry nejméně. Tím pádem lze očekávat nižší výdaje domácností a tudíž negativní vliv na růst hrubého domácího produktu.

Poděkování:

Príspevek byl zpracován v rámci projektu č. SGSFES-2014002 IGA Univerzity Pardubice.

Použitá literatura:

- [1] DUBSKÁ, D. *Úspory a zadluženost: ocitly se české domácnosti v dluhové pasti?: (svět rodinných financí - jak spořit a rozmnožovat majetek)*. 1. vyd. Praha: Český statistický úřad, 2008, 26 s. Souborné informace. ISBN 978-80-250-1743-2.
- [2] SMRČKA, L. *Osobní a rodinné finance: (svět rodinných financí - jak spořit a rozmnožovat majetek)*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck., 2007, 257 s. ISBN 978-80-86946-41-2.
- [3] SMRČKA, L. *Rodinné finance: ekonomická krize a krach optimismu*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2010, xxii, 538 s. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-199-4.
- [4] SUTTON, G. *Jak se zbavit dluhů: místo dluhů získejte dobrý kredit*. Hodkovičky [Praha]: Pragma, 237 s. ISBN 978-80-7349-129-1.
- [5] SYROVÝ, P. *Financování vlastního bydlení*. 5., zcela přeprac. vyd. Praha: Grada, 143 s. Osobní a rodinné finance. ISBN 978-80-247-2388-4.
- [6] Celkové zadlužení domácností v mil. Kč. *Česká národní banka: ARAD - Systém časových řad* [online]. 2003 - 2009 [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=1538&p_strid=AD&p_lang=CS.
- [7] European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC). *Eurostat* [online]. 2013 [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/microdata/eu_silc.
- [8] HDP Důchodová metoda. Český statistický úřad [online]. 2014 [cit. 2014-10-29]. Dostupné z: http://apl.czso.cz/pll/rocnka/rocnkavyber.makroek_duchodm.
- [9] KRISTEJNOVÁ, V. Úvěry v selhání: Na lepší časy je brzy ... *Hypindex.cz* [online]. 2012 [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: <http://www.hypindex.cz/uvery-v-selhani-na-lepsi-casy-je-brzyundefined/>.
- [10] Příjmy a životní podmínky domácností 2012: Tab. 1 Domácnosti podle postavení osoby v čele, e) subjektivní názory. *Český statistický úřad* [online]. 2013 [cit. 2014-04-14]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2013ediciplan.nsf/t/8F001AC358/\\$File/3012131e.pdf](http://www.czso.cz/csu/2013ediciplan.nsf/t/8F001AC358/$File/3012131e.pdf).
- [11] Rezidenti - Úvěry domácnostem - CZK. *Česká národní banka* [online]. 2003 - 2009 [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.PARAMETRY_SESTAVY?p_sestuid=22452&p_strid=ABBAF&p_lang=CS.

ZÁKLADNÍ ASPEKTY VYUŽITÍ SIMULACE V PODNIKU

THE FUNDAMENTAL ASPECTS OF APPLICATION OF SIMULATION IN A COMPANY

Lukáš Turčok

Technická univerzita v Liberci

lukas.turcok@tul.cz

Klíčová slova:

simulace – podnikový proces – průzkum – aplikace simulace

Keywords:

simulation – business process – survey – application of simulation

Abstract:

Simulation is one of the method of operational analysis. For the area economics and management it is possible to use it for analysis and subsequent optimization of business processes. In the contribution we point out that this method is not often used in enterprises. The background are the surveys, which addressed directly the respondents who carried on their business activities in Slovak Republic and United Kingdom. We present the fundamental reasons why the simulation is not used, what are the main barriers and if some company used this method, what parameters and internal areas were the most important for realization of simulation experiments. Also there is a space for defining the next possible research plan.

Úvod

Efektivní procesy dokážou podniku vytvořit konkurenční výhodu, která může být rozhodující v externím prostředí, v rámci kterého podnik uskutečňuje svou podnikatelskou činnost. Zároveň „podnikové procesy často rozhodují o výkonnosti podniku, výkonnost podnikových procesů napomáhá zvyšování celkové výkonnosti podniku.“ [3, 99] Proto má velký význam to, aby podniky nezanedbávaly oblast podnikových procesů, jejich organizaci a využívání a aby se snažily o jejich vylepšování a zdokonalování, teda optimalizaci v neustále se měnícím dynamickém podnikatelském prostředí. Pro zajištění efektivity při provozu s ohledem na zákazníky

a uspokojování jejich potřeb je možné aplikovat na podnikové procesy různé metody, teorie či nástroje. Jednou z možností jak optimalizovat podnikové procesy je využití simulace podnikových procesů.

Simulace obecně představuje imitaci, předstírání, napodobování skutečností. To je také podstatou simulace podnikových procesů. Cílem je napodobit chod reálného systému, analyzovat ho, zjistit skutečný stav, chyby a nedostatky a zajistit jejich odstranění, to znamená proces optimalizovat uskutečňováním simulačních experimentů. V současnosti se simulace podnikových procesů realizuje prostřednictvím výpočetní techniky a specializovaného aplikačního programového vybavení – softwaru.

Záměrem příspěvku je poukázat na základní aspekty využití simulace v podnikové praxi. To znamená, na jaké procesy je vhodné simulaci aplikovat a na jaké prvky podnikového procesu. Zároveň chceme definovat možné základní předpoklady pro nevyužití této metody. Dosažené závěry se budou opírat o výsledky realizovaných průzkumů s touto problematikou.

1. Teoretická východiska, metodika

„Metody počítačové simulace se rozvíjejí od začátku 60. let a mohou být nejčastěji používanými metodami ze všech analytických nástrojů managementu“ [6, 3]. Základní myšlenka simulace je podle [1, 5] jednoduchá: „napodobit chod poměrně složitého reálného podnikového systému pomocí počítačového modelu a pak při experimentování s modelem pozorovat chování systému.“ Možnosti práce se simulací podnikových procesů jsou podle téhož autora „poměrně široké a různorodé, protože komplikované podnikové systémy, které mají pravděpodobnostní a dynamické chování, jsou spíše pravidlem než výjimkou.“ To potvrzují i autoři [9, 69], nakolik „počítačem podporovaná simulace pomáhá popsat spíše komplexní systémy, které nejsou řešitelné analytickými metodami, nebo když je zřejmé, že jiné metody by poskytly jenom zjednodušující řešení.“

Simulací rozumíme také „náhradu reálného systému jeho simulátorem, s kterým experimentujeme za účelem získání informací o vybraném reálném systému“ [4, 7]. Simulace hrají v podnikání podle [7, 66] „velmi důležitou roli, protože výrazně

přispívají k pochopení komplexních procesů a k nalezení nejlepšího způsobu uspokojení potřeb a přání zákazníků. Představují jeden z nejdokonalejších a nejnáročnějších způsobů využití výpočetní techniky.“ Cílem simulace podle [5, 310] je „ověřit, zda navrhovaná struktura procesu, jednotlivé ukazovatele a jejich hodnoty jsou navrhované správně.“

Předchozí definice jednoznačně poukazují na to, že simulace představuje užitečný způsob na řešení problematiky spojené s řízením podnikových procesů. Simulační technika zajišťuje experimentování s modelem za účelem odstranění neefektivit a zabezpečení optimalizace. „Simulační modelování se používá jako pomoc při rozhodování tím, že poskytuje nástroj, který umožňuje analyzovat a pochopit současné chování systému. Simulace je také schopna predikovat výkonnost tohoto systému prostřednictvím scénářů stanovených rozhodovatelem.“ [2, 4].

V příspěvku vycházíme z teoretických poznatků na danou problematiku, zároveň se opíráme o výsledky průzkumů realizovaných ve Velké Británii a na Slovensku. Použitými metodami jsou: analýza, syntéza, abstrakce, indukce, dedukce, komparace, generalizace. Tento příspěvek je součástí projektu zaměřeného na podporu tvorby excelentních výzkumných a vývojových týmů.

2. Analýza využívání simulace v podnicích na Slovensku

Průzkum v oblasti využívání simulace v podnicích působících na území Slovenské republiky je součástí výzkumu zaměřeného na analýzu současného stavu uplatňování simulace a optimalizace v podnicích na Slovensku. Záměrem bylo primárně zjistit, zda podniky disponují softwarovými nástroji na podporu simulace a zda tuto metodu nějakým způsobem využívají. Pokud ano, tak jsme následně zjišťovali, v jakých oblastech a s jakými výsledky. Celý výzkum byl realizován na vzorku 121 podniků. Nejprve bylo důležité zjistit, jakou formu identifikace procesů využívají. Obecně rozlišujeme tři základní formy identifikace: grafická procesní mapa, písemný seznam, procesní model vytvořený prostřednictvím softwarového nástroje. Z výsledků vyplynulo, že pouze 25 % z podniků využívá právě softwarové řešení. Následně jsme zjišťovali, zda daný program má i samostatnou funkci (modul) simulace. Výsledek poukázal na skutečnost, že je tomu tak u 14 podniků. A z tohoto počtu dokáže se

simulací pracovat 86 % (12 podniků), které touto metodou analyzují a hodnotí následující parametry uvedené na obrázku 1.

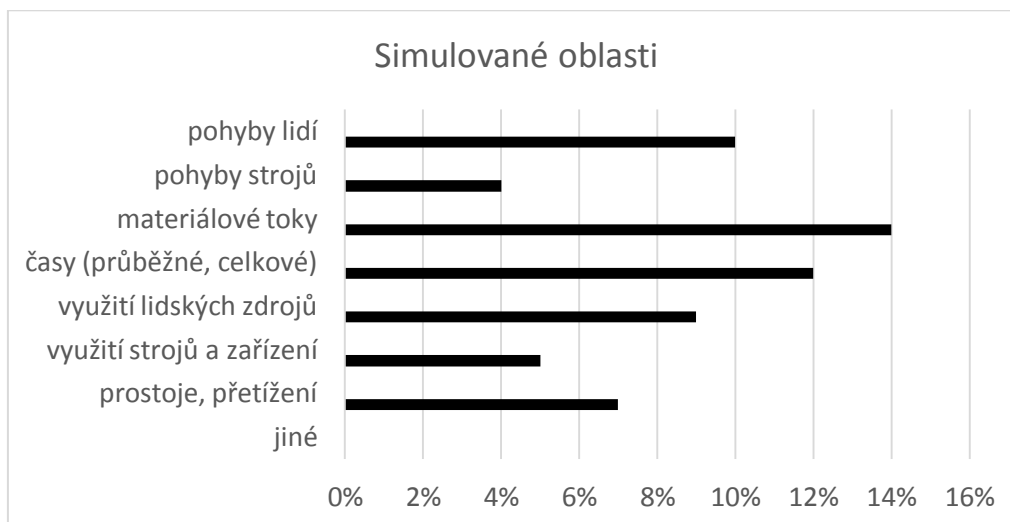
OBR. 1: Analýza simulačních parametrů

Zdroj: Vlastní zpracování podle [8]

Zároveň je možné, aby podniky disponovaly specializovaným softwarem, který je primárně určen pouze na simulaci procesů. Takovým programem disponovaly 4 podniky. Dále nás zajímalo, které všechny oblasti jsou pro podniky zajímavé, aby jejich analýzu řešily právě prostřednictvím simulačního experimentu. Výsledky prezentujeme na obrázku 2.

OBR. 2: Simulované oblasti

Zdroj: Vlastní zpracování podle [8]

Dále uvedený průzkum hodnotí to, jaké procesy podniky podrobují simulaci. 20 % respondentů analyzuje výrobní procesy, 14 % administrativní a 66 % podniků podrobuje simulaci oba druhy podnikových procesů. A také, zda podniky uskutečnily konkrétní změny v procese po jeho analýze simulací. Kladná odpověď byla od 15 respondentů.

Průzkum poukazuje na skutečnost, že simulace sice nepředstavuje pro podniky neznámý pojem, ale její využívání ještě nemusí být až tak rozšířené. Zajímá nás tento trend i v jiných zemích. Podobným průzkumem, i když zaměřeným hlavně na důvody pro využití/nevyužití simulace, se zabýval autor Greasley [2], který průzkum realizoval na vzorku přibližně 1000 podniků z oblasti průmyslu ve Velké Británii. První skupinu respondentů tvořily podniky, které simulaci v současnosti nevyužívají a druhou tvořily ty, které simulaci využívají/využily. Z výsledků vyplynulo, že nejvýznamnějším důvodem (u první skupiny respondentů) proč simulaci nevyužít byl nedostatek povědomí o této metodě. Jednak nedostatek znalostí, kde tuto metodu aplikovat (54,17 % dotázaných) a jednak nedostatek znalostí, jaké jsou benefity využití simulace (50 %). Dalším významným důvodem pro nevyužití simulace byl názor, že jiné techniky poskytují dostatek informací pro rozhodování, například využití tabulkového procesoru pro modelování (50 %). Na druhé straně neschopnost realizace simulačních běhů v reálném čase (45,83 %), nedůvěra, že výsledky simulace budou důvodem na změnu (41,67 %) a pocit, že výsledky simulace snižují úvahy rozhodovatelů o problému (41,67 %) nebyly důvody pro nevyužití simulační metody. Výsledky prezentujeme v tabulce 1.

TAB. 1: Důvody respondentů (nevyužívající simulaci)

Respondenti, kteří simulaci nevyužívají	Hlavní důvod	Není důvod
Nedostatek znalostí, kde tuto metodu aplikovat	54,17%	-
Nedostatek znalostí, jaké jsou benefity využití simulace	50,00%	-
Jiné techniky poskytují dostatek informací pro rozhodování, například využití tabulkového procesoru pro modelování	50,00%	-
Neschopnost realizace simulačních běhů v reálném čase	-	45,83%
Nedůvěra, že výsledky simulace budou důvodem pro změnu	-	41,67%
Pocit, že výsledky simulace snižují úvahy rozhodovatelů o problému	-	41,67%

Zdroj: Vlastní zpracování podle [2, 9]

U respondentů, kteří simulaci aktivně využívají, případně ji někdy využili, se zmíněný autor zajímal o nejvýznamnější bariéry využití této metody. Výsledky poukazují na skutečnost, že mezi tyto bariéry respondenti zařazují především náklady projektu na zaměstnance při sběru dat (83,33 %) a také náklady na poradenské služby (83,33 %). Jako další důvody můžeme zmínit náklady na hardware, software a kurzy, náklady na tvorbu modelu, nedostatek znalostí, kde je možné techniku aplikovat, nedostatečnou flexibilitu při opakovaném použití modelů.

3. Diskuse

Průzkum realizovaný na Slovensku poukázal na to, že simulace nemusí být v podnicích často využívána. Ještě stále počet podniků, které se této metodě věnují, tvoří poměrně nízké procento. To potvrzuje průzkum ve Velké Británii, kde mezi hlavní důvody proč metodu nevyužít je nedostatek znalostí a informací a z toho plyne používání jiných již ověřených metod, technik a nástrojů.

Simulační projekt zároveň představuje riziko, které musí podnik/podnikatel podstoupit. Je třeba si uvědomit, že simulací nemusíme automaticky dospět k optimalizaci a celý projekt může být neúspěšný. Zároveň je třeba si uvědomit, že tato manažerská operace si vyžádá určité náklady. Mezi základní nákladové položky (které potvrdil i průzkum realizovaný ve Velké Británii) zařazujeme náklady na kvalifikovanou pracovní sílu, která bude zajišťovat tvorbu simulačních modelů, náklady na pořízení výpočetní techniky a programového vybavení (modelovací, simulační software), náklady na školení a kurzy v případě nevyužití služeb nového zaměstnance, který se problematice simulace věnuje, náklady na sběr údajů potřebných pro simulaci a podobně.

Uvedené výsledky nabízejí prostor pro další zkoumání. Bylo by zajímavé oslovit výhradně podniky, které simulaci aktivně ve své podnikatelské činnosti využívají a dospět k závěrům, které by například tvořily podklad pro vytvoření určité příručky jak optimálně postupovat při implementaci a využívání simulační metody v podniku.

Závěr

Simulace představuje zajímavou metodu pro analýzu podnikových procesů. Její aplikace vyžaduje studium a získání základních informací jak a kde metodu použít.

V článku jsme prezentovali vybrané části průzkumů zaměřených na simulační metodu. Analyzovali jsme především skutečnost, zda je simulace v podnicích využívána, co to zapříčiňuje a které oblasti jsou pro podniky zajímavé pro realizaci simulačních experimentů.

Poděkování:

Tato práce byla podpořena z operačního programu Evropského sociálního fondu "Vzdělávání pro konkurenceschopnost" v České republice v rámci projektu "Podpora tvorby excelentních výzkumných a vývojových týmů na Technické univerzitě" Reg. č. CZ.1.07/2.3.00/30.0065.

Použitá literatura:

- [1] DLOUHÝ Martin a kol. *Simulace podnikových procesů*. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2007. ISBN 978-80-251-1649-4.
- [2] GREASLEY Andrew. *Enabling a Simulation Capability in the Organisation*. 1. vydání. London: Springer, 2008. ISBN 978-1-84800-168-8.
- [3] KOVALOVÁ Marcela. Vybrané problémy implementácie modelu riadenia strategickej a operatívnej výkonnosti podnikových procesov. *Acta academica karviniensia*. Karviná: Slezská univerzita v Opavě, Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, 2011, 98-109. ISSN 1212-415X.
- [4] KŘIVÝ Ivan, KINDLER Evžen. *Simulace a modelování*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita, 2001. ISBN 80-7042-809-0.
- [5] MATEIDES Alexander a kol. *Manažérstvo kvality*. 1. vydání. Bratislava: Epos, 2006. ISBN 80-8057-656-4.
- [6] PIDD Michael. *Computer Simulation in Management Science*. 4. vydání. Chichester: John Wiley and Sons, 1998. ISBN 0-471-97931-7.
- [7] ŠMÍDA Filip. *Zavádění a rozvoj procesního řízení ve firmě*. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1679-4.
- [8] TURČOK Lukáš. *Analýza súčasného stavu uplatňovania simulácie a optimalizácie*. [online]. Strojárstvo/Strojírrenství, 2012 [10. 10. 2014]. Dostupné z: <http://www.engineering.sk/index.php/clanky2/stroje-a-technologie/849-analyza-suasneho-stavu-uplatovania-simulacie-a-optimalizacie>
- [9] VAVRUŠKA Jan a kol. Innovation of business processes by means of computer-aided simulation. *Applied Mechanics and Materials*. Switzerland: Trans Tech Publications, 2014, vol. 474, 67-73. ISSN 1660-9336.

**ASPEKTY MARKETINGOVÉ KOMUNIKACE PŘI SVĚTOVÉ SPORTOVNÍ
AKCI NA ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY
ASPECTS OF MARKETING COMMUNICATION OF TOP SPORT EVENT IN
THE CZECH REPUBLIC**

Otakar Unger

Technická univerzita v Liberci

otakar.ungerman@tul.cz

Klíčová slova:

komparativní analýza – marketingová komunikace – sportovní marketing

Keywords:

comparative analysis – marketing communication – sports marketing

Abstract:

The paper deals with specific aspects of marketing communication in the organization of top sport events. Comparative analysis of marketing communication of the two largest sport events that ever took place in the Czech Republic was performed based on a literature research. Both qualitative and quantitative data regarding the promotion were compared. The aim of this paper is to detect differences which resulted in one case to great success, and in the other case, a large failure.

Úvod

Příspěvek se zabývá analýzou dvou vrcholných sportovních akcí, pořádaných na území České republiky. Obě tyto akce měly charakter mistrovství světa a obě se týkaly lyžování. Přestože obě sportovní akce byly velice podobné, výsledek byl diametrálně odlišný. Mistrovství světa v klasickém lyžování v Liberci bylo v mnoha ohledech kritizováno a dodnes po něm zbyly dluhy v řádu sta miliónů. Druhé mistrovství světa v Novém Městě na Moravě (dále pouze NMnM) v biatlonu zaznamenalo fantastický úspěch u návštěvníků a kladný ekonomický výsledek v řádech jednotek miliónů. Tento rozdíl se snaží příspěvek rozklíčovat a následně identifikovat zásadní atributy úspěchu biatlonového mistrovství světa. Jelikož problematika pořádání sportovní akce je velice obsáhlá, příspěvek analyzuje rozdíly pouze v jedné z klíčových oblastí, kterou je

marketingová komunikace (dále pouze MKO). Nelze však hodnotit sportovní akci pouze z pohledu konečného zisku nebo ztráty. Na pořádání sportovních akcí je nutné nahlížet i z pohledu přínosu pro cestovní ruch a ekonomiku. Ekonomické dopady plynoucí s pořádáním sportovní akce lze rozdělit na přímé, nepřímé a odvozené efekty:

- Přímé efekty vznikají přímými výdaji pořadatelů a návštěvníků sportovní akce, čímž dochází k přímému zvýšení spotřebitelské poptávky.
- Nepřímé efekty jsou změny v ekonomice plynoucí ze změny poptávky po produktech dodavatelů, kteří v závislosti na tom zvyšují poptávku u svých subdodavatelů.
- Odvozené efekty jsou znovu utracené příjmy zaměstnanců. Lidé mají vyšší finanční prostředky na spotřebu.

Všechny tyto efekty měly kladné dopady nejen na region, ale i na celou ČR. Přes všechny tyto klady je nutné zjistit, jaké náklady na zvýšení turismu byly vynaloženy a jak účelně. Cílem příspěvku je identifikace rozdílů, které vedly k ziskovosti jedné akce a ztrátě druhé akce z pohledu marketingové komunikace. Zároveň komunikační analýza a následná identifikace jednotlivých rozdílů, může sloužit jako návod optimálního řešení marketingové komunikace při pořádání jakékoli následné sportovní akce na území ČR.

1. Metodika, literární přehled

Základem příspěvku je komparativní analýza, pro kterou neexistuje žádná obecná teorie. Existují pouze obecná pravidla, která říkají, že komparativní analýza se zakládá na srovnání vlastností dvou různých jevů, děl či systémů. Tento postup je použitelný v mnoha oborech a jedním z nich je i marketing. V příspěvku je proveden postupný rozklad na základě rešerší týkající se sportovního marketingu. Následuje kvalitativní rozklad komunikačního mixu u obou srovnávaných akcí, na který navazuje číselné srovnání. Na závěr jsou identifikovány shodné a odlišné rysy, na základě kterých jsou identifikovány základní rozdíly, které vedly k tak odlišným výsledkům.

Příspěvek se zabývá dvěma samostatnými tématy marketingu, kterými jsou MKO a sportovní marketing. První z nich, MKO se zákazníkem je nesporně nejviditelnější součástí marketingu. V marketingovém mixu existuje v podobě čtvrtého P

(promotion), případně se jí říká komunikační mix. [3]. Marketingovou komunikaci používá podnik k informování, přesvědčování nebo ovlivňování dnešních nebo budoucích potenciálních zákazníků. Hlavní charakteristikou této komunikace je zprostředkování informací a jejich obsahového významu s cílem usměrňování mínění, postojů, očekávání a způsoby chování spotřebitelů v souladu s cíli podniku. [5] Klasický marketing už v dnešní době není zárukou prosperity firmy. Produkt, cena a distribuce jsou jednoduše napodobitelné. Konkurenční výhoda se tak přesouvá do oblasti komunikace a vztahů s důležitými cílovými skupinami. Jde o přechod od hromadného marketingu k cílenému, pomocí integrované marketingové komunikace. Tato komunikační integrace představuje ucelený proces zahrnující analýzu, plánování, implementaci a kontrolu veškeré osobní a neosobní komunikace, médií, sdělení a nástrojů podpory prodeje. [8] Druhou oblastí klasického marketingu v článku je sportovní marketing, který se zaměřuje na propagaci sportovních týmů, sportovních událostí, ale také produktů a mnoha dalších věcí týkajících se sportu.[1] Sportovní marketing je relativně novým konceptem, který vyžaduje, aby marketéři pochopili změnu zákaznického chování a technologie. Zároveň existují dva zásadně odlišné pohledy na sportovní marketing, které jsou někdy označovány také jako užší nebo širší úhel pohledu a jsou také odlišně vymezeny. Rozlišujeme tzv. sport v marketingu a marketing ve sportu.[4] Sportovní marketing je tedy v současné době velice aktuálním tématem, jenž se zabývá jak samotnou sportovní značkou, tak i využitím sportu v jiných oblastech obchodu. Díky své obchodní značce se sportovní události, kluby mohou diferencovat od svých konkurentů a získat tak konkurenční výhodu [6].

3. Výsledky komparativní analýzy

Tato kapitola je rozdělena do tří částí. V první je popsána MKO libereckého mistrovství světa, ve stejné podobě je analogicky specifikována komunikace pořadatelů NMnM. Ve třetí kapitole jsou publikovány základní číselné rozdíly.

3.1 Mistrovství světa v klasickém lyžování Liberec 2009

Pořadatelské město se nachází na rozhraní tří států. Tím bylo umožněno přímé oslovení i zahraničních návštěvníků z Německa a Polska, což bylo také jedním z cílů marketingové komunikace, směřující k návštěvníkům z pohraničí. Hlavním cílem

propagace bylo informovat všechny cílové skupiny a přesvědčit je k zakoupení vstupenek. Následuje shrnutí aplikovaných komunikačních nástrojů.

a) Reklama

- Televize - pro ČR bylo celoplošně využito České televize, která se stala mediálním partnerem. Pro regionální vysílání byla mediálním partnerem televize R1 GENUS. Televizní práva ani řízení MKO nemohli organizátoři v zahraničí ovlivnit.
- Rozhlas – pro plošnou reklamu byla navázána spolupráce s rádiem Frekvence1. Na regionální úrovni pak bylo kooperováno s rádii Dobrý den, Hey a Sever.
- Tisk – mediálním partnerem byl deník Právo. V rámci regionální komunikace bylo využito oblastních příloh v deníku MF DNES. Ve 31 monitorovaných tiskových médiích v ČR bylo zaznamenáno 3 799 článků s přímým napojením na konanou akci před začátkem MS. V průběhu konání jich poté vyšlo 1 371.
- Exteriérová reklama - probíhala převážně umístěním outdoorových nosičů v Liberci a blízkém okolí, dále pak v hlavním městě Praze (např. na letišti Václava Havla).

b) Podpora prodeje

- Soutěže, hry - soutěže o vstupenky jako výherní atributy probíhaly prostřednictvím rozhlasového a televizního vysílání a prostřednictvím denních periodik.
- Veletrhy a výstavy – účast na veletrzích o cestovním ruchu v příhraničních městech v Německu v Žitavě a Drážďanech.
- Slevy – nejvíce v podobě cenových balíčků. Šlo o kombinaci dvou vstupenek na závody MS nebo vstupenka doplněná slevou na jízdenku u Českých drah. V průběhu mistrovství se začala nabízet kombinace jeden lístek zdarma a druhý za 1Kč.

c) Public relations

- Webové stránky – zaměřené na informace o přípravách šampionátu, poskytování pozvánek na různé společenské a sportovní akce, pořádání soutěží o ceny a využití webových kamer za účelem aktuálního pohledu na sportoviště.
- Event marketing - zejména slavnostní zahájení, slavnostní ukončení, programy v průběhu celého šampionátu (např. Norský den, Německý den, Český den). Dále pak slavnostní předávání medailí nejlepším sportovcům v jednotlivých disciplínách.

- Služby veřejnosti - spolupráce s firmou Preciosa, která vyrobila suvenýry v podobě broušeného skla se symboly libereckého šampionátu. Zakoupením tohoto suvenýru přispěl každý subjekt určitou částkou na konto Jedličkova ústavu, p. o, Liberec.
- Materiály posilující firemní identitu - tvorba vlastní identity pomocí propagačních materiálů: logo, jednotná grafika, a oficiální maskot, o kterém hlasovali fanoušci. [2]

3.2 Mistrovství světa v biatlonu 2013 Nové Město na Moravě

Pořadatelské město leží na Českomoravské vrchovině, kde existuje velká tradice zimních sportů, proto se MKO zaměřila na návštěvníky z blízkého okolí. Druhou cílovou skupinu tvořili zahraniční návštěvníci, kteří objíždějí biatlonové závody. Nevýhodou bylo omezení vysílacích práv a ztráta možnosti využití loga či maskota.

a) Reklama

- Televize – hlavním mediálním partnerem byla Česká televize. Organizátoři vytvořili na webových stránkách vlastní internetovou televizi NMnM TV se sestříhy z uplynulých dní, rozhovory a zajímavosti ze šampionátu ve třech jazykových mutacích.
- Rozhlas – exkluzivitu pro ČR měla veřejnoprávní rozhlasová stanice Radiožurnál. Druhým partnerem byla lokální komerční rozhlasová stanice Hitrádio Vysočina.
- Tisk - hlavním partnerem byla mediální skupina MAFRA, která zahrnuje Mladou frontu DNES, Lidové noviny a deník Metro. Dlouhodobá spolupráce již existovala s místním Jihlavským deníkem. Během MS bylo rozdáno 128 000 výtisků NMnM News vycházejících ve třech jazykových mutacích (česky, německy a anglicky).
- Outdoorová reklama - celková plocha reklamních bannerů v aréně a podél tratí, čítala 4000 m². Outdoorovým nosičem se stala všechny pořadatelská auta a mikrobusey reprezentace biatlonu ČR. Billboardy nebyly použity.

b) Podpora prodeje

- Hry a soutěže - divácké soutěže o vstupenky proběhly prostřednictvím mediálních partnerů Hitrádia Vysočina, v místním měsíčníku Novoměstsko a na ČT Sport.
- Výstavy a veletrhy – účast na veletrhu Sportlife 2012 v Brně. V rámci propagace šampionátu byla pro návštěvníky vybudována 25 metrů dlouhá laserová střelnice.
- Event marketing - propagace novoměstského MS v Ruhpoldingu při konání MS v Biatlonu 2012, kde byly rozdávány letáky s propagací MS a rozléváno reklamní

moravské víno. Organizátoři zároveň uspořádali „Biatlonovou tour“ v osmi krajských městech ČR, která byla spojena s koncertem zpěváků a zábavným programem.

- Reklamní předměty - byl zřízen internetový obchod pro prodej suvenýrů s logem a tematikou MS, který byl doplněn stánkovým prodejem ve Vysočina aréně.

c) Public relations

- Tiskové konference - na veletrhu Sport Life v Brně, spojená s autogramiádou biatlonistů ČR. Konference v Kongresovém centru v Praze spojené se setkáním s prezidentem. Poslední tisková konference se konala přímo v dějišti MS.
- Event marketing - slavnostní zahájení a zakončení. Pravidelné slavnostní předávání medailí nejlepším sportovcům z předešlého dne na náměstí v centru NMnM za mohutné divácké kulisy a doprovodných koncertů. První den mistrovství byl vyhlášen vstup zdarma školám, studentům a pedagogům, s poskytnutým svozem.
- Služby veřejnosti – dvěma neziskovým organizacím byl zdarma pronajat stánek ve Vysočina aréně. V nich byly prodávány s velkým úspěchem vlastní výrobky.
- Materiály posilující identitu – zde byl velmi omezený prostor pro organizátory, kteří se mohli podílet pouze na návrzích, jinak vlastnická práva měla jiná společnost.[7]

3. 3 Srovnání MS

Z předchozího srovnání vzešly tři rozdíly hovořící ve prospěch novoměstského MS:

- 1) Vnímání šampionátů veřejností - ekologické dopady, stabilita organizačního výboru, způsob nakládání s veřejnými prostředky a jejich objektivní prezentace.
- 2) Vztahy s médii (Press relations) - využití popularity sportu pro budování integrované marketingové komunikace a vytváření pozitivního PR.
- 3) Priority sdělení komunikační kampaně – liberečtí organizátoři svojí kampaň orientovali na velikost celé akce. Novoměstští organizátoři se zaměřili na budování povědomí o biatlonu, o jeho historii a pravidlech, a českých milnících v tomto sportu. Prioritou sdělení při MS NMnM bylo budování pozitivní publicity.

Obě MS jsou představena v číselné podobě v tab. 1., kde jsou prezentovány základní rozdíly ve velikosti jednotlivých akcí. Vybudování obou areálů bylo z největší části finančně garantováno Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy společně

s Evropskou unií, kraji a vlastními zdroji. Náklady organizace pak byly hrazeny z příjmových částí pořádání sportovní akce a příspěvků krajů a měst

TAB. 1: Číselné srovnání obou sportovních akcí

Komparační analýza v číslech	Město	
	Liberec	Nové Město na Moravě
<i>Náklady na marketingovou komunikaci</i>	56 650 000,- Kč	10 250 000,- Kč
Vybudování areálu	2 000 mil.	400 mil.
Náklady na organizaci	630 mil.	190 mil.
Počet obyvatel města (sčítání lidu 2011)	101 865	10 277
Rozloha města	106,09 km ²	61,13 km ²
Počet závodních dní MS	10	8
Počet závodů	20	11
Počet závodníků	586	351
Celková návštěvnost	170 730 diváků	201 500 diváků
Průměrná návštěvnost na 1 závod	8 537 diváků	18 318 diváků
Počet dobrovolníků	800 osob	350 osob
Počet sportovních areálů	2	1
Kapacita tribun (počet diváků)	Vesec + Ještěd 27570	Vysočina aréna 17000
Kapacita mimo tribuny	neomezená	10 000
Délka vyrobeného Live vysílání (Eurosport)	40 hodin, 25 minut,	13 hodin, 15 minut,
Délka odvysílaného záznamu (Eurosport)	26 hodin, 48 minut,	28 hodin, 0 minut,
Počet kamer v areálech	88 kusů	43 kusů
Délka natažených televizních kabelů	35 km	23 km
Počet akreditovaných lidí celkově	12 701	5 409
Počet akreditovaných VIP hostů	4 985	1 339
Počet akreditovaných zástupců médií	1 614	499

Zdroj: [2, 7]

Z tabulky vyplývá, že finanční výsledky obou akcí se diametrálně rozcházejí. Podle závěrečné zprávy Hospodářské komory České republiky je dluh po MS v Liberci vyčíslen na cca 116 milionů Kč. Jedním z hlavních důvodů této ztráty je uveden nižší příjem na prodeji vstupenek, který činil oproti plánovanému pokles o 43 milionů korun. Naopak výsledek hospodaření MS v NMnM zůstal v zisku, který byl v řádech jednotek milionů korun. Náklady na MKO byly při MS v Liberci více než pět krát vyšší, než na MS v NMnM. Přesto celková i průměrná návštěvnost byla výrazně vyšší v případě novoměstského MS.

Závěr

Na závěr jsou shrnuty nejzásadnější rozdíly z kvalitativní a kvantitativní analýzy. V tab. 2., jsou uvedeny základní výsledky, kterými jsou náklady propagace v přepočtu na jednoho diváka. Náklady na jednoho návštěvníka byly šestkrát nižší v případě mistrovství světa v NMnM.

TAB. 2: Srovnání nákladů na MKO

Událost	Náklady MKO v Kč	Celková návštěvnost	Náklady na jednoho diváka v Kč
MS Liberec 2009	56 650 000	170 730	331,81
MS NMnM 2013	10 250 000	201 500	50,87

Zdroj: [2, 7]

Pořadatelé MS v Liberci byli v provádění MKO velice velkorysí a veškeré aktivity, které naplánovala zainteresovaná agentura, byly automaticky poptávány. Naopak pořadatelé MS v NMnM měli přesně stanovený rozpočet na propagaci a pokud chtěli zapojit intenzivnější propagaci, uzavírali četné barterové obchody a cílené mediální partnerství.

Přestože liberecké mistrovství je veřejností vnímáno jako velice neúspěšná akce, mělo i pozitivní stránky. Především zlepšení infrastruktury, vybudování nových sportovišť a zvýšení příjmů z cestovního ruchu. Z pohledu marketingové komunikace se však jednoznačně prokázala chybějící koncepce a špatné časové naplánování jednotlivých aktivit. Největší slabinou i přes téměř neomezené finanční možnosti, bylo špatné plánování PR aktivit. Avšak primární příčinou, proč se nepodařilo vybudovat kladné PR, bylo chování představitelů organizačního výboru a vládních představitelů. Média především kritizovala personální změny a neprůhledné účetnictví. Druhým zásadním nedostatkem byla ztráta příležitosti, která plynula z příhraniční polohy Liberce. MKO byla nedostatečně zaměřena především na německé diváky, kteří jsou velkými fanoušky lyžování a mají vysoký disponibilní důchod.

Novoměstské mistrovství je vnímáno jako velice úspěšná sportovní událost, která skončila ziskem. Jedním z hlavních důvodů úspěchu bylo rozhodnutí na první střeďeční závod smíšených štafet vyhlásit vstup zdarma pro školy a dokonce zajistit dopravu. Zájem byl tak enormní, že svozové zastávky musely být omezeny. Celkový efekt zaplněných tribun byl podtržen bronzovou medailí české štafety a veškerá komunikační kampaň

začala fungovat nad očekávání. Po prvním dnu se strhl extrémní zájem návštěvníků. Lidé získali pocit, že se ve Vysočina aréně opravdu koná něco výjimečného. Základem úspěchu však bylo zavedení *integrované marketingové komunikace*, která využívá vícera komunikačních nástrojů a kanálů najednou. Při správném využití dochází k vytváření synergického efektu, což zvyšuje celkovou efektivitu komunikace. Využitím IMC lze dosáhnout efektivnější cílenosti a účinnosti s jistou finanční úsporou. Tato integrovaná KMO však musí být podpořena kladným PR, které nezkaží žádná negativní událost, jak tomu bylo v případě libereckého mistrovství.

Ekonomické dopady sportovního turismu, jsou jedním z největších byznysů na světě a zároveň v současnosti nejrychleji rostoucím sektorem cestovního ruchu. Zahrnují jak fanoušky cestující za sportovními akcemi za hranice své země, tak i samotné sportovce. Především však sponzory a státní organizace, které celý sportovní business financují. Toto zvýšení příjmů z cestovního ruchu má přímý vliv na rychlejší růst hrubého domácího produktu. Obě sportovní akce konané na území ČR dokázaly přilákat velké množství zahraničních návštěvníků a ti pak dále generovali nárůst ekonomických benefitů, především z ubytování, stravování, nákupu dárků, jízdného a vstupného. Celkově lze shrnout, že obě akce, přestože měli odlišné výsledky zisků, v konečném důsledku přispěli ke zvýšení cestovního ruchu a tím i ke kladnému dopadu na českou ekonomiku. Z domácích a zahraničních soukromých zdrojů i českých státních příspěvků, se díky těmto dvou sportovním akcím, výrazně zvýšil objem finančních prostředků v české ekonomice. To mělo následně přímé, nepřímé i odvozené dopady na českou ekonomiku.

Použitá literatura:

- [1] BEECH, J., a kol. *The marketing of Sport*. New Jersey: Prentice Hall and Financial Times. 2006. ISBN 978-0-273-68826-6
- [2] DEBRIEF Liberec. *Závěrečná zpráva z FIS MS v klasickém lyžování*. 2009. Interní zdroj
- [3] FORET, M., *Marketingová komunikace*. 3. vydání. Brno:Computer Press. 2011, ISBN 80-722-6811-2.
- [4] FREYER, CH. Sport-Marketing, auf dem Weg zu einer eigenständigen Disziplin? *In Perspektiven des Sportmarketing*. Edice Sportoekonomie/Sportmanagement. Koln. s. 100 – 104. 2005. ISBN 3-937058-04-4
- [5] HESKOVÁ, M. *Marketingová komunikace - součást marketingového mixu*. 1 Vydání. Praha: VŠE, Fakulta managementu Jindřichův Hradec, 2001. ISBN 978-802-4501-765
- [6] MACHKOVÁ, H. *Mezinárodní marketing*. Praha: Grada, 2006, ISBN 978-80-247-2986-2
- [7] Organizační výbor MS, *Závěrečná zpráva NMnM 2013*
- [8] PICKTON, D., BRODERICK, A., *Integrated Marketing Communications*. 2 vydání. Prentice Hall: 2005. ISBN 0273676458

VYUŽÍVÁNÍ KONCEPCE AGE MANAGEMENTU V ČESKÉ REPUBLICCE USING OF AGE MANAGEMENT CONCEPTION IN THE CZECH REPUBLIC

Hana Urbancová, Miroslava Navrátilová, Helena Čermáková

Česká zemědělská univerzita v Praze

urbancova@pef.czu.cz, navratilovam@pef.czu.cz, cermakovah@pef.czu.cz

Klíčová slova:

age management – organizace – Česká republika – zaměstnanci

Keywords:

age management – organizations – Czech Republic – employees

Abstract:

The aim of the article is to evaluate the use of the Age Management as a management tool in organizations the Czech Republic. The results were gained by conducting a primary survey in form of a questionnaire survey in Czech organizations (n=549). The research results showed that only 29.3% of analysed organizations apply the age management actively and 69.4% of them apply it only intuitively. From total of 388 organizations which have stated that Age Management in Human Resource Management is not applied only 22.9% expect to apply it in the future. The importance of this topic in the Czech Republic is increasing with regards to current demographical trend.

Úvod

Koncepce Age management je v současné době velmi široce diskutována [18]. Reprezentuje přístup k řízení lidských zdrojů, který zohledňuje věk zaměstnanců, jejich stárnutí a podporuje vytváření příznivého pracovního prostředí pro pracovníky všech věkových kategorií tak, aby byly co nejefektivněji využity jejich dovedností a znalostí [14, 16, 13, 19].

Cílem článku je proto na základě analýzy zhodnotit využívání koncepce Age managementu u organizací v rámci České republiky.

1. Metodika, řešerše

Článek byl zpracován na základě analýzy sekundárních zdrojů (články, monografie) a především prostřednictvím vlastního primárního výzkumu. Data byla získána pomocí kvantitativního výzkumu, prováděného dotazníkovou technikou. Sběr dat probíhal mezi organizacemi napříč všemi ekonomickými odvětvími v rámci České republiky (dle kategorizace CZ-NACE). Volba organizací byla záměrně volena tak, aby poskytla reprezentativní průřez hospodářskými sektory ekonomiky ČR. Výběrový soubor tvořily organizace, které byly osloveny podle dvou základních kritérií. Prvním bylo odvětví ekonomiky, druhým pak velikost podniku. Odvětví byla ve zkoumaném vzorku navržena následovně: 15 % z primárního, 15 % ze sekundárního, 70 % z terciálního sektoru, což reflektuje působení ekonomických subjektů v rámci odvětví v České republice dle statistiky ČSÚ. Druhé kritérium, kterým je zastoupení na základě velikosti organizace dle počtu zaměstnanců, bylo použito následovně: Vzorek byl složen z 65 % malých, 20 % středních a 15 % velkých organizací, což odpovídá údajům ČSU o zastoupení podnikatelských subjektů dle velikosti v rámci odvětví v České republice.

Dotazník vyplnil vždy 1 respondent, který zastával manažerskou pozici a zabýval se ve sledované organizaci problematikou řízení lidských zdrojů. Vlastní realizace dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 549 organizací, z nichž náleželo 19,9 % do primárního, 20,2 % do sekundárního a 59,9 % do terciálního sektoru ekonomiky. Z hlediska velikosti patřila více než polovina (53,2 %) oslovených společností do skupiny malých organizací, 25,5 % do skupiny středních a 21,3 % bylo tvořeno velkými organizacemi. V rámci vyhodnocení výsledků byly využity nástroje deskriptivní statistiky (absolutní, relativní četnosti, kontingenční tabulky). Při analýze dat byly testovány nulové hypotézy:

- H01: Aplikace Age managementu nezávisí na odvětví ekonomiky,
- H02: Aplikace Age managementu nezávisí na velikosti organizace.

Stanovené hypotézy byly testovány na základě Chí-kvadrát testu a p-hodnoty. Síla závislosti byla zjišťována Cramerovým V (do 0,2 slabá; 0,21 až 0,3 slabší). Když byla

p-hodnota menší než 0,05; byla nulová hypotéza zamítnuta a přijata hypotéza alternativní hovořící o existenci závislosti mezi znaky.

Koncepce Age managementu představuje systém řízení pracovních schopností zaměstnanců s přihlédnutím na specifika jejich věku, protože preference cílů a specifické potřeby pracovních podmínek se v průběhu pracovního života mění [10]. V současné době jsou ekonomicky vyspělé státy světa vystaveny působení demografických změn posledních dvou desetiletí, kterými jsou především nízká plodnost a snižující se porodnost [9, 20]. V důsledku zlepšení kvality zdravotní péče a pokroku ve vývoji léčebných metod dochází zároveň k prodlužování průměrné délky lidského života [9]. Uvedené skutečnosti způsobují stárnutí populace a mohou vést ke krizi důchodových systémů a k nedostatku kvalifikovaných pracovních sil. Proto je třeba věnovat zvláštní pozornost stimulaci zájmu starších pracovníků (ve věku 55 - 64 let) o setrvání v zaměstnání [1]. V podmínkách České republiky je třeba se soustředit se na zajištění vzniku dostatku pracovních míst, zejména pro lidi nad 60 let věku [6].

Problematiku zaměstnanosti stárnoucí populace je třeba sledovat na makroekonomické úrovni, ale její působení je také nutno řešit v podnikové sféře. Především v oblasti řízení lidských zdrojů je tak řada společností postavena před nutností zavádění nových přístupů, metod a nástrojů řízení, které povedou k vyšší míře zaměstnanosti starší populace [2, 20]. Prostřednictvím zavedení opatření Age managementu v organizaci lze podpořit zájem o prodloužení délky zaměstnanosti ze strany starších pracovníků, zároveň však je třeba se soustřeďovat především na správnou cílovou skupinu zaměstnanců, tj. tu, která sama vykazuje sklon k prodloužení aktivního pracovního života [20]. V oblasti řízení lidských zdrojů v organizaci je třeba klást důraz na schopnosti jednotlivců a nepodléhat věkovým stereotypům při hodnocení pracovního potenciálu zaměstnance [4]. Je třeba věnovat velkou pozornost tomu, jak jsou otázky řízení starších pracovníků vnímány manažery a jaká je ochota přijetí odpovědnosti za ni. Je zřejmé, že jejich postoje souvisejí se šíří pravomocí v oblasti rozhodování a dostatkem finančních zdrojů [7].

2. Výsledky

Na základě provedeného výzkumu lze shrnout, že pouze necelá třetina (29,3 %) sledovaných organizací koncepci Age managementu již aktivně aplikuje a u 69,4 % z nich se jedná o intuitivní činnost. Nejvíce organizací koncepci aplikující působí v terciálním sektoru (67,1 %). Podrobné výsledky jsou uvedeny v Tab. 1.

TAB. 1: Kontingenční tabulka - vztah sektor a aplikace Age managementu v relativních četnostech

Aplikace Age managementu	Sektor			Celkově
	Primární	Sekundární	Terciální	
Ano	26	27	108	161
Ne	83	84	221	388
Celkově	109	111	329	549

Zdroj: vlastní výzkum

Z celkového počtu 388 společností, které uvedly, že Age management doposud při řízení lidských zdrojů nepoužívají, pouze 22,9 % předpokládá, že se touto problematikou bude zabývat v budoucnu. Z výsledků statistického testování vyplývá, že aplikace Age managementu nezávisí na odvětví ekonomiky (H01). Vypočítaná p-hodnota je rovna 0,088; proto nelze nulovou hypotézu zamítnout. Dále byl zjišťován vztah mezi velikostí organizace a aplikací Age managementu (Tab. 2).

TAB. 2: Kontingenční tabulka - vztah velikost organizace a aplikace Age managementu v absolutních četnostech

Aplikace Age managementu	Velikost organizace			Celkově
	Do 50 zaměstnanců	51 až 249 zaměstnanců	Nad 250 zaměstnanců	
Ano	78	35	48	161
Ne	214	105	69	388
Celkem	292	140	117	549

Zdroj: vlastní výzkum

Z výsledků statistického testování vyplývá, že aplikace Age managementu závisí na velikosti organizace (H02). Vypočtená p-hodnota je rovna 0,007, a proto lze nulovou hypotézu zamítnout. Test síly závislosti pomocí Cramerova V je roven 0,135 a jedná se tedy jen o slabou závislost. Vzhledem k tomu, že většina zkoumaných organizací Age management v současné době neaplikuje a v případě, že ano, jedná se většinou

o intuitivní záležitost, bylo dále zjišťováno, jaké jsou důvody nepožívání této koncepce ze strany organizací (Tab. 3). Respondenti (388) si mohli zvolit z více odpovědí.

TAB. 3: Důvody nevyužívání koncepce Age managementu

Důvody nevyužívání	Absolutní četnost	Relativní četnost
Nevnímáme ji jako důležitou	167	43,0
Její aplikace je velice náročná (z hlediska času, financí aj.)	83	21,4
Nemáme vhodné zaměstnance (specialisty v této oblasti)	153	39,4
Organizační kultura vlastníka tuto oblast nepodporuje	109	28,1

Zdroj: vlastní výzkum

Na základě zjištěných výsledků lze shrnout, že organizace neaplikující v současnosti koncepci Age managementu, nevnímají tuto oblast jako významnou. Je však nutné upozornit, že demografický vývoj, nejen v České republice, poukazuje na důležitost touto oblastí se i na organizační úrovni zabývat. Dle výzkumů Čadila a kol. [5] a Kalkana [11] lze konstatovat, že mladých lidí, které je možné zaměstnat, bude v České republice stále ubývat, těch starších naopak hodně přibude [17]. Proto je nutné poukázat na to, že i zaměstnávání starších lidí má své velké výhody. Celkem 55 organizací z terciálního sektoru uvedlo, že má zájem v horizontu 3 let zavést tuto koncepci, dále pak 14 organizací ze sekundárního sektoru a 21 z primárního sektoru. V největší míře se jedná o malé organizace do 50 zaměstnanců, kde jsou funkce více kumulovány (51,1 %) a dále o střední organizace (31,1 %).

3. Diskuse

Podle posledních průzkumů jsou nabyté zkušenosti a uvážlivější rozhodování oceňovány vedením společností v západní Evropě, USA a Japonsku jako hlavní přednosti zaměstnanců starších 50 let [12]. Komparační studie prováděná v Německu a Velké Británii naznačuje, že řízení lidských zdrojů je v obou zemích výrazně ovlivňováno tendencemi a vlivy, vytvářenými v mezinárodním a národním institucionálním prostředí. Diskriminace starších pracovníků se výrazně více projevuje v Německu [15]. Z uvedeného vyplývá, že je třeba vzít úvahu i institucionální odlišnosti v jednotlivých zemích. Bejtkovský [3] uvádí, že zaměstnávání pracovníků nad 50 let věku je pro organizace v České republice a na Slovensku doposud neatraktivní, což také potvrzují výsledky provedeného výzkumu. Pouze 13 % zaměstnavatelů v České republice má nějaké plány ohledně udržení starších zaměstnanců a zaměstnankyň

a 89 % zaměstnavatelů nemá žádnou strategii nábory lidí 50+ [8]. Problematice implementace Age managementu je třeba v dlouhodobém horizontu věnovat velkou pozornost. Prostřednictvím osvěty je nutno vytvářet lepší podmínky pro zaměstnanost starší populace, protože bez její participace na hospodářském životě státu není možný další ekonomický růst a tedy ani prosperita podniků a firem v České republice. Teoretickým přínosem článku je ověření hypotéz, zda aplikace koncepce Age managementu závisí na velikosti organizace či sektoru ekonomiky. Praktickým přínosem je prezentace prvních výsledků, které byly získány primárním výzkumem v rámci České republiky u 549 organizací. Výzkum sledované problematiky stále pokračuje a do budoucna dojde k meziročnímu srovnání a podchycení vývojových trendů této problematiky.

Závěr

Výsledky ukázaly, že 71 % organizací (n=549) neaplikuje koncepci Age managementu, která je primárně zaměřena na skupinu zaměstnanců 55+. I když ve většině organizací tento trend ještě není zcela podporován, demografický vývoj bude znamenat tlak na důležitost jeho zavádění. Podniky si budou muset uvědomit, že starší lidé mají zkušenosti, které jsou pro organizace hodnotné. Pro zvyšující se počet zaměstnanců v kategorii 55+ je pak vhodné využívat flexibilní režimy pracovní doby a vhodně pro ně uzpůsobovat pracovní podmínky. Výzkumem bylo prokázáno, že zavádění Age managementu závisí na velikosti organizace, ale naopak nebyla prokázána závislost na odvětví ekonomiky. Z uvedeného lze usuzovat, bez ohledu na sektor ekonomiky si nezbytnost Age managementu zatím uvědomuje především vedení velkých podniků.

Poděkování:

Tento článek vznikl za podpory celouniverzitního grantu ČZU – CIGA, číslo 20141002 - Budování značky zaměstnavatele pomocí nových strategických trendů v organizacích v České republice.

Použitá literatura:

- [1] ANDERSON, Robert. Age management at the workplace: trends and developments in the EU. In: *Soziale Gerontologie in gesellschaftlicher Verantwortung*. Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden, 2013. 207-216 s. ISBN 978-3-658-01571-8.
- [2] BECK, Vanessa. Employers' use of older workers in the recession. *Employee Relations*. 2013, 35(3), s. 257-271. ISSN: 0142-5455.
- [3] BEJTKOVSKÝ, Jiří. Age Management and Its Position in the Czech and Slovak Organizations. In: *Innovation And Sustainable Competitive Advantage: From Regional Development To World Economies*, Istanbul: 18th IBIMA Conference on Innovation and Sustainable Competitive Advantage: From Regional Development 2012. 2212-2020 s. ISBN: 978-0-9821489-7-6.
- [4] BROOKE, Libby a Philip TAYLOR. Older workers and employment: managing age relations. *Ageing and Society*. Cambridge University Press, 2005, 25(3), s. 415-429. ISSN 0144-686X.
- [5] ČADIL, Jan a kol. Odhad nákladů nezaměstnanosti z pohledu veřejných rozpočtů. *Politická ekonomie*. 2011, 59 (5), s. 618-637. ISSN 0032-3233.
- [6] FIALA, Tomáš a kol. Vývoj některých demoeconomických charakteristik zohledňujících zvyšování důchodového věku v ČR. In: *RELİK 2012 Reprodukce lidského kapitálu - vzájemné vazby a souvislosti*. [online] Praha, 10.12.2012 – 10.12.2012. Slaný: Melandrium, 2012. ISBN 978-80-86175-82-9. URL: <http://kdem.vse.cz/resources/relik12/sbornik/en/insection/55.html>
- [7] FURUNES, Trude, Reidar J. MYKLETUN a Per Erik SOLEM. Age management in the public sector in Norway: exploring managers' decision latitude. *The International Journal of Human Resource Management*. 2011, 22(6), s. 1232-1247. ISSN 0958-5192.
- [8] Gender Studies. *Tisková zpráva 31.7.2012: Age management v českých firmách stále v plenkách*. [online]. Gender Studies, o.p.s., 2012 [cit. 30.10.2014]. Dostupné z: <http://www.genderstudies.cz/tiskove-zpravy/>
- [9] GENDRON, Bénédicte. Older workers and active ageing in France: the changing early retirement and company approach. *The International Journal of Human Resource Management*. 2011, 22(6), s 1221-1231. ISSN 0958-5192.
- [10] ILMARINEN, Juhani. *Towards a longer worklife!: ageing and the quality of worklife in the European Union*. Helsinki: Finnish Institute of Occupational Health, Ministry of Social Affairs and Health, 2005. ISBN 95-180-2686-6.
- [11] KALKAN, Veli Denizhan. Knowledge Continuity Management Process In Organizations. *Journal of Business & Economics Research*. 2006, 4(3), s 41-46. ISSN 1542-4448.
- [12] MORAWITZOVÁ, Sabina. *Zaměstnanci ve věku 50+. Jak mohou napomoci efektivnímu fungování firmy?* [online]. 2012 [cit. 25.10.2014]. Dostupný z: <http://www.brnskapersonalni.cz/cs/clanky/zamestnanci-50-padesat-plus/>.
- [13] OECD. *Live Longer, Work Longer*. Paris: OECD Publishing, 2006. ISBN 9789264035881.
- [14] SILVERSTEIN, Michael. Meeting the challenges of an aging workforce. *American Journal of Industrial Medicine*. 2008, 51(4), s. 269-280. ISSN 1097-0274.
- [15] SCHRÖDER, Heike, Dirk HOFÄCKER a Michael MULLER-CAMEN. HRM and the employment of older workers: Germany and Britain compared. *International Journal of Human Resources Development and Management*. 2009, 9(2-3), 162-179 s. ISSN 1741-5160.
- [16] URBANIAK Boguslava. *Pracownicy 45 + w naszej firmie*. Warszawa: Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP), 2007. ISBN 978-83-917047-7-6.
- [17] URBANCOVÁ, Hana a Lucie VNOUČKOVÁ. Demografie obyvatelstva a její dopad na kontinuitu znalostí v organizacích v České republice. *Scientific Papers of the University of Pardubice. Series D*. Pardubice: University of Pardubice, Faculty of Economics and Administration, 2014, 21(30), s. 170-184. ISSN: 1211-555X.
- [18] URBANCOVÁ, Hana a Tomáš HLAVSA. Age Management Principles in Czech Agrarian Sector. *AGRIS on-line Papers in Economics and Informatics*. Prague: Faculty of Economics and Management, Czech University of Life Sciences Prague, 2014, 6(3), s. 93-102. ISSN: 1804-1930.
- [19] WALKER, Alan. *Understanding Quality of Life in Old Age*. Maidenhead: Open University Press. 2005. ISBN 0334-21523-8.
- [20] ŽNIDARŠIČ, Jana a Vlado DIMOVSKI. Retaining Older Workers: Fields Of Action– Constituting A Comprehensive Age Management Model. *Journal of Applied Business Research*. 2009, 25(4), s. 85-97. ISSN 2157-8834.

VYUŽITÍ DIVERZITY MANAGEMENTU V ČESKÝCH ORGANIZACÍCH USING OF DIVERSITY MANAGEMENT IN CZECH ORGANIZATIONS

Hana Urbancová, Hana Vostrovská, Helena Čermáková

Česká zemědělská univerzita v Praze

urbancova@pef.czu.cz, vostrovskah@pef.czu.cz, cermakovah@pef.czu.cz

Klíčová slova:

Diverzity Management – diverzita – trh práce – organizace

Keywords:

Diversity Management – diversity– labour market– organizations

Abstract:

Diversity is a phenomenon which is increasingly manifesting itself in globalized society and thereby in the most varied areas of human activity and action, thus also in the employment market and work teams. The aim is to evaluate the use of the Diversity Management concept in Czech organizations. The results were gained by conducting a primary survey in form of a questionnaire survey in 549 Czech organizations. The research results showed that the majority of organizations do not apply the Diversity Management (57.4%) and it's using depends on the sector of economy (p-value = 0.006) and size of organizations (p-value = 0.000). The survey results show the situation concerning Diversity Management in the Czech Republic and confirm the fact that Diversity Management might be a current global matter and concerns the whole world.

Úvod

Tím, jak se stále více svět globalizuje, zvětšuje se počet faktorů, které způsobují rostoucí heterogenitu na trhu práce a v organizacích. Mezi tyto faktory patří: demografické změny (typické pro evropské země), klesající počet pracovních sil a tím rostoucí poptávka po pracovní síle, rostoucí zaměstnanost žen a snaha o větší začleňování migrantů [2, 1] a osob se zdravotním handicapem do pracovního procesu.

Rozmanitostí a jejím řízením, jehož potřeba vyplývá ze sociálních a ekonomických trendů způsobujících změny ve světě práce [2, 1], se zabývá Diverzity Management. Diverzity Management je manažerský přístup, který se zaměřuje především na lidskou

a kulturní rozmanitost v organizacích, aby přinesla prospěch všem zúčastněným stranám [2, 1] a který zdůrazňuje různorodost na pracovišti jako jeden z indikátorů vyšší efektivity práce [7, 6]. Umožňuje rovněž začlenění dosud diskriminovaných osob či skupin do majoritní společnosti. Základní myšlenkou řízení rozmanitosti, mezi jejíž parametry patří především věk, pohlaví, etnická a státní příslušnost, náboženské vyznání či zdravotní handicap, je, že uznání hodnoty rozmanitosti zaměstnanců slouží k ekonomickému úspěchu firmy či instituce [2, 1]. Dle McLeod a kol. [8, 252] roste mezi manažery přesvědčení, že pokud je (etnická) rozmanitost dobře řízena, může organizacím poskytnout určité konkurenční výhody. Je tedy evidentní, že pojem „Diverzity Management“ je širší než pojmy různorodost či diverzita.

Všechny dimenze diverzity mohou mít, jak uvádí van Knippenberg a kol., jak pozitivní, tak negativní účinky [12,1014]. Richard tvrdí, že výsledky samotné dokazují, že kulturní rozmanitost tvoří ve skutečnosti přidanou hodnotu a přispívá ke zvýšení konkurenčních výhod [11, 166]. Gilbert a kol. řadí mezi nejdůležitější konkurenční výhody plynoucí z řízení rozmanitosti podniku např. atraktivní image podniku, který je přitažlivý pro nové potenciální pracovníky a umožní získat jedinečné lidské zdroje, dále hlubší poznání zákazníků, kulturní citlivost a tím účinnější výsledky marketingového úsilí, kreativitu, vyšší míru tvořivosti a inovací atd. [4,1412]. Keila kol. v souvislosti s výhodami, které diverzita přináší, zmiňuje posílení kulturních hodnot uvnitř organizace, zlepšení reputace firmy, lepší možnosti přilákání vysoce talentovaných lidí, zlepšení motivace a výkonnosti, inovativnosti a kreativity zaměstnanců [7, 6].

Cílem článku je zhodnotit využívání Diverzity Managementu v rámci českých organizací. Dílčím cílem článku testovat závislosti mezi zvolenými kvalitativními znaky.

1. Metodika, řešerše

Článek byl zpracován na základě analýzy sekundárních zdrojů, syntézy poznatků a realizováním primárního kvantitativního výzkumu v českých organizacích, který byl realizován v průběhu měsíce června roku 2014. Primární data byla získána pomocí dotazníkové techniky sběru dat v rámci českých organizací v jednotlivých sektorech ekonomiky dle CZ-NACE. Jednalo se o záměrný výběr, kdy byly osloveny organizace

v rámci České republiky ve všech sektorech, aby byl výběrový soubor reprezentativní. Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 549 podniků. Na základě způsobu výběru a velikosti vzorku se jedná o reprezentativní soubor a výsledky lze zobecnit. Byly stanoveny pracovní nulové hypotézy testující kvalitativní znaky:

- H01: Využití konceptu Diverzity Managementu nezávisí na sektoru podnikání, ve kterém organizace působí.
- H02: Využití konceptu Diverzity Managementu nezávisí na velikosti organizace.

K vyhodnocení výsledků byla využita popisná statistika a Chí-kvadrát test. Byla ověřována platnost nulové hypotézy o nezávislosti mezi sledovanými znaky na hladině významnosti 5 %. Rozhodnutí o zamítnutí nebo nezamítnutí nulové hypotézy bylo založeno na porovnání p-hodnoty a hladiny významnosti. V případě, že byla p-hodnota nižší než stanovená hladina významnosti, byla závislost považována za statisticky významnou. Síla závislosti byla měřena dle Cramerova V.

Diverzita zásadně ovlivňuje i jednotlivé pracovní skupiny a týmy. Milliken a Martins uvádí, že rozmanitost ve složení skupin v organizaci ovlivňuje výsledky, jako jsou obrat a výkonnost, a to prostřednictvím svého vlivu na afektivní, kognitivní, komunikační a symbolické procesy [9, 425]. Diverzita tedy bezesporu přispívá ke kreativitě. Pelled dle výsledků svého výzkumu uvádí, že v rámci pracovní skupiny, může mít demografická rozmanitost členů pracovní skupiny silný vliv na obrat [10, 618]. Dalšími pozitivy diverzity na pracovišti jsou možnost ovlivnění stereotypů a zlepšení rovných příležitostí a spravedlnosti jak na pracovišti, tak ve společnosti. Rozdíly mezi lidmi mohou dále přinést širší škálu zkušeností, kreativní myšlení a inovativní řešení problémů [6, 196]. To potvrzuje i Bassett-Jones, který uvádí, že rozmanitost je rozpoznatelný zdroj kreativity a inovace, což může být významným pozitivním základem pro konkurenční výhodu [1, 172].

Rozmanitost také pomáhá při růstu obchodu. Různorodé pracovní síly, které mají znalosti těchto trhů, usnadňují přístup na nové trhy a zajišťují úspěch [2, 1]. Mezinárodní organizace mohou velmi využít rozlišovací schopnosti, znalosti a perspektivy svých multikulturních zaměstnanců. Lze říci, že zaměstnanci pocházející

z různých zemí, mají mnoho schopností a dovedností potřebných k úspěchu při řešení složitých problémů v mezinárodních společnostech a organizacích. Mezinárodní společnosti by tomuto měly věnovat větší pozornost.

Součástí multikulturní diverzity je i zajímavý fenomén – bikulturalismus, kterým se zabýval např. Hong. Ten charakterizuje bikulturní jedince, jako ty, kteří mají hluboce zakořeněná dvě kulturní schémata. Kulturní schéma je soubor znalostí o hodnotách, normách a přesvědčeních v daných kulturách. Právě jejich schopnosti, které vyplývají z bikulturalismu, mohou pomoci řešit ústřední problémy v multikulturních týmech, zvládání konfliktů a překlenutí různých překážek napříč kulturami[5, 112]. Za bikulturní zaměstnance jsou považováni i ti, kteří žili a pracovali delší dobu v zahraničí.

Basett-Jones popisuje i druhou stránku – negativa či rizika – diverzity na pracovišti. Je jím především vznik možných nedorozumění, podezření a konfliktů, které pak mohou vést k absenci zaměstnanců, jejich nízké pracovní morálce či ztrátě konkurenceschopnosti. Dále lze uvést i problémy v sociální integraci zaměstnanců, v případě imigrantů je zde jazyková bariéra, a tím vzniká možnost oslabení komunikačních toků v organizaci a vznik komunikačních šumů, či rizika plynoucí z kulturních odlišností[1, 171]. Značné riziko znamená i možná značná fluktuace.

Z výše zmíněného tedy vyplývá, že hlavním úkolem Diverzity Managementu je co nejefektivnější využití a eliminace možných negativních stránek diverzity na pracovišti. Všechna opatření by měla vést ke zvyšování respektu a pochopení pro vzájemné odlišnosti a potírat všechny formy skryté i otevřené diskriminace[3, 1], což by mělo prostupovat napříč celou organizací.

Diverzity Management není cíl, ale dlouhodobý proces či cesta. Jeho podstatou je integrace principů a postupů diverzity do každodenní manažerské praxe a do procesů učení se v rámci firmy. V atmosféře důvěry, akceptace a oceňování druhých je nutné činit rozhodnutí ohledně fungování organizace[7, 7]. Velký význam Diverzity Managementu pro celou společnost spočívá v tom, že jeho přínosy - především pochopení jinakosti každého jedince jako velké pozitivum a snaha tuto jinakost co

nejvíce zhodnotit tak, aby v rámci jedné organizace přinesla co největší užitek, může postupně proniknout i do společnosti.

2. Výsledky

Výsledky výzkumu ukázaly, že většina oslovených organizací koncepci Diverzity Managementu neaplikuje (57,4 %). Nejvíce organizací, které koncepci aplikují, jsou z terciálního sektoru (67,5 %). Podrobnější výsledky dle sektorů jsou uvedeny v tab. 1.

TAB. 1: Kontingenční tabulka: vztah sektor a aplikace Diverzity Managementu v absolutních četnostech

Aplikace Diverzity Managementu	Sektor			Celkově
	Primární	Sekundární	Terciální	
Ano	40	36	158	234
Ne	69	75	171	315
Celkem	109	111	329	549

Zdroj: vlastní výzkum

Na základě statistického testování lze říci, že p-hodnota je rovna 0,006 a proto lze nulovou hypotézu zamítnout a přijmout hypotézu alternativní o existenci znaku. Využívání Diverzity Managementu tedy závisí na sektoru organizace (H_01), síla závislosti (Cramerovo V) je 0,136 (slabá závislost). Dále byla zjišťována závislost mezi sektorem a budoucí aplikací Diverzity Managementu (tab. 2).

TAB. 2: Kontingenční tabulka: vztah sektor a budoucí aplikace Diverzity Managementu v absolutních četnostech

Aplikace Diverzity Managementu v budoucnu	Sektor			Celkově
	Primární	Sekundární	Terciální	
Ano	10	13	31	54
Ne	59	59	135	253
Celkem	69	72	166	307

Zdroj: vlastní výzkum

Výsledky ukazují, že p-hodnota je rovna 0,740 a lze proto konstatovat, že nulovou hypotézu nelze zamítnout. V rámci tab. 3 a tab. 4 je zjišťována závislost mezi velikostí organizace a využíváním Diverzity Managementu.

TAB. 3: Kontingenční tabulka: vztah velikost organizace a aplikace Diverzity Managementu v absolutních četnostech

Aplikace Diverzity Managementu	Velikost organizace			Celkově
	Do 50 zaměstnanců	51 až 249	Nad 250	
Ano	100	63	71	234
Ne	192	77	46	315
Celkem	292	140	117	549

Zdroj: vlastní výzkum

P-hodnota je rovna 0,000 a lze proto konstatovat, že nulovou hypotézu lze zamítnout a přijmout hypotézu alternativní o existenci znaku. Využívání Diverzity Managementu tedy závisí na velikosti organizace (H02), síla závislosti (Cramerovo V) je 0,210 (slabší závislost).

TAB. 4: Kontingenční tabulka: vztah velikost organizace a budoucí aplikace Diverzity Managementu v absolutních četnostech

Aplikace Diverzity Managementu v budoucnu	Velikost organizace			Celkově
	Do 50 zaměstnanců	51 až 249	Nad 250	
Ano	31	13	10	54
Ne	154	63	36	253
Celkem	185	76	46	307

Zdroj: vlastní výzkum

Zde je p-hodnota rovna 0,724 a lze proto konstatovat, že nulovou hypotézu nelze zamítnout.

3. Diskuse

Výzkumy ukazují, že Diverzity Management lze považovat v současné době za nový a důležitý trend v řízení organizací. Organizacím, které jsou s aplikováním Diverzity Managementu na začátku či o jeho aplikaci uvažují, lze doporučit nastavení Diverzity Managementu již v rámci celoorganizační strategie, kterou je nutné podporovat z top managementu i samotnými manažery na střední a nižší úrovni řízení. Následně pak mohou být realizována dílčí řešení v jednotlivých personálních oblastech, jako je získávání, rozvoj a udržení si zaměstnanců, u kterých se projevuje rozmanitost ve všech oblastech (např. věk, pohlaví, státní příslušnost, zdravotní handicap atd.).

Závěr

V rámci výzkumu bylo zjištěno, že celkem 42,6 % organizací (n=549) aplikuje koncepci Diverzity Managementu. Jedná se většinou o malé organizace v rámci terciálního sektoru. Využívání Diverzity Managementu závisí na velikosti a oblasti podnikání organizace. Přínosem článku je prezentovat výsledky aktuálně probíhajícího výzkumu v rámci českých organizací.

Poděkování:

Tento článek vznikl za podpory celouniverzitního grantu ČZU – CIGA, číslo 20141002 - Budování značky zaměstnavatele pomocí nových strategických trendů v organizacích v České republice.

Použitá literatura:

- [1] BASSETT-JONES, N. The paradox of diversity management, creativity and innovation. *Creativity and innovation management*. United Kingdom: Social Science Electronic Publishing, 2005, 14 (2), 169-175. ISSN1467-8691.
- [2] Charta der Vielfalt. *Diversity Management*. [online]. Charta der Vielfalt, [cit. 14. 5. 2014]. Dostupné z: <http://www.charta-der-vielfalt.de/diversity/diversity-management.html>.
- [3] Diverzity management. Pavla Schauerová [online]. [cit. 2014-05-14]. Dostupné z: http://www.diversity-management.cz/diversity_management.php?id=90.
- [4] GILBERT, J. A., STEAD, B. A. IVANCEVICH, J. M. Diversity Management: A New Organizational Paradigm. *Journal of Business Ethics*. Netherlands: Springer, Electronic Publishing, 1999. 12 (2), 1409-1418. ISSN 1573-0697.
- [5] [HONG, Hae-Jung. Bicultural competence and its impact on team effectiveness. *International Journal of Cross Cultural Management*. United Kingdom: SAGE Publications Ltd., 2010,10(1), 93-120. ISSN: 14705958.
- [6] KEARNEY, Eric. Diversity und Innovation. *Kreativität, Innovation, Entrepreneurship*. Germany: Springer Fachmedien Wiesbaden, 2013, 193-213. ISBN: 978-3-658-02551-9.
- [7] KEILET al. Diverzity Manual. [online]. [cit. 14. 5. 2014]. Dostupné z: <http://www.idm-diversity.org/files/EU0708-TrainingManual-cs.pdf>.
- [8] MCLEOD, P. L., LOBEL, S. A., COX, T. H. *Ethnic diversity and creativity in small groups*. United Kingdom: Small group research, 1996, 27(2), 248-264. ISSN: 1046-4964.
- [9] MILLIKEN, F. J., and MARTINS, L. L.. Searching for common threads: Understanding the multiple effects of diversity in organizational groups. USA, 1996, 21(2), 402-433. ISSN: 0363-7425.
- [10] PELLED, L. H.. Demographic diversity, conflict, and work group outcomes: An intervening proces theory. *Organization Science*. USA, 1996, 7(6), 615-631. ISSN: 1047-7039.
- [11] RICHARD, Orlando C. Racial diversity, business strategy, and firm performance: A resource-based view. *Academy of Management Journal*. USA, 2000, 43(2), 164-177. ISSN: 1948-0989.
- [12] VAN KNIPPENBERG, D., C. KW De Dreu, and Astrid C. Homan. Workgroup diversity and group performance: an integrative model and research agenda. USA: *Journal of Applied Psychology*, 2004, 89(6), 1008. ISSN: 1939-1854.

IPA, SERVQUAL A SERVPERF V HODNOCENÍ KVALITY HOTELOVÝCH SLUŽEB

IPA – SERVQUAL – SERVPERF IN EVALUATION QUALITY OF HOTEL SERVICES

Ida Vajčnerová, Kateřina Ryglová

Mendelova univerzita v Brně

ida.vajcnerova@mendelu.cz, katerina.ryglova@mendelu.cz

Klíčová slova:

IPA – SERVQUAL – SERVPERF – kvalita – hotelové služby

Keywords:

IPA – SERVQUAL – SERVPERF – quality – hotel services

Abstract:

The objective of the contribution is to evaluate service quality through three different techniques (SERVQUAL, SERVPERF a IPA), to compare results and discuss the advantages and disadvantages depending on particular approaches that lead to increasing quality, economic efficiency and competitiveness of an establishment. Different results have been obtained by using the particular approaches that bring about the necessity of considering reasons why the analysis should be done. Furthermore there are also alternative evaluation approaches of results. As a conclusion it is possible to recommend the SERVQUAL technique for assignment gap score as well as IPA (Importance Performance Analysis) with its graphic expression for find factors to achieve a competitive advantage in hotel services.

Úvod

Strategické řízení kvality má přímý dopad na ekonomickou efektivitu podniků. Přestože Philip Crosby [12] tvrdí, že „kvalita je zadarmo“, lze s ním souhlasit pouze v případě, že podnik zná požadavky svých zákazníků a je schopen je uspokojit. Požadavky zákazníků a jejich následnou spokojenost musí průběžně zjišťovat a analyzovat, aby mohl nastavit opatření vedoucí ke zlepšení kvality, případně eliminovat cenu neshod

(náklady na odstranění chyb) [20]. V případě služeb cestovního ruchu, kde výroba i spotřeba probíhá současně a služba je nehmotná, je průběžné hodnocení kvality založeno na zkoumání dimenzí služeb adaptovaných pro konkrétní sektor a současně zkoumání očekávání a následné spokojenosti zákazníků s jednotlivými faktory kvality. Cílem příspěvku je posouzení vlivu využití rozdílných metod (IPA analýzy a technik SERVQUAL a SERVPERF) na výsledky hodnocení kvality hotelových služeb.

1. Rešerše

Hodnocení kvality služeb je diskutovaným problémem a řada autorů se ve svých výzkumech nepřetržitě věnuje hledání optimální metody pro hodnocení kvality v jednotlivých oblastech služeb. Vztahy mezi kvalitou a spokojeností jsou předmětem častých diskusí. [15, 33, 24]. Zeithaml, Berry a Parasurman [38] tvrdí, že spokojenost je obecně vnímána jako široký koncept, zatímco kvalita služeb je zaměřena pouze na dimenze kvality. Současně podle Baker, Crompton [6] je měření kvality pro management podniku mnohem hodnotnější než hodnocení na základě spokojenosti zákazníků. Autoři příspěvku se zaměřují na tři hlavní výzkumné nástroje, které byly rozvíjeny a používány pro analýzu kvality služeb v kontextu spokojenosti zákazníka. Jsou to Importance-Performance Analysis (IPA), SERVQUAL a SERVPERF. IPA je nástrojem, který slouží k identifikaci relativního významu/důležitosti (importance) a výkonu/vnímání (performance) jednotlivých proměnných, majících vliv na sledovanou problematiku. IPA také slouží managementu k identifikaci faktorů, ve kterých je nutno zlepšit kvalitu služeb. SERVQUAL, nástroj GAP analýzy se zaměřuje na hodnocení kvality na základě rozdílu mezi očekáváním a vnímáním spotřebitele, SERVPERF zkoumá pouze vnímání spotřebitele s jednotlivými atributy hodnocené služby. Kombinace uvedených metod je podle Hudsona [17] využívána pro výzkumy kvality služeb v různých oblastech cestovního ruchu, jako např. hotelnictví, doprava, cestovní kanceláře, kongresové služby atd. Importance - Performance Analysis (dále IPA) byla poprvé představena v práci Martilly a Jamese [28] a je základním diagnostickým a rozhodujícím nástrojem [21, 29], který usnadňuje identifikaci faktorů s nejvyšší prioritou pro zlepšení [34] a podle Levenburga a Magala [25] mobilizaci a rozvoj nejpožadovanějších zdrojů.

Výsledky IPA bývají prezentovány pomocí dvourozměrného grafu znázorňujícím hodnoty průměrné důležitosti na vertikální ose a průměrného výkonu na horizontální ose. Osy dělí graf na čtyři kvadranty a dle umístění faktorů v jednotlivých kvadrantech lze odvozovat následná manažerská rozhodnutí vedoucí ke zvýšení kvality a efektivity podniku. Přestože IPA je předmětem častých polemik nad praktickými problémy jejího využití, jako je např. stanovení měřitelných proměnných, přímé či nepřímé měření významu, konstrukce IPA grafu, statistické ošetření dat [31, 5, 1], autoři se ve svých závěrech shodují a doporučují ji jako vhodný výzkumný nástroj v oblasti pohostinství a cestovního ruchu. V jednom z posledních výzkumů podrobili Azzopardi, Nash [3] IPA kritické analýze a na základě rozborů prací více než čtyřiceti autorů v období let 1977-2007 tvrdí, že IPA je i přes jisté nedostatky doporučována a využívána v oblasti služeb cestovního ruchu, jako metoda relativně snadno aplikovatelná v empirických studiích.

Technika SERVQUAL jako nástroj GAP analýzy byla představena autory Parasuraman, Zeithaml a Berry v roce 1988 [32]. Vychází z pěti dimenzí kvality služeb (spolehlivost, hmatatelnost, jistota, empatie, vstřícnost a pohotovost) a lze ji přizpůsobit pro různá odvětví. Původní koncept předpokládá hodnocení 22 faktorů pomocí sedmistupňové Likertovy škály, respondenti vyjadřují své očekávání a hodnocení skutečnosti u každého faktoru. Skóre rozporů může být zjištěno rozdílem mezi očekáváním a vnímáním poskytnuté služby [37]. SERVQUAL poskytuje managementu jasné informace, jak službu vnímá zákazník. Pomáhá stanovovat priority zákaznických potřeb, přání a očekávání a identifikovat oblasti neshod [23]. Navzdory širokému použití byl SERVQUAL často kritizován [10, 4, 36]. Zejména z důvodu platnosti, spolehlivosti a dimenzionální struktury. Nicméně panuje všeobecná shoda, že položky SERVQUAL jsou podle Khana [22] spolehlivé indikátory celkové kvality služeb.

Hlavní rozpor je mezi zastánci názoru měření kvality služeb jako rozdílu mezi očekáváním zákazníka a poskytnutou službou prezentovaným Parasuraman, Zeithaml a Berry [32] prostřednictvím SERVQUAL a kritiky této metody, kteří doporučují použít pouze hodnocení výkonu. Cronin a Taylor [11] a Brown, Churchill, Peter [9] patří mezi nejsilnější kritiky SERVQUAL s názorem, že výkon je metoda měření, která nejlépe vysvětluje zákaznickovo vnímání kvality služeb, takže očekávání by nemělo být do

měření zahrnuto. Vytvořili alternativní škálu výkonu nazvanou SERVPERF . Využití samotného SERVPERFU způsobí relativně vyšší úroveň spokojenosti, ale mnoho výzkumných pracovníků argumentuje, že hodnocení samotného výkonu nemusí vést ke stejným praktickým využitím jako u rozdílových skóre [18]. Autoři Augustyn, Seakhoa-King [2] kriticky hodnotí potenciál a limity SERVQUAL škály v měření kvality služeb cestovního ruchu, a uvádějí, že SERVQUAL škála je potřebná, ale nedostatečná pro měření kvality v souvislosti se specifiky budoucích výzkumů. Přizpůsobená metoda SERVQUAL byla použita např. v pracech autorů Snij a Mumel [35], Fick a Ritchie [14], Bhat [7], Chand [19], Luo, Zhong a Zhang [27] a Eid [13]. Podobně SERVPERF škála byla použita autory Tribe a Snaith [37], Li [26], Bhat a Qadir [8] a Hanzae a Shojaei [16]. Otázkou zůstává, zda by kvalita služeb měla být měřena rozdílem mezi vnímáním a očekáváním zákazníka (SERVQUAL) nebo některým z alternativních přístupů, což je nadále tématem rozsáhlé debaty odborníků. Cílem autorů je aplikace technik IPA, SERVQUAL a SERVPERF při hodnocení kvality hotelových služeb a diskuse získaných výsledků.

2. Metodika

Pro zhodnocení kvality výše uvedenými technikami použili autoři primární i sekundární zdroje dat. Současně bylo netradičně pracováno se dvěma skupinami respondentů, což přispělo v jedné z alternativ hodnocení (IPA) k eliminaci jednoho z problémů, kterým je nízké zapojení respondentů při hodnocení významu a výkonu současně a tím částečnému zkreslení výsledků. Hodnocené faktory reflektující dimenze kvality služeb byly převzaty z výsledků průzkumu zadaného MMR [30] a realizovaného národní agenturou CzechTourism v roce 2010 pro sektor hotelnictví. Z původních 22 faktorů, kterým respondenti přiřazovali význam, bylo vybráno 11 nejvýše hodnocených faktorů, které vstoupily do dalších analýz. V průběhu roku 2013 byl proveden primární průzkum kvality vybraných hotelových zařízení v Brně. Do průzkumu se zapojilo 274 respondentů, hostů tří hotelů (Slovan 4*, Avanti 4*, OreaVoroněž 4*), respondenti byly získány náhodným výběrem, 60% tvořili muži, 40% ženy a věková struktura byla 19 % do 30 let, 52 % ve věku 31-50 let, 29 % ve věku 51 let a více. Respondenti hodnotili očekávání a následné vnímání 11 faktorů kvality identických s faktory

získaných z výsledků výzkumu realizovaného MMR, současně hodnotili celkovou spokojenost s poskytnutými službami během svého pobytu.

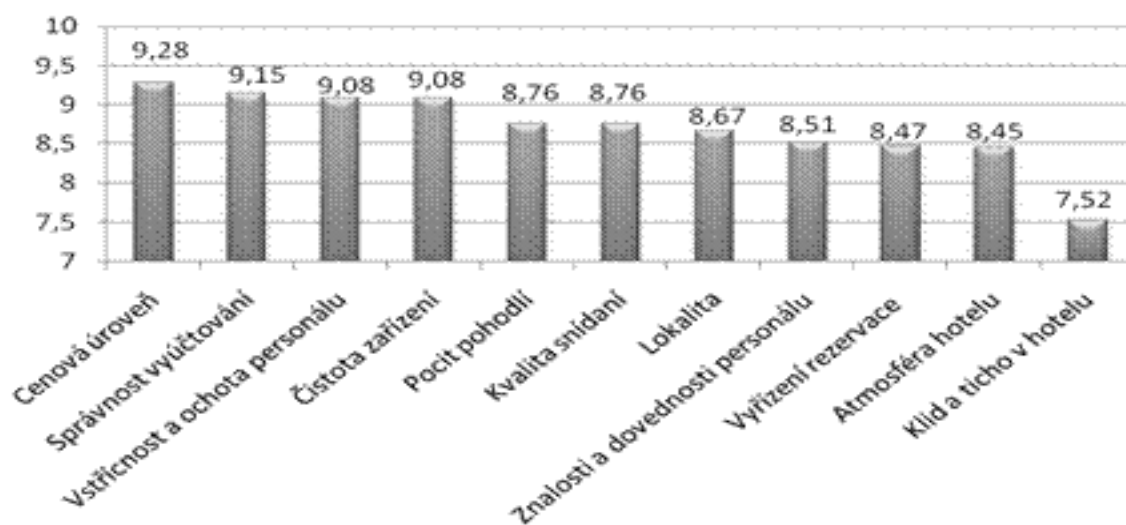
Vstupní data budou zpracována následujícími způsoby kombinující SERVQUAL a IPA [17]:

- *Vnímání-očekávání.* Podle původního přístupu SERVQUAL bude stanoveno gap skóre, rozpor mezi vnímáním a očekáváním zákazníků u jednotlivých faktorů kvality služeb. Průměrné hodnoty očekávání budou odečítány od průměrných hodnot vnímání. K obdobným výsledkům je možné dojít i podílem těchto průměrných hodnot.
- *Vnímání.* SERVPERF samotné vnímání kvality prostřednictvím spokojenosti zákazníků s jednotlivými faktory.
- *Vnímání-důležitost.* Rozdílem průměrné spokojenosti a průměrné důležitosti/významu bude provedena IPA.

3. Výsledky

Soubor faktorů a jejich význam byl převzat z výsledků zveřejněných MMR (OBR. 1.), na vertikální ose je znázorněno průměrné hodnocení významu jednotlivých faktorů na 10ti stupňové škále. Pro zákazníky, kteří se zúčastnili průzkumu potřeb zákazníků v sektoru hotelnictví, byla nejdůležitější cenová úroveň hotelu, druhý nejvýznamnější faktor je správnost vyúčtování, třetí vstřícnost a ochota personálu.

OBR. 1: Význam faktorů kvality

Zdroj: MMR: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2010, upraveno autory

Data získaná primárním průzkumem poskytují průměrné hodnoty očekávání a vnímání jednotlivých faktorů (Likertova škála, 1-nejnižší stupeň souhlasu, 10-nejvyšší stupeň souhlasu). Stanovením gap skóre dle SERVQUAL identifikujeme faktory, u kterých byla vnímaná spokojenost vyšší, než očekávaná což je nejpatrnější u faktorů atmosféra hotelu, vstřícnost a ochota personálu a pocit pohodlí. Naopak problematické faktory, u kterých očekávání hostů převýšilo vnímání skutečnosti, jsou v záporných hodnotách, což je lokalita hotelu a ticho a klid v hotelu (GAP (P-E)). Podle SERVPERF se získají informace o faktorech, s kterými jsou respondenti nejvíce spokojeni (sloupec Vnímání).

TAB. 1: Výsledky SERVQUAL

<i>Faktor</i>	<i>Vnímání (P)</i>	<i>Očekávání (E)</i>	<i>GAP (P-E)</i>
Čistota zařízení	9,9	9,67	0,23
Správnost vyúčtování	9,81	9,7	0,11
Vstřícnost a ochota personálu	9,75	9,42	0,33
Znalosti a dovednosti personálu	9,65	9,44	0,21
Vyřízení rezervace	9,62	9,61	0,01
Atmosféra hotelu	9,44	9,07	0,37
Pocit pohodlí	9,41	9,16	0,25
Cena hotelu odpovídá kvalitě	9,32	9,23	0,09
Kvalita snídaní	9,31	9,31	0
Klid a ticho v hotelu	9,02	9,09	-0,07
Lokalita	8,29	8,65	-0,36

Zdroj: vlastní výzkum

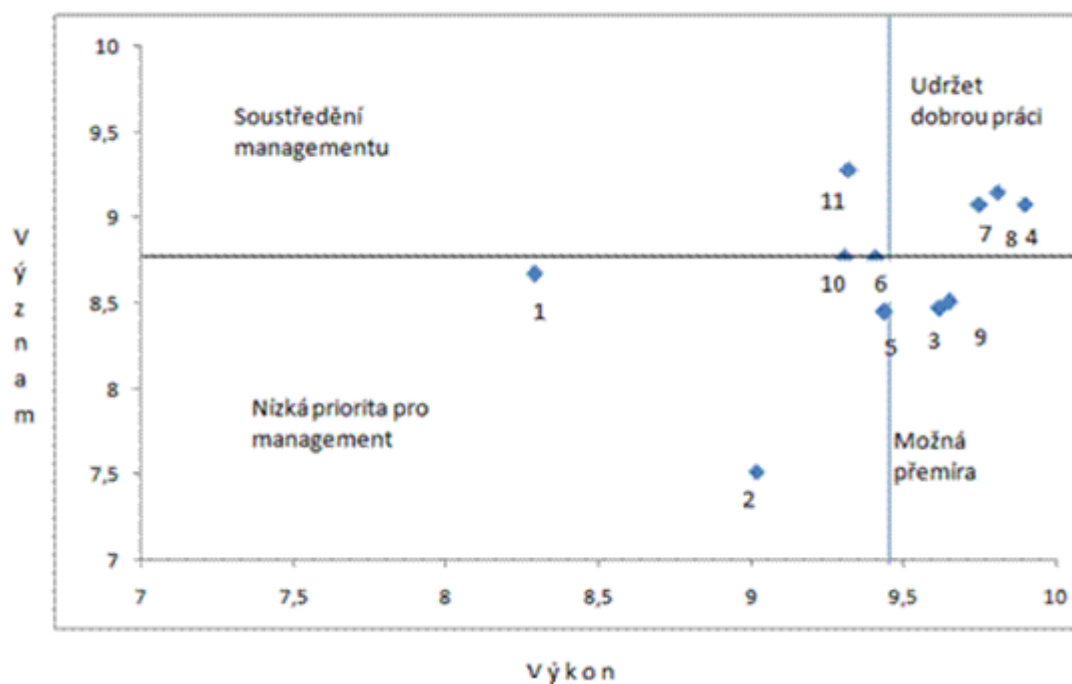
Na základě znalosti významu jednotlivých faktorů a jejich vnímání lze provést hodnocení metodou IPA. Vysoké hodnocení významu 11 sledovaných faktorů je způsobeno faktem, že jde o faktory, které byly nejvýše hodnoceny v původním souboru 22 faktorů. Jde tedy o nevýznamnější faktory kvality hotelových služeb.

TAB. 2: IPA

Číslo	Faktor	Výkon (P)	Význam (I)	IPA (P-I)
1.	Lokalita	8,29	8,67	-0,38
2.	Klid a ticho v hotelu	9,02	7,52	1,5
3.	Vyřízení rezervace	9,62	8,47	1,15
4.	Čistota zařízení	9,9	9,08	0,82
5.	Atmosféra	9,44	8,45	0,99
6.	Pocit pohodlí	9,41	8,76	0,65
7.	Vstřícnost a ochota personálu	9,75	9,08	0,67
8.	Správnost vyúčtování	9,65	9,15	0,66
9.	Znalosti a dovednosti personálu	9,81	8,51	1,14
10.	Kvalita snídaní	9,31	8,76	0,55
11.	Poměr ceny a kvality	9,32	9,28	0,04

Zdroj: vlastní výzkum, data pro výkon převzata z výsledků MMR 2010

OBR. 2: Grafické zpracování IPA

Zdroj: zpracováno autory

Výsledky IPA analýzy obsažené v TAB. 2 mohou působit sporně v případě, že zákazníci velmi dobře ohodnotí faktor, který pro ně není příliš důležitý, anebo nejsou

spokojení s atributem, který pro ně důležitý je. Tyto dvě situace nelze na základě IPA skóre rozlišit. Hudson, Hudson a Miller [18] však tvrdí, že využití rozdílových skóre dává manažerům lepší porozumění, zda rostoucí očekávání nebo klesající výkon může být zodpovědný za klesající kvalitu služeb a spokojenost zákazníků. Pro manažerská rozhodnutí je vhodnější provést grafické zobrazení IPA OBR. 2 a dle výzkumů provedených Baconem [5] a potvrzených Azzopardi, Nash [3], je přesnější interpretace výsledků při stanovení os grafu dle středních hodnot měření významu a výkonu. Osy kvadrantů byly stanoveny střední hodnotou faktorů (medián významu 8,76; medián výkonu 9,44), což významně upřesňuje hodnocení.

Faktory umístěné v kvadrantu Soustředění managementu, což je Poměr kvality a ceny (11), jsou pro zákazníky velmi významné, a přestože vykazují kladnou rozdílovou hodnotu (0,04), je třeba jim věnovat zvýšenou pozornost. Kvadrant, označený Nízká priorita pro management, shlukuje faktory lokalita (1) a klid a ticho v hotelu (2). Tyto faktory vykazují buď nízký význam, nebo nízký výkon, což nelze prostřednictvím IPA skóre odlišit. Zajímavý je však výsledek SERVQUAL skóre TAB. 1, kde u obou faktorů očekávání převyšuje vnímání, což je naopak signál pro management soustředit se na zlepšení zákaznickova vnímání těchto faktorů. V uvedeném případě přinesly obě metody hodnocení zcela odlišné výsledky. Pokud by společnost provedla pouze SERVPERF, nejhůře hodnocenými faktory dle vnímání P jsou lokalita a klid a ticho v hotelu TAB.1, tudíž by management měl vynaložit maximum úsilí ke zvýšení spokojenosti s tímto faktorem. Podle umístění v IPA grafu jsou však oba tyto faktory (1,2) díky svému nízkému významu v kvadrantu s nízkou prioritou pro management. Na druhé straně faktory atmosféra hotelu (5), pocit pohodlí (6) a vstřícnost a ochota personálu (7) vykazující kladné SERVQUAL jsou v IPA grafu umístěny v různých kvadrantech, což managementu poskytuje konkrétnější informace vztahené k jednotlivým hodnotám.

4. Diskuse

Podnětem pro zpracování článku byla případová studie měření kvality destinace, která byla provedena v lyžařském středisku Lake Louise v Kanadě na základě požadavku lokálních touroperátorů, kteří chtěli zjistit spokojenost návštěvníků s nabídkou a realizací prázdninových balíčků služeb. Součástí výzkumu bylo stanovení

13 faktorů/dimenzí za využití brainstormingu, které jsou schopni zákazníci hodnotit na základě zkušenosti a které ovlivňují jejich spokojenost. Dotazník určený respondentům z řad návštěvníků byl zaměřen na otázky týkající se významu definovaných faktorů, očekávání a následně spokojenosti s výkonem po realizaci pobytu. Data byla vyhodnocena různými způsoby kombinující přístupy SERVQUAL a IPA. Přestože výsledky prokázaly některé rozdíly v hodnocení sledovaných faktorů, celkové závěry studie neprokázaly žádné zásadní rozdíly mezi použitými přístupy. Cílem článku bylo použít stejnou kombinaci přístupů, při hodnocení hotelových zařízení a pokusit se nalézt jejich výhody a nevýhody. Výsledky potvrdily předchozí závěry, že nelze potvrdit jednoznačně doporučený způsob, který lze pro hodnocení kvality služeb použít. Jednotlivé přístupy však poskytly rozdílné výsledky a lze konstatovat dílčí závěry a doporučení vztahující se k účelu provedeného šetření.

Výhodou IPA modelu je, že analýza zahrnuje také význam jednotlivých faktorů, což chybí při použití SERVQUAL, kde sice zákazníci porovnávají očekávání a následné poskytnutí služby, ale může se jednat o faktory, které zákazníci nepovažují za důležité a nemají vliv na jejich spokojenost. Tento problém lze eliminovat tím, že do dotazníkového šetření budou zahrnuty pouze nejdůležitější faktory, což bylo v tomto případě provedeno. Současně je zde patrné vysoké hodnocení všech faktorů jako důsledek uvedené eliminace.

Výhoda metody SERVQUAL tkví v zahrnutí očekávání, které IPA nezohledňuje. Na první pohled je patrné, které atributy nesplňují zákaznicko očekávání. SERVQUAL na druhou stranu nezahrnuje význam, na kterém je založena IPA. V případě SERVQUAL je vhodnější dotazovat respondenty na očekávání a spokojenost odděleně před a po realizaci služby. Otázky zařazené do jednoho dotazníku se mohou vzájemně ovlivňovat a jejich vypovídací hodnota je nepřesná [3]. V prvním dotazníku by současně respondenti uvedli, jaké faktory kvality ubytovacích služeb jsou pro ně nejdůležitější. Po skončení pobytu je nutné získat zpětnou vazbu o skutečném vnímání poskytnutých služeb. Hosté by měli být k vyplnění dotazníků motivováni. Je prokázán pozitivní a významný vztah mezi zákaznickým vnímáním kvality služeb a jejich ochotou doporučit společnost nebo destinaci [39]. Rovněž výzkum kvality služeb a udržení

zákazníka naznačuje, že podle Galeho ochota nakoupit znovu výrazně klesá, jakmile kvalita služeb je jednou hodnocena hůře než dobře [18]. Dotazník by neměl být příliš dlouhý, aby hosty neodradil či příliš nezatížil. Rozpoznat důležité faktory je možné také z dotazníku spokojenosti, kdy jedna z otázek musí být celková spokojenost. Korelační maticí lze zjistit, jak jednotlivé faktory mají vliv na celkovou spokojenost.

Závěr

Cílem příspěvku bylo zhodnotit kvalitu hotelových služeb třemi různými přístupy (SERVQUAL, SERVPERF a IPA), srovnat výsledky a diskutovat výhody a nevýhody jednotlivých přístupů vedoucích ke zvýšení kvality a ekonomické efektivity podniku.

Pro hodnocení kvality hotelových služeb je důležité znát význam parciálních faktorů vycházejících z dimenzí služeb, výkon těchto faktorů hodnocený spokojeností zákazníků na škále a současně očekávání hostů před realizací služby. Na základě výhod, nevýhod a specifík daných metod se jako nejvhodnější jeví jejich kombinace nebo použití více metod. Hodnocení kvality služeb by mělo zahrnovat očekávání hostů, hodnocení spokojenosti a důležitost faktorů. Ubytovací zařízení by se pak mělo soustředit zejména na faktory kvality ubytovacích služeb, kde je SERVQUAL skóre záporné, na nízké hodnoty koeficientů IPA, tzn., na faktory, které nesplňují očekávání hostů a na faktory, se kterými nejsou hosté příliš spokojeni, ale jsou pro ně velmi důležité. Pro přesnou orientaci managementu je jednoznačně doporučeno zpracovat grafické vyjádření IPA s osami ve středních hodnotách [5]. Výsledky potvrzují také nevhodné využití pouhých hodnot výkonu SERVPERF, stejně jako uvádějí autoři Hudson, Hudson, a Miller [18].

Uvedené výsledky ukázaly možnosti hodnocení kvality hotelových služeb a poukázaly na rozdíly v jednotlivých přístupech. Závěrem lze doporučit použití jak SERVQUAL pro určení GAP skóre, tak IPA s důrazem na její grafické vyjádření. Přestože odborná literatura se stále více zabývá problematikou měření kvality služeb, existují mezi odborníky stále pochybnosti, která z dostupných metod prokazuje nejvyšší validitu, tudíž je toto téma předmětem stálého výzkumu a autorům poslouží k rozpracování dalších alternativ.

Použitá literatura:

- [1] ABALO, J., VARELA, J., MANZANO, V. Importance values for importance-performance analysis: a formula for spreading out values derived from preference rankings. *Journal of Business Research*, 2007, 60(2), 115-12.
- [2] AUGUSTYN M. M., SEAKHOA-KING A. Is the Serqual scale an adequate measure of quality in leisure, tourism and hospitality? *Advances in Hospitality and Leisure*, 2004, 1, 3-24.
- [3] AZZOPARDI, E., NASH, R. a critical evaluation of importance-performance analysis. *Tourism Management*, 2013, 35, 222-233. ISSN 02615177.
- [4] BABAKUS, E., BOLLER, G. W. An empirical assessment of the SERQUAL scale. *Journal of Business Research*, 1992, 24, 253-268.
- [5] BACON, D. R. A comparison of approaches to Importance-Performance Analysis. *International Journal of Market Research*, 2003, 45(1), 55-71.
- [6] BAKER D. A., CROMPTON J. L. Quality, satisfaction and behavioral intentions. *Annals of Tourism Research*, 2000, 27(3), 785-804. ISSN 01607383.
- [7] BHAT M. A. Tourism Service Quality: a Dimension-specific Assessment of SERVQUAL. *Global Business Review*, 2012, 13(2), 327-337. ISSN 0972-1509.
- [8] BHAT M. A., QADIR N. Tourist satisfaction in Kashmir: An empirical assessment. *Journal of Business Theory and Practice*, 2013, 1(1), 152-165. ISSN 1648-0627.
- [9] BROWN T., CHURCHIL G., PETER P. Improving the Measurement of Service Quality. *Journal of Retailing*, 1993, 69(1), 127-139. ISSN 00224359.
- [10] CARMAN, J. M. Consumer perceptions of service quality: an assessment of the SERVQUAL dimensions. *Journal of Retailing*, 1990, 66(1), 33-55.
- [11] CRONIN, J. J., TAYLOR, S. A. Measuring service quality: a reexamination and extension. *Journal of Marketing*, 1992, 56(3), 55-68.
- [12] CROSBY, P. B. *Quality is free: the art of making quality certain*. New York: McGraw-Hill, 1979. ISBN 00-701-4512-1.
- [13] EID R. Towards a high-quality religious tourism marketing: the case of Hajj service in Saudi Arabia. *Tourism Analysis*, 2012, 17(4), 509-522. ISSN 1083-5423.
- [14] FICK G. R., RITCHIE B. R. Measuring Service Quality in the Travel and Tourism Industry. *Journal of Travel Research*, 1991, 30(2), 2-9. ISSN 0047-2875.
- [15] GETZ D., O'NEILL M., CARLSEN J. Service quality evaluation at events through service mapping. *Tourism Management*, 2001, 39(3), 380-390. ISSN 0047-2875.
- [16] HANZAEI K. H., SHOJAEI J. O. The favorable consequence of emotional satisfaction in service encounters: an evidence from tourism. *Journal of Basic and Applied Scientific Research*, 2011, 1(11), 2088-2092. ISSN 2090-4304.
- [17] HUDSON, S. *Tourism and Hospitality marketing*. 1. vyd. London: SAGE, 2008. ISBN 978-1-4129-4686-5.
- [18] HUDSON, S., HUDSON, P., MILLER, G. A. *The Measurement of Service Quality in the Tour Operating Sector: a Methodological Comparison*. [online], 2004 [cit. 2014-09-18]. Dostupné z: http://eprint13.blacknight.ie/634821/3/Miller_the%20measurement.pdf
- [19] CHAND M. Measuring the service quality of Indian tourism destinations: an application of SERVQUAL model. *International Journal of Services Technology and Management*, 2010, 13(3-4), 218-233. ISSN 1460-6720.
- [20] IMLER, K. *Strategické systémy kvality*. Pardubice: Radek Lévy, 2008. ISBN 978-80-904156-0-7.
- [21] JOHNS, N. Importance-performance analysis using the profile accumulation technique. *The Service Industries Journal*, 2001, 21(3), 49-63. ISSN 0264-2069.
- [22] KHAN, M. Ecoserv: Ecotourists' quality expectations. *Annals of Tourism Research*, 2003, 30(1), 109-124.
- [23] KANDAMPULLY, J., MOK, C., SPARKS, B. *Service Quality Management in Hospitality, Tourism and Leisure*. Routledge, 2001. ISBN 9781136386633
- [24] LEE J., GRAEFE A. R., BURNS R. C. Service quality, satisfaction and behavioral intention among forest visitors. *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 2004, 17(1), 73-82. ISSN 1054-8408.
- [25] LEVENBURG, N. M., MAGAL, R. S. Applying Importance-Performance Analysis to Evaluate E-Business Strategies among Small Firms. *E-Service Journal*, 2004, 3(3), 29-48.
- [26] LI Z. Measuring Customer Perceptions of Hotel Service Quality Based on a SERVPERF Approach. *Journal of China Tourism Research*, 2010, 6(1), 22-28. ISSN 1938-8160.

- [27] LUO F., ZHONG Y., ZHANG X. Perceived Performance Measurement of Outward Bound Tourists: An Empirical Study of SERVQUAL Model. *International Conference on Management and Service Science, IEEE*, 2010, 49(4), 1-4. ISSN 00222429.
- [28] MARTILLA, J. A., J. C. JAMES. Importance-performance analysis. *Journal of Marketing*, 1977, 41(1), 77-79.
- [29] MATZLER, K., SAUERWEIN, L., HEISCHMIDT, K. A. Importance-performance analysis revisited: the role of the factor structure of customer satisfaction. *The Service Industries Journal*, 2003, 23(2), 112-129.
- [30] MMR: MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ. *Analýza kvality služeb pro sektor hotelnictví: Závěrečná zpráva*. [online], 2010 [cit. 2014-09-02]. Dostupné z: https://www.mmr.cz/getmedia/208a400e-60bd-48f8-86e3-919747aaaca1/Zakladni-shrnuti-analyzy_5
- [31] OH, H. Revisiting importance-performance analysis. *Tourism Management*, 2001, 22(6), 617-627. ISSN 0261-5177.
- [32] PARASURAMAN A., ZEITHAML V., BERRY L. SERVQUAL: a Multiple-Item Scale for Measuring Consumers Perception of Service Quality. *Journal of Retailing*, 1988, 64(1), 12-40.
- [33] PETRICK J. F., SNAITH T., BILIM Y. The roles of quality, value and satisfaction in predicting cruise passengers' behavioral intentions: holiday satisfaction in Varadero, Cuba. *Journal of Travel Research*, 2004, 42(4), 397-407. ISSN 00472875.
- [34] SAMPSON, S. E., SHOWALTER, M. J. The performance-importance response function: observations and implications. *The Service Industries Journal*, 1999, 19(3), 1-25.
- [35] SNOJ B., MUMEL D. The Measurement of Perceived Differences in Service Quality - The Case of Health Spas in Slovenia. *Journal of Vacation Marketing*, 2002, 8(4), 362-379. ISSN 1356-7667.
- [36] TEAS, R. Expectations as a comparison standard in measuring service quality: an assessment of reassessment. *Journal of Marketing*, 1994, 58, 132-139.
- [37] TRIBE J., SNAITH T., BILIM Y. From SERVQUAL to HOLSAT: Holiday Satisfaction in Varadero, Cuba. *Tourism Management*, 1998, 19(1), 25-34. ISSN 02615177.
- [38] ZEITHAML, V. A., BITNER, M. J., GREMLER, D. *Services marketing: integrating customer focus across the firm*. 4th ed. Boston: McGraw-Hill/Irwin, 2006. ISBN 00-729-6194-5.
- [39] ZEITHAML, V., A., BERRY, L., L., PARASURAMAN, A. The behavioural consequences of service Quality. *Journal of Marketing*, 1996, 60, 31-46.

**TESTOVANIE AKTIVITY OBCHODNÍKOV NA TRHU FOREX
PROSTREDNÍCTVOM ANALÝZY FUNDAMENTÁLNYCH INFORMÁCIÍ
TESTING ACTIVITY OF FOREX TRADERS THROUGH THE ANALYSIS OF
FUNDAMENTAL INFORMATION**

Viliam Vajda, Marek Gróf, Pavel Kisela

Technická Univerzita v Košiciach

viliam.vajda@tuke.sk, marek.grof@tuke.sk, pavel.kisela@tuke.sk

Kľúčové slová:

fundamentálne informácie – Forex – USD – cenové rozpätie – cenový posun

Keywords:

fundamental information – Forex – USD – price range – price difference

Abstract:

Investors and daily traders follow announcements of the fundamental information and transform them into the orders. In addition to "classical" economic information published by governmental institutions, there is also a set of fundamental information, announced by independent institutions, which over time gained the trust of traders. In the research, we are, in a period of seven years, watching the activity of traders before an announcement of the so-called fundamental information with the high impact. This activity was monitored by analyzing the changes in prices and changes in the price range at the currency pair EUR/USD. In the article we discuss selected fundamental information and monitor the development of statistical dependence prices and ranges. The results of each test are analyzed at the end of the article.

Úvod

V súčasnosti, či už pri obchodovaní s rôznymi aktívami, alebo tvorbe portfólia existuje viacero prístupov ktoré využívajú nielen banky a investičné spoločnosti, ale aj individuálni investori a obchodníci. Ak opomenieme prístupy pomocou technickej alebo psychologickéj analýzy, jedným zo základných prístupov je analýza fundamentálnych informácií. Aj k fundamentálnej analýze možno pristupovať viacerými spôsobmi, podľa toho či sa zameriavame na makro úroveň, sektor alebo priamo na korporátnu sféru.

Samozrejme fundamentálny prístup závisí aj od podkladového aktíva, ktoré chceme obchodovať. Niektorí autori sa zameriavajú na sledovanie interných procesov[1], alebo rôznych efektov, ktoré vplývajú na hodnotu spoločnosti.[6] Iní autori sa snažia analyzovať riziká akciového trhu v porovnaní s trhovým rizikom[3], alebo sledovať indexy reprezentujúce vývoj krajiny.[2] Podľa McClura v širšom ponímaní môžeme uskutočňovať fundamentálnu analýzu v sektoroch alebo v ekonomike ako celku.[4] V článku sa zameriavame predovšetkým na sledovanie záujmu obchodníkov na trhu Forex a ich aktivitu pri vyhlasovaní fundamentálnych informácií, ktoré na jednej strane reprezentujú informácie o celkovom stave ekonomiky, alebo sa snažia predvídať budúce správanie zainteresovaných ekonomických subjektov. Z tohto dôvodu sa budeme sústrediť na pozorovanie fundamentálnych informácií zverejňovaných vládnyimi, alebo všeobecne uznávaných výskumnými inštitúciami.

1. Metodológia

Základnou ideou výskumu a následného testovania bola myšlienka, že približne 5 min. pred vyhlasovaním skúmanej fundamentálnej informácie (FI) na trh prichádzajú pokyny na základe prognózovaných hodnôt indikátora. V týchto prípadoch predpokladáme zvýšenú aktivitu „špekulantov“ a tým pádom dochádza k cenovým posunom a zmene hodnoty meny. Sledovali sme % zmenu strednej hodnoty ceny na 5 min. intervaloch pred vyhlásením fundamentálnej informácie a túto zmenu sme porovnávali so správaním sa menového páru a jeho zmenami mimo vyhlásenia fundamentálnej informácie. Vzájomným porovnaním spomínaných dvoch skupín sme testovali štatistickú významnosť vplyvu FI na zmenu ceny. Zmena ceny bola definovaná ako:

$$Pd_T = \frac{Close_T - Open_T}{Open_T} \times 100 \quad (1)$$

Kde:

Pd_T – zmena ceny na sledovanom časovom úseku,

$Close_T$ - close cena na sledovanom časovom úseku,

$Open_T$ - open cena na sledovanom časovom úseku.

Ďalším indikátorom, ktorý sme v rámci výskumu sledovali bolo cenové rozpätie (Range), normované ku close cene vyjadrené v percentách:

$$R_T = \frac{High_T - Low_T}{Close_T} \times 100 \quad (2)$$

Testovanie cenového rozpätia sme zvolili kvôli predpokladu, že obchodná aktivita pred vyhlásením fundamentálnej informácie nemusí nutne znamenať rozdiel v stredných hodnotách posunu ceny, avšak zvýšený objem pokynov sa môže prejavíť v rozšírení obchodného pásma, teda zvýšenej volatility menového páru.

Pri testovaní sme predpokladali normálne rozdelenia hodnôt a uskutočnili sme, na hladine významnosti 0,05, t-test pre dve skupiny vzoriek s rozdielnou veľkosťou - Welchov t-test.[5] Pre výskum sme zvolili výber fundamentálnych informácií s potenciálne veľkým vplyvom na menu USD a testovanie vplyvu sme aplikovali na menový pár EUR/USD. Primárny výber fundamentálnych informácií bol uskutočnený na základe hodnotenia podľa stránky Forexfactory.com, pričom sme uskutočnili dodatočné porovnanie dôležitosti vplyvu FI podľa viacerých on-line zdrojov, ktoré sú obchodníkmi označované ako najdôveryhodnejšie a zároveň vykazujú vysokú dávku popularity. Porovnanie znázorňuje Tabuľka 1.

TAB. 1: Porovnanie dôležitosti vybraných fundamentálnych informácií

	Forexfactory.com	Bloomberg (Econoday.com)	TradingEconomics.com	FxStreet.com
Advance GDP q/q	***	***	***	***
Building Permits	***	***	**	**
CB Consumer Confidence	***	**	***	***
Core CPI m/m	***	***	***	**
Core Durable Goods Orders m/m	***	***	***	***
Core Retail Sales m/m	***	***	***	***
Existing Home Sales	***	***	***	*
ISM Manufacturing PMI	***	***	***	***
ISM Non-Manufacturing PMI	***	**	***	***
JOLTS Job Openings	***	**	**	*
New Home Sales	***	***	**	**
Non-Farm Employment Change	***	***	***	***

Pending Home Sales m/m	***	**	**	**
Philly Fed Manufacturing Index	***	***	**	**
PPI m/m	***	***	**	**
Prelim GDP q/q	***	***	***	***
Prelim UoM Consumer Sentiment	***	**	***	**
Retail Sales m/m	***	***	***	***
Trade Balance	***	***	***	**
Unemployment Claims	***	***	**	**
Unemployment Rate	***	***	***	***

Značka	Forexfactory.com	Bloomberg/Econoday.com	TradingEconomics.com	FxStreet.com
*	Low impact	Other Key Indicators	Low Importance	Low Volatility Expected
**	Medium impact	Merit Extra Attention	Medium Importance	Moderate Volatility Expected
***	High impact	Market Movers	Strong Importance	High Volatility Expected

Zdroj: vlastné spracovanie podľa [7],[8],[9],[10]

Z Tabuľky 1. je možné vidieť, že pre analýzu bolo selektovaných 6 fundamentov s veľkým vplyvom na menu USD a to: Advance GDP (q/q), Core Durable Goods Orders (m/m), ISM Manufacturing PMI, Non-Farm Employment Change, Retail Sales(m/m) a Unemployment Rate. Pre testovanie vplyvu sme zvolili obdobie január 2007 až december 2013, čo predstavuje pri každom sledovanom indikátore približne 84 pozorovaní. Vyhlásenia fundamentálnych informácií boli časované na SEČ podobne ako aj časový rad vývoja ceny menového páru EUR/USD. Údaje pre výskum vychádzali zo záznamov spoločnosti Bloomberg.

2. Testovanie zmeny ceny na 5 min. grafe

V tabuľke č.2 sú znázornené výsledky testovania zmeny ceny vývoja EUR/USD pri sledovaní vybraných fundamentálnych informácií na 5 min. grafe. Porovnaním stredných hodnôt zmeny ceny v období mimo vyhlásenia fundamentálnej informácie

a v čase 5 min. pred vyhlásením fundamentálnej informácie sme zisťovali štatistickú závislosť.

TAB. 2: Výsledky vybraných fundamentálnych informácií

Fundament	Stredné hodnoty mimo vyhlásenia fundamentu	Stredné hodnoty s vyhlásením fundamentu	pValue
Fundamenty spolu	-0,0000001583	-0,0000116770	0,3600636546
Advance GDP q/q	-0,0000001583	0,0000331783	0,6267264647
Core Durable Goods Orders m/m	-0,0000001583	-0,0001225304	0,1007013164
ISM Manufacturing PMI	-0,0000001583	-0,0000111592	0,8077575810
Non-Farm Employment Change	-0,0000001583	0,0000400628	0,4588292602
Retail Sales m/m	-0,0000001583	-0,0000140859	0,6926752610
Unemployment Rate	-0,0000001583	0,0000400628	0,4588292602

Zdroj: vlastné spracovanie

Ako je možné vidieť v tabuľke 2, na základe pValue v žiadnom zo sledovaných prípadov neexistuje štatisticky významný rozdiel medzi zmenou hodnoty EUR/USD v čase 5 min. pred vyhlásením fundamentálnej informácie a zmenou hodnoty na 5 minútovom grafe v čase ak sa daná informácia nevyhlasuje.

3. Testovanie zmeny cenového rozpätia na 5 min. grafe

Analogicky s testovaním zmeny hodnoty sme vykonali aj testovanie pri zmene cenového rozpätia. Výsledky vybraných fundamentálnych informácií je možné vidieť v tabuľke 3.

TAB. 3: Výsledky vybraných fundamentálnych informácií

Fundament	Stredné hodnoty mimo vyhlásenia fundamentu	Stredné hodnoty s vyhlásením fundamentu	pValue
Fundamenty spolu	0,0004918994	0,0006447368	3,88 e-41
Advance GDP q/q	0,0004918994	0,0005871666	0,0713010674
Core Durable Goods Orders m/m	0,0004918994	0,0006375382	0,0282058528
ISM Manufacturing PMI	0,0004918994	0,0006170797	0,0003078251
Non-Farm Employment Change	0,0004918994	0,0006743121	0,0008302173
Retail Sales m/m	0,0004918994	0,0005371793	0,1220991594
Unemployment Rate	0,0004918994	0,0006743121	0,0008302173

Zdroj: vlastné spracovanie

Na rozdiel od predošlého testovania, fundamenty spolu ukázali, že existuje štatisticky významný rozdiel medzi zmenou cenového rozpätia EUR/USD v čase 5 min. pred vyhlásením fundamentálnej informácie a cenovým rozpätím v čase, ak sa daná informácia nevyhlasuje. Ak analyzujeme fundamentálne informácie jednotlivo, jedine Retail Sales¹, ktorý meria zmenu celkovej hodnoty predaja na úrovni maloobchodu a Advance GDP na štvrťročnej báze² vykázali, že v daných prípadoch neexistuje štatisticky významný rozdiel. Naopak ostatné sledované fundamenty štatisticky významný rozdiel potvrdili.

Záver

Z výsledkov testovania je možné vidieť, že štatisticky významný posun pri zmeneceny menového páru EUR/USD v prípadoch 5 min. pred vyhlasovaním informácie a mimo vyhlasovania fundamentálnej informácie nebol zaznamenaný. Na rozdiel od cenového posunu, sme v rámci sledovania posunu cenového rozpätia zaznamenali štatistickú významné rozdiely. Tie sa potvrdili takmer pri všetkých sledovaných fundamentoch okrem Retail Sales a Advance GDP. Zaujímavým zistením bolo, že pri sledovaní rozpätia boli zaznamenané štatisticky významné rozdiely aj pri fundamentálnych informáciách, ktoré sa do konečného výberu nedostali, pretože neboli všetkými sledovanými zdrojmi označené ako informácie s vysokým dopadom na menu. Môžeme tvrdiť, že 2/3 fundamentov z tabuľky 1 vykazovalo štatisticky významný rozdiel pri sledovaní cenového rozpätia. Pri sledovaní cenového rozpätia 5 minút pred vyhlásením, pri fundamentoch ktoré vykazovali štatisticky významné rozdiely, sa obchodné pásmo „rozšírilo“ od 19,04% pri fundamente Unemployment Claims až po 68,44% pri fundamente ISM Non-Manufacturing PMI. Dané výsledky naznačujú, že aktivita obchodníkov je pred vyhlasovaním fundamentov zvýšená, čo spôsobuje zvýšenie volatility na sledovanom trhu. Spomínané testovanie poskytuje základ pre dodatočnú analýzu dopadov fundamentálnych informácií, kde práve zvýšená aktivita pred vyhlásením môže naznačiť výrazný cenový posun po vyhlásení fundamentu. Z tohto dôvodu sa v ďalších prácach zameriame na sledovanie dopadu vyhlásenia a hlavne na

¹ Vyhlasuje ich Census Bureau (www.census.gov)

² Aj keď sa jedná o štvrťročné údaje, pre porovnanie sú vykazované v ročnom formáte, kde sú štvrťročné údaje násobené číslom 4. Vyhlasuje ich Bureau of Economic Analysis (www.bea.gov)

sledovanie cenového posunu v prípadoch, ak sa predpovede hodnôt fundamentov potvrdia resp. budú výrazne odlišné.

Pod'akovanie:

Príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia grantového projektu VEGA č.1/0795/13.

Použitá literatúra:

- [1] GAVUROVÁ, B. 2012. Source Identification of Potential Malfunction of Balanced Scorecard System and Its Influence on System Function. In: *E+M Ekonomie a management*, 15 (3), 76-90. ISSN 1212-3609.
- [2] GLOVA, J., 2013a. Exponential Smoothing Technique in Correlation Structure Forecasting of Visegrad Country Indices. In: *Journal of Applied Economic Sciences*. 8 (24), 185. ISSN 1843-6110.
- [3] GLOVA, J., 2013b. Determinacia systematickeho rizika kmenovej akcie v modeli casovo-premenliveho fundamentalneho beta. In: *E+M Ekonomie a Management*, 16(2), p. 139. ISSN 1212-3609.
- [4] MCCLURE, B., 2010. Introduction to Fundamental Analysis. Investopedia.com, p. 2.
- [5] Welch, B.L. (1938). "The significance of the difference between two means when the population variances are unequal". *Biometrika*, 29, 3/4, pp. 350–62.
- [6] UŽÍK, M., ŠOLTĚS, V. 2009. The Effect of Rating Changes on the Value of a Company Listed in the Market. In: *E + M. Ekonomie a management*. Vol. 12, no. 1. p. 49-55. ISSN 1212-3609.
- [7] Bloomberg.com – *Economic Calendar* [online]. Econoday, Inc., 2014 [cit. 21.10.2014]. Dostupné z: <http://www.bloomberg.com/markets/economic-calendar/>
- [8] Forexfactory.com – *Calendar* [online]. Forexfactory. Inc., 2014 [cit. 20.10.2014]. Dostupné z: <http://www.forexfactory.com/calendar.php>
- [9] FxStreet.com – *Economic Calendar* [online]. FXStreet. The Forex Market, 2014 [cit. 20.10.2014]. Dostupné z: <http://www.fxstreet.com/economic-calendar/>
- [10] TradingEconomics.com – *Calendar* [online]. TradingEconomics, 2014 [cit. 20.10.2014]. Dostupné z: <http://www.tradingeconomics.com/calendar>

**DOPAD ROZVOJE MTOURISMU NA SPOTŘEBNÍ CHOVÁNÍ ÚČASTNÍKŮ
CESTOVNÍHO RUCHU V ČR
IMPACT OF MTOURISM ON CONSUMER BEHAVIOUR IN TOURISM IN
THE CZECH REPUBLIC**

Martin Vaško, Jana Valentová

Vysoká škola ekonomická v Praze

vasko@vse.cz, valentoj@vse.cz

Klíčová slova:

eTourism – mTourism – internet – cestovní ruch – spotřební chování

Keywords:

eTourism – mTourism – internet – tourism – consumer behaviour

Abstract:

The development of online tourism market is thus increasingly strongly linked with the growth of the total Internet population and currently also the one, that is using to the Internet access the cellular infrastructure and equipment. From the perspective of the Internet population the Czech Republic is the fourth largest online population in Central and Eastern Europe, which creates a good starting point for its further application on the growing Central European online travel market. This article aims to analyse current consumer behaviour of Internet users in the Czech Republic in the field of tourism.

Úvod

Rozvoj informačních a komunikačních technologií v posledních desetiletích výrazně ovlivňuje rozvoj celosvětové ekonomiky i jejich jednotlivých součástí. Cestovní ruch není výjimkou a eTurismus se stává jedním z nejvýraznějších fenoménů konce 20. a začátku 21. století a v současné době je tak jednou z nejdynamičtěji se rozvíjejících oblastí. Díky tomu jsou online informace a služby nyní jedním z klíčových faktorů ovlivňující spotřební chování účastníků CR napříč jednotlivými trhy. Stálý přístup k informacím různého druhu na internetu vede k tomu, že dnešní účastník CR je mnohem více schopen ovlivnit nejenom vlastní cestu, ale i cesty jiných účastníků CR.

V současné době začíná být mobilní internet společně s mobilními technologiemi klíčovým aspektem dalšího rozvoje eTourismu. Vyjdeme-li z definice eTurismu od Buhalise ([1]), lze mTurismus definovat jako soubor digitálních aktivit, které subjekty cestovního ruchu uskutečňují přes mobilní zařízení (Vaško, [5], [6]). Výrazným trendem, který mobilní technologie dnes přináší, je posílení vlivu zákazníka. Mobilní telefony a tablety se staly nedílnou součástí jeho života, jak potvrzují i výsledky četných studií. Cestování s technikou se tak stává běžným jevem a dle Molz ([3]) lze o těchto účastnících CR hovořit jako o „flashpackers“. Jedná se o novotvar, který odkazuje na současnou situaci, kdy si s sebou do batohu lidé balí svá digitální zařízení jako laptopy, chytré telefony a tablety, aby během cesty mohli zůstat online. Spotřební chování (Koudelka, [2]) představuje jednu z rovin lidského chování. Zahrnuje jak důvody, které vedou spotřebitele k užívání určitého zboží, tak způsoby, kterými to provádějí, včetně vlivů, které tento proces provázejí. Ve vztahu k užívání internetu a jeho vlivu na spotřební chování účastníků cestovního ruchu sem lze zahrnout, jaká zařízení uživatelé k připojení na internet a pro plánování svých cest používají, jakým způsobem vyhledávají informace a služby, strukturu a zdroje informací, čím se nechávají ovlivňovat ve svém rozhodování, pomocí jakých zařízení si rezervují pobyty v hotelech nebo letenky, kolik času a jak tráví uživatelé na internetu během svých dovolených atd. Z tohoto pohledu tak aktuální úroveň rozvoje technologií dává současnému spotřebiteli možnost provádět celou řadu nových činností, což se odráží nejen v konkrétních krocích, ale i ve změně charakteristických vlastností jeho chování. Navíc zde dnes jednotlivé technologie nevystupují odděleně, ale dochází ve větší míře, než tomu bylo dříve ke komplexnějším řešením a aplikacím. Toto prolínání velmi silně ovlivňuje i samotný nákupní proces ve všech jeho fázích. Mobilní technologie nám tak umožňují zásadně měnit i čas potřebný pro vlastní rozhodnutí a víceméně prolínout jednotlivé fáze spotřebního chování (Vaško, [5], [6]).

1. Metodika

Vlastní šetření bylo prováděno metodou CAWI (Computer Assisted Web Interview). Pro získání relevantního vzorku respondentů bylo při šíření dotazníku využito i potenciálu sociálních sítí a e-mailingu. Část respondentů vyplňovala dotazník i formou přímých odkazů pomocí mobilních zařízení. Nicméně z pohledu zdrojů návštěv stránky s dotazníkem převládá forma přímého odkazu nad sociálními sítěmi (Facebook) zcela

jednoznačně a činila 98 %. Na druhou stranu se dá předpokládat, že početná řada respondentů šetření, získávající primárně informace ze sociálních sítí, využila pro přístup i přímého odkazu na stránku s dotazníkem. Celkový rozsah a náročnost dotazníku (25 převážně strukturovaných otázek) se projevila i na celkovém finálním počtu vyplněných odpovědí. V období listopad – prosinec roku 2013 dotazník otevřelo 1129 respondentů a finálně jej vyplnilo 676 respondentů, což představuje 59,88 %. Z pohledu teritoriálního rozložení respondentů byl největší podíl respondentů v Praze, Středočeském a Jihočeském kraji, jednotlivé další kraje potom mají relativně rovnoměrné zastoupení. Pro vlastní hodnocení bylo po očištění použito 625 dotazníků. Vyjdeme-li ze současných dat charakterizující internetovou populaci a porovnáme-li je se strukturou respondentů, můžeme dojít k závěru, že až na drobné odchylky šetřený vzorek odpovídá profilu současných uživatelů internetu. Oproti současnému stavu populace je částečně odlišný poměr mužů a žen v provedeném šetření, což je ale dáno obecně větší ochotou žen zúčastňovat se šetření.

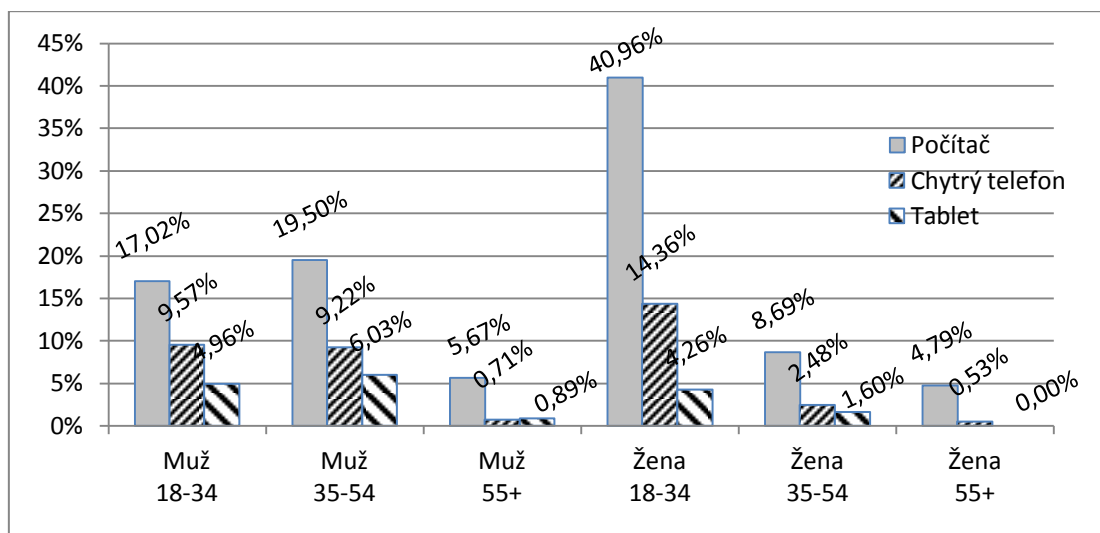
2. Výsledky

Realizovaný výzkum byl rozdělen do dvou částí. První část výzkumu byla zaměřena na obecná specifika vlivu internetu na spotřební chování účastníků cestovního ruchu. Druhá část se následně zabývala výhradně mTourismem a jeho vlivem na spotřební chování uživatelů internetu v České republice. V obou případech byly postupně zkoumány jednotlivé fáze nákupního procesu spotřebitelů. Na základě provedeného výzkumu a následné analýzy relevantních dat bylo zjištěno, že v České republice používá přibližně 90 % internetové populace internet pro plánování své cesty. Z grafu č. 1 jednoznačně vyplývá, že nejvíce využívají internetu při *plánování* své cesty lidé do 34 let. Účastníci cestovního ruchu nad 35 let pak internetu též využívají, ovšem převládá mužská část populace. Oproti vývoji internetové populace je tak zde vidět menší aktivita především u starší věkové populace, která je obecně v ČR relativně početná. Lze usuzovat, že v oblasti turistických informací ještě tito uživatelé nejsou tak zkušení a převládá u nich spíše obecnější využití internetu.

Z pohledu zařízení, které většina cestovatelů používá při plánování svých cest, převládá pochopitelně stále počítač (96 %) nad mobilními zařízeními. Je to dáno pravděpodobně faktem, že své cesty plánují z domova či práce, kde mají počítač k dispozici a využívají

všech jeho výhod, mezi které se řadí především větší přehlednost a pohodlnost užívání. Na druhou stranu je vidět poměrně vysoké procentuální zastoupení i mobilních zařízení (tablet 18 % respondentů a chytrý telefon 40 % respondentů), které poukazuje na podobný vývoj, jako v zahraničí.

OBR. 1: Využití jednotlivých zařízení pro plánování cest uživatelů internetu v ČR

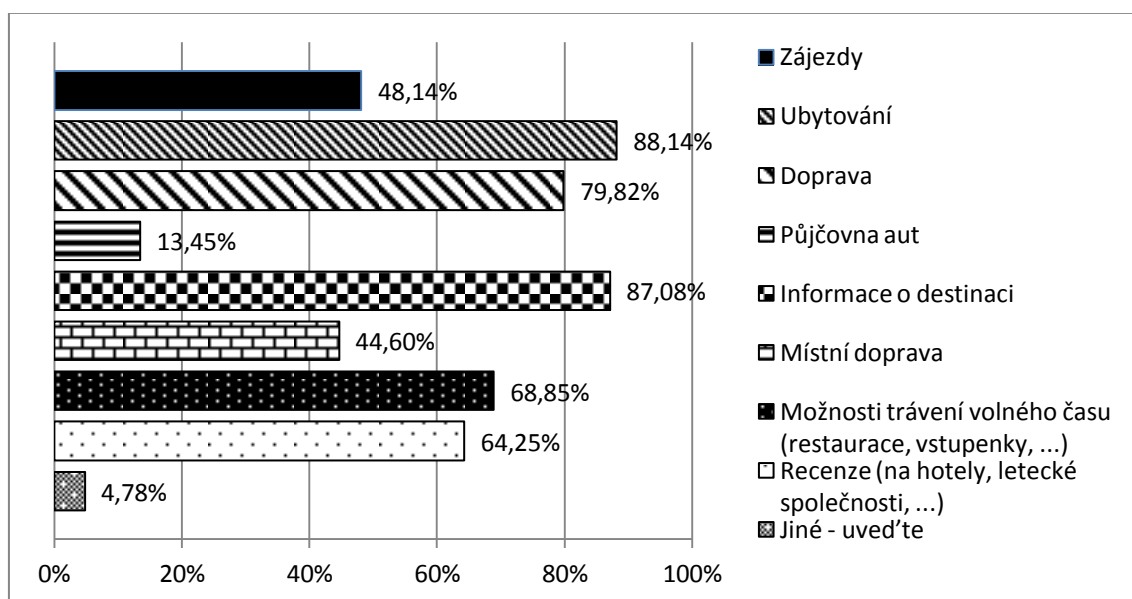
Zdroj: vlastní šetření

Tablety a chytré telefony pak používají opět spíše muži, nežli ženy. Při podrobnějším pohledu na jednotlivé věkové skupiny je patrné, že si jednotlivé skupiny zachovávají tento celkový podíl, nicméně dochází k větším rozdílům mezi muži a ženami. Především ve věkové skupině 18-34 let je evidentní větší snaha mužů se částečně odpoutat od využívání klasického PC ve prospěch mobilních zařízení. Taktéž je patrné, že u mužů nejsou, kromě poslední kategorie 55+ větší rozdíly ve využití jednotlivých zařízení, což může ukazovat na větší inklinaci mužů k technologickým novinkám. Naproti tomu u žen vybočuje v tomto trendu věková skupina 18-34, naopak v ostatních dvou je míra sblížení mnohem větší.

Respondenti hledají na internetu především informace o ubytování (88 %), o dopravě (79 %) a o destinaci (87 %) jako takové. Jejich předmět zájmu je však velmi široký – dále je zajímaví internetové recenze (64 %), nabídky zájezdů (48 %), půjčovny aut, informace o místní dopravě, mapy, podnebí, počasí, vízové povinnosti a podobně.

Ačkoliv respondenti velmi rádi hledají (z 64 %) a následně využívají internetové recenze na dané poskytovatele a zprostředkovatele jednotlivých služeb cestovního ruchu, sami je pak po návratu z cest nepíší. V tomto směru jsou čeští spotřebitelé oproti ostatním zemím trochu pozadu, neboť téměř 40 % dotazovaných žádnou recenzi nikdy nenapsalo a 30 % recenze spíše nepíše. Přitom pouze jedno a čtvrt procenta respondentů z těch, co recenze píše, uvedlo, že je píše pravidelně. Ti, kteří se chtějí podělit o své dojmy z navštívené destinace, využívají nejčastěji přímo stránky poskytovatele služeb, dále Booking.com, stránky zprostředkovatele služeb (cestovní kancelář, cestovní agentura) nebo recenzní portál Tripadvisor.com. Méně oblíbenými jsou Orbion, Holidaycheck, Zoover nebo sociální sítě. K psaní recenzí nejčastěji využívají počítač, což je z hlediska komfortu pochopitelné. Necelých deset procent potom využívá pro psaní recenzí tablet a necelých sedm procent chytrý telefon.

OBR. 2: Vyhledávané informace při plánování cest

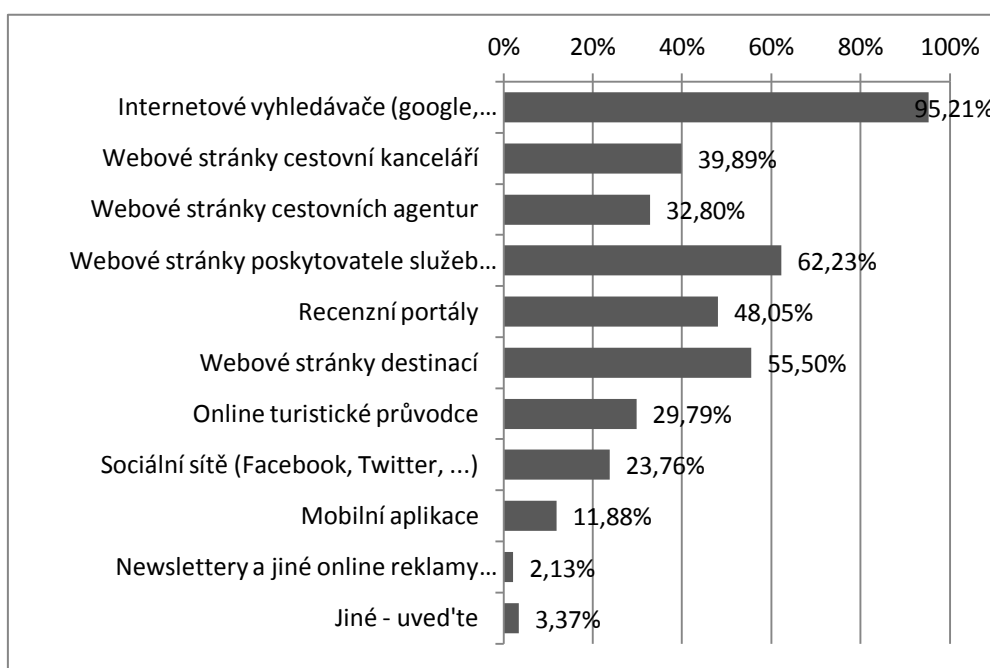

Zdroj: vlastní šetření

Nejčastěji využívanými zdroji informací při *výběru* služeb jsou internetové vyhledávače, jako je Google či český Seznam. Na druhém místě jsou využívány webové stránky poskytovatelů služeb, tedy daných hotelů, leteckých společností a podobně. Zde je nutné poukázat na rozdíl používaných zdrojů informací při výběru služeb a při nákupu služeb. Mnoho lidí vybírá přes internetové vyhledávače, ale následně nákup provede prostřednictvím cestovní kanceláře/agentury. Nebo naopak využije např.

Booking.com pro výběr hotelu, ale následně hotel kontaktuje napřímo a nakoupí tedy od poskytovatele služeb. Co se počtu porovnávaných online zdrojů při výběru cesty týče, téměř 60 % uživatelů internetu využívá informace ze třech až pěti různých zdrojů, šest a více zdrojů využívá necelých 25 % uživatelů internetu a necelá pětina vybírá maximálně ze dvou zdrojů.

OBR. 3: Vyhledávané informace při plánování cest

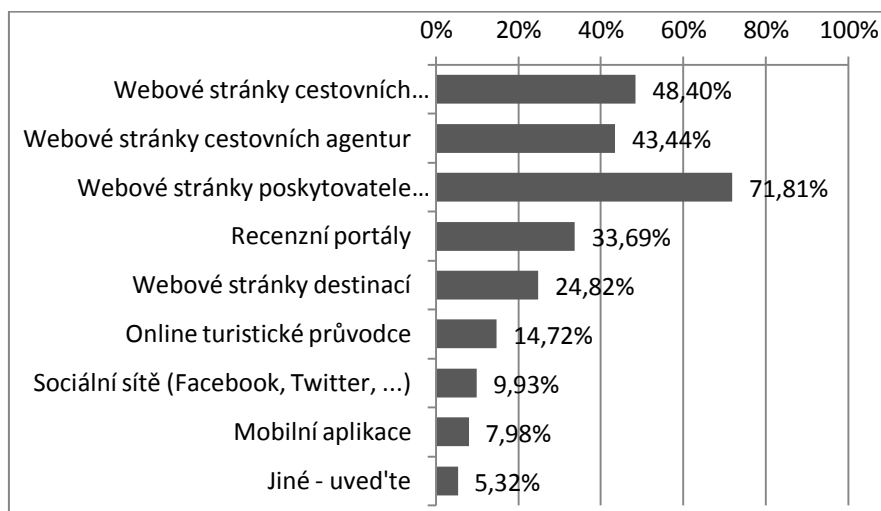

Zdroj: vlastní šetření

Jak vyplývá z předchozích otázek, jedná se nejčastěji o informace spojené s ubytováním, dopravou, destinací jako takovou a možnostmi trávení volného času. Což poukazuje na určitou zkušenost ve využívání internetu pro nákup služeb cestovního ruchu – i zde čeští uživatelé internetu kopírují celoevropský trend. V porovnání s vyspělými online trhy v rámci Evropy jsou na tom čeští uživatelé v podstatě velmi podobně. Většina online uživatelů na vyspělých trzích (Německo, Francie, UK) prochází 3-5 různých webových stránek v průběhu rozhodovacího procesu. Němečtí cestující mají tendenci používat širší škálu informačních zdrojů při rozhodování o koupi ve srovnání s cestujícími z jiných trhů, a raději procházejí více webových stránek. Jeden z pěti německých účastníků CR navštíví šest a více stránek, zatímco pouze 11 % francouzských a 13 % britských cestovatelů udělá totéž (Rheem, [4]).

V rámci vlastního nákupu mají čeští spotřebitelé celkem jasno, kdy a kam chtějí jet. Ovšem samotné rozhodnutí, kde si danou službu koupí, už tak jednoznačné není. Při nákupu nejvíce uživatelů internetu (72 %) navštíví přímo webovou stránku konkrétního poskytovatele služeb, kde pak nákup realizuje. Necelá polovina potom nakoupí hledané služby jako celek ve formě zájezdu u cestovní kanceláře nebo cestovní agentury. Časté jsou i nákupy přes zprostředkovatele služeb či agregátory (jako je např. Kayak.com).

OBR. 3: Online zdroje využívané k nákupu služeb cestovního ruchu

Zdroj: vlastní šetření

Mobilní aplikace k nákupu využívá pouhých 8 % dotazovaných. Z porovnání plánovací a nákupní fáze vyplývá, že při hledání cesty respondenti vybírají na více místech, ale nakupují především na jednom. Překážkou nákupu přes internet může být i nedůvěra v online platby. Někteří respondenti proto uvedli, že na internetu nenakupují, ale pouze rezervují. Během samotného pobytu jsou se 75 % opět nejvíce využívanými zdroji informací internetové vyhledávače (google.com, seznam.cz). Pro necelou polovinu českých uživatelů internetu jsou během pobytu užitečné webové stránky destinací a online turističtí průvodci.

3. Diskuse

Z uvedené analýzy trhu je patrné, že Česká republika je dnes teritoriem, které těží z vysoké technologické úrovně a uživatelské vyspělosti svých spotřebitelů podobně, jako vyspělé státy západní Evropy. Zároveň lze předpokládat, že jejich spotřební

chování je silně ovlivněno i vysokou penetrací především mobilních telefonů, kdy zde svoji roli hraje i určitý společenský aspekt a vyšší vázanosti českých spotřebitelů na módní značky. Z pohledu online zdrojů využívaných při plánování a vlastní cestě (či místě pobytu) můžeme zaznamenat spíše nepatrně rozdílné zastoupení, nicméně stejný trend. Taktéž, stejně jako v ostatních evropských zemích, např. ve Francii, či v Německu, se zde zřejmě projevuje určitá zkušenost ve využívání online zdrojů, která se odráží ve způsobu, jakým uživatelé internetu v ČR přistupují k vyhledávání a nákupu služeb cestovního ruchu.

Závěr

Z pohledu zkoumané problematiky je patrné, že penetrace internetu a jeho využití k získávání informací a rezervací služeb cestovního ruchu nadále poroste a dostupnost turistických informací o destinacích a produktech a využití mobilních zařízení způsobí mnohem větší konkurenci na trhu cestovního ruchu. Vzdávající rozvoj a obliba mobilních technologií a internetu a možnost nákupu přes mobilní internet bude mít za následek nárůst rezervací na poslední chvíli a rozvoj mobilních aplikací a technologií, které budou uplatňovány především v rámci procesu spotřeby v cílové destinaci.

Poděkování:

Príspevek zpracován v rámci institucionální podpory Fakulty mezinárodních vztahů na VŠE Praha.

Použitá literatura

- [1] BUHALIS, D. *eTourism, Information technology for strategic tourism management*, Prentice Hall, London 2003, ISBN 0582357403
- [2] KOUDELKA, J. *Spotřební chování a segmentace trhu, Vysoká škola ekonomie a managementu*, 2006, ISBN: 80-86730-01-8
- [3] MOLZ, J. *Travel connections: tourism, technology, and togetherness in a mobileworld*. New York: Routledge, 2012, s. 4. ISBN 7071146
- [4] RHEEM, C., GARDIA, M. *European Consumer Travel Report Third Edition*, PhocusWright, 2012
- [5] VAŠKO, M. *E-Tourism a mobilní technologie*, *Studia Turistica [online]*, 2013, roč. 4, č. 2, s. 23–33. ISSN 1804-252x
- [6] VAŠKO, M. *Současné postavení mTourismu na evropském online trhu cestovního ruchu*, *Ekonomická revue cestovního ruchu*, 2013, roč. 46, č. 4, s. 227–238. ISSN 0139-8660.

**ROZDIELNOSŤ HODNOTENIA OBCÍ NA ÚROVNI OKRESOV A KRAJOV
V SLOVENSKEJ REPUBLIKE
DISPARITY OF EVALUATION OF MUNICIPALITIES ON REGION AND
DISTRICT LEVEL IN SLOVAKIA**

Roman Vavrek

Prešovská univerzita v Prešove

roman.vavrek@yahoo.com

Kľúčové slová:

obec – finančné zdravie – hodnotenie – INEKO

Keywords:

municipality – financial health – evaluation – INEKO

Abstract:

One of the current topics at the time of the global economic crisis is management of entities (private and public). While management of business entities can be controlled at various levels and it is possible to modify their control mechanism, the municipalities are evaluated only on the basis of legal regulation of their activities since 2004. The aim of this paper is to evaluate the financial health of local government entities in the period of 2009-2013 on the basis of annual documents, which are provided by The Institute for Economic and Social Reforms (INEKO) and represent alternative options to evaluation of municipalities under the Act. This paper focuses on the comparison of evaluation of municipalities in Slovakia compared to their evaluation on local administrative unit's level (NUTS 3, LAU1).

Úvod

V podmienkach Slovenskej republiky je hospodárenie obcí upravené zákonom [6], ktorý za jediné hodnotiace kritérium hospodárenia obce považuje jej zadlženosť. Mimo zákonnej legislatívy neexistuje iný mechanizmus hodnotiaci ich hospodárenie. Obce je možné hodnotiť na základe finančno-ekonomickej analýzy [3], pričom však je potrebné brať v úvahu odlišnosť primárneho cieľa podnikateľského subjektu a obce ako základnej jednotky územnej samosprávy [5]. Istú alternatívu k zákonu ponúka [4], ktorí pre hodnotenie obcí používajú vybrané MCDM metódy. Ďalšiu alternatívu predstavuje

mimovládna nezávislá organizácia INEKO, ktorá ponúka každoročné hodnotenie finančného zdravia obcí na základe vybraných ukazovateľov a ktorého analýze sa venuje tento príspevok.

1. Metodika

Východiskové údaje boli získané z webovej stránky [2], na ktorej INEKO (mimovládna nezisková organizácia) uverejňuje ročné hodnotenia finančného zdravia obcí pomocou hodnotenia 5 parciálnych častí (základná bilancia, dlhová služba, celkový dlh, záväzky aspoň 60 dní po splatnosti, okamžitá likvidita). Takto získané údaje za roky 2009 až 2013 boli transformované do jedného syntetizujúceho ukazovateľa prostredníctvom vzorca:

$$CFZ_{09-13} = CFZ_{09} * 0,6 + CFZ_{10} * 0,7 + CFZ_{11} * 0,8 + CFZ_{12} * 0,9 + CFZ_{13} * 1 \quad (1)$$

Cieľom takto zostaveného vzorca je poskytnúť hodnotenie za celé sledované obdobie 5 rokov v jednom ukazovateli s väčším dôrazom na najnovšie výsledky. Celkové hodnotenie vychádza z hodnotenia INEKO a môže nadobúdať hodnoty z intervalu <-12; 12>. Na základe jednotlivých decilov z výsledkov jednotlivých obcí sú kraje a okresy hodnotené priemerným hodnotením obcí v danej nomenklatúrnej jednotke nasledovnými indexmi (tab. 1).

TAB. 1: Metodika hodnotenia

Interval	Index
<-12; 4,58)	H
<4,58; 5,56)	G
<5,56; 6,49)	F
<6,49; 7,42)	E
<7,42; 8,26)	D
<8,26; 8,99)	C
<8,99; 9,73)	B
<9,73; 12)	A

Zdroj: Vlastné spracovanie

Pre popis výsledkov boli použité vybrané charakteristiky polohy dát (napr. priemer, kvantily, šikmosť), ktoré použila pri hodnotení napr. [1]. Korelácia medzi počtom obyvateľov a celkovým finančným zdravím bola skúmaná Pearsonovým korelačným koeficientom.

Ako doplnková metóda pre popis štruktúry obcí bola použitá zhluková analýza. Zhluky boli vytvárané na základe 2 parametrov (počet obyvateľov obce, CFZ₀₉₋₁₃) prostredníctvom Wardovej metódy pri použití Euklidovskej vzdialenosti.

Pre nedostupnosť údajov za sledované obdobie boli z analýzy vyradené obce z Banskobystrického kraja (Lešt', Martinová, Pravica, Šoltýska, Šuľa), Prešovského kraja (Javorina, Ondavka, Valaškovce), Bratislavského kraja (Vinosady, Uhliská), Košického kraja (Trnávka) a obec Uhliská z Nitrianskeho kraja. Celkový počet analyzovaných obcí bol 2918.

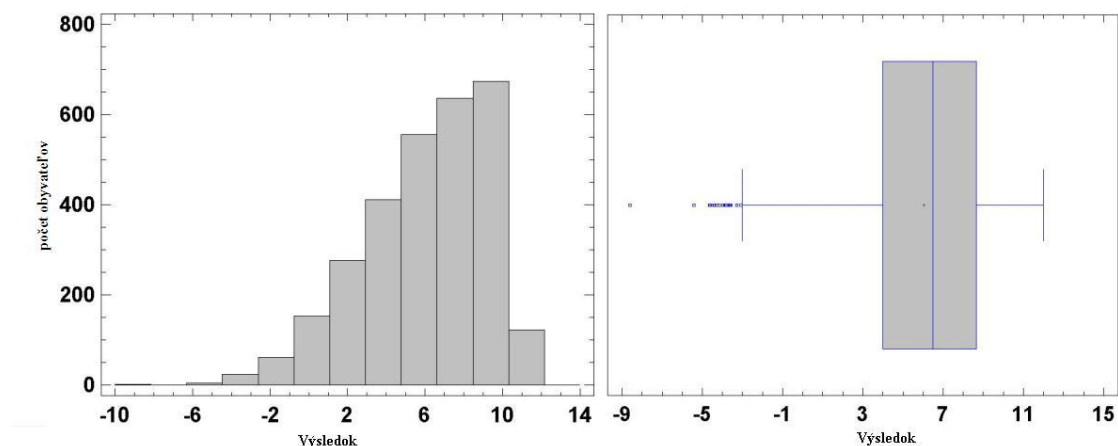
Analýza a spracovanie výsledkov bolo realizované v prostredí Statgraphics, Statistica 12 a MS Office Excel.

2. Výsledky

Obce boli hodnotené metodikou INEKO v rokoch 2009 – 2013, ktorá bola následne modifikovaná do jedného hodnotenia za celé sledované obdobie (viď metodológia). Pri pohľade na takto získané výsledky (obr. 1) konštatujeme:

- celkové kladné hodnotenie (> 0) u 2799 obcí,
- priemerné hodnotenie na úrovni 6,03, pričom odľahlé hodnoty výrazne neovplyvňujú priemerné hodnotenie ($\bar{X}_{0,5} = 6,19, \bar{X}_{1,0} = 6,29$),
- ľavostranné rozloženie výsledkov ($\gamma_1 = -15,11, x_{0,25} = 3,98, x_{0,75} = 8,65$), t.j. väčšina obcí má nadpriemerné finančné zdravie (55,2 %).

OBR. 1: Charakteristika výsledkov pomocou histogramu a boxplotu

Zdroj: Vlastné spracovanie

Z pohľadu Slovenskej republiky sú obce hodnotené indexom F. Pearsonovým korelačným koeficient bola identifikovaná ($p \leq 0,05$) minimálna kladná korelácia ($r = 0,0023$) medzi veľkosťou obce a jej celkovým finančným zdravím.

Z pohľadu hodnotenia obcí v jednotlivých krajoch (t.j. na úrovni NUTS 3) sú 4 kraje hodnotené rovnakým indexom F. Žilinský, Trnavský a Banskobystrický kraj získali index E. Bratislavský kraj je ako jediný hodnotený indexom D.

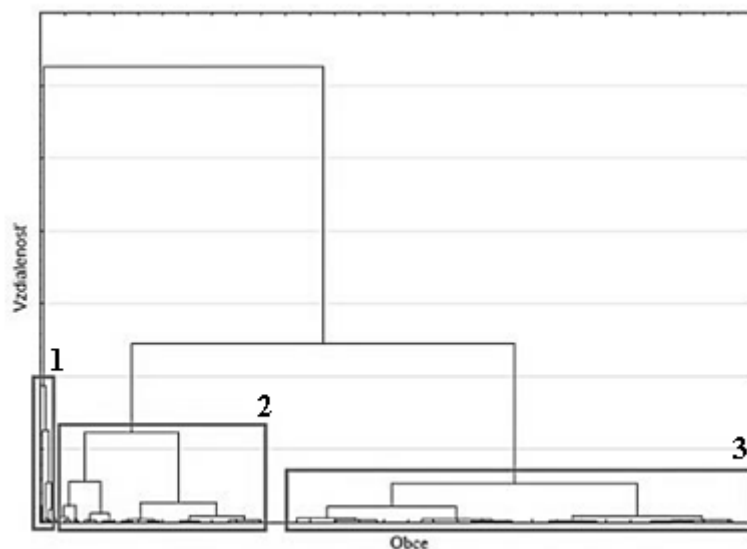
TAB. 2: Výsledky za kraje

Index	Kraj
D	BA
E	BB, TT, ZA
F	KE, PO, NR, TN

Zdroj: Vlastné spracovanie

Obce v Slovenskej republike sme mimo geografického hľadiska rozdelili na základe získaných výsledkov INEKO a počtu obyvateľov použitím zhlukovej analýzy do 3 zhlukov (obr. 2).

OBR. 2: Dendrogram obcí na základe dosiahnutých výsledkov a počtu obyvateľov

Zdroj: Vlastné spracovanie

Nakoľko variačné rozpätie počtu obyvateľov oproti variačnému rozpätiu výsledkov bolo vyššie ($R_{\text{výsledok}} = 20,61$, $R_{\text{obyvatelia}} = 90120$), odlišnosť zhlukov je možné sledovať predovšetkým pri porovnaní priemerného počtu obyvateľov v zhlukoch.

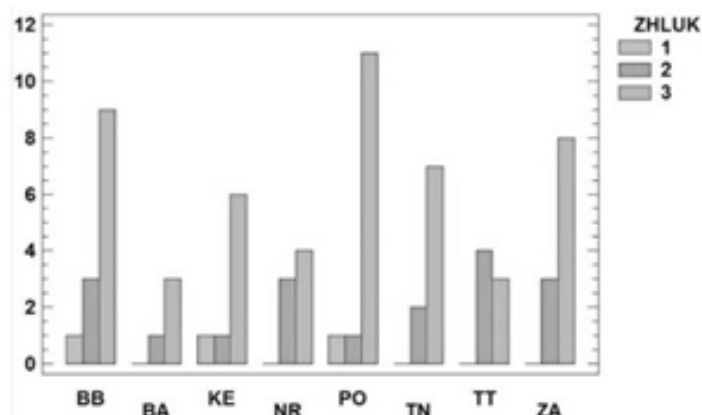
TAB. 3: Štruktúra zhlukov obcí

Zhluk	n_i	p_i	Výsledok	Počet obyv.
1	73	2,51	6,01	463
2	877	30,05	6,11	2492
3	1968	67,44	5,35	40836

Zdroj: Vlastné spracovanie

Detailnejší pohľad na zloženie krajov z oboch perspektív ponúka obr. 3. Vzhľadom na veľkosť 3. zhluku tvorí ten majoritnú skupinu obcí v každom kraji s výnimkou Trnavského kraja. Najviac obcí s indexom C (najlepšie získané hodnotenie) sa nachádza v Trenčianskom kraji. V Banskobystrickom kraji majú najväčšie zastúpenie obce s indexom E.

OBR. 3: Grafické spracovanie štruktúry výsledkov za kraje

Zdroj: Vlastné spracovanie

Pri hodnotení obcí na úrovni LAU 1 (okres) sledujeme ďalšie rozdiely oproti hodnoteniu na úrovni NUTS 3. Najvýraznejší pokles zaznamenali obce v Okrese Dunajská Streda (pokles z E na H). O dva stupne kleslo ďalších 8 okresov. Naopak hodnotenie na menšom území pomohlo obciam v Okresoch Košice I – IV, Stropkov a Turčianske Teplice, ktoré si polepšili o 2 stupne. Ďalších 8 okresov si polepšilo o 1 stupeň.

TAB. 4: Výsledky za okresy

Index	Okres
C	TR
D	BR, KE I-IV, MT, PK, RA, SC, SP, ZV
E	BB, BN, BS, BA I-V, BY, DT, DK, HC, KS, KA, MA, NO, PE, PT, RS, RK, SV, TT, TS, ZC, ZH
F	BJ, GA, KK, KM, LV, LM, LC, MY, NM, PN, PP, PB, PO, PD, RV, SL, TO, ZM, ZA
G	CA, GL, HE, KN, LE, MI, NR, NZ, SB, SE, SI, SO, SN, SK, SA, TV, VK, VT
H	DS, IL, ML, PU, TN

Zdroj: Vlastné spracovanie

Hodnotenie okresu či kraja v podmienkach Slovenskej republiky je determinované počtom obcí, pri ktorých sa strácajú „odľahlé hodnoty“, t.j. obce s lepším či horším celkovým finančným zdravím. Zaujímavosťou je fakt, že aj v Okresoch Trenčín, Michalovce či Svidník, ktoré boli hodnotené indexom H a G sú obce, ktoré môžeme zaradiť k 20 obciam s najlepším celkovým finančným zdravím v Slovenskej republike za roky 2009 – 2013.

Záver

INEKO, mimovládna nezisková organizácia, ponúka jednoduchú možnosť komparácie obcí a miest za posledných 5 rokov. Finančné zdravie v každom z týchto rokov pozostáva z hodnotenia základnej bilancie, dlhovej služby, celkového dlhu, záväzkoch aspoň 60 dní po splatnosti a okamžitej likvidity. Spojením ročných hodnotení do jedného syntetického ukazovateľa dostávame obraz o finančnom zdraví obcí v strednodobom horizonte, ktorým na základe ďalšej analýzy hodnotíme celkové finančné zdravie obcí v Slovenskej republike indexom F. Následným zmenšením hodnoteného územia (na úroveň NUTS 3, resp. LAU 1) sme zistili, že hodnotenie jednotlivých obcí sa môže výrazne líšiť od celoštátnej, krajskej tak aj okresnej úrovne. Geografickým zhlukovaním obcí do menších celkov je možné dostať reálnejší obraz o obciach na danom území, ktorý má svoje geografické, demografické či sociálne špecifiká a ktoré môžu (ale nemusia) mať vplyv na finančné zdravie obcí.

PodĎakovanie:

Tento príspevok vznikol za podpory projektu GAMA/14/3 „Analýza determinantov výnosu daňových príjmov obcí v SR“

Použitá literatúra:

- [1] BEDNÁROVÁ, E. a kol. LMS Moodleas a Communication Tool of the Students in the Study Programs Environmental Management. In: *SGEM 2014*. Sofia: STEF92 Technology, 2014, s. 647 - 653. ISSN 1314-2704.
- [2] INEKO. [online]. 2014 [cit 10.10.2014]. Dostupné z: obce.ineko.sk
- [3] JENČOVÁ, S. *Fiančno-ekonomická analýza: Praktikum*. Prešov: Bookman, 2014, ISBN 978-80-8165-043-7.
- [4] VAVREK, R., ADAMIŠIN, P., KOTULIČ, R. Vplyv váhy koeficientu metódy TOPSIS pri hodnotení obcí. In: *HED 2014*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, s. 373-382. ISBN 978-80-7435-368-0.
- [5] VAVREK, R. Výsledok hospodárenie obce – vhodné kritérium hodnotenia?. In: *IMEA 2014*. Liberec: Vysokoškolský podnik Liberec, 2014, s. 234 – 241. ISBN 978-80-7494-106-1.
- [6] Zákon o rozpočtových pravidlách územnej samosprávy č. 583/2004 Z. z.

NÁVRH A TEST NEPARAMETRICKÉHO OPČNÍHO MODELU

THE DESIGN AND TEST OF A NONPARAMETRIC OPTION MODEL

Jan Vlachý

Vysoká škola finanční a správní

vlachy@atlas.cz

Klíčová slova:

oceňování opcí – neparametrická simulace – Varšavská burza – index VIG 20

Keywords:

option valuation – nonparametric simulation – Warsaw Stock Exchange – VIG 20

Abstract:

This paper introduces a comprehensive nonparametric option-valuation model, using an extensive set of historical data on underlying asset returns jointly with minimalistic implied information on market expectations. Its testing on empirical data from the Warsaw Stock Exchange indicates that such distribution-free models may bring some interesting insights as well as applicability features, in particular wherever derivative markets are relatively new or illiquid.

Úvod

Od publikace Blackova-Scholesova modelu (dále BS) se ujala dvě teoretická východiska oceňování finančních opcí. Rovnovážné modely předpokládají existenci stochastických procesů v rámci celé ekonomiky a odhadují jejich parametry. Arbitrážní modely se oproti tomu snaží o kalibraci vůči množině tržních cen za předpokladu úplných trhů. Oba typy přitom postulují, že všechny tržní ceny jsou správné a jediné možné (jinými slovy, trhy jsou efektivní), což mimo jiné vylučuje vznik příležitostí k ziskovému obchodování. Řada teoretických studií i empirických pozorování ovšem tato východiska i jejich závěry zpochybňuje (důkladněji se otázkou zabývají např. [5] a [15]), a i když již existují parametrické modely, které se snaží reálné chování trhů popsat lépe než BS, je jejich praktické využití sporné a obchodníci se vesměs vracejí k jednoduchému BS, bez teoretického zdůvodnění, prakticky jen jako k vyhlazovacímu algoritmu, kalibrovanému podle aktuálních implicitních volatilit ([3],[8]).

V této souvislosti nabývají na zajímavosti neparametrické modely, nezávislé na předpokladu určitého statistického rozdělení výnosů podkladového aktiva, což je analogie přístupu, který se na opčních trzích uplatňoval již dávno před BS [16]. Nejčastěji se přitom používají různě vyhlazené empirické historické výnosnosti, například s použitím jádrové regrese [1] nebo neuronových sítí [10]. Mnohem méně obvyklá je přímá aplikace histogramu distribuční funkce, kde např. [13] nebo [2] používají princip relativní entropie k predikci cen opcí na základě historických dat.

Zde představovaný výzkum je nový ve dvou ohledech. Jednak používá cenové zdroje Varšavské burzy, což je rozvíjející se trh, méně efektivní než globální burzy (naprostá většina autorů provádí své testování na S&P 500), ale přitom poskytující dostatek dobře dokumentovaných dat pro různé analýzy ([12],[11]). Kromě toho pracuje s intuitivně i aplikačně velmi jednoduchým neparametrickým modelem, který nevyžaduje historickou řadu cen derivátů a je kalibrován pouze pomocí páru aktuálních tržních kotací.

1. Popisná statistika a analýza trhu

1.1. Historické výnosnosti podkladového aktiva

Pro analýzu používáme klouzavý desetiletý soubor denních uzávěrek hodnot indexu VIG 20 Varšavské burzy. Statistiku jeho výnosností pro různá období charakterizují parametry v Tabulce 1. Jsou zde zřejmé značné odchylky od normálního rozdělení [14], a také od běžně používaného předpokladu škálovatelnosti podle druhé odmocniny času.

TAB. 1: Popisná statistika historických výnosností VIG 20 (30.9.2004 – 28.10.2014)

	1 den	24 dní	52 dní
Počet pozorování	2 524	2 500	2 472
Průměr	0,000121	0,002185	0,005282
Směrodatná odchylka	0,015398	0,061004	0,088763
Šikmost	-0,300997	-1,085466	-1,197860
Špičatost	3,123150	5,130782	4,192125
Jarque-Bera	39,71	963,87	737,55

Zdroj: Výpočty autora

1.2. Implikované charakteristiky trhu z cen derivátů

Na Varšavské burze se obchodují dva typy finančních derivátů na index VIG 20, futures a evropské opce (call i put). Jejich ceny umožňují určit implicitní drift (report) a implicitní volatility. Drift lze přitom počítat buď z cen futures (jako F) [6] pomocí vztahu (1) nebo z párů put a call opcí, obchodovaných při shodné uplatňovací ceně X (jako $P-C$) pomocí put-call parity [9] (2). Implicitní volatility (σ_X) počítáme iterací z tzv. Blackova [4] modelu (3) dosazením driftu, implikovaného cenami futures (1).

$${}^F\mu = (1/T) \ln(F/S), \quad (1)$$

$${}^{P-C}\mu_X = T \ln[X / (S + P_X - C_X)], \quad (2)$$

$$C_X = e^{-rT} [F N(d_1) - X N(d_2)], \quad d_1 = [\ln(F/X) + (\sigma_X^2/2)T] / (\sigma_X \sqrt{T}), \quad d_2 = d_1 - \sigma_X \sqrt{T}, \quad (3)$$

kde T je doba do vypršení kontraktu, S aktuální cena podkladového aktiva, F cena futures na toto aktivum a P_X resp. C_X ceny put a call opce při uplatňovací ceně X . Funkce $N(x)$ vyjadřuje distribuční funkci normovaného normálního rozdělení. Výsledky těchto výpočtů shrnujeme v Tabulce 2 (futures na 24 dní se ve Varšavě neobchodují).

Zjištěné hodnoty ukazují, podobně jako závěry odstavce 2.1, značné nesrovnalosti v oceňování (včetně výrazných porušení put-call parity), pokud by při něm mělo vycházet z rámce standardní teorie, respektive parametrických modelů. To dává příležitost i motivaci k testování neparametrického modelu.

2. Aplikace neparametrického modelu

Navržený model lze intuitivně popsat následující úvahou: Investoři disponují určitou kolektivní zkušeností, danou historickým rozdělením výnosností za období životnosti posuzovaného kontraktu (viz 2.1). Vedle toho jim aktuální tržní situace umožňuje odhadnout očekávanou volatilitu a drift, kterými historické rozdělení kalibrují. Takový odhad je obecně možné provést různými způsoby, například ekonometricky, kvalifikovaným odhadem nebo aukcí či z kotací vhodných derivátů; pro daný účel postačuje pár cen opcí (call a put) nebo cena jedné opce spolu s cenou futures (viz 2.2). Zde ke kalibraci používáme pár cen opcí na penězích, přičemž předpokládáme, že se v daném (třeba velmi krátkém) okamžiku jedná o jedinou aktuálně dostupnou informaci; ostatní ceny při konstrukci modelu ignorujeme a používáme je jen pro jeho testování. To je z teoretického hlediska zcela zásadní předpoklad, protože dále

umožňuje vycházet z rizikové neutrality při ocenění opcí. U málo likvidních trhů je přitom poměrně realistický.

TAB. 2: Implikované charakteristiky trhu VIG 20 (28. 10. 2014)

	24 dní		52 dní		234 dní	
$^F\mu$	–		-1,72%		0,51%	
$^{P-C}\mu_{2300}$	0,97%					
$^{P-C}\mu_{2350}$	-5,16%		-1,65%			
$^{P-C}\mu_{2400}$	0,10%		1,60%		0,71%	
$^{P-C}\mu_{2450}$	1,35%		0,33%			
$^{P-C}\mu_{2500}$	1,98%		2,22%		0,60%	
$^{P-C}\mu_{2550}$	-7,50%					
	call	put	call	put	call	put
σ_{2000}				23,46%		13,86%
σ_{2100}		26,68%				
σ_{2200}				16,17%		11,97%
σ_{2300}	22,56%	17,51%		15,87%		11,65%
σ_{2350}	14,84%	17,44%	15,67%	15,38%		
σ_{2400}	18,04%	16,13%	18,09%	14,73%	13,32%	12,80%
σ_{2450}	18,09%	15,62%	17,77%	15,83%		
σ_{2500}	15,87%	12,55%	16,53%	12,55%	11,73%	11,61%
σ_{2550}	15,55%	20,57%	15,45%			
σ_{2600}	16,10%		14,69%		11,30%	
σ_{2700}	19,14%		15,74%		11,11%	
σ_{2800}			17,22%		11,20%	
σ_{2900}			18,66%		11,63%	

Zdroj: Výpočty autora

Označíme S aktuální tržní cenu podkladového aktiva, T dobu do uplatnění opce, S_i historické ceny podkladového aktiva pro $i = \{0, \dots, n\}$, $R_{i,T} = S_{i+T-1} / S_{i-1}$ historické výnosnosti za dobu T pro $i = \{1, \dots, n-T\}$, kde $N = n - T$, a $*X = X / S$ normalizovanou uplatňovací cenu opce. Ceny call (C) a put (P) opcí pak lze spočítat z histogramu historických výnosností $R_{i,T}$ podle vzorců (4) a (5).

$${}^{\text{hist}}*C = E(e^{-k_T} \max\{R_{i,T} - *X, 0\}), \quad (4)$$

$${}^{\text{hist}}*P = E(e^{-k_T} \max\{*X - R_{i,T}, 0\}), \quad (5)$$

kde $E(\cdot)$ představuje očekávanou hodnotu, k_T vhodnou diskontní míru a $*C = C / S$ respektive $*P = P / S$ normalizované ceny call a put opce.

Obecně není samozřejmě původní rozdělení $R_{i,T}$ rizikově neutrální, a za k_T by tedy bylo nutné dosazovat rizikově upravenou úrokovou míru. Jinak tomu je, pokud provedeme transformaci $*R_{i,T} = f(R_{i,T})$, při níž zohledníme očekávanou (implicitní) volatilitu a drift podkladového aktiva. Transformujeme pomocí vzorce (6), zachovávajícího maximum informace z historického rozdělení, když nemění jeho šikmost ani špičatost, a koriguje pouze střední hodnotu a směrodatnou odchylku.

$$*R_{i,T} = v_T (R_{i,T} - \mu_{RT}) + {}^E\mu_T, \quad (6)$$

kde parametr μ_{RT} je roven střední hodnotě původního rozdělení $R_{i,T}$.

Opce na transformované rozdělení $*R_{i,T}$ jsou rizikově neutrální, protože jeho očekávaná hodnota odpovídá tržně zjištěnému driftu ${}^E\mu_T$. Jejich současné hodnoty lze tedy spočítat diskontováním bezrizikovou sazbou r (při spojitém úročení) podle vzorců (7) a (8).

$$*C = e^{-rT} \sum \max\{*R_{i,T} - *X, 0\} / N, \quad (7)$$

$$*P = e^{-rT} \sum \max\{*X - *R_{i,T}, 0\} / N. \quad (8)$$

Kalibraci provádíme numerickým řešením soustavy rovnic (6), (7) a (8) pro proměnné v_T and ${}^E\mu_T$ při parametrech $*C$ a $*P$ rovných cenám páru realizovaných cen put a call opcí na peněžích. Tabulky 3 a 4 shrnují výsledky simulace, které porovnávají se skutečnými cenami zobchodovaných opcí a cenami podle BS, kde používáme, stejně jako v odstavci 2.2, jeho Blackovu variantu (3) s driftem implikovaným cenami futures (1). Ceny, na nichž byl model kalibrován (tedy C_{2450} a P_{2450}), jsou zvýrazněny tučně.

TAB. 3: Porovnání skutečných a modelových cen opcí – 24 dní (28.10.2014)

X	call			put		
	real.	B-S	simul.	real.	B-S	simul.
2 100				0,65	0,00	0,78
2 200						
2 300	159,30	158,74	161,37	3,84	2,83	5,44
2 350	106,15	114,19	116,64	10,15	8,19	10,63
2 400	74,00	75,56	76,68	19,86	19,48	20,60
2 450	45,26	45,24	45,26	39,09	39,08	39,09
2 500	20,00	24,17	22,75	62,75	67,93	66,50
2 550	8,24	11,41	10,12	116,85	105,09	103,79
2 600	3,50	4,73	4,36			
2 700	1,13	0,55	0,62			

Zdroj: Výpočty autora

TAB. 4: Porovnání skutečných a modelových cen opcí – 52 dní (28.10.2014)

X	call			put		
	real.	B-S	simul.	real.	B-S	simul.
2 000				0,75	0,03	2,02
2 100						
2 200				2,28	2,78	9,01
2 300				10,89	12,88	18,04
2 350	118,15	121,43	131,35	19,70	23,76	26,55
2 400	92,45	87,98	94,91	33,00	40,13	39,94
2 450	64,30	60,74	64,30	59,15	62,72	59,15
2 500	38,90	39,85	40,74	77,00	91,65	85,42
2 550	20,72	24,78	24,18			
2 600	9,82	14,59	13,74			
2 700	3,15	4,29	4,47			
2 800	1,20	1,02	1,58			
2 900	0,50	0,20	0,40			

Zdroj: Výpočty autora

Závěr

Výsledky naznačují, že neparametrická simulace vede k lepšímu odhadu skutečných cen než BS ve většině případů opcí mimo peníze, které má BS tendenci podhodnocovat. Obchodovalo se ale i za ceny, odpovídající mnohem více odhadu podle BS, což je zřejmě dáno právě používáním tohoto modelu jako heuristické vyhlazovací funkce při nízké likviditě trhu; jinak by nebylo možné vysvětlit takový soulad při současném porušování put-call parity.

Navržený neparametrický model lze přesto považovat za zajímavou alternativu v případech, kdy je k dispozici rozsáhlý a reprezentativní soubor historických cen podkladového aktiva, a současně je trh s deriváty nový nebo málo likvidní. Mimo jiné totiž netrpí obvyklým neduhem neparametrických a složitějších parametrických modelů, kdy je informace obsažená v empirických datech zkreslena vlastnostmi zvolené statistické metody nebo očekáváním svých tvůrců (overfitting, data-snooping); oproti běžným parametrickým modelům zase nevychází z nerealistických ekonomických předpokladů. V neposlední řadě se také snadno interpretuje i používá.

Další výzkum by se měl zaměřit na rozsáhlejší testování modelu, především z pohledu jeho chování na různých trzích a v různých tržních situacích, a také navržení a testování postupu pro jeho využití při vnitrodenním obchodování s měnicími se cenami, což bude vyžadovat podrobnější údaje o realizovaných obchodech.

Použitá literatura:

- [1] AIT-SAHALIA, Y., LO, A. Nonparametric Estimation of State-Price Densities in Financial Asset Prices. *Journal of Finance*. 1998, 53(2), s. 499-547. ISSN 0022-1082
- [2] ALCOCK, J., CARMICHAEL, T. Nonparametric American Option Pricing. *Journal of Futures Markets*. 2008, 28(8), s. 717-748. ISSN 0270-7314
- [3] BERKOWITZ, J. On Justifications for the ad hoc Black-Scholes Method of Option Pricing. *Studies in Nonlinear Dynamics & Econometrics*. 2010, 14(1) [on-line]. ISSN 1558-3708
- [4] BLACK, F. The Pricing of Commodity Contracts. *Journal of Financial Economics*. 1976, 3(1/2), s. 167-179. ISSN 0304-405X
- [5] CAMPBELL, J.Y., LO, A.W., MACKINLAY, A.C. *The Econometrics of Financial Markets*. Princeton: Princeton University Press, 1997. ISBN 0-691-04301-9
- [6] CHOW, Y., MCALEER, M., SEQUEIRA, J.M. Pricing of Forward and Future Contracts. *Journal of Economic Surveys*. 2000, 14(2), s. 215-253. ISSN 0950-0804
- [7] CHEN, R., PALMON, O. A Non-Parametric Option Pricing Model: Theory and Empirical Evidence. *Review of Quant. Finance and Accounting*. 2005, 24(2), s. 115-134. ISSN 0924-865X
- [8] DUMAS, B., FLEMING, J., WHALEY, R.E. Implied Volatility Functions: Empirical Tests. *Journal of Finance*. 1998, 53(6), s. 2059-2106. ISSN 0022-1082
- [9] HULL, J. *Options, Futures and Other Derivatives*. 8. vyd. New Jersey: Prentice Hall, 2011. ISBN 978-01-321649-48
- [10] HUTCHINSON, J.M., LO, A.W., POGGIO, T. A Nonparametric Approach to Pricing and Hedging Derivative Securities Via Learning Networks. *Journal of Finance*. 1994, 49(3), s. 851-889. ISSN 0022-1082
- [11] KAMINSKI, S. *The Pricing of Options on WIG20 Using Garch Models*. Saarbrücken: Lambert Academic Publishing, 2013. ISBN 978-36-593999-78
- [12] STRAVINSKI, P., ŚLEPACZUK, R. Analysis of High Frequency Data on the Warsaw Stock Exchange in the Context of Efficient Market Hypothesis. *Journal of Applied Economic Sciences*. 2008, 3(3), s. 306-319. ISSN 1843-6110
- [13] STUTZER, M. A Simple Nonparametric Approach to Derivative Security Valuation. *Journal of Finance*. 1996, 51(5), s. 1633-1652. ISSN 0022-1082
- [14] THADEWALD, T., BÜNING, H. Jarque-Bera Test and its Competitors for Testing Normality: A Power Comparison. *Journal of Applied Statistics*. 2007, 34(1), s. 87-105. ISSN 0266-4763
- [15] VLACHÝ, J. Zdroje a meze opčního obchodování. *E+M Ekonomie a management*. 2013, 13(4), s. 143-157. ISSN 2336-5604
- [16] VLACHÝ, J. Empirická analýza obchodování s opcemi na akcie Škodových závodů 1928-1938. *Politická ekonomie*. 2014, 62(5), s. 645-661. ISSN 0032-3233

**ROZDÍLY V HOSPODAŘENÍ EKOLOGICKÝCH A KONVENČNÍCH
VINAŘSKÝCH PODNIKŮ V ČR
DIFFERENCES IN FINANCIAL MANAGEMENT OF ORGANIC AND
CONVENTIONAL WINE-MAKING ENTTERPRISES IN THE CZECH
REPUBLIC**

Eliška Vlašicová, Zdeňka Náglová

Česká zemědělská univerzita v Praze

vlasicova@pef.czu.cz¹, naglova@pef.czu.cz²

Klíčová slova:

vinařské podniky – ekologické hospodaření – konvenční hospodaření – párový *t*-test

Keywords:

wineries – organic farming – conventional farming – paired *t*-test

Abstract:

The aim of this article is to evaluate differences in the economic situation between organic and conventional wine-making enterprises in the Czech Republic. We selected 75 companies for analysis – 10 of them used organic methods of farming and 65 enterprises were conventional. We used the following indicators: total subsidies, total costs, total incomes, profit and added value. The paired *t*-test was used to compare the difference between the results of the indicators. The difference could be seen in the indicators: total subsidies and total incomes, despite the fact that total costs, profit and total value are not significantly different in both systems of wine making. However, the economic situation for organic farms is more favourable than the economic situation for conventional enterprises.

Úvod

Stejně, jako se rozrůstá základna ekologických zemědělců, přibývá i ekologicky hospodařících vinařských podniků. V současné době je dle Veřejného registru půdy (LPIS) evidováno přibližně 900 ha ekologických vinic. V roce 2011 byla plocha ekologicky obhospodařovaných vinic o polovinu nižší.

S rozvojem ekologického vinařství se objevují otázky týkající se ekonomické efektivity ekologických vinařských podniků. Náglová a kol. [6] se zabývali vlivem ukazatelů kapitálové struktury na výsledek hospodaření vinařských podniků, ve větším rozsahu však ekonomická analýza těchto podniků prozatím nebyla provedena.

Ekonomickou analýzou ekologických podniků, zejména zemědělských, se zabývali například autoři Brožová [2] či Jánský a kol. [3]. Pechrová a Vlašicová [7] zjišťovaly technickou efektivnost ekologických a biodynamických zemědělských podniků a Malá a Malý [5] vyhodnocovali determinanty, které ovlivňují přechod konvenčních zemědělců na ekologické hospodaření a Kroupová [4] se zaměřila na identifikaci základních produkčních odlišností českého ekologického a konvenčního systému hospodaření.

Cílem článku bylo zhodnotit rozdíly v hospodaření ekologických a konvenčních vinařských podniků v České republice. Přičemž se autoři domnívali, že ekonomické výsledky ekologických podniků se budou výrazně lišit od výsledků konvenčních podniků.

1. Metodika, řešerše

Pro analýzu byla vybrána data ze 75 českých vinařských a vinohradnických podniků (dále jen vinařské podniky). Z těchto bylo 65 podniků zabývajících se konvenčním vinařstvím a 10 podniků hospodařících ekologicky.

Data byla získána z databáze Albertina, kterou spravuje společnost Bisnode, z Veřejného registru a Sbírký listin, které spravuje Ministerstvo spravedlnosti, z registru příjemců dotací a z databáze ekologických podniků, jejichž správu má na starosti Ministerstvo zemědělství.

Metodický postup byl vybrán podobný, jaký ve svém článku použili Adamišin a Kotulič [1]. Byly vybrány následující ukazatele: dotace (ukazatel reprezentující sumu dotací, kterou podniky v daném roce obdržely z EU nebo ČR), celkové náklady, celkové příjmy, výsledek hospodaření a přidaná hodnota. Všechny ukazatele byly vypočítány

pro ekologické (E) i konvenční (K) vinařské podniky a následně byly tyto ukazatele pro lepší interpretaci přepočítány na 1 hektar zemědělské půdy (ha).

U každého ukazatele byla ověřena normalita rozdělení. Hypotéza o abnormálním rozdělení dat byla u všech zkoumaných parametrů zamítnuta. Pro testování byl vybrán test hypotézy o parametrech dvou souborů, tzv. parametrický t -test, který umožňuje testovat shodnost středních hodnot. V případě, že vypočtená hodnota v absolutní hodnotě byla nižší než tabulková hodnota Studentova rozdělení na hladině významnosti 0,05 a daný počet úrovní šířky, nulová hypotéza o shodnosti středních hodnot byla zamítnuta. Nulová hypotéza nám říká, že zkoumané parametry u jednotlivých skupin zemědělských podniků se významně neliší.

$$t = \frac{\bar{d}}{\sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (d_i - \bar{d})^2}{n \times (n - 1)}}} \quad (1)$$

kde:

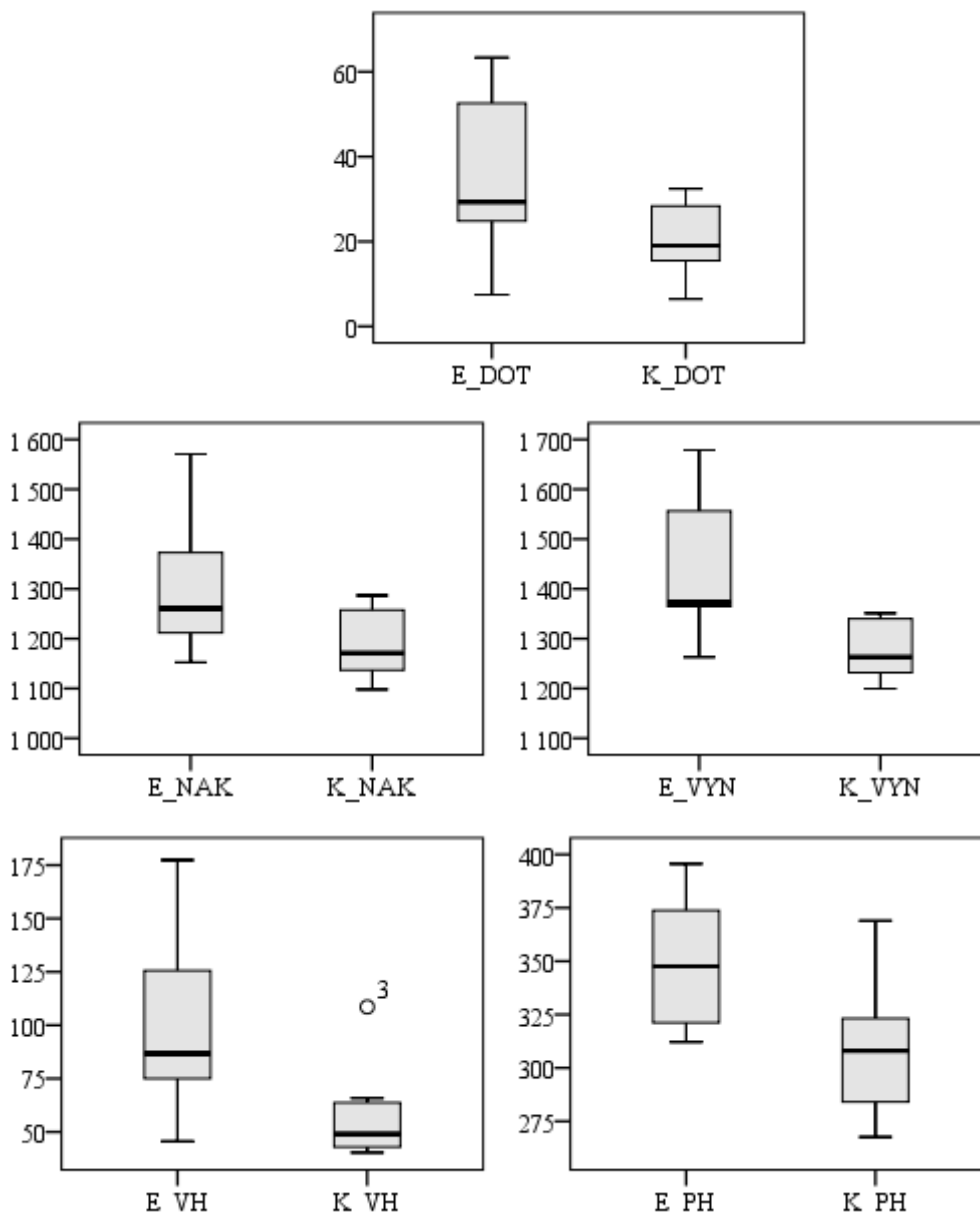
$t = t$ -test, $\bar{d} =$ průměr, $d_i =$ difference v i -tém období, $n =$ četnost

2. Výsledky a diskuse

Rozdíly mezi hodnotami ukazatelů u jednotlivých párů daných podniků názorně zobrazují krabicové diagramy v níže uvedeném OBR. 1.

Výše dotace zkoumaných ekologických vinařských podniků se během stanoveného období pohybovala průměrně na hranici 36 tisíc Kč/ha. Mezi lety 2005 a 2008 byl zaznamenán vysoký nárůst dotací (ze 7,5 tisíc Kč/ha na 63 tisíc Kč/ha) a od roku 2008 vykazovaly dotace ekologických podnikatelů pokles, v roce 2011 činily 23 tisíc Kč/ha. Navýšení se projevilo zejména na základě možností čerpání v rámci agroenvironmentálních opatření, společné organizace trhu s vínem a programu rozvoje venkova. Pokles získaných dotací po roce 2008 byl zaznamenán zejména v rámci programu rozvoje venkova. Ukazatel dotací konvenčních podniků vykazoval podobný průběh, jako indikátor dotací u ekologických podniků, jejich průměrná hodnota byla však o 15 tisíc Kč/ha nižší, tj. cca 21 tisíc Kč/ha.

OBR. 1: Krabicové diagramy testovaných párů

Vysvětlivky: E = ekologické podniky, K = konvenční podniky, DOT = Dotace, NAK = celkové náklady, VYN = celkové výnosy, VH = výsledek hospodaření, PH = přidaná hodnota

Zdroj: Vlastní zpracování

Náklady a výnosy měly u sledovaných skupin podniků téměř totožný průběh. Náklady, stejně jako výnosy, konvenčních podniků vykazovaly mírně klesající tendence. Průměrná hodnota nákladů činila 1 192 tisíc Kč/ha a výnosů 1 280 tisíc Kč/ha. Naopak výše nákladů a výnosů ekologických podniků byla během sledovaného období velmi proměnlivá. Průměrné náklady ekologických podniků na hektar zemědělské půdy byly

1 307,5 Kč a výnosy 1 451 Kč/ha. V prvním sledovaném roce byly náklady ekologických podniků o 135 tisíc Kč/ha nižší než náklady konvenčních podniků, v dalších letech poté náklady ekologických podnikatelů vždy převyšovaly náklady konvenčních podnikatelů. Podobné výsledky vykazoval také ukazatel výnosy.

Obě skupiny podniků dosahovaly v každém sledovaném roce kladného výsledku hospodaření. V roce 2005 měl výsledek hospodaření u obou skupin podniků téměř totožnou hodnotu – mezi 40 a 45 tisíci Kč/ha. Velikost dosaženého zisku ekologických vinařských podniků během následujících let rostla. Průměrná výše zisku byla u konvenčních podniků ve sledovaném období 59 tisíc Kč/ha a u ekologických podniků téměř dvakrát vyšší - v průměru 102 tisíc Kč/ha. Nejvyššího zisku dosáhly ekologické podniky v roce 2008, téměř 180 tisíc Kč/ha. Ve stejném roce byl u konvenčních farem roční zisk podprůměrný – necelých 50 tisíc Kč/ha.

TAB. 1: Párový *t*-test shody středních hodnot

Testované ukazatele		Párové difference					t	df	Sig. (obous.)
		Průměr rozdílů	Stand. Odch.	St. ch. pr. rozd.	95% interval spoleh.				
					Dolní mez	Horní mez			
Pár 1	E_DOT K_DOT	15,61	12,22	4,62	4,31	26,90	3,380	6	0,015
Pár 2	E_NAK K_NAK	115,55	172,13	65,06	-43,64	274,74	1,776	6	0,126
Pár 3	E_VYN K_VYN	171,30	172,77	65,30	11,51	331,09	2,623	6	0,039
Pár 4	E_VH K_VH	42,80	57,07	21,57	-9,98	95,59	1,984	6	0,094
Pár 5	E_PH K_PH	40,88	60,74	22,96	-15,30	97,05	1,781	6	0,125

Vysvětlivky: E = ekologické podniky, K = konvenční podniky, DOT = Dotace, NAK = celkové náklady, VYN = celkové výnosy, VH = výsledek hospodaření, PH = přidaná hodnota

Zdroj: Vlastní zpracování

Velikost přidané hodnoty se u sledovaných skupin podniků pohybovala na podobné úrovni. Průměrná přidaná hodnota ekologických vinařských podniků se během sledovaného období pohybovala ve výši 350 tisíc Kč/ha, u konvenčních podniků cca 310 tisíc Kč/ha.

Výsledky párového t -testu zobrazuje uvedená TAB 1. Nulová hypotéza o shodnosti středních hodnot byla u páru č. 1 a 3 zamítnuta, naopak u páru č. 2, 4 a 5 potvrzena, tzn., že existuje významný rozdíl mezi ekologicky hospodařícími a konvenčními vinařskými podniky v průměrné výši dotací, kterou každoročně získávají od Evropské unie či z národních dotačních titulů. Vyšší objem dotací je podmíněn šetrným způsobem hospodaření. Ekologicky hospodařící podniky mají možnost čerpat z větší škály dotačních titulů než konvenční podniky. Zároveň existuje významný rozdíl mezi hodnocenými podniky v průměrné výši dosažených ročních výnosů. Naopak z hlediska výše ukazatele celkových nákladů, výsledku hospodaření či přidané hodnoty nebyly potvrzeny významné rozdíly mezi těmito podniky.

Statistická analýza nepotvrdila významný rozdíl mezi ukazateli zisku ekologických a konvenčních vinařských podniků, dle krabicového diagramu je však odlišnost patrná. Ekologické podniky dosahovaly v průměru téměř dvojnásobného zisku. Stejně tak Brožová [2], která porovnávala ekonomickou výkonnost ekologických a konvenčních zemědělských podniků, zjistila, že ekologické podniky dosahují vyššího zisku než konvenční podniky.

V rámci dalšího výzkumu je možné se zaměřit na podrobnou ekonomickou analýzu vinařských podniků a porovnat jejich hospodaření se zemědělskými a potravinářskými podniky.

Závěr

Jak je patrné z výše uvedeného, výsledky jednotlivých ukazatelů vybraných ekologických a konvenčních vinařských podniků jsou různorodé. Test shody středních hodnot potvrdil existenci významného rozdílu mezi ekologickými a konvenčními podniky v rámci ukazatele celkových výnosů a celkové výše získaných dotací. Naopak významný rozdíl u ukazatele celkových nákladů, zisku, či přidané hodnoty shledán nebyl. Z výzkumu vychází, že ekonomická situace ekologických podniků je příznivější než ekonomická situace podniků konvenčních. Nicméně, je však nutné brát v úvahu, že veškeré uvedené výsledky jsou průměrné a dále počet vybraných podniků není možné přijmout za reprezentativní vzorek, podle kterého je možné usuzovat na celek, proto je nezbytná opatrnost při interpretaci daných výsledků.

Poděkování:

Tento článek byl vytvořen za podpory interní grantové agentury Provozně ekonomické fakulty České zemědělské univerzity v Praze (IGA PEF ČZU). Název grantu: Ekonomická efektivnost ve vinohradnictví a vinařství České republiky – možnosti rozvoje odvětví. Registrační číslo 20141046.

Použitá literatura:

- [1] ADAMISIN, P., KOTULIČ, R. Evaluation of the agrarian businesses results according to their legal form. *Agricultural Economics*. Praha: Czech Academy of Agricultural Sciences, 2013, roč. 59, č. 9, s. 396-402. ISSN 1477-9552.
- [2] BROŽOVÁ, I., VANĚK, J. Assessment of economic efficiency of conventional and organic agricultural enterprises in a chosen region. *Acta Universitatis Agriculturae Et Silviculturae Mendelianae Brunensis*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2013, roč. 61, č. 2, s. 297–307. ISSN 1211-8516.
- [3] JÁNSKÝ a kol. Trend analysis of revenues and costs within the chosen commodities under the conditions of organic agriculture. *Agricultural Economics*. Praha: Czech Academy of Agricultural Sciences, 2006, roč. 52, č. 9, s. 436-444. ISSN 1477-9552.
- [4] KROUPOVÁ, Z. Productiveness of Czech Organic Farming. *Acta Universitatis Bohemiae Meridionales*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2010, roč. 13, č. 1, s. 78-86.
- [5] MALÁ, Z., MALÝ, M. The determinants of adopting organic farming practices: a case study in the Czech Republic. *Agricultural Economics*. Praha: Czech Academy of Agricultural Sciences, 2013, roč. 59, č. 1, s. 19-28. ISSN 1477-9552.
- [6] NÁGLOVÁ a kol. The Impact of Indicators of Capital Structure on Profit of Viticulture and Viniculture Enterprises. In: *European Financial Systems 2014 - Proceedings of the 11th International Scientific Conference*, 2014. Lednice: Masarykova univerzita, 2014, s. 409–416. ISBN 978-80-210-7153-7.
- [7] PECHROVÁ, M., VLAŠICOVÁ, E. Technical Efficiency of Organic and Biodynamic Farms in the Czech Republic. *Agris on-line Papers in Economics and Informatics*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2013, roč. 5, č. 4, s. 143-152. ISSN 1804-1930.

LOGISTICKÝ AUDIT NÁKUPU PODNIKU

LOGISTICS AUDIT OF THE ENTERPRISE PURCHASING

Petr Vlček, Xenie Lukoszová

Slezská univerzita v Opavě, Vysoká škola technická a ekonomická v Českých
Budějovicích

vlcek@opf.slu.cz, 14668@mail.vstecb.cz

Klíčová slova:

logistické aktivity podniku – logistický audit – zaměření logistického auditu – zpráva z logistického auditu nákupu

Keywords:

logistics activities of the enterprise – logistics audit – phase of logistics audit – the report of the logistics audit of purchasing

Abstract:

The article discusses the importance of identifying the problems of logistics activities in the enterprise. One of the way is use logistics audit. The article describe the importance, process, content, methodology and basic methodological apparatus of logistics audit of the enterprise purchasing. Through the logistics audit the management is able to analysis, solution design with the determination of priorities for setting the optimal functioning of logistic processes.

Úvod

Významným faktorem pro činnost každého podniku je vzájemné propojení lidí a procesů v jednotlivých podnikových aktivitách. S růstem kvality tohoto propojení, roste šance podniku dosáhnout stanovených cílů a tím být úspěšnější oproti konkurenci. Kvalitativním ukazatelem zda tomu tak je, bývá úroveň stavu a výkonu systému řízení všech podnikových aktivit, kterou je možné posoudit pomocí logistického auditu. Pomocí logistického auditu lze rozpoznat skutečné příčiny odchylek od původních plánů podniku. Management podniku by měl objektivně znát, v jaké míře jsou plněny stanovené cíle podniku a to především v kontextu řízení podnikových procesů na různých řídicích úrovních.

1. Logistický audit

Logistický audit patří, vedle účetního auditu, auditu systému jakosti, ekologickému auditu nebo auditu informačního systému, mezi nejmladší vzniklý systém použitelný například v logistických výrobních, obchodních nebo dopravních firmách [6]. Jeho vývoj se v ČR ubírá cestou vytvoření komplexní a metodické diagnostiky, která bude podle Komory logistických auditorů ČR (KLA ČR), využitelná ke zdokonalování logistických procesů nejen ve výrobní sféře, ale ve všech typech podniků a organizací.

Princip logistického auditu, podobně jako u jiných auditů, je postaven na analýze současného stavu logistiky v podniku, na identifikaci slabých míst v logistickém systému a na navržení možných variant kroků vedoucích k odstranění slabých míst nebo k optimalizaci problémových logistických procesů.

Podle KLA ČR [3] je účelem LA provedení komplexní diagnostiky logistických procesů a funkcí podniku či organizace a stanovení programu změn. V rámci těchto aktivit dochází k popisu současného stavu logistického systému, tedy analýza nedostatků, návrh řešení s určením priorit pro nastavení optimálního fungování logistických procesů.

Logistický audit podle Komory logistických auditorů má tyto základní principy [3]:

- a) objektivita zpracování LA,
- b) podchycené informace nesmí být mylně interpretovány,
- c) podchycené informace odrážejí objektivní skutečnosti,
- d) utajení obchodních skutečností,
- e) veškeré informace spojené s logistickým auditem jsou důvěrné,
- f) komerční nezávislost,
- g) komerční nezávislost auditora,
- h) opakovatelnost LA,
- i) zajištění srovnávací kompatibility výsledků auditu,
- j) kontrola výsledků LA,
- k) závěrečná zpráva je kontrolována dalším členem KLA,
- l) oborová (profesní) nezávislost auditora,
- m) auditor není zaměstnán v hodnoceném podniku.

Metoda pro provádění a realizaci logistického auditu podle KLA je složena ze tří na sebe navazujících částí [3]:

- a) popisnou,
- b) diagnostickou,
- c) návrhovou.

V *popisné* části logistického auditu je prováděna sumarizace a popis klíčových parametrů, měřitelných hodnot a praktických stavů logistického systému podniku. Jejím obsahem je:

1. schéma logistického řetězce auditovaného podniku ve formě Sankeyova diagramu materiálového toku,
2. základní prostorový layout auditovaného řetězce,
3. slovní popis uplatňované logistické strategie, principů řízení a realizace logistických procesů,
4. sumarizaci všech měřitelných parametrů a údajů logistického systému.

Každý z měřitelných parametrů a údajů je auditorem kategorizován podle stupně validity:

1. údaj je v podniku přesně a pohodlně vyhodnotitelný,
2. údaj je v podniku obtížně a pracně vyhodnotitelný, pro účely auditu byl pouze odhadnut,
3. údaj není možno přesně vyhodnotit, pro účely auditu lze odhadnout jen velmi hrubě nebo vůbec.

V *diagnostické* části logistického auditu podle KLA [3] je prováděna analýza logistických systémů podniku, zda pracují optimálně nebo zda vyhovují danému typu podniku. Vlastní analýza je prováděna formou dotazníků, složených z otázek přesně nadefinovaných na konkrétní logistický systém auditovaného podniku. Ten je v rámci auditu dekomponován na čtyři části:

- a) strategie logistiky,
- b) plánovací a řídicí systém,
- c) informační systém,
- d) materiálový systém.

Vyhodnocení LA je provedeno, jak z pohledu celého logistického systému, tak z pohledu jednotlivých logistických subsystémů (podnikový logistický systém, plánovací a řídicí systém, informační systém a materiálový systém).

V *návrhové* části logistického auditu podle KLA [3] je vytvořen tzv. akční plán, který je soupisem postupně seřazených aktivit, jejichž realizací bude dosaženo změny hodnocení diagnostických otázek. Jedná se o aktivity:

- *opatření* – pokyn nebo příkaz v rámci řídicích struktur nevyžadující finanční nároky,
- *úloha* – samostatně řešitelný úkol nevyžadující významné investiční ani časové nároky, ale vyžadující koordinaci a spolupráci pracovníků zainteresovaných do realizace,
- *projekt* – systémově řízená změna vyžadující uplatnění principů projektového řízení při zvýšené investiční a časové náročnosti.

KLA definuje pro každou aktivitu důležitost (priorita) pro jejich vyřešení [3]:

- α – *nejvyšší priorita – nevyřešení ohrožuje konkurenceschopnost firmy,*
- β – *vysoká priorita významně zlepší funkčnost logistického systému,*
- γ – *příležitost ke zlepšení stavu.*

Ke každé aktivitě musí být dále přiřazen odhad časové a investiční náročnosti, nutné personální nebo materiálové zdroje potřebné pro řešení, zodpovědnost, rizika, případně komentář.

2. Logistický audit nákupu podniku

„Logistický audit nákupu podniku představuje cílevědomou činnost ve snaze získat nezávislý a pokud možno co nejvíce objektivní pohled na průběh logistických procesů na vstupu do podniku. Umožňuje tak zadavateli auditu identifikovat výchozí situaci, negativa a přednosti pracovníky podniku doposud realizovaných činností logistiky nákupu, nalézt hlavní místa vzniku a případně také příčiny tradičně vysoké úrovně logistických nákladů ve vymezené auditované oblasti. Zjištění těchto informací, které jsou považovány za klíčové výstupy auditu, pak logicky vede k nalezení účinnějších

možností řešení identifikovaných nedostatků a tím také ke zvýšení úrovně logistického řízení nákupu [4].“ Logistický audit nákupu podniku mapuje především hmotné toky na vstupu do organizace (objednávání, doprava, skladování, řízení zásob apod.) a skutečnosti s nimi související (úroveň řízení, informace, marketing, finance).

Za základní fáze průběhu logistického auditu nákupu považujeme [4]:

1. Fázi přípravnou.
2. Fázi realizační.

Přípravná fáze zahrnuje definování cílů logistického auditu nákupu jejím zadavatelem (zpravidla vlastníkem nebo TOP managementem) organizace, dále pak výběr auditorů a vzájemnou diskusi zadavatelů a realizátorů o nejdůležitějších okolnostech plánovaného průběhu auditu (to znamená naplánování jeho obsahu, časové náročnosti, metod, personálního a organizačního zabezpečení). V realizační fázi auditu dochází k provedení plánovaných činností auditorským týmem, který je v optimálním případě složen z odborníků na jednotlivé auditované oblasti (subprocesy nákupu). Požadavek na odbornost není však jediným požadavkem kladeným na externího auditora. Stejně významná je pro zadavatele také jeho důvěryhodnost, poněvadž je zapotřebí ze strany managementu zpřístupnit řadu informací interního charakteru a umožnit mu jeho fyzický přístup do organizace a pohyb v ní. Nedílnou součástí realizační fáze auditu a jeho materializovaným výstupem je vypracování závěrečné zprávy, s jejímž obsahem by měl být předběžně a poměrně podrobně obeznámen především management podniku. V případě provedení auditu logistiky nákupu se seznámí s touto zprávou manažer logistiky a manažer nákupu, dále pak samozřejmě také ředitel podniku. Uvedení manažerů takto mají možnost zjištěné skutečnosti diskutovat a zaujmout k nim stanovisko.

3. Objekt auditu logistiky nákupu

Obsahem, respektive objektem auditu logistiky nákupu, jsou v první řadě procesy logistické, např. vyřizování objednávek, doprava, skladování a udržování zásob, dále pak především procesy marketingu (úroveň dodavatelско-odběratelských vztahů) a informatiky (obsah a technické zázemí informačních systémů nákupu). V této

souvislosti nelze opominout ani tradiční manažerské činnosti, jako je například plánování, organizování, kontrola a vedení pracovníků nákupu.

Dokumentem o provedeném logistickém auditu nákupu v podniku je, jak už bylo dříve uvedeno, závěrečná zpráva shrnující základní auditorská zjištění. Doporučená struktura zprávy z realizovaného procesního auditu nákupu obvykle obsahuje úvod, cíle, objekt a metodiku logistického auditu nákupu, výsledky auditu nákupu, doporučení za účelem zlepšení v procesech nákupu, závěr a přílohy.

4. Metodologie a metodika logistického auditu nákupu

Mezi typické metody, které reprezentují metodologický aparát procesního auditu logistiky nákupu organizace, patří:

- procesní analýza s využitím procesních map a tabulek procesů,
- procesní kalkulace logistických nákladů nákupu,
- benchmarking (externí nebo interní),
- marketingový výzkum metodou dotazování a pozorování,
- SWOT analýza.

V průběhu auditu logistických procesů podniků lze dále využít celou škálu základních manažerských metod a technik, jako je například brainstorming, brainwraitng, analýza příčin a důsledků, CBA analýza, Paretova analýza.

Mezi základní metodické předpoklady provedení účinného a nákladově úsporného auditu patří zejména odborně i morálně kvalitní auditorský tým, důvěra zadavatele vůči auditorskému kolektivu, řádné věcné a časové plánování aktivit auditu, dodržování plánovaných termínů průběhu auditu, fungující komunikace auditorů a pracovníků organizace v průběhu realizace auditu, možnost přístupu auditorů k maximálnímu množství informačních zdrojů (zvláště interní povahy), jednoznačná identifikace materiálů (vstupních prvků), což znamená využívání obecně platných materiálových číselníků a kódů v organizaci a pro potřeby auditu. Využití procesní kalkulace logistických nákladů nákupu, konzultace a oponentura zjištěných výsledků s managementem organizace (nebo jiným zadavatelem auditu), hledání společných

řešení pro odstranění zjištěných slabin, existence stručné, věcné a srozumitelné písemné dokumentace auditu - to vše k metodice kvalitně provedenému auditu patří.

Závěr

Argumentem, proč by měl management podniku rozhodnout o provedení logistického auditu nákupu je ten, že se jedná o účinný způsob hodnocení stavu a výkonu podniku. Očekávaným výstupem logistického auditu by potom mělo být porovnání očekávaného s dosahovaným, a dále návrh souboru opatření pro regulaci či rozvoj jednotlivých parametrů výkonnosti logistických procesů na vstupu do podniku.

V současné době kdy je nutné využívat v konkurenčním boji všech výhod, je pro podnik důležité vytěžit co nejvíce ze svých silných stránek a eliminovat slabé stránky. Vhodným nástrojem pro identifikaci těchto stránek se jeví logistický audit. Výstupem z logistického auditu nákupu jsou doporučení pro management k dosažení účinnějšího způsobu řízení. Navrhovaná opatření a změny současného stavu jsou strukturovaná tak, aby poskytla dostatečné podklady managementu podniku pro jeho rozhodování.

Použitá literatura:

- [1] DVOŘÁČEK, J. *Audit podniku a jeho operací*. Praha: C. H. Beck. 2005. ISBN 80-7179-809-6.
- [2] KAGERMANN, H., a kol. *Internal Audit Handbook*. Berlin: Springer. 2008. ISBN 978-3-540-70887-2.
- [3] Komora logistických auditorů. Oficiální internetová stránka Komory logistických auditorů [Online], [cit. 10. 11. 2014]. Dostupné z: <<http://kla.cz>>.
- [4] LUKOSZOVÁ, X. Procesní audit logistiky nákupu, *Logistika*. 2005. 11(26).
- [5] PANKOWSKA, M. IT Audit for Information Logistics. In: ZongWei, L. (ed.): *Service Science and Logistics Informatics: Innovative Perspectives. Information Science Reference*. 2010. ISBN 978-16-15206-03-2.
- [6] TVRDOŇ, L., BAZALA, J., DAVID, R., 2012. A New Approach Of The Logistics Audit. In *Carpathian Logistics Congress*. Ostrava: TANGER Ltd., s. 66-71. ISBN 978-80-87294-36-9.

STRUKTURÁLNÍ NEZAMĚSTNANOST V ČESKÉ REPUBLICĚ STRUCTURAL UNEMPLOYMENT IN THE CZECH REPUBLIC

Jolana Volejníková

Univerzita Pardubice

jolana.volejnikova@upce.cz

Klíčová slova:

trh práce – nezaměstnanost – strukturální nezaměstnanost – aktivní politika
zaměstnanosti – Evropská unie

Keywords:

The labor market – unemployment – structural unemployment – the active employment
policy – the European Union

Abstract:

On 1st May 2014 we commemorate the tenth anniversary of the entry of the Czech Republic into the European Union (EU). Benefits which the Czech Republic gained thanks to the EU membership are indisputable. The last ten years of the development of European economy document however that the union has subsequently become one of the most stagnant world regions, mainly after the outbreak of an economic and financial crisis in 2008. The situation in the Czech Republic is not so dramatic. On the other hand it isn't possible to abstract from the European context when evaluating it. The aim is to capture the quantitative and qualitative characteristics of the development of structural unemployment in the Czech Republic in the time period from 2004 - 2013. The work of evaluation is of effective solutions to structural unemployment.

Úvod

Dne 1. května roku 2014 jsme si připomněli desetileté výročí vstupu České republiky do Evropské unie (EU). Výhody, které jsme díky členství v EU získali, jsou nesporné. Naše země se stala členem významného integračního uskupení a začlenila se tak mezi demokratické evropské země, usilující o naplnění společných cílů – podporovat mír, demokratické hodnoty a kvalitní život svých obyvatel. Uplynulých deset let vývoje evropské ekonomiky však také dokládá, že se unijní celek postupně stal jedním

z nejvíce stagnujících regionů světa, a to zejména po vypuknutí ekonomické a finanční krize v roce 2008. Příkladem budiž evropský trh práce. Samotný trh práce a jeho efektivní fungování byl EU vždy považován za jeden z ukazatelů konkurenceschopnosti ekonomiky, kdy např. Lisabonská strategie EU (ale i současná Strategie 2020) nadále zdůrazňuje, že pružné trhy práce a vysoká zaměstnanost jsou základním předpokladem dlouhodobého hospodářského růstu země a jedním ze způsobů, jak předcházet chudobě a sociálním problémům. Pohled na celkovou míru nezaměstnanosti v EU (unijní průměr) však dokládá, že během uplynulého desetiletého období se míra nezaměstnanosti v regionu výrazně zvýšila. Alarmující je zejména situace zemí evropského jihu, kdy např. v Řecku dnes dosahuje celková míra nezaměstnanosti 28 % a míra nezaměstnanosti mladých lidí se blíží k 60 %. Situace na českém trhu práce není tak dramatická (aktuální obecná míra nezaměstnanosti činí 7 %), při jeho hodnocení však nelze od unijní situace abstrahovat, neboť právě vstup České republiky do EU přinesl v oblasti trhu práce řadu významných změn. V kontextu výše uvedených souvislostí je cílem tohoto článku analyzovat kvalitativní a kvantitativní charakteristiky vývoje strukturální nezaměstnanosti v České republice v období od roku 2004 do roku 2013 a zhodnotit efektivnost jejího řešení nástroji aktivní politiky zaměstnanosti.

1. Metodika, rešerše

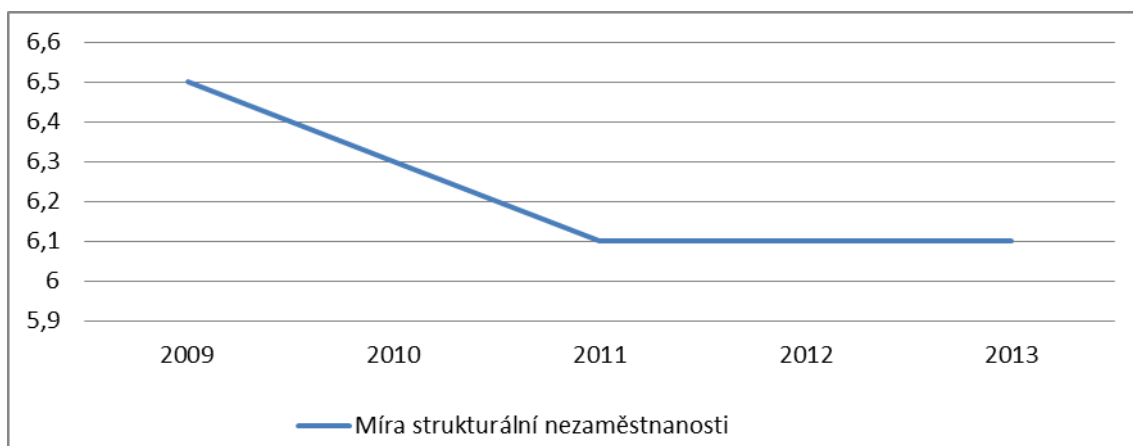
Strukturální nezaměstnanost je důsledkem strukturálních změn v ekonomice. Podle [3,119] vzniká všude tam, kde se objevuje nesoulad mezi nabídkou a poptávkou po pracovních místech. Pokud se poptávka po daném druhu práce zvyšuje, zatímco poptávka po jiném druhu práce se snižuje a nabídka po daných druzích práce se nepřizpůsobuje dostatečně rychle, nastává nerovnováha u jednotlivých druhů povolání a oblastí a určité sektory se rozvíjejí a jiné naopak upadají.[3,119] Strukturální nezaměstnanost tak charakterizuje nesoulad v kvalifikaci osob, které hledají práci na straně jedné a v nárocích na kvalifikaci pro výkon volných pracovních míst na straně druhé. Jiným aspektem strukturální nezaměstnanosti je neshoda v regionálním rozmístění nezaměstnaných s dislokací volných pracovních míst. Podle [1,35] vykazuje strukturální nezaměstnanost dvě důležité roviny. *Kvalifikační rovina* souvisí se skutečností, že pracovní místa v nových odvětvích vyžadují zpravidla novou a vyšší kvalifikaci. Aby pracovníci mohli přecházet z utlumujících se odvětví do odvětví rozvíjejících se, musejí získat novou kvalifikaci, což vyžaduje určitý čas. *Regionální*

rovina souvisí s tím, že nové provozy rozvíjejících se odvětví bývají zřídka umístovány do oblastí, kde jsou uvolňováni pracovníci z útluMOVých odvětví, což ve svém důsledku vyžaduje velké nároky na mobilitu práce. Klíčovou roli v oblasti strukturální nezaměstnanosti hraje i mzdová sazba. Pokud je pružná, pak v rozvíjejících se odvětvích roste a láká ke vstupu a změně kvalifikace pracovníky z upadajících odvětví, kde mzda klesá. Pružné mzdy tak zajišťují přechod pracovníků z odvětví do odvětví. Nedostatečně pružné mzdové sazby však přesuny pracovníků brzdí a bývají tak příčinou rostoucí délky trvání strukturální nezaměstnanosti.[1,39] Formou strukturální nezaměstnanosti je tzv. indukovaná nezaměstnanost, kdy se jedná o případy, kdy určitá nezaměstnanost může být důsledkem implementace hospodářské politiky. Klíčové determinanty strukturální nezaměstnanosti lze tedy obecně vymezit jak na straně nabídky práce a poptávky po práci, tak i v souvislosti s jejich vlivem na přirozené fungování trhu práce v sektorovém a regionálním rozměru. Faktory určující nabídku práce ze strany domácností určuje především optimalizace peněžního příjmu a volného času za účelem maximalizace celkového užitku. Relaci mezi nabídkou práce a mzdou pak významně ovlivňují zásahy státu (např. zdanění práce či dávky sociální politiky). Faktory determinující poptávku po práci ze strany firem určuje hospodářský cyklus a další institucionální faktory (např. snadnost vstupu firem na trh práce a jejich výstup z něj, legislativní úpravy, náklady spojené se založením firmy či její likvidace, bariéry nebo pobídky pro zahraniční investice či fungování kapitálových trhů). Dalším významným faktorem je relace mezi cenou práce a kapitálu či struktura ekonomiky, jelikož různá odvětví mají rozdílné nároky na pracovní síly. Odvětvová struktura ekonomiky určuje celkovou úroveň zaměstnanosti, ale i kolísání podle zastoupení, které mají odvětví výrazně reagující na hospodářský cyklus. Faktory ovlivňující hladkost fungování trhu práce jsou jednak ty, které ovlivňují rychlost přizpůsobení nabídky či poptávky na trhu práce (např. mobilita pracovních sil, kvalita občanské infrastruktury, dopravní obslužnost) a dále faktory vedoucí k situaci, kdy se trh práce nachází mimo rovnováhu mezi nabídkou a poptávkou po práci. Roli zde sehrává i velikost odborových organizací a jejich koordinovanost, soudržnost a vliv na rozhodování firem nebo vlády. Rovnováhu také narušuje nesoulad nabídky a poptávky po práci v profesní rovině, s čímž souvisí školství, nabídka rekvalifikace a motivace k přizpůsobení struktury nabídky práce potřebám firemního sektoru.

2. Strukturální nezaměstnanost v České republice

V České republice lze od poloviny roku 2008 pozorovat stagnaci v procesu strukturálního zlepšování trhu práce. Statistiky OECD zachycují vývoj strukturální nezaměstnanosti pomocí ukazatele „structural unemployment rate“, který odpovídá NAIRU (míra nezaměstnanosti, při které se vyrovnávají inflaci zvyšující efekty trhů s převisem poptávky s inflaci snižujícími vlivy trhů s převisem nabídky). Vývoj strukturální nezaměstnanosti v České republice demonstruje následující obrázek (OBR.1). Dle OECD byla v České republice do roku 2009 průměrná strukturální nezaměstnanost 7,2 %, poté se snižovala až do roku 2011 na hodnotu 6,1 % a do současnosti se drží na stejné úrovni.

OBR. 1: Vývoj strukturální nezaměstnanosti v ČR (v %)

Zdroj: upraveno podle [9]

Sledujeme-li strukturální charakteristiky nezaměstnanosti českého trhu práce podle jednotlivých odvětví národního hospodářství, lze na základě statistických dat doložit, že mezi odvětvími existují rozdíly související s průměrným tempem změny hrubé přidané hodnoty a s vývojem hodinové produktivity, zatímco souvislost se změnami v zaměstnanosti nebo odpracované době na pracovníka se neprojevují. Od roku 1996 do roku 2009 vykazoval v České republice nejdynamičtější růst hrubé přidané hodnoty zpracovatelský průmysl. Zaměstnanost tohoto odvětví přitom stagnuje, což pravděpodobně souvisí s postupným outsourcingem některých činností do jiných odvětví. Největší propad hrubé přidané hodnoty a pokles zaměstnanosti vykazuje dlouhodobě odvětví zemědělství, lesnictví a rybníkářství. Jestliže v roce 2004 pracovalo

v tomto odvětví ještě 196 532 zaměstnanců, v roce 2012 se jejich počet snížil o 30 295 osob. Nejvíce zaměstnanců vykazuje Česká republika v odvětví průmyslu, těžby a dobývání, kdy v roce 2008 zde bylo zaměstnáno celkem 1 505 659 osob. Mezi další intenzivně se rozvíjející odvětví patří především obchod, doprava, ubytování a pohostinství, které v roce 2012 čítalo celkem 1 273 008 zaměstnanců. Následuje veřejná správa a obrana, vzdělání, zdravotnictví a sociální péče. Tato odvětví vykazovala v roce 2012 celkem 858 797 zaměstnanců, což je o 24 631 zaměstnanců více než v roce 2004. Mezi další rozvíjející se odvětví se v současnosti řadí především odvětví profesní, vědecké a administrativní činnosti, kde se počet zaměstnanců od roku 2004 zvýšil o 71 520 osob, dále pak informační a komunikační činnosti, kde se počet zaměstnanců oproti roku 2004 zvýšil o celkem 35 337 osob a stavebnictví, kde počet zaměstnanců od roku 2004 vzrostl o 21 846 osob. Z hlediska *vzdělanostní struktury uchazečů o práci*, vzniká velký strukturální nesoulad mezi uchazeči o zaměstnání a volnými pracovními místy především u středního vzdělání bez maturity, základního vzdělání nebo středního vzdělání s maturitou. Horší se i situace u vysokoškolského vzdělání, kdy počet uchazečů neustále roste, ale volná pracovní místa se snižují. V roce 2013 bylo evidováno nejvíce uchazečů o zaměstnání se středním vzděláním bez maturity (celkem 266 889 uchazečů), naopak nejnižší počty evidovaných nezaměstnaných představují lidé bez vzdělání (v roce 2013 pouze 467 uchazečů). Velký počet uchazečů o zaměstnání vykazují dále i osoby se základním vzděláním (163 808 uchazečů) a středním vzděláním s maturitou (123 699 uchazečů). Volná pracovní místa byla však ve sledovaném období vytvářena především pro osoby s vyšším vzděláním, což dokazuje zvyšující se požadavky na vzdělání populace. Analýza *věkové charakteristiky uchazečů o zaměstnání* dokládá, že nejvíce ohroženou skupinou jsou lidé ve věku od 30 do 49 let. Pozvolna také roste nezaměstnanost mladých lidí bez praxe do 24 let. Oproti roku 2005 se jejich počet zvýšil o 8 520 osob na celkem 77 958 uchazečů o zaměstnání v roce 2013. Zvyšuje se i počet uchazečů o zaměstnání po 60 letech věku. Také *analýza nezaměstnanosti podle krajů* ukazuje na značné regionální disparity. V roce 2013 vykazoval nejvyšší počet uchazečů o zaměstnání Moravskoslezský kraj (89 976 uchazečů), Jihomoravský kraj (71 970 uchazečů) a Ústecký kraj (65 820 uchazečů). Naopak nejmenší počet nezaměstnaných (19 600 uchazečů) bylo evidováno v Karlovarském kraji, v Libereckém kraji

(25 909 uchazečů) a v Pardubickém kraji (26 371 uchazečů). Významné meziregionální rozdíly lze pak přirozeně sledovat i ve výši průměrné měsíční mzdy. Jestliže průměrná měsíční mzda v České republice dosahuje 26 133 Kč, v rámci krajů pak nejvyšší průměrné měsíční mzdy dosahují lidé v hlavním městě Praha (34 420 Kč), dále ve Středočeském kraji (26 097 Kč), v Jihomoravském kraji (25 281 Kč) a v Plzeňském kraji (24 885). Nejnižší průměrná mzda je evidována v Karlovarském kraji (22 122 Kč). V ostatních krajích se průměrná měsíční mzda pohybuje od 23 000 Kč do 24 000 Kč. [6]

3. Diskuse

Investiční a ekonomický růst po vstupu České republiky do EU snížil nezaměstnanost v České republice. V roce 2004 činil absolutní počet lidí bez práce celkem 542 000 osob, v roce 2008 bylo bez práce celkem 298 000 lidí. V tomto období připadaly na jedno volné pracovní místo pouze 2 osoby. Kvalifikovaných zaměstnanců byl nedostatek a firmy často řešily problém „dovozem“ pracovníků ze zahraničí. Růst nezaměstnanosti, který, lze v současné době pozorovat v celé EU, se však aktuálně týká i České republiky, kdy počet lidí bez práce dosahuje celkem 629 000 osob. Na jedno volné pracovní místo tak připadá téměř 18 osob. Míra strukturální nezaměstnanosti v České republice tak zůstává relativně vysoká a východiskem politiky v oblasti zaměstnanosti představuje i nadále strategie Evropa 2020 a na ní navazující strategie Národní program reformy České republiky. V roce 2013 pokračovala podpora zaměstnavatelů v rámci systému investičních pobídek určených především na vytvoření nových pracovních míst, k rekvalifikaci nebo školení zaměstnanců. Výdaje státního rozpočtu na podporu v nezaměstnanosti v roce 2013 vzrostly na 9 674 752 Kč, přitom na aktivní politiku zaměstnanosti bylo ve stejném období vynaloženo celkem 4 285 714 Kč. Oproti roku 2012 se tyto výdaje zvýšily o celých 1 690 093 Kč. Největší objem prostředků přirozeně směřoval do rizikových regionů, do Moravskoslezského kraje, Olomouckého kraje a Jihomoravského kraje. V souhrnu se v roce 2013 v České republice rekvalifikovalo celkem 27 877 osob, bylo vytvořeno 21 206 míst na veřejně prospěšné práce a umístěno 21 839 uchazečů o zaměstnání. Výdaje na veřejně prospěšné práce dosáhly 1 777 349 Kč, na společensky účelná pracovní místa bylo vynaloženo celkem 1 023 843 Kč. V rámci chráněných pracovních míst bylo zřízeno celkem 706 nových míst a umístěno 768 osob se zdravotním postižením. Méně

využívaný byl příspěvek na zapracování, příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program a překlenovací příspěvek. [7]

Závěr

Analýza vývoje klíčových charakteristik strukturální nezaměstnanosti v České republice potvrzuje především význam změn v jednotlivých sektorech národního hospodářství pročeský trh práce. Zásadně se mění podíl jednotlivých odvětví ekonomiky na zaměstnávání ekonomicky činných osob i na rozsahu a struktuře nabízených pracovních míst a to včetně jejich regionální dislokace. Během uplynulého období došlo zejména k přesunu od primárního sektoru k sektoru kvartérnímu. Současný trh práce se vyznačuje novou strukturou pracovních míst a novými požadavky na pracovníky, kdy dochází k poklesu zájmu o nekvalifikovanou a málo kvalifikovanou pracovní sílu. Efektivní řešení procesu snižování strukturální nezaměstnanosti je stálý a dlouhodobý úkol vlád, který vyžaduje koordinaci sektorových politik tak, aby se zvýšila přizpůsobivost lidí podmínkám v permanentně se měnícím světě zaměstnání.

Použitá literatura:

- [1] BROŽOVÁ, D. *Kapitoly z ekonomie trhů práce*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2012, 288 s. ISBN 978-80-245-1880-0.
- [2] KOTÝNKOVÁ, M. *Trh práce na přelomu tisíciletí*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2006, 256 s. ISBN 80-245-1149-5.
- [3] PAVELA, T. *Makroekonomie: základní kurz*. Vyd.3. Slaný: Melandrium, 2007, 278 s. ISBN 978-80-86175-58-4.
- [4] Český statistický úřad. *Časové řady základních ukazatelů statistiky práce únor 2014*. [online]. In: Czso.cz2014 [cit. 2014-06-01]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2014ediciplan.nsf/p/110025-14>
- [5] Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Statistiky nezaměstnanosti*. [online]. In: Portal.mpsv.cz 2014 [cit. 2014-06-01]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/qrt>
- [6] Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Nezaměstnanost v číslech*. [online]. In: Portal.mpsv.cz 2014 [cit. 2014-06-01]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/pak/nezamestananost_v_cislech
- [7] OECD. *Statistics*. [online]. Oecd.org 2014 [cit. 2014-04-03]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/statistics/>

UPLATŇOVANIE TELEPRÁCE (PRÍLEŽITOSTI A HROZBY) IMPLEMENTATION OF TELEWORK (OPPORTUNITIES AND THREATS)

Emil Wojčák, Michaela Poláková
Univerzita Komenského v Bratislave
emil.wojcak@fm.uniba.sk

Kľúčové slová:

Flexibilita – telepráca – zamestnanci

Keywords:

Flexibility – telework – employees

Abstract:

Present dynamic environment calls for continual changes of management methods as well as changes of work organization. Rapid development of information and communication technologies influences way of work considerably. The response of organizations to such an environment is represented by the implementation and development of flexible forms of work organization. This article deals with telework as one of the flexible forms of work organization. These forms of work organization including telework are repeatedly mentioned in world and European institution documents (documents and guidelines of International Labour Organization, European Commission, and European Parliament) as a tool to adaptation to never-ending changes and a solution of some contemporary entrepreneurial issues.

Úvod

Globalizácia, zvýšená konkurencia, zmeny v demografickej štruktúre obyvateľstva a vývoj informačno-komunikačných technológií vytvorili v poslednom období nové potreby a výzvy pre podniky. Táto situácia má výrazný vplyv na výrobné metódy, postupy a samotnú organizáciu práce. V súčasnosti sa podniky musia vyrovnáť tak *s rôznym časom výkonu práce*, ako aj *s miestom výkonu práce*. Práca môže byť vďaka informačno-komunikačným technológiám vykonávaná u klienta, doma, v kaviarni, alebo na akomkoľvek inom mieste. Práve tieto nároky vyžadujú uplatňovanie nových spôsobov organizácie práce, ktorými sú flexibilné formy organizácie práce. Eurofound

definuje tieto formy z pohľadu zamestnávania ako *pracovné pomery, ktoré nezodpovedajú štandardu, či tradičnému modelu pracovného pomeru* [2]. Nami prezentovaný pohľad vychádza prioritne z flexibilného spôsobu organizovania práce, sledujúc potrebu podniku stať sa flexibilným z pohľadu miesta i času výkonu práce. Pojem flexibilná forma *organizácie práce* na rozdiel od pojmu *flexibilná forma zamestnávania*, predstavuje teda širší koncept a poukazuje na spôsob výkonu práce, nie iba na kategorizovanie na základe typu pracovnej zmluvy. Spojenie *organizácia práce* pritom chápeme ako termín zastrešujúci priebeh organizovania práce, teda odpovedá na otázku: „**Kedy?, Kde?, Ako dlho?**“ je práca vykonávaná. Z uvedených otázok môžeme identifikovať tri druhy flexibility: *časová flexibilita*, kde zaraďujeme napríklad prácu s pružným pracovným časom; *lokalizačná flexibilita*, pod ktorú zaraďujeme napríklad teleprácu a domácku prácu a *numerická flexibilita*, ktorá predstavuje formy patriace k otázke: ako dlho trvá pracovný vzťah?, teda trvanie obdobia platnosti kontraktu/zmluvy, ktorá zahŕňa napríklad sezónnu prácu, prácu na určitú dobu alebo využívanie pracovníkov cez personálne agentúry. Numerická flexibilita sa chápe ako prispôsobenie počtu pracovníkov, teda ich nárast či pokles podľa potrieb podniku. Na základe uvedeného môžeme definovať tieto formy organizácie práce nasledovne: *Flexibilná forma organizovania práce je taká forma, ktorá sa líši od štandardnej a tradičnej formy organizácie práce v lokalite výkonu práce, v čase výkonu práce alebo v dĺžke trvania pracovného vzťahu* [9, 42]. Podniky však musia zvážiť výhody a nevýhody pri uplatňovaní jednotlivých flexibilných foriem organizácie práce. Cieľom príspevku je poukázať na príležitosti a hrozby pre jednu, v súčasnosti z hľadiska uplatňovania najrýchlejšie rastúcu flexibilnú formu organizácie práce, teleprácu.

1. Metodika výskumu

Východiskom pre skúmanie problematiky flexibilných foriem organizácie práce boli dokumenty a smernice Európskej únie. Terénny zber dát sa uskutočnil v roku 2012 na celkovej vzorke 73 podnikov z oblasti služieb, pričom na otázky odpovedali manažéri podniku. Údaje pre identifikovanie príležitostí a hrozieb z pohľadu zamestnanca boli získané prostredníctvom dotazníkového prieskumu na vzorke 159 respondentov pracujúcich formou telepráce. Skúmaná vzorka podnikov bola kategorizovaná podľa druhu ich činnosti na podniky poskytujúce: *informačno-telekomunikačné služby* (ďalej IT služby), *právne služby*, *architektonické služby*, *reklama a prieskum trhu* a *služby*

v oblasti vzdelávania. Skúmali sme tri formy telepráce: *telepráca z domu jeden krát týždenne*, *telepráca z domu viac krát týždenne*, a *telepráca u klienta*. Pri tejto forme organizácie práce sme skúmali mieru jej uplatňovania v podnikoch a možnosti jej implementáciu v blízkej budúcnosti z pohľadu dotazovaných manažérov.

2. Teoretické východisko

Flexibilné formy organizácie práce ako celok nepredstavujú fenomén súčasnej doby. V minulosti niektoré z nich existovali a uplatňovali sa. Ich vývoj napredoval a v roku 2006 bolo 25% pracovnej sily v Európskej únii zamestnaných prostredníctvom flexibilných foriem organizácie práce [3]. V súčasnosti zaznamenávame nárast niektorých z nich, predovšetkým telepráce.

2.1. Telepráca

Telepráca je široký pojem, pod ktorým sa často uvádza všetka vykonaná práca *na dialku*. Telepráca, ako relatívne nová forma práce, môže poskytnúť zamestnancom slobodu z hľadiska miesta ako aj času vykonávania práce. Vlastnosťou telepráce je, že pracovníci majú väčšiu voľnosť v manažovaní vlastnej práce a bez priameho dozoru ich nadriadeného. Kontrola a spätná väzba v tradičnom zmysle slova sa pri tejto forme takmer neobjavujú. Telepráca predstavuje nielen prácu doma, ale aj prácu na pracovisku klienta alebo na inom mieste. Ide o takú formu práce, pri ktorej zamestnanec naplňa ciele práce, aké požaduje zamestnávateľ, *s využitím informačno-komunikačných technológií* a prácu vykonáva *na inom mieste ako u zamestnávateľa*. Európska komisia teleprácu definuje ako *formu organizácie práce, ktorá na uskutočnenie práce využíva informačno-komunikačné technológie v kontexte pracovných zmlúv/pracovných vzťahov, kde práca, ktorú by bolo možné vykonať aj v zariadení zamestnávateľa, sa pravidelne vykonáva mimo tohto zariadenia* [6]. Pojem telepráca (telecommuting alebo telework) prvý krát zadefinoval Jack Nilles v roku 1973. Telepráca sa vo svete značne rozšírila začiatkom dvadsiateho prvého storočia. V súčasnosti podľa prieskumu agentúry Reuters, každý piaty pracovník na svete pracuje formou telepráce aspoň časť pracovného týždňa. Najpopulárnejšia je v Ázii, Blízkom východe a Latinskej Amerike, (India takmer 50% pracujúcej populácie, Indonézia a Mexiko viac ako 30%). V Európe je menej populárna napríklad v Maďarsku, Taliansku touto formou pracuje menej ako 10 percent ľudí [7]. Vo Veľkej Británii je zaznamenaný nárast tejto formy organizácie

práce o 13% v rozmedzí rokov 2007-2012 [8]. Nárast využívania telepráce nenastal iba vďaka reakciám podnikov na požiadavky trhu, ale aj vďaka skutočnosti, že sú k dispozícii cenovo dostupné informačno-komunikačné produkty a pokrytie rýchlejšou sieťou internet. V roku 2005 približne 8% európskej pracovnej sily pracovalo touto formou organizácie práce minimálne v rozsahu jednej štvrtiny pracovného času [5]. Európska komisia uvádza, že v roku 2010 zhruba 4,5 milióna ľudí vykonávalo prácu formou telepráce [4].

2.2. Kategorizácia telepráce

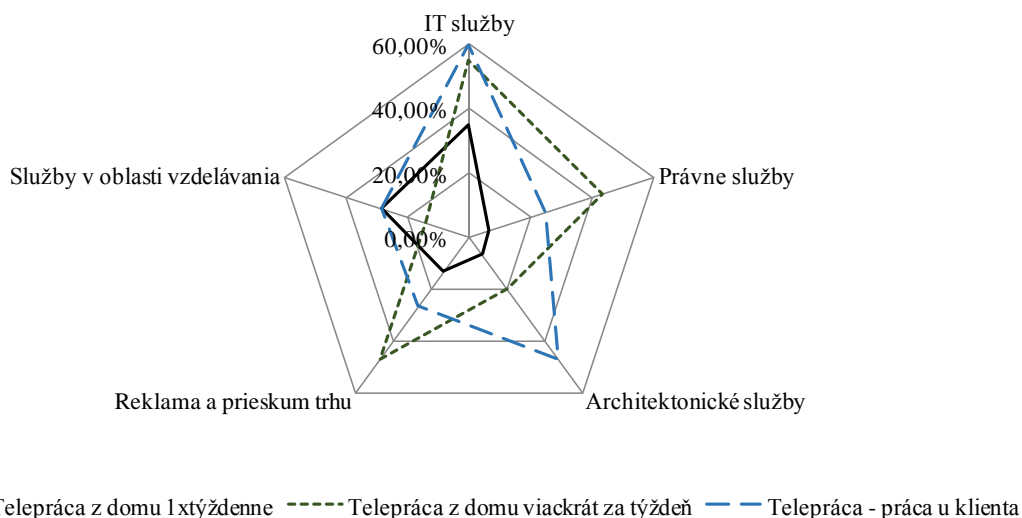
Ako sme už uviedli, telepráca je spôsob práce s využitím informačno-komunikačných technológií (ďalej IKT). Všeobecne sa telepráca delí podľa počtu odpracovaných hodín v týždni a aj to len v prípadoch práce z domu. Najčastejšie ju delíme na prácu z domu jeden deň týždenne, alebo viac dní týždenne. Teleprácu však môžeme kategorizovať aj podľa miesta výkonu práce, keďže spadá do foriem lokalizačnej flexibility, a to:

- *Práca z domu* – predstavuje takú formu, kedy zamestnanec vykonáva prácu z domu s využitím IKT.
- *Práca u klienta* – predstavuje takú formu, kedy zamestnanci pracujú v zriadenom pracovisku mimo zamestnávateľa, napríklad u klienta. Typickým príkladom sú programátori pracujú u zákazníka alebo správcovia databáz.
- *Práca na verejnom mieste* – predstavuje takú formu, kedy zamestnanec pracuje na verejnosti, napríklad v kaviarni a v dopravných prostriedkoch. Táto forma je novšia a jej využívanie je predovšetkým vďaka dostupnosti internetu ako aj vývoju mobilných zariadení.

3. Výsledky a diskusia

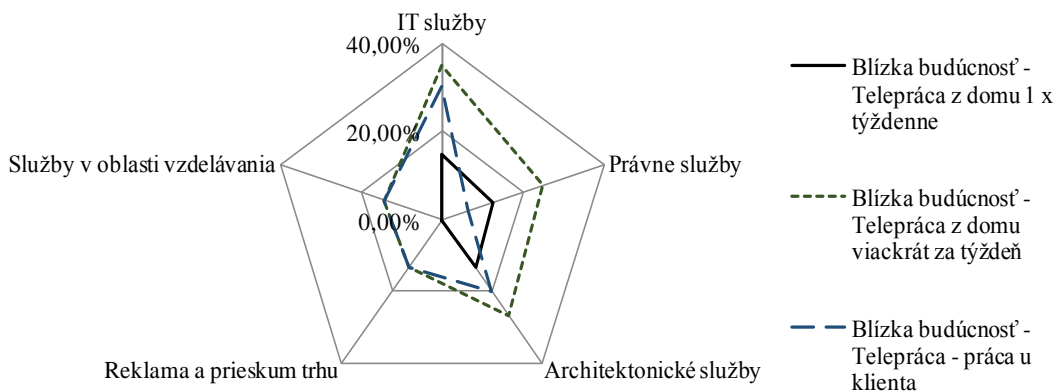
V nasledujúcej časti uvádzame graficky znázornené výsledky uplatňovania telepráce v skúmanej vzorke. Z výsledkov (Obr. 1) vyplýva, že takmer 60% podnikov so zameraním na IT služby uplatňuje formy *telepráce z domu viac krát týždenne* a *teleprácu – práca u klienta*. Zaujímavé je, že v celej skúmanej vzorke bola forma *telepráca z domu viac krát za týždeň* uplatňovaná u väčšieho počtu podnikov ako forma *telepráca z domu 1x týždenne*, výnimkou sú podniky poskytujúce služby v oblasti vzdelávania.

OBR. 1: Percentuálne vyjadrenie počtu podnikov uplatňujúcich formy telepráce podľa podnikateľskej činnosti

Zdroj: Vlastný výskum

OBR. 2: Percentuálne vyjadrenie počtu podnikov plánujúcich rozšíriť formy telepráce podľa podnikateľskej činnosti

Zdroj: Vlastný výskum

Obrázok 2 znázorňuje výsledky názorov manažérov, ohľadom budúceho rozširovania telepráce. Z výsledkov vyplýva, že sa počet pri forme telepráca z domu 1x týždenne nezvýši v službách v oblasti vzdelávania a v reklame a prieskume trhu. Očakáva sa nárast predovšetkým v zavádzaní telepráce z domu viac krát týždenne.

TAB. 1: Príležitosti a hrozby telepráce z pohľadu zamestnávateľov a zamestnancov.

Zamestnávateľ		Zamestnanec	
<i>Príležitosť:</i>	<i>Hrozba:</i>	<i>Príležitosť:</i>	<i>Hrozba:</i>
- znížiť náklady na prevádzku	- zvýšených nárokov na čas manažéra pri plánovaní a koordinácii činností	- vytvárať väčší priestor pri rozdeľovaní času medzi pracovnými a osobnými povinnosťami	- sociálnej izolácie od spolupracovníkov
- pružnejšie reagovať na vonkajšie vplyvy (čas, lokalita)	- problematikejšieho zabezpečenie ochrany údajov	- znížiť pracovné zaťaženie zamestnanca	- zníženej možnosti v čas si navzájom poradiť
- udržať si cenných pracovníkov	- zvýšených nárokov na pripravenosť pracovníkov	- znížiť mieru rozptyľovania spolupracovníkmi	- straty osobného kontaktu s nadriadenými
- zvýšiť mieru získavania nových vysoko kvalifikovaných (vedomostných) pracovníkov	- nezaangažovanosti pracovníkov na raste podniku	- vytvárať možnosť zamestnať sa popri ďalšom štúdiu	- zníženie príležitostí pre kariérny postup
- znížiť konflikty medzi pracovníkmi	- komplikovaného plnenie nečakaných úloh	- zachovávať si pracovné návyky popri starostlivosti člena rodiny	- zníženia informovanosti o dianí v podniku, informovanosť zo strany vedenia

Zdroj: Vlastný výskum

Príležitosti a hrozby vyplývajúce z uplatňovania telepráce dokumentuje TAB. 1. Jednotlivé príležitosti a hrozby v tabuľke sú uvedené v poradí podľa častosti odpovedí, pričom prvá uvedená možnosť predstavuje najčastejšie uvádzanú odpoveď. Vybrali sme 5 najčastejšie uvádzaných príležitostí a hrozieb. Zamestnávatelia vidia príležitosti telepráce predovšetkým v znížení nákladov na prevádzku a najväčšie obavy majú zo zvýšených nárokov kladených na manažerov viesť takýchto zamestnancov. Zamestnanci teleprácu v súčasnosti vnímajú skôr ako benefit pre lepšie zosúladenie pracovného a súkromného života. Hoci pri práci mimo tradičného pracoviska môže vzniknúť obava, že sa zamestnanec bude viac venovať iným ako pracovným povinnostiam, nie je ničím výnimočným, že zamestnanec v skutočnosti pracuje viac a podá vyšší výkon ako priamo u zamestnávateľa.

V súčasnosti sú typickými zamestnancami pracujúcimi formou telepráce výskumní pracovníci, programátori či architekti. Práca je často skôr zadeľovaná ako komplexnejšia úloha s termínom dlhším ako jeden deň. Zamestnanec musí rozumieť tomu, čo je potrebné urobiť, pretože nedostáva od nadriadeného každodenný zoznam čiastkových úloh. Tie si určuje zamestnanec sám, tak aby splnil úlohy do stanoveného

termínu. Výsledky jeho každodennej práce nie sú kontrolované. Treba však zdôrazniť skutočnosť, že mnoho súčasných zamestnancov vykonáva najprv prácu u zamestnávateľa a potom dodatočne dokončuje prácu aj z domu či na inom mieste. Dôvodom je to, že administratívna činnosť sa stala súčasťou mnohých povolání a jej veľkú časť je možné vykonávať mimo budovy zamestnávateľa. Výskum telepráce, vzhľadom na jej súčasný zvýšený prienik do rôznych povolání, by sa mal zamerať aj na zmeny v manažovaní zamestnancov využívajúcich teleprácu. S týmito zamestnancami sa spájajú zvýšené nároky na ich odbornosť a zodpovednosť k práci. Sú vnímaní ako vedomostní pracovníci, po ktorých je, vzhľadom na potreby podnikov vyrovnáť sa so súčasnými zmenami v prostredí vedomostnej spoločnosti, zvýšený dopyt. Budúci výskum by mal naďalej smerovať k identifikovaniu a hlbšej analýze problémov spojených s čoraz intenzívnejším využívaním tejto formy organizácie práce a hľadať riešenia na ich eliminovanie.

Záver

Celkovo môžeme zhrnúť, že pre podniky je telepráca predovšetkým prínosom vo zvýšenom množstve času stráveného priamo s klientom, v znížení nákladov na prenájom a údržbu nehnuteľností (vykurovanie, osvetlenie a podobne) a vyššej prítlačivosti pre vysokokvalifikovaných zamestnancov. Telepráca je vnímaná aj ako forma riešenia dopravných problémov v čase dopravnej špičky. Táto forma práce však vyžaduje iný druh dohľadu nad prácou ako tradičná organizácia práce. Potrebne sú iné kontrolné mechanizmy, ktoré vyhodnocujú výkon na základe kvantity a kvality. Keďže pri telepráci nie je možné priebežne dohliadať na individuálny výkon každého jednotlivca počas výkonu jeho práce, nejestvuje spôsob, ako okamžite podporiť prácu, alebo naopak korigovať chybu, prípadne zaviesť okamžitú nápravu, ak príde k uvoľneniu pracovnej disciplíny. Najväčším problémom v riadení telepráce je udržiavanie efektívnej komunikácie najmä tam, kde sú formou telepráce zamestnaní primárni zamestnanci. V takomto prípade fungovanie organizácie vyžaduje oveľa viac ako len komunikáciu emailom. Mala by byť dopĺňaná o telefonické rozhovory a nevyhnutná je predovšetkým ochota komunikovať na oboch stranách. Toto sú výzvy pre ďalší výskum v tejto oblasti. Tieto zmeny práce sa netýkajú výlučne zamestnancov s pracovnou zmluvou o telepráci. Prvky tejto flexibilnej formy organizácie práce sa

rozšírili aj na zamestnancov pracujúcich tradičnou formou, ktorá je obohatená o prvky telepráce a zamestnanec je často nútený pracovať aj mimo budovy zamestnávateľa.

Použitá literatúra:

- [1] BAJZÍKOVÁ, L., ŠAJGALÍKOVÁ, H. *The Challenges HRM Must Face Under Flexible Work Arrangements*. Bratislava. Ekonomika. No. 67, 2004. ISSN 1392-1258
- [2] Eurofound. *Atypical work*. [online]. Eurofound, 2009 [cit. 30.09.2014]. Dostupné z: <http://www.eurofound.europa.eu/areas/industrialrelations/dictionary/definitions/ATYPICALWORK.htm>.
- [3] Eurofound. *Flexible forms of work: 'very atypical' contractual arrangements*. [online]. Eurofound, 2010. [cit. 01.10.2014]. Dostupné z: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2010/091/en/1/EF10091EN.pdf>.
- [4] Eurofound. *Telework in the European Union – Executive Summary*. [online]. EK, 2010. [cit. 11.08.2014]. Dostupné z: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2009/961/en/1/EF09961EN.pdf>.
- [5] European Commission. *14.5 million employees to benefit from improved information and consultation rights*. [online]. EK, 2006. [cit. 21.10.2014]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=89&langId=en&newsId=374&furtherNews=yes>.
- [6] European Commission. *Framework Agreement on Telework*. [online]. EK, 2002. [cit. 16.01.2007]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/employment_social/news/2002/oct/teleworking_agreement_en.pdf.
- [7] MATUŠÍKOVÁ, D. *Inovácia vzdelávacieho prostredia prostredníctvom moderných prístupov*. In: Úroveň a možnosti skvalitňovania vzdelávania na vysokých školách : zborník abstraktov z pracovno-odborného seminára. Prešov: Bookman, 2013. ISBN 978-80-89568-61-1.
- [8] MRÁZIK, P., HORVÁTHOVÁ, P. *Ekonomický vývoj Slovenskej republiky po roku 1993*. In: Udržitelný rozvoj v kontextu rozvoje regionů, obcí a států. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2014. ISBN 978-80-87472-71-2. s. 31-35.
- [9] REANEY, P. *About one in five workers worldwide telecommute: poll*. [online]. Reuters, 2012. [cit. 01.10.2014]. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/2012/01/24/us-telecommuting-idUSTRE80N1IL20120124>.
- [10] SWIFT, P. & STEPHENS, A. *Homeworking: helping businesses cut costs and reduce their carbon footprint*. [online]. CarbonTrust, 2014. [cit. 03.10.2014]. Dostupné z: <http://www.carbontrust.com/media/507270/ctc830-homeworking.pdf>.
- [11] WOJČÁK, E. *Flexibilné formy organizácie práce*. Vyd. 1. Bratislava: Ofprint, s.r.o. 2013. 124 s. ISBN 978-80-89037-34-6.

CERTIFIKAČNÍ PROGRAMY PRO UDRŽITELNÁ UBYTOVACÍ ZAŘÍZENÍ

CERTIFICATION PROGRAMS FOR SUSTAINABLE TOURISM ACCOMMODATIONS

Lucie Sára Závodná

Univerzita Palackého v Olomouci

Lucie.zavodna@upol.cz

Klíčová slova:

certifikace – udržitelnost – cestovní ruch – porovnání – ubytovací zařízení

Keywords:

certification – sustainability – tourism – comparison – accommodation facility

Abstract:

Sustainable tourism is a current trend in tourism. On the market there are many tourism products, how do we distinguish sustainable one? Certification is a voluntary instrument. By certification we declare parameters of the tourism product, activity or destination. It is a form of verification of the desired state or the process. This article aims to describe specific certification programs for accommodation facility, which can mark sustainable tourism accommodations worldwide. The paper describes not only programs, but also compares several parameters of each other.

Úvod

Certifikace je marketingovou výhodou podniku nebo produktu či služby. Certifikáty udržitelnosti přitahují specifické cílové skupiny návštěvníků, tzv. zelených spotřebitelů. Certifikace je pro ně důležitá, protože jim pomáhá v orientaci na trhu. Značku poté zákazník spojuje s kvalitou a vyšší užitečností. Certifikace je tedy dobrovolným nástrojem. Je podstupována pro dosažení předem deklarovaných parametrů produktu cestovního ruchu, činnosti nebo destinace. Celosvětově existuje několik možností pro certifikace udržitelnosti ubytovacích zařízení v cestovním ruchu. Článek se věnuje představení a srovnání vybraných certifikačních programů: *Ecorooms and Ecosuites*, *The Green Key*, *The Green Globe* a českému programu *Ekologicky šetrný výrobek/služba*.

1. Metodika, řešerše

První krokem byla selekce značek pro certifikaci udržitelného chování. Analýze poté byly podrobeny jen vybrané certifikační programy s možností certifikovat služby ubytování.

2. Výsledky

UNWTO (2003) vydala soubor doporučení pro národní vlády, který obsahuje rady k budování certifikačního systému ve službách cestovního ruchu. Je zde doporučeno rozčlenit a zahrnout vždy tři roviny udržitelnosti: environmentální, socio-kulturní a ekonomickou. Měla by být definována základní a pomocná kritéria pro různé typy služeb cestovního ruchu a produkty cestovního ruchu a vytvořeno certifikační schéma i pro destinaci jako celek. Pro každé požadované kritérium by měly být definovány indikátory, které jsou měřitelné a snadno srozumitelné pro ty aktéry cestovního ruchu, kteří jsou součástí procesu certifikace nebo interpretují jeho výstupy. [5] Následující certifikační programy ne vždy toto doporučení splňují.

2.1. Program *Ecorooms and Ecosuites*

EcoRooms & EcoSuites [3] je značka, která označuje ubytovací zařízení, které splňují zelená kritéria, určená americkou společností Pineapple Hospitality, Inc. Ubytovací zařízení užívají více udržitelných prostředků a pobízí také návštěvníky k udržitelnému chování. Požadavky značky na zařízení cestovního ruchu lze shrnout do následujících bodů:

1. V pokojích jsou používány certifikované prostředky Green Seal nebo ekvivalentní čisticí prostředky.
2. V pokoji se používá papír certifikovaný značkou Green Seal nebo ekvivalentní značky (stejně tak pro produkty v koupelně jako jsou vatové tampóny apod.)
3. K vybavení koupelny patří zásobníky na prostředky jako je mýdlo a šampón a hosté jsou vyzýváni, aby si zbytky kosmetických prostředků vzali sebou domů nebo aby je darovali potřebným.
4. Ubytovací zařízení má zaveden „Reuse program“ pro prádlo a ručníky (program pro několikanásobné použití).
5. Hostům jsou k dispozici samostatné nádoby nebo tašky, do kterých lze uložit recyklovatelný odpad.

6. V každé předmětné oblasti je energeticky úsporné osvětlení.
7. Vysoká účinnost odpadních vod – 6,048 litrů nebo méně na splachování toalet a průtok 5,67 litrů za minutu nebo méně pro umyvadla s použitím účinných perlátorů.
8. Ubytovací zařízení je 100% nekuřácké.

Poznámka: Certifikace Green Seal nebo-li „Zelená pečeť“ nabízí certifikaci pro výrobky, služby a společnosti, které splňují dané zelené standardy. Značka představuje dodržování přísného souboru kritérií, jejichž cílem je dosáhnout jisté úrovně udržitelnosti. Green Seal není jen jednorázovou záležitostí. Podniky uzavírají trvalý závazek pro zdraví a životní prostředí prostřednictvím ročního sledování shody a zavazují se usilovat o neustálé zlepšování.

2.2. *The Green Key*

Green Key [4] je nevládní, neziskový, nezávislý program. Je podporován UNWTO a UNEP. Green Key patří v současné době k největším světovým ekoznačkám pro ubytování a má národní administrativní centrum v každé účastnické zemi. Pozitivní účinky odpovědného cestovního ruchu jsou významným přínosem pro životní prostředí. Program Green Key se opírá o pět pilířů:

- vzdělávání zaměstnanců, klientů a majitelů ke zvýšení udržitelného rozvoje a povědomí o životním prostředí v rekreačních zařízeních;
- ochrana životního prostředí snížením negativního vlivu na životní prostředí
- ekonomické řízení a snížení spotřeby, což znamená snížení nákladů;
- marketingová strategie pro podporu Green Key značky pomocí ikony Green Key;
- posílení cestovního ruchu a převzetí odpovědnosti v širším kontextu než jen za své jednotlivé zařízení.

Označení Green Key znamená, že zařízení splní seznam určených požadavků. Tyto požadavky jsou obsaženy v hlavních důležitých a vedlejších orientačních kritériích. Lze certifikovat hotely, kempy, malé ubytovací zařízení, stravovací zařízení a atrakce cestovního ruchu.

2.3. *The Green Globe*

Green Globe [2] je strukturované hodnocení udržitelnosti cestovního ruchu pro podniky a jejich partnery v dodavatelském řetězci. Podniky mohou sledovat zlepšení a úspěchy pomocí dokumentů, které vedou k certifikaci udržitelného řízení podniků. Green Globe sídlí v Los Angeles, Kalifornii a má partnery v Mexiku, Jižní Americe, Jižní Africe, na Středním východě, Karibiku a Evropě. Green Globe také udržuje globální síť nezávislých auditorů, kteří poskytují kontrolu a ověřování třetí stranou.

Green Globe standardy tvoří sbírka 337 ukazatelů shody uplatňovaných na 41 jednotlivých kritérií udržitelnosti. Příslušné ukazatelé se liší podle typu certifikace, zeměpisné oblasti, zohledňují i místní faktory. Green Globe standardy jsou revidovány a aktualizovány dvakrát za rok. Green Globe poskytuje certifikační standardy v těchto kategoriích: Atrakce, Prodej - obchod, Kongresové centrum, Společenská místa, Lodě (říční & oceánské), Golfové hřiště, Hotel & Resort, Setkání & Události, Organizování, Restaurace, Spa, Zdravotní středisko, Doprava (hromadná doprava, autobusová přeprava, limuzíny, pronájem aut), Průmysl cestovního ruchu (Tour operátoři, destinační management, incentivní cestovní ruch). V České republice máme v současnosti pouze jeden hotel certifikován touto ekoznačkou. Je to pražský Mövenpick hotel.

2.4. *Ekologicky šetrný výrobek a služba*

K porovnání zahraničních značek byla vybrána taky jedna značka ryze česká. Ekologicky šetrný výrobek a služba [1] je národní systém ekoznačení, kterým lze označovat výrobky nebo služby, které splní požadavky dané organizací CENIA, což je organizace Ministerstva pro místní rozvoj ČR. Ta zprostředkovává udělování ekoznačky Ekologicky šetrný výrobek/ služba a mimo jiné také Ekoznačky EU (The Flower). V současné době používá ekoznačku Ekologicky šetrný výrobek/služba nebo Ekoznačku EU na jednom či více výrobcích přes 100 českých i zahraničních firem a jejich počet neustále roste. V cestovním ruchu lze získat tuto značku v oblasti 42 – Služby v kempech a 43 – Turistické ubytovací služby.

Posuzuje se „provoz“ výrobku (emise, spotřeba energie, uvolňování prchavých látek), jeho životní cyklus (z čeho je výrobek vyroben, jak se likviduje, spotřeba energie a

TAB. 1: Srovnání jednotlivých certifikačních programů pro ubytovací zařízení

Kritérium	Ecorooms & Ecosuites	Green Globe	Green Key	Ekologicky šetrná služba
Dostupnost	Mezinárodní, převážně USA	Mezinárodní	Mezinárodní	Pouze ČR
Zaměření značky	Ubytovací zařízení	Hotely a resorty, restaurace, atrakce, plavby, golfové resorty, doprava,...	Podniky starající se o volný čas: Hotely, hostely, kempy, atrakce, farmy, restaurace, konferenční centra, ostatní	Různé typy podniků, certifikují se produkty/služby
Platnost	Není určeno	1 rok	1 rok	1 rok
Počet certifikovaných zařízení	23	442 celkem z toho 45 hotelů a resortů	Více než 2200 zařízení	5 podniků se službami z toho 3 ubytovací zařízení
Počet zařízení 2014 v ČR	0	1	3	3
Počet sledovaných kritérií	8 eko-kritérií	4 oblasti: Udržitelný management, sociální/ekonomická oblast, kulturní dědictví, environmentální oblast 41 kritérií a 337 indikátorů	5 oblastí	Základní a specifické požadavky: energie, voda, odpad, detergenty a dezinfekční prostředky, jiné služby, management
Cena programu	350 USD	Podle počtu pokojů a zaměstnanců Dále podle regionu, Evropa: Od 650 EUR do 4500 EUR	podle velikosti podniku 750-900 EUR za certifikační známku a 500 EUR za audit	5000- 20 000 Kč dle velikosti podniku

Zdroj: vlastní zpracování

surovin na výrobu) i obal. Značka vypovídá o tom, že daný výrobek je ve své kategorii „ekologičtější“, než ostatní obdobné výrobky. Další informací pro spotřebitele je, že

výrobek je svými funkčními vlastnostmi plně srovnatelný s konkurenčními výrobky a byl vyroben v souladu se všemi platnými zákony a předpisy. Tedy že „ekologičnosti“ nebylo dosaženo na úkor kvality. Výrobky, kterým byla udělena ekoznačka, ji mají zobrazenou na svém obalu. U služeb musí být klienti o tom, že služba byla oceněna ekoznačkou, informováni zaměstnanci firmy. [6]

Tabulka 1. představuje analýzu jednotlivých ekoznaček pro certifikaci udržitelného chování v cestovním ruchu. Jsou porovnávány z hlediska dostupnosti, zaměření, platnosti, počtu certifikovaných zařízení, počet certifikovaných zařízení v ČR, počet kritérií, které jsou sledovány a konečně cenu, za jakou je značka nabízena.

3. Diskuse

Možností pro certifikaci výrobků nebo služeb, či samotných podniků je celosvětově samozřejmě více. Například se jedná o evropskou ekoznačku The Flower, za kterou je u nás zodpovědná také CENIA. Kritéria pro udělení Ekoznačky EU pro jednotlivé produktové skupiny jsou tvořena na evropské úrovni zástupci agentur pro ekoznačení ze všech členských zemí. Ekoznačku EU lze získat ve 26 produktových skupinách. Za cestovní ruch je možné certifikovat ubytovací služby pro turisty a služby v kempech. [6] Kromě oficiálních certifikačních programů, používají podniky také tzv. vlastní environmentální tvrzení. Jde o vlastní prohlášení podniku, značka nebo obrazec, který poukazuje na nějaký prvek činnosti, výrobků nebo služeb organizace a který může ovlivňovat životní prostředí či udržitelné chování a je určitým druhem reklamy. Hlavní výhodou vlastního environmentálního tvrzení je možnost získat pozornost všech zájmových skupin jiným jednoduchým a levnějším způsobem. Nevýhodou je často lživé prohlášení podniku o výrobku nebo službě. Spotřebitel se tak přestává na trhu orientovat a na základě nepodložených až klamavých informací, nakupuje či spotřebovává nesprávně.

Závěr

Pokud se tedy podíváme na zastoupení ekoznaček v oblasti cestovního ruchu, je česká účast podniků nedostatečná. Často je spojována s vyššími náklady za provoz zařízení či za samotnou certifikaci. Otázkou také zůstává, zda značka přinese nové tzv. zelené klienty, kteří přijedou speciálně kvůli ní. Udržitelnost je někdy také zaměňována za

strategii CSR (Společenská odpovědnost firem). Je pravdou, že mnoho rysů mají společných, ale přesto neznamenají totéž.

Udržitelný cestovní ruch by se ale neprosadil sám o sobě, kdyby neexistovali turisté (spotřebitelé), kteří by jej ocenili, vyžadovali, případně za něj byli ochotni připlatit. V zahraničí jsou označováni termínem LOHAS - acronyem z anglických slov Lifestyles of Health and Sustainability = zdravý a udržitelný životní styl. [6] V České republice je tato oblast stále ještě novinkou, proto je potřeba propagovat nejen ekoznačky pro certifikaci takových zařízení, ale také vzdělávat samotné spotřebitele o prospěšnosti a nutnosti takové koncepty zavádět a podporovat.

Použitá literatura:

- [1] Česká informační agentura životního prostředí. *Environmentální značení* [online]. 2012 [cit. 21. 10. 2014]. Dostupné z: <http://www1.cenia.cz/www/>
- [2] *Green Globe Certification*. [online]. 2014 [cit. 21. 10. 2014]. Dostupné z: greenglobe.com
- [3] Pineapple Hospitality, Inc. *EcoRooms and EcoSuites* [online]. 2008-2011 [cit. 21. 10. 2014]. Dostupné z: www.ecorooms.com
- [4] The Foundation for Environmental Education. *Green Key*. [online]. [cit. 21. 10. 2014]. Dostupné z: www.green-key.org
- [5] UNWTO. *Recommendations to Governments for Supporting and/or Establishing National Certifications Systems for Sustainable Tourism*. [online]. 2003 [cit. 21. 10. 2014]. Dostupné z: <http://www.unwto.org/sustainable/doc/certificationgov-recomm.pdf>
- [6] ZÁVODNÁ, L. S. *Udržitelný cestovní ruch: Principy, certifikace a měření*. 1. Vyd. Olomouc: Vydavatelství UP, 2014. (v tisku)

ÚČINEK REDISTRIBUČNÍHO MECHANISMU NA VÝVOJ REGIONÁLNÍCH DISPARIT V ČR

EFFECT OF REDISTRIBUTION MECHANISM ON THE DEVELOPMENT OF REGIONAL DISPARITIES IN THE CZECH REPUBLIC

Pavel Zdražil

Univerzita Pardubice

Pavel.Zdrazil@upce.cz

Klíčová slova:

disparity – redistribuční mechanismus – dotace – kraje ČR

Keywords:

disparities – redistribution mechanism – subsidies – regions of the Czech Republic

Abstract:

The issue of disparities and looking for its solutions belong among the most sensitive socio-economics topics which can be labelled as perpetual problem. These disparities are driven not only by economic differences within society but by differences among regions as well. One of the governments tool to fight against disparities is redistribution of wealth via public finance. The main aim of this paper is to examine the influence of redistribution mechanism on development of disparities - in the regional aspect - within the Czech Republic. Based on empirical results, we can suggest that the mechanism is inefficient in general, and therefore it doesn't fulfil its macroeconomic function well.

Úvod

Efektivní redistribuce bohatství a z ní plynoucí cíl snižování sociálně-ekonomických disparit, je jedním ze základních argumentů pro existenci vládního sektoru a jeho korekčních zásahů do fungování svobodné tržní společnosti [7]. Bez ohledu, zda se v této souvislosti jedná o formu přímé redistribuce důchodů konečným spotřebitelům, či nepřímou formu rozvoje sociálního, ekonomického a právního prostředí, jež občanům poskytuje potenciál ke zlepšení vlastních životních podmínek svépomocí, je vhodné neuvažovat o redistribuci pouze v aspektech ryze sociálně-ekonomických, ale nepochybně také v aspektech regionálních. Právě unikátní dispozice jednotlivých

regionů ony difference v rámci celé společnosti do značné míry determinují. Tedy nejen politiku sociální, ale také nastavení politiky regionální a její aplikaci lze pak logicky považovat za jeden ze zásadních nástrojů k dosahování konvergence ke stavu horizontální spravedlnosti prostřednictvím nepřímé redistribuce bohatství.

Nastíněná problematika se promítá i do regionální politiky ČR, jejíž základní funkce lze shrnout jako podporu rozvoje potenciálu jednotlivých regionů, předcházení možných rizik budoucího vývoje a řešení, respektive snižování, dlouhodobé nerovnováhy [6], která mezi českými regiony nepochybně existuje, ale také představuje závažný problém a překážku v jejich rozvoji [5]. Úsilí o vyrovnávání regionálních disparit spočívající ve snaze o jednostranné neomezování rozvinutých regionů, ale v posilování regionů nerozvinutých, je ve značné míře saturováno právě prostřednictvím redistribučního mechanismu veřejných financí, respektive formou uvolňování dotací, jehož působením lze disponibilní finanční prostředky alokovat bez ohledu na jejich původ. Snižování regionálních disparit, byť v širším kontextu, lze pokládat rovněž za jeden z dlouhodobých cílů kohezní politiky EU, který, ač oproti předchozím obdobím není v rámci zjednodušeného výčtu cílů programovacího období 2014-2020 výslovně uváděn, zůstává jádrem výchozí strategie Evropa 2020 a jedním z faktických prostředků naplňování širších cílů celé koncepce [3]. Tato strategie je pak rovněž neodmyslitelně spojena s vyčleněnými finančními prostředky, resp. systémem dotací k jejímu naplnění.

Cílem tohoto příspěvku je stručně nastínit vývoj regionálních disparit v ČR z hlediska ukazatelů redistribuce veřejných finančních prostředků, ekonomické výkonnosti, potenciální spotřeby a tvorby zdrojů potenciální produkce, a současně ověřit, zda regionální disparity v rámci redistribučního mechanismu napomáhají ke snižování disparit, z hlediska uvedených ekonomických entit, respektive zda v této souvislosti mechanismus plní svoji elementární makroekonomickou funkci.

1. Metodika

Definovaného cíle bylo dosaženo na základě uplatnění následujících postupů a předpokladů. Údaje o poskytnutých dotačních prostředcích byly získány z databáze Centrálního registru dotací [4], kde jsou evidovány informace o účelových dotacích ze státního rozpočtu, ale i dalších zdrojů - např. Strukturálních fondů, Kohezního fondu,

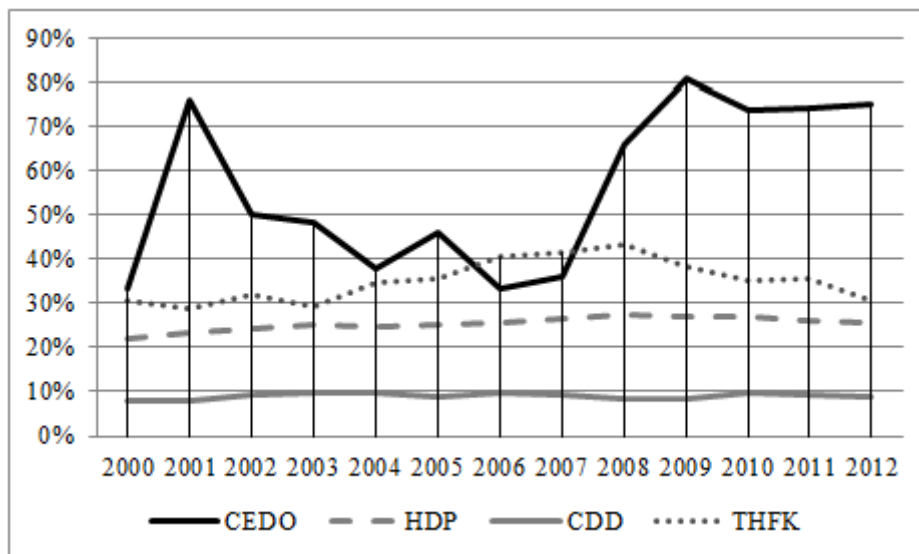
SAPARD, atd. Za nejvhodnější relevantní údaj vyjadřující redistribuci dotačních prostředků je pro potřeby této studie považována čerpaná částka dotace - jedná se o úhrn částek, které příjemce nabýval, snížený o částky, které poskytovateli navrátil. Dle informací ze zdrojové databáze vychází tyto částky z bankovních výpisů výdajových účtů příslušných finančních zdrojů [4]. Data o výši regionálních ukazatelů hrubého domácího produktu, čistého disponibilního důchodu, tvorby hrubého fixního kapitálu a středního počtu obyvatel byla získána z databáze ročních národních účtů ČSÚ [1]. Za regiony jsou v rámci této studie považována teritoria samosprávných krajů (NUTS III).

Na regionální disparity zmíněných ukazatelů bylo v rámci příspěvku pohlíženo z hlediska vývoje jejich variability v období let 2000-2012. Pro vyjádření variability byla přijata metodika využívaná statistickým úřadem Evropské unie (EUROSTAT) [2] v rámci vykazování regionálních účtů v systému ESA95. Respektive, měření variability na základě sumace hodnot absolutních diferencí daných regionálních ukazatelů a referenční entity (v tomto případě ČR), vážených podílem populace jednotlivých regionů a vyjádřené ve formě procentního podílu daného ukazatele na obyvatele referenční entity. Vzájemné souvztažnosti mezi vypočtenými ukazateli variability byly následně prověřovány prostřednictvím parametrické korelace, přičemž byl uvažován i možný efekt opožděného účinku čerpaných dotací, a to v rozmezí jednoho roku až tří let. Za nejvyšší relevantní hladinu pro posuzování statistické významnosti zjištěných výsledků byla v rámci této studie uvažována hodnota $\alpha = 0,10$.

2. Výsledky a diskuse

Před přistoupením k hodnocení účinku redistribučního mechanismu na vývoj regionálních disparit v ČR se jeví za vhodné stručně nastínit samotný vývoj disparit z hlediska ukazatele redistribuce veřejných finančních prostředků - čerpaných dotací (CEDO), ukazatele ekonomické výkonnosti - hrubého domácího produktu (HDP), ukazatele potenciální spotřeby - čistého disponibilního důchodu (CDD) a ukazatele tvorby zdrojů potenciální produkce - tvorby hrubého fixního kapitálu (THFK). Rovněž je vhodné připomenout, že v rámci výpočtu ukazatele variability byly hodnoty sledovaných regionálních veličin vyváženy -uvažováním počtu obyvatelstva. Vývoj disparit zmíněných ukazatelů v regionech ČR ve sledovaném období je zachycen na OBR. 1.

OBR. 1: Vývoj regionálních disparit sledovaných ukazatelů (ČR, 2000-2012)

Zdroj: vlastní výpočty, s využitím [4], [1]

Jak je z OBR. 1 dobře patrné, lze charakteristiky regionálních disparit sledovaných ukazatelů mezi lety 2000-2012 označit za značně diferencované, a to nejen z hlediska jejich vývoje, ale současně jejich rozsahu. Zatímco vývoj variability ukazatelů CDD a HDP lze označit za relativně stabilní – v případě CDD oscilace kolem 9% hladiny, respektive <7,9 %; 10,0 %> a v případě HDP pozvolný růst z výchozí hladiny 22,0 % na 27,3 % (hodnota roku 2008), následován velmi pozvolným poklesem na konečnou hladinu 25,7 % - ve vývoji ukazatelů THFK a zejména CEDO je značná míra dynamiky více než zjevná. Vývoj regionálních disparit u ukazatele THFK lze z časového hlediska poměrně rovnoměrně rozčlenit na první třetinu oscilace kolem 30% hladiny, následnou třetinu růstu až na 43,5% maximum (v roce 2008) a poslední třetinu konvergence s konečnou hodnotou na úrovni 30,8% hladiny. U variability veličiny CEDO byla volatilita naměřených hodnot zdaleka nejmarkantnější, přičemž tyto hodnoty oscilovaly v rozpětí <33,2%; 80,8 %> s minimem v roce 2006 a maximem v roce 2009.

Nutno podotknout, že ačkoliv je obecně možné vyšší volatilitu v rámci ukazatele CEDO očekávat – vzhledem k jeho povaze, kdy jsou disponibilní prostředky formovány na principech nenávratnosti, nedobrovolnosti a neekvivalence, jež ústí v potenciál relativně volné redistribuce disponibilních prostředků; dále s přihlédnutím ke skutečnosti, že regiony jsou nehomogenní a každý je do jisté míry determinován

nezávislými specifickými dispozicemi, k nimž je v rámci redistribuce nutné určitým adekvátním způsobem přistupovat; jakož i s vědomím, že z hlediska rozložení v čase lze redistribuci omezených finančních prostředků formou dotací poměrně jednoduše a často i zcela obhajitelně promptně přizpůsobovat nejpalčivějším problémům a třeba i mimořádným situacím, přičemž sociální, politická ani ekonomická stabilita regionů nemusí nezbytně utrpět významnou újmu - rozkolísanost naměřených hodnot byla poněkud překvapivá, avšak pro potřeby následné analýzy vítaná.

2.1. Hodnocení účinku redistribučního mechanismu na vývoj regionálních disparit
 S využitím naměřených hodnot variability sledovaných ukazatelů v prostředí regionů ČR v letech 2000-2012, bylo možné přistoupit ke stěžejní části této studie, a to posouzení účinku redistribučního mechanismu na vývoj vybraných relevantních ukazatelů regionální ekonomiky – HDP, CDD a THFK. Souhrnné výsledky korelační analýzy, která byla za tímto účelem provedena, respektive hodnoty korelačních koeficientů (r) dvojic ukazatelů při paralelním uvažování zpožděného účinku dotací jsou zachyceny v TAB. 1.

TAB. 1: Souhrnné výsledky korelační analýzy

ukazatel	CEDO			
	zpoždění účinku dotací (v letech)			
	0	1	2	3
HDP	0,4201	0,1940	-0,0121	-0,4261
CDD	-0,1530	0,3630	* 0,5421	0,0447
THFK	-0,1190	-0,3107	** -0,6050	-0,3115

Poznámka: *koeficient je významný na hladině $\alpha = 0,10$; ** ... $\alpha = 0,05$

Zdroj: vlastní výpočty

S přihlédnutím k naměřeným hodnotám lze konstatovat, že v prostředí českých regionů nemá variabilita v redistribuci veřejných finančních prostředků prokazatelný bezprostřední vliv na variabilitu sledovaných ukazatelů regionální ekonomiky, a to ani při uvážení jednoletého zpoždění účinnosti čerpaných prostředků. Naopak při uvažování dvouletého zpoždění účinku dotací od okamžiku jejich čerpání byla nalezena pozitivní souvztažnost mezi variabilitou ukazatelů CEDO a CDD ($r = 0,5421$), ale také negativní souvztažnost mezi CEDO a THFK ($r = -0,6050$) – tato dokonce na významnější hladině

($\alpha = 0,05$). Ačkoliv na základě naměřené intenzity nelze ani v jednom z nalezených vztahů považovat účinnost dotací za naprosto dominantní, vyšší než 50% síla u obou vztahů se jeví být poměrně relevantním argumentem při uvažování o řešení regionálních disparit. Při uvažování tříleté prodlevy účinku dotací od okamžiku redistribuce žádná statisticky prokazatelná závislost mezi ukazateli naměřena nebyla.

Ze zjištěných skutečností jasně vyplývají tyto, pro formování dlouhodobých strategií a politiky regionálního rozvoje ČR, zásadní souvislosti:

- nebyl prokázán vliv míry variability v redistribuci veřejných finančních prostředků na míru disparit v ekonomické výkonnosti regionů;
- byl prokázán vliv míry variability v redistribuci veřejných finančních prostředků na míru disparit v potenciální spotřebě s odloženým účinkem 2 let, přičemž orientace působení tohoto vlivu je souhlasná (*nežádoucí působení*);
- byl prokázán vliv míry variability v redistribuci veřejných finančních prostředků na míru disparit ve tvorbě zdrojů potenciální produkce s odloženým účinkem 2 let, přičemž orientace působení tohoto vlivu je inverzní (*žádoucí působení*).

Závěr

Analýza disparit mezi kraji ČR v období let 2000-2012 ukázala, že zatímco regionální disparity z hlediska ukazatelů potenciální spotřeby a ekonomické výkonnosti jsou nižší a relativně stabilní (přičemž jejich meziroční změny dosahují zpravidla nejvýše jednotek procentních bodů), z hlediska disparit ve tvorbě zdrojů potenciální produkce a redistribuce veřejných finančních prostředků jsou regionální disparity, jakož i dynamika jejich ukazatelů značně vyšší. V případě redistribuce financí pak lze dokonce hovořit o velmi vysoké dynamice, při meziročních změnách čítajících i desítky procentních bodů.

Z hlediska účinku redistribučního mechanismu na ovlivňování regionálních disparit v krajích ČR bylo zjištěno, že míra variability v regionální redistribuci veřejných finančních prostředků je ve vztahu ke sledovaným ukazatelům bezprostředně irelevantní. Při uvážení dvouletého zpoždění účinnosti však vyšší variabilita v redistribuci zapříčiňuje nežádoucí růst disparit ve zdrojích potenciální spotřeby

a současně zapříčiňuje pokles disparit ve tvorbě zdrojů potenciální produkce, což lze naopak považovat za jev pozitivní, ač z hlediska tradičních cílů spojených se snižováním nerovností mezi regiony nikoliv primární. Jakákoliv forma účinnosti redistribučního mechanismu na ekonomickou výkonnost regionů prokázána nebyla.

S uvážením všech uvedených skutečností lze konstatovat, že redistribuční mechanismus v kontextu krajů ČR se jeví jako nefunkční, neboť vyšší variabilita v redistribuci, ač s opožděným účinkem, snižuje pouze regionální disparity ve tvorbě zdrojů potenciální produkce, disparity v potenciální spotřebě naopak zvyšuje a na ekonomickou výkonnost vůbec nepůsobí. Lze se tedy domnívat, že redistribuční mechanismus svoji elementární makroekonomickou funkci – snižování disparit ve společnosti - nenaplnuje.

Poděkování:

Príspevek byl zpracován s podporou IGA Univerzity Pardubice v souvislosti s řešením projektu č. SGSFES-2014002.

Použitá literatura:

- [1] ČSÚ. *Databáze ročních národních účtů*. [online]. 2014 [cit. 28. 10. 2014]. Dostupné z: <http://apl.czso.cz/pll/rocenka>.
- [2] EUROSTAT. *Eurostat Quality Profile: Dispersion of regional GDP*. [online]. 2008 [cit. 28. 10. 2014] Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/sdi/files/quality_profiles/DISPERSION%20OF%20REGIONAL%20GDP.PDF.
- [3] EVROPSKÁ KOMISE. *Evropa 2020: Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění*. Luxembourg: EC, 2010.
- [4] GENERÁLNÍ FINANČNÍ ŘEDITELSTVÍ. *IS CEDR III*. [online]. 2014 [cit. 28. 10. 2014]. Dostupné z: <http://cedr.mfcr.cz>.
- [5] KRAFTOVÁ, I., APPLOVÁ, P. Variabilita ve tvorbě bohatství. In: *Sborník recenzovaných příspěvků z mezinárodní vědecké konference Hradecké ekonomické dny 2013, díl I*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013, 329-338. ISBN 978-80-7435-249-2.
- [6] MMR ČR. *Strategie regionálního rozvoje ČR 2014-2020*. Praha: MMR, 2013.
- [7] STIGLITZ, E., WALSCH, C. *Economics*. 4. vyd. New York: W.W.Norton, 2006. ISBN 0-393-11644-1.

ANALÝZA PATENTOVÉHO PORTFOLIA V ORGANIZACI PATENT PORTFOLIO ANALYSIS IN COMPANY

Petr Zdrálek, Růžena Štemberková, Pavla Matulová, Linda Lososová, Petra Marešová, Kamil Kuča

Univerzita Hradec Králové

**ruzena.stemberkova@uhk.cz, petr.zdrlek@uhk.cz, pavla.matulova@uhk.cz,
linda.lososova@uhk.cz, petra.maresova@uhk.cz, kamil.kuca@uhk.cz**

Klíčová slova:

patent – duševní vlastnictví – patentové portfolio – patentová strategie – analýza

Keywords:

patent – intellectual property – patent portfolio – patent strategy – analysis

Abstract:

Given the limited government spending on scientific research activities, the need of effectiveness rank is growing up. This ranking is valuable feedback that donor of funding can use to understand what's going on inside of specific subject, but it can be used for management purposes as well and also for other entities. Research and patent activities bring a high level of uncertainty, because at the initial stages of the research may not be obvious, if the research results will commit realization. The chosen patent strategy indicates how a proprietor of intellectual property rights assessed the technology in terms of whether, if the invention has or has not the potential to be successful. The purpose of this article is to introduce basic, comprehensive and consistent approach for the analysis of the patent portfolio.

Úvod

S růstem finančních prostředků vkládaných do výzkumných aktivit roste potřeba měření efektů. Měření je nutné jednak kvůli zpětné vazbě pro poskytovatele finančních prostředků, pro vedení podniku či pro jiné subjekty hledající podklady pro informované rozhodování na základě objektivních dat. Výzkumné a patentové aktivity s sebou přinášejí vysokou míru nejistoty, jelikož v počátečních fázích vůbec nemusí být zřejmé, zda projekt dospěje k realizaci. Zvolená patentová strategie naznačuje, jak konkrétní

organizace posoudila danou technologii z hlediska toho, zda má či nemá potenciál být úspěšná. Úkolem tohoto článku je představit určitou základní, ucelenou a provázanou koncepci pro analýzu patentového portfolia konkrétního subjektu.

Patent je právní ochrana vynálezů zaručující vlastníkovvi patentu výhradní právo k průmyslovému využití vynálezu a je považován za významný strategický obchodní nástroj, který může výrazně pomoci úspěchu firmy. Patentová strategie představuje soubor rozhodovacích procesů a procedur, jejichž smyslem je, aby byla patentová strategie konzistentní s firemní podnikatelskou či jinou podnikovou strategií [2]. Hlavními důvody pro patentování obecně jsou: ochrana výrobků proti kopírování a napodobování, prevence proti případné průmyslově právní závadnosti výrobků, zisk z přímého vlastního využití vynálezu, zdroj nevýrobních příjmů z licencí, blokování konkurence, zlepšení pozice či pověsti podniku, oceňování podniku, vytvoření obchodovatelného produktu pro cross-licensing, patent pool, zástava pro banky apod. V současné době je možné podat patentovou přihlášku buď národní cestou, tj. individuálními přihláškami v jednotlivých teritoriích, nebo regionální cestou v několika teritoriích, anebo mezinárodní přihláškou PCT (The Patent Cooperation Treaty). Volba kterékoliv cesty závisí především na jedinečnosti vynálezu, odhadu možností jeho uplatnění a samozřejmě také na finančních možnostech přihlašovatele [1].

Stávající literatura popisuje postupy pro oceňování hodnoty technologie a v závislosti na tom činit rozhodnutí o řízení patentového portfolia. Z literatury je rovněž známo, že patentové informace mohou být použity pro odlišení silných patentů od patentů s nízkou využitelností. Počet patentů společnosti by měl být přímo úměrný jednak velikosti společnosti a jednak výši výdajů na výzkum a vývoj, přičemž velikost a kvalita patentového portfolia se odvíjí od lidského kapitálu, vnitřní struktury firmy, vnějšího prostředí a provázanosti firemních strategií [2]. Tento článek se zaměřuje na možnou identifikaci a odhad hodnoty patentového aktiva na základě analýzy patentových informací vyhledatelných ve veřejně dostupných patentových databázích.

1. Metodika, řešerše

Snahou této části studie je systematickým postupem získat co nejpodrobnější údaje tak, aby bylo možné zjistit zvolenou patentovou strategii jedné konkrétní organizace.

Nejprve je nutné v databázi Espacenet získat patentové informace pomocí následujících polí: datum zveřejnění, přihlašovatel, číslo patentového spisu, patentové třídění IPC a CPC. Nalezené záznamy se zobrazují ve formě seznamu, přičemž pokud je zobrazeno méně než 500 hitů, lze tyto data také exportovat do formátu CSV nebo XLS [4]. Poté je nutné zjistit přesnou informaci o právním stavu konkrétního patentu na daném teritoriu. Následně je nutné získaná data filtrovat, analyzovat. Lze získat následující statistické údaje: počet patentových rodin, počet patentových přihlášek, počet udělených patentů, počet negativně ukončených spisů, průměrný počet patentových přihlášek na jeden vynález, průměrnou dobu udělení patentu, průměrnou dobu negativního ukončení po zveřejnění, průměrnou dobu podání žádosti o věcný průzkum, průměrnou dobu udržování ochrany, počet spisů v řízení, počet udržovaných patentů, úspěšnost v rámci řízení o udělení patentu. Výše zmíněné informace je možné znázornit buď celkově nebo k jednotlivým teritoriím anebo v určitém časovém intervalu.

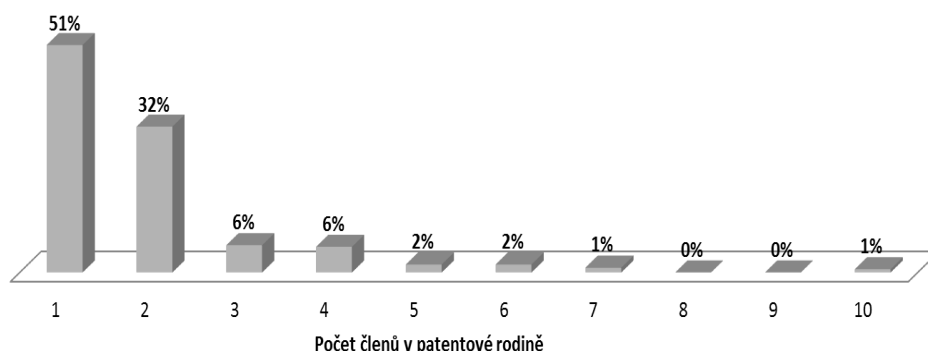
Aby bylo možné nalézt nevýstižnější či zajímavé situace, je nutné získaná data seřadit do logického a vzájemně provázaného systému. V rámci zvolené metodiky, byly na základě získaných informací jednotlivé spisy seřazeny do několika úrovní. Úroveň 1, představuje teritorium podání prioritní přihlášky. Úroveň 2, udává teritorium, kde bylo uplatněno právo priority, Úroveň 3, informuje o aktuálním právním stavu, a to neukončené řízení o udělení patentu, negativně ukončeno po zveřejnění, platný patent, zaniklý patent nebo právní stav nebyl zjišťován. Úroveň 4, představuje počet členů v patentové rodině.

2. Výsledky

2.1. Rozsah patentového portfolia

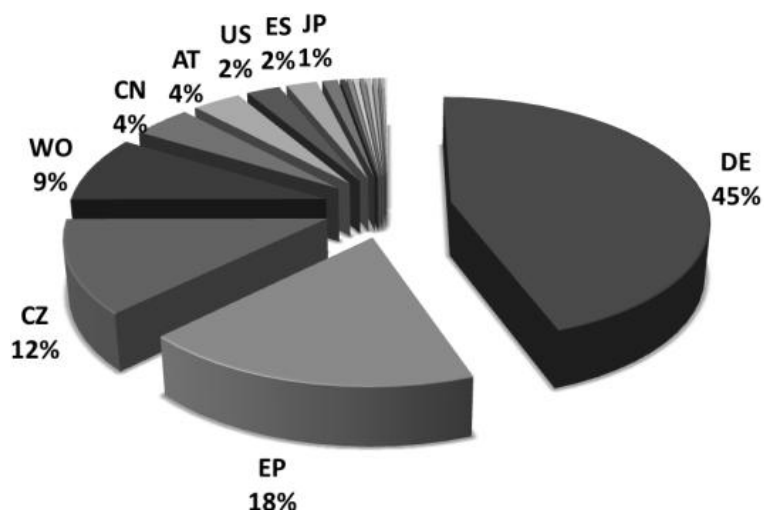
Pro účely studie byly shromážděny údaje o patentovém portfoliu jednoho nejmenovaného subjektu. Bylo zjištěno, že v průměru byly podány 2 patentové přihlášky na jeden vynález. Na obr.1 lze pozorovat, že u daného subjektu má 50% vynálezů pouze jednoho člena rodiny. Pouze 6% vynálezů má pět či více patentových přihlášek v patentové rodině. To znamená, že patentová strategie daného subjektu je v spíše defenzivní a pokud je uplatněno právo priority, je vynález chráněn jen několika málo patenty. Teritoriální rozložení patentových přihlášek je pak znázorněno na obr. 2.

OBR. 1: Počet členů patentové rodiny pro jeden vynález

Zdroj: vlastní zpracování

OBR. 2: Teritoriální rozložení patentových přihlášek

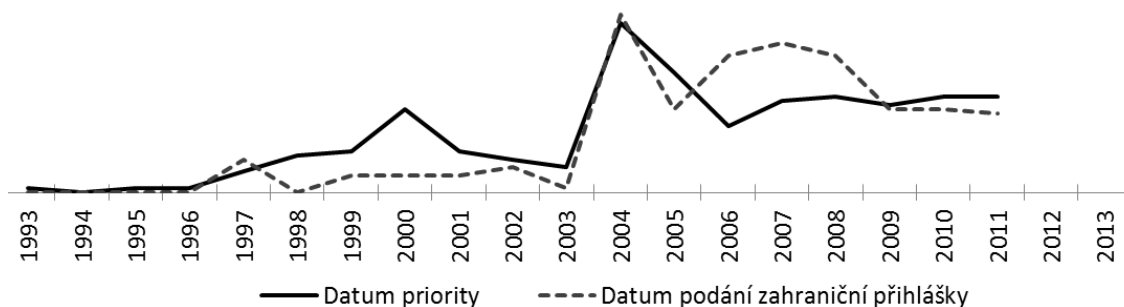
Zdroj: vlastní zpracování

2.2. Rozložení patentových přihlášek v čase

Studie rozložení patentových přihlášek v čase představuje v podstatě analýzu trendů vývoje v rámci jednoho subjektu. Z celkové množiny nalezených patentových publikací lze sestavit časová řada znázorňující četnost patentů, patentových přihlášek a užitných vzorů v jednotlivých letech. Data lze třídit jak ve vztahu k datu prioritního podání, tak k datu podání zahraniční patentové přihlášky. Na obr. 3 je znázorněna patentová aktivita jednoho subjektu v letech 1993 – 2011, kde lze identifikovat různé přístupy k patentové strategii i různou patentovou aktivitu jak u prioritního podání, tak i při uplatňování prioritního práva v zahraničí. Z hlediska prioritního podání v letech 1993 -1996 byla aktivita subjektu velmi malá, v letech 1996-2000 patentová aktivita narůstá, avšak do roku 2003 dochází k útlumu. V roce 2004 dochází k razantnímu nárůstu prioritních

přihlášek, přičemž v letech 2005 a 2006 aktivita naopak prudce klesá. Od roku 2007 do roku 2011 je patentová aktivita prioritních přihlášek v podstatě konstantní. Při uplatňování prioritního práva v zahraničí byla aktivita subjektu v letech 1993 -1996 velmi malá. V letech 1997-2002 počet zahraničních přihlášek mírně narůstá, přičemž k druhotného podání dochází pouze u některých vynálezu. V roce 2003 dochází k útlumu zahraničních přihlášek, přičemž v letech 2004-2005 naopak nastává razantní nárůst patentové aktivity a počet přihlášek v zahraničí je přímo úměrný počtu prioritních přihlášek. Mezi roky 2006-2008 dokonce počet zahraničních přihlášek výrazně převyšuje počet prioritních přihlášek. V roce 2009 zahraniční aktivit klesá, přičemž až do roku 2011 je patentová aktivita zahraničních přihlášek rovněž v podstatě konstantní.

OBR. 3: Průběh četnosti podávání patentových přihlášek

Zdroj: vlastní zpracování

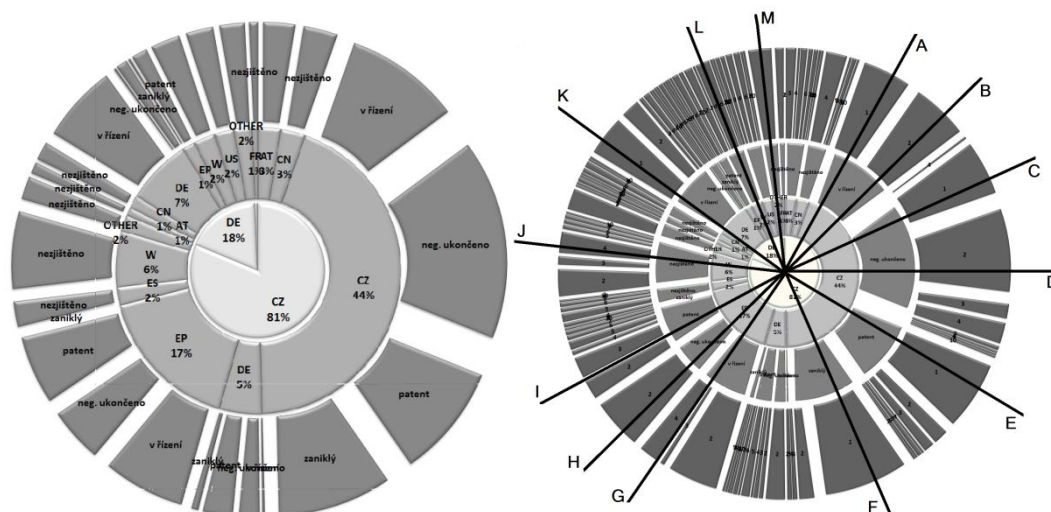
Pokud bychom provedli lineární regresní analýzy výše uvedených patentových aktivit, tak počet prioritních přihlášek mezi roky 1993-2001 meziročně narůstá přibližně o 40%. Nicméně tento údaj je zavádějící vzhledem k tomu, že v roce 2004 došlo k razantní změně patentové politiky, což může být způsobeno mnoha faktory: jednorázová investice do vědy a výzkumu či nábor nových vědeckovýzkumných pracovníků, fúze společností či jiná ekonomická transakce. Vliv může mít i politická situace, jelikož Dne 1. května 2004 se Česká republika stala novým členským státem Evropské unie a stala se tak součástí jejího vnitřního trhu s volným pohybem zboží a služeb.

2.3. Rozložení patentových přihlášek z hlediska právního stavu a daného teritoria

Pokud seřadíme zemi priority, zemi podání přihlášky a aktuální právní stav do tří na sebe navazujících úrovní, lze v podstatě získat časovou osu několika na sobě navazujících událostí v rámci řízení o patentové přihlášce. Správným zobrazením těchto

událostí, lze odlišit majoritní a minoritní chování daného subjektu. Například složení patentového portfolia je znázorněno na obr. 4 vlevo, kde střed kruhu zobrazuje zemi priority, mezikruží označuje zemi podání přihlášky, a to bez ohledu na prioritu, a vnější kruh představuje aktuální právní stav.

OBR. 4: Rozložení patentového portfolia

Zdroj: vlastní zpracování

2.1. Analýza patentové strategie

Na vnější čtvrtou (vnější) úroveň pak můžeme vložit další údaje zajímavé údaje. Na obr. 5 je vložena informace o počtu členů patentové rodiny. Pokud radiálním směrem vedeme přímkou, získáme skupinu vynálezů s podobnou či stejnou charakteristikou. Z takto zpracovaných údajů je pak možné získat informace o jedné určité patentové strategii či situaci (na obr. 4 vpravo značeno písmeny A až M). Patentová situace A představuje sled činností, kdy byla podána prioritní přihláška v ČR, je stále vedeno řízení o udělení patentu, přičemž nedošlo k rozšíření ochrany do zahraničí. Situace B je v podstatě totožná se situací A, pouze s tím rozdílem, že došlo k podání patentové přihlášky v zahraničí. V tomto případě je nutné tedy ještě zjistit informaci o zemi podání. Bylo zjištěno, že v 55% byla podána přihláška u evropského patentového úřadu (EP) a v 45% pak přihláška PCT (WO). Patentové situace C a D představují negativně ukončené řízení v ČR, přičemž v případě situace C byla podána přihláška pouze u českého úřadu, kdy bylo zjištěno, že průměrná délka řízení činila přibližně 4,0 roky, a případě situace D byla rozšířena právní ochrana na jiná teritoria, přičemž průměrná

délka řízení činila přibližně 3,5 roků. Situace E ukazuje stav, kdy je patentový spis v současné době platný na území ČR a nedošlo k uplatnění práva. V tomto případě přibližně 50% spisů tvoří užité vzory, kde není prováděn věcný průzkum. Situace F je podobná situaci E, avšak došlo již k zánikům práv. V tomto případě se jedná pouze o užité vzory. Situace G, H, I představují situace, kdy byla podána přihláška u evropského patentového úřadu, přičemž jednotlivé situace se liší pouze právním stavem. Situace J a L ilustruje proces, kdy z české nebo německé prioritní přihlášky byla podána mezinárodní patentová přihláška PCT. Zde je možné pozorovat navýšení počtu členů v patentové rodině. V podstatě se jedná o nejzajímavější spisy v patentovém portfoliu, přičemž tyto spisy zaujímají v celém portfoliu přibližně 8%. Velmi zajímavá je situace K, kdy existuje pouze německá patentová přihláška, přičemž je žádáno o věcný průzkum až v pozdějším termínu. Z hlediska německého práva, je totiž lhůta pro podání žádosti o průzkum 7 let ode dne podání, což skýtá velmi zajímavou možnost pro blokaci konkurence.

3. Diskuse

Výše popsaná analýza patentového portfolia by měla být schopna zachytit základní rámec patentové politiky, přičemž cílem je oddělit či identifikovat určité skupiny vynálezů s podobnou charakteristikou. Tato charakteristika by měla být výchozím bodem pro další hodnocení či oceňování nehmotného majetku, přičemž v literatuře je popsána celá řada metod pro oceňování duševního vlastnictví.

Závěr

Jednotlivé aspekty průmyslově právní ochrany jsou navzájem úzce provázány a majitel vynálezu musí pečlivě zvažovat mnoho faktorů, než rozhodne, kde a jak má uplatnit patentová práva. Lze předpokládat, že posuzování těchto aspektů se bude lišit podle zaměření činnosti daného subjektu a podle technickohospodářského využití dané technologie. Proto je výhodné provádět studium chování významných organizací prostřednictvím analýzy patentového portfolia, přičemž z tohoto chování lze částečně ocenit hodnotu podniku či patentového portfolia. Dobře řízené organizace se většinou vědomě snaží o identifikaci patentů, které chrání potencionálně důležité technologické novinky [2] a z patentového portfolia lze vyzorovat, zda cílem patentové aktivity společnosti je spíše zajistit průmyslově právní nezávadnost svých výrobků nebo zda je

cílem navyšovat zisk anebo zda si firma patentováním, potažmo inovováním, upevňuje svůj výhradní podíl na trhu nebo se tohoto podílu snaží dosáhnout.

Poděkování:

Príspevek vznikl za podpory interního specifického výzkumu „Ekonomicko - manažerské aspekty procesů v biomedicíně“.

Použitá literatura:

- [1] PŘÁDNÁ, Z. *Vývoj mezinárodní úpravy a praxe při přihlašování vynálezů, užitných vzorů a průmyslových vzorů do zahraničí*. Úřad průmyslového vlastnictví, Praha, 2014.
- [2] MALÝ, J. *Oceňování průmyslového vlastnictví – nové přístupy*. Praha: CH Beck, 182 s. ISBN 978-80-7179-464-6, 2007.
- [3] SVAČINA P., KUBÍČEK J. *Průmyslová práva a nemotné statky, jejich licenční využití, hodnocení a oceňování*, Technologické centrum AV ČR v rámci projektu Centrum pro transfer technologií (CeTT), 2006.
- [4] PACLÍK, M. *Patentové databáze jakožto zdroje informací o technických řešeních*. Ikaros [online]. 2014, roč. 18, č. 1 [cit. 31.10.2014]. Dostupné z: <<http://www.ikaros.cz/node/8135>>. urn:nbn:cz:ik-008135. ISSN 1212-5075.

**WPLYW WARTOŚCI MAJĄTKU TRWAŁEGO NA BEZPIECZEŃSTWO
FINANSOWE SPÓŁDZIELNI MLECZARSKICH W POLSCE
AN IMPACT OF FIXED ASSETS VALUE ON FINANCIAL SAFETY OF MILK
COOPERATIVES IN POLAND**

Maria Zuba-Ciszewska

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie

maria.zuba@kul.pl

Słowa kluczowe:

majątek trwały – bezpieczeństwo finansowe – spółdzielnia mleczarska

Keywords:

fixed assets – financial safety – milk cooperative

Abstract:

The 41 dairies were included in research within a period of four years. The aim of the paper was definition the impact of fixed assets value on financial safety of milk cooperatives in Poland. The researches indicate that cooperatives with lower level of the value of machines and devices had a higher level of financial liquidity ratios. Their stock turnover and repayment indebtedness were faster, and their crediting of customers was shorter. They were in less degree in debt, in this also long-termly.

Wstęp

Każde przedsiębiorstwo by funkcjonować i się rozwijać musi mieć zachowane bezpieczeństwo finansowe. Jako jego wyznaczniki traktuje się płynność i wypłacalność [6, s. 33]. Za utratę płynności uważa się sytuację, w której – w danym momencie – przedsiębiorstwo nie jest w stanie pokryć swoich bieżących zobowiązań. Z kolei niewypłacalność to niezdolność przedsiębiorstwa do regulacji swoich zobowiązań, wynikająca z faktu, że wartość jego zobowiązań przekracza – w dającym się przewidzieć okresie – wartość jego majątku. Przedsiębiorstwo, które nie jest w stanie regulować swoich długów oraz wartość jego majątku nie wystarcza na pokrycie wszystkich zobowiązań jest z punktu widzenia ekonomii bankrutem. Nie ma ono możliwości samodzielnego kontynuowania działalności w taki sposób, aby została mu przywrócona zdolność do konkutowania na rynku, a także rentowność, płynność

i wypłacalność bez udzielenia mu pomocy z zewnątrz [16, s. 174-175]. Upadłość przedsiębiorstw nie wynika tylko z przyczyn mikroekonomicznych ale coraz bardziej makroekonomicznych [4, s. 18-19].

Prowadzenie działalności gospodarczej wymaga dysponowania odpowiednimi środkami rzeczowymi i pieniężnymi, czyli majątkiem przedsiębiorstwa [12, s. 75]. Składniki, które przedsiębiorstwo wykorzystuje przez wiele lat, w wielu cyklach produkcyjnych to majątek trwały. Pociąga on za sobą ryzyko inwestycji, których trafność przewidywania na przyszłość w przedsiębiorstwie funkcjonującym w zmiennym otoczeniu rynkowym jest trudna. Majątek ten ma raczej stały, mało elastyczny charakter. Część jego zdolności produkcyjnych, w wyniku sytuacji na rynku, może pozostać niewykorzystana. Ale koszty amortyzacji tego majątku, konserwacji czy napraw, i tak obciążają przedsiębiorstwo. Najważniejszym składnikiem majątku trwałego są środki trwałe. Stanowią podstawowy składnik potencjału wytwórczego przedsiębiorstwa i decydują o jego możliwościach produkcyjnych. Są nośnikiem postępu technicznego i unowocześniania organizacji produkcji. Uczestniczą w procesach innowacyjnych [13, s. 15]. Ich stan i rozwój, poziom wykorzystania determinują działalność każdego przedsiębiorstwa [2, s. 263]. Jako bezpośrednio produkcyjne (angażowane bezpośrednio w działalność operacyjną) środki trwałe należy uznać maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia [12, s. 77]. Stanowią one właściwe wyposażenie techniczne przedsiębiorstwa, które decyduje o jego rzeczywistych możliwościach wytwórczych.

W Polsce branża mleczarska ma strategiczne znaczenie. Nie tylko gwarantuje bezpieczeństwo żywnościowe kraju, ale przemysł mleczarski ma istotny udział w produkcji sprzedanej przetwórstwa żywności (16%) oraz w zatrudnieniu (14%). Polska jest liczącym się w świecie producentem mleka i jego przetworów. Eksport polskich produktów mleczarskich wzrasta dynamicznie. W okresie po wejściu Polski do UE (2004-2012) eksport produktów mleczarskich wzrósł z 618 mln do 1447 mln euro [7, s. 19 i 8, s. 22-23]. Czynnikiem decydującym, że polski potencjał mleczarski stał się nie tylko zmodernizowany, nowoczesny, ale także reprezentujący najwyższy światowy poziom technologii, zapewniający produkcję przetworów mlecznych najwyższej jakości i bardziej efektywną, były zwiększone inwestycje w bezpośrednio produkcyjne środki

trwałe [9, s. 73]. Postępujący od lat dziewięćdziesiątych proces restrukturyzacji, modernizacji sektora mleczarskiego i związany z tym postęp technologiczny jest szansą jego rozwoju [10, s. 40]. Na wzrost eksportu polskich produktów mleczarskich wpływa ich przewaga konkurencyjna [14, s. 159] tj. wysoka jakość i znaczny udział wartości dodanej, osiągnięte dzięki nowoczesnemu potencjałowi wytwórczemu [15, s. 119].

1. Cel, metodyka pracy

Przyszłość spółdzielni mleczarskich w naszym kraju, które wciąż dominują w sektorze mleczarskim (liczebnie ponad 70%), zależy od tego na ile one będą w stanie zaproponować realne korzyści ekonomiczne swoim członkom oraz konsumentom. Aby zapewnić te korzyści spółdzielnie muszą mieć zachowane bezpieczeństwo finansowe. A jednocześnie ich funkcjonowanie i rozwój, jako przedsiębiorstw produkcyjnych, uzależnione jest od posiadanego majątku trwałego, w tym maszyn i urządzeń, stanowiących właściwe wyposażenie techniczne przedsiębiorstwa, wpływające na jego rzeczywiste możliwości wytwórcze. Stąd celem pracy jest określenie wpływu wartości majątku trwałego, jakim dysponuje każda spółdzielnia mleczarska na poziom jej bezpieczeństwa finansowego. Do realizacji zamierzonego celu wykorzystano analizę dokumentów źródłowych w postaci sprawozdań finansowych (bilansów, zysków i strat) publikowanych przez 41 polskich spółdzielni mleczarskich w „Monitorze Spółdzielczym B” za cztery kolejne lata, analizę wskaźnikową i metody statystyczne (wariancji). Do prezentacji wyników badań wykorzystano metodę opisową i zestawień tabelarycznych. Jako miary bezpieczeństwa finansowego przyjęto wskaźniki płynności finansowej i wypłacalności.

Podstawowymi wskaźnikami płynności finansowej są stopnie pokrycia w danym momencie zobowiązań bieżących aktywami obrotowymi przedsiębiorstwa, które stosunkowo szybko mogą być zamienione na gotówkę [1, s. 73-75]. W analizie płynności finansowej przedsiębiorstwa ważne jest także zbadanie cyklu gotówkowego, który określa okres czasu jaki upływa od momentu odpływu środków pieniężnych w związku z regulowaniem zobowiązań (wydatkowaniem przez podmiot środków pieniężnych na zapłatę za zakupione surowce) do momentu wpływu środków pieniężnych z tytułu inkasowania należności (wpływu środków pieniężnych ze sprzedaży wytworzonych produktów). Jest to wynik zsumowania cyklu rotacji zapasów

i należności w dniach i odjęcia wskaźnika rotacji zobowiązań w dniach [5, s. 217]. W analizie bezpieczeństwa finansowego istotna jest także ocena bardziej perspektywicznych możliwości spłaty zobowiązań długoterminowych firmy, zaciąganych na cele inwestycyjno-modernizacyjne tj. wypłacalności finansowej [11, s. 89]. Oceniając wypłacalność firmy stosuje się wskaźniki obrazujące wielkość jej zadłużenia [5, s. 222] oraz opisujące zdolność przedsiębiorstwa do spłat długu z osiągniętych korzyści finansowych [3, s. 112].

2. Wyniki badań

Majątek trwały w badanych spółdzielniach mleczarskich charakteryzował się bardzo dużym zróżnicowaniem (tab. 1). Dlatego też charakterystykę wielkości majątku uzupełniono o miary pozycyjne: kwartyle i pozycyjny współczynnik zmienności.

TAB. 1: Charakterystyka majątku trwałego badanych spółdzielni mleczarskich

Wartość miar w roku 1 i ich dynamika		Aktywa trwale (mln zł)	Środki trwale (mln zł)	Urządzenia techniczne i maszyny (mln zł)	Aktywa ogółem (mln zł)	Aktywa trwale/Aktywa ogółem *100	Urz. tech. i masz./Środki trwale*100
średnia	1	15,0	13,3	5,8	32,8	46,8	39,9
	4/1*100	166,9	169,4	205,0	159,3	108,1	113,9
Vs (%)	1	136,3	130,9	139,98	155,6	19,9	36,8
	4/1*100	118,5	212,7	131,73	123,4	105,0	86,4
minimum	1	1,6	1,6	0,4	4,0	24,6	13,6
	4/1*100	95,6	96,9	34,5	95,4	114,1	55,8
kwartyl pierwszy	1	4,1	3,8	1,2	8,8	42,7	29,9
	4/1*100	125,8	121,4	160,5	124,4	100,8	126,0
mediana	1	7,5	6,9	2,4	14,4	47,2	37,4
	4/1*100	117,9	122,2	152,0	109,5	108,7	129,4
kwartyl trzeci	1	16,1	14,5	8,2	32,1	52,0	53,5
	4/1*100	168,7	156,7	142,8	150,1	115,0	105,7
maksimum	1	92,8	81,6	36,6	277,1	67,0	71,2

	4/1*100	234,1	250,9	343,7	214,7	115,2	92,0
Vq (%)	1	59,4	58,4	75,1	56,9	9,8	28,3
	4/1*100	114,6	113,4	96,5	110,6	165,9	71,0
max-min	1	91,1	80,0	36,2	273,1	42,4	57,6
	4/1*100	236,6	254,0	346,8	216,5	115,8	100,5

Źródło: opracowanie własne

Większość spółdzielni, za wyjątkiem najmniejszych, zwiększyła swój majątek, a najsilniej te, które go posiadały na wysokim poziomie. Pogłębiało się zróżnicowanie w kierunku wzrostu większych wartości majątku. Większe tempo wzrostu wartości dotyczyło majątku trwałego niż całkowitego. Wydaje się to uzasadnione, ponieważ spółdzielnie bardzo dynamicznie inwestowały w urządzenia techniczne i maszyny. Uruchomienie produkcji nowych wyrobów oraz poprawa jakości produktów dotychczas wytwarzanych wymagała budowy nowych linii technologicznych. Celem tych zabiegów było dostosowanie się do standardów UE w zakresie bezpieczeństwa zdrowotnego produkowanych wyrobów mlecznych. Wszystkie spółdzielnie zwiększały udział aktywów trwałych w swoim majątku (najsilniej te o wyższym udziale). Dla połowy podmiotów udział aktywów trwałych w majątku nie przekraczał 50% (po trzech latach nieznacznie wzrósł do 51,3%). Różnice w udziale maszyn i urządzeń w środkach trwałych były duże (5-krotne). Po trzech latach udział bezpośrednio produkcyjnej części środków trwałych spadł dla najniższego i najwyższego ich udziału, co w pierwszym przypadku jest wysoce niekorzystne dla zdolności produkcyjnych tych spółdzielni.

Chcąc sprawdzić jak na kształtowanie się bezpieczeństwa finansowego wpływa wartość najbardziej produkcyjnej części środków trwałych tj. maszyn i urządzeń technicznych, dokonano analizy wariancji. Pogrupowano spółdzielnie w cztery grupy (wyznaczone przez kwartyle wartości maszyn i urządzeń technicznych). W grupie I są spółdzielnie o najmniejszej wielkości rozpatrywanego majątku, w II o nieco wyższej, w III wysokiej i w IV bardzo wysokiej. Starano się określić czy średnie wartości bezpieczeństwa finansowego w poszczególnych grupach były istotnie zróżnicowane (przy $\alpha = 0,05$). W wyniku analizy wariancji (tab. 2) odrzuca się hipotezę o równości średnich między poszczególnymi grupami w przypadku płynności i częściowo wypłacalności, czyli

wartość urządzeń technicznych i maszyn miała wpływ na powstanie statystycznie istotnej różnicy dla poszczególnych grup tych zmiennych. Średnie nie różniły się istotnie w wyróżnionych grupach w przypadku cyklu konwersji gotówki i pokrycia długu zyskiem.

TAB. 2: Poziomy istotności dla średnich wartości bezpieczeństwa finansowego ze względu na wartość maszyn i urządzeń ($\alpha = 0,05$)

Płynność bieżąca	Płynność szybka	Płynność gotówkowa	Cykl zapasów	Cykl należności	Cykl zobowiązań	Cykl gotówki
0,0031	<.0001	<.0001	0,0034	0,0008	0,0010	0,9606
Ogólne zadłużenie	Zadłużenie długoterminowe	Pokrycie odsetek zyskiem	Pokrycie długu zyskiem			
0,0058	<.0001	0,0314	0,4787			

Źródło: opracowanie własne

Następnie testem Tukeya porównano istotność średnich grup i wyznaczono statystycznie jednorodnie (homogeniczne) grupy. Średnie przy których znajdują się te same litery (lub przynajmniej jedna wspólna litera) stanowią grupę średnich jednorodnych czyli takich, dla których brak statystycznie istotnej różnicy. Potwierdzono (tab. 3) istnienie statystycznie istotnej różnicy ze względu na wielkość najbardziej produkcyjnej części majątku trwałego dla płynności bieżącej, szybkiej i natychmiastowej – wyższy poziom płynności zanotowały spółdzielnie o mniejszym poziomie produkcyjnego majątku (I i II).

TAB. 3: Grupowanie bezpieczeństwa finansowego wg wartości maszyn i urządzeń. Średnie z tą samą literą nie różnią się znacząco ($\alpha = 0,05$)

Zmienne	Średnie w poszczególnych grupach mleczarni			
	I	II	III	IV
Płynność bieżąca	1,76 a	1,52 a b	1,36 b	1,48 b
Płynność szybka	1,36 a	1,09 b	0,92 b	1,04 b
Płynność natychmiastowa	0,41 a	0,26 b	0,10 c	0,19 b c

Cykl konwersji zapasów	16,37 b	17,42 a b	21,72 a	21,77 a
Cykl konwersji należności	37,27 a b	32,92 b	39,70 a	42,99 a
Cykl konwersji zobowiązań	42,79 b c	41,06 c	52,12 a b	55,20 a
Cykl konwersji gotówki	10,85 a	9,29 a	9,30 a	9,56 a
Ogólne zadłużenie	0,44 b	0,48 a b	0,52 a	0,50 a b
Zadłużenie długoterminowe	0,04 b	0,09 a	0,10 a	0,11 a
Pokrycie odsetek zyskiem	17,32 a b	1,00 a b	-2,70 c	33,01 a
Pokrycie długu zyskiem	10,90 a	1,38 a	0,74 a	4,11 a

I, II, III, IV – grupy spółdzielni o różnym poziomie produkcyjnego majątku trwałego (od najmniejszego do największego). Źródło: opracowanie własne

Krótsze cykle zapasów, należności i zobowiązań krótkoterminowych oraz mniejsze zadłużenie, w tym długoterminowe dotyczyło podmiotów o niższym poziomie rozpatrywanego majątku (I i II). Najwyższą zdolnością do obsługi długu wykazały spółdzielnie o największym i najmniejszym poziomie wartości maszyn i urządzeń.

Podsumowanie

Z przeprowadzonej analizy wynikają następujące wnioski:

- Większość badanych spółdzielni mleczarskich, poza najmniejszymi, zwiększyła wartość swojego majątku, w tym majątku trwałego i jego bezpośrednio produkcyjnej części tj. maszyn i urządzeń technicznych. Wszystkie spółdzielnie powiększały udział aktywów trwałych w swoim majątku (najsilniej te o wyższym udziale), ponieważ spółdzielnie bardzo dynamicznie inwestowały w urządzenia techniczne i maszyny, unowocześniając swój potencjał wytwórczy.
- Wartość urządzeń technicznych i maszyn miała wpływ na powstanie statystycznie istotnej różnicy w przypadku płynności i częściowo wypłacalności w grupach spółdzielni mleczarskich wyodrębnionych ze względu na wartość bezpośrednio produkcyjnej części środków trwałych. W przypadku cyklu konwersji gotówki i pokrycia długu zyskiem średnie nie różniły się istotnie w wyróżnionych grupach mleczarni.
- Spółdzielnie o mniejszym poziomie wartości maszyn i urządzeń cechował wyższy poziom wskaźników płynności finansowej, szybszy obrót zapasami,

krótsze kredytowanie odbiorców, szybsze spłacanie własnych zobowiązań. Spółdzielnie te były w mniejszym stopniu zadłużone, w tym długoterminowo. Najwyższą zdolnością do obsługi długu wykazały spółdzielnie o największym i najmniejszym poziomie wartości maszyn i urządzeń technicznych.

4. Wartość bezpośrednio produkcyjnych środków trwałych w badanych mleczarniach wpływała istotnie na ich poziom bezpieczeństwa finansowego tj. płynności finansowej i wypłacalności.

Spis literatury:

- [1] BEDNARSKI, L. Analiza finansowa w przedsiębiorstwie. Warszawa: PWE, 2007, ISBN 83-208-1659-9
- [2] BEDNARSKI, L. i inni. Analiza ekonomiczna przedsiębiorstwa. Wrocław: Wyd. AE we Wrocławiu, 2001, ISBN 83-7011-539-X
- [3] BIENIŃ, W. Zarządzanie finansami przedsiębiorstwa. Warszawa: Difin, 2008, ISBN 978-83-7251-893-4
- [4] MAĆZYŃSKA, E. Bankructwa przedsiębiorstw. Biuletyn Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego. Warszawa: PTE, 2013. nr 1(60), 18-19 s. ISSN 1507-1383
- [5] NOWAK, E. Analiza sprawozdań finansowych. Warszawa: PWE, 2005, ISBN 83-208-1544-4
- [6] PAWŁOWICZ, L. J. (red.). Ekonomika przedsiębiorstw. Zagadnienia wybrane. Gdańsk: ODDK Gdańsk, 2005, ISBN 83-7426-139-0
- [7] Rynek mleka. Stan i perspektywy. Warszawa: IERIGŻ-PIB, 2006. nr 30, 19 s. ISSN 1231-2673
- [8] Rynek mleka. Stan i perspektywy. Warszawa: IERIGŻ-PIB, 2014. nr 46, 22-23 s. ISSN 1231-2673
- [9] SEREMAK-BULGE, J. (red.). Rozwój rynku mleczarskiego i zmiany jego funkcjonowania w latach 1990-2005. Warszawa: Wyd. IERiGŻ-PAN, 2005, 73 s. ISBN 83-89666-34-0
- [10] SEREMAK-BULGE, J. Restrukturyzacja produkcji mleka. Przegląd mleczarski. 2013. nr 9, 40 s. ISSN 0478-6599
- [11] SIEPPIŃSKA, M., JACHNA, T. Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych. Warszawa: PWN, 2002, ISBN 83-01-11187-9
- [12] SOBCZYK, G. Ekonomika małych i średnich przedsiębiorstw. Warszawa: Difin, 2004, ISBN 83-7251-399-6
- [13] SOLIWODA, M. Innowacje w produkcji i przetwórstwie mleka – wybrane aspekty organizacyjne i finansowe. Przegląd mleczarski. 2014. nr 8, 15 s. ISSN 0478-6599
- [14] SZAJNER, P. Międzynarodowa konkurencyjność polskiego sektora mleczarskiego w kontekście wyników handlu zagranicznego. Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego, Warszawa: Wyd. SGGW, 2011. nr 11(26), 159 s. ISSN 2081-6960
- [15] SZCZUBELEK, G. Uwarunkowania rozwoju przedsiębiorstw przemysłu mleczarskiego w Polsce. Toruń: Wyd. „Dom Organizatora”, 2011, ISBN 83-7285-583-1
- [16] TOKARSKI, A. Charakterystyka podstawowych rodzajów upadłości firm w edukacji przedsiębiorczości, w: Rola przedsiębiorczości w edukacji, red. Z. Ziolo, T. Rachwał, Warszawa-Kraków: Wyd. Nowa Era, 2012, 174-175 s. ISBN 978-83-267-0776-6

**VLIV INFORMAČNÍCH TECHNOLOGIÍ NA OSOBNOSTNÍ ROZVOJ
A KONKURENCESCHOPNOST PODNIKU
THE IMPACT OF THE INFORMATION TECHNOLOGIES ON
PERSONALITY DEVELOPMENT AND COMPETITIVENESS OF THE
COMPANIES**

Václav Zubr

Univerzita Hradec Králové

vaclav.zubr@uhk.cz

Klíčová slova:

e-learning – informační technologie – motivace – sebevzdělávání

Keywords:

e-learning – information technology – motivation – self-education

Abstract:

Information technologies currently represent an integral part of the education for all age groups. The aim of this article is to determine how information technologies affects current and planned education of employees and the attitude of employees for e-learning. From the comparison of five surveys made in the years 2009-2013, it has been found that workers have a positive attitude to learning, which is supported by information technologies. The problem with motivation of employees to training is often in the position of an employer that provides only a little financial support and time to education for employees. Along with other interesting results it was shown that information technologies are richly used by undergraduates.

Úvod

Informační technologie hrají v současné době jednu z hlavních rolí ve vzdělávání – nejen dětí a studentů ve školách, ale i dospělých a pomáhají se přizpůsobovat stále se měnícím podmínkám na trhu práce. Vybavenost počítači, interaktivními tabulemi, tablety i dataprojektory je v současnosti na školách už téměř samozřejmostí. Jen v České republice je průměrně 5 žáků na jeden počítač, 63 žáků na 1 interaktivní tabuli či 43 žáků na 1 dataprojektor.[1] Zároveň jsou 36 % učitelů základních škol

využívány technologie ve více než 25 % vyučovacích hodin, což je mírně pod průměrem v celé Evropské unii (32 %). Učitelské ICT kompetence mají pak podle výzkumné zprávy „Průzkum škol: ICT ve vzdělávání“ zřetelný vliv na výukové výsledky žáků. [2]

V článku Jiřího Straky s názvem Využití informačních technologií učiteli na středních školách vyjádřilo 85 % respondentů z řad učitelů středních škol souhlas s potřebností zavádění informačních a komunikačních technologií do běžné výuky. Zároveň se 67 % respondentů účastnilo e-learningového kurzu jako studující, 13 % jako tutor a pouze 10 % respondentů e-learningový kurz vytvořilo. Přitom stále zůstává otevřená otázka efektivnosti e-learningu, kdy v uvedeném průzkumu respondenti nejvíce uváděli, že se výuka zefektivní pouze nepatrně nebo nepozorují rozdíl oproti klasické výuce. [8]

Využití informačních technologií mladšími generacemi ve vzdělávání je v současnosti samozřejmostí. Stále více se také rozvíjí vzdělávání dospělých. V následujícím článku bude věnována pozornost především vlivu informačních technologií na vzdělání a vztahena k motivaci pro toto vzdělávání.

1. Metodika

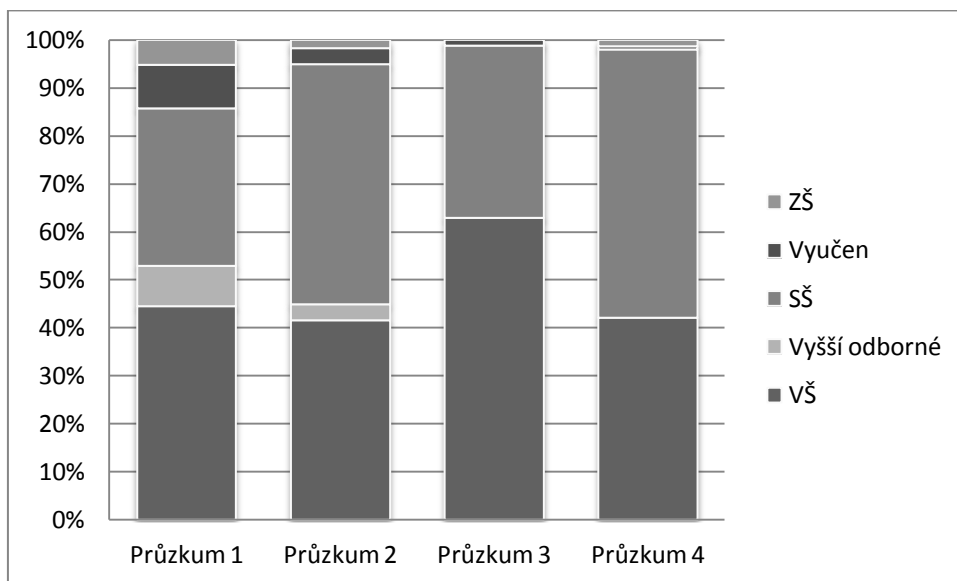
Prostřednictvím e-mailů dostupných z webových stránek náhodně vybraných vzdělávacích institucí byl rozeslán respondentům dotazník, celková návratnost dotazníků byla 18,76 % (272 dotazníků). Zjištěné výsledky pak byly porovnávány s dostupnými výsledky dalších studií na stejné téma. Jedná se o průzkum Lucie Kašné s názvem Další vzdělávání dospělých (dále průzkum 1) [3], Lucie Ptáčnickové s názvem Vzdělávání dospělých v ČR (dále průzkum 2) [5], Veroniky Machkové s názvem e-learning a jeho využívání v ČR (dále průzkum 3) [4] a Michaely Růžičkové s názvem e-learning v podniku (dále průzkum 4). [6]

2. Výsledky

Celkem se dotazníkového šetření účastnilo téměř dvojnásobné množství žen než mužů, nejvíce respondentů bylo zaznamenáno ve věkové skupině 41 – 50 let. Ženy převládaly i v průzkumech 1, 2 a 4. V dostupných průzkumech 1 – 4 byly nejvíce zastoupeny věkové skupiny mezi 20 – 30 lety a 30 – 40 lety.

Většina respondentů (94 %) v průzkumu prováděném autorem dosáhlo vysokoškolského vzdělání, 4 % respondentů středoškolského vzdělání. Respondenti reagovali na zasláný dotazník poměrně rychle, z čehož by se dalo usuzovat na bohaté využití informačních technologií. Otázka zde ovšem vyvstává v tom, jaká byla struktura zbývajících více jak 80 % respondentů, kteří na zasláný dotazník nereagovali.

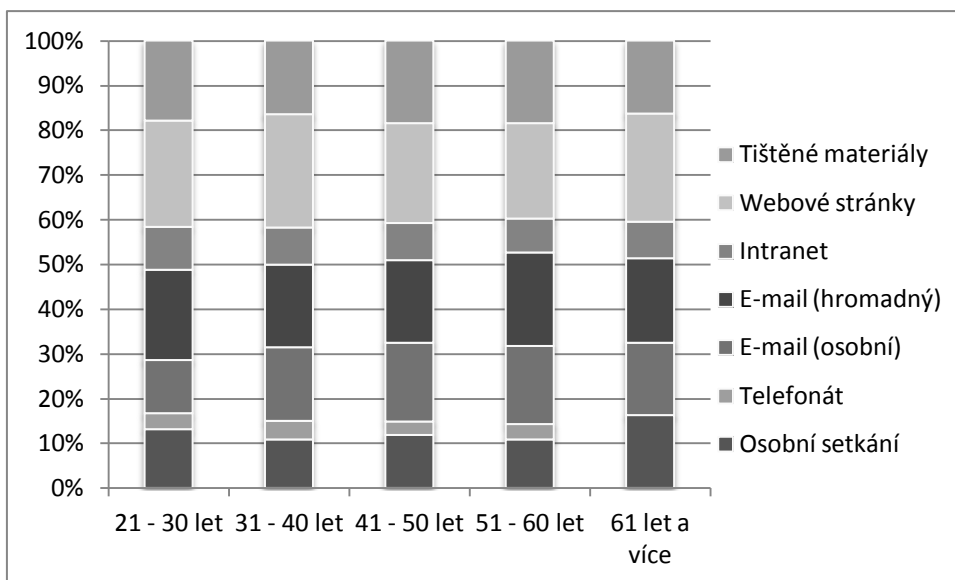
OBR. 1: Vzdělání respondentů

Zdroj: vlastní zpracování dle [3, 4, 5, 6]

Ve sledovaných průzkumech 1 - 4 odpovídala převážná většina respondentů se středoškolským vzděláním, hned po nich následovala skupina s vysokoškolským vzděláním. Podle výzkumné zprávy „Nové technologie, celoživotní učení a další vzdělávání“ [7] respondenti se středoškolským a vysokoškolským vzděláním využívají informační technologie více než vyučení respondenti nebo respondenti se středním odborným vzděláním bez maturity. Většina respondentů vyjádřila kladný vztah k informačním technologiím, což se odráží i na způsobu získávání informací o vzdělávání. Všechny věkové kategorie respondentů preferují pro získávání informací o vzdělávání webové stránky nebo e-mail. Tyto výsledky přímo korelují s výsledky z průzkumu 1, kde 82,58 % respondentů získává informace o vzdělávání z internetu, zároveň má téměř polovina respondentů v daném průzkumu pocit, že jsou dostatečně informováni o vzdělávání dospělých.

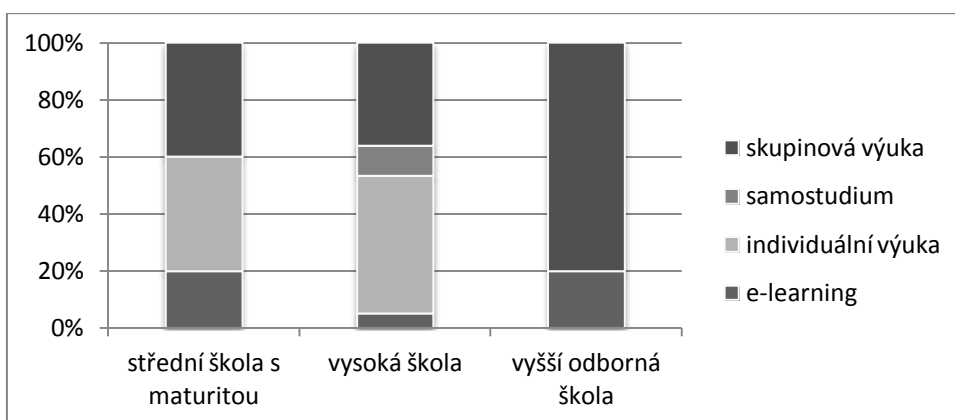
OBR. 2: Způsob získávání informací o vzdělávání

Zdroj: vlastní zpracování autora

Vzhledem k velkému rozšíření a propagaci e-learningu ve výuce byla jedna z otázek průzkumu zaměřena na porovnání efektivity vzdělávání pomocí e-learningu, samostudia, individuální nebo skupinové výuky. E-learning byl preferován nejvíce věkovou skupinou mezi 31 – 40 lety, respondenti starší 61 let podle očekávání negovali efektivitu e-learningu. Rozšíření elektronických forem získávání znalostí není u respondentů nijak vysoké, ale z následujícího grafu je vidět, že takřka 20 % vysokoškoláků ho považuje za efektivní, na rozdíl od ostatních skupin respondentů.

OBR. 3: Efektivní způsob získávání nových znalostí

Zdroj: vlastní zpracování autora

V průzkumu číslo 3 uvedlo 58 % respondentů, že studium bylo e-learningovou podporou zefektivněno. E-learning jako způsob předávání informací byl v tomto průzkumu nejčastěji využíván ve specializovaných jednorázových kurzech (42 % respondentů) a rámci dalšího profesního vzdělávání. [4]

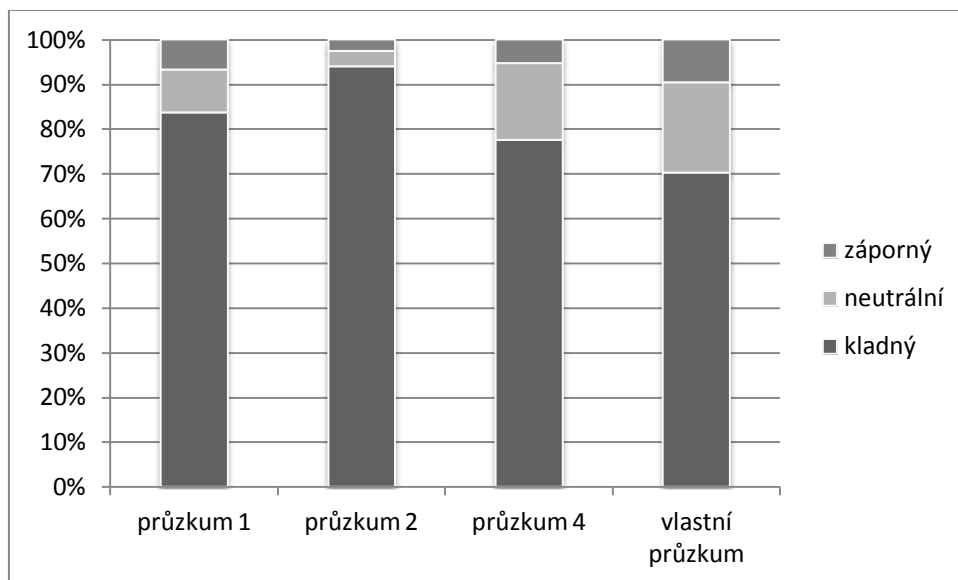
V podnikovém vzdělávání v průzkumu 4 jsou e-learningové kurzy druhou nejvyužívanější formou vzdělávání v podniku a pokud by podnik nabídl vzdělávání pomocí e-learningových kurzů, 77,63 % respondentů by tuto možnost přivítalo, zároveň je 73,68 % respondentů ochotno se touto formou výuky vzdělávat. Poněkud překvapivý je výsledek průzkumu 3, kde žádný kurz nebo studium podporované e-learningem neabsolvovalo téměř 44 % respondentů. Z těchto respondentů využilo 41 % respondentů; specializovanou webovou aplikaci pro podporu výuky a 64 % respondentů někdy použilo výukový datový nosič. Každý výzkum a dotazníkové šetření může být ovlivněno mnoha faktory, mezi specifika průzkumu číslo 3 může patřit průměrný věk respondentů, jež dosahuje 38 let. Při zachování školního známkování od 1 do 5 hodnotili respondenti jejich vztah k používání počítačů a informačních technologií známkou 1,72.

V motivaci osob k jakémukoliv způsobu vzdělávání jsou nejvíce uváděny možnosti zlepšení pracovního uplatnění a snaha o osobní rozvoj. Také skoro všichni dotazovaní souhlasí s tím, že investice do vzdělání je tou nejlepší možnou. A z třetího průzkumu vyplývá, že by zaměstnanci v převážné většině přivítali, pokud by jim podnik nabídl vzdělávání. Z tohoto vyplývá, že ve všech 5 průzkumech prováděných v letech 2009 až 2013 převládají respondenti, kteří považují další vzdělávání za potřebné.

Z průzkumu 4 vyplývá fakt, že přibližně polovině zaměstnanců poskytuje zaměstnavatel finanční podporu na vzdělávání, polovině zaměstnanců zaměstnavatel nijak na jejich vzdělávání nepřispívá. V souvislosti s výše uvedenými výsledky by bylo pro zaměstnavatele výhodné i minimálním příspěvkem podpořit vzdělávání zaměstnanců, které by tímto více motivoval k profesnímu rozvoji a zvyšování konkurenceschopnosti vlastního podniku. Rozdíly mezi zájmem o vzdělávání a podporou ze strany zaměstnavatele nejsou sice velké, ale z výzkumu se dá konstatovat, že o 5 % více respondentů přivítá vzdělání, které je podporováno

zaměstnavatelem. Zároveň může být pro zaměstnance demotivující množství času, které zaměstnavatel svým zaměstnancům poskytuje na jejich vzdělávání, většinou se jedná o 1 – 2 hodiny týdně nebo nepravidelné časové úseky.

OBR. 4: Vztah respondentů k dalšímu vzdělávání

Zdroj: vlastní zpracování autora

3. Závěr

Většina respondentů v provedených průzkumech shodně konstatuje, že vzdělávání je nedílnou součástí jejich stylu života a považují ho za nezbytné. Když mají respondenti naskrze věkovou i vzdělanostní strukturou hodnotit efektivitu e-learningu, tak ho neoznačují na prvním místě efektivitu. V tomto pomyslném žebříčku je na prvním místě prezenční výuka či prezenční školení. Lepší účinnost e-learningu je u mladší generace a u osob s vysokoškolským vzděláním, kde se s touto formou předávání znalostí respondenti již setkali. Nejvyužívanější prostředím je Moodle, který využívá takřka čtvrtina respondentů, deset procent respondentů využívá prostředí iTutor. Z provedených šetření vyplývá doporučení, že pro zvýšení motivace pracovníků ke školením je vhodné zařadit vzdělávání do pracovní doby. Pokud se osoba kurzu účastní mimo pracovní dobu, tak je žádoucí, aby se podílel na financování kurzu i zaměstnanec a tím se zvýšil jeho zájem o získávání znalostí.

Použitá literatura:

- [1] BRDIČKA, Bořivoj. *ICT ve vzdělávání 2013 – nový průzkum Evropské komise*. Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů. [Online] 28. 5. 2013. [Citace: 14. 11. 2014.] <http://spomocnik.rvp.cz/clanek/17547/>.
- [2] European Commission. *Survey of Schools: ICT in Education*. [Online] Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. [Citace: 14. 11. 2014.] Dostupné online z: <https://ec.europa.eu/digital-agenda/sites/digital-agenda/files/KK-31-13-401-EN-N.pdf>. ISBN: 978-92-79-28121-1.
- [3] KAŠNÁ, Lucie. *Další vzdělávání dospělých (výsledky průzkumu)*. [Online] 2013. [Citace: 14. 11. 2014.] Dostupné online z: <http://dalsi-vzdelavani-dospelych.vyplnto.cz>.
- [4] MACHKOVÁ, Veronika. *E-learning a jeho využívání v ČR (výsledky průzkumu)*. [Online] 2010. [Citace: 4. 11. 2014.] Dostupné online z: <http://e-learning-a-jeho-vy.vyplnto.cz>.
- [5] PTÁČNÍKOVÁ, Lucie. *Vzdělávání dospělých v ČR (výsledky průzkumu)*. [Online] 2012. [Citace: 5. 11. 2014.] Dostupné online z: <http://vzdelavani-dospelych-v-cr.vyplnto.cz>.
- [6] RŮŽIČKOVÁ, Michaela. *E-learning v podniku (výsledky průzkumu)*. [Online] 2009. [Citace: 4. 11. 2014.] Dostupné online z: <http://e-learnig-v-podniku.vyplnto.cz>.
- [7] SAK, Petr a SAKOVÁ, Karolína. *Nové technologie, celoživotní učení a další vzdělávání: Závěrečná výzkumná zpráva*. Insoma: Výzkum sociologický, internetový, mediální, marketingový. [Online] 2006. [Citace: 26. 2. 2014.] Dostupné online z: http://www.insoma.cz/vyzkum_vzdel.pdf.
- [8] STRAKA, Jiří. *Využití informačních technologií učiteli na středních školách*. Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů. [Online] 2011. [Citace: 14. 11. 2014.] Dostupné online z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/o/14305/vyuziti-informacnich-technologii-uciteli-na-strednich-skolach.html/>.

**VYBRANÉ ASPEKTY CESTOVNÍHO RUCHU V RÁMCI ROZVOJE
MORAVSKOSLEZSKÉHO KRAJE
SELECTED ASPECTS OF TOURISM IN THE DEVELOPMENT OF THE
MORAVIAN-SILESIA REGION**

Veronika Žebroková

Slezská univerzita v Opavě

zebrokova@opf.slu.cz

Klíčová slova:

Moravskoslezský kraj – cestovní ruch – lidské zdroje – rozvoj

Keywords:

Moravian-Silesian Region – tourism – human resources – development

Abstract:

This article titled Selected aspects of tourism in the development of the Moravian-Silesian Region deals with the characteristics of selected aspects of tourism in the districts Moravian-Silesian Region and their effects on the development of the region. Within the framework article is analyzed the data segment: accommodation, food and beverage service activities with an emphasis on human resources, the number of employees in the districts and the average monthly wage. Are analyzed as well as other tourism indicators and their interdependence.

Úvod

Podle UNWTO má cestovní ruch význam nejen ekonomický, ale má vliv i na jiné lidské činnosti. Podílí se na sociálním rozvoji, je důležitý pro podporu mezinárodního porozumění, míru a prosperity, je nástrojem individuálního a kolektivního uspokojení, zdroj sebevzdělávání a vzájemné tolerance [7, 16]. Oživuje kulturní, historické, technické a přírodní atraktivitu. Cestovní ruch poskytuje mnohé možnosti pro strukturální změny a hospodářský rozvoj. Cestovní ruch lze označit za průřezové odvětví, jeho multiplikační efekt způsobuje, že každé pracovní místo v cestovním ruchu otevírá možnost vzniku dalších pracovních míst, ať už pro kvalifikované či nekvalifikované pracovníky [7, 15]. Jak tedy cestovní ruch přispívá k rozvoji regionů v rámci Moravskoslezského kraje? Cílem článku je charakterizovat vybrané aspekty

cestovního ruchu v jednotlivých okresech Moravskoslezského kraje a jejich vlivů na rozvoj kraje. Součástí textu budou jednat rozbory dat poskytnuté Českým statistickým úřadem a také analýzy dokumentů zaměřujících se na strategický rozvoj Moravskoslezského kraje v oblasti cestovního ruchu.

1. Metodika, řešerše

Pro analýzu vývoje dopadů cestovního ruchu na okresy Moravskoslezského kraje byla využita data Českého statistického úřadu, zejména Statistické bulletiny pro Moravskoslezský kraj [2] a data dostupná z Veřejné databáze [3]. Důraz je kladen zejména na charakteristiku lidských zdrojů a porovnání např. s oblastí maloobchodu [8]. Analyzované jsou taktěž dokumenty jako Marketingová strategie rozvoje cestovního ruchu v turistickém regionu Severní Morava a Slezsko [6]. Ačkoli přesné vymezení cestovního ruchu bývá obtížné, je možné vymezit několik sektorů „průmyslu cestovního ruchu“, a to: atrakce, stravovací služby, organizace, zprostředkovatelé a ubytovací služby [7,17]. V tomto článku bude brán zřetel zejména na ubytovací a stravovací služby.

Pomocí nástrojů sady Microsoft Office a tabulkového editoru Excel byla provedena korelační analýza, jejímž cílem bylo zjištění závislosti mezi vybranými ukazateli vývoje cestovního ruchu v Moravskoslezském kraji, a to v období 2004-2013.

2. Výsledky

Velmi silná korelace byla zjištěna samozřejmě u vztahu počtu hromadných ubytovacích zařízení a počtu pokojů. Silná závislost byla zjištěna taktěž u vztahu počtu hromadných ubytovacích zařízení a počtu hostů. Nebyla však zjištěna závislost mezi počtem hostů a počtem zaměstnanců pracujících v cestovním ruchu. Dalšími analyzovanými ukazateli byly indexy tržeb v segmentu ubytování, stravování a pohostinství a také průměrná délka pobytu. U těchto ukazatelů byla však zjištěna negativní korelace. Na základě získaných informací byla provedena regresní analýza a koeficient determinace R^2 s výsledkem 0,8995 byl ujištěním, že lineární model byl zvolen správně. V textu jsou dále analyzovány jednotlivé ukazatele s důrazem na lidské zdroje.

2.1. Šetření

V Moravskoslezském kraji došlo v poslední dekádě k mnoha změnám. Jinak tomu nebylo ani v rámci počtu hromadných ubytovacích zařízení (kupříkladu hotely, pensiony), kdy od roku 2004 docházelo ke stabilnímu poklesu těchto zařízení, a to až do roku 2011, kdy došlo oproti roku 2010 k 15% nárůstu těchto subjektů. Tuto skutečnost zobrazuje tabulka číslo 1. Od roku 2012 ČSÚ změnil metodiku vyhodnocování dat, a proto nejsou tato data srovnatelná s předcházejícím obdobím. Ale lze předpokládat vzestupnou tendenci, co se počtu hromadných ubytovacích zařízení týká. V rámci okresů Moravskoslezského kraje byly aktualizovány počty hromadných ubytovacích zařízení k 10. 10. 2014 následovně: Bruntál 158, Frýdek-Místek 205, Karviná 42, Nový Jičín 96, Opava 69 a okres Ostrava-město 72 [3].

TAB. 1: Hromadná ubytovací zařízení v Moravskoslezském kraji (2004-2014)

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
HUZ	489	470	465	469	468	447	405	464	628	618	642

Zdroj: [4]

Tabulka číslo 2 znázorňuje vývoj počtu zaměstnanců v segmentu ubytování, stravování a pohostinství v Moravskoslezském kraji. Lze říci, že i přestože počty hromadných ubytovacích zařízení klesaly, počty zaměstnanců v tomto segmentu narůstal, vyjma roku 2006 a 2007. Nutno dodat, že právě odvětví cestovního ruchu je velmi spjato se sezónností a subjekty cestovního ruchu velmi často využívají k pokrytí sezónních výkyvů výpomoc. Počty zaměstnanců v tomto segmentu od roku 2010 jsou poměrně stabilní, dokazují to i dostupná data za rok 2013 (12 248) a 2014 (12 364) [2].

TAB. 2: Počet zaměstnanců v segmentu ubytování, stravování a pohostinství v MSK (2001-2012)

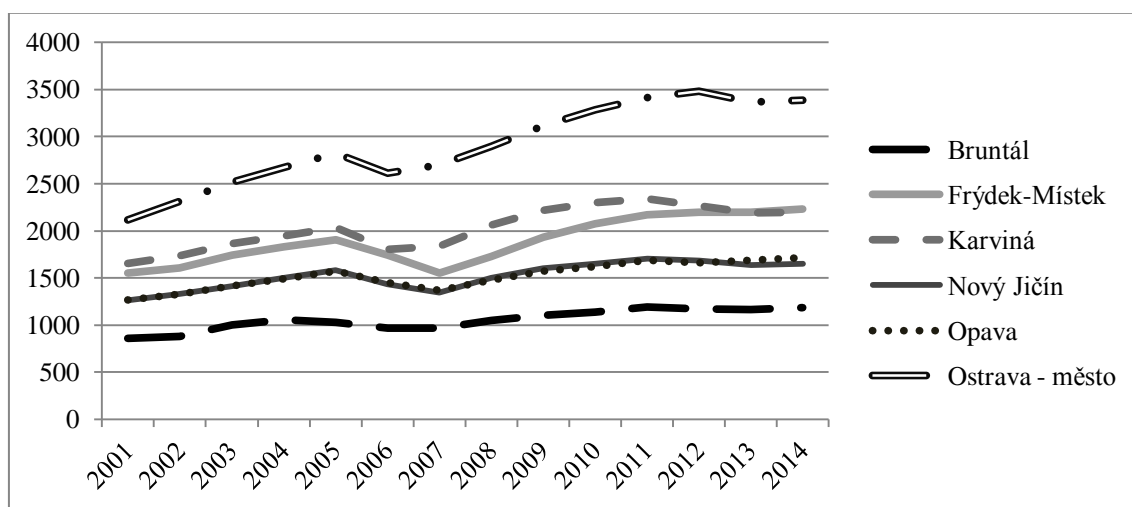
Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Zaměstnanci	8710	9 189	9 953	10 498	10 950	10 018
Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Zaměstnanci	9 768	10 714	11 544	12 066	12 511	12 466

Zdroj: [2]

Následující obrázek číslo 1 zobrazuje počty pracovníků v segmentu ubytování, stravování a pohostinství v jednotlivých okresech Moravskoslezského kraje.

Zde je nutné zmínit skutečnost, že přestože v okrese Ostrava-město se nachází pouze 11,2% kapacit ubytovacích zařízení, v segmentu ubytování, stravování a pohostinství zde pracuje 27,4% těchto zaměstnanců. Naopak v okrese Bruntál, kde je 24,6% kapacit hromadných ubytovacích zařízení, pracuje pouze 9,6% zaměstnanců tohoto segmentu.

OBR. 1: Počet zaměstnanců v sektoru ubytování, stravování a pohostinství v okresech MSK

Zdroj: [2]

Tabulka číslo 3 zobrazuje vývoj průměrné měsíční mzdy zaměstnanců v cestovním ruchu Moravskoslezského kraje. Alarmující je, že od roku 2001 do roku 2012 mzda zaměstnanců cestovního ruchu vzrostla o necelé dva tisíce korun českých. Pokud bychom se podívali na vývoj inflace v tomto období, zjistili bychom, že nárůst mezd je nedostačující.

TAB. 3: Vývoj průměrné měsíční mzdy zaměstnanců v cestovním ruchu v MSK (2001-2012)

Rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
PMM	8 701	8 911	9 222	10 002	10 344	10 414	9506	9843	9764	10448	10303	10444

Zdroj: [3]

3. Diskuse

Text se zabýval vybranými ukazateli vývoje cestovního ruchu v Moravskoslezském kraji, s přihlédnutím na lidské zdroje. Pokud se podíváme kupříkladu na průměrné měsíční mzdy zaměstnanců v segmentu ubytování, stravování a pohostinství a porovnáme je se mzdami zaměstnanců v maloobchodě, tak lze říci, že zaměstnanci v maloobchodě dosáhli úrovně mezd z roku 2012 výše zmíněného segmentu již v roce 2005, a poté samozřejmě mzdy v maloobchodě stále rostly [8,4].

Jak uvádí Ryglová, Burian a Vajčnerová [7, 28], pro cestovní ruch po roce 2000 bylo v České republice typické, že začaly vznikat strategické dokumenty, rozvojové strategie, a to na úrovni státu, krajů i mikroregionů. Jedním z těchto dokumentů je i Marketingová strategie rozvoje cestovního ruchu v turistickém regionu Severní Morava a Slezsko, jehož zadavatelem byl Moravskoslezský kraj a jenž jsou vypracovávány již od roku 2002. Marketingová strategie rozvoje cestovního ruchu v Moravskoslezském kraji pro léta 2014-2020 je v současné době v realizační fázi. Tento strategický dokument je členěn dle turistických regionů, takže k šesti okresům Moravskoslezského kraje jsou přiřazeny okresy Jeseník, Vsetín a Šumperk. A celá marketingová strategie se zabývá turistickými atraktivitami v několika regionech: Beskydy-Valašsko, Ostravsko, Poodří-Moravské Kravařsko, Opavské Slezsko, Těšínské Slezsko a Jeseníky [5].

Moravskoslezský kraj se zabývá také výzkumy spokojenosti a loajality návštěvníků kraje. Poslední výzkum proběhl v roce 2012, mimo jiné bylo zjištěno, že většina návštěvníků kraje využila k ubytování pohostinnosti příbuzných a známých a většina dotazovaných také uvedla, že stravování v restauračních zařízeních využívá jen málo [5]. Což dokazuje i následující tabulka číslo 4, kde byl jako jeden z ukazatelů vybrán index tržeb v segmentu ubytování, stravování a pohostinství. Nejnižší hodnotu dosáhl sice v roce 2009 a o té doby pozvolna narůstá, ale tendence je velmi pozvolná. Počet hostů Moravskoslezského kraje byl ve sledovaném období nejvyšší v roce 2010, poté počty začaly opět narůstat, ale jelikož byla v roce 2012 změněna metodika vyhodnocování dat, nejsou tato data zcela porovnatelná. Taktéž poklesla průměrná délka pobytu účastníků cestovního ruchu v kraji.

TAB. 4: Vybrané ukazatele v cestovním ruchu v MSK (2004-2013)

Rok	2004	2005	2006	2007	2008
Index tržeb	105	105,6	104,2	106,3	97,5
Počet hostů v tis.	597	596	609	643	640
Průměrná délka pobytu (dny)	4,5	4,5	4,4	4,2	4,0
Rok	2009	2010	2011	2012	2013
Index tržeb	90	96,7	100,9	101,7	101
Počet hostů v tis.	586	527	527	699	698
Průměrná délka pobytu (dny)	4,2	4,3	4,2	3,9	3,8

Zdroj: [1;4]

Závěr

Stať se zaměřila na vybrané aspekty cestovního ruchu v Moravskoslezském kraji, s důrazem na lidské zdroje a možnosti rozvoje kraje. Byla analyzována data zejména ze segmentu ubytování, stravování a pohostinství. Moravskoslezský kraj si je vědom důležitosti rozvoje cestovního ruchu a možností, které by tento rozvoj přinesl regionu dotčenému strukturálními změnami. I přestože se zvyšují počty hromadných ubytovacích zařízení, mnozí návštěvníci kraje využívají ubytování u svých příbuzných či známých. Rostou také počty zaměstnanců v segmentu ubytování, stravování a pohostinství, ale průměrné mzdy těchto zaměstnanců v Moravskoslezském kraji jsou hluboko pod průměrnými mzdami v České republice. Snad nadcházející plánovací období 2014-2020 přinese Moravskoslezskému kraji nové možnosti rozvoje v oblasti cestovního ruchu a využije tak nejen potenciál kraje, ale i multiplikačního efektu cestovního ruchu.

Poděkování:

Tento článek vznikl za podpory grantu – SGS 20/2014 „Analýza podnikatelského prostředí v Karvinském regionu“.

Použitá literatura:

- [1] Český statistický úřad. *Indexy tržeb v segmentu ubytování (CZ-NACE 55), stravování a pohostinství (CZ-NACE 56)*. [online]. Krajská správa ČSÚ v Ostravě, 2014 [cit. 13. 11. 2014]. Dostupné z: www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/85002B139E/.../140312q236.pdf.
- [2] Český statistický úřad. *Statistický bulletin-Moravskoslezský kraj (2001-2014). Ekonomické subjekty podle převažující činnosti CZ-NACE v Moravskoslezském kraji a jeho okresech*. [online]. Krajská správa ČSÚ v Ostravě, 2014 [cit. 13. 11. 2014]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/kraj/330101-14-xt>.
- [3] Český statistický úřad. *Veřejná databáze. Zaměstnanci a jejich průměrné hrubé měsíční mzdy podle ekonomické činnosti (sekce CZ-NACE)*. [online]. Krajská správa ČSÚ v Ostravě, 2014 [cit. 13. 11. 2014]. Dostupné z: <http://vdb.czso.cz/vdbvo/uvod.jsp>.
- [4] Český statistický úřad. *Vybrané údaje za Moravskoslezský kraj – cestovní ruch*. [online]. Krajská správa ČSÚ v Ostravě, 2014 [cit. 13. 11. 2014]. Dostupné z: http://www.czso.cz/x/krajedata.nsf/oblast2/cestovni_ruch-xt.
- [5] Moravskoslezský kraj. *Marketingové strategie*. [online]. Moravskoslezský kraj, 2014 [cit. 14.11. 2014]. Dostupné z: http://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/cr_odborne_info.html.
- [6] Moravskoslezský kraj. *Marketingová strategie rozvoje cestovního ruchu v Moravskoslezském kraji pro léta 2009-2013*. [online]. Moravskoslezský kraj, 2014 [cit. 14.11. 2014]. Dostupné z: <http://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/cz/marketingova-strategie-rozvoje-cestovniho-ruchu-v-moravskoslezskem-kraji-pro-leta-2009-2013-16832/>.
- [7] RYGLOVÁ, K., BURIAN, M. a I. VAJČNEROVÁ. *Cestovní ruch – podnikatelské principy a příležitosti v praxi*. 1. vydání. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-4039-3.
- [8] ŽEBROKOVÁ, V. a P. PELLEŠOVÁ. The Competitiveness of small and medium-sized enterprises in retail. In: *Sborník příspěvků XII.Mezinárodní vědecké konference Hospodářská politika v členských zemích Evropské unie*. Ostravice: SU OPF, 2014, 1075-1084. ISBN 978-80-7510-045-0.

MERANIE SOCIÁLNEJ ATMOSFÉRY V PRACOVNEJ SKUPINE MEASUREMENT OF SOCIAL ATMOSPHERE IN A WORK GROUP

Eva Živčicová

Trenčianská univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne

eva.zivcicova@tnuni.sk

KLúčové slová:

sociálna atmosféra – sociálna klíma – meranie sociálnej klímy – metodika atmosféricky oblak

Keywords:

social atmosphere – social climate – measurement of social climate – atmospheric cloud methodology

Abstract:

The paper addresses some of the characteristics of small social groups, i.e. social climate and social atmosphere. We focused on measuring social atmosphere as one of the characteristics of small social groups which is situational and changeable at different times, and is emotionally saturated and energizing, thus expressing the quality of psychological relationships within working groups. In the survey, we verified the application of the new "psychological atmospheric cloud" methodology that can depict the dynamics of the social atmosphere within the selected working group. Basically, the technique comprises long-term observations and evaluation of scaled variables, i.e. activity and mood. The application of the technique can make a contribution to the management and change of management style.

Úvod

Sociálna atmosféra je špecifickým znakom sociálnej skupiny, ktorá reflektuje širšie spoločenské znaky, vnútornú štruktúru a zložky. V teoretickom vymedzení pojmu sociálna atmosféra sa stretávame s nejednotným a menej exaktným vymedzením. Najčastejšími teoretickými zdrojmi sú teórie sociálnej atmosféry Fiedlera, Parygina a Moosa. Fiedler [1] spája skupinovú atmosféru so štýlom vedenia a podľa neho skupinová atmosféra závisí od kvality medziludských vzťahov v danej skupine, pričom

za rozhodujúcu úroveň považuje úroveň vedúci – podriadení, s charakteristikou priateľskosť, produktivitu, nadšenie, kooperáciu či úspešnosť. V mnohých prístupoch sú pojmy sociálna atmosféra, sociálna klíma rovnocenné, synonymické. Švec [6] uvádza charakteristiky podľa Levine-Morelanda, v ktorých sa klíma/atmosféra formuje postupne a súvisí so vzájomnou spoluprácou, je priaznivejšia ak je skupina založená na spoločných záujmoch, sociálna klíma / atmosféra sa výrazne podieľa na úrovni zrelosti alebo rozvoja skupiny a v mnohých prípadoch býva pokladaná za rozhodujúci faktor skupinového rozvoja. Gáborová a Slávik [2, 38] poukazujú na rozdiely v pojmoch sociálna klíma a sociálna atmosféra pričom: „pri atmosfére ide o krátkodobé, premenlivé, situačne podmienené javy, ktoré rýchlo odznievajú a v priebehu dňa sa ich odohráva hneď niekoľko. Klímu charakterizujú dlhodobé javy v skupine, ktoré sú naopak menej premenlivé, aktualizujú sa nezávisle od okamžitej situácie“. Význam sociálnej atmosféry ako determinanty medziľudských i pracovných vzťahov zdôrazňuje Kollárik et kol. [4, 244], ktorý uvádza, že: „sociálna atmosféra je významná integrálna, viacdimeziálna a relatívne stabilná charakteristika sociálneho prostredia, psychologické ovzdušie organizácie. Je determinovaná externými, ale hlavne internými faktormi, jej činnosťou a väzbami (pracovnými, sociálnymi, emocionálnymi). Premieta sa v nej emocionálny a činnosťový náboj, rôzna miera napätia, dôvery, morálky, stresu, asertívnosti a pod. Od úrovne týchto prvkov potom závisí správanie sa jednotlivcov i skupín v rámci štruktúry“. V našom príspevku budeme pracovať s diferenciáciou pojmov sociálna klíma a sociálna atmosféra. Prijímame vymedzenie sociálnej atmosféry ako charakteristiky malej sociálnej skupiny, ktorá má situačný, menlivý obsah v čase, je emocionálne sytená, je aktivizujúca a vyjadruje kvalitu psychologických vzťahov v pracovnej skupine.

1. Metodika

Sociálno-psychologický a environmentalistický prístup v skúmaní sociálnej atmosféry je najrozšírenejší a hlavnou diagnostickou metódou sú posudzovacie škály. „Hodnotiteľmi sú členovia pracovnej skupiny a spoločne sa podieľajú na hodnotení jednotlivých ukazovateľov skupinovej dynamiky, na svojom vlastnom hodnotení“ [3, 86]. V praxi sa využívajú aj prierezové metódy, t.j. jednorazové anketovanie s využitím rôznych metodík a analýzy výsledkov činnosti. Základný a podstatný nedostatok uvedených metód spočíva v nemožnosti vystihnúť dynamiku sociálnej atmosféry.

Dynamický obraz o sociálnej atmosfére možno získať prostredníctvom dlhodobejšieho pozorovania a škálovania v niektorých premenných sociálnej atmosféry v pracovnej skupine. Metódou, ktorá spĺňa uvedené charakteristiky je metodika „Psychologický atmosférický oblak“, vychádzajúca z metódy „Klimatický oblak“ navrhnutá A. N. Lutuškinom. Podstata metodiky spočíva v zhodnotení sociálnej klímy na základe dvoch parametrov: ráz nálady každého člena pracovnej skupiny a hodnotenie skupinových aktivít v kontexte hodnotenia vlastnej aktivity v priebehu pracovného dňa. V priebehu vopred stanoveného času pozorovania sa denne spracujú hodnotenia respondentov a následne sa vypočítajú hodnoty podľa nasledovného kľúča:

$$M_{cp} = \frac{\sum (+) + \sum (-)}{n}$$

kde, $\sum (+)$ – súčet všetkých kladných zhodnotení, $\sum (-)$ – súčet všetkých negatívnych zhodnotení, n – počet členov zúčastňujúcich sa hodnotenia.

Parametre hodnotenia sa podľa Nikiforova, Dmitrijeva, Snetkova [5, 412] vyjadrujú matematicky v priemerných hodnotách v stanovených časových úsekoch ako aj graficky, pričom: horizontálna os je nálada a vertikálna os je prevládajúca aktivita v priebehu dňa. Posudzovanie stupňa aktivity je stanovené ako súpis nasledujúcich kritérií: intenzita aktivity, časové charakteristiky aktivity, výsledky práce. Odpovede respondentov sú škálované od vyjadrenia nadšene po unavene, v škále -3 až +3. Priemerné výsledky získané z každého dňa sa značia do Psychologického atmosférického oblaku, čím sa získajú kontúry oblaku, ktorý ukáže zaradenie do vymedzených zón.

2. Výsledky

Prieskum sme realizovali v časovom období január – február 2013 vo vybranej pracovnej skupine a zvolili sme časový úsek štyroch týždňov, t. j. 20 pracovných dní, v priebehu ktorých každý člen pracovnej skupiny na sklonku pracovného dňa (pred skončením pracovnej doby) zhodnotil priebeh pracovného dňa vyššie uvedeným spôsobom. Objektom prieskumu bola pracovná skupina v počte 22 členov, pracovníkov s technickým vzdelaním so zameraním na vytváranie nového systému práce a nových aplikácií v informačných systémoch. V pracovnej skupine je podľa druhu vykonávanej práce, preferovaná tvorivosť, programátorská zručnosť, analytické myslenie a spolupráca v závere spracovávaní pracovnej úlohy.

Počas týždňov sme odpovede v jednotlivých škálach a dňoch vyjadrili priemernými hodnotami, ako uvádza tabuľka 1.

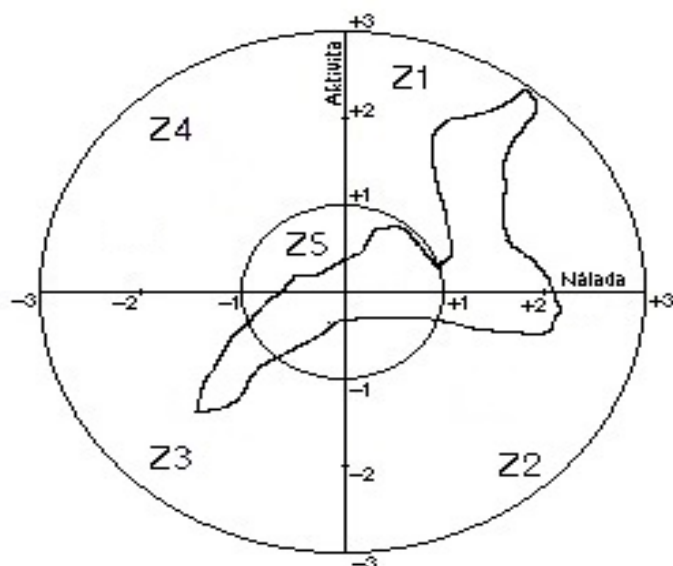
TAB. 1: Priemerné hodnoty v meraných škálach nálada a aktivita

týždeň	škála nálada	škála aktivita
1.	+0,98	+0,44
2.	-0,42	-1,37
3.	+1,22	+1,94
4.	+1,7	+1,26

Zdroj: vlastné spracovanie

Priemerné hodnoty sme následne graficky vyjadrili v matici atmosférického oblaku a spojením hodnôt vznikol „Atmosférický oblak sledovanej pracovnej skupiny“ znázornený na obrázku 1.

OBR. 1: Atmosférický oblak sledovanej pracovnej skupiny

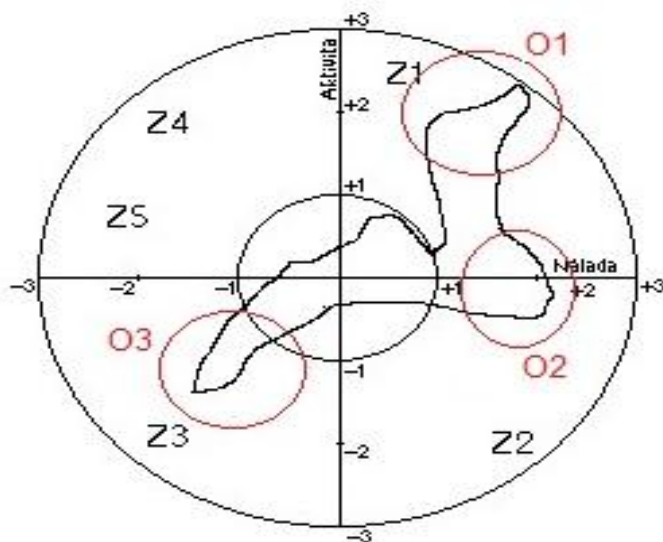

Zdroj: vlastné spracovanie podľa Nikiforov, G. S, Dmitrijeva, M. A., Snetkov, V. M. 2003.

Priemerná hodnota počas celého sledovania bola v škále nálada +0,87 a v škále aktivita +0,56, ktoré nám vymedzujú priestor prevažujúcej sociálnej atmosféry pracovnej

skupiny. V interpretácii získaných výsledkov sa zameriame na významné odchýlky v prevládajúcej sociálnej atmosfére ako ukazuje obrázok 2.

OBR. 2: Významné odchýlky sociálnej atmosféry v priebehu sledovania

Zdroj: vlastné spracovanie

Počas sledovaného obdobia mala pracovná skupina vyriešiť pracovnú úlohu, ktorá bola v počiatočnom štádiu riešenie v prvom sledovanom týždni. Odchýlka 3 (O3) odchýlka vznikla v čase, keď skupina hľadala riešenia pracovnej úlohy. Prevládajúca náhlada bola negatívna, charakterizovaná ako frustrácia a apatia. Odchýlka 1. (O1) sa prejavila v nasledujúcom týždni, skupina našla možný spôsob riešenie úlohy, pracovníci zvýšili hodnotenie náhlady a aktivity smerom ku kladným hodnotám škály. Odchýlka 2. (O2) sa prejavila v poslednom hodnotenom týždni, pracovníci ukončili zadanú úlohu klientovi. Sociálna atmosféra je charakteristická prevládajúcou pozitívnou náladou a poklesom aktivity. Psychologický klimatický oblak ukázal vývoj sociálnej klímy tejto pracovnej skupiny počas sledovaného obdobia 20-tich pracovných dní. Ukazuje zmeny v oblasti emocionálneho prežívania a aktivity jednotlivých členov pracovnej skupiny. Výkyvy nálad či aktivity sú spojené s tým, že tento druh práce je svojim charakterom tvorivý. Tvorivá práca je veľmi špecifická, vyžaduje pozitívnu, tvorivú otvorenú sociálnu klímu a atmosféru.

Záver

Na základe parametrov a zistených číselných dát v utvorenom „Atmosférickom oblaku“ môžeme získať komplexnejší pohľad na psychologický stav pracovnej skupiny, stav emocionálnej atmosféry, prevládajúcu náladu, stupeň aktivity, charakter pracovných i osobných vzťahov jej členov. Všetky skúmané parametre v súhrne a utvárajú dynamický pohľad na sociálnu atmosféru pracovnej skupiny a umožňujú jej adekvátne zhodnotenie v kontexte pracovných úloh. Metodika „atmosférického oblaku“ pre zisťovanie úrovne sociálnej atmosféry sa v prieskume ukázala ako kompaktná a relatívne nekomplikovaná, prehľadná a usporiadaná. Vychádzajúc z výsledkov je možné charakterizovať počas dlhšieho sledovacieho obdobia sociálnu klímu vybranej pracovnej skupiny a poznanie využiť na zmeny v štýle vedenia ako i ostatných sociálnych charakteristík.

Pod'akovanie:

Táto práca vznikla v rámci realizácie projektu „Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka chce ponúknuť kvalitné a moderné vzdelávanie“, ITMS kód 26110230099, podporovaného z Operačného programu Vzdelávanie a financovaného zo zdrojov Európskeho sociálneho fondu.

Použitá literatúra:

- [1] FIEDLER, F. Leader attitudes, group climate, and group creativity. *Journal of Abnormal Psychology*. 1962, č. 65, s. 308-318. ISSN 0021-843X.
- [2] GÁBOROVÁ, Ľ., SLÁVIK, M. Pracovná klíma a frekvencia výskytu bullyingu a mobbingu u sestier na Slovensku a v Českej republike. In: *Molisa 5: Medicínsko-ošetrovateľské listy Šariša*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta zdravotníctva, 2008. s. 38 – 43. ISBN 978-80-8068-882-0.
- [3] GREŇČIKOVÁ, A. *Manažment tímovej práce*. 1.vyd. Bratislava: IRIS, 2009. ISBN 978-80-89238-26-2
- [4] KOLLÁRIK, T. a kol. *Psychológia práce a organizácie*. 1. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2011. ISBN 978-80-223-3078-7.
- [5] NIKIFOROV, G. S., DMITRIJEVA, M. A., SNETKOV, V. M. *Praktikum po psychologii menežmenta i profesional'na jdejatel'nosti..* Moskva: Reč, 2003. ISBN 5-9268-0161-3.
- [6] ŠVEC, Š. a kol. *Metodológia vied o výchove: kvantitatívno-scientické a kvalitatívno-humanitné prístupy*. 1. vyd. Bratislava: Iris, 1998. ISBN 80-88778-73-5.

Hradecké ekonomické dny

Ročník 5.

Díl 3.

Recenzovaný sborník mezinárodní odborné konference

Hradecké ekonomické dny 2015

Hradec Králové 3. a 4. února 2015

Redaktor: Ing. Pavel Jedlička, CSc.

Hradecké ekonomické dny vycházejí jednou ročně

Náklad: 100 ks.

Vydává: Univerzita Hradec Králové

IČO: 62690094

Adresa vydávajícího: Rokitanského 62, Hradec Králové 3, 500 03,

Česká republika

Zodpovědné oddělení: Fakulta informatiky a managementu, Katedra ekonomie, Katedra managementu

ISSN 2464-6032 (Print)

ISSN 2464-6040 (Online)

ISBN 978-80-7435-548-6